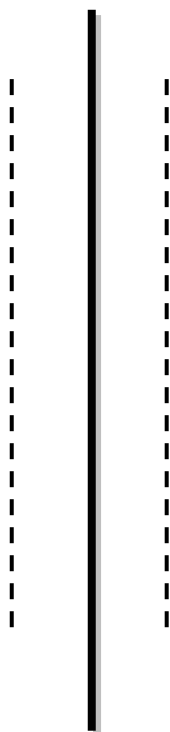

आर्थिक वर्ष २०७१/०७२
को

मन्त्रालयगत प्रगति विवरण

नेपाल सरकार
अर्थ मन्त्रालय
२०७२

प्राक्थन

नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा ९३ मा अर्थमन्त्रीले प्रत्येक आर्थिक वर्षको सम्बन्धमा व्यवस्थापिका संसद समक्ष वार्षिक अनुमान पेश गर्दा राजस्वको अनुमान, संचित कोषमाथि व्ययभार हुने आवश्यक रकमहरू र विनियोजन ऐनद्वारा व्यय हुने आवश्यक रकमहरूको अतिरिक्त अघिल्लो आर्थिक वर्षमा प्रत्येक मन्त्रालयलाई छुट्याएको खर्चको रकम र सो खर्च अनुसारको लक्ष्य हासिल भयो वा भएन त्यसको विवरण पनि पेश गर्नुपर्ने व्यवस्था छ । उल्लिखित संवैधानिक व्यवस्था अन्तर्गत गत आर्थिक वर्षको वित्तीय प्रगति र चालु आर्थिक वर्ष २०७१/०७२ को मन्त्रालयगत प्रगति विवरण तयार गरी प्रकाशित गरिएको छ । सार्वजनिक निकायहरूको क्रियाकलाप र ती निकायहरूबाट भएको खर्चको वास्तविकता व्यवस्थापिका संसद मार्फत नागरिकहरू समक्ष प्रस्तुत गर्ने उल्लिखित संवैधानिक व्यवस्था अन्तर्गत प्रस्तुत गरिएको विवरणले सार्वजनिक निकायहरूको गतिविधि पारदर्शी र उत्तरदायी बनाउन महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याउछ भन्ने कुरामा म विश्वस्त छु ।

प्रस्तुत "आर्थिक वर्ष २०७१/०७२ को मन्त्रालयगत प्रगति विवरण" मा नेपाल सरकारका सबै मन्त्रालयहरूको परिचय समेत झल्कने गरी तिनीहरूको उद्देश्य, रणनीति, कार्यक्षेत्र, कानूनी व्यवस्था, संगठनात्मक स्वरूपका साथसाथै आर्थिक वर्षको विनियोजन र यथार्थ खर्च एवं चालु आर्थिक वर्षको प्रगति विवरण समेत प्रस्तुत गरिएको छ । यसका अतिरिक्त आर्थिक वर्ष २०७१/०७२ को जेष्ठ मसान्तसम्म नेपाल सरकारलाई प्राप्त भएका वैदेशिक सहायताका विवरण एवं सोही अवधिमा आर्थिक ऐन, २०७१ बमोजिम सम्बन्धित निकायहरूको सिफारिसको आधारमा प्रदान गरिएका राजस्व छुटका विवरणहरू समेत समावेश छन् । यसमा उल्लेख गरिएका भौतिक तथा वित्तीय विवरणहरू सम्बन्धित क्षेत्रगत मन्त्रालयहरूबाट प्राप्त सूचनाहरूमा आधारित छन् ।

अन्त्यमा, यो प्रगति विवरणबाट नेपाल सरकारका मन्त्रालयहरूको भौतिक तथा वित्तीय गतिविधि एवं तिनले सम्पादन गरेका कामहरू एवं स्रोत परिचालनको बारेमा व्यवस्थापिका संसदलाई जानकारी हुने विश्वास लिएको छु । प्रस्तुत प्रतिवेदन नेपाल सरकारका सार्वजनिक निकायहरूको गतिविधिमा चासो राख्ने सरोकारवाला सबैलाई उपयोगी हुने देख्दछु । प्रतिवेदन तयार गर्ने सन्दर्भमा, सूचना र विवरण उपलब्ध गराउने सबै निकायहरू र प्रतिवेदनको स्वरूप तयार गर्न खटिएका अर्थ मन्त्रालयका सबै कर्मचारीलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

डा. रामशरण महत
अर्थ मन्त्री

प्रस्तुत प्रगति विवरणको सम्बन्धमा

- प्रस्तुत प्रगति विवरणमा आ.व. २०७० र आ.व. २०७१ को विनियोजन ऐन बमोजिम नेपाल सरकारका विभिन्न मन्त्रालयहरूलाई आ.व. २०७०/७१ र आ.व. २०७१/७२ मा विनियोजित बजेट र ती मन्त्रालयहरूले तत् तत् आ.व. मा गरेका खर्च र सो बाट हाँसिल गरिएका उपलब्धीहरूको विवरणहरू समावेश गरिएका छन् ।
- मन्त्रालयको निमित्त विनियोजित बजेटबाट भएको खर्चको विवरण मध्ये आ.व. २०७०/७१ को वास्तविक खर्च र आ.व. २०७१/७२ को पहिलो दश महिनाको अनुमानित खर्चको विवरण संलग्न गरिएको छ ।
- यस प्रगति विवरणमा उल्लिखित विभिन्न मन्त्रालयहरूको कार्य क्षेत्र नेपाल सरकार (कार्य विभाजन) नियमावली, २०६९ (संशोधन सहित) बमोजिम उल्लेख गरिएको छ ।
- प्रस्तुत विवरणमा उल्लेख गरिएका सूचना तथा तथ्याङ्क, प्रगति विवरण लगायतका जानकारीहरू सम्बन्धित मन्त्रालयहरूले उपलब्ध गराएका सूचनाका अतिरिक्त महालेखा नियन्त्रक कार्यालयको खर्च व्यवस्थापन सम्बन्धी सूचना प्रणालीमा आधारित रही प्रस्तुत गरिएको छ ।

अर्थ मन्त्रालय

विषय-सूची

क्र.सं	विषय	पृष्ठ संख्या
(क)	संवैधानिक निकाय/मन्त्रालयगत व्यय विवरण	क-ख
१	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालय	१-१६
२	अर्थ मन्त्रालय	१७-५३
३	उद्योग मन्त्रालय	५४-६७
४	ऊर्जा मन्त्रालय	६८-७९
५	कानून, न्याय, संविधानसभा तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय	८०-८७
६	कृषि विकास मन्त्रालय	८८-११६
७	गृह मन्त्रालय	११७-१३०
८	परराष्ट्र मन्त्रालय	१३१-१४०
९	भूमिसुधार तथा व्यवस्था मन्त्रालय	१४१-१५१
१०	भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालय	१५२-१७३
११	महिला, बालबालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालय	१७४-१८४
१२	युवा तथा खेलकूद मन्त्रालय	१८५-१९३
१३	रक्षा मन्त्रालय	१९४-१९९
१४	वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय	२००-२१६
१५	वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय	२१७-२२८
१६	विज्ञान, प्रविधि तथा वातावरण मन्त्रालय	२२९-२४५
१७	शान्ति तथा पुनर्निर्माण मन्त्रालय	२४६-२५३
१८	शिक्षा मन्त्रालय	२५४-२६७
१९	श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय	२६८-२७९
२०	संङ्घीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय	२८०-२९८
२१	सँस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय	२९९-३१७
२२	सहकारी तथा गरिवी निवारण मन्त्रालय	३१८-३२७
२३	सहरी विकास मन्त्रालय	३२८-३४८
२४	सामान्य प्रशासन मन्त्रालय	३४९-३५६
२५	सिंचाइ मन्त्रालय	३५७-३७१
२६	सूचना तथा सञ्चार मन्त्रालय	३७२-३८५
२७	स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय	३८६-४१३
अनुसूची:		
१. वैदेशिक सहयोग सम्बन्धमा भएका सम्झौताहरूको विवरण		
२. विभिन्न कार्यालय, संघ/संस्था तथा व्यक्तिहरूलाई दिइएको राजस्व छुटको विवरण		

संबैधानिक निकाय/मन्त्रालयगत व्यय विवरण

रु. हजारमा

अनुदान संख्या	निकायगत विवरण	आ. ब. २०७०/७१ को यथार्थ खर्च	आ. ब. २०७१/७२ को स्वीकृत बजेट	आ. ब. २०७१/७२ को संशोधित अनुमान
१०१	राष्ट्रपति	२३०,२८२	४११,७४२	३१६,०९८
१०२	उपराष्ट्रपति	२९,०२४	२९,२३०	२८,५३२
२०२	संविधान सभा /व्यवस्थापिका - संसद	६२९,८३७	१,२७०,६४४	१,१६९,९०५
२०४	अदालत	२,८५९,२३७	३,५२१,०४६	२,६७६,६४७
२०६	अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग	४४०,६६७	७९४,९२४	६४७,८३४
२०८	महालेखा परीक्षकको कार्यालय	३११,२९४	५१६,३८८	२४५,८७९
२१०	लोक सेवा आयोग	४१६,४४३	४६०,५६२	४०५,०६४
२१२	निर्वाचन आयोग	३००,९७०	३९८,०६०	४६०,६२१
२१४	राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग	७२,८१०	१२०,१७०	१०७,७०२
२१६	महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय	४६१,९८२	५७३,४४४	४८१,३२१
२१८	न्याय परिषद्	३१,९३६	३८,२५६	३८,४५६
३०१	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	३,५०५,८८०	५,४८२,१५२	१०,७९४,०५९
३०५	अर्थ मन्त्रालय	४,६३९,३५९	८,१९८,४८६	६,६२०,३०७
३०७	उद्योग मन्त्रालय	२,०३९,९२८	३,४८५,०२५	२,६८२,५४०
३०८	उर्जा मन्त्रालय	१,२४०,४२८	३,८७७,८१७	२,८६०,३८५
३११	कानून, न्याय, संविधानसभा तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय	११५,०३६	१३५,३९४	१००,६९७
३१२	कृषि विकास मन्त्रालय	१८,०१२,२७१	२३,२८३,१७८	२०,८३१,३२०
३१४	गृह मन्त्रालय	३७,६१५,००६	३५,०७८,३२२	३७,३४७,९५६
३२५	संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय	३,५१०,९०५	३,९२३,९२०	३,७१०,१६०
३२६	परराष्ट्र मन्त्रालय	२,६१४,९१७	३,२९६,३२८	३,२८१,७०९
३२९	वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय	६,९०३,९७८	९,७८१,७३२	८,६७१,३२७
३३०	बाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय	८८६,१९९	१,४४२,१२३	९९४,१९३
३३१	विज्ञान, प्रविधि तथा वातावरण मन्त्रालय	४,२५३,४२६	६,४४२,८७२	५,५०७,९३७
३३६	भूमिसुधार तथा व्यवस्था मन्त्रालय	२,८५६,३१५	३,४१२,४१८	३,०४०,४३९
३३७	भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालय	३०,१६३,११०	४१,१२१,११७	३३,६३६,१४१
३४०	महिला, बालबालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालय	१,३४३,७९३	१,७९४,९११	१,५७०,०९९
३४३	युवा तथा खेलकूद मन्त्रालय	१,१८५,०३७	१,४८३,७५७	१,४२७,२५६
३४५	रक्षा मन्त्रालय	३१,१६०,३५६	२८,८६८,०४७	३१,२४३,८७९

(क)

३४७	शहरी विकास मन्त्रालय	१३,९३९,२२५	२१,४६१,७०६	१७,२६६,७७५
३४९	शान्ति तथा पुनर्निर्माण मन्त्रालय	३,६९५,१९१	४,४९५,१७८	२,५६२,८५४
३५०	शिक्षा मन्त्रालय	७७,८२५,६८७	८६,०३४,०५५	७८,१९२,४२९
३५२	सहकारी तथा गरिबी निवारण मन्त्रालय	७६१,४५८	१,१३९,२८८	८८४,८२४
३५६	सामान्य प्रशासन मन्त्रालय	५४३,०४२	७८३,७९७	६०८,३४८
३५७	सिंचाइ मन्त्रालय	११,२४३,२५८	१६,१७९,९३७	१४,९८८,७८५
३५८	सूचना तथा सञ्चार मन्त्रालय	३,३९०,८६५	४,१२८,८४२	३,५६१,४०१
३६५	संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय	३८,६४६,६८७	५७,४४४,६६०	५१,५४०,८८८
३७०	स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय	२२,८५२,२४७	३३,५१७,१०२	२४,६९१,९७२
३७१	श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय	६३९,७४३	९५८,३१८	९१६,०९५
३९१	राष्ट्रिय योजना आयोगको सचिवालय	५२४,०९६	८०९,५२४	६१४,९८३
५०१	अर्थ मन्त्रालय-वित्तीय व्यवस्था	२२,९४८,७२४	४९,५७२,१७९	३१,९०४,४३६
५०२	अर्थ मन्त्रालय- आन्तरिक ऋण भुक्तानी	३३,८२५,१२३	५१,०५२,५४२	५३,६४६,०२५
५०३	अर्थ मन्त्रालय- वैदेशिक ऋण भुक्तानी (बहुपक्षीय)	१६,४६७,०४९	२०,५२६,०२९	१६,०३४,०६८
५०४	अर्थ मन्त्रालय- वैदेशिक ऋण भुक्तानी (द्विपक्षीय)	३,६२२,७८४	४,५९७,५८६	३,२११,५३४
६०१	अर्थ मन्त्रालय- कर्मचारी सुविधा तथा सेवानिवृत्त सुविधा	२४,८८२,५२४	५४,३७५,६४३	३९,२७०,००१
६०२	अर्थ मन्त्रालय - विविध	१,४१४,१५४	२१,७८१,५४९	१,८४७,४९८
	कूल जम्मा	४३५,०५२,२८३	६१८,१००,०००	५२२,६४१,३८१

प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालय

१. पृष्ठभूमि:

सार्वजनिक प्रशासनको सर्वोच्च निकायको रूपमा रहेको यस कार्यालयले समग्र सार्वजनिक नीति तर्जुमाको संयोजन तथा नीति कार्यान्वयनको अनुगमनको कार्य गरी सार्वजनिक नीतिको प्रभावकारीतालाई प्रवर्द्धन गर्दछ । विधेयक तथा अध्यादेश स्वीकृतिको प्रकृयालाई अगाडि बढाउने, नियम तथा आदेशको स्वीकृति तथा जारी गराउने कार्य गर्नुका साथै नेपाल सरकारको अल्पकालीन तथा दीर्घकालीन नीति तथा रणनीतिको तर्जुमा, स्वीकृति तथा कार्यान्वयनको अनुगमन र मूल्याङ्कनको कार्य पनि यस कार्यालयले गर्दछ । सार्वजनिक नीतिहरू कार्यक्रमको माध्यमबाट अन्ततः सार्वजनिक सेवामा परिणत हुने हुँदा मुलुकमा समग्र सार्वजनिक सेवा प्रवाहको अनुगमन समेत गरी नीति कार्यान्वयनको उद्देश्य प्राप्तमा यस कार्यालयले महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गरेको हुन्छ । यस कार्यालयले विभिन्न मन्त्रालयको कार्यको रेखदेख, नियन्त्रण, निरीक्षण, समन्वय तथा अनुगमन र मूल्याङ्कनको कार्य गर्दछ । देशको राजनीतिक, आर्थिक, सामाजिक, प्रशासनिक, गतिविधि तथा शान्ति सुव्यवस्थाको अद्यावधिक जानकारी लिने तथा अनुगमन गर्ने कार्य गर्दछ । केन्द्रीयस्तरमा व्यवस्थापन सूचना प्रणालीको विकास, शासकीय सुधार तथा भ्रष्टाचार नियन्त्रण, प्रशासनिक पुनर्संरचना, द्विपक्षीय वा बहुपक्षीय सन्धि, सम्झौता वा सहमति कार्यान्वयनको अनुगमन, मानवअधिकारको संरक्षण र प्रवर्द्धन सम्बन्धी कार्यहरू समेत यस कार्यालयले गर्दछ ।

२. दीर्घकालीन सौच:

प्रशासन यन्त्रलाई सक्षम, विश्वसनीय र परिणाममुखी बनाउन कार्यालयलाई सुशासनको नेतृत्वदायी र उत्कृष्ट निकायको रूपमा स्थापित गर्ने ।

३. उद्देश्य:

- समग्र प्रशासन यन्त्रलाई सक्षम, विश्वसनीय, परिणाममुखी र जनउत्तरदायी बनाउने ।
- सार्वजनिक सेवा प्रवाहलाई दक्ष र प्रभावकारी बनाउन सदाचार प्रवर्द्धन तथा भ्रष्टाचार नियन्त्रण गर्ने ।
- सार्वजनिक नीति तथा योजना कार्यान्वयनलाई दक्ष र प्रभावकारी बनाउने ।
- मानव अधिकारको प्रवर्द्धन गर्ने ।
- विद्युतीय शासनको प्रयोगलाई बढवा दिने ।

४. रणनीतिहरू:

- अनुगमन एवं मूल्याङ्कन मार्फत केन्द्रीय निकायहरूको प्रभावकारिता अभिवृद्धि गर्ने ।
- भौतिक पूर्वाधारको विकास र सुधार गर्ने ।
- मानव संसाधन विकासका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।

- विद्युतीय शासन प्रणालीको विकास गर्ने ।
- नीति विश्लेषणलाई प्रभावकारी बनाउन डेस्क प्रणालीलाई सुदृढ गर्ने ।
- नतीजामूलक व्यवस्थापन पद्धति लागू गर्ने ।
- गुनासो व्यवस्थापनलाई सुदृढ गर्ने ।
- सार्वजनिक सेवा प्रवाह तथा आयोजना कार्यान्वयनको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनलाई प्रभावकारी बनाउने ।

५. कार्यक्षेत्र:

नेपाल सरकार (कार्यविभाजन) नियमावली, २०६९ बमोजिम यस कार्यालयले सम्पादन गर्नुपर्ने कार्यहरू देहायानुसार छन्:

- मन्त्रिपरिषद्को कार्य ।
- नेपाल सरकारको कार्यविभाजन र मन्त्रालयहरूको गठन, विघटन तथा सङ्गठन संरचना हेरफेर ।
- नेपाल सरकारको कार्यसम्पादन नियमावली ।
- विभिन्न मन्त्रालयको कार्यको रेखदेख, नियन्त्रण, निरीक्षण, सुपरिवेक्षण, समन्वय, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन ।
- मन्त्रिपरिषद्का निर्णयको कार्यान्वयन तथा सोको अनुगमन ।
- विधेयक, अध्यादेश, नियम तथा आदेशको तर्जुमा, स्वीकृति वा जारी ।
- नेपाल सरकारको अल्पकालीन तथा दीर्घकालीन नीति तथा रणनीतिको तर्जुमा, स्वीकृति, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कन ।
- देशको राजनीतिक, आर्थिक, सामाजिक, प्रशासनिक गतिविधि तथा शान्ति सुव्यवस्थाको अद्यावधिक जानकारी तथा अनुगमन ।
- व्यवस्थापिका-संसदको अधिवेशन आह्वान र अन्त्य ।
- केन्द्रीयस्तरमा व्यवस्थापन सूचना प्रणालीको विकास तथा अनुगमन ।
- शासकीय सुधार, सुशासन तथा सङ्घीय ढाँचाको प्रशासन पुनर्संरचना ।
- द्विपक्षीय वा बहुपक्षीयस्तरमा भएका सन्धी, सम्झौता वा सहमति कार्यान्वयनको अनुगमन ।
- प्रधानमन्त्रीको निर्देशन कार्यान्वयन ।
- मानवअधिकारको संरक्षण र प्रवर्द्धन ।
- सुशोभन ।
- विपद् व्यवस्थापनको अद्यावधिक जानकारी र निर्देशन ।
- भ्रष्टाचार विरुद्धको नीति, योजना तथा त्यसको कार्यान्वयन ।
- प्रधानमन्त्री दैवीप्रकोप/सहायता कोष सञ्चालन ।
- प्रधानमन्त्रीको आन्तरिक तथा बाह्य जनसम्पर्क र सञ्चार ।
- प्रचलित कानून बमोजिम प्रमाणीकरण गर्नुपर्ने लिखत ।
- क्षेत्रीय प्रशासन ।
- लगानी बोर्ड ।

- नयाँ नेपाल निर्माण कोष ।
- अदालतको फैसला कार्यान्वयनको अनुगमन ।
- राष्ट्रपति र उपराष्ट्रपतिको कार्यालय ।
- संवैधानिक परिषद् ।
- अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग ।
- लोकसेवा आयोग ।
- राष्ट्रिय मानवअधिकार आयोग ।
- राष्ट्रिय योजना आयोग ।
- राष्ट्रिय सतर्कता केन्द्र ।
- सार्वजनिक खरिद अनुगमन कार्यालय ।
- नेपाल ट्रेडको कार्यालय ।
- गरिबी निवारण कोष ।
- प्रधानमन्त्री र मन्त्रिपरिषद् सम्बन्धी अन्य कार्यहरू ।

६. कानूनी व्यवस्था:

यस कार्यालयका लागि देहायका ऐन तथा नियमावलीहरू र निर्देशिका तथा कार्यक्रमहरू व्यवस्था भएका छन् ।

❖ ऐन तथा नियमावलीहरू:

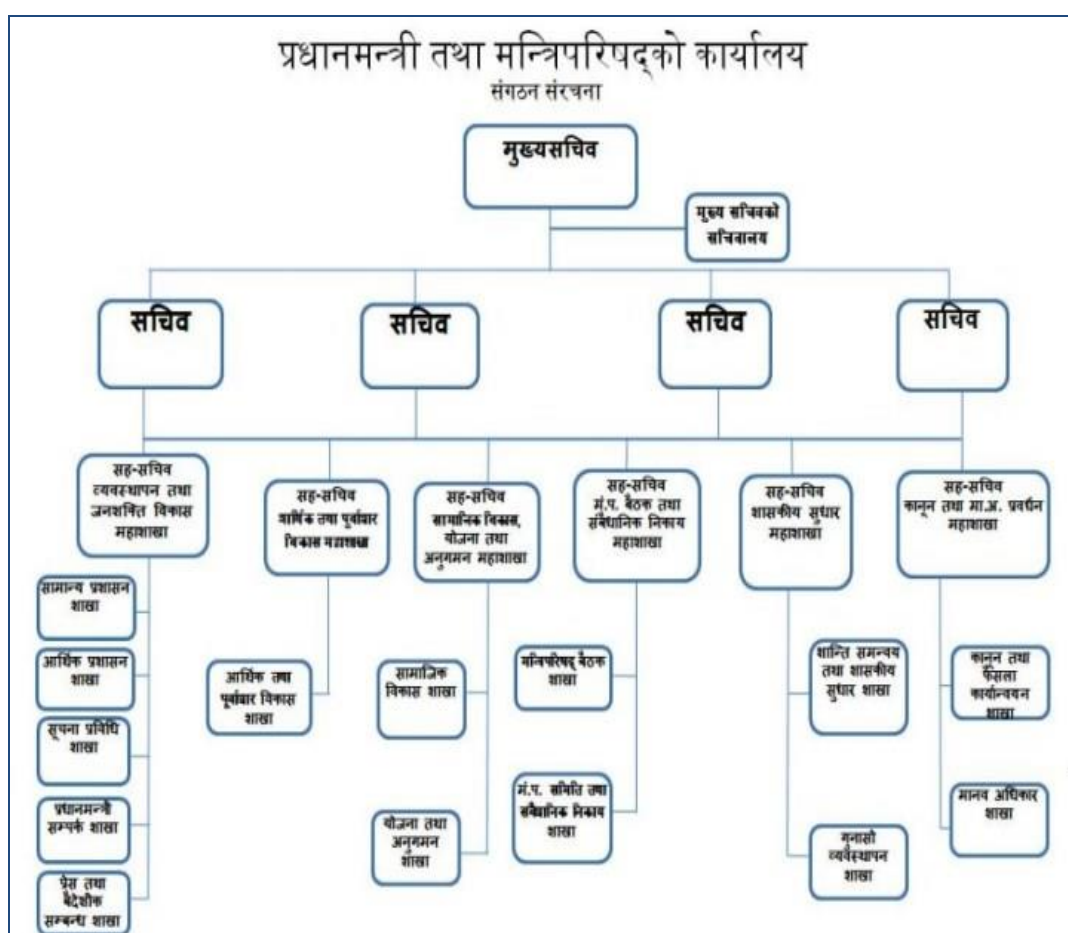
- नेपाल सरकार (कार्यविभाजन) नियमावली, २०६९ ।
- नयाँ नेपाल निर्माण कोष (सञ्चालन) नियमावली, २०६८ ।
- प्रधानमन्त्री सहायता कोष नियमावली, २०५९ ।
- सुशासन (व्यवस्थापन तथा सञ्चालन) ऐन, २०६४ ।
- सुशासन (व्यवस्थापन तथा सञ्चालन) नियमावली, २०६५ ।
- लगानी बोर्ड ऐन, २०६८ ।

❖ निर्देशिका तथा कार्यक्रमहरू

- सुदुरपश्चिम क्षेत्र विकास गठन आदेश, २०६९ ।
- कर्णाली क्षेत्र विकास गठन आदेश, २०६९ ।
- गरीव घरपरिवार परिचयपत्र कार्यविधि, २०६९ ।
- सरकारी निर्णय प्रक्रिया सरलीकरण निर्देशिका, २०६५ ।
- व्यवसायिक इजाजतसम्बन्धी पोर्टल निर्देशिका, २०६९ ।
- लैङ्गिक विभेदमा आधारित हिंसाविरुद्ध कार्यसञ्चालन कार्यविधि, २०६८ ।

- शासकीय तथा आर्थिक सुधारको तत्कालिन कार्ययोजना, २०६९ ।
- आयोजना सहजीकरण समिति, २०६९ ।
- क्षतिपूर्ति सहितको नागरिक वडापत्र सम्बन्धी निर्देशिका, २०७० ।
- "हेलो सरकार" कक्ष सञ्चालन निर्देशिका, २०६८ ।
- सरकारी निर्णय प्रक्रिया सरलीकरण निर्देशिका, २०६५ ।
- सरकारी निर्णय प्रक्रिया सरलीकरण निर्देशिका, २०६५ ।
- सेवा केन्द्र सम्बन्धी निर्देशिका, २०६५ ।
- सेवा अभियान निर्देशिका, २०६५ ।
- व्यवसायिक अनुमति सम्बन्धी विद्युतीय-पोर्टल (सञ्चालन तथा व्यवस्थापन) निर्देशिका, २०६९ ।
- फरक किसिमले सक्षम (अपाङ्ग) व्यक्तिहरु विरुद्ध हुने भेदभाव अन्त्य र उनीहरुको उत्थान विकास र अधिकारको प्रवर्द्धन सम्बन्धी संयन्त्र, २०६८ ।
- जातीय भेदभाव तथा छुवाछूत अन्त्य तथा दलितहरुको अधिकार प्रवर्द्धन संयन्त्र, २०६८ ।
- राष्ट्रिय स्वयंसेवा अभियान निर्देशिका, २०६९ ।
- सार्वजनिक निकायको बैठक तथा कार्यक्रम सञ्चालन निर्देशिका, २०६९ ।

७. संगठन संरचना:

८. प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद् कार्यालय अन्तर्गत रहेका निकायहरू:

- मन्त्रिपरिषद् ।
- प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय ।
- सार्वजनिक खरिद अनुगमन कार्यालय ।
- राष्ट्रिय सतर्कता केन्द्र ।
- पूर्वाञ्चल क्षेत्रीय प्रशासन कार्यालय ।
- मध्यमाञ्चल क्षेत्रीय प्रशासन कार्यालय ।
- पश्चिमाञ्चल क्षेत्रीय प्रशासन कार्यालय ।
- मध्यपश्चिमाञ्चल क्षेत्रीय प्रशासन कार्यालय ।
- सुदूरपश्चिमाञ्चल क्षेत्रीय प्रशासन कार्यालय ।
- नेपाल ट्रष्टको कार्यालय ।
- लगानी बोर्डको कार्यालय ।
- गरिबी निवारण कोष ।
- सूचना प्रविधि विकास आयोजना ।
- कर्णाली विकास आयोग ।
- सुदूरपश्चिम विकास आयोग ।

९. आर्थिक वर्ष २०७१/०७२ मा सम्पादन भएका महत्वपूर्ण कार्यहरू:

- मुख्यसचिवको संयोजकत्वमा बस्ने केन्द्रीय अनुगमन तथा मूल्याङ्कन समितिको ४ वटा बैठकहरू सम्पन्न भएका छन् । प्रत्यक्ष जनसरोकारसँग सम्बन्धित विषयहरू सम्बोधन भएका यी बैठकहरूबाट जम्मा ५१ वटा निर्णयहरू भई कार्यान्वयनका लागि सम्बन्धित निकायमा पठाइएका छन् । साथै २०७१ सालका दशैं, तिहार, छठजस्ता चाडपर्वमा खाद्यान्नको आपूर्ति तथा वितरण व्यवस्था एवं यातायात क्षेत्रको प्रभावकारिता अभिवृद्धि गर्ने उद्देश्यले कार्ययोजना तयार गरी कार्यान्वयन समेत भएको छ ।
- आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को लागि विभिन्न ३१ मन्त्रालय/केन्द्रीय निकायहरूको कार्यसम्पादन सूचकहरू तयार गरी कार्यालयको पोर्टलमा Upload गरी Less Paper/Paperless अवधारणालाई अझ सुदृढ गरिएको छ । उक्त कार्यसम्पादन सूचकको मासिक प्रगति अनलाईन मार्फत माननीय मन्त्रीज्यूहरूले समेत हेर्न सक्ने व्यवस्था मिलाइएको छ । यसका साथै राष्ट्रिय गौरवको आयोजनाहरूको प्रगति विवरण समेत अनलाईन मार्फत लिने व्यवस्थालाई गत वर्षमा झै निरन्तरता दिइएको छ ।
- सबै निजामती कर्मचारीहरूको एकीकृत ई-मेल सेवा (mail.nepal.gov.np) तयार गरी प्रयोगमा ल्याइएको छ ।
- Office Automation system प्रणाली विकास गरी प्रयोगमा ल्याएको छ ।
- प्रधानमन्त्री दैवी प्रकोप उद्धार कोषमा स्वदेश/विदेश बाट VISA/MasterCard/SCT Card मार्फत योगदान गर्न सक्ने प्रणाली विकास गरेको छ ।

- कार्यालय र मातहतका निकायहरूबाट रु पच्चिस हजार भन्दा माथिको विल रकम भुक्तानी गर्दा वेवसाईटमा राख्ने प्रणाली विकास गरी प्रयोगमा ल्याइएको छ ।
- नेपाल सरकारका बढी मात्रामा बजेट परिचालन हुने १८ वटा मन्त्रालयहरूले समयमा कार्यक्रम स्वीकृत गरी सम्बद्ध निकायलाई समयमै अख्तियारी दिए नदिएको सम्बन्धमा स्थलगत परीक्षण गरी प्रतिवेदन पेश गरेको छ ।
- वार्षिक कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने निकायहरूले पूँजीगत खर्च परिचालन गर्न नसकेको अवस्थामा समस्या पहिचान तथा समन्वय गर्ने सन्दर्भमा यथार्थ वस्तुस्थिति पहिचान गर्न सहयोग पुग्ने प्रयोजनार्थ प्रमुख ९ र सहायक १९ वटा आधार मापन सूचक तयार भएको छ ।
- आर्थिक विषय सम्बन्धी ५ वटा आयोजनाहरूको स्थलगत अनुगमन गरी विश्लेषणात्मक प्रतिवेदन पेश गरिएको छ ।
- विशेष आर्थिक क्षेत्र सम्बन्धी नीति अध्ययन गरी प्रतिवेदन पेश गरिएको छ ।
- २०७१साउन महिनादेखि २०७१ चैत्र महिनासम्मको कुल गुनासो दर्ता संख्या ३७०१ र फर्छ्यौट संख्या ३५४२ रहेको छ ।
- २०७१ साल भदौ ३१ गते हेलो सरकारको प्रभाव मुल्याङ्कन सम्बन्धी बैठक सम्पन्न भै प्रत्येक महिना हेलो सरकारको मासिक प्रगती प्रतिवेदन सार्वजनिक गर्ने गरिएको छ ।
- यस कार्यालयको मौजुदा संगठन संरचनालाई परिवर्तन गरी नयाँ संगठन संरचना अनुरूप दरबन्दी थप/घट गर्ने कार्य सम्पन्न गरिएको छ ।
- चालु आ.व.२०७१/७२ मा जिन्सी निरीक्षण गर्ने क्रममा लिलामको लागि औल्याइएका सामानहरूको लिलामको लागि शिलवन्दी बोलपत्र खोल्ने कार्य सम्पन्न गरी मूल्याङ्कनको प्रकृत्यामा रहेको छ ।
- निजामती सेवाबाट सेवा निवृत्त मुख्यसचिवज्यूहरूको तेश्रो सम्मेलन सम्पन्न भएको साथै प्रतिवेदन तयार गरिएको छ ।
- सुशासन ऐन अनुसार प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयको आ.व. २०७१/७२ को वार्षिक प्रतिवेदन तयार गरी सार्वजनिक गरिएको छ ।
- सुशासन ऐनको दफा ४१(३)अनुसार प्रधानमन्त्रीले व्यवस्थापिका संसदमा प्रस्तुत गर्नुपर्ने आ.व. २०७१/७२ को शासकीय सुधार तथा सुशासन सम्बन्धी प्रतिवेदन तयार गरिएको छ ।
- नेपाल सरकार (मुख्यसचिवस्तर) को मिति २०७१/०२/१८ को निर्णयबाट राष्ट्रिय सतर्कता केन्द्रबाट सम्पादन गरिएको प्राविधिक परिक्षण गर्ने कार्य सम्बन्धमा अडिटरहरूसँग माग गरिएको Letter of Invitation सम्बन्धी विषयमा भएका काम कारवाही नियम संगत नभएको भनी अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगमा परेको उजुरीका सन्दर्भमा उक्त काम कारवाही र निर्णयका विषयमा छानवीन गरी प्रतिवेदन तयार गरिएको छ ।
- वैदेशिक अध्ययन भ्रमण सम्बन्धी विवरण अध्यावधिक गर्ने सम्बन्धमा सबै मन्त्रालय तथा केन्द्रीयस्तरका निकायहरूसँग विवरण माग गरी एकीकृत गरिएको छ ।

- पूर्व विशिष्ट श्रेणीका पदाधिकारीहरूको अभिलेख (Roster) अद्यावधिक गर्ने कार्य निरन्तर भइरहेको छ ।
- नेपाल प्रशासनिक प्रशिक्षण प्रतिष्ठानको कृयाकलाप विस्तार हुँदै गएको सन्दर्भमा नयाँ ढंगले थप विस्तार गरी काठमाडौँ उपत्यका बाहिर जमिन प्राप्त गरी भौतिक पूर्वाधार निर्माण गर्ने सम्बन्धमा प्रतिवेदन पेश गरिएको छ ।
- शासकीय सुधार तथा सार्वजनिक सेवा प्रवाह सम्बन्धमा जिल्लास्तरीय अनुगमन गरिएको छ ।
- २०७१ श्रावण देखि २०७२ बैशाख महिनासम्म मन्त्रिपरिषद्का ५ समितिहरूको ४८ पटक बैठक बसी ९५ वटा निर्णयहरू भएका छन् ।
- लोकसेवा आयोग एवं राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगका अध्यक्ष तथा सदस्यहरू र अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगका आयुक्तहरूको रिक्त पदमा नियुक्तिका लागि सिफारिस गरेको छ ।
- मन्त्रिपरिषद्को बैठक ४९ पटक बसी १३३९ वटा निर्णयहरू भएका छन् ।
- यस आ.व. को बैशाख मसान्त सम्ममा यस कार्यालयलाई विपक्षी बनाई सर्वोच्च अदालत लगायतका पुनरावेदन तथा जिल्ला अदालतहरूबाट म्याद तामेल भई दर्ता हुन आएका २४३ थान मुद्दाहरूको लिखित जवाफ तथा प्रतिउत्तर पत्र दर्ता गरिएको छ ।
- नेपाल सरकार, मन्त्रिपरिषद् समक्ष पेश भई विधेयक समितिमा छलफलका लागि पठाएका विधेयकहरू उपर सो समितिले छलफलका क्रममा संशोधन गर्न उपयुक्त ठहर गरेका १० वटा विधेयकहरूमा संशोधन सहित समितिमा पेश गरिएको छ ।
- नेपाल सरकार, मन्त्रिपरिषद् समक्ष दर्ता हुन आएका पुनरावेदनको निवेदनहरू मध्ये ३ थान निवेदन (प्रहरीको विभागीय कारवाही, नागरिकता ऐन बमोजिमका पुनरावेदन पत्र) उपर अध्ययन गरी राय सहितको प्रतिवेदन मन्त्रिपरिषद् समक्ष पेश गरिएको छ ।
- सार्वजनिक खरिद (पहिलो संशोधन) अध्यादेश, २०७१ र सहकारी (दोश्रो संशोधन) अध्यादेश, २०७१ मिति २०७२।१।२४ मा व्यवस्थापिका संसद सचिवालयमा टेबल गरिएको छ ।
- श्रीमान् मुख्य सचिव समक्ष पेश हुन आएका विभिन्न विषयहरू मध्ये कानूनी जटिलता देखिएका विषयमा कानूनी राय माग हुँदा विभिन्न १४ वटा विषयमा राय प्रदान गरिएको छ ।
- राष्ट्रिय सतर्कता प्रहरी नियमावली, २०७१ को मस्यौदा तयार पारिएको छ ।
- इवोला भाइरसको विश्वव्यापी संक्रमणबाट नेपाल पनि प्रभावित हुनसक्ने संभावनालाई दृष्टिगत गरी पूर्व सावधानी एवं आवश्यक तयारीका लागि स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयलाई निर्देशन गरिएको छ ।
- जातीय भेदभाव तथा छुवाछुत अन्त्य तथा दलितहरूको अधिकार प्रवर्द्धन संयन्त्र, २०६८ र अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूविरुद्ध हुने भेदभाव अन्त्य र उनीहरूको उत्थान, विकास र अधिकारको प्रवर्द्धन संयन्त्र, २०६८ को सल्लाहकार एवं केन्द्रिय निर्देशक समितिको मिति ०७१/९/२५ मा संयुक्त बैठक आयोजना गरी भएका निर्णयहरू प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि सम्बन्धित निकायमा पठाइएको छ ।
- प्रशासन पुर्नसंरचनाका लागि विभिन्न निकायहरूको कार्यात्मक विश्लेषणको अन्तिम प्रतिवेदनको मस्यौदा शासकीय सुधारको प्रतिवेदनको मस्यौदा तयार गरिएको छ ।

- सामान्य प्रशासन मन्त्रालयको Prepare Project सँग समन्वय गरी प्रशासन सुधार तथा शासकीय सुधार सम्बन्धी कार्य सम्पादन गरिरहेको छ ।
- पर्सा, चितवन, दोलखा र रामेछाप जिल्लाका सरकारी कार्यालयका कार्यालय प्रमुख तथा सूचना अधिकारीहरूका लागि सूचनाको हक सम्बन्धी अभिमुखिकरण तालिम संचालन गरीएको छ ।
- नेपालका लागि आवासीय र गैरआवासीयराजदूत पदमा नियुक्तिका लागि २० मुलुकबाट माग भए वमोजिम सम्माननीय राष्ट्रपति समक्ष सहमति तथा सिफारिस (एग्रिमो) गरिएको छ ।
- प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रीपरिषद्को कार्यालयको गतिविधि वेवसाईटमा अद्यावधिक गरिएको छ ।
- काठमाण्डौ उपत्यकाको सडक विस्तारका सम्बन्धमा विभिन्न मितिमा बैठक बसी समयमै मर्मत, सुधार गरी कार्य सम्पन्न गर्न सम्बन्धित निकायहरूलाई निर्देशन गरिएको साथै सडक विस्तार कार्यको अनुगमन गरिएको छ ।
- उर्जा मन्त्रालय अन्तर्गत सिंगटी हाईड्रोपावर र सिंचाई मन्त्रालय अन्तर्गत सिक्टा सिंचाई आयोजनामा आएका समस्या समाधानमा र उद्योग मन्त्रालय अन्तर्गत सञ्चालित लघु उद्यम विकास कार्यक्रम MEDEP को कार्यक्रम सञ्चालन सम्बन्धमा आएका समस्या समाधानका लागि श्रीमान् मुख्य सचिवज्यूको अध्यक्षतामा विभिन्न मितिमा आयोजना सहजीकरण बैठक सम्पन्न भएका छन् ।
- सम्पन्न १८औँ सार्क शिखर सम्मेलनको तयारीको लागि प्रभावकारी समन्वयकारी भूमिका निर्वाह गरिएको छ ।
- नेपाल उद्योग परिसंघ (CNI) आयोजक तथा नेपाल सरकार सह आयोजक रहेको "नेपाल पूर्वाधार सम्मेलन" आयोजनाको लागि आवश्यक कार्य गरिएको छ ।
- राष्ट्रिय गौरवका आयोजनाहरू (लुम्बिनी विकास कोष, भेरी बबई डाईभर्सन, बबई सिंचाई आदी) को स्थलगत निरीक्षण अनुगमन गरिएको छ ।
- संयुक्त राष्ट्रसंघको भियना घोषणा, १९९३ अनुसार नेपालले मानव अधिकार संरक्षणका लागि गरेका अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिबद्धता एवं संवैधानिक, कानूनी र नीतिगत व्यवस्थाहरूलाई व्यावहारिक रूपमा सुनिश्चित गर्न २०६१ सालबाट शुरू गरेको मानव अधिकार राष्ट्रिय कार्ययोजनाको चौथो कार्ययोजना नेपाल सरकार, मन्त्रिपरिषद्बाट स्वीकृत भई कार्यान्वयनमा आएको छ ।
- नेपाल सरकारका मानव अधिकार संरक्षण र लैङ्गिक सशक्तीकरण एवं लैङ्गिक हिंसा विरुद्धका नीति, कार्ययोजना, रणनीति र कार्यक्रमहरूबारे सरकारी कार्यालयका प्रमुखहरू, नागरिक समाजका अगुवाहरू, सञ्चारकर्मी तथा अधिकारवादीहरूलाई जानकारी दिन कपिलवस्तु, नवलपरासी र चितवन जिल्लामा शिक्षण/अनुशिक्षण कार्यक्रम सम्पन्न भएको छ ।
- संयुक्त राष्ट्रसंघका सदस्य राष्ट्रहरूमा मानव अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनको कार्यलाई अझ बढी सशक्त तथा प्रभावकारी तुल्याउन सदस्य राष्ट्रहरूले आफूले मानव अधिकारको सम्बन्धमा स्वीकार गरेको दायित्व साकार पार्न गरेका काम कारवाहीहरूको प्रस्तुति गर्ने माध्यमको रूपमा विकास भएको Universal Periodic Review-UPR को Second Cycle अन्तर्गत सन् २०१५ मा जेनेभामा हुने नेपालको पुनरावलोकनको प्रयोजनका लागि

नेपालको राष्ट्रिय प्रतिवेदनको प्रारम्भिक मस्यौदा तयार भइरहेको र उक्त Second Cycle अन्तर्गतको प्रतिवेदन तयारी, UPR Process र Anti-Torture Jurisprudence का बारेमा विभिन्न मन्त्रालय/निकायका मानव अधिकार विषय हेर्ने ६ जना महिलासहित २६ जना अधिकृत कर्मचारीहरूलाई प्रशिक्षण दिइएको छ ।

- आर्थिक, समाजिक एवं साँस्कृतिक अधिकारसम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय अनुबन्ध (ICESCR), १९६६ अन्तर्गत संयुक्त राष्ट्रसंघको आर्थिक, समाजिक एवं साँस्कृतिक अधिकारसम्बन्धी समितिमा सन् २०१२ मा नेपालले पेश गरेको तेस्रो आवधिक प्रतिवेदनका सम्बन्धमा सो समितिबाट विभिन्न विषयहरू (List of Issues) उपर माग गरेको जवाफ (Response) तयार गरी पठाइएको छ ।
- राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगबाट २०५८ सालदेखि २०७१ जेठ मसान्तसम्म भएका जम्मा ७७६ वटा सिफारिसहरूको कार्यान्वयन अवस्थासम्बन्धी अद्यावधिक विवरण तयार गरिएको छ ।
- भ्रष्टाचार विरुद्धको संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय महासन्धिको कार्यान्वयनसम्बन्धी राष्ट्रिय रणनीति तथा कार्ययोजना कार्यान्वयन तथा अनुगमन समितिको बैठक सम्पन्न गरिएको छ ।
- संयुक्त राष्ट्रसंघका सदस्य राष्ट्रहरूमा मानव अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धनको कार्यलाई अझ बढी सशक्त तथा प्रभावकारी तुल्याउन सदस्य राष्ट्रहरूले आफूले मानव अधिकारको सम्बन्धमा स्वीकार गरेको दायित्व साकार पार्न गरेका काम कारवाहीहरूको प्रस्तुति गर्ने माध्यमको रूपमा विकास भएको Universal Periodic Review-UPR को Second Cycle अन्तर्गत नेपालको पुनरावलोकन सन् २०१५ मा हुने प्रयोजनका लागि नेपालको राष्ट्रिय प्रतिवेदन तयार गर्न एक अन्तरमन्त्रालयस्तरीय कार्यसमितिको गठन भई सो कार्यसमितिले तयार गरेको प्रतिवेदनको प्रारम्भिक मस्यौदाउपर क्षेत्रियस्तरमा सरोकारवाला निकायका प्रमुख तथा प्रतिनिधिहरू, संघसंस्था, मानव अधिकारकर्मी, प्राध्यापक, कानून व्यवसायी, नागरिक समाजका प्रतिनिधि एवं पत्रकारहरू समेतको सक्रिय सहभागितामा नेपालगञ्ज, धनगढी, पोखरा, बिराटनगरमा तथा राष्ट्रियस्तरमा समेत राय परामर्श कार्यक्रम सम्पन्न गरिएको छ ।
- चौथो मानव अधिकार राष्ट्रिय कार्ययोजनाको प्रचार प्रसार तथा अन्तरक्रिया कार्यक्रम सरोकारवाला निकायका प्रमुख तथा प्रतिनिधिहरू, संघसंस्था, मानव अधिकारकर्मी, प्राध्यापक, कानून व्यवसायी, नागरिक समाजका प्रतिनिधि एवं पत्रकारहरू समेतको सक्रिय सहभागितामा नवलपरासी, चितवन, कपिलवस्तु, सप्तरी र उदयपुरको गाईघाटमा सफलतापूर्वक सम्पन्न गरिएको छ ।
- कर्णाली विकासको १० वर्षे योजना तयार गर्न कार्य विवरण (TOR) बनाई अवधारणा बनाउने कार्यको सम्झौता भएको छ ।
- सुदूर पश्चिम विकास आयोगको स्वीकृत कार्यक्रम अन्तर्गतका निम्नानुसारका परामर्श कार्यहरूको TOR तयार भई परामर्शदाता छनोट कार्य अगाडि बढाइएको :-
 - सुदूरपश्चिम क्षेत्रका शैलेश्वरी उग्रतारा खसड लगायतका प्रमुख धार्मिक स्थलहरूको पर्यटन विकास गुर्योजना तयारी सम्बन्धी परामर्श कार्य।
 - दिपायल विमानस्थलको सुचारु सञ्चालन सम्बन्धी अध्ययन कार्य।

- सेती प्राविधिक शिक्षालय र गोकुलेश्वर कृषि क्याम्पसको सुचारु सञ्चालन एवं विस्तार सम्बन्धी अध्ययन।
- सुदूरपश्चिम क्षेत्रको मध्यकालिन दृष्टिकोण, क्षेत्रगत विकास योजना र दीर्घकालिन विकास योजना तर्जुमा सम्बन्धी परामर्श कार्यको प्रस्ताव मूल्याङ्कन कार्य पुरा भएको।
- साधन र श्रोतको पहुँचबाट पछाडि परेको समुदायहरूलाई आयमुलक कार्यक्रम, सामुदायिक स्तरका पूर्वाधार विकास, वस्तु विकास तथा बजार व्यवस्थापन, सामाजिक परिचालन र समुदायको क्षमता विकास जस्ता क्रियाकलाप मार्फत समुदायलाई विकासको मुल प्रवाहमा ल्याई उनीहरूको आर्थिक र सामाजिक स्तरमा सुधार ल्याउने उद्देश्यले स्थापित गरिबी निवारण कोष हाल ५५ जिल्लाहरूमा कार्यरत रहेको छ। यस कोषबाट चालु आ.व. मा आयमूलक आयोजना संख्या ९५९, पूर्वाधार आयोजना संख्या १०७, वस्तुगत विकास तथा बजार सम्बन्धन र पाइलट समेत सिर्जनशिल तथा च्यालेन्ज फण्ड २६, आयोजना लाभान्वित घरधुरी संख्या (अनुमानित) १३,९५० वटा संचालनमा छन्।

❖ लगानी बोर्डका क्रियाकलापहरू

पश्चिम सेती जलविद्युत आयोजना

- पश्चिम सेती क्षेत्रमा Ethnographic Study भएको छ।
- पुनर्वास पुनर्स्थापना सम्बन्धी अध्ययन जारी रहेको छ।
- विकासकर्ता CWEI लाई नेपाल सरकारको तर्फबाट आयोजना अगाडि बढाउन जग्गा अधिग्रहण, पुनर्वास तथा पुनर्स्थापना, प्रसारण लाइन, अधिक विजुली खपत र विद्युत महसुल निर्धारण सम्बन्धमा सरोकारवाला निकाय उर्जा तथा भूमिसुधार मन्त्रालयसँग पत्राचार गरी राय माग गरिएको छ।
- आयोजना अगाडि बढाउन अनुदान तथा सहूलियतपूर्ण ऋण सुविधा उपलब्ध गराइदिन अर्थ र परराष्ट्र मन्त्रालयमार्फत् चिनियाँ सरकारलाई अनुरोध गरिएको छ।
- नेपालले उत्पादित विद्युत खपत गर्न सक्ने नसक्ने सम्बन्धमा Shanghai Investigation Design Research Institute (SIDRI) ले स्थलगत अवलोकन गरी विस्तृत अध्ययन गरिसकेको छ।
- CWEI को Management Team ले पनि MOU र MOM को आधारमा अगाडि बढ्न निर्देशन दिइसकेको छ।

माथिल्लो कर्णाली जलविद्युत आयोजना

- नेपाल सरकार र GMR-ITD Consortium का बिच माथिल्लो कर्णाली जलविद्युत आयोजनाको मिति २०७१/०६/०३ मा परियोजना विकास सम्झौता (PDA) मा हस्ताक्षर भई सोही अनुसारको कार्य अगाडि बढिरहेको छ।
- IFC ले GMR Upper Karnali Hydropower सँग सहकार्य गरी माथिल्लो कर्णाली जलविद्युत आयोजना विकासको लागि Joint Development Agreement (JDA) गरेको छ।

- PDA को प्रावधान अनुसार परियोजनाले तल्लो तटीय क्षेत्रमा पार्न सकिने असर/प्रभाव सम्बन्धमा सिंचाई मन्त्रालयको संलग्नतामा गरिएको अध्ययन कार्य अन्तिम चरणमा पुगेको छ ।

अरुण तेस्रो जलविद्युत आयोजना

- नेपाल सरकार र SJVN Arun-3 Power Development Company बिच अरुण तेस्रो जलविद्युत आयोजनाको परियोजना विकास सम्झौता (PDA) मा हस्ताक्षर भई सोही अनुसारको कार्य अगाडि बढिरहेको छ ।
- जग्गा अधिग्रहणको लागि Verification कार्य तिव्रताका साथ अगाडि बढिरहेको छ ।

माथिल्लो मर्स्याङ्दी जलविद्युत आयोजना

- माथिल्लो मर्स्याङ्दी जलविद्युत आयोजनाको विकासकर्ता Himat Hydropower Company Pvt. Ltd. सँग आयोजना विकास सम्झौता (PDA) लाई अन्तिम रूप दिन वार्ता भइरहेको छ ।

तामाकोशी तेस्रो जलविद्युत आयोजना

- तामाकोशी तेस्रो जलविद्युत आयोजनाको विकासकर्ता Statkraft International Hydropower Company सँग आयोजना विकास सम्झौता (PDA) लाई अन्तिम रूप दिन वार्ता भइरहेको छ ।

रासायनिक मल उत्पादन कारखाना

- January, 2014 मा कृषि विकास मन्त्रालयबाट लगानी बोर्डको कार्यालयमार्फत सञ्चालन गर्न हस्तान्तरण गरिएको यस परियोजनाको सम्भाव्यता अध्ययन कार्यको लागि EOI (आशय-पत्र) प्रकाशन गरिएको छ । दरखास्त परेका इच्छुक परामर्शदाता कम्पनिहरूमध्ये संक्षिप्त सूचीमा सूचिकृत भएका ४ वटा कम्पनिहरूबाट RFP माग गर्नको लागि तयारी भइरहेको छ ।

Dangote Cement PLC

- लगानी बोर्डको निर्णयले वैदेशिक लगानी स्वीकृत गरी कम्पनी दर्ता गर्न दिएको निर्देशन अनुसार कम्पनी रजिष्ट्रारको कार्यालयमा कम्पनी दर्ता भई कार्य अघि बढ्ने क्रममा रहेको छ ।

काठमाडौं उपत्यका फोहोरमैला व्यवस्थापन परियोजना

- फोहोरमैला व्यवस्थापन सम्बन्धमा प्रस्ताव पेश गर्ने कम्पनिहरूको बारेमा स्थलगत रूपमा नै गई यथार्थ जानकारी लिने क्रममा जर्मन, फिनल्याण्ड, स्वीडेन र भारतमा स्थलगत भ्रमण अवलोकन गरी प्रतिवेदन पेश भएको छ ।
- लगानी बोर्डको १६ औं बैठकले उक्त प्रतिवेदनको आधारमा कार्य प्रक्रिया अगाडि बढाउन निर्देशन दिए अनुसार सम्बन्धित विकासकर्ताहरूले कम्पनी रजिष्ट्रेशन गरिसकेकोले work order दिने तयारी भइरहेको

छ । यो कार्यलाई समन्वित तरिकाबाट शीघ्र अगाडि बढाउनको लागि सम्बन्धित मन्त्रालय र नगरपालिकाहरू सम्मिलित Steering Committee समेत गठन गरिएको छ ।

त्रिभुवन अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थलको स्तर वृद्धि र दोस्रो अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल, निजगढ, बारा

- त्रिभुवन अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थलको स्तरोन्नति कार्यलाई BOOT Model मा अगाडि बढाउन संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालयसँग छलफल भइरहेको छ ।
- दोस्रो अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल (SIA) निजगढ, बाराको निर्माण र त्रिभुवन अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल (TIA) को स्तरोन्नति PPP Model बाट एउटै प्याकेजमा अगाडि बढाउनको लागि एक उच्च स्तरीय सहजीकरण तथा समन्वय समिति गठन गरी लगानी बोर्डको कार्यालयले तयार गरेको concept note को आधारमा कार्य प्रक्रिया अगाडि बढाउने तयारी भइरहेको छ ।

रिलायन्स सिमेन्ट कारखाना स्थापना गर्ने सम्बन्धमा

- लगानी बोर्डको निर्णयले वैदेशिक लगानी स्वीकृत गरी कम्पनी दर्ता गर्न दिएको निर्देशन अनुसार कम्पनी रजिष्ट्रारको कार्यालयमा कम्पनी दर्ता गर्ने प्रक्रियामा रहेको छ ।

१०. आर्थिक वर्ष २०७०/०७१ को विनियोजित बजेट एवं खर्चको यथार्थ विवरण:

चालु खर्च

रु. हजारमा

सि.नं.	व.उ.शि.नं.	कार्यक्रम	कायम बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत
१	३०१०११३	मन्त्रिपरिषद्	७७,७८९	७०,६२७	९०.७९
२	३०१०१३३	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	१५८,५६२	१३८,५२७	८७.३६
३	३०१०१४३	उपप्रधानमन्त्रीको कार्यालय	९५०	०	०.००
४	३०१०१५३	गरिबी निवारण कोष	३,०७७,३८६	२,३२२,०२२	७५.४५
५	३०१०२०३	सार्वजनिक खरिद अनुगमन कार्यालय	४४,५८२	३६,९२५	८२.८२
६	३०१०२२३	नेपाल ट्रष्टको कार्यालय	५०,८१९	३२,६९३	६४.३३
७	३०१०२५३	राष्ट्रिय सतर्कता केन्द्र	७१,९०८	६३,२४५	८७.९५
८	३०१०३०३	क्षेत्रीय प्रशासन कार्यालयहरू	१०४,८९६	६२,२४९	५९.३४
९	३०१०३१३	लगानी बोर्डको कार्यालय	२२,९५३	१५,०९१	६५.७५
१०	३०११०१३	सूचना र प्रविधि विकास आयोजना	४७,४००	२६,१६७	५५.२०

११	३०११०२३	कर्णाली विकास आयोग	१३,३३८	९,८५७	७३.९०
१२	३०११०३३	सुदूर पश्चिमाञ्चल विकास आयोग	१०,३३५	७,२५१	७०.१६
१३	३०११०४३	नीति अनुसन्धान प्रतिष्ठान	८,०९३	६,०७८	७५.१०
		जम्मा	३,६८९,०११	२,७९०,७३२	७५.६५

पूँजीगत खर्च

रु. हजारमा

१	३०१०१३४	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	२४,३६९	२३,३३०	९५.७४
२	३०१०२०४	सार्वजनिक खरिद अनुगमन कार्यालय	७,१००	६,७८०	९५.४९
३	३०१०२५४	राष्ट्रिय सतर्कता केन्द्र	५१,४००	३०,०६४	५८.४९
४	३०१०३०४	क्षेत्रीय प्रशासन कार्यालयहरू	१५,६०९	८,२५५	५२.८९
५	३०१०३१४	लगानी बोर्डको कार्यालय	९७,०००	६,०६१	६.२५
६	३०११०१४	सूचना र प्रविधि विकास आयोजना	१,२२५,५५७	६७६,२७८	५५.१८
७	३०११०२४	कर्णाली विकास आयोग	८,४७५	७,७८०	९१.८०
८	३०११०३४	सुदूर पश्चिमाञ्चल विकास आयोग	१,८००	१,७९३	९९.६१
९	३०११०४४	नीति अनुसन्धान प्रतिष्ठान	५,२०२	३,३२५	६३.९२
		जम्मा	१,४३६,५१२	७६३,६६६	५३.१६

११. आ.व. ०७१/०७२ मा विनियोजित बजेट तथा २०७२ जेष्ठ मसान्तसम्मको अनुमानित खर्च:

चालु खर्च

रु. हजारमा

सि.नं.	व.उ.शि.नं.	मन्त्रालय/निकाय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
१	३०१०११३	मन्त्रिपरिषद्	११२,११२	९६,५५१	८६.१२
२	३०१०१३३	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	७,६५७,०३४	७,६२१,३१६	९९.५३
३	३०१०१४३	उपप्रधानमन्त्रीको कार्यालय	१,०००	०	०.००
४	३०१०१५३	गरिबी निवारण कोष	३,६१३,७९९	२,७००,६४२	७४.७३

५	३०१०२०३	सार्वजनिक खरिद अनुगमन कार्यालय	४४,७६३	३१,३९२	७०.१३
६	३०१०२२३	नेपाल ट्रष्टको कार्यालय	५५,७१७	४०,०००	७१.७९
७	३०१०२५३	राष्ट्रिय सतर्कता केन्द्र	७८,०२३	५९,१४०	७५.८०
८	३०१०३०३	क्षेत्रीय प्रशासन कार्यालयहरू	८७,९१८	५६,३३१	६४.०७
९	३०१०३१३	लगानी बोर्डको कार्यालय	२३,९९२	१५,७९७	६५.८४
१०	३०११०१३	सूचना र प्रविधि विकास आयोजना	६७,५५२	४,०१७	५.९५
११	३०११०२३	कर्णाली विकास आयोग	३०,५२९	७,६५४	२५.०७
१२	३०११०३३	सुदूर पश्चिम विकास आयोग	२०,५६४	४,७२७	२२.९९
		जम्मा	११,७९३,००३	१०,६३७,५६७	९०.२०

पूँजीगत खर्च

रु. हजारमा

१	३०१०१३४	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	२३,७७९	५,९१५	२४.८७
२	३०१०२०४	सार्वजनिक खरिद अनुगमन कार्यालय	१४,०६०	३,४२४	२४.३५
३	३०१०२५४	राष्ट्रिय सतर्कता केन्द्र	८४,०४०	२४,७८४	२९.४९
४	३०१०३०४	क्षेत्रीय प्रशासन कार्यालयहरू	१६,५८६	८,४६१	५१.०१
५	३०१०३१४	लगानी बोर्डको कार्यालय	१२,२१०	८६२	७.०६
६	३०११०१४	सूचना र प्रविधि विकास आयोजना	९०६,५००	३९,९९५	४.४१
७	३०११०२४	कर्णाली विकास आयोग	१,०००	२९८	२९.८०
८	३०११०३४	सुदूर पश्चिम विकास आयोग	१,२६५	०	०.००
		जम्मा	१,०५९,४४०	८३,७३९	७.९०

१२. आ.व. २०७१/०७२ को बजेट बक्तव्यमा उल्लेखित नीति तथा कार्यक्रमको पहिलो दश महिनाको प्रगति विवरण:

सि.नं.	ब. ब. को बुदा नं.	क्रियाकलाप नीति तथा कार्यक्रम	२०७२ बैशाखसम्मको प्रगति विवरण
१	२९	स्थानीय निकायको निर्वाचन गराउने ।	निर्वाचनको लागि स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन, २०५५ को पहिलो संशोधन विधेयक नेपाल सरकारबाट स्वीकृत भै व्यवस्थापिका संसदको विकास समितिमा छलफलमा रहेको ।
२	५१	प्राविधिक परीक्षण प्रयोगशाला स्थापना गर्ने ।	प्रयोगशाला स्थापनाका लागि ICB आव्हान गरी बोलपत्र मुल्यांकनको क्रममा रहेको ।
३	२३८	सरकारको वित्तीय दायित्वलाई पूर्णरूपमा लेखाङ्कन गर्न प्रतिबद्ध अभिलेख प्रणालीको शुरुवात गर्ने ।	नेपाल सार्वजनिक क्षेत्र लेखामान (Nepal Public Sector Accounting Standards (NPSAS) को दुईवटा मन्त्रालयहरूमा नमूना परीक्षण सम्पन्न । आगामी ३ वर्षभित्र NPSAS लाई विभिन्न ४४ वटै केन्द्रीय स्तरका निकायहरूमा लागू गर्ने प्रतिवद्धताकासाथ कार्य अघि बढाइएको ।
४	२३८	सरकारी लेखा र प्रतिवेदन प्रणालीलाई विश्वसनीय र समयबद्ध बनाउन पहल गर्ने ।	नेपाल सरकारको लेखा निर्देशिका (Accounting Manual) तैयारी अन्तिम चरणमा पुगेको । यस निर्देशिकाको तयारीबाट नेपाल सरकारको खर्च, लेखाङ्कन र प्रतिवेदन प्रणाली तयारीमा सम्बन्धित क्षेत्रमा काम गर्ने कर्मचारीहरूलाई सहयोग पुग्ने छ ।
५	६३	प्रसारण लाइन निर्माणमा देखा परेका जग्गा अधिग्रहण तथा वन क्षेत्र सम्बन्धी समस्या समाधान गर्न राष्ट्रिय योजना आयोगको संयोजनमा अधिकार सम्पन्न अन्तरनिकाय समन्वय संयन्त्र स्थापना गर्ने ।	पूर्वाधार विकास आयोजनाका लागि जग्गा प्राप्ति, पुनर्वास तथा पुनर्स्थापना सम्बन्धी नीति, २०७१ प्रकाशित भएको ।

६	३७	सन् २०२२ सम्म मुलुकलाई विकासशील राष्ट्र बनाउने मार्गचित्र सहितको चौधौँ आवधिक योजना र सन् २०३० सम्मको दिर्घकालीन विकास सोच तर्जुमा गर्ने	सन् २०२२ सम्म मुलुकलाई विकासशील राष्ट्र बनाउने मार्गचित्रको अवधारणापत्र तयार गरी प्रकाशित गरिएको।
७	४९	सार्वजनिक खरिद ऐन, २०६३ तथा नियमावली, २०६४ संशोधन गर्ने ।	सार्वजनिक खरिद ऐन, २०६३को संशोधन अध्यादेश २०७१।१२।२९ मा नेपाल राजपत्रमा प्रकाशित नियमावली संशोधनको क्रममा रहेको।
८	२२८	आगामी वर्ष गरिबी निवारण कोष मार्फत २ हजार ३ सय ६० वटा आय आर्जन तथा ८ सय ५० वटा पूर्वाधार निर्माणका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने।	चालु आ.ब. मा आयमूलक आयोजना संख्या ९५९, पूर्वाधार आयोजना संख्या १०७, वस्तुगत विकास तथा बजार सम्बन्धन र पाइलट समेत सिर्जनशील तथा च्यालेन्ज फण्ड २६, आयोजना लाभान्वित घरधुरी संख्या (अनुमानित) १३,९५० वटा संचालनमा छन् ।

अर्थ मन्त्रालय

१. पृष्ठभूमि:

मुलुकको वित्तीय तथा मौद्रिक क्षेत्रसंग सम्बन्धित सम्पूर्ण गतिविधिहरूको व्यवस्थापन गर्ने दायित्व अर्थ मन्त्रालयमा रहेको छ । सार्वजनिक खर्च व्यवस्थापन, वित्तीय व्यवस्थापन, राजस्व संकलन, समष्टिगत आर्थिक स्थायित्व र आर्थिक विकास, वैदेशिक सहायता व्यवस्थापन, विदेशी विनिमय तथा नेपाल सरकारको अल्पकालिन र दीर्घकालिन खर्च व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यको लागि यो मन्त्रालय स्थापना भएको हो ।

२. दृष्टिकोण:

सबल वित्तीय र आर्थिक व्यवस्थापनको माध्यमबाट दिगो, फराकिलो तथा उच्च दरको आर्थिक वृद्धि हासिल गरी समग्र अर्थतन्त्रको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।

३. ध्येय:

आन्तरिक राजस्वको आधारलाई सुदृढ गर्दै उपलब्ध वित्तीय स्रोतको प्रभावकारी र समुचित उपयोगबाट समष्टिगत आर्थिक स्थायित्व कायम गर्नमा सहयोग पुऱ्याउने ।

४. लक्ष्य:

४.१ समष्टिगत लक्ष्य:

- मुलुकमा उपयुक्त आर्थिक नीति तर्जुमा गर्न योगदान गर्ने र आर्थिक नीति व्यवस्थापनको कार्य गर्ने ।

४.२ कार्यनीतिक लक्ष्यहरू:

- राजस्व प्रणालीलाई सरल बनाउने, करका आधार फराकिलो गर्ने र उपयुक्त करका दरहरू तोक्ने ।
- कर प्रशासनको दक्षता र प्रभावकारितामा सुधार गर्ने ।
- प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्रहरूको लागि बढी दक्ष, प्रभावकारी र न्यायोचित रूपमा साधनको बाँडफाँड गर्ने नीति अवलम्बन गर्ने ।
- वित्तीय संस्था र वित्तीय उपकरणहरूको माध्यमबाट उत्पादन र बजारको सुदृढीकरण गर्दै सक्षम वित्तीय प्रणालीको विकास गर्ने ।
- सरकारी स्वामित्वका संस्थानहरूलाई कुशल बनाउनका लागि निजीकरण नीतिका साथै आवश्यक अन्य नीतिहरू अवलम्बन गर्ने ।
- पारदर्शी र उत्तरदायी आर्थिक तथा वित्तीय सूचना प्रणाली अवलम्बन गर्ने ।
- सार्वजनिक क्षेत्रका कर्मचारीहरूको लागि प्रभावकारी र उचित प्रोत्साहन प्रणाली अवलम्बन गर्ने ।
- प्रभावकारी सार्वजनिक खर्च नीतिहरूको तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्ने ।

- वैदेशिक सहायताबाट प्राप्त स्रोतहरूको व्यवस्थापनको लागि प्रभावकारी अनुगमन र मूल्याङ्कन प्रणालीलाई संस्थागत गर्ने ।
- सार्वजनिक र निजी क्षेत्र बीच विश्वासको वातावरण कायम गर्दै समग्र आर्थिक विकासमा निजी क्षेत्रको संलग्नताको लागि अनुकूल वातावरणको सृजनामा सहयोग गर्ने ।

५. रणनीतिक उद्देश्यहरू:

- आर्थिक व्यवस्थापन सुधार कार्यमा योगदान दिने ।
- प्राथमिक स्वास्थ्य सेवा, प्राथमिक शिक्षा र ग्रामीण पूर्वाधार विकास जस्ता सामाजिक-आर्थिक पूर्वाधार र बढी मात्रामा गरीबी निवारणोन्मुख क्षेत्र अनुकूल हुने गरी सार्वजनिक खर्चको प्राथमिकीकरण गर्ने ।
- बढी भन्दा बढी राजस्व वृद्धि हुने उपाय अपनाउने ।
- प्रभावकारी र दक्ष सेवाको प्रत्याभूतिको लागि बजेट सहयोग उपलब्ध गराउने ।
- मागमा आधारित वैदेशिक सहयोग परिचालन गर्ने र वैदेशिक सहयोगको प्रभावकारीतामा सुधार गर्ने ।
- सार्वजनिक संस्थानहरूमा प्रभावकारी वित्तीय व्यवस्थापन अभ्यासहरूको प्रत्याभूति गर्ने र तिनीहरूले प्रदान गर्ने सेवाहरूमा सुधार गर्ने ।
- विभिन्न मन्त्रालय, विभाग र निकायहरूको लागि भएको बजेट विनियोजन र तिनीहरूले प्रदान गर्ने सेवा प्रवाह प्रणाली बीचमा प्रभावकारी सम्बन्ध स्थापित गर्ने ।

६. कार्यक्षेत्र:

नेपाल सरकार (कार्य विभाजन) नियमावली, २०६९ बमोजिम यस मन्त्रालयले सम्पादन गर्नुपर्ने कार्यहरू देहायनुसार रहेका छन्:

- आर्थिक तथा राजस्व नीति, आर्थिक प्रशासन र नियन्त्रणसम्बन्धी योजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा, कार्यान्वयन अनुगमन र मूल्याङ्कन ।
- आर्थिक विश्लेषण ।
- आर्थिक साधनहरूको बाँडफाँड ।
- मुद्रा, मौद्रिक नीति निर्धारण र कार्यान्वयन ।
- नेपाल राष्ट्र बैंक, बैकिङ्ग (नेपाल औद्योगिक विकास निगम समेत), वित्तीय संस्था तथा बीमा ।
- आय व्यय विवरण (बजेट) ।
- राजस्व नीति र योजना ।
- राजस्व प्रशासन एवं राजस्व संकलन ।
- राजस्व अनुसन्धान ।
- सामान्य मूल्य नीति ।
- सामाजिक तथा आर्थिक विकासको लागि अन्तर्राष्ट्रिय सम्पर्क र समन्वय ।

- आर्थिक, बैंकिङ्ग एवं मुद्रा विषयक अन्तर्राष्ट्रिय सम्पर्क तथा समन्वय ।
- वैदेशिक ऋण, अनुदान तथा अन्य द्विपक्षीय एवं म बहुपक्षीय सहायता ।
- विदेशी मुद्रा विनिमय तथा नियन्त्रण ।
- सार्वजनिक ऋण तथा नियन्त्रण ।
- तलव, भत्ता, दैनिक तथा भ्रमण भत्ता, निवृत्तिभरण, उपदानलगायत आर्थिक दायित्व र सेवा सुविधा सम्बन्धी विषय ।
- सरकारी स्वामित्वमा रहेका संस्थानको नियमन, नियन्त्रण, समन्वय र निर्देशन तथा तलव, भत्ता, बोनस, लगानी र लाभांश सम्बन्धी नीति निर्धारण ।
- विश्व बैंक, अन्तर्राष्ट्रिय मुद्रा कोष, एशियाली विकास बैंक, अन्तर्राष्ट्रिय विकास संस्था तथा अन्य अन्तर्राष्ट्रिय वित्तीय संस्था ।
- सरकारी कोषको व्यवस्थापन, सञ्चालन तथा प्रशासन ।
- लेखा नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन ।
- सार्वजनिक प्रतिष्ठानको निजीकरण, अनुगमन र नियमन ।
- सार्वजनिक संस्थानको प्रशासन, नीति निर्माण र समन्वय ।
- राजस्व र आर्थिक प्रशासन तालिम ।
- पूँजी बजार ।
- सार्वजनिक लगानी ।
- महालेखा परीक्षकको कार्यालय ।
- कर्मचारी सञ्चय कोष ।
- नागरिक लगानी कोष ।
- सार्वजनिक संस्थान निर्देशन बोर्ड ।
- सम्पत्ति शुद्धीकरण ।
- युवा स्वरोजगार सम्बन्धी ।
- अवकाश कोष ।
- नेपाल लेखापरीक्षण सेवाको सञ्चालन ।

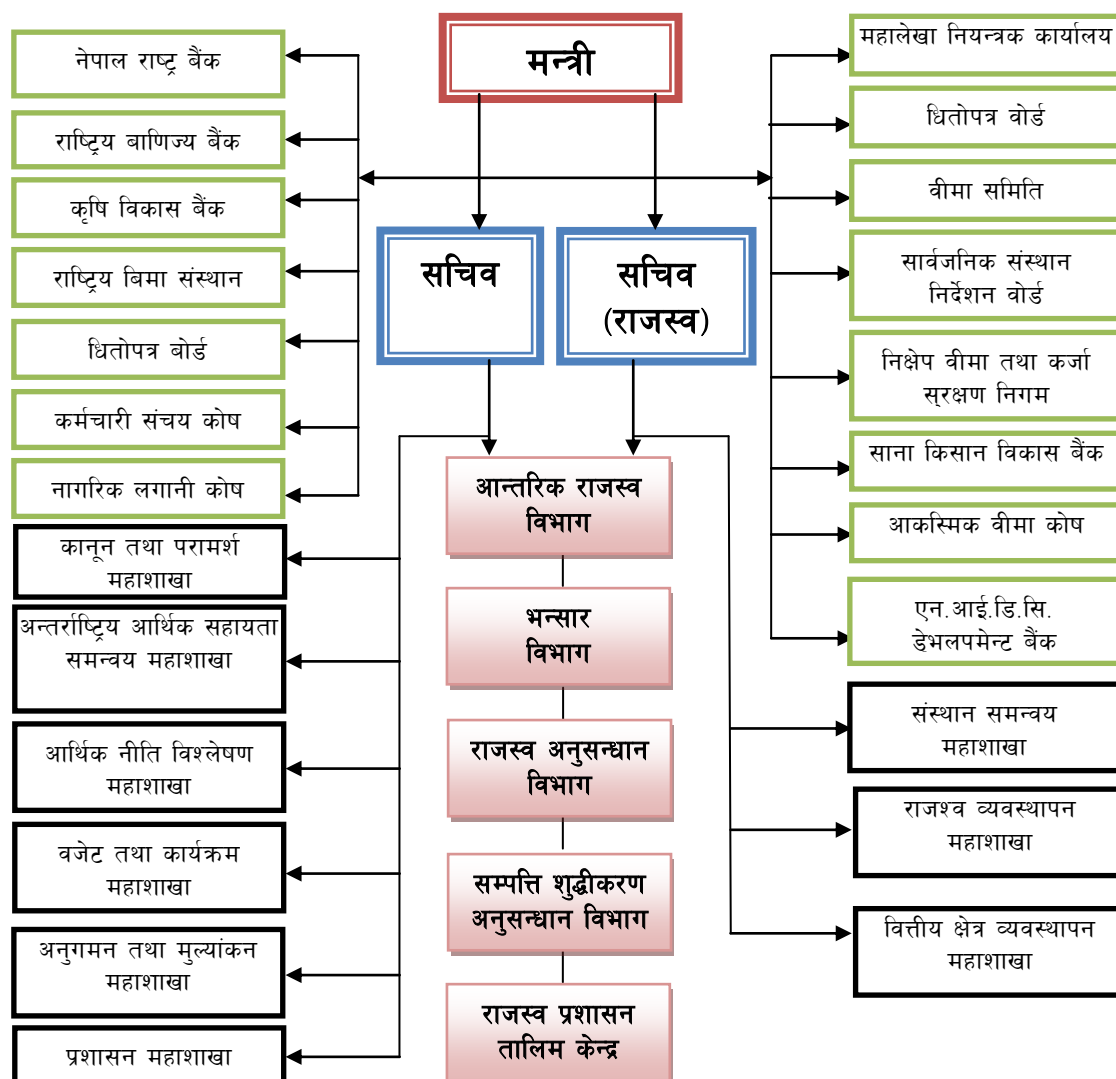
७ .कानूनी व्यवस्था:

अर्थ मन्त्रालयलाई निर्दिष्ट गरिएका कार्यहरू सम्पादन गर्ने सिलसिलामा मन्त्रालय र अन्तर्गतका निकायहरूले निम्नानुसारका कानून प्रयोग गरी आफ्नो कार्य सम्पादन गर्ने गरेका छन् ।

- नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को आर्थिक कार्यप्रणाली सम्बन्धी विषयमा उल्लिखित धाराहरू ।
- निकासी पैठारी नियन्त्रण ऐन, २०१३ ।
- विदेशी विनिमय (नियमित) गर्ने ऐन, २०१९ ।

- खाद्य ऐन, २०२३ ।
- राजस्व न्यायाधिकरण ऐन, २०३१ ।
- मदिरा ऐन, २०३१ ।
- मूल्य अभिवृद्धि कर ऐन, २०५२ ।
- राजस्व चुहावट (अनुसन्धान तथा नियन्त्रण) ऐन, २०५२ ।
- आयकर ऐन, २०५८ ।
- अन्तशुल्क ऐन, २०५८ ।
- भन्सार ऐन, २०६४ ।
- सम्पत्ति शुद्धीकरण नियन्त्रण ऐन, २०६४ ।
- सालवसाली आर्थिक ऐन ।
- उपभोक्ता संरक्षण ऐन, २०५४ ।
- औषधी ऐन, २०३५ ।
- खानी तथा खाद्य पदार्थ ऐन, २०४२ ।
- बन ऐन, २०४९ ।
- राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण ऐन, २०२९ ।
- लागू औषध (नियन्त्रण) ऐन, २०३३ ।
- हातहतियार खरखजाना ऐन, २०१९ ।
- सवारी तथा यातायात व्यवस्था ऐन, २०४९ ।
- विष्फोटक पदार्थ ऐन, २०१९ ।
- पेटेन्ट, डिजाइन र ट्रेडमार्क ऐन, २०१९ ।
- भन्सार नियमावली, २०६४ ।
- मूल्य अभिवृद्धि कर नियमावली, २०५३ ।
- आयकर नियमावली, २०५९ ।
- अन्तशुल्क नियमावली, २०५९ ।
- मदिरा नियमावली, २०३३ ।
- रासायनिक मल निर्देशिका, २०५७ ।
- रासायनिक मल नियन्त्रण आदेश, २०५५ ।
- नेपाल सवारी प्रदुषण मापदण्ड, २०५६ ।
- वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालयको मिति २०६६/७/१६ को सूचना ।
- निजी गुण्टा, झिटी भारी सम्बन्धी सूचना ।
- WTO/WCO का विभिन्न अनुबन्धहरू ।
- SAARC/SAFTA का सम्झौता र अनुबन्धहरू
- नेपाल सरकारका निर्णयहरू आदि ।

८. अर्थ मन्त्रालयको संगठन संरचना:

९. आ.व. २०७१/०७२ मा सम्पादन भएका महत्वपूर्ण कार्यहरू:

९.१. सार्वजनिक व्यवस्थापन एवं सामान्य प्रशासन:

- नेपाल सरकारका सचिव बैठकको निर्णयानुसार २०७० सालमा भएका निर्णयहरूको कार्यान्वयन स्थितिको पुस्तक तयार गर्ने कार्य सम्पन्न भई छपाइको क्रममा रहेको छ।
- राजस्व समूहमा कायम रहेको शैक्षिक योग्यता परिमार्जनका लागि अवधारणा पत्र तयार गरी सामान्य प्रशासन मन्त्रालयमा पठाउने क्रममा रहेको छ।
- मन्त्रालयमा रहेका पुराना कागजहरू धुल्याउने कार्य सम्पन्न गरिएको छ।
- जिन्सी निरीक्षण कार्य समाप्त गरी प्रतिवेदन तयार गरिएको छ।
- पुस्तकालयको सुदृढीकरण कार्य सम्पन्न गरिएको छ।
- मन्त्रालयको विद्युतीय हाजिर प्रणालीको स्तरोन्नतीको कार्य प्रारम्भ गरिएको छ।

- मन्त्रालयमा दर्ताचलानी र पत्र व्यवस्थापनमा Automation प्रणाली सञ्चालन गर्न परीक्षण (Live Testing) को कार्य सुरु भएको छ।
- अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगबाट यस मन्त्रालयलाई भएका निर्देशनहरू नियमित रूपमा कार्यान्वयन गरिएको छ।
- मन्त्रालयका ३३ जना कर्मचारीलाई हलुका सवारी साधन तालिम दिईएको छ।
- निजामती सेवा ऐन (तेश्रो संशोधन) २०७० बमोजिम वहुवा समायोजन भएका कर्मचारीहरूको पदस्थापनाका निमित्त संगठन तथा व्यवस्थापन सर्वेक्षण सम्पन्न गरी पदस्थापना गरिएको छ।
- मन्त्रालयमा प्राप्त हुने वैदेशिक छात्रवृत्तिलाई व्यवस्थित र पारदर्शी बनाउन मनोनयन निर्देशिका छात्रवृत्तिलाई व्यवस्थित र पारदर्शी बनाउन मनोनयन निर्देशिकामा आवश्यक परिमार्जन र संशोधन गरी कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ।
- मन्त्रालयका गतिविधिहरू सार्वजनिक गर्न रेडियो नेपाल र नेपाल टेलिभिजनबाट नियमित कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको छ।
- राजस्व समूहलाई सेवाको रूपमा रूपान्तरण गरी व्यावसायिक सेवाको रूपमा विकास गर्ने सिलसिलामा अवधारणा पत्र तयार गरिएको छ।
- अर्थ मन्त्रालय र अन्तर्गतका निकायमा कायम रहेको वेरुजु फछ्यौट गर्ने सिलसिलामा मन्त्रालयको वेरुजु शुन्य रहेको र मातहतका निकायमा कायम रहेको कूल वेरुजु मध्ये २०७१ जेष्ठ मसान्तसम्म ४०% भन्दा माथि वेरुजु फछ्यौट भएको छ।
- मन्त्रालयमा कायम रहेको सूचना प्रविधिलाई व्यवस्थित गर्ने सिलसिलामा सिंहदरवार सचिवालयमा प्रदान गरिएको Internet सेवालाई NITC मार्फत वितरण गर्ने व्यवस्था गरिएको छ।
- सम्माननीय राष्ट्रपतिज्यू समक्ष पेश भएका अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग, महालेखा परीक्षकको कार्यालय तथा लोक सेवा आयोगको वार्षिक प्रतिवेदनमा उल्लिखित यस मन्त्रालयसंग सम्बन्धित विषयहरू कार्यान्वयन गरिएको छ।
- नेपाल सरकारको National Portal मा अर्थ मन्त्रालयको तर्फबाट समावेश गर्नुपर्ने विषयहरू समावेश गर्ने व्यवस्था मिलाइएको छ।
- भ्रष्टाचार विरुद्धको अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धी एवं राष्ट्रिय कार्ययोजना बमोजिम यस मन्त्रालयका तर्फबाट सम्पादन गर्नुपर्ने कार्यहरू यथासमयमा नै पुरा गरिएको छ।
- मन्त्रालयको दैनिक कार्य संचालनमा Online System शुरुवात गरिएको छ।
- मन्त्रालयमा रहेका प्रयोगहीन जिन्सी सामग्रीहरू लिलाम गरिएको छ।

९.२ राजस्व व्यवस्थापन महाशाखा

आर्थिक वर्ष २०७१/०७२ मा राजस्व संकलनको प्रगति विवरण

(हजारमा.रु)

सि.नं.	कर शिर्षक	आर्थिक वर्ष ०७१/७२ को वार्षिक लक्ष्य	आर्थिक वर्ष ०७०/७१ बैशाखसम्मको असूली	आर्थिक वर्ष ०७१/७२ बैशाखसम्मको		वार्षिक लक्ष्यको तुलनामा %	चालु आ.व.को बैशाख महिनासम्म को लक्ष्यको तुलनामा	गत वर्षको यस अवधिको तुलनामा (%)
				लक्ष्य	असूली			
		१	२	३	४	५	६	७
१	भंसारमहशुल	८०६६९२४६	४४१९३१७४	६४०१८२६१	६१२४१२७८	७५.९३	९४.२१	१०.९८
	पैठारी	७६६१९४८४	४०५२४४७७	६१६४३४५१	४७७१२६८१	७५.३२	९३.६२	१४.२३
	निकासी	८७८५८९	७८०९२९	७३२१४८	२७३३९९	३१.१२	३७.३४	(६४.९९)
	भन्सारको अन्य आय	६४५२९०	२००४०६०	४३७७४२	४६८३६२	८८.०८	१०५.६९	(७१.६४)
	कृषि सुधार शुल्क	२५२५८९३	१८८३७०८	२१०४९११	२६९६८३६	१०६.७७	१२८.१२	४३.१७
२	मूल्यअभिवृद्धि कर	१२१७३०७३९	८०९३६६७९	९७८२५५९९	९०४६४६०६	७४.३२	९२.४८	११.७७
	उत्पादन, विक्री, सेवा	४११५३००४	२७०५४१०५	३२५१५३२५	३०८२९१८९	७४.९१	९४.८१	१३.९५
	पैठारी	८०५७७७३५	४३८८२५७४	६५३१०२७४	४९६३५४१७	७४.०१	९१.३१	१०.६८
३	अन्तःशुल्क	४५३३११६७	३५४३५४९९	४३३२९९६१	४०९७४७८१	७४.०५	९४.५६	१५.३१
	आन्तरिक उत्पादन	३२३७९६८७	२०८२७९९४	२४८४४४२३	२२५९६४१८	६९.७९	९०.९५	८.४९
	पैठारी	२२९५१४८०	१४७०७४०५	१८४८५४३८	१८३७८३६३	८०.०७	९९.४२	२४.९६
४	स्वास्थ्यसेवा शुल्क	४०८४४७	४०४८१४	४६४५३९	४२६६८५	१०३.५७	११३.३८	३०.११
५	शिक्षासेवा शुल्क	४०२३५५	३८३३६१	४३९१८९	४०२७०६	८०.१६	९१.६९	५.०५
६	आयकर	९४०१७३६६	४८५१७५१२	७०१४२७८५	६६००६००६	७०.२१	९४.१०	१२.८०
	आयकर	८०९३२९९२	५१३३४०४८	४९१७३५३२	४८८२६०७७	७२.६८	९९.४१	१४.५९
	घरजग्गा वहालकर	५३५१६४०	१७११७९६	४०२८०५६	१९१८१२१	३५.८४	४७.६२	१२.०५
	व्याजकर	७७३२७३४	५४७१६६८	६९४११९७	४२६१८०८	६८.०५	७५.८१	(३.८४)
७	रजिष्ट्रेशनदस्तुर	५३६८७७५	४०२००९९	४३५६२५४	८५४२८६२	१५९.१२	१९६.११	११२.५०
८	सवारी साधनकर	५५०३२५९	३७०८१९६	४८९६०८३	४४४२७००	९८.९०	१११.१६	४६.७७
९	अन्य कर	११०७४५३४	६२५३०६६	९८७८४८७	८९८१४७६	८१.१०	९०.९२	४३.६३

	जम्मा करराजश्व	३७४७०५९९८	२४४९५२४००	२९६३५११५८	२८२५९३१००	७५.४२	९५.३६	१५.३७
१०	जम्मा गैरकर राजश्व	४८१९४००२	३५०८९५००	३२७७१९२०	३०३४२३००	६२.९६	९२.५९	(१३.५३)
	कूल राजश्व	४२२९०००००	२८००४१९००	३२९१२३०७८	३१२९३५४००	७४.००	९५.०८	११.७५

- आर्थिक वर्ष २०७१/७२ बैशाखसम्ममा आयकरतर्फ जम्मा करदाता १ लाख ५९ हजार ७ सय ९२ दर्ता भई हालसम्म कूल १२ लाख ७२ हजार १० करदाता करको दायरामा रहेका छन् । यस मध्ये आयकरको व्यक्तिगत स्थायी लेखा नम्बर (PIT) तर्फ यस आर्थिक वर्षको बैशाख महिनासम्ममा ८१ हजार ३ सय ३ करदाता दर्ता भई हालसम्ममा यसमा दर्ता हुनेको कूल संख्या ५ लाख १३ हजार ७ सय ९९ पुगेको छ । त्यस्तै स्थायी लेखा नम्बर (PAN) तर्फ यस आर्थिक वर्षको बैशाख महिनासम्म ७८ हजार ४ सय ८९ करदाता दर्ता भइ हालसम्म यसमा दर्ता हुनेको कूल संख्या ७ लाख ५८ हजार २ सय ११ पुगेको छ ।
- मूल्य अभिवृद्धि करतर्फ चालु आर्थिक वर्षको बैशाखसम्म १९ हजार ७ सय ९२ दर्ता भइ हालसम्ममा यसमा दर्ता हुनेको कूल संख्या १ लाख ५१ हजार १ सय ७३ पुगेको छ ।
- अन्तःशुल्क (अनुमती) तर्फ आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को बैशाख महिनासम्ममा ३३ हजार १ सय ८७ करदाता करको दायरामा रहेका छन् ।

अन्य कार्यहरु:

- राजस्व प्रणालीको वर्तमान अवस्थाको विस्तृत अध्ययन गरी आगामी दिनमा राजस्व प्रणालीमा गर्नुपर्ने समग्र सुधारका लागि आवश्यक सिफारिस गर्न उच्चस्तरीय कर प्रणाली पुनरावलोकन आयोग गठन गरिएको छ ।
- विवादित र बक्यौता कर फछ्यौट गर्न कर फछ्यौट आयोग गठन भई सो आयोगले कार्य गरिरहेको छ ।
- मुख्य मुख्य भन्सार कार्यालयहरुबाट सिलबन्दी कन्टेनर मार्फत सामान ढुवानी गर्ने कार्यविधि स्वीकृत भएको छ ।
- तातोपानी नाकाबाट हुने तिब्बत निकासीलाई सरलीकरण गर्न त्रिभुवन विमानस्थल भन्सार कार्यालयमा शिलछाप लगाई निकासी गर्ने व्यवस्था कार्यान्वयन गरिएको छ ।
- भन्सार प्रशासनलाई विद्युतीय भन्सारमा रुपान्तरण गर्ने क्रममा ASYCUDA World लागू गर्न UNCTADसँग सम्झौता सम्पन्न भएको छ ।
- बंगलादेशसँग दोहोरो कर मुक्ति तथा वित्तिय छल निरोध सम्झौताको लागि अन्तिम चरणको वार्ता सम्पन्न भई सम्झौता गर्ने चरणमा पुगेको छ । सिंगापुरसँग दोहोरो कर मुक्ति तथा वित्तीय छल निरोध सम्झौताको लागि प्रथम चरणको वार्ता सम्पन्न भएको छ ।

- राजस्व परामर्श समिति अन्तर्गत ९ वटा उपसमितिहरू गठन भई आगामी आर्थिक ऐनमा समावेश गर्नु पर्ने विषयहरू प्राप्त गर्ने व्यवस्था मिलाइएको छ।
- विभिन्न मन्त्रालयहरू मार्फत संकलन गरिने गैरकरका दरहरू पुनरावलोकन गर्न माग भइ आए अनुसार सहमति प्रदान गरिएको छ।
- राजस्व छुट सम्बन्धी कार्यविधि संशोधन गरी सामुदायिक र गुठीद्वारा सञ्चालित विद्यालय/महाविद्यालयले आफ्नो वार्षिक कार्यक्रम अनुसार पैठारी गर्ने एउटा बस तथा मिनिबसमा १% भन्सार महशुल लिई बाँकी भन्सार महसुल, मूल्य अभिवृद्धि कर र अन्य कर महशुल छुट दिने व्यवस्था गरिएको छ।
- राजस्व प्रशासन सुधारलाई अझ प्रभावकारी नेतृत्व प्रदान गर्न राजस्व सचिवको पद सिर्जना भएको छ।
- सबै विभागहरूमा विद्युतीय सूचना प्रणालीको कार्यान्वयन गरि राजस्व संरक्षण र जोखिम न्यूनीकरणमा जोड दिइएको छ।
- राजस्व लेखांकन र सूचना प्रणालीलाई व्यवस्थित गर्न उपत्यका स्थित राजस्व कार्यालयहरूमा राजस्व व्यवस्थापन सूचना प्रणाली (RMIS) लागू गरिएको छ।
- विनासकारी भूकम्पपछि विदेशबाट पैठारी हुने उद्धार तथा राहत सामग्रीलाई करछुट सुविधा दिई शिघ्र जाँचपासको व्यवस्था मिलाइएको छ।
- विनासकारी भूकम्प पछि कर महशुल छुट सुविधामा पैठारी भएका उद्धार तथा राहत सामग्रीहरूको विभागगत/कार्यालयगत सूची दैनिक रूपमा मन्त्रालयको वेबसाइटमा सार्वजनिक गरिएको छ।
- राजस्व प्रशासनसँग सम्बन्धित विभाग/कार्यालयहरूको समय समयमा अनुगमन/निरीक्षण गरी आवश्यक निर्देशन दिइएको छ।
- भन्सार प्रकृया सरलीकरण सम्बन्धी संशोधित क्योटो अभिसन्धिको पक्ष राष्ट्र बन्ने प्रस्ताव अनुमोदनका लागि मन्त्रिपरिषद्बाट स्वीकृत भई व्यवस्थापिका संसदमा पठाइएको छ।

९.३ आर्थिक नीति विश्लेषण महाशाखा:

- पूँजी बजार विकास, सार्वजनिक ऋण व्यवस्थापन तथा सार्वजनिक-निजी साझेदारीमा परियोजना विकास सम्बन्धमा एशियाली विकास बैंकको सहयोगमा सञ्चालनमा रहेको पूँजी बजार तथा पूर्वाधार क्षमता सहयोग आयोजना (Capital Market and Infrastructure Capacity Support Project) कार्यान्वयनमा रहेको छ। यस आर्थिक वर्षमा यस आयोजना अन्तर्गत निम्न कार्यहरू सम्पन्न गरिएका छन्।
 - पूँजी बजारको विकास र सार्वजनिक ऋण व्यवस्थापनका लागि छुट्टै संगठन तयार गर्ने क्रममा नेपालको पूँजी बजार विकास र सार्वजनिक ऋण व्यवस्थापन सम्बन्धी मौजुदा व्यवस्थाहरूको मूल्याङ्कन गरी परामर्शदाताबाट निम्न प्रतिवेदनहरू प्राप्त भएको छ।

- As is Assessment and Recommendation Report on Public Debt Management in Nepal,
- Institutional Structure of Public Debt Management Office in Nepal
- Legal and Regulatory Framework Assessment & Recommendation for Public Debt Management and Securities Market in Nepal
- IT Procurement Plan for Public Debt Management Office

परामर्शदाताहरूबाट प्राप्त माथि उल्लेखित प्रतिवेदनहरूमा उल्लेख भएका विषय र दिइएका सुझावहरूका बारेमा परामर्शदाता र सम्बन्धित सरोकारवाला निकायहरू बीच विभिन्न चरणमा छलफल गरिएको छ।

- भौतिक पूर्वाधार विकासमा सार्वजनिक-निजी साझेदारी अभिवृद्धिका लागि उपयुक्त नीति तथा संस्थागत व्यवस्था गर्ने सम्बन्धमा नेपालको मौजुदा कानून तथा संस्थागत व्यवस्थाहरूको अध्ययन गरी परामर्शदाताले निम्न प्रतिवेदनहरू पेश गरेको छ।
 - Legal, Regulator and Policy Inventory, Assessment and Recommendation Report on Public Private Partnership,
 - Draft of Public Private Partnership Policy,
 - Draft of Public Private Partnership Act,
 - Institutional Structure of Public Private Partnership Cell,
 परामर्शदाताहरूबाट प्राप्त माथि उल्लेखित प्रतिवेदनहरूमा उल्लेख भएका विषय र दिइएका सुझावहरूका बारेमा परामर्शदाता र सम्बन्धित सरोकारवाला निकायहरू बीच विभिन्न चरणमा छलफल आयोजना गरिएको छ।
- सार्वजनिक-निजी साझेदारीमा संचालन हुनसक्ने प्रदर्शनीय परियोजना तयार गर्ने सन्दर्भमा विभिन्न सरोकार वाला निकायहरूबाट सम्भावित आयोजनाहरूको नाम संकलन गरिएको र प्राप्त भएका आयोजनहरू मध्ये अर्थ सचिवको संयोजकत्वमा रहेको निर्देशक समितिले निम्न आयोजनाहरूलाई छनौट गरी अध्ययन गराउने निर्णय गरेको छ।
 - Paid Parking at Kathmandu Municipal Corporation
 - Cable Car Project at Swargadwari
 - Exhibition Centre at Butwal
 - Mass Transit Service (Tram/Trolley/Mono Rail) in Kathmandu Ring Road
 - National Institute of Technology (NIT)
- सम्पत्ति शुद्धीकरण तथा आतङ्कवादी क्रियाकलापमा वित्तीय लगानी निवारण गर्ने सम्बन्धमा पाँच वर्षे रणनीति तथा कार्ययोजना (२०६८-७३) बमोजिम यस अवधिमा सम्पन्न गर्नु पर्ने कार्य सम्पादन गरिएका छन्।
- सम्पत्ति शुद्धीकरण तथा आतङ्कवादी क्रियाकलापमा वित्तीय लगानी गर्ने कार्यहरूलाई अपराधिक गर्न र यस्ता क्रियाकलापको निवारणका लागि आवश्यक संस्थागत व्यवस्था गर्न विभिन्न समयमा जारी

भएका अध्यादेशहरू व्यवस्थापिका संसदबाट स्वीकृत भएको र यी अध्यादेशहरूलाई प्रतिस्थापन गर्न पेश भएका निम्न विधेयकहरू संसदबाट पारित भई जारी भएका छन् ।

- सम्पत्ति शुद्धीकरण (मनी लाउण्डरिङ्ग) निवारण (दोश्रो संशोधन) ऐन, २०७०
- कसुरजन्य सम्पत्ति तथा साधन (रोक्का, नियन्त्रण र जफत) सम्बन्धी ऐन, २०७०
- पारस्परिक कानूनी सहायता सम्बन्धी ऐन, २०७०
- सुपुर्दगी ऐन, २०७०
- सगठित अपराध सम्बन्धी ऐन, २०७०
- पारस्परिक कानूनी सहायता सम्बन्धी नियमावली, २०७० र कसुरजन्य सम्पत्ति तथा साधनलाई (रोक्का, नियन्त्रण र जफत गर्ने) सम्बन्धी नियमावली, २०७० जारी गरिएको छ ।
- पारस्परिक कानूनी सहायताका लागि कानून, न्याय, संविधानसभा तथा संसदीय मामिला मन्त्रालयलाई Competent Authority को रूपमा तोकिएको छ ।
- डिसेम्बर १२-१३, २०१३ मा FATF/ICRG बाट नेपालले सम्पत्ति शुद्धीकरण तथा आतङ्कवादी क्रियाकलापमा वित्तीय लगानी निवारणका लागि गरिएको कानूनी तथा संस्थागत व्यवस्था सम्बन्धमा अध्ययन गर्न On-site visit मा आएको मिसनले तत् सम्बन्धमा नेपालले गरेको कानूनी तथा संस्थागत व्यवस्था अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड अनुसारको रहेको प्रतिवेदन दिएको छ ।
- कुल आन्तरिक ऋणमा छोटो अवधिमा नै भुक्तानी गर्नु पर्ने ट्रेजरी विलको मात्रा अत्यधिक रहेकोले यसलाई क्रमशः कम गर्दै जाने प्रयास गरिएको छ ।
- अन्तर्राष्ट्रिय संस्थाहरूले ठूला पूर्वाधारहरूमा लगानी गर्न स्थानीय मुद्रामा ऋणपत्र जारी गर्ने सम्बन्धी कार्यविधि तयार गरी जारी गरिएको छ । IFC ले यस्तो ऋणपत्र जारी गर्न अनुमतिको लागि प्रस्ताव पेश गरेको र हालै नेपाल सरकार, मन्त्रिपरिषदबाट उक्त संस्थालाई ५० अर्ब वरावरको यस्तो ऋणपत्र जारी गर्न स्वीकृती दिने निर्णय भएको छ ।
- दातृ निकायहरूले विभिन्न आयोजना संचालन गर्न नेपाल सरकारलाई उपलब्ध गराएको ऋण तथा अनुदान रकम उक्त आयोजना संचालन गर्न जिम्मेवारी पाएका निकायहरूलाई उक्त रकम उपलब्ध गराउन नेपाल सरकारको निर्णयानुसार निम्न निकायहरूसँग सहायक ऋण तथा अनुदान संझौता सम्पन्न भएको छ ।
 - सीप विकास आयोजना संचालनका लागि प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम परिषद्सँग मिति २०७०/०६/२४ मा सहायक ऋण सम्झौता गरिएको छ ।
 - गरिबी निवारण कार्यक्रम संचालनका लागि गरिबी निवारण कोषसँग मिति २०७०/०५/२३ मा सहायक ऋण सम्झौता गरिएको छ ।
 - कालीगण्डकी-ए जलविद्युत केन्द्र पुनर्स्थापना आयोजनाको लागि नेपाल विद्युत प्राधिकरणसँग मिति २०७०/०८/२३ मा सहायक ऋण सम्झौता सम्पन्न गरिएको छ ।

- नेपाल भारत विद्युत प्रसारण तथा व्यापार आयोजना (थप लगानी) को लागि नेपाल विद्युत प्राधिकरणसंग मिति २०७०/०८/२३ मा सहायक ऋण सम्झौता सम्पन्न भएको छ।
- काठमाडौं उपत्यका ढल व्यवस्थापन आयोजना संचालनका लागि काठमाडौं उपत्यका खानेपानी व्यवस्थापन बोर्डबीच मिति २०७०/०९/०८ मा सहायक ऋण तथा अनुदान सम्झौता सम्पन्न भएको छ।
- तनहुँ जलविद्युत आयोजना संचालन गर्न नेपाल विद्युत प्राधिकरणसंग मिति २०७०/०९/१८ मा सहायक ऋण सम्झौता सम्पन्न भएको छ।
- नेपाल सरकारलाई चीन सरकारले अनुदान उपलब्ध गराउने तथा ऋणमा खरीद गर्ने हवाईजहाज नेपाल वायुसेवा निगमलाई उपलब्ध गराउन निगमसँग मिति २०७०/११/१४ मा सहायक ऋण तथा सहायक अनुदान सम्झौता सम्पन्न भएको छ।
- देहायका निकायहरूमा नेपाल सरकारको निर्णयानुसार ऋण लगानीको तमसुक बनाई रु. ३ अर्ब ८० करोड ऋण लगानी गरिएको छ।

संस्थानको नाम	कुल ऋण लगानी रकम (रु. हजारमा)
जनकपुर चुरोट कारखाना लि.	३५७,१०८
नेपाल मेटल कम्पनी लि.	१,५००
नेपाल रेल्वे कम्पनी	५,०००
नेपाल औषधी लि.	५६,७६५
जनक शिक्षा सामाग्री केन्द्र लि.	३००,०००
राष्ट्रिय उत्पादकत्व तथा आर्थिक बिकास केन्द्र लि.	४,१५०
जडिबुटी उत्पदन तथा प्रशोधन कम्पनी लि.	१२,७००
नेपाल विद्युत प्राधिकरण	२,२२१,१९१
साना किसान बिकास बैंक	३३०,०००
गोरखापत्र संस्थान	२०,०००
नेपाल ओरिण्ट म्याग्नेसाईट लि.	३,२५०
काठमाण्डौं उपत्यका खानेपानी व्यवस्थापन बोर्ड	९६,०००
काठमाण्डौं उपत्यका खानेपानी लि.	७३,७८४
नेशनल ट्रेडिङ लि.	५५,०००
नेपाल वायुसेवा निगम	१२०,०००
नेपाल खानेपानी संस्थान	१४७,०००
जम्मा	३,८०३,४४८

९.४ संस्थान समन्वय महाशाखा:

- नेपाल रेल्वे कम्पनीलाई खारेज गरी सम्पूर्ण कर्मचारीहरूलाई अवकाश दिन भौतिक तथा यातायात व्यवस्था मन्त्रालयमा लेखि पठाइएको छ।
- नेपाल विद्युत प्राधिकरणलाई उत्पादन, प्रसारण र वितरण गरी तीन वटा संरचनामा परिवर्तन गर्ने क्रममा राष्ट्रिय प्रसारण ग्रीड कम्पनी लि. नामको छुट्टै स्वशासित संस्था गठन गर्न रायका लागि प्रबन्ध पत्र र नियमावलीको मस्यौदा प्राप्त भएकोमा सो उपर राय ऊर्जा मन्त्रालयमा पठाइएको छ।
- नेपाल वायु सेवा निगमले थप जहाज भित्र्याउने क्रममा ५ वर्षसम्म निरन्तर चलि रहने तथा २८ वटा अन्तर्राष्ट्रिय वायुसेवाहरूको भूमिस्थ सेवा संचालनका लागि विभिन्न पदमा थप कर्मचारीहरू आवश्यक पर्ने भई सहमतिका लागि लेखि आएको विषयमा संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय र नेपाल वायु सेवा निगमका पदाधिकारीसँग छलफल गरि विभिन्न आर्थिक वर्षहरूमा कामका आधारमा दरबन्दी थप गर्ने सम्बन्धमा लेखि पठाइएको छ।
- काठमाडौंको चोभारमा अन्तर्राष्ट्रिय स्तरको प्रदर्शनीस्थल र काठमाडौं प्रवेश गर्ने ढुवानी साधनहरूलाई व्यवस्थित गर्न हिमाल सिमेन्टको रु.१० करोडको शेयर नेपाल सरकारको नाममा ल्याउन मन्त्रिपरिषदबाट निर्णय भई शेयर कायम गराउनका लागि NIDC Development Bank, उद्योग/वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालयमा पठाइएको र हिमाल सिमेन्टको जग्गा खरिद सम्बन्धमा पनि मन्त्रिपरिषदबाट निर्णय भई नेपाल सरकारको नाममा ल्याउन उद्योग/वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालयमा र NIDC Development Bank मा लेखि पठाइएको छ।
- विभिन्न ७ वटा उद्योगहरूको निजिकरणका लागि गृहकार्य भैरहेको छ।
- नेशनल ट्रेडिङ लि. को दीर्घकालिन व्यवस्थापन एवं संचालनका लागि वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालयसँग राय माग भएको छ।
- हाल करीब बन्द अवस्थामा रहेको नेपाल औषधि लिमिटेडलाई आगामी दिनमा सञ्चालन/व्यवस्थापन गर्न सकिने उपयुक्त ढाँचाका बारेमा उद्योग मन्त्रालयसँग छलफल गरि निर्णय हुने प्रक्रियामा रहेको छ।
- सार्वजनिक संस्थानका विभिन्न पदहरूमा नियुक्ति, सुविधा जस्ता कार्यहरूमा अनुचित आर्थिक भार सृजना नहोस् भनि आर्थिक दायित्व वृद्धि गर्नुपर्ने भएमा अर्थ मन्त्रालयको पूर्व स्वीकृती लिएर मात्र निर्णय गर्न सबै संस्थान र सम्बद्ध मन्त्रालयहरूलाई परिपत्र गरिएको छ।
- सार्वजनिक संस्थान अनुगमन चेकलिष्ट तयार गरिएको छ।
- पाँच वटा क्षेत्रीय स्तरका ग्रामिण विकास बैंकहरूलाई मर्जर गरी एउटै ग्रामिण विकास बैंक र पुनर्बीमा कम्पनी स्थापना भएको छ।
- राष्ट्रिय वाणिज्य बैंकको ३० प्रतिशत शेयर सर्वसाधारणलाई बिक्री गर्ने प्रक्रिया थालनीको क्रममा छ।
- नेपाल बैंक लिमिटेडको पूँजी वृद्धि गरी नेपाल सरकारको शेयर अंश ६२ प्रतिशत पुऱ्याइएको छ।

- नेपाल दूरसञ्चार कम्पनी लिमिटेडमा रणनीतिक साझेदार नियुक्तिका लागि परामर्शदाता छनौट गरिएको छ।
- आर्थिक वर्ष २०७०/७१ को Yellow Book तयारीको क्रममा रहेको छ।

९.५ अन्तर्राष्ट्रिय आर्थिक सहायता समन्वय महाशाखा:

- **वैदेशिक सहायताको प्रतिवद्धता**

चालु आर्थिक वर्षको वैशाख महिनामा २६ वटा विकास आयोजना कार्यान्वयनको लागि रु २ खर्व ६० अर्व ८७ करोड १८ लाख वरावरको वैदेशिक सहायता प्रतिवद्धता प्राप्त भएको छ। यस मध्ये रु १ खर्व २६ अर्व ६५ करोड ५५ लाख ७० हजार अनुदान (४८.५५ प्रतिशत) र १ खर्व ३४ अर्व २१ करोड ६२ लाख ३० हजार वरावरको सहूलियतपूर्ण ऋण सहायता (५१.४५ प्रतिशत) रहेको छ। अघिल्लो आर्थिक वर्षको सोहि अवधिमा २१ वटा आयोजना कार्यान्वयनको लागि वैदेशिक सहायताको प्रतिवद्धता रु ७० अर्व ३४ करोड ६९ लाख ५० हजार रहेको थियो जस मध्ये ४९ अर्व ९६ करोड ८९ लाख ५० हजार अनुदान र २० अर्व ३७ करोड ८० लाख वैदेशिक ऋण रहेको थियो। यस अवधिमा हस्ताक्षर सम्पन्न वैदेशिक सहायताका आयोजनाहरू तथा सोका प्रतिवद्धता रकमहरू उल्लेख भएका विवरणहरू यसैसाथ समावेश छन्।

- **Donor Profile प्रकाशन ।**

नेपाललाई विकास सहायता प्रदान गर्ने वैदेशिक बहुपक्षीय तथा द्विपक्षीय विकास साझेदारहरूका विवरणहरू समावेश भएको Donor Profile प्रकाशन भएको छ।

- **Local Donor Meeting सम्पन्न ।**

नेपाल सरकार र स्थानिय रूपमा कार्यरत विकास साझेदारहरू बीच विकास सहायता नीति कार्यान्वयन एवं सहायता परिचालन सम्बन्धमा आइपर्ने समस्याका विषयमा नियमित निरन्तर सम्वाद र समन्वयनको मन्चको रूपमा रहेको Local Donor Meeting सम्पन्न भयो। सो बैठकमा विकास सहायता नीति २०७१ को कार्यान्वयनका विषयमा छलफल हुनुका साथै वैदेशिक सहायताको उपयोगमा देखिएका मुद्दाहरूको विषयमा छलफल सम्पन्न भएको थियो।

महाभुकम्प पश्चातको पुर्नस्थापना र पुर्नसंरचनाका सम्बन्धमा छलफल गर्न यही मे १५, २०१५ बुधवारका दिन बिकाश साझेदारहरूसंग बैठक सम्पन्न गरियो। सो बैठकमा भुकम्पले पु-याएको क्षति, भुकम्पपछिको अर्थतन्त्रको दिशा र महाभुकम्प पश्चातको पुर्नस्थापनामा दातृ राष्ट्रहरूसंग अपेक्षाका विषयमा छलफल भएको र विकास साझेदार मुलुकका प्रतिनिधिहरूले आफ्नो राष्ट्रको तर्फबाट गर्न सकिने सहयोगको प्रतिवद्धता ब्यक्त गरेका थिए।

- **विश्ववैकको सहयोगमा संचालित विकास आयोजनाहरूको प्रगति समीक्षा ।**

विश्व वैकको सहयोगमा नेपालमा संचालित परियोजनाहरूको कार्यान्वयनको वर्तमान अवस्थाको समीक्षा तथा भावी कार्यदिशा पहिचान गर्ने उद्देश्यका साथ नेपाल सरकार अर्थ मन्त्रालय र नेपालस्थित विश्व वैकको कार्यालयको संयुक्त आयोजनामा दुइ भिन्न मितिमा दुइ पटक समीक्षा बैठक सम्पन्न भएको थियो । समीक्षा बैठकमा नेपाल सरकारका विभिन्न मन्त्रालयका पदाधिकारीहरू, विश्ववैकका नेपाल स्थित कार्यालयका राष्ट्रिय व्यवस्थापक लगायत वैकका अन्य अधिकारीहरू एवं आयोजना/परियोजनाहरूका व्यवस्थापकहरू लगायतको उपस्थिति रहेको थियो ।

- **विकास सहायता नीति कार्यान्वयन कार्ययोजना (Matrix) तयार गर्ने कार्यशाला सम्पन्न ।**

नेपालमा वैदेशिक सहायता परिचालनको मुख्य नीतिगत मार्गदर्शनको रूपमा रहेको विकास सहायता नीति २०७१ को कार्यान्वयन कार्ययोजना (Matrix) तयार गरी नीति कार्यान्वयनलाई थप प्रभावकारी बनाउने उद्देश्यले Development Cooperation Policy Matrix Preparation Workshop सम्पन्न भयो ।

- **नेपाल AIIB को संस्थापक सदस्य ।**

नेपाल Asian Infrastructure Investment Bank (AIIB) को संस्थापक सदस्य भएको छ । सो सम्बन्धी समझदारी पत्रमा अक्टुबर २४, २०१४ मा माननीय अर्थमन्त्री रामशरण महतवाट वेइजिङमा हस्ताक्षर सम्पन्न भएको थियो । २४ राष्ट्र सदस्य रहने उक्त वैक स्थापनाका सम्बन्धमा विभिन्न चरणमा Consultation Meeting आयोजना भएका थिए । वैक स्थापनाको मुख्य उद्देश्य एसियन राष्ट्रहरूमा पूर्वाधारहरूमा लगानीको लागि नपुग पूजी जुटाउन सदस्य राष्ट्रहरूलाई आवश्यक सहायता प्रदान गर्नु रहेको छ । २०१५ को अन्त्यतिर संचालनमा आउने उक्त वैक प्रधान कार्यालय चीनको वेइजिङमा रहने छ ।

- **विश्ववैकको वार्षिक बैठकमा सहभागी ।**

विश्ववैक तथा अन्तराष्ट्रिय मुद्राकोषको संयुक्त वार्षिक बैठकमा वैकका गभर्नरको हैसियतले माननीय अर्थमन्त्रीको नेतृत्वको नेपाली प्रतिनिधिमण्डलले सहभागिता जनाएको थियो । संयुक्त बैठकलाई संवोधन गर्दै माननीय अर्थमन्त्री तथा वैकका गभर्नर डा. रामशरण महतले चरम गरिवीको अन्त्य तथा साझा सम्वृद्धिको प्रवर्धन गर्न नेपाल प्रतिवद्ध रहेको उल्लेख गर्दै राष्ट्रिय प्राथमिकता अनुरूप नेपालले शुरू गरेको आर्थिक सुधारका श्रृंखलाहरूमा सहयोग गर्न विश्ववैक तथा अन्तराष्ट्रिय समुदायहरूलाई आग्रह गर्नु भयो । नेपालले हालसालै भारतसँग माथिल्लो कर्णाली जलविद्युत आयोजनाको ऊर्जा विकास सम्झौता तथा ऊर्जा व्यापार सम्झौता गरेको पृष्ठभूमिमा नेपालको जलविद्युतमा लगानी खोज्न अन्तराष्ट्रिय समुदायलाई आग्रह गर्नु भयो ।

- **Line of Credit को संयुक्त प्रगति पुनरावलोकन बैठक सम्पन्न ।**

भारतीय आयात निर्यात वैकको सहूलियतपूर्ण ऋण सहायतामा नेपालमा संचालित विकास आयोजनाहरूको संयुक्त प्रगति समीक्षा बैठक भारतको नयाँ दिल्लीमा सम्पन्न भयो। सो बैठकमा कार्यान्वयनमा रहेका आयोजनाहरूको प्रगति समीक्षा हुनुको साथै Line of Credit III अन्तरगत संचालन हुने नयाँ आयोजनाहरूको छनौट गर्ने प्रारम्भिक कार्य सम्पन्न भयो । बैठकमा नेपाल पक्षले प्रस्तुत गरेको सरलीकृत र संक्षिप्त परियोजना कार्यान्वयन चेकलिष्टलाई संयुक्त बैठकले अनुमोदन गरेको थियो ।

- **AMP Best Practice Workshop सम्पन्न ।**

नेपालको सह आयोजनामा 7th Aid Management Platform Best Practice Workshop डिसेम्बर १० देखि १२, २०१४ मा काठमाडौंमा सम्पन्न भयो । Development Gateways Foundation मुख्य आयोजक र अर्थ मन्त्रालय सह आयोजक रहेको उक्त Workshop मा AMP प्रयोग गर्ने ११ वटा देशका करिब ३० सहभागीहरूको उपस्थिति रहेको थियो ।

- **नेपाल चीन संयुक्त आर्थिक तथा ब्यापार समितिको बैठक ।**

नेपाल चीन संयुक्त आर्थिक तथा ब्यापार समितिको ११ औं बैठक १७ देखि १८ डिसेम्बर २०१४ मा चीनको राजधानी बेइजिङमा सम्पन्न भयो । बैठकमा द्विपक्षीय ब्यापार, आर्थिक तथा प्राविधिक सहायताका विषयमा छलफल भएको थियो । नेपाली पक्षले नेपालका प्राथमिकताका क्षेत्रमा अरु बढी लगानी गर्न चीनलाई आम्रह गर्नुका साथै चीनसँग बढ्दै गएको ब्यापार घाटा कम गर्न नेपालबाट निर्यात हुने वस्तुहरूमा सहूलियत प्रदान गर्न अनुरोध गरेको थियो । चिनिया पक्षले तातोपानी र रसुवागढी भन्सार नाकामा पूर्वाधार सुधार तथा भन्सार कार्यालयहरू खुल्ने समयमा एकरूपता कायम गर्ने लगायतका विषयमा सकारात्मक धारणा व्यक्त गरेको थियो ।

- **नेपाल र जर्मन सरकार बीच द्विपक्षीय सहायता वार्ता सम्पन्न ।**

नेपाल र जर्मन सरकार बीच सरकारी स्तरमा द्विपक्षीय विकास सहायता वार्ता १-२ डिसेम्बर २०१४ मा काठमाडौंमा सम्पन्न भयो । नेपालको मुख्य गरी दिगो आर्थिक विकास तथा ब्यापार, नवीकरणीय उर्जा, तथा स्वास्थ्य क्षेत्रमा जर्मन सरकारले सहायता प्रदान गर्ने समझदारी बैठकमा भएको थियो । यी कार्यक्रमहरू कार्यान्वयनका लागि युरो ४८ मिलियन बराबरको आर्थिक तथा प्राविधिक सहायता प्रदान गर्ने जर्मन पक्षबाट प्रतिवद्धता व्यक्त समेत भएको थियो ।

- **NPPR को पहिलो समीक्षा बैठक सम्पन्न ।**

Nepal Portfolio Performance Review Action Plan 2014 को पहिलो समीक्षा बैठक अर्थ मन्त्रालयको सभाहलमा सम्पन्न भयो। बैठकमा मुख्य गरी ५ वटा Thematic Groups मुख्य गरी सार्वजनिक वित्तिय

व्यवस्थापन, मानव संसाधन व्यवस्थापन, सार्वजनिक खरिद, विकास नतिजाका लागि व्यवस्थापन तथा पारस्परिक जवाफदेहिताका विषयमा कार्यपत्र प्रस्तुत भएको थियो । बैठकमा विश्ववैक, एसियाली विकास बैंक, वेलायत सरकारको अन्तराष्ट्रिय सहयोग नियोग, संयुक्त राष्ट्रसंघिय विकास कार्यक्रम, अष्ट्रेलिया लगायतका विकास साझेदारहरूका प्रतिनिधिहरूको उपस्थिति रहेको थियो ।

- **एसियाली बिकाश बैंकको ४८ औं वार्षिक बैठकमा सहभागी**

मे २-५, २०१५ सम्म बाकुमा आयोजना भएको एसियाली बिकाश ४८ औं बैठकमा मा. अर्थमन्त्री डा. रामशरण महतज्यूको नेतृत्वमा एक प्रतिनिधी मण्डलको सहभागिता रहेको थियो ।

- **Development Co-operation Report प्रकाशन**

मे २०१५ मा मा. अर्थमन्त्री डा. रामशरण महतबाट बिकाश सहायता प्रतिवेदन सार्वजनिक गर्दै बैदेशिक सहायता तथा यसको प्रभावकारिता र हालसम्मको अवस्था तथा परिचालन लगायतका विषयमा प्रकाश पार्नुभएको थियो ।

- **राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गैरसरकारी सहयोग परिचालन निर्देशिका २०७२ प्रकाशन ।**

वैशाख १२, २०७२ नेपालमा गएको विनाशकारी भुकम्प तथा त्यस पछिका पराकम्पनहरूले पुर्‍याएको क्षति पश्चात नेपालको पुर्नस्थापना र पुर्ननिर्माणका लागि सहयोग गर्न इच्छुक राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गैर सरकारी संस्था, परोपकारी संस्था, कम्पनी तथा व्यक्ति लाई समन्वयात्मक एंवम व्यवस्थित रूपले परिचालन गर्न निर्देशिका तयार गरिएको छ ।

९.६ वित्तीय क्षेत्र व्यवस्थापन महाशाखा:

- पाँच ग्रामीण विकास बैंकहरूलाई एक आपसमा गाभी नेपाल ग्रामीण विकास बैंक गठन भएको छ ।
- आकस्मिक बीमा कोषलाई नेपाल पुनर्बीमा कम्पनी लिमिटेडमा परिणत गरिएको छ ।
- विगत द्वन्दका क्रममा सरकारी स्वामित्वका बैंकहरूबाट ऋण लिई क्षति ब्यहोर्ने शहिद र पिडित व्यक्तिका परिवारलाई राहत सुविधा दिने व्यवस्था मिलाइएको छ ।
- बैकिङ्ग कसूर तथा सजाय ऐन, २०६४ लाई संशोधन गर्न बनेको विधेयक, निक्षेप तथा कर्जा सुरक्षण कोषको स्थापना र सञ्चालन गर्ने सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको विधेयक, कर्मचारी सञ्चयकोष ऐनलाई संशोधन गर्न बनेको विधेयक, नेपाल राष्ट्र बैंक, २०५८ लाई संशोधन गर्न बनेको विधेयक व्यवस्थापिका संसदमा पठाइएको छ ।
- युवाहरूलाई व्यवसायिक कृषि कर्जामा प्रदान गरिने व्याज अनुदान सम्बन्धी कार्यविधि, २०७१ तयार भई कार्यान्वयनमा रहेको । कार्यविधिमा विभिन्न निकायहरूबाट प्राप्त सुझावहरूलाई समेत समावेश गरी संशोधन गरिएको छ ।

- वित्तीय क्षेत्र विकाश रणनीति तर्जुमा भई माननीय अर्थमन्त्रीज्यूको अध्यक्षतामा भएको Steering Committee बाट स्वीकृत भएको छ।
- बैंक तथा वित्तीय संस्था सम्बन्धी कानूनमा संशोधन र एकीकरण गर्न बनेको विधेयक, २०७२ स्वीकृतिका लागि मन्त्रिपरिषद्मा प्रस्ताव पेश भएको छ।
- बस्तु कारोबार ऐन, २०७१ तर्जुमा गरी तर्जुमा सहमतिका लागि कानून, न्याय संविधानसभा तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय पठाइएको छ।

९.७ कानून तथा परामर्श महाशाखा:

राय उपलब्ध गराईएको:

विभिन्न विधेयकहरू, नियमावलीहरू, निर्देशिकाहरू, विनियमावलीहरू, सहायक सम्झौताहरू, महसूल तथा कर छुटका विषयहरूमा कानूनी राय उपलब्ध गराईएको छ।

सूचना सम्पादन र प्रकाशन:

राजस्व सम्बन्धी विभिन्न नियम कानून अन्तर्गत निर्णय भएका विषयहरूमा सूचनाहरू आवश्यक सम्पादन गरी मुद्रण विभागमा प्रकाशनको लागि पठाइएको छ।

लिखित जवाफ:

आवश्यकता अनुसार विभिन्न अदातलहरूबाट मन्त्रालय तथा विभिन्न पदाधिकारीसँग माग भएका लिखित जवाफहरू प्रस्ताव मस्यौदा गरी पेश गरिएको छ।

- विभिन्न अदालतबाट भएका निर्देशनात्मक आदेशहरू कार्यान्वयनको आवश्यक व्यवस्थाका लागि सम्बन्धित महाशाखा तथा मातहतका निकायहरूमा अनुरोध गर्ने गरिएको छ।
- घर, जग्गाको मूल्यांकन गर्ने सम्बन्धी विधेयक, २०७१ को मस्यौदा उपर राय प्रतिक्रियाको लागि यस मन्त्रालयको सबै महाशाखा र मातहतका निकायमा अनुरोध गरिएको छ।
- विभिन्न अदालतबाट यस मन्त्रालयका नाउँमा जारी भएका म्याद सूचना लगायतका कागजातहरू सिधै यस महाशाखामा दर्ता गर्ने गराउने व्यवस्था हुने व्यवस्था मिलाईएको छ।
- औद्योगिक व्यवसाय ऐन, २०४९ का व्यवस्था वमोजिम विजयदीप लेबोरेटोरिज लि., ललितपुरले उद्योग सञ्चालन भएको मितिले पाँच वर्षका लागि आयकर छुट पाएकोमा सोही ऐनको व्यवस्था वमोजिम थप दुई वर्षको लागि आयकर छुट माग गरेको तर आयकर ऐन, २०५८ ले उक्त व्यवस्था झिकेकोले आयकर छुट सम्बन्धमा द्विविधा उत्पन्न भएकोले सो सम्बन्धी कानूनी रायका लागि महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयमा अनुरोध गरिएको र उक्त कार्यालयबाट सो सम्बन्धमा प्राप्त कानूनी राय पत्र आन्तरिक राजस्व विभागमा पठाइएको छ।

- भूमिसुधार तथा व्यवस्था मन्त्रालयबाट प्रस्ताव गरिएको जग्गा प्राप्ती ऐन, २०६४ लाई संशोधन गर्न तयार गरिएको मस्यौदाको विषय र यस मन्त्रालयबाट तयार गरिएको घर जग्गा मूल्यांकन सम्बन्धी ऐनको विधेयक, २०७१ को मस्यौदामा प्रस्ताव गरिएको आधारभूत विषय समान भएकोले समन्वयात्मकरूपमा मस्यौदा तयार गर्न उपयुक्त भएको व्यहोरा सो मन्त्रालय समक्ष निर्णयानुसार अनुरोध गरिएको छ।
- व्यवस्थापिका-संसद, सार्वजनिक लेखा समितिले पक्राउ भइ राजस्व अनुसन्धान विभागमा दाखिला भएको सुन सुराकी वापत प्राप्त गरेको रकम र सुराकीको नाम नामेसी सहितको विवरण उपलब्ध गराउन गरेको अनुरोधका सम्बन्धमा महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयमा राय माग गरिएको र सो कार्यालयबाट प्राप्त कानूनी राय पत्र आवश्यक कारवाहीको लागि राजस्व अनुसन्धान विभागमा पठाएको छ।
- महालेखा नियन्त्रक कार्यालयमा लेखापाल पदमा कार्यरत श्री गोविन्द कोईराला युनिटी लाईफ कम्पनीको सदस्य बने बापत नेपाल सरकारले कारवाही गर्ने क्रममा पक्राउ परी थुनामा रहे पछि निजामती सेवा ऐन, २०४९ को दफा ६४(१) बमोजिम निलम्बनमा परी ऐ= ऐनको दफा ३०(१) बमोजिम मुद्दाको किनारा नहुँदा सम्मको आधा तलब भुक्तानी हुँदै आएकोमा जिल्ला अदालत, ललितपुरबाट मिति २०७०।१२।७० मा “.....संकलित सबुद प्रमाणबाट यी प्रतिवादी कसूरदार देखिन नआएको हुँदा अभियोग दावीबाट सफाई पाउने ठहर्छ ।” भनी फैसला भएको हुँदा निजलाई निलम्बन अवधिको बाँकी आधा तलब भत्ता दिन मिल्ने वा नमिल्ने सम्बन्धमा आवश्यक निर्देशन उपलब्ध गराई दिन यस मन्त्रालय समक्ष महालेखा नियन्त्रक कार्यालयबाट अनुरोध भई आएको सम्बन्धमा महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय समक्ष कानूनी राय माग गरिएको र उक्त कार्यालयबाट सो सम्बन्धमा प्राप्त कानूनी राय पत्र आवश्यक कारवाहीको लागि महालेखा नियन्त्रक कार्यालयमा पठाइएको छ।
- नेपाल राष्ट्र बैंक, बालुवाटार, काठमाडौँको जाहेरीले नेपाल सरकार वादी र जिल्ला धनुषा, गोविन्दपुर गा.वि.स., वडा नं. ३ घर भई मध्यमाञ्चल ग्रामीण विकास बैंकका सदस्य एवं प्रबन्ध निर्देशक रामदेव यादव प्रतिवादी रहेको विना इजाजत बैंक सञ्चालन गरी वित्तीय कारोवार गरेको मुद्दामा ललितपुर जिल्ला अदालतबाट सम्वत् २०६७।२०६८ सालको स.वा.फौ. ३०५, ०६६-CR-०२०७, निर्णय नं. २३०, मिति २०७०।१२।१७ को फैसला उपर जिल्ला सरकारी वकिलको कार्यालय, पाटनबाट दायर गरिएको पुनरावेदन पत्रको प्रतिलिपि यस मन्त्रालयको प्रयोजनको लागि पठाई दिन जिल्ला सरकारी वकिलको कार्यालय, पाटन, ललितपुरलाई अनुरोध गरिएको छ।

९.८ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन महाशाखा:

- मा. अर्थमन्त्रीज्यूको अध्यक्षतामा यस मन्त्रालय र अन्तर्गत निकायहरुबाट आ=व २०७०/७१ मा संचालित आयोजनाहरुको वार्षिक समीक्षा बैठक(MDAC) बैठक आयोजना गरियो ।

- मा. अर्थमन्त्रीज्यूको अध्यक्षतामा आ.व. २०७१/७२ को बजेट वक्तव्यमा उल्लेखित नीति तथा कार्यक्रम र ठूला आयोजनाहरूको कार्यान्वयन सम्बन्धी छलफल कार्यक्रमको आयोजना गरियो ।
- मा. अर्थ मन्त्रीज्यूको समुपस्थितिमा चालु आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को बजेटको हालसम्मको पूँजीगत खर्चको अवस्था सम्बन्धमा छलफल कार्यक्रमको आयोजना गरियो ।
- मा. अर्थ मन्त्रीज्यूको आव्हानमा देशको वर्तमान आर्थिक स्थिति तथा समसामयिक विषयमा जानकारी दिन पत्रकार सम्मेलन को आयोजना गरियो ।
- अर्थ मन्त्रालय र अन्तर्गतका विभाग तथा कार्यालयहरूको काम कारवाहीलाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गरी सेवा प्रवाहमा पारदर्शिता चुस्तता र छिटो छरितो कायम गर्नका लागि विगुल नामक गुनासो सुनुवाइ कक्ष (Grievance Handling Desk) संचालनमा ल्याइयो ।
- मन्त्रालय स्तरीय विकास समस्या समाधान समितिको बैठक आयोजन गरी आ.व. २०७१।०७२ को दोस्रो चौमासिक अवधिमा अर्थ मन्त्रालय अन्तर्गत संचालित विकास आयोजनाहरूको प्रगति समीक्षा गरिएको थियो ।
- चालू आ.व. मा संचालित विकास आयोजनाहरूको २०७१ चैत्र सम्मको कार्यान्वयन अवस्था र बजेट खर्चको स्थितिको समीक्षा गर्ने क्रममा संस्कृति पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय, शिक्षा मन्त्रालय, स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय, संघिय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय, कृषि विकास मन्त्रालय तथा उर्जा मन्त्रालय संग सम्बन्धित आयोजनाहरूका सम्बन्धमा मन्त्रालयका सचिव तथा सम्बन्धित आयोजना प्रमुखहरू संग विशेष अन्तरक्रिया तथा छलफलको आयोजना गरिएको थियो ।
- चालु आ.व.को बजेट कार्यान्वयनलाई तीव्रता दिने सम्बन्धमा अर्थ सचिवको अध्यक्षतामा विभिन्न मन्त्रालयहरूका योजना महाशाखा प्रमुख तथा आयोजना प्रमुखहरूसंग छलफल गरी चालु आ.व.को बाँकी अवधिमा बजेटको वित्तिय र भौतिक लक्ष्य प्राप्त गर्नका लागि सबै मन्त्रालयहरूलाई निर्देशन जारी गरीएको छ ।
- विकास आयोजनाहरूको स्थलगत अनुगमन गर्ने कार्य अन्तर्गत गौतमबुद्ध क्षेत्रीय विमानस्थल लुम्बिनी विकास कोष, को स्थलगत निरीक्षण गरी प्रतिवेदन दिइएको छ ।
- मन्त्रालय अन्तर्गतका महाशाखाहरू तथा विभागहरूबाट प्रत्येक महिना सम्पन्न गरिने प्रस्तावित २ बुँदे विशेष कार्यक्रमहरूको प्रस्ताव र समीक्षा बैठक गर्ने कार्यलाई निरन्तरता दिइएको छ ।

९.९ वजेट तथा कार्यक्रम महाशाखा

- आर्थिक सहायता/क्षतिपूर्ति र प्रतिनिधिमण्डल खर्चको विवरण web site मा राख्ने कार्यलाई निरन्तरता दिइएको छ ।
- वित्तीय जवाफदेहीता सम्बन्धी कानूनको मस्यौदा तयार भइरहेको छ ।
- वजेट तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७१ प्रकाशित गरिएको छ ।

- सरकारी गाडीको उपयोगको मापदण्ड र तालीम कार्यक्रममा एकरूपता गराउने विषयको मस्यौदा तयार भएको छ ।
- योगदानमा आधारित निवृत्तभरण विधेयकको मस्यौदा तयार भइरहेको छ ।
- वजेटको मध्यावधि समीक्षा प्रकाशन गरिएको छ ।
- सूचना प्रविधिमा आधारित वजेट निर्माण गर्ने कार्यलाई मूर्तरूप दिन LMBIS Entry गर्ने व्यवस्थालाई अनिवार्य लागू गरिएको छ ।
- भ्रमण खर्च नियमावली, २०७१ को अन्तिम मस्यौदा तयार भएको छ ।
- मिति २०७२/१/१२ को बिनाशकारी भूकम्पपछि राहत, उद्धार तथा पुनःस्थापनाको कार्यलाई प्रभावकारी तुल्याउन नेपाल सरकार (म.प.) को निर्णयको आधारमा रु. ७ अर्ब ५० करोड प्रधानमन्त्री दैवीप्रकोप उद्धारकोषमा निकास उपलब्ध गराइएको छ ।
- राष्ट्रिय पुनर्निर्माण कोषमा तत्काललाई रु. ४ अर्ब जम्मा गर्ने गरी सो को खाता संचालनको प्रकृया अन्तिम चरणमा पुगेको छ ।
- साउन भदौको बाढीबाट भएको क्षतिग्रस्त सरचनाको पुनर्निर्माण र पुनर्स्थापना कार्यको लागि सघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयको लागि रु ४१ करोड ३१ लाख, कृषि विकास मन्त्रालयको लागि रु.२८ करोड ९६ लाख, सहरी विकास मन्त्रालयको लागि रु.१० करोड ३८ लाख, शिक्षा मन्त्रालयको लागि रु ११ करोड ९ लाख ५० हजार र सिचाई मन्त्रालयको लागि रु= १८ करोड ४१ लाख थप निकास उपलब्ध गराइएको छ ।
- नेपाल सरकारबाट अनुदानको रूपमा बजेट विनियोजन हुने बोर्ड/ समिति/ कोष/ प्रतिष्ठानको वर्गीकरण र बजेट प्रणालीमा गर्नु पर्ने सुधार सम्बन्धमा गठित कार्यदलको प्रतिवेदनको मस्यौदा तयार गरिएको छ । स्थानीय निकाय तथा बोर्ड /समिति/कोष/ प्रतिष्ठानलाई प्रदान गरिने चालु तथा पूँजीगत अनुदानलाई चालु खर्चको रूपमा मात्र प्रतिवेदन गर्ने गरिएकोले यी निकायहरूबाट भएको पूँजीगत खर्च एकिन हुन नसकी कूल राष्ट्रिय पूँजी लगानीको यथार्थ अवस्थाको वित्तीय प्रतिवेदन बनाउन कठिनाई भएकोमा कार्यदलको प्रतिवेदन कार्यान्वयन हुन सकेमा सो मा सुधार हुने देखिएको छ ।
- वजेट प्रणालीसंग सम्बन्धित विभिन्न उपप्रणालीहरूको एकीकरण गर्न लागिएको छ । हाल FMIS-BMIS विच तथ्याङ्क आदान प्रदान गर्न सकिने व्यवस्था गरिएको छ । RMIS, TSA र AMP विच एकीकरणको गृहकार्य भैरहेको छ । यसबाट अनलाईन बजेटिडमा प्रभावकारिता आउने, LMBIS बाट बजेट तयार हुने, कार्यक्रम स्वीकृत गर्नु नपर्ने र अख्तियारी दिनु पर्ने प्रकृत्यामा पनि सरलीकरण गरिएको छ ।

९.१० भन्सार विभाग:

भन्सार विभागबाट चालू आ.व.को वैशाख महिनासम्म भएको राजस्व असुलीको विवरण

रु. हजारमा

राजश्व शिर्षक	आ.व. ०७१.७२ को वार्षिक लक्ष्य रु.	आ.व. ०७१.७२ वैशाख महिनासम्मको		असुली प्रतिशत		गत आ.व. को वैशाख सम्मको तुलनामा वृद्धि/ह्रास प्रतिशत
		लक्ष्य	असुली	वार्षिक लक्ष्यमा वैशाख सम्मको प्रगति	वैशाखा सम्मको लक्ष्यमा	
आयातमा लाग्ने भन्सार महसुल	७६,६१९,४८४	६१,५५९,६१८	५,७७१,२६८	७५.३२	९३.७५	१०.५८
भन्सार महसुल आयात	७६,६१९,४८४	६१,५५९,३१८	५,७७१,२६८	७५.३२	९३.७५	१४.२३
भारतीय अन्तःशुल्क	-	-	-	-	-	-
आयातमा लाग्ने स्थानीय विकास शुल्क	-	-	-	-	-	-
भन्सार महसुल निर्यात	८७८,५८९	७३२,१५८	२७३,३९९	३१.१२	२७.३४	६५.५७
भन्सार महसुल निर्यात	७४६,८०१	६२२,३३३	२६६,७४९	३५.७२	४२.४६	६६.२७
निर्यात सेवा शुल्क	१३१,७८८	१०९,८२४	६६,५०	५.०५	६.०६	११३.०७
वैदेशिक व्यापारमा आधारित अन्य कर	३१,७१८३	९,४४७,९७९	३२,६५१९८	१०२.९६	३४.५६	४७.०८
कृषि सुधार शुल्क	२५,२५८९३	९,१०४,९९११	२९,२५३७०	११५.८२	१३८.९८	५५.३०
भन्सार सम्बन्धी अन्य आय	६४५,२९०	५३७,७४२	३३९,८२८	५२.६६	६३.२०	१.०६
भन्सारको जम्मा	८०,६६९,२५६	६४,०१८,२६२	६१,२२०,७७०	७५.८९	९४.१६	१०.८९
VAT (मु.अ.कर)	८०,५७७,७३५	६५,३१०,२७३	६४,९७३,२९२	८०.६३	९९.४८	८.२४
अन्तःशुल्क	२२,९५१,४८०	१८,४८५,४३७	१८,३७८,३६३	८०.०७	९९.४२	२५.७४
कुल जम्मा	१८४,१९८,४७१	१४८,८१३,९७२	१४४,५७२,४२५	७८.४९	९७.१५	१२.७९
सडक सुधार दस्तुर	-	-	१,८६९,४०९	-	-	-१.२४

भन्सार विभाग र अन्तर्गतका कार्यालयहरूबाट आ.व. २०७१।७२ को वैशाख मसान्तसम्म भएको उल्लेखनीय कार्यहरू

- नेपाल र चीन भन्सार प्रशासन बिच २७ औं उप-महानिर्देशक स्तरीय वार्ता सम्पन्न भएको छ।
- भन्सार विभाग तथा भन्सार कार्यालयहरूको वार्षिक कार्ययोजना २०७१।७२ को प्रकाशन र वितरण गरिएको छ।
- संशोधित क्योटो अभिसन्धीको सामान्य अनुसूचीलाई नेपाली भाषामा अनुवाद गरी सरोकारवालालाई वितरण गरिएको छ।
- SASEC Customs Subgroup ले पहिचान गरेका राष्ट्रिय कार्ययोजना र उपक्षेत्रिय कार्ययोजना पहिचान गरी कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ।
- एकीकृत महसुल दर पुस्तक तयार गरी भन्सार विभागको वेबसाइटमा राखिएको छ।

- भन्सार ऐन, नियम संग्रह (संशोधन सहित) प्रकाशन गरिएको छ।
- भन्सार व्यवस्थापन तथा मूल्यांकन गोष्ठी दुई पटक सम्पन्न गरी मूल्यांकनका सिलसिलामा देखिएका जटिलतालाई सम्बोधन गरिएको छ।
- विभिन्न माध्यम (सेवाग्राही स्वयं उपस्थिति, टेलिफोन सम्पर्क र ईमेल) वाट चार हजार भन्दा बढी सेवाग्राहीले सोधिएका मुख्य मुख्य प्रश्नहरूको जवाफ प्रदान गरिएको छ।
- सबै भन्सार कार्यालयहरूको जाँचपास ASYCUDA++ प्रणालीबाट भइरहेकोमा अब Webbase मा आधारित ASYCUDA World निर्माण गर्न UNCTAD संग सहमति पत्रमा हस्ताक्षर गरि कार्य प्रारम्भ गरिएको छ।
- वीरगञ्ज भन्सार कार्यालयको Yard Concreting गर्ने र भैरहवा भन्सार कार्यालयको परिसर सुधारका कार्य जारी रहेको छ।
- भन्सार विभागबाट प्रकाशन हुने परिपत्र संग्रह र वर्गीकरण संग्रह प्रकाशन गरिएको छ।
- अर्थ मन्त्रालयबाट स्वीकृत विभिन्न आयोजनाहरूको माष्टर लिष्ट अनुसार दिइएको छुटको विवरण अध्यावधिक गरिएको छ।
- ६३ औं अन्तर्राष्ट्रिय भन्सार दिवस विभिन्न कार्यक्रम सहित भव्यताका साथ सम्पन्न गरिएको छ।
- प्रयोगशालाका लागि आवश्यक उपकरण FTIR को बोलपत्र स्वीकृतिको क्रममा रहेको, भन्सार कार्यालयहरूका लागि आवश्यक सवारी साधन खरिदको बोलपत्र स्वीकृत भएको छ।
- Import/Export Code को कार्यान्वयन गर्नका लागि प्रणाली स्थापना कार्य अगाडि बढाइएको छ।
- पुराना कागजातहरू सरकारी कागजात धुल्याउने नियम २०२७ वमोजिम लगत तयार गरी धुल्याइएको छ।
- भन्सार विभाग परिसरमा CCTV जडान गरिएको छ।
- Revised Kyoto Convention सम्बन्धी राष्ट्रिय कार्यशालाको तयारी गरिएको छ।
- विपद तथा प्राकृतिक प्रकोपको अवस्थामा राहत सामग्री पैठारी कार्यविधि तर्जुमा कार्यदल गठन भई प्रतिवेदन प्राप्त भएको छ।
- भन्सार प्रशासनलाई पारदर्शी तुल्याउन तथा अनुगमन पद्धतिको प्रभावकारिताका लागि थप ५ वटा भन्सार कार्यालयमा IP Camera जडान गर्ने कार्य भैरहेको छ।
- व्यापार सहजकीरण समितिको पुनः गठन गरि सरोकारवाला वर्गको अधिकतम सहभागिता सुनिश्चित गरिएको छ।
- भुकम्प पछिको अवस्थामा राहत तथा उद्धारका लागि प्राप्त भएका सामग्रीहरूको शिघ्र जाँचपास गर्ने व्यवस्था मिलाइएको छ।
- विभागको प्रत्यक्ष अनुगमन प्रणालीबाट २०७२ वैशाख मसान्त सम्म ४८१ वटा प्रज्ञापनपत्र वाट रु= १,७४,४३,२१६।- छुट असुली गरिएको छ।
- विभाग र मातहत कायम रहेको मूल वेरुजु रु= १,१०,७९,६०,०००।- मध्ये वैशाख मसान्तसम्म ३४.३० प्रतिशत फछ्यौट भएको छ।
- आगामी आ. व. २०७२।७३ देखि सञ्चालनमा ल्याउने गरी विद्युतीय अनुगमन प्रणाली, महसुल सम्बन्धी मोबाइल एप्स, एस. एम. एस. सेवा विकास गर्ने कार्य भइरहेको छ।
- भन्सार प्रशासनको आफ्नै पहिचान कायम गर्ने उद्देश्यले छुट्टै लोगो तथा पोशाकको व्यवस्था गरि कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ।

९.११ आन्तरिक राजस्व विभाग:

- राजस्व संकलनको लक्ष्य रु १ खर्व २८ अर्व ४० करोड ६३ लाख रहेकोमा रु १ खर्व २० अर्व ४२ करोड ६७ लाख संकलन भै लक्ष्यको ९४ प्रतिशत प्रगति रहेको छ।
- रु २ अर्व ९६ करोड २७ लाख बक्यौता असुली र रु ४ अर्व ७१ करोड ८५ लाख बक्यौता समायोजन गरिएको छ।
- करदाता सेवा कार्यालयमा कार्यरत कर अधिकृतहरूको कर परीक्षण तथा अनुसन्धान सम्बन्धी क्षमता विकासका लागि २ चरणको तालीम कार्यक्रम सम्पन्न गरिएको छ।
- तेस्रो राष्ट्रिय कर दिवस २०७१ को अवसरमा सम्मानित तथा पुरस्कृत गर्न घोषणा गरिएका काठमाडौं उपत्यका भित्रका १९ वटा कार्यालयहरूका करदाताहरू र कर्मचारीहरूलाई एकै स्थानमा सम्मानित तथा पुरस्कृत गरिएको छ।
- चालु आर्थिक वर्षदेखि आन्तरिक राजस्व विभाग र अन्तर्गतका सबै कार्यालयहरूमा Integrated Tax System(ITS) लागू गरिएको छ।
- सिंगापुरसंग DTAA को पहिलो चरणको वार्ता गरिएको, वंगलादेश संग चौथो चरणको वार्ता काठमाडौंमा सम्पन्न गरिएको, ओमनसंग सम्झौताको लागि आवश्यक प्रकृया बढाइएको र मलेसिया संग दोस्रो चरणको लागि वार्ता प्रकृया बढाइएको छ।
- विभाग र मातहत कार्यालयहरूको कूल बेरुजु रकम रु.३ अर्व २१ करोड मध्ये रु. १ अर्व १६ करोड ५० लाख फल्ट्रयौट भई ३६.२० प्रतिशत प्रगति हासिल गरिएको छ।
- आन्तरिक राजस्वका सासामयिक गतिविधिहरू समावेश गरी मासिक रुपमा कर बुलेटिन प्रकाशन गरिएको छ। साथै तेस्रो राष्ट्रिय कर दिवस २०७१ को अवसरमा स्मारिका प्रकाशन गरिएको छ।
- DFID को सहयोगमा विभाग र अन्तर्गतका कार्यालयहरूमा कार्यरत कर अधिकृतहरूका लागि IFRS को Third Module को तालीम सम्पन्न गरिएको छ।
- भैरहवामा Disaster Recovery Center संचालन गर्न अन्तिम चरणको तयारीमा पुगिएको छ।
- प्रशासकीय पुनरावलोकनका लागि दर्ता हुन आएका निवेदनहरूमध्ये ११३ वटा निवेदनहरू उपर निर्णय गरिएको छ।

९.१२ राजस्व प्रशासन तालिम केन्द्र:

- विभिन्न पदमा कार्यरत कर्मचारीहरूलाई सेवाकालिन तालिम ७ पटक गरी २८८ जनालाई प्रदान गरिएको छ।
- अल्पकालिन तालिम ३ पटक गरी १३४ जनालाई प्रदान गरिएको छ।
- अभिमूखिकरण तालिम ३ पटक गरी ७६ जनालाई प्रदान गरिएको छ।
- ६ किसिमको तालिमको आवश्यकता पहिचान गरिएको छ।
- राजस्व समूह र लेखा समूहको तालिम पाठ्यक्रम निर्देशिका परिमार्जन गरिएको छ।

- २०७१ माघमा राजस्व पत्रिका प्रकाशन गरिएको छ।

९.१३ सम्पत्ति शुद्धीकरण अनुसन्धान विभाग:

- सम्पत्ति शुद्धीकरण निवारण सचेतना अभिवृद्धि अभियान अन्तरगतका कार्यक्रम सञ्चालन अन्तरगत देहाय बमोजिमका कार्यक्रमहरू संचालन भईरहेको :
 - छापा माध्यमबाट सम्पत्ति शुद्धीकरण निवारण सम्बन्धी जनचेतना मूलक प्रचार प्रसार १२५ पटक गरिएको छ।
 - रेडियोबाट सम्पत्ति शुद्धीकरण निवारण सम्बन्धी जनचेतनामूलक श्रव्य दृश्य सामाग्री प्रसारण संख्या- ७२९ पटक गरिएको छ।
 - टेलिभिजनबाट सम्पत्ति शुद्धीकरण निवारण सम्बन्धी जनचेतनामूलक श्रव्य दृश्य सामाग्री प्रसारण संख्या - १२०० पटक गरिएको छ।
- भन्सार विभाग, राजस्व अनुसन्धान विभाग, वन्यजन्तु तथा राष्ट्रिय निकुञ्ज विभाग, बन विभाग, सरकारी वकील कार्यालय समेतका निकायहरूको सहभागितामा कसूरजन्य सम्पत्ति रोक्का नियन्त्रण जफत र सम्पत्ति मूल्यांकन सम्बन्धी गोष्ठी तथा अन्तर्क्रिया सञ्चालन गरिएको छ।
- सम्पत्ति शुद्धीकरण सम्बन्धी जोखिम विश्लेषण गोष्ठी तथा अन्तर्क्रिया सञ्चालन अन्तरगत वित्तिय जानकारी इकाई, बिमा समिति र धितोपत्र बोर्डका पदाधिकारीहरूसमेत जम्मा ५९ जनाको सहभागितामा जोखिम विश्लेषण सम्बन्धी अन्तरक्रिया सम्पन्न गरिएको छ।
- नेपाल प्रहरी केन्द्रीय अनुसन्धान व्यूरो र लागु औषध नियन्त्रण व्यूरो समेतको सहकार्य र विभागको आयोजनामा विभागका अनुसन्धान अधिकृत तथा अन्य सहायक कर्मचारीहरू समेत ५० जनाको सहभागितामा विशेष अनुसन्धान प्रविधि अन्तरगत Control Delivery तथा Undercover Operation सम्बन्धी गोष्ठी र अन्तरक्रिया सम्पन्न गरिएको छ।
- विभागका अनुसन्धान अधिकृत तथा अन्य सहायक कर्मचारीहरूको अनुसन्धानात्मक क्षमता विकास गर्ने सिलसिलामा भारत सरकारको सहयोगमा क्षमता विकास सम्बन्धी ३ हप्ते तालिममा विभागबाट ५० जना कर्मचारीहरूलाई सहभागी गराइएको छ।
- सम्पत्ति शुद्धीकरण निवारण सचेतना अभिवृद्धि कार्यक्रम अन्तरगत विभिन्न सरोकारवालहरूसँग देहाय बमोजिम अन्तरक्रियात्मक गोष्ठी एवं कार्यशाला संचालन गरिएको :
 - सम्पत्ति शुद्धीकरण निवारण सम्बन्धी सचेतना अभिवृद्धि कार्यक्रम क्रमशः रामेछाप जिल्लामा ७३ जना र दोलखा जिल्लामा ५३ को जना सहभागितामा अन्तरक्रिया कार्यक्रम सञ्चालन भएको छ।
 - नेपाल समुन्द्रपार निकासी पैठारी संघको आयोजनामा संघका पदाधिकारी तथा सदस्य लगायत अन्य व्यावसायी समेत २४ जना सहभागी भएको अन्तरक्रिया कार्यक्रम सम्पन्न भएको छ।

- नुवाकोट जिल्लाको सदरमुकाम विदुर नगरपालिकामा ५० जना सहभागितामा अन्तरक्रिया कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको छ।
- हिमालय सीमापार वाणिज्य संघसंग विभागका कर्मचारीहरु समेत जम्मा ८५ जनाको सहभागितामा अन्तरक्रिया कार्यक्रम सम्पन्न गरिएको छ।
- कञ्चनपुर जिल्लाको सदरमुकाम महेन्द्रनगर नगरपालिकामा १०४ जनाको सहभागितामा अन्तरक्रिया कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको छ।
- सम्पत्ति शुद्धीकरण निवारण सम्बन्धी जनचेतना अभिवृद्धि गर्ने सन्दर्भमा देहाय वमोजिम विभिन्न पेशाविद्हरूसँग अन्तर्क्रियात्मक गोष्ठी एवं कार्यशाला संचालन गरिएको :
 - भन्सार एजेन्टहरु तथा समुन्द्र पार निकासी पैठारी संघ, भन्सार अधिकृत तथा अन्य कर्मचारीहरुसमेत ८२ जनाको सहभागितामा सम्पत्ति शुद्धीकरण तथा आतङ्कवादी क्रियाकलापमा वित्तीय लगानी निवारण सम्बन्धी सचेतनामुलक अन्तरक्रियात्मक गोष्ठी सम्पन्न भएको छ।
 - नेपाल वार एशोसिएसनको सभाहलमा वार एशोसियसनका पदाधिकारी लगायत विभिन्न कानून व्यावसायीहरुसमेत १२७ जनाको सहभागितामा नेपाल वार एशोसियेशनसँग "सम्पत्ति शुद्धीकरण तथा आतङ्कवादी क्रियाकलापमा वित्तीय लगानी निवारण सम्बन्धी कानूनी र संस्थागत व्यवस्था तथा कानून कार्यान्वयनमा देखापरेका चुनौती विषयक" अन्तरक्रियात्मक कार्यक्रम सम्पन्न भएको छ।
 - भन्सार एजेन्ट महासंघको सहकार्यमा विराटनगर भन्सार कार्यालयमा कार्यरत भन्सार एजेन्टहरु र निजका भन्सार प्रतिनिधीहरु, सो कार्यालयका भन्सार अधिकृत तथा अन्य कर्मचारीहरुसमेत ६५ जनाको सहभागितामा विराटनगर भन्सार कार्यालयमा सम्पत्ति शुद्धीकरण तथा आतङ्कवादी क्रियाकलापमा वित्तीय लगानी निवारण सम्बन्धी सचेतनामुलक अन्तरक्रियात्मक गोष्ठी सम्पन्न भएको छ।
- सम्पत्ति शुद्धीकरण तथा आतङ्कवादी क्रियाकलाप निवारण सम्बन्धी ५ वर्षे रणनीति (२०६८-०७३) अन्तरगत विभिन्न समिति तथा उपसमितिहरुको बैठक सञ्चालन गर्ने शिलसिलामा अनुसन्धान उपसमितिको बैठक २ पटक सम्पन्न भएको छ।
- सम्पत्ति शुद्धीकरण तथा आतङ्कवादी क्रियाकलाप निवारणका लागि अध्यागमन विभाग, राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा बन्धुजन्तु संरक्षण, कम्पनी रजिष्ट्रारको कार्यालय, भूमिसुधार तथा व्यवस्थापन विभाग र यातायत व्यवस्था विभाग समेत पाँच वटा साझेदार निकायहरूसँग अन्तरनिकाय समन्वयका लागि समझदारी पत्रमा हस्ताक्षर गरिएको छ।
- सम्पत्ति शुद्धीकरण तथा आतङ्कवादी क्रियाकलापमा हुने वित्तीय लगानीको जोखिम मूल्यांकन सम्बन्धी अध्ययन प्रतिवेदन तयार गर्ने शिलसिलामा विभागका पदाधिकारीहरुबाट अध्ययनको प्रारम्भिक चरणमा तथ्याङ्क संकलन गर्ने उद्देश्यले हिमाली जडवुटीको व्यापार हुने जिल्लाहरु जुम्ला, मुगु, कालिकोट र सुर्खेतको स्थलगत भ्रमण गरी अध्ययनका लागि तथ्याङ्क विवरणहरु विवरणहरु संकलन गरिएको छ।

- आ.व. २०७०।०७१ को वार्षिक प्रगति विवरण ५०० प्रति र सम्पत्ति शुद्धीकरण (मनी लाउण्डरिङ्ग) निवारण ऐन, २०६४ (दोस्रो संशोधन सहित) ५०० प्रति प्रकाशन गरिएको छ। वार्षिक प्रगति विवरण र ऐनलाई विभागको वेब साईटमा समेत प्रकाशन गरिएको छ।

आ.व. २०७१/०७२ को बैशाख मसान्तसम्मको अनुसन्धान सम्बन्धी प्रगति :

क्र.सं.	विवरण	संख्या	कैफियत
१	हालसम्म प्राप्त उजुरी	६२१	
२	प्रारम्भिक जाँचबुझमा लिएएका	२७१	
३	जम्मा अनुसन्धानमा रहेका	२०१	
४	विशेष अदालतमा अभियोजन पत्र दर्ता भएका	२९	
५	विशेष अदालत बाट फैसला भएका	१८	
६	विभागको पक्षमा फैसला भएका	१५	
७	पुनरावेदनका लागि अनुमति माग गरिएका	०	
८	विपक्षी पुनरावेदनमा गएको	१	
९	तामेलीमा गएका	१२०	
१०	यो महिनासम्मको छानविनमा रहेका जम्मा उजुरी	४७२	सि. न. २ र सि. नं. ३ को जम्मा

कसूरजन्य सम्पत्ति रोक्का नियन्त्रण र जफत सम्बन्धी प्रगति:

(रु. हजारमा)

क्र.सं.	विवरण	हालसम्मको जम्मा रकम	कैफियत
१	सम्पत्ति रोक्का	१४,७५,७२	
२	नियन्त्रण	१५,१५,६२	
३	जफत	८,७०,७२	
	जम्मा	३८,६२,०६	

९.१४ राजस्व अनुसन्धान विभाग:

आ.व. ०७१/७२ को वैशाख महिनासम्मको हालसम्म प्राप्त प्रगति विवरण

रकम (रु. हजारमा)

➤ कूल राजस्व असुलीको विवरण

भन्सारतर्फ:	रु. ७१,५६,५२
मू.अ.करतर्फ:	रु. ६,२४,९९
अन्तःशुल्कतर्फ:	रु. ५२,४६
आयकरतर्फ:	रु. २२,६५
विदेशी विनिमयतर्फ:	रु. ७,८६,७६
विविध विषयबाट प्राप्त असुली	रु. १६,७१,६१
कूल राजस्व असुली (धरौटी समेत)	रु. १,०३,१४,९८

- विभाग तथा अन्तर्गतका कार्यालयहरु समेतबाट भन्सारतर्फका कूल ६३५ वटा मुद्दाहरु फछ्यौट भएको छ।
- विदेशी विनिमयतर्फ थान ५ मुद्दाहरु अदालतमा दायर गरिएको छ।
- कूल नेपाली मुद्रा रु.२७,७५,०३९.७३ बराबरको विदेशी मुद्रा जफत छ।
- अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग, नेपाल प्रहरी तथा विभागको समेतको समन्वयमा करिब ७७.६७९ के.जी. (रु.३० करोड बराबरको) अवैध सुन वरामद गरी नेपाल राष्ट्र बैंकमा दाखिला गरिएको छ।
- यस आ.व.को चैत्र महिनासम्ममा विभाग तथा क्षेत्रीय कार्यालय समेतबाट १५८ वटा संकास्पद कारोबारस्थल तथा गोदाममा आकस्मिक निरीक्षण तथा अनुगमन गरिएको र यो कार्य नियमित रूपमा भइरहेको छ।
- त्यसैगरी १२२६वटा सवारी साधन चेकजाँच गरिएको, २५९पटक बजार अनुगमन गरिएको, ४५२पटक लोकमार्ग अनुगमन तथा ६५पटक सीमा क्षेत्र अनुगमन गरिएको साथै उक्त कार्य नियमित रूपमा भइरहेको छ।
- DRI-CIS लाई अद्यावधिक र परिस्कृत गरी Web-based बनाउने कार्यको पूर्वाधारको रूपमा Data Centreको स्थापना भएको छ।
- नयाँ भवन निर्माणको लागि डिजाइन कार्य भइरहेको छ।
- Currency based मात्र नभई Recordbased विदेशी मुद्राको अपचलनमा अनुसन्धान कार्य शुरु भएको छ।
- वेरुजु ४५% फछ्यौट भएको छ।
- विदेशी मुद्रा नेपालबाट बाहिर जाने समेत देखिएको, Airport को departure मा समातिएको छ।

- राजस्व चुहावट नियन्त्रण ऐन बमोजिम १ (एक) थान मुद्दा जिल्ला अदालत गोरखामा दायर गर्ने क्रममा रहेको छ।
- वुटवलमा सबै क्षेत्रीय प्रमुखहरु सहितको राजस्व चुहावट नियन्त्रण सम्बन्धी छलफल सम्पन्न छ।

९.१५ महालेखा नियन्त्रक कार्यालय:

सम्पन्न भएका महत्वपूर्ण कार्यहरु:

- एकल खाता कोष प्रणाली नियमित रूपमा संचालनमा आएको छ । यस प्रणालीमा नियमित सुधारका कामहरु संचालनमा रहेका छन् । यस प्रणालीले On Budget, On treasury कारोवारहरु मात्र समेटेको छ ।
- राजस्व व्यवस्थापन सूचना प्रणाली (Revenue Management Information System/RMIS) का लागि अत्याधुनिक Server जडान गरिएको छ । यस संगै काठमाण्डौ उपत्यकाका सबै सरकारी कारोवार गर्ने बैकहरु, कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयहरु, राजस्व आर्जन गर्ने सरकारी कार्यालयहरु, नेपाल राष्ट्र बैंक, महालेखा नियन्त्रक कार्यालय तथा सम्बद्ध सबै निकायहरुका लागि एउटै सफ्टवेरमा रही राजस्व आम्दानीको विवरण तयार गर्ने तथा हिसाव मिलान गर्ने सुविधा प्राप्त भएको छ । यस प्रणाली लाई क्रमश सबै जिल्लाहरुका कार्यान्वयन गर्दै लगिने कार्यक्रम रहेको छ ।
- १३ कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयहरुमा बैकल्पिक उर्जाका लागि सौर्यउर्जा प्रणाली जडान गरिएको छ । यस संगै कुल ३४ जिल्लामा बैकल्पिक उर्जाका लागि सौर्यउर्जा प्रणाली जडान भै सकेको छ ।
- ५३ जिल्लामा अप्टिकल फाईबर र दुई दुर्गम जिल्ला (डोल्पा र मुगु) मा VSAT मार्फत सेवा सुचारु गरिएको छ ।
- १३ जना IT Technicians हरुको परामर्श सेवा खरिद गर्ने कार्य भएको छ । हालै यस कार्यालय तथा मातहत कार्यालयहरुमा संचालनमा रहेका प्रणालीहरु तथा सो का लागि प्रयोगमा आएका Server लगायतका अन्य उपकरणहरु उच्च प्राविधिक विज्ञता आवश्यक पर्ने प्रणालीहरु रहेका छन् ।
- यस कार्यालयको आवश्यकता अनुसार निम्न Software हरु तयारी तथा संचालनमा ल्याईएको छ ।
 - Internal Debt Management System/IDMS
 - External Debt Management Information System/EDMS
 - Government Investment Management Information System/GMIS
 - Revenue Management Information System/RMIS
 - Budget Management Information system/BMIS
 - Treasury Management Information System/TMIS

- निजामती जंगी प्रहरी तथा शिक्षक सेवा बाट सेवा निवृत्तहरूको निवृत्तभरण व्यवस्थापनको कार्य सम्बन्धित जिल्ला स्थित कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयहरूबाटै हुने र निवृत्तभरण बापतको रकम बैंक मार्फत बुझ्ने व्यवस्था मिलाइएको छ । यस बाट सेवा निवृत्तहरूलाई सहज हुनुका साथै बैंकहरूलाई निवृत्तभरण बापत नेपाल सरकारले सोधभर्ना दिनुपर्ने रकममा शुद्धता कायम भएको छ ।
- कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयहरूमा कार्यरत कर्मचारीहरूका लागि ९ वटा पुनर्ताजकी तालिम संचालन गरिएको छ ।
- सबै कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयका प्रमुखहरूको उपस्थितिहुने गरी ३ वटा क्षेत्रिय गोष्ठी संचालन भएको छ ।
- लेखा प्रणालीका सर्वमान्य सिद्धान्तहरू तथा असल अन्तराष्ट्रिय अभ्यासहरू समेतलाई समावेश गरी सरकारी लेखा प्रणालीका सम्बन्धमा Accounting Manual तयार गर्ने कार्य भैरहेको छ ।
- सरकारी लेखांकन, तथा प्रतिवेदन प्रणालीलाई अन्तराष्ट्रिय स्तरको बनाउने उद्देश्यले नेपाल सार्वजनिक क्षेत्र लेखामान (Nepal Public Sector Account Standard/NPSAS) अनुरूपको ढाँचामा अभिलेखन र प्रतिवेदन तयार गर्ने सम्बन्धमा महिला बालबालिका तथा समाजकल्याण मन्त्रालय र भौतिक योजना पूर्वाधार तथा यातायात व्यवस्था मन्त्रालयमा कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ ।
- सन २००८ पश्चात सन २०१४ मा Second PEFA (Public Expenditure and Financial Accountability) Repeat Assessment को कार्य अन्तिम चरणमा रहेको छ । यस Second PEFA Repeat Assessment ले विगतको तुलनामा नेपालको आर्थिक प्रशासनका क्षेत्रहरूमा उल्लेखनीय सुधार भएको देखाएको छ ।
- महालेखा नियन्त्रक कार्यालयमा भैरहेका सुधार कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने सम्बन्धमा यस कार्यालयको हाल रहेको भवन सानो भएको हुदा तालिम हल सहितको बहुउपयोगी भवन निर्माण गर्ने सम्बन्धमा Drawing design तयार भै लागत अनुमान तयार गर्ने कार्य भैरहेको छ ।
- विभिन्न ९ कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयहरूको भवन निर्माणको कार्य प्रारम्भ गरिएको छ । विभिन्न ८ कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयहरूको भवन निर्माणाधिन अवस्थामा रहेको छ । यो संगै कुल ६६ कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयहरूको आफ्नै स्वामित्वको भवन (चालु आ.व. मा निर्माण सुरु भएका तथा निर्माणाधिन समेत गरी) मा रही कार्य संचालन गरिरहेको अवस्था छ ।
- बेरुजु फछ्यौट सम्बन्धमा
आ.व. २०७०।७१ मा यस कार्यालय अन्तरग रहेको कूल रु ९६ करोड बेरुजु मध्ये ७२ प्रतिशत फछ्यौट भै सकेको छ । चालु आ.व. २०७१/७२ को बेरुजुको प्रतिवेदन प्राप्त हुने क्रममा रहेको छ ।

१०. आर्थिक वर्ष २०७०/०७१ को विनियोजित बजेट एवं खर्चको यथार्थ विवरण:

चालु खर्च			रु. हजारमा		
सि.नं.	व.उ.शि.नं.	कार्यक्रम	कायम बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत
१	३०५०११३	अर्थ मन्त्रालय	२४७,१६९	२४०,३४२	९७.२४
२	३०५०१२३	महालेखानियन्त्रक कार्यालय	७८,२९४	७२,३७७	९२.४४
३	३०५०१३३	निवृत्तिभरण व्यवस्थापन कार्यालय	५१,६१८	४६,७५७	९०.५८
४	३०५०१४३	कुमारी चोक तथा केन्द्रीय तहसिल कार्यालय	११,०१२	१०,७७८	९७.८८
५	३०५०१५३	कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयहरू	४३२,९५५	४०४,६७२	९३.४७
६	३०५०१७३	राजस्व प्रशासन तालिम केन्द्र	२६,४९३	२३,५२८	८८.८१
७	३०५०१८३	भंसार विभाग (भंसार सुदृढीकरण समेत)	१४४,२९१	९४,५३८	६५.५२
८	३०५०१९३	भंसार कार्यालयहरू (गस्ती टोली समेत)	६३९,३८०	५९६,६२०	९३.३१
९	३०५०२०३	आन्तरिक राजस्व विभाग (अन्तःशुल्क सुदृढीकरण समेत)	५७९,७५०	४७८,३६९	८२.५१
१०	३०५०२१३	आन्तरिक राजस्व कार्यालयहरू	८५०,७४९	७५७,६४७	८९.०६
११	३०५०२२३	राजस्व अनुसन्धान विभाग	७७,४५३	६६,१००	८५.३४
१२	३०५०२३३	राजस्व अनुसन्धान ईकाई कार्यालयहरू	६१,३७५	५८,११०	९४.६८
१३	३०५०२४३	ऋण असुली पुनरावेदन न्यायधिकरण	७,६०१	५,७५५	७५.७१
१४	३०५०२५३	ऋण असुली न्यायधिकरण	२४,२९०	२०,६७३	८५.११
१५	३०५०२६३	सम्पत्ति शुद्धीकरण अनुसन्धान विभाग	४५,२८७	३१,३२७	६९.१७
१६	३०५०२९३	अन्तर्राष्ट्रिय संघ, संस्था सदस्यता शुल्क अनुदान विविध	४१०,०००	२७०,८८०	६६.०७
१७	३०५१०३३	कृषि विकास बैंक , विविध	११,५००	११,५००	१००.००
१८	३०५१०४३	साना किसान विकास बैंक (वित्तीय संस्था), विविध	६३,२५०	६३,२५०	१००.००
१९	३०५१०५३	लघु विमा सहयोग कार्यक्रम (पशु , बाली, स्वास्थ्य)	८०,५००	८०,५००	१००.००
२०	३०५१०६३	शीत घर निर्माण (ब्याज अनुदान)	१०,२०९	१०,२०९	१००.००
२१	३०५१०९३	सार्वजनिक संस्थान सुधार कार्यक्रम	१८,७९४	५,४१८	२८.८३

२२	३०५१११३	युवा स्वरोजगार कोष	२९३,२५०	१३२,३०८	४५.१२
२३	३०५११२३	साना विकास आयोजना	३२१,९६७	०	०.००
२४	३०५११३३	ग्रामीण वित्त क्षेत्र विकास क्लस्टर कार्यक्रम	४७५,६५०	४०५,२३९	८५.२०
२५	३०५११४३	बजेट तथा निवृत्तिभरण सुधार आयोजना	१२,०००	८,४९९	७०.८३
२६	३०५११५३	आर्थिक प्रशासन सुधार कार्यक्रम	११६,०५०	७४,४८६	६४.१८
२७	३०५११७३	पूँजीबजार तथा पूर्वाधार क्षमता सहयोग आयोजना	१५०,०००	५६,१७१	३७.४५
२८	३०५११९३	सार्वजनिक संस्थान निर्देशन बोर्ड	१४,३७८	१२,४९२	८६.८८
२९	३०५३२०३	वित्तीय पहुँच अभिवृद्धि कार्यक्रम	१०,०००	०	०.००
		जम्मा	५,२६५,२६५	४,०३८,५४५	७६.७०

पूँजिगत खर्च

रु. हजारमा

१	३०५०११४	अर्थ मन्त्रालय	२०,५५२	१६,८५६	८२.०२
२	३०५०१२४	महालेखानियन्त्रक कार्यालय	११,०२८	६,४७३	५८.७०
३	३०५०१३४	निवृत्तिभरण व्यवस्थापन कार्यालय	६,१६९	३,८८०	६२.९०
४	३०५०१४४	कुमारी चोक तथा केन्द्रीय तहसिल कार्यालय	७००	७००	१००.००
५	३०५०१५४	कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयहरू	१०८,२९६	८४,०९४	७७.६५
६	३०५०१७४	राजस्व प्रशासन तालिम केन्द्र	८,७५०	१,६७२	१९.११
७	३०५०१८४	भंसार विभाग (भंसार सुदृढीकरण समेत)	११७,२००	३५,४३७	३०.२४
८	३०५०१९४	भंसार कार्यालयहरू (गस्ती टोली समेत)	४२५,९९४	१९२,०७०	४५.०९
९	३०५०२०४	आन्तरिक राजस्व विभाग (अन्तःशुल्क सुदृढीकरण समेत)	३९,२६०	२५,२१७	६४.२३
१०	३०५०२१४	आन्तरिक राजस्व कार्यालयहरू	१७५,९४४	१३६,९८७	७७.८६
११	३०५०२२४	राजस्व अनुसन्धान विभाग	३८,६४०	१७,०५९	४४.१५
१२	३०५०२३४	राजस्व अनुसन्धान ईकाई कार्यालयहरू	१६,८६०	११,४७९	६८.०८
१३	३०५०२४४	ऋण असुली पुनरावेदन न्यायधिकरण	३२७	३२७	१००.००
१४	३०५०२५४	ऋण असुली न्यायधिकरण	२५०	२५०	१००.००

१५	३०५०२८४	सम्पत्ति शुद्धिकरण अनुसन्धान विभाग	१२,८०६	१२,८०६	१००.००
१६	३०५११४४	बजेट तथा निवृत्तिभरण सुधार आयोजना	१७,०००	२,३६६	१३.९२
१७	३०५११५४	आर्थिक प्रशासन सुधार कार्यक्रम	५२,७००	५२,६६८	९९.९४
१८	३०५११९४	सार्वजनिक संस्थान निर्देशन बोर्ड	४४०	४३६	९९.०९
		जम्मा	१,०५२,९१६	६००,७७७	५७.०६

११ आ.व.२०७१/०७२ मा विनियोजित बजेट तथा २०७२ जेष्ठ मसान्तसम्मको अनुमानित खर्च:

चालु खर्च			रु. हजारमा		
सि.नं.	व.उ.शि.नं.	कार्यक्रम	कायम बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत
१	३०५०११३	अर्थ मन्त्रालय	२२०,६८५	१७४,३६२	७९.०१
२	३०५०१२३	महालेखा नियन्त्रक कार्यालय	८२,७७२	६३,५०५	७६.७२
३	३०५०१३३	निवृत्तिभरण व्यवस्थापन कार्यालय	५२,३१४	३८,१५२	७२.९३
४	३०५०१४३	कुमारी चोक तथा केन्द्रीय तहसिल कार्यालय	१३,६६६	१०,१३३	७४.१५
५	३०५०१५३	कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयहरु	४७५,७२५	३७२,७८५	७८.३६
६	३०५०१७३	राजस्व प्रशासन तालिम केन्द्र	३४,७८७	२४,२९५	६९.८४
७	३०५०१८३	भंसार विभाग (भंसार सुदृढीकरण समेत)	९३,८३९	५८,९६१	६२.८३
८	३०५०१९३	भंसार कार्यालयहरु (गस्ती टोली समेत)	६२५,३७५	५१७,५९७	८२.७७
९	३०५०२०३	आन्तरिक राजस्व विभाग (अन्तशुल्क सुदृढीकरण समेत)	४२७,६७४	२५२,५२८	५९.०५
१०	३०५०२१३	आन्तरिक राजस्व कार्यालयहरु	९२८,४६३	६५२,४३६	७०.२७
११	३०५०२२३	राजस्व अनुसन्धान विभाग	६५,०४८	४२,०१८	६४.६०
१२	३०५०२३३	राजस्व अनुसन्धान ईकाई कार्यालयहरु	६५,७७५	५५,७८३	८४.८१
१३	३०५०२४३	ऋण असुली पुनरावेदन न्यायधिकरण	७,७७८	५,३६७	६९.००
१४	३०५०२५३	ऋण असुली न्यायधिकरण	२५,७९३	२०,८२५	८०.७४
१५	३०५०२८३	सम्पत्ति शुद्धिकरण अनुसन्धान विभाग	६४,५९८	३५,२९०	५४.६३
१६	३०५०२९३	अन्तर्राष्ट्रिय संघ, संस्था सदस्यता शुल्क अनुदान विविध	६३०,०००	७६,५८६	१२.१६
१७	३०५१०३३	कृषि विकास बैंक ,विविध	१९,१७५	१९,१७५	१००.००
१८	३०५१०४३	साना किसान विकास बैंक (बित्तिय)	९१,०००	९१,०००	१००.००

		संस्था), विविध			
१९	३०५१०५३	लघु विमा सहयोग कार्यक्रम (पशु, बाली, स्वास्थ्य)	१२०,५००	१२०,५००	१००.००
२०	३०५१०९३	सार्वजनिक संस्थान सुधार कार्यक्रम	४९५,५०५	५,१६५	१.०४
२१	३०५१११३	युवा स्वरोजगार कोष	१०६,०२३	५५,२३१	५२.०९
२२	३०५११३३	ग्रामीण वित्त क्षेत्र विकास क्लस्टर कार्यक्रम	२४५,५००	७२,२१०	२९.४१
२३	३०५११४३	बजेट तथा निवृत्तिभरण सुधार आयोजना	१५,६००	४,४२०	२८.३३
२४	३०५११५३	आर्थिक प्रशासन सुधार कार्यक्रम	१४०,८८९	४४,९३५	३१.८९
२५	३०५११७३	पूँजीबजार तथा पूर्वाधार क्षमता सहयोग आयोजना	३७,७५०	४,२७८	११.३३
२६	३०५११९३	सार्वजनिक संस्थान निर्देशन बोर्ड	१७,०१८	१०,८७२	६३.८९
२७	३०५३२०३	वित्तीय पहुँच अभिवृद्धि कार्यक्रम	३,०००	०	०.००
२८	३०५३२१३	भन्सार सुधार कार्यक्रम	४९,२१८	७,५२४	१५.२९
२९	३०५३२२३	कृषी तथा पशुपालन ब्याज अनुदान	५००,०००	५००,०००	१००.००
		जम्मा	५,६५५,४७०	३,३३५,९३३	५८.९९

पूँजिगत खर्च

रु. हजारमा

१	३०५०११४	अर्थ मन्त्रालय	५७,३०८	३०,२४२	५२.७७
२	३०५०१२४	महालेखा नियन्त्रक कार्यालय	३०,६३०	४,१८६	१३.६७
३	३०५०१३४	निवृत्तिभरण व्यवस्थापन कार्यालय	५,९५०	५,६६५	९५.२१
४	३०५०१४४	कुमारी चोक तथा केन्द्रीय तहसिल कार्यालय	७२५	७२५	१००.००
५	३०५०१५४	कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयहरु	१०२,०७४	४६,०५१	४५.१२
६	३०५०१७४	राजस्व प्रशासन तालिम केन्द्र	३,३३५	१,८८९	५६.६४
७	३०५०१८४	भंसार विभाग (भंसार सुदृढीकरण समेत)	१३,९५०	२,७१०	१९.४३
८	३०५०१९४	भंसार कार्यालयहरु (गस्ती टोली समेत)	१२९,७५०	३५,१०१	२७.०५
९	३०५०२०४	आन्तरिक राजस्व विभाग (अन्तःशुल्क सुदृढीकरण समेत)	२७,९७३	९,९१४	३५.४४
१०	३०५०२१४	आन्तरिक राजस्व कार्यालयहरु	१९१,४६६	९१,६२१	४७.८५
११	३०५०२२४	राजस्व अनुसन्धान विभाग	८,४२०	१,९०८	२२.६६
१२	३०५०२३४	राजस्व अनुसन्धान ईकाई कार्यालयहरु	११,८२५	६,७००	५६.६६
१३	३०५०२४४	ऋण असुली पुनरावेदन न्यायधिकरण	३११	०	०.००

१४	३०५०२५४	ऋण असुली न्यायधिकरण	१,३१६	४९२	३७.३९
१५	३०५०२८४	सम्पत्ति शुद्धिकरण अनुसन्धान विभाग	११,१०७	३,६०९	३२.४९
१६	३०५१११४	युवा स्वरोजगार कोष	३,३१५	१,७०२	५१.३४
१७	३०५११४४	बजेट तथा निवृत्तिभरण सुधार आयोजना	१०,०००	०	०.००
१८	३०५११५४	आर्थिक प्रशासन सुधार कार्यक्रम	५१,२००	२३,९५५	४६.७९
१९	३०५११९४	सार्वजनिक संस्थान निर्देशन बोर्ड	७५	६९	९२.००
२०	३०५३२१४	भन्सार सुधार कार्यक्रम	५९४,२६८	१७२,९११	२९.१०
		जम्मा	१,२५४,९९८	४३९,४५०	३५.०२

१२. आ.व. २०७१/०७२ को बजेट बक्तव्यमा उल्लेखित नीति तथा कार्यक्रमको पहिलो दश महिनाको प्रगति विवरणः

सि.नं.	ब. ब. को बुदा नं.	क्रियाकलाप नीति तथा कार्यक्रम	२०७२ बैशाखसम्मको प्रगति विवरण
१	५२	• नेपाल राष्ट्र बैंक ऐन, २०५८, बैंक तथा वित्तीय संस्था सम्बन्धी ऐन, २०६३ र बैंकिङ्ग कसुर सम्बन्धी ऐन, २०६४ संशोधन विधेयकहरू व्यवस्थापिका - संसदको यसै अधिवेशनमा पेश गर्ने ।	नेपाल राष्ट्र बैंक ऐन, २०५८ र बैंकिङ्ग कसुर सम्बन्धी ऐन, २०६४को संशोधन विधेयकहरू व्यवस्थापिका-संसदमा पेश भएको छ। बैंक तथा वित्तीय संस्था सम्बन्धी ऐन, २०६३को संशोधन विधेयक तर्जुमा सहमतिका लागि कानून मन्त्रालयमा पठाइएको छ।
२	५३	• बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरू र वीमा कम्पनीलाई एक अर्कासंग गाभ्ने मर्जर तथा एक्विजिसन नीतिलाई निरन्तरता दिने ।	मर्जर तथा एक्विजिसन नीतिलाई निरन्तरता दिइएको छ।
३	४८	• बजेट व्यवस्थापन तथा वित्तीय जवाफदेहिता सम्बन्धी कानून तर्जुमा गर्ने ।	वित्तीय जवाफदेहिता सम्बन्धी कानूनको मस्यौदा तयार भईरहेको छ ।
४	५४	• निक्षेप तथा कर्जा सुरक्षण विधेयक व्यवस्थापिका-संसदको यसै अधिवेशनमा पेश गर्ने ।	निक्षेप तथा कर्जा सुरक्षण कोषको स्थापना र संचालन गर्ने सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको विधेयक, २०७१ व्यवस्थापिका संसद समक्ष प्रस्तुत गर्न स्वीकृतिका लागि मन्त्रिपरिषदमा पेश गरिएको छ ।
५	५५	• कमोडिटी बजारलाई व्यवस्थित गर्न यस सम्बन्धी कानून तर्जुमा गर्ने ।	बस्तु कारोबार ऐन तर्जुमा गरी तर्जुमा सहमतिका लागि कानून, न्याय संविधानसभा तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय पठाइएको छ।

६	७८	कृषि, पशुपालन तथा मस्त्य उत्पादनलाई व्यवसायीकरण गर्न त्यस्ता व्यवसायमा प्रयोग हुने हाते ट्याक्टर, पावर टिलर, फिडर मेशिन, मिलिङ्ग मेशिन लगायतका विभिन्न उपकरणहरूमा १ प्रतिशत मात्र भन्सार महसुल लाग्ने गर्ने। साथै गाई वा भैँसी पाल्ने पशु फार्मले पैठारी गर्ने एउटा ढुवानी साधनमा लाग्ने भन्सार महसुलमा पचास प्रतिशत छुट हुने । यसैगरी मिलिकड मेशिन तथा मासुजन्य पदार्थको ढुवानीमा प्रयोग हुने रेफ्रिजेरेटेड भ्यानको आयातमा पूरै भन्सार छुट गर्ने।	कार्यान्वयन भएको छ।
७	८०	चिया उद्योगलाई प्रोत्साहन गर्न यस्ता उद्योगले तिरेको मूल्य अभिवृद्धि करको ५० प्रतिशत छुट दिने।	कार्यान्वयन भएको छ।
८	१६१	पेट्रोलियम पदार्थको अन्तर्राष्ट्रिय मूल्यमा हुने उतारचढावलाई समायोजन गर्न नेपाल आयल निगमको लागत साझेदारीमा मूल्य स्थिरिकरण कोष स्थापना गर्ने।	पेट्रोलियम पदार्थ तथा ग्याँस मूल्य स्थिरीकरण कोष (सञ्चालन) नियमावली, २०७१ मिति २०७१ चैत्र २३ बाट लागू भएको छ।
९	२४३	आगामी वर्ष पाँचवटा ग्रामीण विकास बैकलाई गाभेर राष्ट्रिय स्तरको ग्रामीण विकास बैक सञ्चालनमा ल्याउने।	पाँचवटा ग्रामीण विकास बैकहरू मर्ज भई राष्ट्रिय स्तरको नेपाल ग्रामीण विकास बैक लिमिटेड गठन भैसकेको छ।
१०	२४७	कृषि, पशु तथा बाली संरक्षण लगायतको क्षेत्रमा बीमा कारोवारलाई विस्तार गरी ग्रामीण क्षेत्रसम्म बीमाको पहुँच पुऱ्याउन लघु बीमा सम्बन्धी नीति बनाई कार्यान्वयनमा ल्याउने।	विमा ऐनमा समसामयिक संशोधन गर्ने मस्यौदा विमा समितिबाट तयार भैरहेको छ।
११	२४८	बीमा कम्पनीहरूसँगको साझेदारीमा आकस्मिक बीमा कोषलाई रु= ५ अर्बको अधिकृत पूँजी रहने गरी पुनर्बीमा कम्पनीमा रूपान्तरण गर्ने।	पुनर्बीमा कम्पनीको स्थापना भैसकेको छ।

१२	४३	एक अर्बभन्दा बढीको पूँजी लगानीमा स्थापना हुने उत्पादनमूलक उद्योग र दुई अर्बभन्दा बढीको पूँजी लगानीमा स्थापना हुने पर्यटन क्षेत्रसंग सम्बन्धित उद्योग तथा हवाई कम्पनीलाई कारोबार शुरू गरेको मितिले पाँच वर्षसम्म पुर्ण रुपमा र त्यसपछिको तीन वर्षसम्म पचास प्रतिशत आयकर छुट गर्ने।	आर्थिक ऐन, २०७१ माफत कार्यान्वयन भइरहेको छ।
१३	२५०	निजीकरण ऐन, २०५० मा सामयिक संशोधन गर्ने।	बिधेयक तयार गरी आन्तरिक छलफलको क्रममा रहेको छ।

उद्योग मन्त्रालय

१. पृष्ठभूमि:

देशलाई औद्योगिकरणतर्फ उन्मुख गराई दिगो औद्योगिक विकास गर्न आवश्यक नीति, ऐन, नियम तर्जुमा गरी औद्योगिक विकासका माध्यमद्वारा रोजगारीका अवसर सिर्जना, औद्योगिक उत्पादन, निर्यात प्रवर्द्धन तथा विदेशी मुद्रा आर्जन गरी उच्च आर्थिक वृद्धिको लक्ष्य हासिल गर्न नेपाल सरकारको केन्द्रीय निकायको रूपमा यस मन्त्रालयको छुट्टै स्थापना भएको हो । कृषि क्षेत्रमा रहेको निर्भरतालाई कम गर्दै विद्यमान बेरोजगारी, अर्ध बेरोजगारी तथा गरीबी कम गर्न औद्योगिकरणको भूमिका महत्वपूर्ण रहन्छ । औद्योगिक लगानीले औद्योगिक उत्पादन र उत्पादकत्व बृद्धि, रोजगारी सिर्जना, स्थानीय सीपको प्रयोग स्तरीय साधनको उपयोग, आयात प्रतिस्थापन तथा निर्यात प्रवर्द्धनमा योगदान गर्दछ । औद्योगिक क्षेत्रमा निजी, स्वदेशी तथा बैदेशिक लगानी आकर्षित गर्नको लागि औद्योगिक पूर्वाधार निर्माण गर्दै लैजाने, मौजुदा औद्योगिक पूर्वाधारहरूको प्रभावकारी उपयोग गर्ने, निर्यात प्रवर्द्धनमा जोड दिन विशेष आर्थिक क्षेत्रको निर्माण तथा सञ्चालन गर्ने र लघु, घरेलु तथा साना उद्योगहरूको प्रवर्द्धनको माध्यमबाट गरिवी न्यूनिकरण गरी राष्ट्रिय अर्थतन्त्रलाई प्रवर्द्धन गर्न यस मन्त्रालयको स्थापना गरिएको हो ।

२. ध्येय:

- उद्यमशिलता अभिवृद्धि मार्फत अर्थतन्त्रलाई टेवा पुऱ्याउने ।
- औद्योगिक उत्पादनलाई उच्च गुणस्तरयुक्त एवं प्रतिस्पर्धात्मक बनाई उत्पादित वस्तुको निर्यात बढाउने ।
- औद्योगिक क्षेत्रमा स्वदेशी तथा विदेशी लगानी आकर्षित गर्दै लैजाने ।
- सन्तुलित क्षेत्रीय विकासमा उद्योग क्षेत्रको योगदान बढाउने ।

३. रणनीति:

- उद्योगहरूलाई आवश्यक स्रोत र साधन माथिको पहुँच, उर्जा र अन्य भौतिक पूर्वाधारको व्यवस्था तथा नीति निर्माण र कार्यान्वयनमा जोड दिने ।
- स्थानीय स्रोत एवम् सीपको उपयोग र बजारसंगको सम्बन्ध विस्तार मार्फत सन्तुलित क्षेत्रीय विकासलाई बढावा दिने गरी लघु, घरेलु, साना, मझौला तथा ठूला उद्योग स्थापना र सञ्चालनलाई प्रभावकारी बनाउने ।
- लगानी मैत्री वातावरण सिर्जना गर्न आवश्यक नीति तथा ऐनको परिमार्जन तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्ने ।
- गैह्र आवासीय नेपालीहरूलाई नेपालमा लगानी गर्न प्रोत्साहित गर्ने ।
- पिछडिएका गरिव समूहमा उद्यमशिलता विकास गरी लाभमूलक स्वरोजगारी सिर्जना गर्न जोड दिने ।
- बौद्धिक सम्पत्तिको अधिकार संरक्षण सम्बन्धी प्रणालीगत कार्यको व्यवस्थापन गर्ने ।

४. रणनीतिक उद्देश्यहरू:

- उत्पादन प्रक्रियामा अग्रपृष्ठ सम्बन्ध मजबुत बनाउन उत्पादनमूलक उद्योगहरूमा करार, करार खेती, कृषिमा आधारित उद्योगको श्रृंखला निर्माण एवम् अन्तर सम्बन्धित उद्योगको कारोबार जस्ता व्यवस्थापकीय विकल्पहरूको अवलम्बन गर्ने ।
- औद्योगिक पूर्वाधार लगानी गरी उद्योग क्षेत्रको विकास गर्न सिमेन्ट उद्योगहरूसम्म पहुँच सडक तथा विद्युत प्रसारण लाईन विस्तार, विशेष आर्थिक क्षेत्र विकासका कार्यहरू सम्पन्न गर्ने ।
- गरिवी निवारणको लागि लघु उद्यम विकास कार्यक्रमलाई विस्तार, उपयुक्त प्रविधिको पहुँच तथा मूल्य श्रृंखला सम्बन्ध विकासको आधारमा लक्षित समूहका लघु उद्यमको स्तर वृद्धि गर्ने ।
- औद्योगिक उत्पादनहरूको प्रतिस्पर्धात्मकता अभिवृद्धि, रोजगारदाता र श्रमिक बीच असल औद्योगिक सम्बन्ध कायम गर्ने र कामदारहरूको सामाजिक सुरक्षा सम्बन्धी विश्वव्यापी अवधारणालाई कार्यान्वयन गर्ने ।
- निजी तथा सहकारी क्षेत्र समेतको सहभागितामा लगानी प्रवर्द्धन कोष, प्रविधि विकास कोष, लघु उद्यम विकास कोष, रुग्ण उद्योग पुनरुत्थान कोष, महिला उद्यमी विकास कोष र गैर व्यावसायिक, गैर व्यापारिक जोखिमको क्षतिपूर्ति दिने औद्योगिक लगानी संरक्षण कोषको स्थापना तथा सञ्चालन गर्ने ।
- राष्ट्रिय प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्रमा विदेशी लगानी भित्र्याउन लगानीमैत्री वातावरणको सिर्जना तथा गैर आवासीय नेपाली र नेपाली मूलका विदेशीलाई नेपालमै लगानीको लागि प्रोत्साहन गर्ने ।
- बौद्धिक सम्पत्तिको व्यवस्थित लेखाजोखा गरी अभिलेखबद्ध गर्दै संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्न औद्योगिक तथा बौद्धिक सम्पत्ति कार्यालय स्थापना र सञ्चालन गर्ने ।

•

५. कार्यक्षेत्र:

नेपाल सरकार (कार्य विभाजन) नियमावली, २०६९ बमोजिम यस मन्त्रालयको कार्यक्षेत्र देहाय बमोजिम रहेको छ ।

- उद्योग तथा औद्योगिक विकास सम्बन्धी नीति, योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कन,
- खानी तथा खनिज पदार्थ अन्वेषण सम्बन्धी नीति, योजना तथा कार्यान्वयन,
- खानी तथा खनिज विकास विषयक अध्ययन, तालीम, अन्वेषण तथा सर्वेक्षण,
- औद्योगिक विकास,
- औद्योगिक क्षेत्रहरू तथा औद्योगिक संघ-संस्थाहरू,
- औद्योगिक नियोगहरू,
- संयुक्त राष्ट्रसंघीय औद्योगिक विकास संगठन तथा अन्य अन्तर्राष्ट्रिय औद्योगिक संगठन,
- वैदेशिक लगानी प्रवर्द्धन,
- औद्योगिक लगानी प्रवर्द्धन,
- घरेलु तथा ग्रामीण सीप र उद्योगको संरक्षण तथा प्रवर्द्धन,

- नाप, तौल र गुणस्तर निर्धारण तथा प्रवर्द्धन,
- उद्योग सम्बन्धी सार्वजनिक प्रतिष्ठान,
- उत्पादकत्व वृद्धि विषयक नीति तथा कार्यक्रम,
- औद्योगिक प्रविधि विकास र प्रविधि हस्तान्तरण,
- औद्योगिक जनशक्तिको विकास तथा तालिम, अन्वेषण तथा सर्वेक्षण,
- औद्योगिक प्रवर्द्धन र संरक्षण,
- कम्पनी प्रशासन,
- औद्योगिक सम्पत्ति र प्रशासन,
- सँगठित संस्थाको दामासाही प्रशासन,
- विशेष आर्थिक क्षेत्र,
- नेपाल इन्जिनियरिङ्ग सेवा अन्तर्गतका माइनिङ्ग, जियोलोजी, केमेष्ट्री, केमिकल, मेटालर्जिकल, मेट्रोलोजी समूहको सेवा सञ्चालन ।

६. कानूनी व्यवस्था:

❖ ऐनहरू:

- प्राइभेट फर्म रजिष्ट्रेशन ऐन, २०१४
- साझेदारी फर्म रजिष्ट्रेशन ऐन, २०२०
- पेटेण्ट, डिजाइन तथा ट्रेडमार्क ऐन, २०२२
- स्टण्डर्ड नाप र तौल ऐन, २०२५
- गुणस्तर निर्धारण र तौल ऐन, २०३७
- नेपाल गुणस्तर (प्रमाण चिन्ह) ऐन, २०३७
- खानी तथा खनिज पदार्थ सम्बन्धी ऐन, २०४२
- औद्योगिक व्यवसाय ऐन, २०४९
- विदेशी लगानी तथा प्रविधि हस्तान्तरण ऐन, २०४९
- वातावरण संरक्षण ऐन, २०५३
- औद्योगिक व्यवसाय विकास प्रतिष्ठान ऐन, २०५३
- कम्पनी ऐन, २०६३
- दामासाही सम्बन्धी ऐन, २०६३

❖ नियमहरू:

- खनिज सर्भेक्षण भत्ता नियमावली, २०२४
- प्राइभेट फर्म रजिष्ट्रेशन नियमावली, २०३४
- नेपाल गुणस्तर (प्रमाण चिन्ह) नियमावली, २०४०
- वातावरण संरक्षण नियमावली, २०५४

- घरेलु तथा साना उद्योग विकास समिति कर्मचारी सेवा शर्त नियमावली, २०५५
- खानी तथा खनिज पदार्थ नियमावली, २०५६
- ❖ नीतिहरू:
 - विदेशी लगानी नीति, २०७१
 - औद्योगिक नीति, २०६७
- ❖ निर्देशिकाहरू:
 - घरेलु तथा साना उद्योग विकास कार्यक्रम सञ्चालन निर्देशिका, २०५८
 - लघु घरेलु तथा साना उद्योग कर्जा व्यवस्थापन निर्देशिका, २०६५
 - सार्वजनिक निकायमा स्वदेशी वस्तुको उपयोग गर्ने सम्बन्धी निर्देशिका, २०६९
 - प्रविधि विकास कोष निर्देशिका, २०७०
 - विशेष आर्थिक क्षेत्र निर्देशिका, २०७० ।
- ❖ कार्यविधिहरू:
 - महिला उद्यमशीलता विकास कोष (संचालन) कार्यविधि, २०६९
 - लघु घरेलु तथा साना उद्योग विकास कोष सञ्चालन विनियमावली, २०६२ तथा कार्यविधि, २०६९
 - निर्यातमा नगद प्रोत्साहन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७० ।
- ❖ गठन आदेशहरू:
 - नेपाल व्यवसाय मञ्च (गठन आदेश), २०६७
 - विशेष आर्थिक क्षेत्र विकास समिति (गठन) आदेश, २०६९ ।
- ❖ आचार संहिताहरू:
 - औद्योगिक प्रतिष्ठानका कार्यस्थलमा हुने लैंगिक हिंसा विरुद्धको आचार संहिता, २०६७ ।
- ❖ अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि सम्झौताहरू: फ्रान्स, जर्मनी, मौरिसस, वेलायत, फिनल्याण्ड र भारतसँग विप्पा सम्झौता भएको ।

- केन्द्रीय कारागार कारखाना, त्रिपुरेश्वर
- खनिज अन्वेषण तथा विकास आयोजना, लैनचौर
- पेट्रोलियम अन्वेषण परियोजना, लैनचौर
- घरेलु तथा साना उद्योग प्रशिक्षण केन्द्र, त्रिपुरेश्वर
- भूवैज्ञानिक सर्भेक्षण तथा अनुसन्धान आयोजना, लैनचौर ।

❖ सार्वजनिक संस्थानहरु

- उदयपुर सिमेन्ट उद्योग लिमिटेड,
- औद्योगिक व्यवसाय विकास प्रतिष्ठान,
- औद्योगिक क्षेत्र व्यवस्थापन लिमिटेड,
- गोरखकाली रबर उद्योग लिमिटेड,
- घरेलु तथा साना उद्योग विकास समिति,
- जनकपुर चुरोट कारखाना लिमिटेड,
- नेपाल ओरिएण्ड म्याग्नेसाईट प्राईभेट लिमिटेड,
- नेपाल औषधि लिमिटेड,
- नेपाल मेटल कम्पनी लिमिटेड,
- बिराटनगर जुट मिल्स लिमिटेड,
- बुटवल धागो कारखाना लिमिटेड,
- राष्ट्रिय उत्पादकत्व तथा आर्थिक विकास केन्द्र लिमिटेड,
- हेटौडा सिमेन्ट उद्योग लिमिटेड ।

८. आ.व.०७१/०७२ को दोस्रो चौमासिकमा हासिल भएका मुख्य मुख्य उपलब्धिहरु:

- औद्योगिक व्यवसाय ऐनको विधेयक मन्त्रिपरिषदबाट स्वीकृत भई व्यवस्थापिका संसदमा पेश हुने क्रममा रहेको छ ।
- कम्पनी ऐनको अन्तिम मस्यौदा तयार भई सरोकारवाला मन्त्रालयमा राय प्रतिक्रियाका लागि पठाइएको छ ।
- भैरहवा विशेष आर्थिक क्षेत्र संचालनका लागि सेवा तथा प्रशासनिक भवनहरु संचालनमा ल्याइएको छ ।
- विशेष आर्थिक क्षेत्र सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको विधेयक मन्त्रिपरिषदबाट स्वीकृत भई व्यवस्थापिका संसदमा पेश हुने क्रममा रहेको छ ।
- पाँचखाल विशेष आर्थिक क्षेत्रको DPR तयार गर्न आशयपत्र माग गरिएको छ ।
- महिला उद्यमशीलता विकास कोष १० जिल्लामा सञ्चालन गर्न राष्ट्रिय वाणिज्य बैंक सँग सम्झौता सम्पन्न भई कार्यान्वयनको क्रममा रहेको छ ।

- कम्पनी रजिष्टार कार्यालयको पूर्वाञ्चल क्षेत्रीय कार्यालय विराटनगरमा खोलिएको र केन्द्रमा १२ घण्टे सेवा प्रवाह शुरू गरिएको छ ।
- चीन सरकारसँगको BIPPA परिमार्जित मस्यौदा परराष्ट्र मन्त्रालयमा पठाइएको छ ।
- विदेशी लगानी नीति नेपाल सरकारबाट स्वीकृत भएको छ ।
- उद्योग दिवस मनाउने सम्बन्धि प्रस्ताव नेपाल सरकारबाट स्वीकृत भएको छ ।
- नेपाल एक्रिडिटेशन परिषद विधेयकको अन्तिम मस्यौदा तयार भई सरोकारवाला मन्त्रालयको राय प्रतिक्रियाको लागि पठाइएको छ ।

१०. आर्थिक वर्ष २०७०/०७१ मा विनियोजित बजेट एवं खर्चको यथार्थ विवरण:

चालु खर्च			रु. हजारमा		
सि.नं.	व.उ.शि.नं.	कार्यक्रम	कायम बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत
१	३०७०११३	उद्योग मन्त्रालय	६२,८५५	३५,८६४	५७.०६
२	३०७०१२३	उद्योग विभाग	३३१,९७२	३२९,८८७	९९.३७
३	३०७०१३३	खानी तथा भूगर्भ विभाग	६५,१३३	६१,८९३	९५.०३
४	३०७०१४३	घरेलु तथा साना उद्योग विभाग	५५,७५८	५४,६२५	९७.९७
५	३०७०१५३	केन्द्रिय कारागार कारखाना	४,१३९	४,०६८	९८.२८
६	३०७०१६३	नेपाल गुणस्तर तथा नापतौल विभाग	३५,६०८	३१,९३८	८९.६९
७	३०७०१७३	नेपाल गुणस्तर तथा नापतौल कार्यालयहरु	२९,६८५	२७,३३६	९२.०९
८	३०७०१८३	कम्पनी रजिष्टारको कार्यालय	२६,०२७	२५,८०१	९९.१३
९	३०७०१९३	सैनिक सामग्री उत्पादन निर्देशनालय	१५०,३८४	१४९,९९१	९९.७४
१०	३०७०१९३	वातावरणीय क्षेत्र सहयोग कार्यक्रम (उर्जा कार्यक्रम समेत)	२३,५३९	८,७११	३७.०१
११	३०७०२३	खनिज अन्वेषण तथा विकास आयोजना	२,२०५	२,१९७	९९.६४
१२	३०७०३३	पेट्रोलियम अन्वेषण परियोजना	५,९५०	५,२०४	८७.४६
१३	३०७०४३	भू-वैज्ञानिक सर्भेक्षण तथा अनुसन्धान आयोजना	१,५९५	१,५९२	९९.८१
१४	३०७०५३	औद्योगिक व्यवसाय विकास प्रतिष्ठान	२२,८२५	२१,६४३	९४.८२
१५	३०७०६३	घरेलु तथा साना उद्योग विकास कार्यक्रम (समिति)	४९,४५५	४८,७१३	९८.५०

१६	३०७०७३	घरेलु तथा साना उद्योग प्रशिक्षण केन्द्र	२३,७९१	२२,३४६	९३.९३
१७	३०७०८३	औद्योगिक पूर्वाधार विकास कार्यक्रम (विशेष आर्थिक क्षेत्र समेत)	११,१७०	९,०७७	८१.२६
१८	३०७०९३	औद्योगिक लगानी प्रवर्द्धन कार्यक्रम	२२,०५०	९,८३६	४४.६१
१९	३०७१२३	लघु उद्यम विकास कार्यक्रम	३९४,४१९	१४२,५३७	३६.१४
२०	३०७१४३	नेपाल व्यापार एकिकृत रणनीति (उद्योग कार्यक्रम)	१८,४००	१४,१६४	७६.९८
२१	३०७८०१३	घरेलु तथा साना उद्योग विकास कार्यक्रम (४८ जिल्ला)	१६६,९१८	१५२,०९०	९१.१२
२२	३०७८०२३	घरेलु तथा साना उद्योग विकास कार्यक्रम (२७ जिल्ला)	१२७,२१८	११९,५११	९३.९४
		जम्मा	१,६३१,०९६	१,२७९,०२४	७८.४२

पूँजिगत खर्च

रु. हजारमा

१	३०७०११४	उद्योग मन्त्रालय	६,१८८	२,३७९	३८.४५
२	३०७०१२४	उद्योग विभाग	३,४५०	३,४४८	९९.९४
३	३०७०१३४	खानी तथा भूगर्भ विभाग	९,६४२	४,२९६	४४.५६
४	३०७०१४४	घरेलु तथा साना उद्योग विभाग	११,२५०	८,४१०	७४.७६
५	३०७०१५४	केन्द्रिय कारागार कारखाना	६००	५९७	९९.५०
६	३०७०१६४	नेपाल गुणस्तर तथा नापतौल विभाग	१३,९००	१३,४६०	९६.८३
७	३०७०१७४	नेपाल गुणस्तर तथा नापतौल कार्यालयहरु	२,४५०	२,४३८	९९.५१
८	३०७०१८४	कम्पनी रजिष्ट्रारको कार्यालय	५,४००	५,१३०	९५.००
९	३०७०१९४	सैनिक सामग्री उत्पादन निर्देशनालय	१६०,०००	१५९,९९९	१००.००
१०	३०७०१९४	वातावरणीय क्षेत्र सहयोग कार्यक्रम (उर्जा कार्यक्रम समेत)	५५०	५५०	१००.००
११	३०७०२४	खनिज अन्वेषण तथा विकास आयोजना	१०,७००	९,०६९	८४.७६
१२	३०७०३४	पेट्रोलियम अन्वेषण परियोजना	२,०६०	१,९५९	९५.१०
१३	३०७०४४	भू-वैज्ञानिक सर्भेक्षण तथा अनुसन्धान आयोजना	१,९२५	१,९२४	९९.९५
१४	३०७०५४	औद्योगिक व्यवसाय विकास प्रतिष्ठान	१,०३०	१,०३०	१००.००
१५	३०७०६४	घरेलु तथा साना उद्योग विकास कार्यक्रम (समिति)	६,६६०	३,१७७	४७.७०

१६	३०७०७४	घरेलु तथा साना उद्योग प्रशिक्षण केन्द्र	२,४०५	४३९	१८.२५
१७	३०७०८४	औद्योगिक पूर्वाधार विकास कार्यक्रम (विशेष आर्थिक क्षेत्र समेत)	७९९,४६२	४२२,५०१	५२.८५
१८	३०७०९४	औद्योगिक लगानी प्रवर्द्धन कार्यक्रम	५००	४९९	९९.८०
१९	३०७१२४	लघु उद्यम विकास कार्यक्रम	४७,७६२	७,९२३	१६.५९
२०	३०७१४४	नेपाल व्यापार एकिकृत रणनीति (उद्योग कार्यक्रम)	१४,२५०	१०,७७९	७५.६४
२१	३०७८०१४	घरेलु तथा साना उद्योग विकास कार्यक्रम (४८ जिल्ला)	६१,०६०	५७,८४२	९४.७३
२२	३०७८०२४	घरेलु तथा साना उद्योग विकास कार्यक्रम (२७ जिल्ला)	५६,८११	४३,०५३	७५.७८
		जम्मा	१,२१८,०५५	७६०,९०२	६२.४७

११. आ.व.०७१/०७२ मा विनियोजित बजेट तथा २०७२ जेष्ठ मसान्तसम्मको अनुमानित खर्च:

चालु खर्च

रु. हजारमा

सि.नं.	व.उ.शि.नं.	मन्त्रालय/निकाय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
१	३०७०११३	उद्योग मन्त्रालय	३९,६९५	३२,३५६	८१.५१
२	३०७०१२३	उद्योग विभाग	३३२,२६३	३२४,५२५	९७.६७
३	३०७०१३३	खानी तथा भूगर्भ विभाग	६४,१४४	५७,५९९	८९.८०
४	३०७०१४३	घरेलु तथा साना उद्योग विभाग	३४,८००	२५,५८७	७३.५३
५	३०७०१५३	केन्द्रिय कारागार कारखाना	३,७५२	३,६६६	९७.७१
६	३०७०१६३	नेपाल गुणस्तर तथा नापतौल विभाग	४५,९११	३३,३००	७२.५३
७	३०७०१७३	नेपाल गुणस्तर तथा नापतौल कार्यालयहरु	३६,२४४	३०,४२१	८३.९३
८	३०७०१८३	कम्पनी रजिष्ट्रारको कार्यालय	२८,०८८	२४,९७६	८८.९२
९	३०७०१९३	सैनिक सामग्री उत्पादन निर्देशनालय	१५०,०००	३८,९२३	२५.९५
१०	३०७०१९३	वातावरणीय क्षेत्र सहयोग कार्यक्रम (उर्जा कार्यक्रम समेत)	६,८१९	४,१४०	६०.७१
११	३०७०२३	खनिज अन्वेषण तथा विकास आयोजना	४,४३८	२,७६०	६२.१९
१२	३०७०३३	पेट्रोलियम अन्वेषण परियोजना	६,१७२	४,९९९	८०.९९
१३	३०७०४३	भू-वैज्ञानिक सर्भेक्षण तथा अनुसन्धान	१,६२८	३७३	२२.९१

		आयोजना			
१४	३०७१०५३	औद्योगिक व्यवसाय विकास प्रतिष्ठान	२३,५२९	१९,८६५	८४.४३
१५	३०७१०६३	घरेलु तथा साना उद्योग विकास कार्यक्रम (समिति)	६५,९०८	५८,३९४	८८.६०
१६	३०७१०७३	घरेलु तथा साना उद्योग प्रशिक्षण केन्द्र	२८,५४५	२१,९२१	७६.७९
१७	३०७१०८३	औद्योगिक पूर्वाधार विकास कार्यक्रम (विशेष आर्थिक क्षेत्र समेत)	१२,१७८	८,४३६	६९.२७
१८	३०७१०९३	औद्योगिक लगानी प्रवर्द्धन कार्यक्रम	८,२३५	२,२५५	२७.३८
१९	३०७११२३	लघु उद्यम विकास कार्यक्रम	८१५,५३५	६१,८९५	७.५९
२०	३०७११४३	नेपाल व्यापार एकिकृत रणनीति (उद्योग कार्यक्रम)	७,०५०	४,४६०	६३.२६
२१	३०७८०१३	घरेलु तथा साना उद्योग विकास कार्यक्रम (४८ जिल्ला)	१८४,१९२	१५३,५७१	८३.३८
२२	३०७८०२३	घरेलु तथा साना उद्योग विकास कार्यक्रम (२७ जिल्ला)	१५९,४४९	११४,९०४	७२.०६
		जम्मा	२,०५८,५७५	१,०२९,३२६	५०.००

पूँजिगत खर्च

रु. हजारमा

१	३०७०११४	उद्योग मन्त्रालय	९९५	७०५	७०.८५
२	३०७०१२४	उद्योग विभाग	५५०	४०७	७४.००
३	३०७०१३४	खानी तथा भूगर्भ विभाग	१६,२९५	६,३५०	३८.९७
४	३०७०१४४	घरेलु तथा साना उद्योग विभाग	२३,२९०	६२७	२.६९
५	३०७०१५४	केन्द्रिय कारागार कारखाना	९७०	७०	७.२२
६	३०७०१६४	नेपाल गुणस्तर तथा नापतौल विभाग	१३,५४०	३५८	२.६४
७	३०७०१७४	नेपाल गुणस्तर तथा नापतौल कार्यालयहरु	९३५	९२९	९९.३६
८	३०७०१८४	कम्पनी रजिष्टारको कार्यालय	३,४३५	२,९१२	८४.७७
९	३०७०१९४	सैनिक सामग्री उत्पादन निर्देशनलय	२००,०००	८३,८१०	४१.९१
१०	३०७०१९४	वातावरणीय क्षेत्र सहयोग कार्यक्रम-उर्जा	४५०	२८१	६२.४४

		कार्यक्रम समेत			
११	३०७१०२४	खनिज अन्वेषण तथा विकास आयोजना	१५,२११	११,३३३	७४.५१
१२	३०७१०३४	पेट्रोलियम अन्वेषण परियोजना	३,२५५	१,१४२	३५.०८
१३	३०७१०४४	भू-वैज्ञानिक सर्भेक्षण तथा अनुसन्धान आयोजना	२,४६६	५२२	२१.१७
१४	३०७१०५४	औद्योगिक व्यवसाय विकास प्रतिष्ठान	१,८४५	१,२८९	६९.८६
१५	३०७१०६४	घरेलु तथा साना उद्योग विकास कार्यक्रम (समिति)	१,०००	८१४	८१.४०
१६	३०७१०७४	घरेलु तथा साना उद्योग प्रशिक्षण केन्द्र	३१०	३१०	१००.००
१७	३०७१०८४	औद्योगिक पूर्वाधार विकास कार्यक्रम (विशेष आर्थिक क्षेत्र समेत)	४३८,१५४	१५४,६८४	३५.३०
१८	३०७१०९४	औद्योगिक लगानी प्रवर्द्धन कार्यक्रम	७५	०	०.००
१९	३०७११२४	लघु उद्यम विकास कार्यक्रम	१००,०००	१०,४३३	१०.४३
२०	३०७११४४	नेपाल व्यापार एकिकृत रणनीति (उद्योग कार्यक्रम)	१५,०००	३३७	२.२५
२१	३०७८०१४	घरेलु तथा साना उद्योग विकास कार्यक्रम (४८ जिल्ला)	५५,६४८	२३,७०१	४२.५९
२२	३०७८०२४	घरेलु तथा साना उद्योग विकास कार्यक्रम (२७ जिल्ला)	१९,९८०	१०,५६६	५२.८८
		जम्मा	९१३,४०४	३११,५८०	३४.११

१२. आ.व. २०७१/०७२ को बजेट बक्तव्यमा उल्लेखित नीति तथा कार्यक्रमको पहिलो दश महिनाको प्रगति विवरण:

सि.नं.	ब. ब. को बुदा नं.	क्रियाकलाप नीति तथा कार्यक्रम	२०७२ बैशाखसम्मको प्रगति विवरण
१	४०	• औद्योगिक व्यवसाय र विदेशी लगानी तथा प्रविधि हस्तान्तरण सम्बन्धी नयाँ कानून तर्जुमा गर्ने ।	औद्योगिक व्यवसाय ऐन मन्त्रिपरिषद् को विधायन समितिमा छलफलको क्रममा रहेको। विदेशी लगानी तथा प्रविधि हस्तान्तरण सम्बन्धी ऐन संशोधनको क्रममा रहेको छ।
२	४०	• विदेशी लगानी नीति तथा औद्योगिक बौद्धिक सम्पत्ति नीति तर्जुमा गर्ने ।	विदेशी लगानी नीतिको मस्यौदा मन्त्रिपरिषद्मा पेश भएको छ। औद्योगिक बौद्धिक सम्पत्ति नीति नयाँ औद्योगिक व्यवस्था ऐनमा समावेश भएको छ ।
३	४०	• विशेष आर्थिक क्षेत्र सम्बन्धि विधेयक व्यवस्थापिका-संसदमा प्रस्तुत गर्ने ।	विशेष आर्थिक क्षेत्र सम्बन्धि विधेयकको मस्यौदा मन्त्रिपरिषद्मा पेश भएको छ।
४	४०	• विदेशी लगानीमा ठूला उद्योगहरू स्थापना गर्ने प्रक्रिया सरल बनाइने छ ।	विदेशी लगानी तथा प्रविधि हस्तान्तरण सम्बन्धी ऐनको संशोधन मस्यौदामा समावेश छ।
५	४०	• रुग्ण उद्योग पुनः संचालन र पुनःव्यवस्थापनका लागि आवश्यक नीतिगत, कानूनी,संरचनागत र प्रक्रियागत व्यवस्था मिलाउने।	औद्योगिक व्यवसाय ऐनको संशोधन मस्यौदामा समावेश छ।
६	४२	• नवीन विचार भएका तर लगानीयोग्य पूँजी स्रोत नभएका साना मध्यम व्यवसायी, आविष्कारकर्ता तथा उद्यमीलाई शुरु पूँजी उपलब्ध गराई प्रोत्साहन गर्न नेपाल सरकार, निजी क्षेत्र र गैर आवासिय नेपाली समेतको सहमतिमा एक कोष खडा गर्ने र यो कोषमा नेपाल सरकारले रु५० करोडको बीऊ पूँजी उपलब्ध गराउने ।	कोष खडा गर्ने र बिऊ पूँजी उपलब्ध गराउने सम्बन्धमा अवधारणापत्र अर्थ मन्त्रालयको सहमतिको लागि पठाइएको छ।

७	१५१	• आगामी आर्थिक वर्षदिखि भैरहवा विशेष आर्थिक क्षेत्र सञ्चालनमा ल्याइने।	मंसिर मा उद्घाटन भई संचालनको क्रममा रहेको छ। ओ एण्ड एम् को तयारी भैरहेको छ।
८	१५१	• पाँचखाल विशेष आर्थिक क्षेत्रको गुरुयोजनासहित विस्तृत इञ्जिनियरिङ डिजाइन नक्सा तयार गर्नुका साथै पहुँच सडक निर्माणको कार्य आरम्भ गर्ने।	मनसायपत्रको अध्ययन पूरा भै RFP माग भैसकेको छ।
९	१५१	• जुम्लामा विशेष आर्थिक क्षेत्र स्थापनाका लागि पहुँच सडक र बाराको सिमरामा विशेष आर्थिक क्षेत्रका लागि पूर्वाधार निर्माणको कार्य अघि बढाउने।	बोलपत्र प्राप्त गरी मूल्याङ्कनको क्रममा रहेको छ।
१०	१५२	• कञ्चनपुर र कैलाली लगायत देशका सम्भावित क्षेत्रमा थप औद्योगिक क्षेत्र स्थापना गरिनेछ।	कञ्चनपुर औद्योगिक क्षेत्रको सम्भाव्यता अध्ययन पूरा भै जग्गा प्राप्तिमा लागि वन मन्त्रालयमा अनुरोध भएको छ। लेखनाथ, रुपन्देही र उदयपुरमा सम्भाव्यता अध्ययन भैरहेको छ।
११	१५२	• बुटवलको मोतीपुरमा तिनाउ औद्योगिक उपक्षेत्र स्थापनाका लागि विस्तृत इञ्जिनियरिङ डिजाइन गर्ने।	जग्गाको स्वामित्वका लागि भूमिसुधार मन्त्रालयमा अनुरोध भै गएको छ।
१२	१५३	• आगामी वर्षमा १२ वटा सिमेन्ट उद्योगको लागि खानीस्थल पहुँच मार्ग तथा ८ वटा सिमेन्ट उद्योगका लागि विद्युत सबस्टेशन तथा प्रसारण लाइन निर्माण कार्यलाई निरन्तरता दिने।	पहुँच सडकको काम सडक विभाग र प्रसारण लाइन, सब स्टेशन निर्माणको काम नेपाल विद्युत प्राधिकरणबाट भैरहेको छ।
१३	१५३	• उद्यमी स्वयंले पहुँच मार्ग निर्माण गर्न चाहेमा निश्चित मापदण्डका आधारमा अनुदान दिने।	मापदण्ड तयार पार्न परामर्शदाता छनौट भई कार्य भैरहेको छ।
१४	१५३	• पेट्रोलियम लगायत खनिजजन्य पदार्थ उत्खननका लागि स्वदेशी तथा विदेशी लगानीकर्ताहरूलाई आकर्षित गर्ने।	खानी तथा खनिज पदार्थ (दो.सं.) नियमावली मन्त्रिपरिषद्बाट स्वीकृत भएको छ। खनिज ऐनमा संशोधनको तयारी भैरहेको छ।

१५	३९	कम्पनी ऐन, प्रतिस्पर्धा प्रवर्द्धन तथा बजार संरक्षण ऐन एवं दामासाही सम्बन्धी ऐनमा परिमार्जन तथा विद्यमान ऋण तथा जमानत ऐनको प्रावधानलाई समयानुकूल बनाइने ।	कम्पनी ऐनको मस्यौदा तयार गरी राय प्रतिक्रियाका लागि सरोकारवाला मन्त्रालयहरूमा पठाइएको छ । अन्य ऐनहरूको समयानुकूल परिमार्जनका लागी समिति गठन कार्य अघि बढाइएको छ ।
१६	१५६	एक गाउँ एक उत्पादन तथा एक जिल्ला एक उत्पादनका कार्यक्रमलाई विस्तार गर्ने ।	कार्यक्रम विस्तार भैरहेको छ ।
१७	२४९	विघटन सम्बन्धी प्रक्रियामा सरलीकरण गर्न कम्पनी ऐनमा आवश्यक संशोधन गरी लिक्विडेटर (Liquidator) को काम, कर्तव्य, अधिकार र दायित्वमा थप स्पष्ट पार्ने ।	कम्पनी ऐन संशोधनको मस्यौदा तयार गरी राय प्रतिक्रियाको लागि सरोकारवाला निकायहरूमा पठाइएको छ ।

ऊर्जा मन्त्रालय

१. पृष्ठभूमि:

ऊर्जाको सबै किसिमका स्रोतहरूको सदुपयोग गरी ऊर्जा/विद्युत उत्पादन, प्रसारण एवं वितरण तथा ऊर्जा सुरक्षा, ऊर्जा सदुपयोग जस्ता कार्यहरू गर्न, विद्युत उत्पादन, प्रसारण तथा वितरणको लागि नेपाल सरकारको अल्पकालीन, मध्यकालीन तथा दीर्घकालीन नीति निर्माण गरी सोको कार्यान्वयनको लागि आवश्यक योजना तथा कार्यक्रम तयार गर्ने सम्बन्धी कार्यको लागि ऊर्जा मन्त्रालयको स्थापना भएको हो ।

ऊर्जा मन्त्रालयलाई ऊर्जा र विद्युत उत्पादन, प्रसारण, वितरण, नियमनको साथै ऊर्जा संरक्षण, ऊर्जा विकासको लागि लगानी प्रवर्द्धन गर्ने जिम्मेवारी प्रदान गरिएको छ । यस मन्त्रालयलाई ऊर्जा/विद्युत सम्बन्धी संस्थाहरूको समन्वय गर्ने, अनुगमन गर्ने, ऊर्जा विकास सम्बन्धी सम्झौता गर्ने, ऊर्जा व्यापारको कार्य गर्ने गराउने जलस्रोत सम्बन्धी बहुउद्देश्यीय आयोजनाहरू सञ्चालन गर्ने, जनशक्ति विकास गर्ने, ऊर्जा सम्बन्धी अन्तराष्ट्रिय संघ संस्थाहरूसँग सम्बन्ध, सम्पर्क र समन्वय गर्ने कार्यहरू समेत सुम्पिएको छ । विकासको मेरुदण्डको रूपमा रहेको ऊर्जा क्षेत्रलाई समयोचित तरिकाले द्रुत विकास गरी देशमा रहेको ऊर्जा संकटलाई न्यूनीकरण गर्ने, निराकरण गर्ने र विद्युत ऊर्जालाई देशको मुख्य ऊर्जाको रूपमा अगाडि बढाउने सोचका साथ मूलुकको ऊर्जा क्षेत्रसंग सम्बन्धित सम्पूर्ण गतिविधिहरूको व्यवस्थापन गर्ने मुख्य दायित्व ऊर्जा मन्त्रालयको रहेको छ ।

२. दृष्टिकोण:

जलविद्युतलाई समष्टिगत आर्थिक विकासको मुख्य आधारको रूपमा लिदै यस क्षेत्रमा स्वदेशी तथा विदेशी लगानीलाई प्रोत्साहन गर्न आवश्यक वातावरणको सिर्जना गरी देशमा ग्रामीण क्षेत्रसम्म अधिकाधिक जनतालाई भरपर्दो, गुणस्तरीय र सर्वसुलभ विद्युत सेवा उपलब्ध गराउनु ऊर्जा मन्त्रालयको मुख्य उद्देश्य हो । त्यसैगरी देशको सर्वांगीण विकासको लागि पर्याप्त विद्युत आपूर्ति गरी नेपाली जनताको जीवनस्तरमा सुधार ल्याउने र सबै जनतालाई भरपर्दो रूपमा गुणस्तरीय, दीर्घो तथा सर्वसुलभ विद्युत सेवा उपलब्ध गराई जलविद्युतलाई निर्यात योग्य वस्तुका रूपमा स्थापित गर्नु ऊर्जा मन्त्रालयको दृष्टिकोण रहेको छ ।

३. उद्देश्य:

- ऊर्जाको व्यापार, आयोजना विकास, अन्तरदेशीय प्रसारण लाइनको पूर्वाधार तयार गर्ने ।
- Energy Efficiency, Energy Audit कार्यान्वयन गर्ने ।
- सरकारको नीति तथा कार्यक्रमलाई कार्यरूपमा रूपान्तरण गर्ने ।
- सार्वजनिक निजी साझेदारी अवधारणा लाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्ने ।
- विद्युत खरिद प्रभावकारी र पारदर्शी बनाउने ।

- विद्युत आयोजना र कम्पनीहरूको अनुगमन र समन्वय एवं सहजीकरण ।

४. रणनीति:

- ऊर्जा क्षेत्रलाई प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्रको रूपमा राख्ने ।
- उर्जालाई आर्थिक विकासको मेरुदण्डका रूपमा अंगिकार गरी आर्थिक समृद्धि हासिल गर्ने ।
- जलविद्युत क्षेत्र तुलनात्मक लाभको क्षेत्रका रूपमा पहिचान गर्ने ।
- प्रशासनिक पुनर्संरचना प्रमुख एजेण्डाको रूपमा स्थापित गर्ने ।
- लगानीको अवसर खुला गर्ने ।
- संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।
- प्रभावकारी नियमन, अनुगमन गरी प्रतिस्पर्धात्मक वातावरण र लगानी मैत्री वातावरण तयार गर्ने ।

❖ समष्टिगत लक्ष्यहरू

- देशमा विद्यमान जलस्रोतको उपयोग गरी कम लागतमा विद्युत उत्पादन गर्ने ।
- उचित मूल्यमा भरपर्दो र गुणस्तरीय विद्युत सेवालाई मुलुकभरी विस्तार गर्ने ।
- विद्युतीकरणलाई आर्थिक क्रियाकलापसँग आवद्ध गर्ने ।
- ग्रामीण विद्युतीकरण विस्तार गर्दै ग्रामिण अर्थतन्त्रको विकासमा टेवा पुऱ्याउने ।
- जलविद्युतलाई निर्यात योग्य बस्तुको रूपमा विकास गर्ने ।

❖ कार्यनीतिक लक्ष्यहरू

- नेपालको जलस्रोतलाई राष्ट्रिय हित, वातावरण संरक्षण एवं अधिकतम लाभतर्फ लक्षित गरी जलविद्युत विकासमा साना, मझौला, ठूला एवं जलाशययुक्त आयोजनाहरूको कार्यान्वयन गर्ने ।
- जलविद्युत विकास प्रवर्द्धनका लागि निजी क्षेत्र, आवश्यकता अनुसार सरकारी क्षेत्र तथा सरकारी र निजी क्षेत्रको संयुक्त लगानी आकर्षित गरी जलविद्युत आयोजनाको विकास गर्ने ।
- नेपालको जलविद्युत विकासले राष्ट्रिय मात्र नभई क्षेत्रिय अर्थतन्त्रलाई पनि सघाउ पुऱ्याउने भएकोले नेपालको जलविद्युत सम्भाव्यता एवं छिमेकी मुलुकहरूमा विद्युत ऊर्जाको मागलाई समेत दृष्टिगत गरी जलविद्युत विकासको क्षेत्रमा द्विपक्षीय वा क्षेत्रीय सहयोगको रणनीति अवलम्बन गर्ने ।

५. रणनीतिक उद्देश्यहरू:

जलविद्युत विकास सम्बन्धी माथिका उद्देश्य पूरा गर्न देहायका रणनीतिको अवलम्बन गरिनेछ ।

- कृषि एवं औद्योगिक विकास सँग प्रत्यक्ष सरोकार राख्ने विद्युत क्षेत्रको विकास पूर्वाधार रहेको तथ्यलाई आत्मसात गर्दै जलविद्युत सेवालाई सामाजिक न्यायको दृष्टिले ग्रामीण अर्थतन्त्र सम्म पुऱ्याउने ।

- जलविद्युतलाई आन्तरिक खपतका साथै निर्यातको सम्भावनालाई समेत दृष्टिगत गरि यसको विकासमा निजी क्षेत्रको सहभागितालाई बढाउन लगानी सहयोगी, स्पष्ट, सरल एवं पारदर्शी प्रक्रियाहरू अवलम्बन गर्ने ।
- नेपालको जलस्रोतलाई राष्ट्रिय हित, वातावरण संरक्षण एवं अधिकतम लाभतर्फ लक्षित गरी जलविद्युत विकासमा साना, मझौला, ठूला एवं जलाशययुक्त आयोजनाहरूको कार्यान्वयन गर्ने ।
- जलविद्युत विकास प्रवर्द्धनका लागि निजी क्षेत्र, आवश्यकता अनुसार सरकारी क्षेत्र तथा सरकारी र निजी क्षेत्रको संयुक्त लगानी आकर्षित गरी जलविद्युत आयोजनाको विकास गर्ने ।
- नेपालको जलस्रोतको उपयोगबाट अधिकतम लाभ लिनको लागि खास-खास नदीहरूको जलाधारलाई नै जलस्रोतको विकास र व्यवस्थापनको आधार बनाउने ।
- नेपालको जलविद्युत विकासले राष्ट्रिय मात्र नभई क्षेत्रीय अर्थतन्त्रलाई पनि सघाउ पुऱ्याउने भएकोले नेपालको जलविद्युत सम्भाव्यता एवं छिमेकी मुलुकहरूमा विद्युत ऊर्जाको मागलाई समेत दृष्टिगत गरी जलविद्युत विकासको क्षेत्रमा द्विपक्षीय वा क्षेत्रीय सहयोगको रणनीति अवलम्बन गर्ने ।
- एकीकृत रूपमा जलस्रोतको विकास गर्ने अवधारणा अनुरूप जलविद्युत विकास र व्यवस्थापन गर्दा सम्पूर्ण अर्थतन्त्रको परिप्रेक्ष्यमा राष्ट्रिय विकास सम्बन्धी व्यापक दृष्टिकोण राख्ने ।
- सरकारी एवं निजी क्षेत्रको संयुक्त प्रयासबाट जलविद्युत आयोजनामा पर्नसक्ने जोखिमहरूलाई न्यून गर्दै लग्ने र निराकरण गर्न नसक्ने जोखिमहरू सरकारी तथा निजी क्षेत्र मध्ये जुन क्षेत्रले कम खर्चमा बहन गर्न सक्छ सो क्षेत्रले जिम्मा लिने व्यवस्था गर्ने ।

६. कार्य क्षेत्र:

नेपाल सरकार (कार्य विभाजन), नियमावली, २०६९ अनुसार ऊर्जा मन्त्रालयले सम्पादन गर्नुपर्ने कार्यहरू देहायअनुसार रहेका छन्:

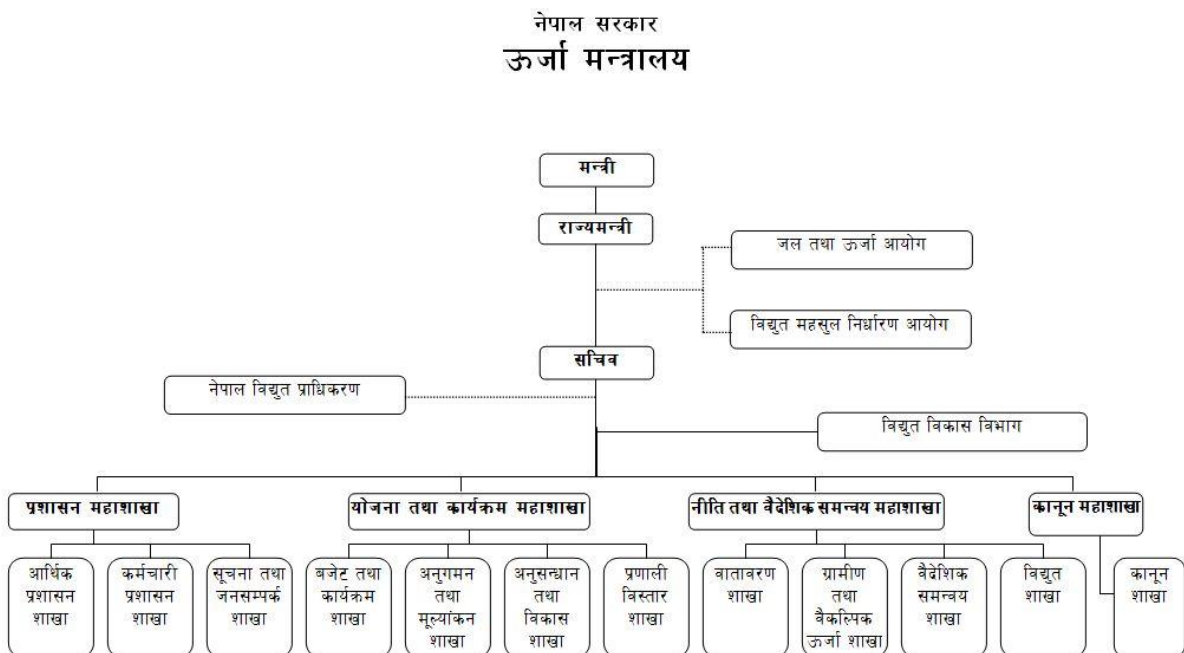
- ऊर्जा उत्पादन, व्यवस्थापन, उपयोग, सुरक्षा, प्रवर्द्धन र विकास सम्बन्धी नीति, योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कन ।
- ऊर्जाको उपयोग सम्बन्धी अध्ययन, अनुसन्धान, सर्वेक्षण तथा कार्यान्वयन ।
- ऊर्जासम्बन्धी बहुउद्देश्यीय योजनाको समन्वय, निर्माण, सञ्चालन तथा प्रवर्द्धन ।
- ऊर्जासम्बन्धी जनशक्तिको विकास ।
- नवीकरणीय ऊर्जाको विकास ।
- ऊर्जा विकास तथा विद्युत् विकास सम्बन्धी अध्ययन, अनुसन्धान, आयोजनाको सम्भाव्यता अध्ययन, निर्माण, सञ्चालन, सम्भार र विकास ।
- ऊर्जासम्बन्धी कम्पनी तथा संस्थाको समन्वय र प्रशासन ।
- ऊर्जा विकासमा निजी क्षेत्रको लगानी प्रवर्द्धन (लगानी बोर्डको कार्यक्षेत्र बाहेक)
- ऊर्जाको उपयोग सम्बन्धी राष्ट्रिय, क्षेत्रीय तथा अन्तर्राष्ट्रिय सम्पर्क ।

- ऊर्जाको उपयोग सम्बन्धी द्विपक्षीय वा बहुपक्षीय संयन्त्रको संयोजन, वार्ता तथा सन्धि सम्झौता ।
- जलस्रोत सम्बन्धी द्विपक्षीय वार्ता, बहुपक्षीय सन्धि सम्झौता ।
- विद्युत्को नियमन, रोयल्टी तथा महसुल दरको निर्धारण र कार्यान्वयन ।
- नेपाल विद्युत् प्राधिकरण तथा ऊर्जा क्षेत्रसँग सम्बन्धित निकायसँग समन्वय ।
- अन्य मन्त्रालयको कार्यक्षेत्रमा नपरेको जल तथा त्यसको उपयोग र ऊर्जा सम्बन्धी कार्य ।
- नेपाल इन्जिनियरिङ सेवा अन्तर्गत देहायका समूह, उपसमूहको सञ्चालन-
 - (क) इलेक्ट्रिकल इन्जिनियरिङ समूह ।
 - (ख) मेकानिकल इन्जिनियरिङ समूह ।
 - (ग) सिभिल इन्जिनियरिङ समूहको हाइड्रोपावर उप-समूह ।

७. कानूनी व्यवस्था:

- जलश्रोत ऐन, २०४९
- विद्युत चुहावट नियन्त्रण ऐन, २०५८
- विद्युत ऐन, २०४९
- विद्युत नियमावली २०५०

८. मन्त्रालयको संगठन संरचना:

९. आ.व. २०७१/७२ मा मन्त्रालयको तर्फबाट भएका महत्वपूर्ण कार्यहरु:

- ❖ सिंचाई तथा जलस्रोत व्यवस्थापन अन्तर्गत Request for Proposal को प्राविधिक मूल्याङ्कन भई सहमतीका लागि दातृ निकाय विश्व बैकमा पठाइएको छ ।
- ❖ जलविद्युत आयोजना सम्बन्धी मापदण्ड:
 - Power system Optimizations Study अन्तर्गत Revised Interim Report प्राप्त भएको छ ।
 - Preparation of Operation and Maintenance Guideline for Hydropower Project and Transmission system सन्दर्भमा Progress Report प्राप्त हुनुको साथै Inception report प्राप्त भई स्वीकृत भएको छ ।
- ❖ जलविद्युत आयोजना अध्ययन:
 - सम्भाव्यता अध्ययन: २ ठुला र ४ वटा बहुउद्देश्यीय आयोजनाको अध्ययन शुरू गर्ने सन्दर्भमा विभिन्न चरणमा रिपोर्ट प्राप्त भई Comment तथा Approve गरिएको र EOI सूचना प्रकाशित गरिएको छ ।
 - विस्तृत इन्जिनियरिङ डिजाइन: तल्लो हुङ्गा जलविद्युत आयोजनाको EOI सूचना प्रकाशित भएको छ ।
 - पहिचान र पूर्व सम्भावता: २ आयोजनाहरुको पहिचान र २ वटा आयोजनाहरुको पूर्व सम्भाव्यता अध्ययन हुने सन्दर्भमा EOI सूचना प्रकाशित भएको छ ।
- ❖ अन्य परामर्श सेवा सम्बन्धी कार्यमा ५ वटा अध्ययन कार्यहरु शुरू हुने सन्दर्भमा सम्झौता सम्पन्न भएको छ ।
- ❖ बुढीगंगा जलविद्युत आयोजनाको विद्युतगृहमा पुग्ने पहुँचमार्ग निर्माण कार्यको टेण्डर आह्वान भएको छ ।
- ❖ माथिल्लो तामाकोशी जलविद्युत आयोजना (४५६ मे.वा.)
 - Headwork मा Concreting कार्य (८२%) सम्पन्न भएको छ ।
 - आयोजनाहरुको विभिन्न सुरुङहरुको संशोधित कुल लम्वाई १६.८ कि.मि. मध्ये हालसम्म १४.८ कि.मि. खोल्ने कार्य सम्पन्न भएको छ ।
- ❖ माथिल्लो त्रिशुली-३(ए) जलविद्युत आयोजना (६०मे.वा.) को विभिन्न संशोधित कुल लम्वाई १६.८ कि.मि. मध्ये हालसम्म १४.८ कि.मि.(८८%) खन्ने कार्य सम्पन्न भएको छ ।
- ❖ कुलेखानी तेश्रो जलविद्युत आयोजना (१४ मे.वा.) पुल निर्माण, जग्गा प्राप्ति तथा अधिग्रहण, हेडवक्स सम्बन्धी सम्पूर्ण सिभिल कार्य , विद्युत गृह निर्माण र आवास गृह निर्माण कार्य सम्पन्न भएको छ ।
- ❖ हेटौडा-कुलेखानी २ स्यूचाटार १३२ के.भि.दोश्रो सर्किट जडानका लागि ३२ कि.मि. लाईन निर्माण तथा हेटौडा, मातातिर्थ र स्यूचाटार सब-स्टेशन निर्माण सम्पन्न भै Pre-commission Testing कार्य सम्पन्न भएको छ ।

- ❖ भक्तपुर-वर्दघाट २२० के.भि.को प्रसारण लाईनको विस्तृत सर्भे डिजाईन कार्य सम्पन्न भएको छ ।
- ❖ थानकोट-चाँपागाउँ-भक्तपुर १३२ के.भि.(२८कि.मि.) प्रसारण लाईनका लागि भक्तपुर जिल्लामा ८५ वटा टावरका लागि जग्गा खरिद कार्य सम्पन्न भएको छ ।
- ❖ विद्युत ऐन तथा नियमावलीमा संशोधनका लागि संशोधन मस्यौदा तयार गरी विज्ञहरुको रायको लागि पठाईएको छ ।
- ❖ विद्युत नियमन आयोग कानूनको मस्यौदा तयार गरी विज्ञहरुको रायका लागि पठाईएको छ ।
- ❖ काठमाण्डौमा २५ मे.वा. क्षमताको सौर्य उर्जा प्लान्ट जडान गर्न Detailed Cost Estimate स्वीकृत भै बोलपत्र आह्वान भएको छ ।
- ❖ तामाकोशी पाँचौ अन्तर्राष्ट्रिय परामर्शदाता तथा Detailed Engineering Design तथा Tender Document Preparation को कार्य सम्पन्न भएको छ ।
- ❖ सौर्य प्रविधिबाट उत्पादित विद्युतलाई प्रसारण लाईनमा जोड्न Detailed Cost Estimate स्वीकृत भै बोलपत्र आह्वान भएको छ ।
- ❖ वुटवल-कोहलपुर १३२ के.भि. दोश्रो सर्किट जम्मा २११ कि.मि., कोहलपुर-कुशुम खण्ड ४९ कि.मि., कुशुम-लमही खण्ड ४७ कि.मि., लमई शिवपुर खण्ड ५१ कि.मि., शिवपुर-वुटवल खण्ड ६४ कि.मि. प्रसारण लाईन निर्माण कार्य सम्पन्न भएको छ ।
- ❖ कालीगण्डकी कोरिडर प्रसारण लाइन निर्माणका लागि कुश्मा-वर्दघाट सर्भेका लागि MOU सम्पन्न भएको छ ।
- ❖ मर्स्याङ्दी - काठमाण्डौ २२० के.भि. प्रसारण लाइन बाँडभञ्ज्याङ्ग देखि तनहुँ चर्को चोकसम्म सर्भे कार्य सम्पन्न गरी EIA रिपोर्ट स्वीकृत भएको छ ।
- ❖ माथिल्लो कर्णाली भारतीय कम्पनि GMR सँग सन् २०२१ मा आयोजना सम्पन्न गर्ने गरी PDA सम्पन्न भएको छ ।
- ❖ अरुण तेश्रो भारतीय प्रवर्द्धक सतलज जलविद्युत निगम अन्तर्गतको SJBN सँग सन् २०२१ मा आयोजना सम्पन्न गर्ने गरी PDA सम्पन्न भएको छ ।

१०. आर्थिक वर्ष २०७०/७१ मा विनियोजित बजेट एवं खर्चको यथार्थ विवरण:

चालु खर्च

रु. हजारमा

सि.नं.	व.उ.शि.नं.	कार्यक्रम	कायम बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत
१	३०८०११३	ऊर्जा मन्त्रालय	३१,१९४	२९,११२	९३.३३
२	३०८०१२३	विद्युत विकास विभाग	४४,८७७	३६,६९०	८१.७६
३	३०८०१३३	विद्युत महशुल निर्धारण आयोग	२,४९०	२,१०३	८४.४५
४	३०८१०१३	जल तथा ऊर्जा आयोग	१८,०४०	१६,०७१	८९.०९
५	३०८१०३३	विद्युत विकासमा निजी क्षेत्रको प्रवर्द्धन	३५६	३१३	८७.८०

६	३०८१०४३	सप्तकोशी बहुउद्देश्यीय आयोजना	१,७०२	७४५	४३.७८
७	३०८१०५३	पंचेश्वर बहुउद्देश्यीय आयोजना	१४,७६४	११,३६७	७६.९९
८	३०८१०६३	जलविद्युत आयोजना अध्ययन	१,०५३	१,००९	९५.७९
९	३०८१०७३	जलविद्युत आयोजना सम्बन्धी मापदण्ड	४६०	४५५	९८.९८
१०	३०८१०८३	विद्युत विकास कोष	३,५२५	३,३६६	९५.५०
११	३०८१०९३	रोयल्टी व्यवस्थापन तथा वितरण	५००,५७५	४९०,३३१	९७.९५
१२	३०८११२३	बुढीगंगा जलविद्युत आयोजना	६,१२५	१,४०८	२२.९८
१३	३०८११३३	बुढी गण्डकी जलविद्युत आयोजना विकास समिति	१९,१५३	११,४१५	५९.६०
१४	३०८११४३	नलसिं गाड जलविद्युत आयोजना विकास समिति	१६,७८४	८,४३५	५०.२६
		जम्मा	६६१,०९८	६१२,८१९	९२.७०

पूँजीगत खर्च

रु. हजारमा

१	३०८०११४	ऊर्जा मन्त्रालय	१०,२००	३,१०८	३०.४७
२	३०८०१२४	विद्युत विकास विभाग	१३०,८९०	३३,१८४	२५.३५
३	३०८०१३४	विद्युत महशुल निर्धारण आयोग	१००	१००	१००.००
४	३०८१०१४	जल तथा ऊर्जा आयोग	१५,८५०	१५,६९८	९९.०४
५	३०८१०३४	विद्युत विकासमा निजी क्षेत्रको प्रवर्द्धन	१५०	१४७	९८.३२
६	३०८१०४४	सप्तकोशी बहुउद्देश्यीय आयोजना	३३८,९५५	१५०	०.०४
७	३०८१०५४	पंचेश्वर बहुउद्देश्यीय आयोजना	३९,७००	४,९८२	१२.५५
८	३०८१०६४	जलविद्युत आयोजना अध्ययन	४२,८००	१०,५७५	२४.७१
९	३०८१०७४	जलविद्युत आयोजना सम्बन्धी मापदण्ड	१४,५५०	२,०४५	१४.०६
१०	३०८१०८४	विद्युत विकास कोष	८,०००	०	०.००
११	३०८१०९४	रोयल्टी व्यवस्थापन तथा वितरण	१५०	०	०.००
१२	३०८११२४	बुढीगंगा जलविद्युत आयोजना	१३१,०००	१२,१५३	९.२८
१३	३०८११३४	बुढी गण्डकी जलविद्युत आयोजना विकास समिति	५५१,८४५	४५०,८९५	८१.७१
१४	३०८११४४	नलसिं गाड जलविद्युत आयोजना विकास समिति	३९,१२९	१७,१२६	४३.७७
		जम्मा	१,३२३,३१९	५५०,१६३	४१.५७

११. आ.व.०७१/७२ मा विनियोजित बजेट तथा २०७२ जेष्ठ मसान्तसम्मको अनुमानित खर्च:

चालु खर्च

रु. हजारमा

सि.नं.	व.उ.शि.नं.	मन्त्रालय/निकाय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
१	३०८०११३	ऊर्जा मन्त्रालय	४२६,०७४	३७६,४०५	८८.३४
२	३०८०१२३	विद्युत विकास विभाग	६१,३६९	३५,४९६	५७.८४
३	३०८०१३३	विद्युत महशुल निर्धारण आयोग	१,७७४	६११	३४.४३

४	३०८१०१३	जल तथा ऊर्जा आयोग	२३,४४४	१३,३६५	५७.०१
५	३०८१०२३	सिंचाई तथा जलस्रोत व्यवस्थापन आयोजना (जलशक्ति)	२,६५३	९८१	३६.९७
६	३०८१०३३	विद्युत विकासमा निजी क्षेत्रको प्रवर्द्धन	६९४	१९८	२८.५१
७	३०८१०४३	सप्तकोशी बहुउद्देश्यीय आयोजना	६,१३३	७९७	१२.९९
८	३०८१०५३	पंचेश्वर बहुउद्देश्यीय आयोजना	१५,४४३	९,५४३	६१.७९
९	३०८१०६३	जलविद्युत आयोजना अध्ययन	१,०२८	७७९	७५.७७
१०	३०८१०७३	जलविद्युत आयोजना सम्बन्धी मापदण्ड	५००	३३८	६७.५२
११	३०८१०९३	रोयल्टी व्यवस्थापन तथा वितरण	१,४००,६३१	१,०९४,६८२	७८.१६
१२	३०८११२३	बुढीगंगा जलविद्युत आयोजना	१३,२२५	५,७७६	४३.६७
१३	३०८११३३	बुढी गण्डकी जलविद्युत आयोजना विकास समिति	१९,०९०	१०,२०४	५३.४५
१४	३०८११४३	नलसिँ गाड जलविद्युत आयोजना विकास समिति	१५,३४७	१०,१५८	६६.१९
		जम्मा	१,९८७,४०५	१,५५९,३३१	७८.४६

पूँजिगत खर्च

रु. हजारमा

१	३०८०११४	ऊर्जा मन्त्रालय	९,३८०	३,६१८	३८.५८
२	३०८०१२४	विद्युत विकास विभाग	१४५,९३९	९५६	०.६५
३	३०८०१३४	विद्युत महशुल निर्धारण आयोग	५००		०.००
४	३०८१०१४	जल तथा ऊर्जा आयोग	१६,३५०	१३२	०.८१
५	३०८१०२४	सिंचाई तथा जलस्रोत व्यवस्थापन आयोजना (जलशक्ति)	४२,०००		०.००
६	३०८१०३४	विद्युत विकासमा निजी क्षेत्रको प्रवर्द्धन	७,६३७	२,०२९	२६.५७
७	३०८१०४४	सप्तकोशी बहुउद्देश्यीय आयोजना	२००,८००	७७१	०.३८
८	३०८१०५४	पंचेश्वर बहुउद्देश्यीय आयोजना	१३५,३००	२,८२३	२.०९
९	३०८१०६४	जलविद्युत आयोजना अध्ययन	६१२,८९२	१७,४०९	२.८४
१०	३०८१०७४	जलविद्युत आयोजना सम्बन्धी मापदण्ड	२०,१२७	३,८२५	१९.०१
११	३०८१०९४	रोयल्टी व्यवस्थापन तथा वितरण	१,५००	१६८	११.१९
१२	३०८११२४	बुढीगंगा जलविद्युत आयोजना	२४९,९६६	४,५९२	१.८४
१३	३०८११३४	बुढी गण्डकी जलविद्युत आयोजना विकास समिति	५५३,१६५	२२१,९२२	४०.१२
१४	३०८११४४	नलसिँ गाड जलविद्युत आयोजना विकास समिति	२४१,५७३	३५,७९३	१४.८२

		जम्मा	२,२३७,१२९	२९४,०३९	१३.१४

१२. आ.व. २०७१/०७२ को बजेट बक्तव्यमा उल्लेखित नीति तथा कार्यक्रमको पहिलो दश महिनाको प्रगति विवरण:

सि.नं.	ब. ब. को बुदा नं.	क्रियाकलाप नीति तथा कार्यक्रम	२०७२ बैशाखसम्मको प्रगति विवरण
१	४४	• विद्युत ऐन तथा नियमावलीमा संशोधन गर्ने।	विद्युत ऐनको मस्यौदा तयार गरी विज्ञहरुको रायका लागि पठाइएको छ।
२	४४	• विद्युत नियमन आयोग कानुन तर्जुमा गर्ने।	ऐनको मस्यौदा तयार गरी विज्ञहरुको रायका लागि पठाइएको छ।
३	५८	• तनहुँ र राहुघाट जलविद्युत आयोजनाका साथै तामाकोशी पाँचौँ, माडी खोला र मौवा खोला जलविद्युत आयोजनाहरुको निर्माण कार्य शुरु गर्ने।	तनहुँ- सिभिल संरचनाको निर्माण भैरहेको, ईलेक्ट्रोनिक उपकरणहरु उत्पादन भैरहेको र प्रसारण लाइन निर्माणको लागि बोलपत्र आव्हान भएको छ। तामाकोशी पाँचौँ- अन्तर्राष्ट्रिय परामर्शदातृबाट Detail Engg Design तथा Tender Doc Prep को कार्य सम्पन्न भएको छ। EIA को मूल्यांकन अन्तिम चरणमा रहेको छ। राहुघाट- इलेक्ट्रोनिक / हाइड्रोमेकानिकलको बोलपत्र तयारी चालु, प्रसारण लाइन निर्माणको बोलपत्र तयार गर्ने कार्य चालु र सुरुङ निर्माण चालु रहेको छ। हाल ठेक्का संझौता अनुसार काम नगरेको भनी ने.वि.प्रा.ले भारतीय ठेकेदार सितको ठेक्का संझौता खारेज गरिएको छ। माडीखोला र मौवा खोला- जनताको जलविद्युत जनताको लगानी अवधारणा अनुसार आयोजनाहरु अगाडि बढाउन कम्पनी दर्ता प्रक्रियामा रहेको छ।
४	५८	• सार्वजनिक निजी साझेदारीमा कावेली जलविद्युत आयोजना निर्माण शुरु गर्ने।	संचालन हुन नसकेको। उत्पादन अनुमतिपत्र खारेज भएको छ।
५	५९	• सौर्य प्रविधिबाट उत्पादित विद्युतलाई प्रसारण लाइनमा जोडिने।	Detail Cost Estimate स्वीकृत भै बोलपत्र आव्हान भएको छ।

६	५९	काठमाडौंमा २५ मेगावट क्षमताको सौर्य उर्जा प्लाण्ट जडान गर्ने ।	Detail Cost Estimate स्वीकृत भै बोलपत्र आव्हान भएको छ ।
७	६१	आर्थिक वर्ष २०७९/८० सम्म विद्युत उत्पादन गरी राष्ट्रिय प्रसारण लाइनमा जोड्ने र निर्यात गर्ने विद्युत उत्पादकहरूलाई दश वर्षसम्म पूरै र त्यसपछि पाँच वर्ष ५० प्रतिशत आयकर छुट दिने। यस्ता उत्पादकहरूले उत्पादित विद्युत राष्ट्रिय प्रसारण लाइनमा जोडेपछि प्रति मेगावाट रु. ५० लाखका दरले एकमुष्ट अनुदान दिने र आर्थिक वर्ष २०७४/७५ सम्म विद्युत उत्पादन गरी राष्ट्रिय प्रसारण लाइनमा जोड्न उत्पादकहरूलाई यस्तो अनुदानमा १० प्रतिशत थप गर्ने ।	अनुदान सम्बन्धी कार्यविधि तयार भैरहेको ।
८	६२	नेपालभित्र अटोमोबाइल, कृषि औजार, सिमेण्ट अलुमिनियम, रासायनिक मल, सूचना प्रविधि तथा सोलार प्रविधि उद्योग स्थापना गर्ने स्वदेशी तथा विदेशी कम्पनीले आफ्नो उद्योगको खपतका लागि जलविद्युत उत्पादन गर्ने प्रस्ताव ल्याएमा त्यस्तो कम्पनीलाई जलविद्युत उत्पादन अनुमतिपत्र प्रदान गरी उद्योगको लागि खपत हुने विद्युतको रोयल्टी मिनाहा दिने। अनुमतिपत्रको अवधि ५० वर्ष कायम गर्ने ।	हालसम्म अनुमतिपत्रका लागि आवेदन प्राप्त नभएको ।
९	६४	निर्माणाधीन ढल्केवर-मुजफ्फरपुर ४०० के. भी. अन्तरदेशीय प्रसारण लाइनका साथै निर्माणाधीन ३३ वटा १३२ के. भी. तथा अन्य प्रसारण लाइनहरूको निर्माण कार्यलाई निरन्तरता दिने ।	वितरण शुरू भएको छ । ८८ वटा टावर फाउण्डेशन सम्पन्न भएको छ । ७५ वटा टावर इरेक्शन सम्पन्न भएको छ । ५.६५ कि.मि. conductor stringing सम्पन्न भएको छ ।

१०	६४	१३२ के. भी. क्षमताका बुटवल-कोहलपुर, कुशाहा-कटैया प्रसारण लाइनहरू र २२० के. भी. क्षमताको खिम्ती-ढल्केवर प्रसारण लाइन निर्माण कार्य आगामी आर्थिक वर्षमा नै सम्पन्न गर्ने ।	बुटवल-कोहलपुर १३२ के.भी. दोस्रो सर्किट जम्मा २११ कि.मि. कोहलपुर-कुसुम खण्ड ४९ कि.मि., कुसुम-लमही खण्ड ४७ कि.मि., लमही-शिवपुर खण्ड ५१ कि.मि., शिवपुर-बुटवल खण्ड ६४ कि.मि सम्पन्न भएको छ ।
११	६५	कालीगण्डकी कोरिडोर र मर्स्याङ्दी कोरिडोर लगायतका अन्तरदेशीय प्रसारण लाइनको निर्माण आगामी आर्थिक वर्षमा शुरू गर्ने ।	दाना-कुश्मा खण्डको परामर्शदाताबाट बोलपत्र तयारी सम्पन्न भएको छ। आर्थिक तथा प्राविधिक प्रस्ताव स्वीकृति हुने क्रममा कुश्मा-न्यू बुटवल खण्डको रूट अलाइन्मेण्टको साइट भिजिट भएको छ। कुश्मा- बर्दघाटको सर्भेका लागि MoU सम्पन्न भएको छ। मर्स्याङ्दी-काठमाडौं २२० के.भी. प्रसारण लाइन बाँडभञ्ज्याङदेखि तनहुँ मार्कीचोकसम्म सर्भे कार्य सम्पन्न भई EIA रिपोर्ट स्वीकृत भएको छ । मातातीर्थ सबस्टेशनमा जग्गा प्राप्ति सम्बन्धी सूचना प्रकाशित भएको छ ।
१२	६६	आगामी वर्ष ६३० मेगावाटको बूढीगण्डकी र ४१० मेगावाटको नलसिँ गाड जलविद्युत आयोजनाको विस्तृत अध्ययन कार्य सम्पन्न गर्ने ।	बूढीगण्डकी आयोजनाको डीपीआर निर्माणको कार्य फ्रान्सको ट्र्याक्टबेल इन्जिनियरिङ बाट भइरहेको छ ।
१३	६७	३३५ मेगावाटको माथिल्लो अरुण, ५०० मेगावाटको सुनकोशी-३, १८० मेगावाटको आँधी खोला, ३०० मेगावाटको उत्तरगंगा र ३०० मेगावाटको दूधकोशी आयोजनाहरूका साथै पञ्चेश्वर, कर्णाली-चिसापानी, नौमुरे, आँधीखोला लगायतका बहुउद्देशीय जलविद्युत आयोजनाको अध्ययन कार्य सम्पन्न गर्ने ।	पंचेश्वर-२०५२ माघमा नेपाल-भारतबीच भएको महाकाली सन्धी अनुसारको यो आयोजना १९ वर्षपछि २०७१ श्रावणमा कायदेशि पारित भै भारतीय परामर्शदाता वाष्कोष लिमिटेडले २०७१ मंसिरदेखि DPR निर्माण गरिरहेको छ । उत्तरगंगा- यो जलाशययुक्त आयोजनाको Tropical Surveyटोलीबाट आयोजनास्थलको विद्युतगृह सईटको सर्भे चालू रहेको छ । Hydrology Field Investgation का लागि staff guage बाट जल सतह मापन कार्य चालु रहेको छ ।

१४	६८	लगानी बोर्डले अगाडि बढाएका ९०० मेगावाटको माथिल्लो कर्णाली, ९०० मेगावाटको अरुण तेस्रो, ६५० मेगावाटको तामाकोशी-३ र ६०० मेगावाटको माथिल्लो मर्स्याङ्दी-२ आयोजनाको वार्तालाई अन्तिम रूप दिई आयोजना विकास सम्झौता सम्पन्न गर्ने।	माथिल्लो कर्णाली- भारतीय कम्पनी जिएमआरसंग सन् २०२१ मा आयोजना सम्पन्न गर्ने गरी PDA सम्पन्न भै वित्तीय व्यवस्थापनको क्रममा रहेको छ। अरुण तेस्रो- भारतीय प्रवर्धक सतलज ज.वि. निगम अन्तर्गतको एसजेविएन संग सन् २०२१ मा आयोजना सम्पन्न गर्ने गरी PDA भएको छ।
१५	६८	पश्चिम सेती आयोजनालाई शीघ्र कार्यान्वयनमा लाने।	चिनियाँ लगानीकर्ता सीडब्लुई इन्भेष्टमेन्ट को ७५% र ने.वि.प्रा.को २५% लगानीमा आयोजना संचालन गर्न लगानी बोर्डबाट २०७१ चैत्रमा अनुमति प्राप्त भएको छ।
१६	६९	आगामी तीन वर्षभित्र प्रसारण लाइन पुग्नसक्ने सबै स्थानमा विद्युतीकरण गर्ने।	विद्युतीकरणको अनुदान नीतिको मस्यौदा छलफलको क्रममा रहेको छ।

कानून, न्याय, संविधानसभा तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय

१. पृष्ठभूमि:

कानून, न्याय, संविधानसभा तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय (यस पछि "मन्त्रालय" भनिएको) कानूनी राज्यको अवधारणा अनुरूप नेपाल कानूनको तर्जुमा, मौजुदा कानूनहरूमा समसामयिक संशोधन लगायत न्याय प्रशासनसँग सम्बन्धित कार्यहरू गर्नका लागि नेपाल सरकारको केन्द्रीय निकायको रूपमा रहेको छ। सम्बत् २००७ साल देखि २०१२ सालसम्म कानून तर्जुमा गर्ने कार्य कानून विभागले गर्‍यो। २०१३ सालमा कानून विभागको नाम "कानून मन्त्रालय" राखियो। २०१५ सालमा तत्कालीन नेपाल सरकारको कार्यविभाजन नियमावलीले कानून मन्त्रालयको नाम "कानून तथा संसदीय प्रबन्ध मन्त्रालय" राखी ऐन, नियम, आदेशहरूको तर्जुमा र जाँच गर्ने, अरु मन्त्रालयमा नपरेको विषयमा कानून बनाउने, पढा, कबुलियत सम्झौता समेतका सरकारी लिखतहरूको मस्यौदाको तर्जुमा गर्ने कार्यभार सुम्पियो।

नेपालमा संविधानसभाको गठन भएको सन्दर्भमा सम्बत् २०६५ सालमा नेपाल सरकार (कार्य विभाजन) नियमावली, २०६४ मा संशोधन गरी कानून, न्याय तथा संसदीय व्यवस्था मन्त्रालयलाई "कानून, न्याय तथा संविधानसभा व्यवस्था मन्त्रालय" नामाकरण गरिएकोमा सोही नियमावलीमा २०६६ साल जेठमा गरिएको संशोधनबाट संविधानसभा तथा संसदीय व्यवस्था सम्बन्धी कार्यको लागि बेग्लै मन्त्रालयको व्यवस्था गरी पुनः यस मन्त्रालयलाई "कानून तथा न्याय मन्त्रालय" नामाकरण गरियो। पछिल्लो पटक २०६९ सालमा संविधानसभा र संसदीय मामिलाको जिम्मेवारी सहित साविकमा रहेको कानून तथा न्याय मन्त्रालयको नाम हेरफेर गरी "कानून, न्याय, संविधानसभा तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय" नामाकरण भएपछि मन्त्रालयले नेपाल सरकार (कार्य विभाजन) नियमावली, २०६९ बाट निर्दिष्ट कार्यहरू सम्पादन गर्दै आएको छ।

२. दृष्टिकोण:

- कानूनको प्रभावकारी कार्यान्वयनबाट कानूनी शासनको प्रतिफल जनतामा पु-याउने,
- कानूनी सहायताको प्रभावकारिता अभिवृद्धि गर्ने,
- संविधान प्रदत्त मौलिक हक र विश्वव्यापी रूपमा अवलम्बन गरिएका मानव अधिकारहरूको प्रवर्द्धन र संरक्षण गर्ने।

३. ध्येय:

ऐन, अध्यादेश, नियम र आदेश बनाउने सम्बन्धमा परामर्श दिने, मस्यौदा गर्ने, मस्यौदा जाँच गर्ने, नेपाल सरकारको लागि आवश्यक पर्ने राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय कानूनी विवादको सम्बन्धमा आवश्यक राय परामर्श दिने, कानूनको एकीकरण तथा संहिताकरण, नेपाल कानून, अन्तर्राष्ट्रिय कानून, न्याय प्रणाली र न्याय प्रशासनको अनुसन्धान, पुनरावलोकन, सुधार तथा न्याय प्रशासन सम्बन्धी काम गर्ने।

४. रणनीति:

❖ समष्टिगत लक्ष्य

नेपाली जनताको इच्छा र आकांक्षा अनुकूलको कानूनी संरचना, न्याय अनुभूत गर्न सक्ने न्याय प्रबन्ध र देश विकास तथा राज्य संचालनका लागि आवश्यक कानून तर्जुमा गर्ने।

❖ कार्यनीतिक लक्ष्यहरु

- न्यायमा आम जनताको समान पहुँच अभिवृद्धि गर्ने कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने,
- मानव अधिकारको विषयलाई सबै क्षेत्रगत विषय, विकास नीति, योजना र कार्यक्रमहरुमा समावेश गरी कार्यान्वयन गर्ने।

५. रणनीतिक उद्देश्यहरु:

- न्यायमा आम जनताको समान पहुँच अभिवृद्धि गरी कानूनको शासन सुदृढ गर्ने,
- कानूनको निर्माणमा सरोकारवालाहरुको सहभागिता सुनिश्चित हुने व्यवस्था गर्ने,
- सर्वसुलभ, छिटो, छरितो न्याय सम्पादन गरी त्यसको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने,
- मानव अधिकारको सम्मान, संरक्षण र सम्बर्धनका लागि राज्यका निकायहरुलाई परिचालन गर्ने,
- मानव अधिकारको विषयलाई सबै क्षेत्रगत विषय, विकास नीति, योजना र कार्यक्रमहरुमा समावेश गर्ने।

६. कार्यक्षेत्र:

नेपाल सरकार (कार्य विभाजन) नियमावली, २०६९ अनुसार मन्त्रालयबाट सम्पादन हुने काम कारवाहीको विवरण यस प्रकार छः

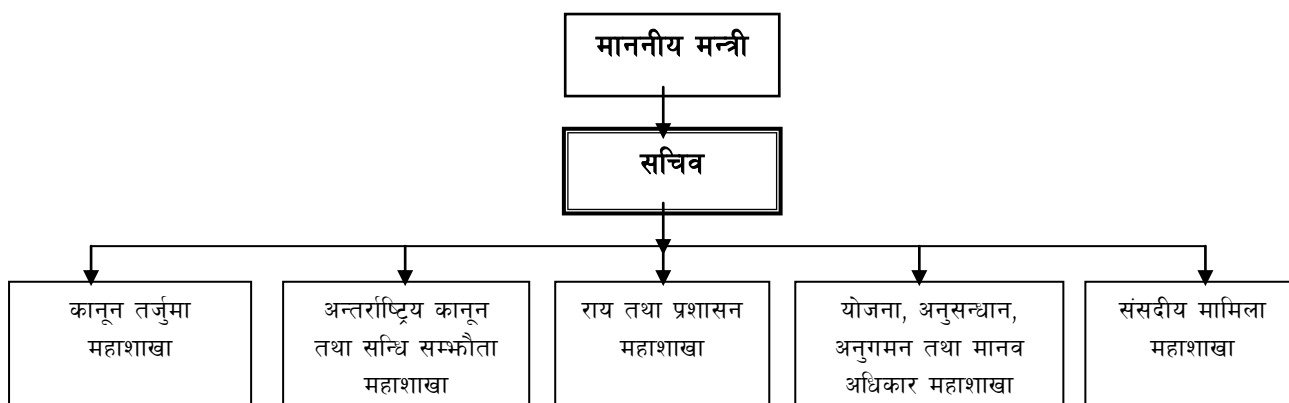
- ऐन, अध्यादेश, नियम र गठन आदेशको तर्जुमा।
- नेपाल कानून, अन्तर्राष्ट्रिय कानून, न्याय प्रणाली र न्याय प्रशासनको अनुसन्धान, पुनरावलोकन र सुधार।
- नेपाल राजपत्रमा प्रकाशन हुने सूचनाहरुको सम्पादन।
- कानूनी राय तथा परामर्श।
- अन्तर्राष्ट्रिय, करार तथा अन्य लिखतको मस्यौदा र सो सम्बन्धी परामर्श।
- सरकारी मुद्दा फिर्ता लिने तथा मिलापत्र गर्ने वा नेपाल सरकारलाई सरोकार पर्ने मुद्दाको प्रतिरक्षा।
- द्विपक्षीय वा बहुपक्षीय सन्धि, सम्झौताको अनुमोदन, हस्ताक्षर, सम्मिलन, स्वीकृति वा समर्थन।

देहायका विषयमा प्रदान गरिने कानूनी राय:

- अन्तर्राष्ट्रिय, राष्ट्रिय वा अन्तरसरकारी संस्थाको सदस्यता प्राप्ति।
- अन्तर्राष्ट्रिय कानूनी दायित्व।
- अन्तर्राष्ट्रिय सम्मेलन वा वार्ताहरुमा अन्तराष्ट्रिय कानूनको विषयमा अपनाउनु पर्ने दृष्टिकोण।
- नोटरी पब्लिक तथा नोटरी पब्लिक परिषद्।
- अन्तर्राष्ट्रिय कानूनी विवाद।
- अन्तराष्ट्रिय कानून सम्बन्धी संस्था र सम्मेलन।
- नेपाल सरकारलाई आवश्यक पर्ने कानून तथा लिखतहरुको अनुवाद।
- नेपाल पक्ष भएका सन्धिको केन्द्रीय अभिलेखीकरण।
- कानूनको एकीकरण तथा संहिताकरण।
- सन्धि तथा सम्झौताको प्रकाशन।

- सर्वोच्च अदालत र अन्तर्गतका अदालतसम्बन्धी काम, न्याय प्रशासन, मुद्दा र अदालती लगत तथा सरकारी मुद्दाको अभिलेख ।
- विशेष अदालत, प्रशासकीय अदालत, श्रम अदालत तथा यस्तै प्रकृतिका अन्य अदालत तथा न्यायाधिकरण ।
- निःशुल्क कानूनी सहायता ।
- कानून किताबको व्यवस्था तथा प्रकाशन ।
- विवाद समाधानका वैकल्पिक उपाय ।
- कानून तथा न्यायसँग सम्बन्धी राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय संघ, संस्थासँग सम्पर्क, सहयोग र समन्वय ।
- व्यवस्थापिका-संसद तथा संविधानसभा सम्बन्धी नीति, योजना र कार्यक्रमको तर्जुमा तथा कार्यान्वयन ।
- व्यवस्थापिका-संसद, संविधानसभा, व्यवस्थापिका-संसद सचिवालय तथा सो सम्बन्धी सेवाका कर्मचारीको सेवा सञ्चालन ।
- व्यवस्थापिका-संसदको वैदेशिक सम्पर्क समन्वय ।
- अन्तर-व्यवस्थापिका संघ (आई.पी.यू.) ।
- सरकारी तथा गैरसरकारी विधेयक ।
- सरकारी आश्वासन तथा संकल्पको कार्यान्वयन ।
- संविधानसभा अदालत ।
- महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय ।
- न्याय परिषद् ।
- न्याय सेवा आयोग ।
- राजस्व न्यायाधीकरण ।
- न्यायिक जाँचबुझ आयोग ।
- नेपाल कानून आयोग ।
- नेपाल कानून व्यवसायी परिषद् ।
- राष्ट्रिय न्यायिक प्रतिष्ठान ।
- नेपाल न्याय सेवाको सञ्चालन ।

७. संगठनात्मक संरचना:

७.१ मन्त्रालय सम्बद्ध निकायहरू:

- सर्वोच्च अदालत
- व्यवस्थापिका-संसद् सचिवालय
- महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय
- नेपाल कानून आयोग
- संविधानसभा अदालत
- प्रशासकीय अदालत
- श्रम अदालत
- राजस्व न्यायाधिकरणहरू
- ऋण असुलि न्यायाधिकरण
- राष्ट्रिय न्यायिक प्रतिष्ठान
- न्यायपरिषद् सचिवालय
- न्याय सेवा आयोग
- नोटरी पब्लिक परिषद्
- वैदेशिक रोजगार न्यायाधिकरण
- सूचना प्रविधि न्यायाधिकरण
- केन्द्रीय कानून पुस्तकालय

७.२ मन्त्रालय अन्तर्गतका संस्था:

न्याय सेवा तालीम केन्द्र:

- न्याय सम्पादनको अभिष्ट प्राप्त गर्न न्याय सेवामा कार्यरत कर्मचारीहरूलाई देश, काल र परिस्थिति अनुरूप सुक्ष्म एवं जनमुखी बनाउन उपयुक्त तालीमको माध्यमबाट नै सम्भव हुने स्पष्ट नै छ । यसै सन्दर्भलाई दृष्टिगत गरी नेपाल न्याय सेवाका राजपत्राङ्कित तथा राजपत्र अनङ्कित कर्मचारीहरूको लागि सेवाकालीन तालीम तथा न्याय सेवामा प्रवेश गर्ने रा.प.तृतीय श्रेणीका अधिकृतहरूको लागि सेवा प्रवेश तालीम दिने मूल उद्देश्य लिएर तत्कालीन नेपाल सरकार (मन्त्रिपरिषद्) को मिति २०३८।३।१८ को निर्णय अनुसार न्याय सेवा तालीम केन्द्रको स्थापना भएको हो ।

❖ कानून किताब व्यवस्था समिति

- विकास समिति ऐन, २०१३ को अधिकार प्रयोग गरी जारी गरिएको आदेश बमोजिम २०२१ सालमा स्थापना भएको कानून किताब व्यवस्था समितिको प्रमुख उद्देश्य नेपाली कानूनलाई संकलित वा फुटकर रुपमा छपाउने विक्री वितरण गर्ने र नेपाली कानूनलाई विदेशी भाषामा, विदेशी वा अन्तर्राष्ट्रिय कानूनलाई नेपाली भाषामा अनुवाद गर्ने गराउने तथा प्रकाशन गर्ने रहेको छ । यस समितिले आफ्नो उद्देश्यहरू पूरा गर्न देहायका काम गर्दछः
 - पुस्तक छपाईको लागि आवश्यक सामग्री खरिद गर्ने ।
 - छापाखानाको बन्दोबस्त गर्ने ।
 - आधिकारीक बिक्रेताको बन्दोबस्त गर्ने ।
 - समितिको कोषमा रहेको रकमको बन्दोबस्त गर्ने ।
 - आम्दानी खर्चको व्यवस्था, कार्य सञ्चालनको लागि आवश्यक कर्मचारी भर्ना गर्ने तिनीहरूको तलब भत्ता ठेक्ने ।
 - आवश्यकता अनुसार अन्य समिति तथा उपसमिति गठन गर्ने ।
 - नेपाल सरकारको पूर्व स्वीकृति लिई बैंक वा अन्य वित्तिय संस्थासँग ऋण लिने ।
 - आफ्नो कार्यको सम्बन्धमा अन्य अनुसांगिक तथा प्रासंगिक व्यवस्था गर्ने ।
 - नेपाल सरकारले तोकेको अन्य कार्य गर्ने ।

८. कानूनी व्यवस्था:

❖ ऐनहरू:

- नेपाल कानून व्याख्या सम्बन्धी ऐन, २०१०
- मुलुकी ऐन, २०२०
- सर्वोच्च अदालतका न्यायाधीशहरूको पारिश्रमिक, सेवाको शर्त र सुविधा सम्बन्धी ऐन, २०२६
- राजस्व न्यायाधिकरण ऐन, २०३१
- नेपाल सन्धि ऐन, २०४७
- न्याय परिषद् ऐन, २०४७
- न्याय सेवा आयोग ऐन, २०४८
- सर्वोच्च अदालत ऐन, २०४८
- न्याय प्रशासन ऐन, २०४८
- पुनरावेदन तथा जिल्ला अदालतका न्यायाधीशहरूको पारिश्रमिक, सुविधा तथा सेवाका अन्य शर्त सम्बन्धी ऐन, २०४८
- सरकारी मुद्दा सम्बन्धी ऐन, २०४९
- कानूनी सहायता सम्बन्धी ऐन, २०५४
- महान्यायाधिवक्ताको पारिश्रमिक, सेवाको शर्त र सुविधा सम्बन्धी ऐन, २०५४
- व्यवस्थापिका संसद सचिवालय सम्बन्धी ऐन, २०६४
- व्यवस्थापिका संसदका महासचिव तथा सचिवको पारिश्रमिक, सेवाको शर्त र सुविधा सम्बन्धी ऐन, २०५५
- मध्यस्थता ऐन, २०५५

- करार ऐन, २०५६
- विशेष अदालत ऐन, २०५९
- नोटरी पब्लिक सम्बन्धी ऐन, २०६३
- नेपाल कानून आयोग ऐन, २०६३
- राष्ट्रिय न्यायिक प्रतिष्ठान ऐन, २०६३
- मेलमिलाप सम्बन्धी ऐन, २०६८
- पारस्परिक कानूनी सहायता ऐन, २०७०

❖ नियमावलीहरू:

- न्याय सेवा आयोग (कार्यविधि) नियम, २०२७
- राजस्व न्यायाधिकरण नियमावली, २०३०
- पुनरावेदन अदालत नियमावली, २०४८
- सर्वोच्च अदालत नियमावली, २०४९
- नेपाल न्याय सेवा (गठन, समूह तथा श्रेणी विभाजन र नियुक्ति) नियमहरू, २०५०
- जिल्ला अदालत नियमावली, २०५२
- व्यवस्थापिका संसद सचिवालय आर्थिक प्रशासन नियमावली, २०६५
- व्यवस्थापिका संसद सचिवालय कर्मचारी प्रशासन नियमावली, २०६५
- कानूनी सहायता नियमावली, २०५५
- सरकारी मुद्दा सम्बन्धी नियमावली, २०५५
- सरकारी वकील सम्बन्धी नियमावली, २०५५
- न्याय परिषद् (कार्यविधि) नियमावली, २०५६
- मध्यस्थता (अदालती कार्यविधि) नियमावली, २०५९
- बाल न्याय कार्यविधि नियमावली, २०६३
- मेलमिलाप सम्बन्धी नियमावली, २०७०

९. आ.व. २०७१/७२ को फाल्गुण मसान्तसम्ममा सम्पादन भएका महत्वपूर्ण कार्यहरू:

- मानव अधिकार र मानवीय कानून सम्बन्धमा विभिन्न जिल्लामा संचालन गरिएको सदरमुकाम स्तरीय अन्तरक्रिया, गा.वि.स. र विद्यालयस्तरीय सचेतना गोष्ठी जस्ता ५३ वटा कार्यक्रमको संचालनबाट ८५०० जना लाभान्वित भएका छन् ।
- विभिन्न ९ जिल्लामा संचालन गरिएको कानूनी सहायता अनुगमन अन्तरक्रियाबाट ७५० जना लाभान्वित भएका छन् ।
- मानव अधिकार सम्बन्धी राष्ट्रिय कार्य योजना, मानव अधिकार सम्बन्धी विश्वव्यापी आवधिक पुनरावलोकन सिफारीश कार्यान्वयन सम्बन्धी कार्ययोजना, भ्रष्टाचार सम्बन्धी संयुक्त राष्ट्रसंघको महासन्धि कार्यान्वयन गर्ने सम्बन्धी राष्ट्रिय कार्ययोजना, लैंगिक हिंसा निवारण सम्बन्धी कार्ययोजना लगायतका कार्ययोजनाहरू अन्तर्गत यस मन्त्रालयलाई जिम्मेवारी तोकिएका अन्य विभिन्न क्रियाकलापहरू संचालन गरिएको छ ।

१०. आर्थिक वर्ष २०७०/७१ मा विनियोजित बजेट एवं खर्चको यथार्थ विवरण:

चालु खर्च		रु. हजारमा			
सि.नं.	व.उ.शि.नं.	कार्यक्रम	कायम बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत
१	३११०११३	कानून, न्याय, संविधानसभा तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय	८४,४१७	६६,९६६	७९।३३
२	३११०१२३	नेपाल कानून आयोग	२२,७०३	१९,४२५	८५।५६
३	३११०१३३	न्याय सेवा तालिम केन्द्र	१७,२६०	१७,०४९	९८।७८
		जम्मा	१२४,३८०	१०३,४४०	८३।१६

पूँजित खर्च		रु. हजारमा			
१	३११०११४	कानून, न्याय, संविधानसभा तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय	४,२१०	३,३६६	७९।९५
२	३११०१२४	नेपाल कानून आयोग	६,१५०	६,१२९	९९।६६
३	३११०१३४	न्याय सेवा तालिम केन्द्र	२,१००	२,१००	१००।००
		जम्मा	१२,४६०	११,५९५	९३।०६

११. आ.व.०७१/७२ मा विनियोजित बजेट तथा २०७२ जेष्ठ मसान्तसम्मको अनुमानित खर्च:

चालु खर्च		रु. हजारमा			
सि.नं.	व.उ.शि.नं.	मन्त्रालय/निकाय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
१	३११०११३	कानून, न्याय, संविधानसभा तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय	७३,५७४	६०,००६	८१।५६
२	३११०१२३	नेपाल कानून आयोग	२२,४२१	१४,९८५	६६।८३
३	३११०१३३	न्याय सेवा तालिम केन्द्र	१७,९६३	१६,६१६	९२।५०
		जम्मा	११३,९५८	९१,६०७	८०।३९

पूँजिगत खर्च		रु. हजारमा			
१	३११०११४	कानून, न्याय, संविधानसभा तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय	६,४६०	३,२८३	५०।८२
२	३११०१२४	नेपाल कानून आयोग	५,०८४	१,००९	१९।८५
३	३११०१३४	न्याय सेवा तालिम केन्द्र	१,४७८	१,४७८	१००।००
		जम्मा	१३,०२२	५,७७०	४४।३१

१२. आ.व. २०७१/०७२ को बजेट बक्तव्यमा उल्लेखित नीति तथा कार्यक्रमको पहिलो दश महिनाको प्रगति विवरण:

सि.नं.	ब. ब. को बुदा नं.	क्रियाकलाप नीति तथा कार्यक्रम	२०७२ बैशाखसम्मको प्रगति विवरण
१	२३२	अपराधको बेसलाइन सर्वेक्षण सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन गरी नेपालमा अपराधको वास्तविक अवस्थाबारे तथ्याङ्कीय जानकारी हासिल गरी अपराध न्यूनीकरणमा राज्यले अवलम्बन गर्नुपर्ने नीति र कार्यक्रमको खाका तयार गर्ने।	नीति तथा कार्यक्रमको खाका बनाउन प्रतिवेदन लेखन कार्य भईरहेको छ।

कृषि विकास मन्त्रालय

१. पृष्ठभूमि:

नेपालको कृषि विकास सम्बन्धी कार्यक्रम संचालनको थालनी संस्थागत रूपमा वि.स.१९७८ मा चारखालमा स्थापित कृषि अड्डाबाट शुरु भएको हो । वि.सं.२०३० सालमा सिंचाई सम्बन्धी कार्यक्षेत्र पनि कृषि मन्त्रालय अन्तर्गत समावेश गराई मन्त्रालयको नाम खाद्य, कृषि तथा सिंचाई मन्त्रालय राखियो । आ.व.२०३७/३८ मा मन्त्रालयको कार्यभारमा पुर्नगठन भई यस मन्त्रालय अन्तर्गत संचालन हुँदै आएको सिंचाई र खाद्य व्यवस्थाको जिम्मेवारी क्रमशः जलश्रोत मन्त्रालय र आपूर्ति मन्त्रालयलाई गएपछि मन्त्रालयको नाम कृषि मन्त्रालय रहन गयो । आ.व.२०४७/४८ देखि सहकारी आन्दोलन प्रभावकारी रूपमा अगाडि बढाउन साझा विकास विभाग सम्बन्धी कार्यक्रमलाई कृषि मन्त्रालय अन्तर्गत समावेश गराए पश्चात् आ.व.२०५५/५६ देखि यस मन्त्रालयको नाम कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय भएको थियो भने नेपाल सरकार, मन्त्रिपरिषद्को मिति २०६९ जेष्ठ ५ गतेको निर्णयानुसार यस मन्त्रालयबाट सहकारी विभाग अलग भइसकेपछि यस मन्त्रालयको नाम कृषि विकास मन्त्रालय भएको हो । देशको आवश्यकता र सम्भाव्यता अनुरूप कृषि विकास सम्बन्धी नीति तर्जुमा एवं कार्यान्वयन गर्ने मूल उद्देश्य बोकेको यस मन्त्रालयको लक्ष्य व्यावसायिक एवं प्रतिस्पर्धात्मक कृषि प्रणालीबाट उच्च एवं दीगो आर्थिक वृद्धि हाँसिल गरी खाद्य सुरक्षा तथा गरिबी निवारणमा योगदान पुऱ्याउनु रहेको छ ।

२. दृष्टिकोण:

निर्वाहमुखी कृषि प्रणालीलाई व्यावसायिक एवं प्रतिस्पर्धात्मक कृषि प्रणालीमा रूपान्तरण गरी दीगो कृषि विकासको माध्यमबाट जीवनस्तरमा सुधार ल्याउनु यस मन्त्रालयको दीर्घकालीन दृष्टिकोण रहेको छ ।

३. ध्येय:

- कृषि उत्पादन एवं उत्पादकत्व बढाउने ।
- व्यावसायिक तथा प्रतिस्पर्धात्मक कृषि प्रणालीका आधारहरूको विकास गरी क्षेत्रीय र विश्व बजारसँग प्रतिस्पर्धी बनाउने ।
- प्राकृतिक श्रोत, वातावरण र जैविक विविधताको संरक्षण, सम्बर्द्धन एवं सदुपयोग गर्ने ।

४. रणनीति:

- कृषि तथा पशुपंक्षीजन्य उत्पादनको व्यवसायीकरण, विविधिकरण, गुणस्तर प्रवर्द्धन र ग्रामीण पूर्वाधारहरूको विकास र यान्त्रिकरण मार्फत् उत्पादन र उत्पादकत्व बढाई आय आर्जन र रोजगारीका अवसर वृद्धि गरी खाद्य तथा पोषण सुरक्षा सुनिश्चितता तर्फ केन्द्रित गर्ने ।
- उन्नत नस्लका पशुपंक्षी तथा उन्नत र गुणस्तरीय बीउ विजनको सुरक्षा, विषादीका असरहरूलाई न्यूनीकरण, कृषि तथा पशु बीमाको माध्यमबाट उत्पादन लागत कम गरी प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता बढाउने ।
- कृषि तथा पशुपंक्षीजन्य उत्पादनलाई अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा प्रतिस्पर्धी बनाउन गुणस्तर मापदण्ड निर्धारण तथा अभिवृद्धि गर्ने ।

- कम आयतन तथा उच्च मूल्यका बाली वस्तु उत्पादन गर्न प्रोत्साहित गरी मूल्य अभिवृद्धि हुने प्रशोधनमा आधारित कृषि तथा पशुजन्य उद्योगको विकासमा जोड दिने ।
- खाद्य, कृषि, पशुपंक्षी तथा मत्स्यजन्य वस्तुहरूको गुणस्तर परीक्षण, प्रशोधन, अनुगमन र नियमनलाई स्थानीय स्तरका जनताको पहुँच हुनेगरी प्रभावकारी बनाउँदै बजारीकरणलाई प्रवर्द्धन गर्ने ।
- कृषिजन्य जैविक विविधताको संरक्षण सम्बर्द्धन तथा सदुपयोग गर्दै जलवायु परिवर्तनका असर न्यूनीकरण गर्न अनुसन्धानमा आधारित वातावरण मैत्री कृषि प्रविधिहरूको विकास एवं विस्तार गर्ने ।
- कृषिलाई सम्मानजनक र आकर्षक पेशाको रूपमा विकासगरी युवालाई व्यावसायिक कृषितर्फ आकर्षण गर्न प्रोत्साहित गर्दै कृषि क्षेत्रको विकास, अनुसन्धान, प्रसार र गुणस्तर परीक्षणमा संलग्न निकायहरूको सहकार्यमा प्राविधिक, कृषक/कृषि उद्यमी तथा सरोकारवालाहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।
- कृषि शिक्षा, अनुसन्धान र प्रसार बीचको त्रिपक्षीय सम्बन्धलाई मजबुत तुल्याई अनुसन्धानबाट विकास भएका प्रविधिहरूको विस्तारमा कृषि क्षेत्रमा कार्यरत सम्पूर्ण सरकारी तथा गैह्र-सरकारी संस्थाहरू बीच अन्तर निकाय समन्वय र सहकार्य कायम गर्दै कार्यान्वयनलाई नतिजा उन्मुख बनाउने ।
- आधारभूत कृषि सूचना तथा तथ्याङ्क संकलन एवं विश्लेषण प्रणालीलाई समयानुसार आधुनिकीकरण गर्दै तथ्यमा आधारित (Evidence Based) कार्यक्रम तर्जुमा, अनुगमन तथा मूल्याङ्कनलाई प्रभावकारी बनाउने ।
- प्रत्येक विकास क्षेत्रहरूको विभिन्न भू-परिस्थितिकीय (Agro-eco Zone) क्षेत्रमा उन्नत प्रविधिहरूको प्रभावकारी अनुसरणको लागि नमूना प्रविधि गाउँ (Model Technology Village) कृषक पाठशाला (Farmers' Field School) र बाह्य अनुसन्धानलाई थप सुदृढीकरण गर्ने ।

५. रणनीतिक उद्देश्यहरू:

- कृषि क्षेत्रको व्यवसायीकरण, गुणस्तर परीक्षण, अनुगमन र नियमनको क्षेत्रमा उपयुक्त प्रविधिको उपयोग गर्न सक्ने कृषक, युवा, उद्यमी तथा विज्ञहरूको क्षमता विकास गर्दै लैजाने ।
- सम्भाव्य क्षेत्रहरूमा व्यावसायिक फर्म, साना र सीमान्त कृषकहरूलाई तुलनात्मक लाभका आधारमा उच्च उत्पादन हुन सक्ने तथा कम आयतन भएका उच्च मूल्यका उपजहरू छनौट गरी उत्पादन वृद्धिमा प्रोत्साहन गर्ने ।
- प्रयोगमा नआएका उर्वर भूमिको सही सदुपयोग गरी परम्परागत प्रविधिको प्रवर्द्धन तथा युवा मैत्री आधुनिक प्रविधिको प्रयोगद्वारा व्यावसायिक उत्पादनमा जोड दिईनुका साथै यान्त्रिकरण सम्बन्धी नीति निर्माण गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने ।
- सरोकारवाला निकायहरूको समन्वयमा ग्रामीण कृषि पर्यटनको विकासमा युवा तथा कृषक उद्यमीहरूलाई आकर्षित गरी लगानीको वातावरण मिलाउने ।
- भूमिगत तथा सतह सिंचाई र वर्षाको पानी संकलन तथा सिंचाईका उपयुक्त प्रविधिहरूको प्रयोग गरी वर्षैभरी सिंचाई सुविधा उपलब्ध गराउने ।

- ग्रामीण क्षेत्रमा कृषि तथा पशुजन्य वस्तु उत्पादन अभिवृद्धि गर्न कृषि सडक, विद्युत, संचार, गोदाम घर, शीतघर संकलन केन्द्र, थोक बजार जस्ता अत्यावश्यक भौतिक पूर्वाधार विकासमा जोड दिँदै कृषि तथा पशुपंक्षी बजार सूचनाको पहुँच बढाउने।
- खाद्यान्न उत्पादन न्यून हुने तथा खाद्य पोषण असुरक्षित क्षेत्रमा स्थानीय स्तरमै स्थानीय श्रोत-साधन, श्रम र प्रविधिको प्रयोग भई उत्पादन गर्न सकिने कृषि र पशुपंक्षीजन्य उत्पादन प्रवर्द्धन तथा उपयोगमा जोड दिई सुरक्षित खानपिन र पौष्टिक तत्व श्रोत तथा उपयोग बारे विशेष जनचेतनामूलक कार्यक्रम संचालन गर्ने।
- कृषि तथा पशुपंक्षीजन्य विकासका कार्यक्रमहरु तर्जुमा गर्दा भू-उपयोग नीतिको आधारमा उपलब्ध जमिनको अधिकतम उपयोग हुने गरी उत्पादन वृद्धिका कार्यक्रमहरु तर्जुमा गर्ने।
- गाईवस्तुको नस्ल सुधार तथा प्रजनन क्षमता अभिवृद्धिको लागि कृत्रिम गर्भाधान अभियान (AI Mission) र चाँडो गर्भ परीक्षण गर्ने अत्याधुनिक प्रविधि तथा दूधको उत्पादन लागत घटाउन फोरेज मिसन कार्यक्रमको प्रवर्द्धन गर्ने।
- श्रोत तथा प्रमाणित बीउ र उन्नत नस्लका पशुपंक्षी उत्पादन गर्ने सरकारी तथा नीजि फार्म/केन्द्रहरुको सुदृढीकरण गरी गुणस्तरीय बीउ र नस्ल उत्पादनलाई प्राथमिकता दिने।
- उत्पादन सामग्रीहरुको सहज आपूर्तिको व्यवस्था गरी कृषि तथा पशु बीमा, सहूलियतपूर्ण कृषि ऋण, कृषि तथा पशुजन्य उद्योगको उपकरण खरिदमा अनुदान र व्यापारमा कर सुविधा उपलब्ध गराई लागत घटाई प्रतिस्पर्धी बनाउने।
- उन्नत पशु नस्लको उपलब्धता बढाउन श्रोत केन्द्रहरुको विकास, गुणस्तरयुक्त बीउ र पशुपंक्षी उत्पादन र सो को प्रचार प्रसार गरिनेछ। स्थानीय हावापानीमा हुनसक्ने घाँस तथा डालेघाँसको अनुसन्धान र श्रोत विकास तथा विस्तार, चरन खर्कहरु सुधार र पशु पोषणमा सुधारका लागि मिनरल ब्लक प्रयोगलाई प्रोत्साहन दिई एक विश्व एक स्वास्थ्यको अवधारणामा पशु तथा वातावरण स्वास्थ्यलाई ध्यान दिई संक्रामक पशु रोगबाट हुने नोक्सानीलाई न्यूनीकरण गरी पशुजन्य उत्पादनको लागत घटाउने।
- Good Agriculture Practice (GAP), Good Veterinary Practice (GVP), GMP/HACCP मापदण्ड तयार गरी कृषि र पशुपंक्षीजन्य उत्पादनको गुणस्तर निर्धारण गर्ने।
- Nepal Trade Integration Strategy (NTIS), 2010 ले निर्धारण गरेका निर्यातयोग्य बाली/ वस्तुहरुको प्रवर्द्धन गर्ने।
- कीराहरुको सर्भे सर्भिलेन्स र कीराको क्षति तथा जोखिम विश्लेषण (Pest Risk Analysis) गरी केहि महत्वपूर्ण बालीको लागि कीरामुक्त क्षेत्र (Pest Free Zone) निर्धारण सम्बन्धी इन्भेन्टरी तयार गर्ने।
- तुलनात्मक लाभका आधारमा उच्च उत्पादन हुनसक्ने सम्भाव्य कृषि उपजहरुको छनौट गरी उत्पादन वृद्धिमा जोड दिई त्यस्ता वस्तुहरुको पेटेन्ट राइट सुरक्षित गरी उत्पादनलाई आयात प्रतिस्थापन र निर्यात प्रवर्द्धन गर्ने गरी प्रतिस्पर्धी बनाउने।

- अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा खपत हुने उच्च मूल्यका वस्तु र बालीहरूको प्राङ्गारिक खेतीलाई प्रोत्साहित गर्न सम्भावित वस्तु र क्षेत्रहरूको पहिचान गरी प्राङ्गारिक उत्पादनको ब्रान्ड प्रवर्द्धन गर्दै प्राङ्गारिक क्षेत्रको घोषणा गर्ने। प्राङ्गारिक उत्पादनको प्रमाणीकरणको व्यवस्था मिलाउनुका साथै प्राङ्गारिक कृषि पर्यटनलाई प्रोत्साहन गर्ने।
- प्राङ्गारिक खेती र पशुपंक्षी उत्पादन प्रणालीको लागि चाहिने ज्ञान, सीप तथा प्रविधिहरू स्थानीय स्तरमा पुर्‍याई यसलाई विस्तार गर्ने। अन्य सम्भाव्य खेतीहरूको (जस्तो चीनमा टाइगर फार्मिङ्ग, थाइल्याडमा डियर फार्मिङ्ग) विविधिकरणको लागि राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय संघ/संस्थाहरू बीच सम्बन्ध र समन्वय विस्तार गर्ने।
- कृषिक्षेत्रको उत्पादन वृद्धि गर्नका लागि निजी उद्यमी तथा सहकारी क्षेत्रको संलग्नता बढाउँदै करार खेती तथा सहकारी खेतीलाई प्राथमिकता दिइ कार्यक्रम सञ्चालन गर्न प्रोत्साहित गर्ने।
- खाद्य प्रशोधन उद्योगलाई लक्षित गरी गुणस्तर लगायतका प्राविधिक समस्या समाधानका लागि ट्रायल परीक्षण तथा अध्ययन अनुसन्धान कार्यक्रम संचालन गर्न जोड दिने।
- खाद्य तथा पोषण सुरक्षाको दृष्टिकोणले महत्वपूर्ण मत्स्यपालन कार्यक्रमलाई मध्य-पहाडमा विस्तार गरिनुका साथै तराईमा उपलब्ध जलाशय, घोल, पोखरीमा साना भूमिहिन तथा सीमान्तकृत कृषकहरूलाई लक्षित गरी सहकारीको सहभागितामा मत्स्यपालनका कार्यक्रम संचालन गर्ने।
- ग्रामीण क्षेत्रमा कृषि तथा पशुजन्य वस्तु उत्पादन अभिवृद्धि गर्न कृषि तथा पशुजन्य वस्तुहरूको व्यावसायिक उत्पादन थलो नजिक कृषि सडक, बिजुली, संचार, गोदामघर, शीतभण्डार, संकलन केन्द्र, थोक बजार र बाह्य क्षेत्रमा बजार सञ्जाल विकास र विस्तार गरिनेछ साथै स्थानीय स्तरसम्म कृषि तथा पशुपंक्षी बजार सूचनाको पहुँच बढाउने।
- बाली तथा वस्तुको व्यावसायिक उत्पादन हुने क्षेत्रलाई एकिकृत पकेट क्षेत्र घोषणा गरी कृषि/पशुसेवा प्रसारका शैक्षिक क्रियाकलापका साथै पूर्वाधार विकासका क्रियाकलापहरू मूल्य अभिवृद्धि श्रृंखलाका आधारमा तर्जुमा गर्ने।
- खाद्य वस्तुको गुणस्तर परीक्षण, प्रमाणीकरण तथा व्यवसायीकरणमा नयाँ प्रविधि प्रयोगका लागि राष्ट्रिय खाद्य प्रयोगशालाको सुदृढीकरण गरी अन्तर्राष्ट्रिय स्तरको मान्यता प्राप्त प्रयोगशालाको सुदृढीकरण गर्ने।
- अन्तर्राष्ट्रिय ऐन, नियम, सन्धि, महासन्धिसँग सामञ्जस्यता कायम गरेर कृषि तथा पशुजन्य वस्तु एवं सेवा सुविधा नियमनमा समसामयिक परिमार्जन गरी मापदण्ड तथा गुणस्तरमा सुधार ल्याउने।
- जीवनाशक विषादि, भेटेरिनरी औषधी, एन्टिबायोटिक, हर्मोनको सही उपयोग गर्न र यसका नकारात्मक असरबाट बच्न जनचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।
- विषादीबाट मानव स्वास्थ्यमा हुने दुरगामी दुस्प्रभावलाई न्यून गर्न रासायनिक विषादीहरूको बिक्री वितरणलाई अनुगमन गर्नका साथै एकीकृत किट व्यवस्थापन प्रविधि अपनाई विषादीको प्रयोग कम गर्दै लैजाने।

- जलवायु परिवर्तनबाट नकारात्मक असर अनुकूलन र न्यूनीकरण गर्न आवश्यक अध्ययन अनुसन्धान संचालन गरी असर न्यूनीकरण गर्ने प्रविधि तथा अभ्यासहरूलाई प्रवर्द्धन गर्ने।
- विश्वव्यापी जलवायु परिवर्तनलाई कृषिमा अनुकूलन गर्दै कृषि जैविक विविधताको संरक्षण, सम्बर्द्धन तथा उपयोगमा वृद्धि गर्ने।
- स्वदेशी ज्ञान र आनुवांशिक/प्राकृतिक श्रोतको संरक्षण र सदुपयोग गर्न उपयुक्त प्रविधि तथा पूर्वाधारको विकास गरिनेछ। जैविक विविधता संरक्षणमा स्थानीय समुदायको अग्रसरतालाई प्रोत्साहन गर्नुका साथै उनीहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने।
- कृषि पेशालाई सम्मानजनक पेशाको रूपमा विकास गर्नुका साथै ग्रामिण युवा शक्तिलाई कृषि क्षेत्रमा आकर्षित गर्ने गरी उत्कृष्ट कृषकहरूलाई सम्मान/पुरस्कृत गर्ने व्यवस्था गर्ने।
- युवा मैत्री कृषि व्यवसाय सञ्चालन गर्न पूँजिगत अनुदान तथा सहूलियतमा ऋण उपलब्ध गराई कृषि उद्यम सञ्चालनको लागि आवश्यक उद्यम विकास र सीपमूलक तालिम दिन प्राथमिकता दिने।
- स्वदेशमै वर्णसंकर बीउ (Hybrid Seed) उत्पादन अनुसन्धानका कार्यक्रमलाई प्राथमिकता दिने।
- कृषि क्षेत्रको विकास, अनुसन्धान, प्रसार र गुणस्तर परीक्षणमा संलग्न निकायहरूको सहकार्यमा प्राविधिक, कृषक/कृषि उद्यमी तथा सरोकारवालाहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्न जोड दिने।
- राष्ट्रिय आवश्यकता अनुसार आधारभूत, व्यवहारिक र अनुसरणीय अध्ययन अनुसन्धानलाई प्राथमिकता प्रदान गरी कृषि शिक्षामा सम्बन्धित अध्ययन संस्थानहरूसँगको सहकार्यलाई वृद्धि गर्ने।
- प्रत्येक गा.वि.स.मा कम्तीमा एक एक जना कृषि र पशु सेवा प्राविधिकको साथै एक एक जना ग्रामिण कृषि/पशु स्वास्थ्य कार्यकर्ताको परिचालन गराउने नीतिलेई कृषि तथा पशु सेवा प्रसारलाई प्रभावकारी बनाउने।
- कृषि अनुसन्धानबाट प्राप्त नतिजालाई प्रसारसँग आबद्ध गर्नुका साथै उत्पादन, भण्डारण, गुणस्तर नियन्त्रण बजारीकरणलाई एकिकृत गरी समन्वयात्मक रूपमा कार्यक्रम संचालन गर्न जोड दिने।
- कृषि अनुसन्धान कार्यक्रमहरूलाई विश्व व्यापार संगठन एवं क्षेत्रीय स्तरका व्यापार सम्झौताहरूबाट प्राप्त अवसरको अधिकतम लाभ लिनेतर्फ उन्मुख गर्दै लैजाने।
- कृषि अनुसन्धानका विषयहरूको छनौट, कार्यान्वयन तथा मूल्याङ्कन सम्बन्धी निर्णय प्रक्रियामा विपन्न तथा महिला कृषकहरूको पहुँच सुनिश्चित गर्ने।
- कृषकहरूलाई कृषि तथा पशुसेवासँग सम्बन्धित सम्पूर्ण सेवाहरू प्रभावकारी रूपमा स्थानीय स्तरमा नै उपलब्ध गराइनेछ। कृषि तथा पशु सेवा सम्बन्धी कार्यक्रममा संलग्न राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैह-सरकारी संघ/संस्था, स्थानीय निकायहरूको आपसी समन्वय एवं सहकार्यलाई प्रभावकारी बनाउने।
- कृषि क्षेत्रलाई व्यावसायिकरण गर्न/गराउन सार्वजनिक, निजी तथा सहकारी क्षेत्रको साझेदारीमा कार्यक्रम सञ्चालनमा जोड दिने।
- स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन, २०५५ अनुसार कृषि क्षेत्रको लागि निर्धारित बजेट विनियोजन तथा कार्यान्वयन सम्बन्धी कार्ययोजना तयार गर्ने।

- योजना तर्जुमा र तथ्याङ्कको विश्लेषणमा आधुनिक सूचना प्रविधिको प्रयोगमा जोड दिने।
- प्रविधिको प्रयोगबाट सञ्जाल निर्माण गरी तथ्यमा आधारित कार्यक्रम तर्जुमा र अनुगमन तथा मूल्याङ्कनलाई अघावधिक र प्रभावकारी बनाउने।
- Integrated Phase Classification (IPC) को आधारमा नियमित रूपमा तात्कालिक तथा दीर्घकालिन (Acute and chronic) खाद्य असुरक्षाको स्थितिको अनुगमन तथा विश्लेषणका माध्यमबाट खाद्य असुरक्षित समुदाय तथा क्षेत्र पहिचान गरी सोको जानकारी योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयनका लागि उपलब्ध गराइने व्यवस्थालाई सुदृढ गर्ने।
- स्वदेशमा पाइने जडिबुटि (Herbal Medicines) बाट बोट/बिरुवा तथा पशुपंक्षीहरूको उपचार गर्ने प्रविधि विकास गरि प्राङ्गारिक खेतीलाई प्रोत्साहन गर्दै विदेशबाट आउने औषधीको प्रतिस्थापनमा सहयोग पुऱ्याउने।
- कृषि अनुसन्धान परिषद् र मातहतका अनुसन्धान केन्द्रहरूबाट सिफारिस भएका नतिजाका आधारमा स्थानिय स्तरमा कृषि प्रसारका कार्यक्रमहरू समन्वयात्मक रूपमा संचालन गर्ने।
- विशेष परियोजना तथा अभियानमुखी कार्यक्रमहरू कृषि अनुसन्धान, प्रसार र शिक्षण संस्थाको समन्वयमा संचालन गर्ने।

६. कार्यक्षेत्र:

नेपाल सरकार (कार्य विभाजन) नियमावली, २०६९ बमोजिम यस मन्त्रालयले सम्पादन गर्नुपर्ने कार्यहरू देहायनुसार रहेका छन्:

- कृषि सम्बन्धी नीति, योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कन ।
- खाद्यान्न, नगदे बाली (सजिवन तथा रबर प्लान्टसमेत), तरकारी र फलफूल खेतीको विकास तथा प्रवर्द्धन ।
- कृषि रसायन तथा माटो सम्बन्धी अनुसन्धान र प्रविधि विस्तार ।
- कृषि इन्जिनियरिङ्ग र उन्नत कृषि औजारको अनुसन्धान, विकास तथा विस्तार ।
- बाली संरक्षण, अनुसन्धान तथा सर्वेक्षण ।
- कृषि प्रचार प्रसार तथा युवा कृषक कार्यक्रम ।
- कृषि नर्सरी तथा बीउ विजनको विकास ।
- पशुपंक्षीपालन तथा यसको विकास व्यवस्थापन, नस्ल सुधार, दाना र चरनको अनुसन्धान तथा विकास ।
- पशुचिकित्सा, औषधि उत्पादन तथा नियमन ।
- दुग्ध र दुग्धपदार्थबाट बनेका वस्तुहरूको अनुसन्धान, विकास तथा बजार प्रवर्द्धन ।
- मत्स्यपालन जलचर सम्बन्धी अध्ययन, अनुसन्धान, विकास तथा बजार प्रवर्द्धन ।
- माहुरीपालन तथा रेशम खेती ।
- कृषि क्षेत्रको व्यावसायीकरण, औद्योगिकीकरण र कृषिजन्य वस्तुको बजार व्यवस्थापन तथा विस्तार ।

- प्राङ्गारिक, जैविक तथा रासायनिक मल ।
- खाद्य गुणस्तर निर्धारण, अनुसन्धान, नियन्त्रण तथा विस्तार ।
- खाद्य, पशु तथा प्लान्ट क्वारेन्टाइन ।
- कृषि क्षेत्रको बीउ, विजन, बिरुवा, पशुपंक्षी, माछा आदिको जात, नस्लको गुणस्तर निर्धारण, प्रमाणीकरण तथा नियमन ।
- कृषि क्षेत्रसँग सम्बन्धित विषयमा अध्ययन, अनुसन्धान तथा सर्वेक्षण ।
- खाद्य सुरक्षा ।
- कृषि सूचना प्रणाली ।
- कृषि वातावरण तथा विषादि व्यवस्थापन ।
- प्राङ्गारिक खेती तथा प्राङ्गारिक प्रमाणीकरण ।
- मासु तथा मासुजन्य पदार्थ र पशु छाला तथा अन्य पदार्थको विकास ।
- कृषि सम्बन्धी जैविक विविधता र जैविक प्रविधि (Bio-technology) को विकास तथा विस्तार ।
- फसल तथा पशु बीमा ।
- कृषि वस्तु, सेवा र प्रविधिको सम्बद्धता, स्तरीकरण तथा प्रमाणीकरण ।
- कृषि तथा पशु सेवा सम्बन्धी प्रयोगशालाको सम्बद्धता सम्बन्धी विषय ।
- खाद्यान्नबाली र अत्यावश्यक वस्तुहरूको उत्पादन तथा बजार व्यवस्थापन ।
- संयुक्त राष्ट्रसंघीय खाद्य तथा कृषि सङ्गठन, विश्व पशु स्वास्थ्य सङ्गठन, कृषि विकासका लागि अन्तर्राष्ट्रिय कोष तथा अन्तर्राष्ट्रिय कृषि संस्था ।
- कृषि फार्म तथा कृषि केन्द्र ।
- कृषि सम्बन्धी संस्थान, समिति तथा कम्पनी ।
- नेपाल कृषि सेवाको सञ्चालन ।

७. कानूनी व्यवस्था:

कृषि विकास मन्त्रालयको कार्यक्षेत्र भित्र रही कार्यसम्पादन गर्नुपर्ने प्रचलित नीति, ऐन, नियमावली, आदेश, निर्देशिका, कार्यविधि, मार्गदर्शन एवं अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि, सम्झौताहरू निम्न बमोजिम रहेका छन्:-

७.१ नीतिहरू

- दीर्घकालिन कृषि योजना प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्ने सम्बन्धी नीतिगत तथा संस्थागत व्यवस्था, २०५० ।
- राष्ट्रिय बीउ विजन नीति, २०५६ ।
- राष्ट्रिय चिया नीति, २०५७ ।
- राष्ट्रिय मल नीति, २०५८ ।
- राष्ट्रिय कफी नीति, २०६० ।
- सिंचाई नीति, २०६० ।

- राष्ट्रिय कृषि नीति, २०६१ ।
- कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन नीति, २०६३ ।
- कृषि जैविक विविधता नीति, २०६३ ।
- दुग्ध विकास नीति, २०६४ ।
- पंक्षीपालन नीति, २०६८ ।
- खर्क नीति, २०६८ ।
- पुष्प प्रवर्द्धन नीति, २०६९ ।
- कृषि यान्त्रिकरण प्रवर्द्धन नीति, २०७१ ।

७.२ ऐनहरू

- जलचर ऐन, २०१७ ।
- खाद्य ऐन, २०२३ ।
- दाना पदार्थ ऐन, २०३३ ।
- बीउ विजन ऐन, २०४५ ।
- जीवनाशक विषादि ऐन, २०४८ ।
- सहकारी ऐन, २०४८ ।
- नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद् ऐन, २०४८ ।
- राष्ट्रिय दुग्ध विकास बोर्ड ऐन, २०४८ ।
- राष्ट्रिय चिया तथा कफी विकास बोर्ड ऐन, २०४९ ।
- राष्ट्रिय सहकारी विकास बोर्ड ऐन, २०४९ ।
- पशु स्वास्थ्य तथा पशु सेवा ऐन, २०५५ ।
- पशु बधशाला र मासु जाँच ऐन, २०५५ ।
- नेपाल पशुचिकित्सा परिषद् ऐन, २०५५ ।
- बिरुवा संरक्षण ऐन, २०६४ ।
- कृषि तथा पशुधन बीमा २०६९ ।

७.३ नियमावलीहरू

- दाना पदार्थ नियमावली, २०४१ ।
- सहकारी नियमावली, २०४९ ।
- जीवनाशक विषादि नियमावली, २०५० ।
- पशु स्वास्थ्य तथा पशु सेवा नियमावली, २०५६ ।
- खाद्य नियमावली, २०५७ ।
- पशु बधशाला र मासु जाँच नियमावली, २०५७ ।

- नेपाल पशुचिकित्सा परिषद नियमावली, २०५७ ।
- बीउ विजन नियमावली, २०६९ ।

७.४ आदेशहरू

- कपास विकास समिति (गठन) आदेश, २०३७ ।
- पशु आहारा उत्पादन विकास समिति (गठन) आदेश, २०४१ ।
- चन्द्रडाँगी बीउ विजन तथा दुग्ध विकास समिति (गठन) आदेश, २०५२ ।
- बर्डफ्लु रोग नियन्त्रण आदेश, २०५२ ।
- रासायनिक मल (नियन्त्रण), आदेश, २०५५ ।
- कालिमाटी फलफूल तथा तरकारी बजार विकास समिति (गठन) (तेश्रो संशोधन) आदेश, २०६३ ।

७.५ निर्देशिकाहरू

- साना सिंचाई विशेष कार्यक्रम ।
- सहकारी खेतीमा आधारित साना सिंचाई स्कीम कार्यक्रम ।
- कृषि उपज बजार स्थलको व्यवस्था तथा सञ्चालन सम्बन्धी निर्देशिका, २०५३ (संशोधन सहित) ।
- खाद्य पोषण सुरक्षा अभियान कार्यक्रम अन्तर्गत रासायनिक मल तथा बीउ विजनमा ढुवानी अनुदान सहूलियत उपलब्ध गराउने कार्यको निर्देशिका, २०५९ ।
- प्रयोगशालाहरूको सःशुल्क सेवा सम्बन्धी कार्यान्वयन निर्देशिका, २०५९ ।
- कृषि क्षेत्रको लागि वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन निर्देशिका, २०६० ।
- कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय अन्तर्गत करार तथा साझेदारी कार्यक्रम-सञ्चालन निर्देशिका, २०६१ ।
- कृषि विकास योजना, जनकपुरको साना सिंचाई (स्यालो ट्यूबवेल) कार्यक्रम कार्यान्वयन निर्देशिका, २०६४ ।
- हिउँदे हाइब्रीड मकै क्षति राहत निर्देशिका, २०६७ ।
- हिउँदे हाइब्रीड मकै क्षति प्रभावित क्षेत्रमा Shallow Tubewell कार्यान्वयन निर्देशिका, २०६७ ।
- प्राङ्गारिक मल अनुदान निर्देशिका, २०६८ ।
- एक गाउँ एक उत्पादन (OVOP) कार्यक्रम कार्यान्वयन निर्देशिका २०६८ ।
- प्राङ्गारिक कृषि उत्पादनको सामूहिक प्रमाणीकरणका लागि आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली निर्देशिका, २०६९ ।
- बीउ विजनको दीर्घकालिन राष्ट्रिय सोच, २०७० (National Seed Vision, 2013-2025) ।
- पशु आहारा विकास राष्ट्रिय अभियान कार्यक्रम संचालन निर्देशिका, २०७० ।
- स्याउ आत्मनिर्भर कार्यक्रम संचालन निर्देशिका, २०६८ (पहिलो संशोधन, २०७०) ।
- कृषि विकास योजना जनकपुरवाट संचालित कार्यक्रमहरूको कार्य संचालन निर्देशिका, २०६८ (पहिलो संशोधन, २०७०) ।

- गाई भैंसीको वंश सुधार, संरक्षण एवं मासु उत्पादनको लागि पाडा हुर्काउने कार्यक्रम संचालन निर्देशिका, २०७० ।
- अलैंचीको रोग व्यवस्थापन तथा नर्सरी स्थापना कार्यक्रम संचालन निर्देशिका, २०७० ।
- व्यावसायिक बेमौसमी तरकारी उत्पादन पकेट कार्यक्रम कार्यान्वयन निर्देशिका, २०७० ।
- साना सिंचाई विशेष कार्यक्रम कार्यान्वयन निर्देशिका (पहिलो संशोधन, २०७०) ।
- एक जिल्ला एक उत्पादन (ODOP) कार्यक्रम कार्यान्वयन निर्देशिका २०७० ।
- बाली तथा पशुधन बीमाको प्रिमियममा अनुदान उपलब्ध गराउने निर्देशिका, २०७० ।

७.६ कार्यविधिहरू, मार्गदर्शन, बीमा आदि

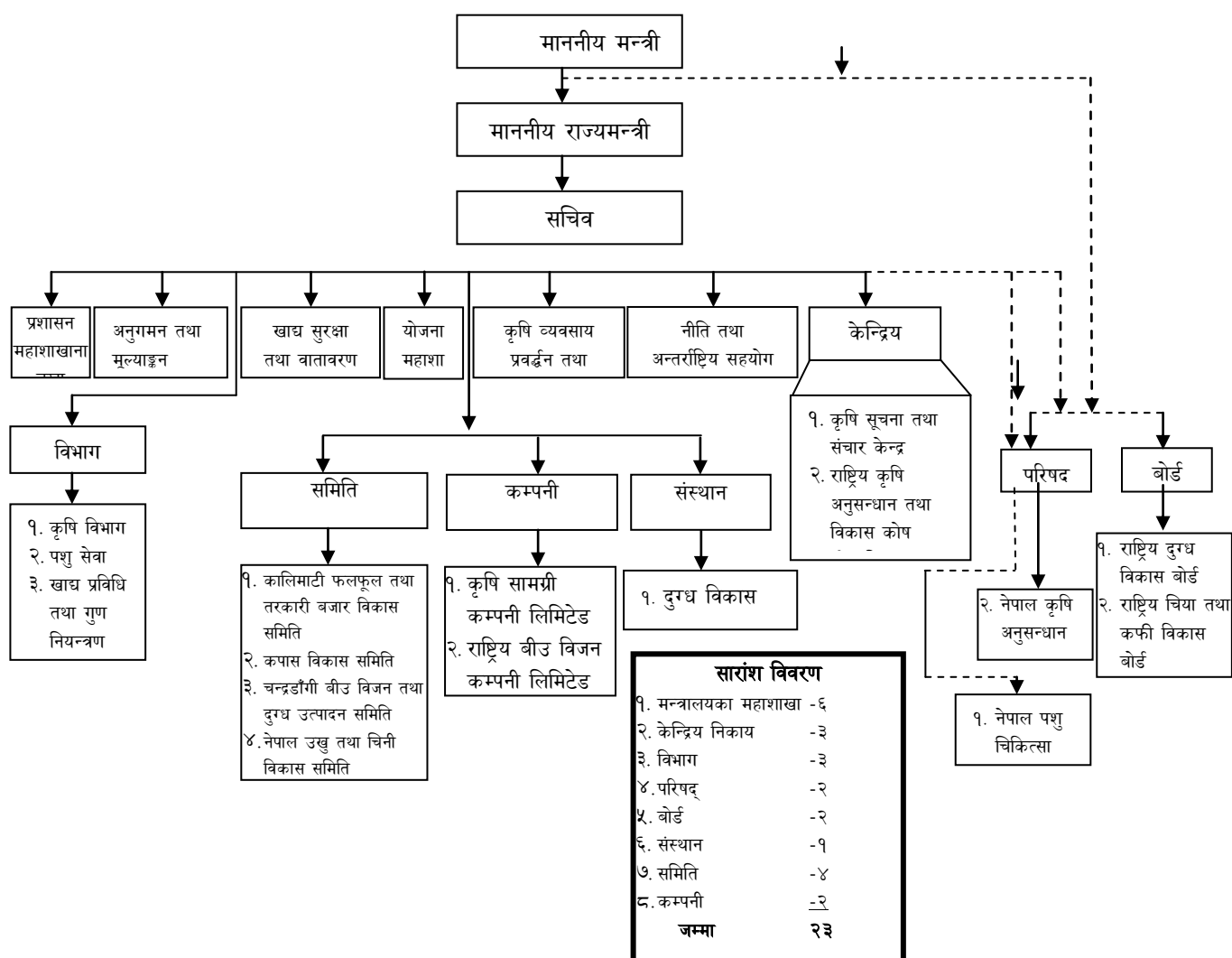
- कृषि क्षेत्रको निक्षेपण सम्बन्धी कार्य सञ्चालन कार्यविधि, २०५९ ।
- कृषि फार्म/केन्द्रहरूको दोहोरो मार्ग व्यवस्थापन प्रणाली तथा अतिरिक्त कार्यक्रम सञ्चालन कोष सम्बन्धी कार्यविधि, २०६० ।
- कर्णाली अञ्चलका ५ वटै जिल्लाहरू तथा मुस्ताङ्ग जिल्लाबाट उत्पादित स्याउको लागि कार्टुन तथा ढुवानी अनुदान नर्मस् एवम् कार्यविधि, २०६६ (संशोधन सहित) ।
- कर्णाली अञ्चलका प्रत्येक जिल्ला तथा सोलुखुम्बुबाट सिमी ढुवानी अनुदान नर्मस् तथा कार्यविधि, २०६६ ।
- सामुदायिक बीउ बैंक स्थापना सम्बन्धी कार्यविधि, २०६६ ।
- मौरी गोला उपहार कार्यक्रमको कार्यविधि, २०६६ ।
- बुटवल कृषि उपज थोक बजार सञ्चालन कार्यविधि, २०६७ ।
- अभियानमुखी सुन्तलाजात बगैचा प्रवर्द्धन कार्यक्रम कार्यविधि ।
- अभियानमुखी प्याज कार्यक्रम सञ्चालन कार्यविधि, २०६८ ।
- अभियानमुखी मकै तथा भटमास कार्यक्रम कार्यविधि ।
- अभियानमुखी मत्स्य कार्यक्रम कार्यविधि ।
- श्रोत संरक्षण प्रविधि प्रदर्शनी कार्यक्रम कार्यविधि ।
- सहकारी संघ/संस्थालाई उपलब्ध गराउने अनुदान एवम् भन्सार महसुलमा छुट सुविधा सिफारिस सम्बन्धी कार्यविधि, २०६८ ।
- प्राङ्गारिक तथा जैविक मल नियमन कार्यविधि, २०६८ ।
- कृषकहरूलाई उन्नत बीउ विजन खरीद मूल्यमा अनुदान उपलब्ध गराउने सम्बन्धी कार्यविधि, २०६८ ।
- बीउ आलु आत्मनिर्भर कार्यक्रम संचालन कार्यविधि, २०६८ तथा रष्ट्रिक स्टोर निर्माणमा अनुदान सम्बन्धी नर्मस्
- कृषि यान्त्रिकरण तथा पशुधन उद्योग स्थापनामा पूँजीगत अनुदान तथा भन्सार मिनाहा र मूल्य अभिवृद्धि कर छुट सुविधा सिफारिस सम्बन्धी कार्यविधि, २०६९ ।

- राष्ट्रिय प्राङ्गारिक कृषि सम्बन्धी प्रदायक निकायको सम्बन्धन प्रदान गर्ने सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको कार्यविधि, २०६९ ।
- प्राङ्गारिक कृषि उत्पादन निर्यातका लागि प्रमाणीकरण शुल्क अनुदान उपलब्ध गराउने व्यवस्था सम्बन्धी कार्यविधि, २०६९ ।
- प्राङ्गारिक कृषि उत्पादनको सहभागितामूलक गुणस्तर निर्धारण प्रणाली सञ्चालन सम्बन्धी मार्गदर्शन, २०६९ ।
- बाली तथा पशुपंक्षी बीमा निर्देशन, २०६९ ।
- सुन्तलाजात फलफूल बगैँचा दर्ता कार्यविधि ।
- अदुवा बेसार प्रदर्शन कार्यक्रम सम्बन्धी कार्यविधि तथा नर्मस् ।
- उच्च मूल्य कृषि वस्तु विकास आयोजना, आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय नर्मस् ।
- लेख रचनाको पारिश्रमिक परिमार्जन सम्बन्धी नर्मस् ।
- प्लाष्टिक पोखरी निर्माण कार्यविधि, २०७० ।
- अभियानमूलक भकारो सुधार कार्यक्रम संचालन कार्यविधि, २०७० ।
- सर्भे सर्भिलेन्स कार्यक्रम संचालन कार्यविधि, २०७० ।
- शित भण्डार निर्माणका लागि अनुदान उपलब्ध गराउने सम्बन्धी कार्यविधि, २०७० ।
- कृषि यान्त्रिकरण अनुदान परिचालन कार्यविधि, २०७० ।
- कृषि सहकारी संस्थालाई कृषि उपज खरिद बिक्रीका लागि अनुदान वितरण कार्यविधि, २०७० ।
- अभियानमूलक समस्या निदान कार्यक्रम संचालन कार्यविधि, २०७० ।
- नमूना आई. पि. एम. गाउँ स्थापना तथा संचालन कार्यविधि, २०७० ।
- अभियानमुखी तेलहन बाली उत्पादन आयोजनाको कार्यक्रम संचालन कार्यविधि, २०७० ।
- कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्यविधि स्वीकृती, २०७० ।
 - ❖ मध्य पहाडी वृहत्तर मकै उत्पादन कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्यविधि, २०७० ।
 - ❖ सहायक बाली (Secondary Crop) प्रवर्द्धन कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्यविधि, २०७० ।
 - ❖ जुट खेती विस्तार तथा प्रवर्द्धन कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्यविधि, २०७० ।
 - ❖ उखु खेती विस्तार तथा प्रवर्द्धन कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्यविधि, २०७० ।
 - ❖ रबर खेती विस्तार तथा प्रवर्द्धन कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्यविधि, २०७० ।
 - ❖ मुसुरो उत्पादन प्रवर्द्धन कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्यविधि, २०६८ (पहिलो संशोधन, २०७०) ।
- बीउ आलु आत्मनिर्भर कार्यक्रम कार्यविधि, २०६८ (प्रथम संशोधन, २०७०) ।
- युवा रोजगार प्रवर्द्धन कार्यक्रम संचालन कार्यविधि, २०७० ।
- अदुवा प्रवर्द्धन कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्यविधि, २०७० ।
- प्याजको शित भण्डार निर्माण कार्यक्रम संचालन कार्यविधि, २०७० ।
- सुन्तला बगैँचा सुदृढीकरण अभियान कार्यक्रम संचालन कार्यविधि, २०७० ।

- गुणस्तरीय बीउ उत्पादन कृषक पाठशाला संचालन नर्मस् एवं कार्यविधि (प्राविधिक पक्ष) ।
- सुन्तलाजात फलफूल सम्बन्धी नर्मस्, २०७० ।
- साना सिंचाई विशेष कार्यक्रम कार्यान्वयन निर्देशिका (पहिलो संशोधन, २०७०) ।
- तालिम/गोष्ठी संचालन तथा जनरल प्रकाशन सम्बन्धी आर्थिक नर्मस् परिमार्जन ।
- घाँस बालीको व्यावसायिक बीउ उत्पादन तथा बजारीकरण कार्यक्रम संचालन कार्यविधि, २०७० ।
- कृषकस्तर पशुपालन व्यवहारिक तालिम संचालन कार्यविधि, २०७० (पशुपंक्षी फार्ममा संचालन हुने) ।
- ग्रामिण युवा स्वरोजगार प्रवर्द्धन पशु विकास कार्यक्रम कार्यविधि, २०६४ (पहिलो संशोधन, २०७०) ।
- मिल्क एनालाईजर वितरण कार्यविधि, २०७० ।
- पशु स्वास्थ्य कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्यविधि, २०७० ।
- व्यावसायिक साक्षरता कक्षा (तालिम) संचालन सम्बन्धी आर्थिक नर्मस् ।
- पशु स्वास्थ्य कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्यविधि, २०७० ।
- मौरी, च्याउ, रेशम कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्यविधि, २०७० ।
- मत्स्य विकास कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्यविधि, २०७० ।
- बाली उत्पादनोपरान्त क्षति न्यूनीकरण तथा गुणस्तरीय कृषि वस्तु उत्पादनको लागि कृषक, कृषक समूह, कृषि सहकारी तथा कृषि उद्यमीहरुलाई अनुदान उपलब्ध गराउने सम्बन्धी कार्यविधि, २०७० ।
- यूवा लक्षित कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्यविधि, २०७० ।
- सामुदायिक पोष्ट हार्भेष्ट सेवा केन्द्र स्थापना सम्बन्धी वित्तिय संस्थाको साझेदारीमा ब्याज अनुदान परिचालन कार्यविधि, २०७० ।
- लघुवित्त/सहकारी संस्थासँगको साझेदारीमा कृषि औजार, उपकरण खरिद तथा संचालन गर्न ब्याज अनुदान परिचालन कार्यविधि, २०७० ।
- सामुदायिक कृषि यान्त्रिकरण सेवा केन्द्र सम्बन्धी कार्यविधि, २०७० ।
- यूवा लक्षित पशुपंक्षी बजार प्रवर्द्धन कार्यक्रम कार्यविधि, २०७० ।
- राष्ट्रपति उत्कृष्ट कृषक पुरस्कार कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्यविधि, २०७१ ।

८. मन्त्रालयको संगठन संरचना:

संगठन संरचना

९. आ.व.२०७१/७२ मा सम्पादन भएका महत्वपूर्ण कार्यहरू:

- हेलो सरकार कक्षबाट प्राप्त १५९ वटा गुनासो मध्ये शत प्रतिशत फछ्यौट गरिएको छ ।
- यस अवधिमा लागत सहभागिताको आधारमा २ लाख ३२ हजार १८८ मे.टन रासायनिक मल (युरिया १,४५,६२२ मे.टन, डिएपी. ८१,५२० मे.टन र पोटास ५,०४६ मे.टन) र २६९७ मे.टन प्राङ्गारिक मल बिक्री वितरण भएको, ३५ हजार मे.टन रासायनिक मल तथा २९८ मे.टन प्राङ्गारिक मल मौज्दात रहेको। यस अवधिमा गहुँको उन्नत बीउ ४७६८ मे.टन र धान १८१३ मे.टन गरी जम्मा ६५८१ मे.टन बिक्री वितरण भएको छ ।
- कृषि विकास योजना अन्तर्गत ७ वटा Deep Tubewell, ३१६ वटा Shallow Tubewell जडान, ५ वटा डिप ट्युबवेलमा पम्प हाउस निर्माण तथा ४० वटा डिप ट्युबवेलमा पम्प जडान गरिएको छ।

- बागवानी विकास कार्यक्रमअन्तर्गत ३ लाख २ हजार गोटा फलफूल बिरुवा वितरण, ४५ हजार २२१ आलङ्कारिक बिरुवा उत्पादन वितरण भएको छ ।
- धादिङ्ग, लमजुङ्ग, कास्की, तनहुँ, गोरखा, पर्वत, स्याङ्गजा र म्याग्दी जिल्लामा सञ्चालित सुन्तलाजात बगैँचा सुदृढिकरण कार्यक्रम अन्तर्गत ४०० हेक्टर क्षेत्रमा सुन्तलाजात बगैँचा सुदृढिकरण गरिएको र कीर्तिपुरमा स्क्रीन हाउस निर्माण कार्य पुरा भएको छ ।
- स्याउ, अनार, कागती र केरामा आत्मनिर्भर हुन लक्षित कार्यक्रम अन्तर्गत स्याउ ४९२.५ हे. (१,४७,७५० बिरुवा), अनार ३.६५ हे. (३००० बिरुवा), कागती १६० हे. (४८००० बिरुवा) र केरा २५२ हे. (३४०७०० बिरुवा) थप क्षेत्रफल विस्तार भएको छ ।
- आलु, तरकारी तथा मसला विकास कार्यक्रम अन्तर्गत २५ लाख ७८ हजार ४०० तरकारीका बेर्ना, १५.४ के.जी. बीयाँ आलु (T.P.S.) तथा २४.५ मे.टन बेसिक बीउ आलु उत्पादन तथा वितरण भएको छ ।
- बीउ आलु आत्मनिर्भर कार्यक्रम अन्तर्गत अनुदानमा टि.पि.एस बीयाँ वितरण ८ के.जी., अनुदानमा १० मे.टन क्षमताको ३२ वटा रास्टिक स्टोर निर्माण भएको छ ।
- अलैंचीका ४० वटा निजी नर्सरी (पहिलो वर्ष), १४ वटा निजी नर्सरी (दोश्रो वर्ष) स्थापना भएका छन् ।
- यूवा लक्षित कार्यक्रम अन्तर्गत रु.९ करोड १२ लाख ८१ हजार अनुदान दिई ७३९.३६ हेक्टरमा व्यावसायिक तरकारी खेती विस्तार भएको छ ।
- बीउ प्रवर्द्धन तथा गुण नियन्त्रण कार्यक्रम अन्तर्गत विभिन्न प्रयोगशालाहरुबाट क्रसचेक परीक्षणका लागि प्राप्त ७८२ वटा बीउ नमूना परीक्षण गरिएको, खाद्यान्न र तरकारी बालीको जम्मा १८२ हेक्टर क्षेत्रफलमा बीउ बाली खेतको निरीक्षण गरिएको र धान, गहुँ मकै, भटमास र तरकारी गरी जम्मा २००० मे.टन बीउ प्रमाणिकरण गरिएको अवस्था छ ।
- मत्स्य विकास कार्यक्रम अन्तर्गत ८२१६.६९ हजार फिङ्गरलिङ्ग, १३२२९६.३ हजार हयाचलिङ्ग, १५४६२.३१ हजार फ्राई र सौन्दर्य माछा ४२.७८ हजार उत्पादन भई कृषकस्तरमा बिक्री वितरण भएको, खाने माछा २६.८७ मे.टन उत्पादन भएको, तराईका २० जिल्लामा सञ्चालित अभियानमुखी मत्स्य विकास कार्यक्रम अन्तर्गत ३७६ हेक्टर र मध्यपहाडमा ६७ हेक्टरमा मत्स्य जलाशयको क्षेत्र विस्तार भएको छ । त्यसैगरी उदयपुर, लम्जुङ्ग, दोलखा, प्युठान र रुकुममा मत्स्य भुराको श्रोत केन्द्र स्थापना भई १६ करोड १९ लाख १८ हजार मत्स्य बीज उत्पादन तथा वितरण भएको छ ।
- खाद्य पोषण तथा प्रविधि कार्यक्रम अन्तर्गत खाद्य वस्तुका ३०७२ वटा नमूना संकलन, खाद्य तथा दाना उद्योगहरुको उत्पादन स्वच्छता सम्बन्धमा १२८० पटक निरीक्षण अनुगमन, होटल, रेष्टुरेण्ट तथा मिठाई पसलहरुको ८८० पटक निरीक्षण अनुगमन, १७८६ वटा उद्योग अनुज्ञा पत्र नविकरण/जारी तथा शिफारिस, २७९ मुद्दा दायर, ३४,७४७ खाद्य वस्तुका नमूनाहरुको प्रयोगशाला परीक्षण, २३,९९९ खाद्य वस्तुहरुको लट प्रमाणिकरण गरिएको छ ।

- बाली संरक्षण कार्यक्रम अन्तर्गत २१ पटक प्लान्ट क्लिनिक सन्चालन, विषादिको पंजीकरण तथा व्यवस्थापन तर्फ ५८२ वटा विषादिको पञ्जिकरण, ५४३ जना विषादि खुद्रा व्यापारीलाई विषादिको सुरक्षित कारोबार सम्बन्धी तालिम प्रदान, ४५४ जना विषादि खुद्रा विक्रेताहरूको इजाजत नविकरण र ९५० जनालाई विषादि खुद्रा विक्रेताको नयाँ इजाजतपत्र प्रदान गरिएको, ९ क्विन्टल ट्राईकोडर्मा उत्पादन, ७००० बोतल च्याउ बीउ उत्पादन भई बिक्री वितरण भएको छ ।
- बाली विकास कार्यक्रम अन्तर्गत ३०० हेक्टर क्षेत्रफलका लागि श्रोत बीउ ५० प्रतिशत ढुवानी अनुदानमा वितरण भएको, ४ जिल्लामा बीउ घुम्ती कोष स्थापना सहयोग अनुदान दिइएको, ३ जिल्लामा बीउ भण्डार घर निर्माण/सुधार सहयोग उपलब्ध गरिएको, कृषकस्तरमा उत्पादित ४४१ मे.टन बीउ प्रमाणिकरण गरिएको, ७४३९ वटा बीउ नमूना परीक्षण गरिएको र ६००२ हेक्टरमा बीउ बाली निरीक्षण गरिएको छ ।
- अभियानमुखी मकै, भटमास उत्पादन कार्यक्रम अन्तर्गत तराई मधेशका १६ जिल्लामा १९५ मे.टन उन्नत तथा हाइब्रीड मकै बीउ वितरण भई ९७५२ हे. क्षेत्रफल विस्तार भएको, ३६ वटा मकै छोडाउने मेशिन, २७५ वटा त्रिपाल र २४० वटा स्प्रेयर वितरण भएको छ ।
- अभियानमुखी तेलहन बाली उत्पादन कार्यक्रम अन्तर्गत २४०० हेक्टरमा तेलहन बालीको क्षेत्रफल विस्तार तथा ३६०० हेक्टरमा बीउ प्रतिस्थापनको कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको जसमा कृषकहरूलाई ५० प्रतिशत अनुदानमा ५५ मे.टन. उन्नत बीउ र २ मे.टन श्रोत बीउ, २०० वटा त्रिपाल, २५ वटा स्प्रेयर वितरण गरिएको र २०० हेक्टरमा बीउ उत्पादन कार्यक्रम सञ्चालन गरिएकोछ । तोरी मिल सञ्चालन गरेका सहकारीहरूलाई तोरी पेलने मेशिन खरिदमा ५० प्रतिशत अनुदान, ३४ वटा उन्नत भकारी र ५०० वटा सुपर ग्रेन ब्याग पनि वितरण गरिएको छ ।
- मध्य पहाडका ४० जिल्लामा सञ्चालित “बृहत्तर मकै उत्पादन कार्यक्रम” अन्तर्गत ५५१.८३ मे.टन बीउ वितरण भई १८४०४ हे. मा क्षेत्र विस्तार भएको, ५० प्रतिशत अनुदानमा पावर टिलर वितरण १९६ वटा, मकै छोडाउने मेशिन १००० वटा, त्रिपाल १००० वटा वितरण गरेको गरिएको छ ।
- चिनी मिलहरूको सहयोगमा उखुका जातहरूको Inventory तयार पार्ने कार्य १ पटक, चिनी मिलहरू र कृषकहरूको सहभागितामा सहभागीतामूलक ४ वटा जातीय छनौट, ५० प्रतिशत अनुदानमा २ वटा खाँडसारी मिल स्थापना भएको छ ।
- रेडियो नेपाल तथा नेपाल टेलिभिजनसँगको सहकार्यमा ३६५ पटक कृषि कार्यक्रम उत्पादन एवं प्रसारण भएको, ६६ जिल्लाका १२६ वटा एफ.एम. (केन्द्र ८, पूर्वाञ्चल २६, मध्यमाञ्चल ३५, पश्चिमाञ्चल ३४, मध्यपश्चिमाञ्चल ११ र सुदूर पश्चिमाञ्चल १२) सँगको सहकार्यमा कृषि कार्यक्रम उत्पादन तथा प्रसारण भएको, कृषि द्वैमासिक ३६००० प्रति, पुस्तिका ३६००० प्रति र पोष्टर ६००० प्रति प्रकाशन, बाली तथा पशुपंक्षी बीमा ऐन नियमको संगालो प्रकाशन २००० प्रति, कृषि डायरी छपाई १ लाख प्रति, क्षेत्रीय कृषि कार्यक्रम उत्पादन तथा प्रसारण ८४ पटक (१४ वटा स्थानिय

- भाषामा समेत), ५ क्षेत्रमा क्षेत्रीय कृषि निर्देशकको संयोजकत्वमा क्षेत्रीय कृषि संचार समन्वय समिति गठन, ७५ वटै जिल्लामा जिल्ला कृषि संचार समन्वय समिति गठन भएको छ ।
- कृषि प्रसार तथा तालिम कार्यक्रम अन्तर्गत १२४ जना कृषि अधिकृतहरू तथा ३५५ जना प्रा.स./ना.प्रा.स.हरूलाई विभिन्न व्यवस्थापकीय तथा प्राविधिक विषयमा तालिम प्रदान गरिएको छ जसबाट संस्थागत सुदृढीकरण, प्राविधिकहरूको क्षमता एवं कार्यक्षमतामा अभिवृद्धि हुन फिल्डस्तरमा प्रभावकारी सेवा प्रवाह हुन गई समग्र कृषि क्षेत्रको उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धिमा सघाउ पुगेको छ ।
 - १०७० जना ग्रामीण युवा/युवतीहरूलाई ५१ दिने ग्रामीण कृषि कार्यकर्ता तालिम र १८९ जना अगुवा कृषकहरूलाई विभिन्न प्राविधिक तथा सीपमुलक विषयहरूमा विविध तालीम सञ्चालन गरी देशभर स्थानीयस्तरमा रहेको कृषि प्राविधिकहरूको अभावलाई कम गर्ने प्रयास भएको छ ।
 - कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन तथा बजार विकास कार्यक्रम अन्तर्गत फलफूल र तरकारी विक्री वितरणका लागि ११९ वटा कृषि उपज संकलन केन्द्र, ७८ वटा कृषि बजार स्थल स्थापना गरिएको, १० वटा क्षेत्रीय कृषि थोक बजार (नवलपुर, सिन्धुली, विर्तामोड, धरान, ढल्केबार, पोखरा, कोहलपुर, कावासोती, सुर्खेत र अत्तरिया) मा पूर्वाधार निर्माण सुधार कार्य गरिएको, भैरहवा र जनकपुरमा १/१ वटा क्षेत्रीय माछा बजार स्थापनाका लागि आवश्यक पूर्वाधार निर्माणको प्रारम्भिक कार्य सम्पन्न गरिएको छ ।
 - सातौँ राष्ट्रिय प्राङ्गारिक कृषि मेला, प्रथम राष्ट्रिय कृषि यान्त्रिकरण मेला र गोदावरी पुष्प मेला १/१ पटक संचालन गरिएको, कृषि बजारहरूको गुरु योजना तयार १ पटक, विश्व खाद्य दिवस कार्यक्रममा विभिन्न बाली/वस्तुहरूमा उत्कृष्ट कृषकहरूलाई पुरस्कृत गरिएको छ ।
 - सहकारी खेती साना सिंचाई तथा मल बीउ ढुवानी कार्यक्रम अन्तर्गत ७५ वटै जिल्लाहरूमा ३६६० वटा योजना सम्पन्न गरी ८६५५ हेक्टरमा सिंचाई सुविधा थप भएको त्यसैगरी तरकारी खेतीका लागि मध्य पहाडी जिल्लाहरूमा ३७३ वटा प्लाष्टिक पोखरीहरूको निर्माण सम्पन्न भई थप ११२ हेक्टरमा सिंचाई सुविधा पुगेको छ । बालीका १४७ वटा सहकारी खेती स्किम सञ्चालन भएको छ ।
 - व्यावसायिक बंगुरपालनको लागि १७५० उन्नत जातका बंगुरका पाठापाठी तथा व्यावसायिक कुखुरापालनको लागि १८ हजार चल्लाको साथै विभिन्न सहकारीहरूमा वितरण भएको छ ।
 - ५० प्रतिशत अनुदानमा रु.३ करोड ७१ लाख ११ हजार ९ सय बराबरको पावर टिलर ४२४ थान, मिनी टिलर २१७ थान र त्यसका Attachments ३२९ थान वितरण भएको छ ।
 - उच्च पहाडका दूर्गम २६ जिल्लाहरूमा ९१९८ मे.टन रासायनिक मल, २६ मे.टन प्राङ्गारिक मल तथा १९० मे.टन मुख्य खाद्यान्न बालीहरूको बीउ ढुवानीमा अनुदान उपलब्ध गराईएको छ ।
 - व्यावसायिक कृषि तथा व्यापार आयोजनाको पूरक अनुदानमा २५२ वटा उप-आयोजनाहरू लाई सम्झौता बमोजिम जम्मा ५९५ किस्ता अनुदान रकम उपलब्ध गराइएको, ३७० वटा PCN को स्थलगत प्रमाणिकरण गरी २९१ वटा पूर्ण प्रस्तावहरू आयोजनामा प्राप्त भई मूल्याङ्कन जारी रहेको, छनौट गरिएका वस्तुहरूको Value Chain को उत्पादकत्व २५%ले वृद्धि हुने लक्ष्य राखिएकोमा

उत्पादकत्व वृद्धि: प्रति हेक्टर तरकारीमा १३.५ बाट १७ मे.टन (२५.९३%), अदुवामा १३.३ बाट २४ मे.टन (८०.४५%) भएको छ ।

- एकीकृत जलश्रोत व्यवस्थापन आयोजना अन्तर्गत ५४१ हेक्टरमा बीजवृद्धि कार्यक्रम संचालन गरिएको, Investment Support for Community and Productive Assets अन्तर्गत समुदयामा आधारित हयाचरी, बीउ बैंक, नर्सरी, मार्केट सेन्टर स्थापना, संकलन केन्द्र निर्माण, बजारसंग जोड्ने सानो कलभर्ट आदि ६३ वटा निर्माण भएका छन् ।
- पशु स्वास्थ्य सेवा कार्यक्रम अन्तर्गत रेबिज रोग विरुद्ध ४२ हजार १ सय ३ डोज तथा अन्य विभिन्न पशुपंक्षीको खोप २५२७० हजार मात्रा उत्पादन भई स्वदेशमै खोपको आपूर्ति भएको, रानीखेत, खोरेत र स्वाइन फिवर नियन्त्रणको लागि रणनीतिक खोप कार्यक्रम संचालन भएको छ ।
- पशु विकास सेवा कार्यक्रम अन्तर्गत ४ लाख ९८ हजार डोज जमेको वीर्य उत्पादन, पशुजन्य पदार्थको गुण परीक्षण १५० वटा, ५ जिल्लामा गाईको श्रोतकेन्द्र विकास कार्यक्रम संचालन शुरू गरिएकोछ । राष्ट्रिय अभियानमुखी घाँस विकास कार्यक्रम मार्फत् ४९७६ हेक्टरका घाँस विकास कार्यक्रम संचालन भएको, पोखरामा TMR मेशिन जडान, पि.पि.पि. मोडेलमा तरल नाइट्रोजन प्लान्ट स्थापना भएको छ ।
- पशुपंक्षी बजार प्रवर्द्धन कार्यक्रम अन्तर्गत ४ पटक बजार सूचना संकलन तथा प्रेषण, पशु संकलन केन्द्र २७ वटा, चिलिङ्ग भ्याट १२१ वटा, मासु पसल सुधार २६४ र डेरी पसल सुधार १६७ वटा, मिल्क एनालाईजर २५ वितरण गरेको, ४ पटक बजार बुलेटिन प्रकाशन भएको छ ।
- पशु विकास फार्महरू अन्तर्गत उन्नत नस्लका १८२८ वटा पशु र २ लाख ११ हजार कुखुराको चल्ला उत्पादन तथा वितरण गरिएको छ ।
- कबुलियति वन तथा पशु विकास आयोजना अन्तर्गत गुणस्तरीय बीउ उत्पादन तालिम कृषकस्तर १ हप्ते २२ पटक संचालन, कबुलियति क्षेत्रमा भएका २२ हजार बोका/बाखा/ पाठापाठीमा खोप तथा ११ हजारमा उपचार सेवा पुऱ्याइएको, ४२ वटा बाखाको खोर सुधार २७ वटा घाँसको नर्सरी स्थापना भएको छ ।
- सामुदायिक पशु विकास आयोजना अन्तर्गत १८०० हेक्टरमा हिउँदै/वर्षे घाँस विकास, ८६ वटा डेरी पसल सुधार, १७४ व्यवसायिक डेरी फार्म सहकारी र ७७ वटामा मासु पसल सुधारमा सहयोग पुगेको छ ।
- बाली अनुसन्धान कार्यक्रम तर्फ धान ४४९.५६, मकै ७३.२१, गहुँ २०३.२७ अन्य खाद्यान्न (जौ, फापर र कोदो) ५.०४, आलु १९.०७, दलहन, १५.०४, तेलहन ८.२२, जुट १.३१, उखु १९९.४६, तरकारी २.०४, अदुवा २.६६, ढैंचा ३.७५, घाँसको बीउ १८.९५ गरी जम्मा १००२.८३ मे.टन श्रोत बीउ, ५ लाख ६ हजार ८६२ विरुवा, आलुको पि.बि.एस. २ लाख २२ हजार ९२४ दाना उत्पादन भएको, बाखाका १५४९ वटा पाठापाठी, बंगुरका २७८ वटा पाठापाठी,

बाछा बाछी/पाडापाडी २७ वटा, कुखुराका ७३ हजार २६८ वटा चल्ला, माछा भूरा १ करोड ५ लाख ९२ हजार ३१ उत्पादन तथा बिक्री वितरण भएको छ ।

- हिमाली आयोजना अन्तर्गत विभिन्न हिमाली जिल्लामा रहेका कृषि विकास मन्त्रालय अन्तर्गतका निकायहरूका भौतिक निर्माण सुधार कार्य भएको, व्यवसाय छनौट तथा व्यवसायिक योजना तयार गर्न ५० पटक तालिमको व्यवस्था गरिएको, तिब्बतबाट ३० वटा याक र नाक खरिदगरी ल्याएको, घुम्टि स्थलगत तालिम ७३ पटक संचालन, कृषि विकास अनुदान ३७ पटक दिइएको छ ।
- रानी जमरा कुलेरिया सिंचाई आयोजना (कृषि) अन्तर्गत गहुँको बीजवृद्धि कार्यक्रम ७० हेक्टर, तरकारी ब्लक उत्पादन प्रदर्शन ५० हेक्टर, आलु ब्लक उत्पादन प्रदर्शन १० हे., फलफूल नर्सरी स्थापना सहयोग ४ वटा, सामुदायिक बीउ बैंक स्थापना ३ वटा, मत्स्यपालन पोखरी निर्माण एवं मर्मत संभार ६ हेक्टरमा गरिएको छ ।
- कृषि तथा खाद्य सुरक्षा आयोजना अन्तर्गत आयोजना कार्यान्वयन संयन्त्रको गठन भई १९० वटा गाविस छनौट एवं कार्यविधि तयार भई आयोजनाको प्रभाव मूल्याङ्कनको लागि १९ वटै जिल्लाहरूमा आधारभूत सर्वेक्षण कार्य सम्पन्न भएको, जिल्लास्तरमा कृषक पाठशाला संचालनको लागि समूहहरू र लक्षित वर्ग छनौट भई प्राविधिक र कृषक सहजकर्ताहरूको पुनर्ताजगी तालिम सम्पन्न, बाखा प्रजनन कार्यक्रमको लागि ३ जिल्लाहरूमा समूह छनौट गरी कार्यक्रम कार्यान्वयनमा गएको, बाखा उत्पादकत्व सुधार र बाखा मार्फत् जीविकोपार्जन सुधारका कार्यहरू ११ जिल्ला पशु सेवा कार्यालयहरूबाट शुरू भएको छ ।
- किसानको लागि उन्नत बीउ विजन कार्यक्रम अन्तर्गत खाद्यान्न बालीको मूल बीउ उत्पादन १५ हेक्टरमा, तरकारी बालीको मूल बीउ उत्पादन ४ हेक्टर, प्रदर्शन कार्यक्रम ९० वटा, साना किसान सहकारीको स्थापनामा सहयोग, बीउ विजन परीक्षण प्रयोगशाला २ तथा सेवा केन्द्र १ निर्माण, बीउ उत्पादनमा बीउको गुणस्तर नियन्त्रण सम्बन्धी तालिम, विभिन्न सेवा र परामर्श सम्बन्धी TOR र RFP तयारी तथा प्रकाशन, कार्यक्रम लागु भएका जिल्लाहरूसँगको समन्वयमा EFS कार्यक्रम संचालन र नार्कसँगको समन्वयमा PVS कार्यक्रम संचालन भएको छ ।
- पहाडी मकैबाली अनुसन्धान कार्यक्रम अन्तर्गत मकैको प्रजनन बीउ (Breeder Seed) ८६८० के.जी. र मूल बीउ (Foundation Seed) ६९८१० के.जी. उत्पादन तथा वितरण गरिएको छ ।
- कर्णाली अञ्चल कृषि विकास आयोजना अन्तर्गत ६७१ मे.टन स्याउ प्राङ्कारिक प्रमाणिकरण गरिएको, १३०० वटा स्याउ प्याकेजिङ्ग कार्टुन वितरण भएको, १४ मे.टन स्याउ ढुवानीका लागि अनुदान उपलब्ध गराइएको छ । नश्व सुधारको लागि २ वटा स्थानिय याक, ४ वटा जर्सि साँढे, ४ वटा रांगो, २४ वटा बोका वितरण भएको, ९ हेक्टरमा घाँस विकास, चरन खर्क व्यवस्थापन र परजीवी नियन्त्रण कार्यक्रम भएको छ ।
- कृषि प्रसार कार्यक्रम (जिल्लास्तर) अन्तर्गत १३०५१ प्रदर्शन कार्यक्रम, १२७७०६ उन्नत बीउ किट वितरण, ८९९ कृषक समूह गठन, १९० वटा कृषक दिवस, ७ वटा कृषि मेला प्रदर्शनी, ११८ निजी

नर्सरी स्थापना, १००१ हेक्टर क्षेत्रफलमा बीजवृद्धि कार्यक्रम संचालनका लागि श्रोत बीउ वितरण, ४८६५ मौरीघार वितरण, ११५२ प्लाष्टिक घर निर्माण भएको, पावर टिलर वितरण ११० वटा, च्याउ बीउ ९०५६२ बोतल, अलैंची खेती विस्तार ८३ हे., रष्टिक स्टोर १२ वटा, माटो परिक्षण शिविर २२५ वटा, सेवा केन्द्रस्तर तालिम ४५८३ पटक, जिल्लास्तर तालिम ४२२ पटक, घुम्ती तालिम ८२६ पटक, भकारो सुधार कार्यक्रम ४९० वटा संचालन भएको छ ।

- पशु सेवा प्रसार कार्यक्रम (जिल्लास्तर) अन्तर्गत नश्व सुधारको लागि ४,४५,२५४ गाई/भैंसीमा कृत्रिम गर्भाधान सेवा, २० लाख ३१ हजार संख्यामा पशु उपचार सेवा पुऱ्याइएको र ३७० कृषक/व्यवसायीहरूलाई विभिन्न विषयको तालिम प्रदान गरिएको छ ।
- माटो परिक्षण तथा सुधार सेवा कार्यक्रम अन्तर्गत ३४६४ वटा माटोको नमूना विश्लेषण, १४१ वटा रसायनिक मलको नमूना गुणस्तर विश्लेषण, २६४ माटो परीक्षण शिविर, एकिकृत खाद्यतत्व व्यवस्थापन कृषक पाठशाला ४० वटा संचालन गरिएको, अभियानमुलक भकारो सुधार कार्यक्रम अन्तर्गत ४० जिल्लामा ९८९६ वटा भकारो सुधारको कार्यक्रम सम्पन्न भएको छ ।
- दुग्ध विकास संस्थानले ग्रामिण कृषकहरूबाट ६ करोड ८ लाख ५१ हजार १६४ लिटर कच्चा दूध सङ्कलन गरी रु.२ अर्ब १५ करोड ४४ लाख ६ हजार ५३१ कृषकहरूलाई भुक्तानी गरेको, स्थानीय बजारमा प्रशोधित दूध ५ करोड ५० लाख १८ हजार २३४ लिटर बिक्री गर्नुको साथै विभिन्न दुग्ध पदार्थहरू शहरी क्षेत्रहरूमा बिक्री वितरण गरेको छ ।
- कालिमाटी फलफूल तथा तरकारी थोक बजारमा कुल २ लाख २९ हजार १६० मेट्रिक टन कृषिजन्य वस्तुहरूको आगमन भएको थियो। यसमा स्वदेशी उत्पादनको योगदान ७३ प्रतिशत (१ लाख ६७ हजार २९० मेट्रिक टन) रहेको छ ।
- कपास विकास समितिबाट कृषकहरूबाट उत्पादित बीउ सहितको १९७.५ मे.टन कपास खरीद गरिएको छ ।

१०. आर्थिक वर्ष २०७०/०७१ मा विनियोजित बजेट एवं खर्चको यथार्थ विवरण:

चालु खर्च

रु. हजारमा

सि.नं.	व.उ.शि.नं.	कार्यक्रम	कायम बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत
१	३१२०११३	कृषि विकास मन्त्रालय	१६५,४५२	१२०,८२२	७३.०३
२	३१२०१२३	कृषि विभाग	४०,००८	३६,२९२	९०.७१
३	३१२०१३३	क्षेत्रीय कृषि निर्देशनालयहरू	६०,०३५	५६,०८५	९३.४२
४	३१२०१४३	पशु सेवा विभाग	४०,४४१	३१,३३५	७७.४८
५	३१२०१५३	क्षेत्रीय पशु सेवा निर्देशनालयहरू	३८,९६३	३५,८०३	९१.८९
६	३१२०१६३	नेपाल पशु चिकित्सा परिषद्	३,२००	३,२००	१००.००
७	३१२०२०३	कपास विकास समिति	२५,०००	२५,०००	१००.००

८	३१२०२१३	चिया, कफि तथा अलैंची विकास बोर्ड	५०,०००	५०,०००	१००.००
९	३१२१०१३	कृषि अनुसन्धान तथा विकास कोष	६४,७१०	४८,९५८	७५.६६
१०	३१२१०२३	दीर्घकालीन कृषियोजना अनुगमन तथा समन्वय कार्यक्रम	२६३,८००	१८४,०८६	६९.७८
११	३१२१०३३	विशेष कृषि उत्पादन कार्यक्रम	५,९७३,७९४	५,९०६,५१३	९८.८७
१२	३१२१०४३	साना तथा मझौला कृषक आयस्तर वृद्धि आयोजना	४९४,०३४	१२६,४९३	२५.६०
१३	३१२१०५३	कृषि विकास आयोजना (जनकपुर)	३०,८९६	२८,७०७	९२.९१
१४	३१२१०६३	रेशम खेती विकास कार्यक्रम	८४,२७६	७९,२४७	९४.०३
१५	३१२१०७३	बागबानी विकास कार्यक्रम	२५३,४५०	२३६,९९६	९३.५१
१६	३१२१०८३	आलु, तरकारी तथा मसला विकास कार्यक्रम	३११,४९६	२७१,८६९	८७.२८
१७	३१२१०९३	बीउ प्रवर्द्धन तथा गुण नियन्त्रण कार्यक्रम	२८,२५२	२४,६८२	८७.३६
१८	३१२११०३	मत्स्य विकास कार्यक्रम	२१६,१६५	२०१,५०४	९३.२२
१९	३१२१११३	खाद्य पोषण तथा प्रविधि कार्यक्रम	१०९,०८४	१०१,४५८	९३.०१
२०	३१२११२३	बाली संरक्षण कार्यक्रम	२३३,२२९	१७१,०३९	७३.३४
२१	३१२११३३	व्यवसायीक कीट विकास	६२,०७६	५६,०३१	९०.२६
२२	३१२११४३	बाली विकास कार्यक्रम	१७७,१४३	१५६,९९०	८८.६२
२३	३१२११५३	कृषि सूचना तथा संचार केन्द्र	५६,९०८	५४,८५८	९६.४०
२४	३१२११६३	कृषि प्रसार तथा तालिम केन्द्र	१४५,४९४	१३३,०५२	९१.४५
२५	३१२११७३	समुदाय व्यवस्थित सिंचित कृषि क्षेत्र कार्यक्रम(कृषि)	४,९०८	२,७२१	५५.४४
२६	३१२११८३	माटो परीक्षण तथा सुधार सेवा कार्यक्रम	९४,७०२	९१,१७८	९६.२८
२७	३१२११९३	कृषि व्यावसाय प्रवर्द्धन तथा बजार विकास कार्यक्रम	१३६,८१४	८७,७०९	६४.११
२८	३१२१२०३	सहकारी खेती, साना सिचाइ तथा मल बीउ ढुवानी कार्यक्रम	३२१,२३०	२८३,७२६	८८.३२
२९	३१२१२२३	व्यावसायिक कृषि तथा व्यापार आयोजना	९७७,७७८	४२६,८२४	४३.६५
३०	३१२१२३३	व्यावसायिक कृषि विकास आयोजना	९,४१०	७,७९१	८२.७९
३१	३१२१२४३	एकीकृत जलस्रोत व्यवस्थापन आयोजना	९२,०८५	८७,३२४	९४.८३
३२	३१२१२५३	पशु स्वास्थ्य सेवा कार्यक्रम	२९९,६६३	२८६,९७९	९५.७७
३३	३१२१२६३	पशु विकास सेवा कार्यक्रम(गाई, भैंसी, बाख्रा र अन्य)	४४४,७२२	४२५,७०२	९५.७२
३४	३१२१२७३	पशुपन्छी बजार प्रवर्द्धन कार्यक्रम	१९,५०६	१५,४८०	७९.३६

३५	३१२१२८३	पशु विकास फार्महरु	१३०,२४२	११२,८०७	८६.६१
३६	३१२१२९३	पहाडी कबुलियती वन आयोजना(पशु विकास)	३४,०११	३०,६५४	९०.१३
३७	३१२१३०३	पशु सेवा तालिम केन्द्र	६३,७८९	५४,६५४	८५.६८
३८	३१२१३१३	सामुदायिक पशु विकास आयोजना	८७,९०५	७९,८८८	९०.८८
३९	३१२१३२३	बर्ड फ्ल्यू नियन्त्रण आयोजना	३०,०००	२४,०००	८०.००
४०	३१२१३६३	कृषि अनुसन्धान कार्यक्रम	१,७५०,०००	१,७५०,०००	१००.००
४१	३१२१३७३	राष्ट्रिय दुग्ध विकास बोर्ड(विशेष दूध उत्पादन कार्यक्रम)	३७,९२५	३७,९२५	१००.००
४२	३१२१३८३	नेपाल जुनोसिस नियन्त्रण आयोजना	६२५,९१६	५३१,४८३	८४.९१
४३	३१२१४१३	खाद्य संकट संबोधन कार्यक्रम	२०,९५०	१६,६५०	७९.४७
४४	३१२१४२३	दिगो भू-व्यवस्थापन आयोजना	११०,५८३	७,३८०	६.६७
४५	३१२१४३३	चीनी तथा उखु विकास समिति	६,०००	१,६५०	२७.५०
४६	३१२१५३३	उच्च मूल्य कृषि वस्तु विकास आयोजना	३६४,६७२	१६२,३०४	४४.५१
४७	३१२१५४३	उच्च पहाड कृषि व्यवसाय तथा जिविकोपार्जन सुधार आयोजना	३८८,०६४	२११,६७९	५४.५५
४८	३१२१५६३	रानी जमरा कुलरिया सिचाई आयोजना-प्रणाली आधुनिकिकरण कृषि कार्यक्रम	४०,६२५	३९,१५३	९६.३८
४९	३१२१५७३	जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना (कृषि व्यवस्थापन तथा सूचना प्रणाली)	६४,९०९	३२,०६४	४९.४०
५०	३१२१५८३	कृषि तथा खाद्य सुरक्षा आयोजना	३०१,७११	१९९,५७२	६६.१५
५१	३१२१५९३	मत्स्य पालन आयोजना	७८,१२४	०	०.००
५२	३१२१६०३	किसानका लागि उन्नत बीउ विजन कार्यक्रम	२५४,२७१	९३,६७०	३६.८४
५३	३१२१६१३	पहाडी मकै बाली अनुसन्धान कार्यक्रम	६९,३००	०	०.००
५४	३१२१६२३	नेपाल व्यापार एकिकृत रणनीति (कृषि कार्यक्रम)	४७,८०३	३९,०२८	८१.६४
५५	३१२८०१३	कर्णाली अन्चल कृषि विकास आयोजना	४०,०००	३९,०१४	९७.५४
५६	३१२८०२३	कृषि प्रसार कार्यक्रम	१,४७६,०३५	१,४०३,३४९	९५.०८
५७	३१२८०३३	पशु सेवा प्रसार कार्यक्रम	१,३१३,६६६	१,२४३,२६९	९४.६४
		जम्मा	१८,६६५,२२५	१५,९६६,६४७	८५.५४

पूँजिगत खर्च

रु. हजारमा

१	३१२०११४	कृषि विकास मन्त्रालय	२६,३३४	१०,००२	३७.९८
२	३१२०१२४	कृषि विभाग	९,०७०	८,७९८	९७.००

३	३१२०१३४	क्षेत्रीय कृषि निर्देशनालयहरु	१४,२२५	१४,२०८	९९.८८
४	३१२०१४४	पशु सेवा विभाग	६,५००	५,४०३	८३.१२
५	३१२०१५४	क्षेत्रीय पशु सेवा निर्देशनालयहरु	९,०००	३,०३९	३३.७७
६	३१२१०१४	कृषि अनुसन्धान तथा विकास कोष	१,०००	९९९	९९.९०
७	३१२१०२४	दीर्घकालीन कृषियोजना अनुगमन तथा समन्वय कार्यक्रम	१,०००	९८७	९८.७०
८	३१२१०३४	विशेष कृषि उत्पादन कार्यक्रम	५,०००	४,५८०	९१.६०
९	३१२१०४४	साना तथा मझौला कृषक आयस्तर वृद्धि आयोजना	४०,१००	९,६२९	२४.०१
१०	३१२१०५४	कृषि विकास आयोजना (जनकपुर)	७८,४००	७३,७४५	९४.०६
११	३१२१०६४	रेशम खेती विकास कार्यक्रम	११,०७५	११,५४१	१०४.२१
१२	३१२१०७४	बागबानी विकास कार्यक्रम	१००,७००	८६,६७०	८६.०७
१३	३१२१०८४	आलु, तरकारी तथा मसला विकास कार्यक्रम	७५,२२०	६५,४८२	८७.०५
१४	३१२१०९४	बीउ प्रवर्द्धन तथा गुण नियन्त्रण कार्यक्रम	१,५००	७९९	५३.२७
१५	३१२११०४	मत्स्य विकास कार्यक्रम	८३,२५०	६१,९३०	७४.३९
१६	३१२१११४	खाद्य पोषण तथा प्रविधि कार्यक्रम	३५,७००	३३,१९५	९२.९८
१७	३१२११२४	बाली संरक्षण कार्यक्रम	४१,०४०	३६,२७७	८८.३९
१८	३१२११३४	व्यवसायीक कीट विकास	५,५७०	५,२३४	९३.९७
१९	३१२११४४	बाली विकास कार्यक्रम	३२,९००	२४,८४४	७५.५१
२०	३१२११५४	कृषि सूचना तथा संचार केन्द्र	९५०	९४६	९९.५८
२१	३१२११६४	कृषि प्रसार तथा तालिम केन्द्र	३६,६००	३३,५६३	९१.७०
२२	३१२११८४	माटो परीक्षण तथा सुधार सेवा कार्यक्रम	१४,७७५	१४,७६३	९९.९२
२३	३१२११९४	कृषि व्यावसाय प्रवर्द्धन तथा बजार विकास कार्यक्रम	१७२,५००	१४६,६३८	८५.०१
२४	३१२१२०४	सहकारी खेती, साना सिचाई तथा मल बीउ दुवानी कार्यक्रम	३३६,३६६	२५६,२५६	७६.१८
२५	३१२१२२४	व्यावसायिक कृषि तथा व्यापार आयोजना	४२४,३०५	१९३,२९९	४५.५६
२६	३१२१२५४	पशु स्वास्थ्य सेवा कार्यक्रम	५९,५२१	३७,६८२	६३.३१
२७	३१२१२६४	पशु विकास सेवा कार्यक्रम (गाई, भैंसी, बाख्रा र अन्य)	६८,५००	६३,५५३	९२.७८
२८	३१२१२७४	पशुपन्छी बजार प्रवर्द्धन कार्यक्रम	१४१,५७५	११९,४३१	८४.३६
२९	३१२१२८४	पशु विकास फार्महरु	९९,९८४	८५,८१८	८५.८३

३०	३१२१३०४	पशु सेवा तालिम केन्द्र	१५,०००	१३,१३५	८७.५७
३१	३१२१३१४	सामुदायिक पशु विकास आयोजना	५१५	०	०.००
३२	३१२१३८४	नेपाल जुनोसिस नियन्त्रण आयोजना	३०४,४००	२६८,८४०	८८.३२
३३	३१२१४१४	खाद्य संकट संबोधन कार्यक्रम	१६०,०००	३८,९१६	२४.३२
३४	३१२१५३४	उच्च मूल्य कृषि वस्तु विकास आयोजना	९,११५	९,०९८	९९.८१
३५	३१२१५४४	उच्च पहाड कृषि व्यवसाय तथा जिविकोपार्जन सुधार आयोजना	११३,५००	१०३,४१५	९१.११
३६	३१२१५६४	रानी जमरा कुलरिया सिचाई आयोजना-प्रणाली आधुनिकिकरण कृषि कार्यक्रम	१४,८००	१४,२४३	९६.२४
३७	३१२१५७४	जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना (कृषि व्यवस्थापन तथा सूचना प्रणाली)	१४,४३०	१२,५९३	८७.२७
३८	३१२१५८४	कृषि तथा खाद्य सुरक्षा आयोजना	११२,७००	१००,१००	८८.८२
३९	३१२१६०४	किसानका लागि उन्नत बीउ विजन कार्यक्रम	६०,००१	५१,११८	८५.२०
४०	३१२१६२४	नेपाल व्यापार एकिकृत रणनीति (कृषि कार्यक्रम)	१६,०४०	१५,७१६	९७.९८
		जम्मा	२,७५३,१६१	२,०३६,४८५	७३.९७

११. आ.व.२०७१/०७२ मा विनियोजित बजेट तथा २०७२ जेष्ठ मसान्तसम्मको अनुमानित खर्च:

चालु खर्च		रु. हजारमा			
सि.नं.	व.उ.शि.नं.	मन्त्रालय/निकाय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
१	३१२०११३	कृषि विकास मन्त्रालय	५५२,२८३	२७२,३०८	४९.३१
२	३१२०१२३	कृषि विभाग	४४,७०१	३६,२९८	८१.२०
३	३१२०१३३	क्षेत्रीय कृषि निर्देशनालयहरु	६४,२५६	५१,८९३	८०.७६
४	३१२०१४३	पशु सेवा विभाग	३२,८२६	२६,८३९	८१.७६
५	३१२०१५३	क्षेत्रीय पशु सेवा निर्देशनालयहरु	३९,०२६	३२,५५९	८३.४३
६	३१२०१६३	नेपाल पशु चिकित्सा परिषद्	३,९६२	३,२७४	८२.६४
७	३१२०२०३	कपास विकास समिति	२४,७४६	२३,०११	९२.९९
८	३१२०२१३	चिया, कफि तथा अलैंची विकास बोर्ड	५९,९५०	३७,९६४	६३.३३
९	३१२१०१३	कृषि अनुसन्धान तथा विकास कोष	५७,१५२	४२,६८६	७४.६९
१०	३१२१०२३	दीर्घकालीन कृषियोजना अनुगमन तथा समन्वय कार्यक्रम	१९८,१७१	१००,७०३	५०.८२
११	३१२१०३३	विशेष कृषि उत्पादन कार्यक्रम	५,४८३,५६६	५,१५२,००५	९३.९५
१२	३१२१०४३	साना तथा मझौला कृषक आयस्तर वृद्धि आयोजना	४०६,५७३	३१,५०९	७.७५

१३	३१२१०५३	कृषि विकास आयोजना (जनकपुर)	२८,९३७	२३,५८३	८१.५०
१४	३१२१०६३	रेशम खेती विकास कार्यक्रम	७७,४४१	६०,११५	७७.६३
१५	३१२१०७३	बागवानी विकास कार्यक्रम	२२९,१४६	१८१,०४७	७९.०१
१६	३१२१०८३	आलु,तरकारी तथा मसला विकास कार्यक्रम	३५०,१६१	२२४,८३२	६४.२१
१७	३१२१०९३	बीउ प्रवर्द्धन तथा गुण नियन्त्रण कार्यक्रम	२६,३८७	१९,९१६	७५.४८
१८	३१२११०३	मत्स्य विकास कार्यक्रम	१९५,८६१	१३०,५२१	६६.६४
१९	३१२१११३	खाद्य पोषण तथा प्रविधि कार्यक्रम	११६,७३१	८६,२६५	७३.९०
२०	३१२११२३	बाली संरक्षण कार्यक्रम	१८५,९४६	१०७,६२९	५७.८८
२१	३१२११३३	व्यवसायीक कीट विकास	३४१,४५३	२०५,५३७	६०.१९
२२	३१२११४३	वाली विकास कार्यक्रम	२१५,८९७	१४३,१३९	६६.३०
२३	३१२११५३	कृषि सूचना तथा संचार केन्द्र	४३,४२८	२५,९७२	५९.८०
२४	३१२११६३	कृषि प्रसार तथा तालिम केन्द्र	१२५,६६३	१००,७४९	८०.१७
२५	३१२११७३	समुदाय व्यवस्थित सिंचित कृषि क्षेत्र कार्यक्रम(कृषि)	३६,९८४	१६,६९१	४५.१३
२६	३१२११८३	माटो परीक्षण तथा सुधार सेवा कार्यक्रम	४७,३४५	३७,२३२	७८.६४
२७	३१२११९३	कृषि व्यावसाय प्रवर्धन तथा बजार विकास कार्यक्रम	११७,५७९	५५,४८२	४७.१९
२८	३१२१२०३	सहकारी खेती, साना सिचाइ तथा मल बीउ ढुवानी कार्यक्रम	४२२,०५३	१७५,१३४	४१.५०
२९	३१२१२२३	व्यावसायिक कृषि तथा व्यापार आयोजना	१,०३४,९७४	१८०,७२६	१७.४६
३०	३१२१२४३	एकीकृत जलस्रोत व्यवस्थापन आयोजना	१४८,६७८	८४,९३९	५७.१३
३१	३१२१२५३	पशु स्वास्थ्य सेवा कार्यक्रम	२८४,२८५	२३६,२५६	८३.११
३२	३१२१२६३	पशु विकास सेवा कार्यक्रम(गाई, भैंसी, बाख्रा र अन्य)	४२५,५३५	२४४,८५९	५७.५४
३३	३१२१२७३	पशुपन्छी बजार प्रवर्धन कार्यक्रम	१७,५२२	१०,८६८	६२.०२
३४	३१२१२८३	पशु विकास फार्महरु	१२३,१८१	१०१,६५९	८२.५३
३५	३१२१३०३	पशु सेवा तालिम केन्द्र	७९,३४९	४१,६५६	५२.५०
३६	३१२१३२३	बर्ड फ्लू नियन्त्रण आयोजना	२४९,१६८	१७२,५६७	६९.२६
३७	३१२१३६३	कृषि अनुसन्धान कार्यक्रम	१,३०५,१२१	१,१०१,५५२	८४.४०
३८	३१२१३७३	राष्ट्रिय दुग्ध विकास बोर्ड(विशेष दूध उत्पादन कार्यक्रम)	६६,६११	२७,९३४	४१.९४
३९	३१२१४१३	खाद्य संकट संबोधन कार्यक्रम	४,३००	१,७४९	४०.६७
४०	३१२१४२३	दिगो भू-व्यवस्थापन आयोजना	६०,१२०	१,७५९	२.९३
४१	३१२१४३३	चीनी तथा उखु विकास समिति	३,५४५	२,८०५	७९.१३
४२	३१२१५३३	उच्च मूल्य कृषि वस्तु विकास आयोजना	३७१,८२३	१६८,९८०	४५.४५

४३	३१२१५४३	उच्च पहाड कृषि व्यवसाय तथा जिविकोपार्जन सुधार आयोजना	६८८,९०६	१८३,३०८	२६.६१
४४	३१२१५६३	रानी जमरा कुलरिया सिचाई आयोजना-प्रणाली आधुनिकिकरण कृषि कार्यक्रम	९३,२७४	५६,६८३	६०.७७
४५	३१२१५७३	जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना (कृषि व्यवस्थापन तथा सूचना प्रणाली)	१२५,४७३	५१,५१०	४१.०५
४६	३१२१५८३	कृषि तथा खाद्य सुरक्षा आयोजना	९१३,२५५	२५५,२३८	२७.९५
४७	३१२१६०३	किसानका लागि उन्नत बीउ विजन कार्यक्रम	३६९,४५८	१२५,१०५	३३.८६
४८	३१२१६१३	पहाडी मकै बाली अनुसन्धान कार्यक्रम	९२,०९४	०	०.००
४९	३१२१६२३	नेपाल व्यापार एकिकृत रणनीति (कृषि कार्यक्रम)	४१,१५७	२४,३६२	५९.१९
५०	३१२८०१३	कर्णाली अन्चल कृषि विकास आयोजना	५०,०००	३७,९७२	७५.९४
५१	३१२८०२३	कृषि प्रसार कार्यक्रम	२,२३४,८३०	१,६८८,४१०	७५.५५
५२	३१२८०३३	पशु सेवा प्रसार कार्यक्रम	१,८९१,३१७	१,४६३,८०९	७७.४०
५३	३१२८०५३	घर बगैचा कार्यक्रम	३८,८२३	०	०.००
		जम्मा	२०,२४१,०२३	१३,६६९,५९९	६७.५३

पूँजिगत खर्च

रु. हजारमा

१	३१२०११४	कृषि विकास मन्त्रालय	२०,७३५	६,७८५	३२.७२
२	३१२०१२४	कृषि विभाग	९,०००	२६२	२.९१
३	३१२०१३४	क्षेत्रीय कृषि निर्देशनालयहरु	१२,७००	११,७३२	९२.३८
४	३१२०१४४	पशु सेवा विभाग	१,२६३	६३	४.९९
५	३१२०१५४	क्षेत्रीय पशु सेवा निर्देशनालयहरु	८४५	८४४	९९.८८
६	३१२०२१४	चिया, कफि तथा अलैंची विकास बोर्ड	२८०	१८०	६४.२९
७	३१२१०१४	कृषि अनुसन्धान तथा विकास कोष	१,०००	१,०००	१००.००
८	३१२१०२४	दीर्घकालीन कृषियोजना अनुगमन तथा समन्वय कार्यक्रम	५७०	०	०.००
९	३१२१०३४	विशेष कृषि उत्पादन कार्यक्रम	५००	४२२	८४.४०
१०	३१२१०४४	साना तथा मझौला कृषक आयस्तर वृद्धि आयोजना	८,९००	३४१	३.८३
११	३१२१०५४	कृषि विकास आयोजना (जनकपुर)	५३,१०१	२८,६२४	५३.९०
१२	३१२१०६४	रेशम खेती विकास कार्यक्रम	१५,०००	८,००४	५३.३६
१३	३१२१०७४	बागबानी विकास कार्यक्रम	३३,५९७	२१,२८१	६३.३४
१४	३१२१०८४	आलु, तरकारी तथा मसला विकास कार्यक्रम	४०,२४४	१३,००३	३२.३१
१५	३१२१०९४	बीउ प्रवर्द्धन तथा गुण नियन्त्रण कार्यक्रम	१,५००	१,१०५	७३.६७
१६	३१२११०४	मत्स्य विकास कार्यक्रम	१६,११०	८,६०४	५३.४१

१७	३१२१११४	खाद्य पोषण तथा प्रविधि कार्यक्रम	२२,५००	६,८९४	३०.६४
१८	३१२११२४	बाली संरक्षण कार्यक्रम	२८,३१६	११,४१८	४०.३२
१९	३१२११३४	व्यवसायीक कीट विकास	३,५००	२,९४०	८४.००
२०	३१२११४४	बाली विकास कार्यक्रम	९,७००	६,८२७	७०.३८
२१	३१२११५४	कृषि सूचना तथा संचार केन्द्र	५,३००	७२४	१३.६६
२२	३१२११६४	कृषि प्रसार तथा तालिम केन्द्र	५०,२६८	१६,०६७	३१.९६
२३	३१२११७४	समुदाय व्यवस्थित सिंचित कृषि क्षेत्र कार्यक्रम(कृषि)	३,८६०	१५८	४.०९
२४	३१२११८४	माटो परीक्षण तथा सुधार सेवा कार्यक्रम	९,३००	७,०४५	७५.७५
२५	३१२११९४	कृषि व्यावसाय प्रवर्धन तथा बजार विकास कार्यक्रम	९५,९०७	४८,२११	५०.२७
२६	३१२१२०४	सहकारी खेती, साना सिचाई तथा मल बीउ दुवानी कार्यक्रम	२१०,८९५	७७,९७६	३६.९७
२७	३१२१२२४	व्यावसायिक कृषि तथा व्यापार आयोजना	६२३,८९०	४०,४९९	६.४९
२८	३१२१२४४	एकीकृत जलस्रोत व्यवस्थापन आयोजना	५७,१००	३६,७९६	६४.४४
२९	३१२१२५४	पशु स्वास्थ्य सेवा कार्यक्रम	३०,४०८	९,९०९	३२.५९
३०	३१२१२६४	पशु विकास सेवा कार्यक्रम(गाई, भैंसी, बाख्रा र अन्य)	२६,१८५	१०,४२४	३९.८१
३१	३१२१२७४	पशुपन्छी बजार प्रवर्धन कार्यक्रम	८९,८४७	८,७८५	९.७८
३२	३१२१२८४	पशु विकास फार्महरू	२१,०५०	१०,३८१	४९.३२
३३	३१२१३०४	पशु सेवा तालिम केन्द्र	४,८२५	२,४९३	५१.६७
३४	३१२१३२४	बर्ड फ्ल्यू नियन्त्रण आयोजना	१,५००	४८४	३२.२७
३५	३१२१३६४	कृषि अनुसन्धान कार्यक्रम	४३५,८१६	१७४,०७७	३९.९४
३६	३१२१३७४	राष्ट्रिय दुग्ध विकास बोर्ड(विशेष दूध उत्पादन कार्यक्रम)	२,३८०	२,३५९	९९.१२
३७	३१२१४१४	खाद्य संकट संबोधन कार्यक्रम	८०,०००	६१,३५७	७६.७०
३८	३१२१४३४	चीनी तथा उखु विकास समिति	६५५	१५५	२३.६६
३९	३१२१४३४	उच्च मूल्य कृषि वस्तु विकास आयोजना	७,८००	६,०६५	७७.७६
४०	३१२१५४४	उच्च पहाड कृषि व्यवसाय तथा जिविकोपार्जन सुधार आयोजना	८७,८३५	२०,९७८	२३.८८
४१	३१२१५६४	रानी जमरा कुलरिया सिचाई आयोजना-प्रणाली आधुनिकिकरण कृषि कार्यक्रम	२३,६६०	१३,२९१	५६.१७
४२	३१२१५७४	जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना (कृषि व्यवस्थापन तथा सूचना प्रणाली)	४१,३००	५,३९४	१३.०६
४३	३१२१५८४	कृषि तथा खाद्य सुरक्षा आयोजना	१९६,०१०	४६,७८७	२३.८७
४४	३१२१६०४	किसानका लागि उन्नत बीउ विजन कार्यक्रम	९३,७५४	३०,८९६	३२.९५

४५	३१२१६२४	नेपाल व्यापार एकिकृत रणनीति (कृषि कार्यक्रम)	६,२७५	२,७६४	४४.०५
		जम्मा	२,४८५,१८१	७६४,४०४	३०.७६

१२. आ.व. २०७१/०७२ को बजेट बक्तव्यमा उल्लेखित नीति तथा कार्यक्रमको पहिलो दश महिनाको प्रगति विवरण:

सि.नं.	ब. ब. को बुदा नं.	क्रियाकलाप नीति तथा कार्यक्रम	२०७२ बैशाखसम्मको प्रगति विवरण
१	४५	करार खेती सम्बन्धि कानून तर्जुमा गर्ने ।	नेपाल सरकार (मन्त्रिपरिषद्) वाट कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन विधेयक तर्जुमा गर्न सैद्धान्तिक सहमती प्राप्त भई विधेयक तर्जुमाको लागि समिति गठन भएको छ ।
२	७६	कृषि व्यवसायका लागि वाणिज्य बैंकबाट प्रदान गरिने ऋणको ब्याजदर ६ प्रतिशत ननाघने व्यवस्था गर्ने र यसका लागि ४ प्रतिशतसम्म अनुदान दिने व्यवस्था मिलाउने ।	युवाहरुलाई व्यावसायिक कृषि कर्जामा प्रदान गरिने ब्याज अनुदान सम्बन्धी कार्यविधि २०७१ स्वीकृत भै कार्यान्वयन भएको छ ।
३	७७	पहाडमा १० हेक्टर र तराईमा २० हेक्टर जमीन एकत्रित गरी खेतीको व्यवसायीकरण तथा यान्त्रीकरण गर्ने निजी समुहलाई जग्गा विकास तथा यान्त्रीकरण गर्न लिएको ऋणको ब्याजमा ५० प्रतिशतसम्म र साना तथा सीमान्तकृत किसानहरुको सहकारीलाई ७५ प्रतिशतसम्म ब्याज अनुदान दिने ।	जग्गा भाडामा लिई व्यवसायिक खेती गर्ने लक्षित समुदायका कृषकहरुलाई अनुदान उपलब्ध गराउने सम्बन्धि कार्यविधि, २०७१ नेपाल सरकार, कृषि विकास मन्त्रालय (सचिवस्तर) को मिति २०७१/१०/०४ को निर्णयबाट स्वीकृत भई कार्यान्वयन मा आएको छ ।

४	७९	किसानहरूलाई उन्नत नक्ष उपलब्ध गराउन स्रोत केन्द्रहरूको विकास तथा गाईको बाच्छी मात्र उत्पादन हुने नक्ष उपलब्ध गराइने साथै बीस वटा भन्दा बढी उन्नत नक्षका गाई सहित दुग्ध व्यवसाय गर्ने किसानले खरिद गर्ने मिल्किङ मेसिनको लागतको ५० प्रतिशत अनुदान प्रदान गर्ने ।	कार्यान्वयन भएको छ ।
५	८०	चिया उत्पादन तथा प्रशोधन उद्योगहरूले चिया ढुवानीको लागि पैठारी गर्ने ढुवानीको साधनमा लाग्ने भन्सार महसूलमा पचास प्रतिशत छुट हुने ।	कार्यान्वयन भएको छ ।
६	८०	सिटिसि चिया उद्योगका लागि चिया उत्पादक संघको सिफारिसमा अनुदानको मल उपलब्ध गराउने ।	कार्यान्वयन भएको छ ।
७	८१	पशुपंक्षी तथा बाली बीमाको प्रिमियममा ७५ प्रतिशतसम्म अनुदान दिने ।	कार्यान्वयन भएको छ ।
८	८२	२ लाख ५५ हजार मेट्रिक टन रासायनिक मल अनुदानको व्यवस्था गर्ने ।	कार्यान्वयन भइरहेको छ ।
९	८२	विषादि तथा रासायनिक मल प्रयोग नगरी जैविक खेती गर्ने गाउँ विकास समितिहरूलाई कृषि क्षेत्रमा खर्च गर्न नियमित अनुदानमा २५ प्रतिशत थप गर्ने ।	रासायनिक मल तथा विषादी प्रयोग नगरी जैविक खेती गर्ने गाउँ विकास समितिलाई कृषि क्षेत्रमा खर्च गर्न नियमित अनुदानमा २५ प्रतिशत थप गर्ने कार्यविधि २०७१ नेपाल सरकार, कृषि विकास मन्त्रालय (सचिवस्तर) को २०७१/१०/०४ निर्णयबाट स्वीकृत भई कार्यान्वयनमा आएको छ ।

१०	८३	कृषि अनुसन्धानलाई उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धितर्फ लक्षित गर्ने।	विभिन्न बालीका १३८.५३ मे. टन स्रोत बीउ उत्पादन भएको । NARDF 11 th Call अन्तरगत ४२ वटा आयोजनाहरू सम्झौता भई कार्यान्वयन अवस्थामा रहेको छ। NARDF 12 th Call अन्तर्गत ५०४ वटा आयोजना अवधारणपत्रहरूको समीक्षा कार्य जारी रहेको छ।
११	८४	साना, मझौला र ठुला तथा ब्यवसायिक कृषकहरूको वर्गीकरण र मापदण्ड बनाई कृषकहरूलाई सेवा सुविधा उपलब्ध गराउनको लागि कृषक कार्डको व्यवस्था गर्ने ।	किसान परिचयपत्र निर्देशिका २०७१ नेपाल सरकार, मन्त्रिपरिषदबाटस्वीकृत भएको । कृषक वर्गीकरण मापदण्ड नेपाल सरकार विभागिय मन्त्रीस्तर बाट मिति २०७१।०८।०८ मा स्वीकृत भई कार्यान्वयनमा आएको छ। पाँच जिल्लाहरू (धनकुटा, बारा, बाग्लुङ, बाँके, डडेल्धुरा) को लागी कृषक कार्ड वितरण सम्बन्धी कार्यक्रम स्वीकृत भई कार्यक्रम सचालनका लागि जिल्लाहरूमा पठाईएको छ।
१२	८५	निर्यातजन्य बाली तथा वस्तुको रूपमा पहिचान गरेका चिया, कफी, अलैंची, अदुवा, मह, मुसुरो, पशिमना लगायतको गुणस्तरीय उत्पादन तथा प्रशोधन कार्यलाई विस्तार गर्ने।	विस्तार भइरहेको छ।
१३	८६	खाद्यान्न बालीको बीउ प्रतिस्थापन दर बढाउँदै खाद्य सुरक्षामा सुधार ल्याउन लागत सहभागिताको आधारमा ७ हजार मेट्रिक टन उन्नत बीउ उपलब्ध गर्ने।	५४५२.३२५ मे.टन गहुँको उन्नत बीउ बिक्री वितरण भएको छ। १२२९.१७मे.टन धानको उन्नत बीउ बिक्री वितरण भएको छ।

गृह मन्त्रालय

१. पृष्ठभूमि:

जनताको अपेक्षा र आधारभूत आवश्यकता अनुरूप गृह प्रशासनलाई सञ्चालन गरी देशमा भरपर्दो शान्ति सुरक्षा प्रदान गर्ने लक्ष्य पूरा गर्न, आम जनतामा शान्ति र सुरक्षाको प्रत्याभूति गराउन, प्रभावकारी गृह प्रशासनको सञ्चालन, नेपाली नागरिकहरूलाई राष्ट्रिय पहिचानको प्रबन्ध तथा शासनमा स्थानीय जनताको सहभागिताको अवधारणा अनुरूप क्षेत्रीय तथा स्थानीय प्रशासनको प्रभावकारी सञ्चालन गर्ने कुरालाई निर्देशक सिद्धान्तको रूपमा लिई "शान्ति र सुरक्षा, विधिको शासन: सुशासन मूल अभियान, सबैको गृह प्रशासन" भन्ने मूल उद्देश्य अनुरूप गृह मन्त्रालयले देश भरि नै शान्ति सुरक्षा र अमन चयन कायम गर्दै आएको छ ।

२. दृष्टिकोण:

सार्वभौम, अखण्ड, शान्त, समुन्नत र सुरक्षित नेपालको निर्माणमा क्रियाशील रहने ।

३. ध्येय:

- आन्तरिक सुरक्षा नीति कार्यान्वयनमा ल्याई शान्ति सुरक्षा प्रभावकारी बनाउने ।
- दण्डहिनताको अन्त्य गरी जवाफदेहिता बहन गर्ने प्रणालीलाई दृढतासाथ कार्यान्वयन गर्ने ।
- नागरिकता वितरण, राहदानी सिफारिस जस्ता सेवालाई थप प्रभावकारी रूपमा सेवा प्रवाह गर्ने ।
- नयाँ विपद् व्यवस्थापन ऐन ल्याईनुका साथै विभिन्न जिल्लामा आपत्कालिन कार्य संचालन केन्द्रहरू स्थापना गर्दै लैजाने ।
- गृह प्रशासन सुदृढीकरण योजनालाई निरन्तर कार्यान्वयन गर्ने ।
- औद्योगिक सुरक्षाबलको कार्यलाई थप प्रभावकारी बनाउने ।
- अध्यागमन विभाग अन्तर्गतका कार्यालयहरूमा क्षतिपूर्ति सहितको नागरिक वडापत्र लागू गर्ने ।

४. रणनीति:

- नागरिकको सुरक्षाका लागि नेपाल प्रहरी, सशस्त्र प्रहरी बल र राष्ट्रिय अनुसन्धान विभागलाई समन्वयात्मक रूपमा परिचालन गर्ने ।
- गृह प्रशासनमा विधिको शासनलाई पहिलो प्राथमिकतामा राखी जनतालाई सुशासनको प्रत्याभूति दिने ।
- सीमा क्षेत्र तथा औद्योगिक क्षेत्रको सुरक्षा व्यवस्थाका लागि सशस्त्र प्रहरी बल मार्फत छुट्टै निर्देशनालय खडा गरी समन्वयात्मक तवर बाट सुरक्षा व्यवस्थापन गर्ने ।
- नागरिकताको अभिलेखलाई राष्ट्रिय अभिलेखमा राख्ने प्रणाली विकसित गरी सञ्चालनमा ल्याउने ।
- लागू औषधको अवैध उत्पादन बिक्री वितरण एवं ओसार पसारलाई कडाईका साथ नियन्त्रण गर्ने ।

- राष्ट्रिय एकता, अखण्डता र सार्वभौमिक अक्षुण्णताको संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्ने उद्देश्य अनुरूप आन्तरिक शान्ति सुव्यवस्था कायम गर्ने ।
- विपद् व्यवस्थापनको सन्दर्भमा जोखिम न्यूनीकरण पूर्व तयारी, प्रतिकार्य र पूनः लाभका कार्यमा राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय साझेदार संघ/संस्था एवं निकायहरूबीच प्रभावकारी समन्वय कायम गर्ने ।
- अध्यागमनका क्षेत्रमा बढ्दो कार्यचापलाई व्यवस्थित गर्न परम्परागत कार्य पद्धतिको सट्टा सूचना प्रविधिमा आधारित कार्यविधि लागू गर्ने र क्षतिपूर्ति सहितको नागरिक वडापत्र लागू गर्ने ।
- सामुदायिक प्रहरीमा विशेष जोड दिने र प्रहरीलाई जनमैत्री तथा जनतालाई प्रहरी मैत्री बनाउने ।
- मानव अधिकार उल्लंघनकर्तालाई कानूनको दायरामा ल्याई मानव अधिकारको संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्दै जाने ।
- मानव अधिकार घोषणा र अभिसन्धिप्रतिको प्रतिबद्धतालाई कार्यरूप प्रदान गर्ने ।

५. रणनीतिक उद्देश्यहरू:

- सुरक्षा निकायको एकीकृत र समन्वयात्मक परिचालनद्वारा सुरक्षा, विधिको शासन तथा सुशासनको प्रत्याभूति गर्ने ।
- नागरिक सुरक्षाका लागि प्रविधि र पद्धति केन्द्रित प्रणालीको स्थापना र विकास तथा पेशागत विशिष्टताको प्रवर्द्धन गर्ने ।
- समाजको सुरक्षा र स्थायित्व तथा नागरिकलाई सबै प्रकारका त्रासबाट मुक्ति ।
- सुरक्षाको प्रत्याभूतिद्वारा सबै नेपालीबाट सामाजिक, सांस्कृतिक र धार्मिक सद्भावको अभिवृद्धि गर्दै अखण्डता, राष्ट्रिय एकता र सार्वभौमिकताको संरक्षण र सम्बर्द्धनमा योगदान ।
- विपद्को एकीकृत र समन्वयात्मक व्यवस्थापन ।
- कागजविहीन गृह प्रशासन, सुरक्षा व्यवस्थापन र अध्यागमनको विकास तथा प्रभावकारी नियमन ।
- विकासको जग सुरक्षा अवधारणाको स्थापना र विकास ।
- सुरक्षा व्यवस्थापनमा जनसहभागिता ।
- सक्षम प्रशासन र सुदृढ व्यवस्थापन ।
- मानव अधिकारको संरक्षण र सम्बर्द्धन ।

६. कार्यक्षेत्र:

नेपाल सरकार (कार्यविभाजन) नियमावली, २०६९ बमोजिम यस मन्त्रालयले सम्पादन गर्नु पर्ने कार्यहरू देहाय अनुसार रहेका छन्:

- आन्तरिक सुरक्षा सम्बन्धी नीति, योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कन ।
- शान्ति, सुव्यवस्था तथा कानून र व्यवस्था ।
- हातहतियार र खरखजानाको इजाजत र नियन्त्रण ।
- विस्फोटक पदार्थ नियन्त्रण ।
- विदेशी नागरिकको नियमन तथा नियन्त्रण ।

- सवारी नियन्त्रण तथा उपत्यकामा रहेका सरकारी सवारी साधनको व्यवस्थापन ।
- गैरसरकारी संघ/संस्था प्रशासन ।
- क्षेत्रीय तथा स्थानीय प्रशासन ।
- नागरिकता ।
- जनमत संग्रह ।
- आप्रवासन तथा प्रवासन ।
- तिर्थस्थान र तिर्थयात्री ।
- कल्याण धन र बेबारिसे धन ।
- चिट्ठा, जुवा आदिको नियन्त्रण ।
- सार्वजनिक स्थानमा अवाञ्छनीय व्यवहारको रोकथाम, मादक पदार्थ र सार्वजनिक अपराध आदिको व्यवस्थापन ।
- विपद व्यवस्थापन ।
- सार्वजनिक बिदाको घोषणा, उर्दी र सार्वजनिक उत्सव आदि ।
- सार्वजनिक चन्दा संकलनको नियमन र नियन्त्रण ।
- अध्यागमन ।
- सजायको माफी, मिनाहा, तथा परिवर्तन ।
- विभूषण सम्बन्धी कार्य ।
- शरणार्थी मामिला ।
- अञ्चल र जिल्लाको सदरमुकाम तथा सिमाना ।
- राष्ट्रिय परिचयपत्र ।
- लागु औषध नियन्त्रण र प्रशासन ।
- अन्तर्राष्ट्रिय सीमा, सीमा स्तम्भको सुरक्षा र सीमा प्रशासन ।
- गृह प्रशासन (कारागार, शान्तिसुव्यवस्था, लागुऔषध, प्रकोप व्यवस्थापन, सुपुर्दगी लगायत) विषयक राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय समन्वय र सम्पर्क ।
- संगठित अपराध नियन्त्रण ।
- बारुदी सुरङ्गको निवारण ।
- धार्मिक विषय ।
- सुपुर्दगी ।
- कारागार व्यवस्थापन ।
- प्रहरी कल्याण ।
- निर्वाचन आयोग ।
- नेपाल प्रहरी ।

- सशस्त्र प्रहरीबल ।
- राष्ट्रिय अनुसन्धान विभाग ।
- प्रहरी कितावखाना ।
- अन्य मन्त्रालयको कार्यविभाजनमा नपरेका विषय ।

७. नीति तथा कार्यक्रम:

- सुशासन र विकासको लागि शान्ति सुरक्षाको भरपर्दो व्यवस्था मिलाई जनतालाई भयमुक्त वातावरणको अनुभूति गराउने ।
- गृह प्रशासन सुदृढीकरण योजना क्रमशः कार्यान्वयन गर्ने । योजना कार्यान्वयनमा गृह प्रशासनको संस्थागत क्षमता विकास गर्ने । सबै नेपाली नागरिकहरूलाई युनिक नम्बर सहितको बायोमेट्रिक स्मार्ट कार्डको रूपमा राष्ट्रिय परिचयपत्र वितरण गर्ने ।
- कारागारहरूलाई सुधार गृहमा रूपान्तरण गर्ने, भौतिक संरचनामा सुधार गर्ने तथा नेपालगञ्जमा खुला कारागार निर्माणको कार्य शुरू गर्ने ।
- शहरी सुरक्षाको लागि सुरक्षित शहरको नयाँ कार्ययोजना बनाई कार्यान्वयनमा ल्याउने ।
- शहरी सुरक्षा प्रणालीलाई यान्त्रिकीकरण गर्दै लैजाने सन्दर्भमा प्रमुख शहरका संवेदनशील क्षेत्रहरूमा सी.सी.टि.भी. जडान गर्ने ।
- सार्वजनिक सेवालाई छिटो छरितो, स्वच्छ, पारदर्शी र जवाफदेहीपूर्ण बनाउने ।
- नागरिकता र यसको अभिलेखलाई यान्त्रिकीकरणमा लैजाने कार्यलाई ७५ वटै जिल्लामा विस्तार गर्ने ।
- नेपाल प्रहरीबाट उपलब्ध गराइने चारीत्रिक प्रमाणपत्र लिन अनलाइनबाटै निवेदन दिन सक्ने व्यवस्था मिलाउने र यस्तो प्रमाणपत्र निवेदन गरेको ७२ घण्टाभित्र प्रदानगर्ने ।
- त्रिभुवन अन्तराष्ट्रिय विमानस्थलको भौतिक पूर्वाधार सुधार तथा विस्तारलाई सरकारले प्राथमिकतामा राखेकोले अध्यागमन, भन्सार, प्रहरी, राष्ट्रिय अनुसन्धान, नागरिक उड्ययन कार्यालयका कर्मचारीहरूको क्षमता विकासका लागि विशेष तालिम प्रदान गर्ने ।
- विमानस्थलभित्रका कार्यालयहरूबाट प्रदान गरिने सेवासँग सम्बन्धित कार्य प्रक्रियालाई सरलीकरण गर्ने ।
- नेपाल प्रहरी र सशस्त्र प्रहरीको व्यावसायिक दक्षता अभिवृद्धि गर्ने ।
- क्षतिपूर्ति सहितको नागरिक बडापत्रलाई प्रत्यक्ष सेवा प्रवाहमा संलग्न छानिएका थप कार्यालयहरूमा विस्तार गर्ने ।
- भ्रष्टाचार विरुद्ध शून्य सहनशीलताको नीति अवलम्बन गरी भ्रष्टाचारमा संलग्न हुने उपरको कारवाहीलाई तीव्रता दिने ।
- भ्रष्टाचार विरुद्ध कारवाही गर्ने संस्थाहरूको क्षमता विकास गर्ने ।
- उच्च पदमा नतिजामा आधारित कार्य सम्पादन प्रणाली लागू गर्ने ।

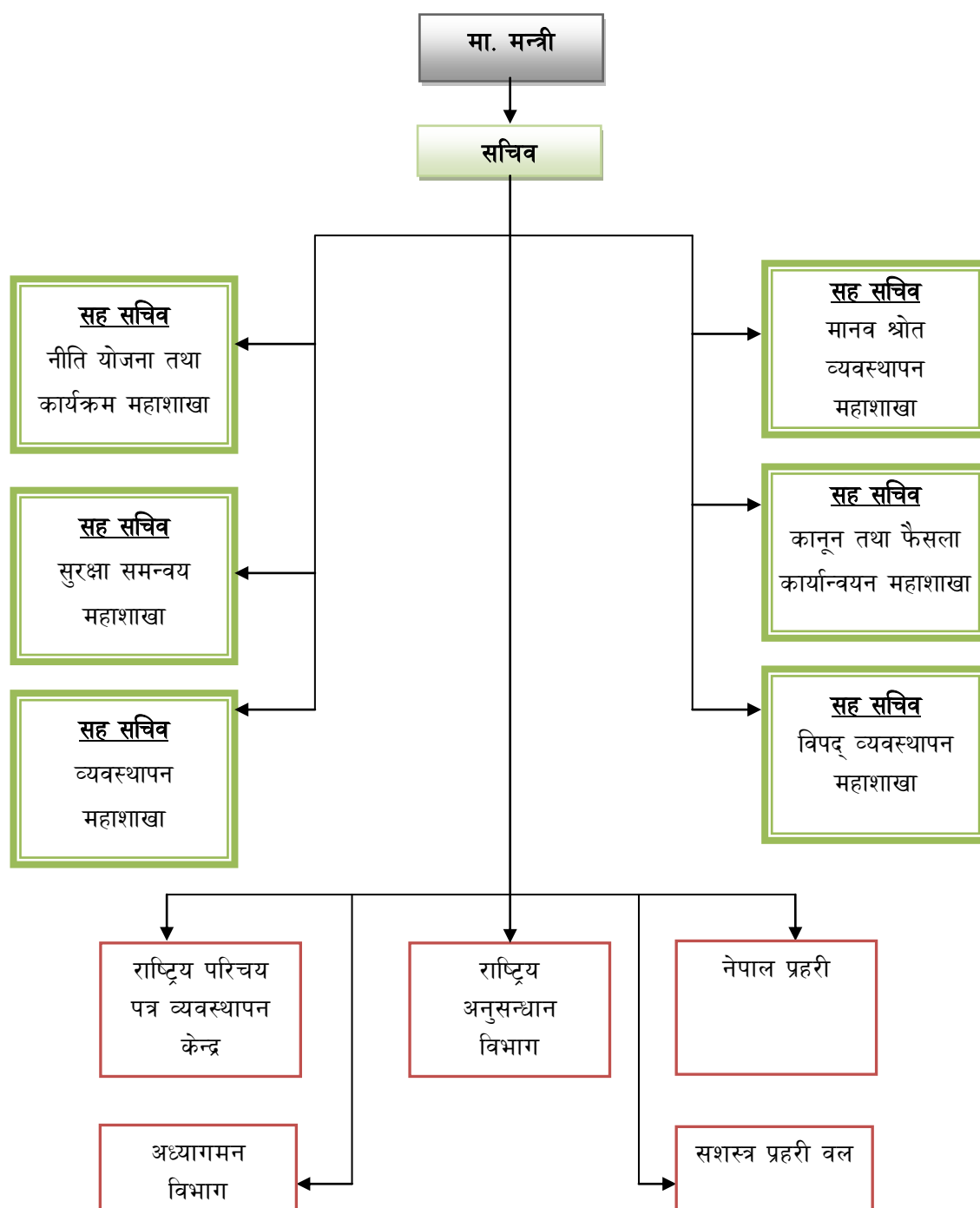
- गृह मन्त्रालयले सम्पादन गर्ने क्रियाकलापहरूको कार्य सम्पादन सूचकहरू बनाई कार्यान्वयन गर्ने।

द. कानूनी व्यवस्था:

गृह मन्त्रालय प्रहरी प्रधान कार्यालय, सशस्त्र प्रहरी बल प्रधान कार्यालय, राष्ट्रिय अनुसन्धान विभाग, अध्यागमन विभाग, कारागार व्यवस्थापन विभाग, जिल्ला प्रशासन कार्यालयहरू सम्बन्धित १०० भन्दा बढी ऐन र सो अन्तर्गतका नियमावलीहरू कार्यान्वयनमा छन् । जसमध्ये केही प्रमुख ऐन नियमहरू निम्नानुसार छन्:

- स्थानीय प्रशासन ऐन, २०२८ ।
- उपभोक्त हित संरक्षण ऐन, २०५४ ।
- कालो बजार तथा केही अन्य सामाजिक अपराध तथा सजाय ऐन, २०३२ ।
- केही सार्वजनिक अपराध र सजाय ऐन, २०२७ ।
- सार्वजनिक सुरक्षा ऐन, २०४६ ।
- लागु औषध (नियन्त्रण) ऐन, २०३३
- जग्गा प्राप्ति ऐन, २०५० ।
- यातना सम्बन्धी क्षतिपूर्ति ऐन, २०५३ ।
- दैवी प्रकोप (नियन्त्रण) ऐन, २०३९
- विवाह दर्ता ऐन, २०२८ र नियमावली, २०२८ ।
- संस्था दर्ता ऐन, २०३४ र नियमावली, २०३४ ।
- सुशासन (व्यवस्थापन तथा संचालन) ऐन, २०६४ र नियमावली, २०६५ ।
- हातहतियार खरखजना ऐन, २०१९ र नियमावली, २०२८ ।
- खाद्य ऐन, २०२३ र नियमावली, २०२७ ।
- कारागार ऐन, २०१९ र नियमावली, २०२० ।
- प्रहरी ऐन, २०१२ र नियमावली, २०४९ ।
- छापाखाना र प्रकाशन ऐन, २०४८ र नियमावली, २०४९ ।
- जलस्रोत ऐन, २०४९ र नियमाली, २०५० ।
- सशस्त्र प्रहरी ऐन, २०५८ र नियमावली २०६० ।
- नेपाल नागरिकता ऐन, २०६३ र नियमावली, २०६३ ।
- उमेर, नाम, जात सच्याउने नियमहरू, २०१७ ।

९. संगठन संरचना:

❖ गृह मन्त्रालय र मातहतका कार्यालयहरू तथा जनशक्तिको अवस्था

- यस मन्त्रालय अन्तरगत अध्यागमन विभाग, कारागार व्यवस्थापन विभाग, प्रहरी कितावखाना, राष्ट्रिय परिचयपत्र व्यवस्थापन केन्द्र समेत ४ वटा विभाग स्तरका कार्यालयहरू रहेका छन् भने सुरक्षा निकायहरूमा नेपाल प्रहरी, सशस्त्र प्रहरी बल र राष्ट्रिय अनुसन्धान विभाग रहेका छन् । यस मन्त्रालय र मातहतका निकायमा निजामती कर्मचारी तर्फ ३९१५, नेपाल प्रहरी तर्फ ६७,१८७,

सशस्त्र प्रहरी तर्फ ३६,७५८ तथा राष्ट्रिय अनुसन्धान विभाग तर्फ २२६४ जनशक्ति कार्यरत रहेका छन् ।

१०. आ.व. २०७१/७२ मा यस मन्त्रालय र अन्तर्गतका निकायहरूबाट सम्पादित कार्यहरू

- ०७१ श्रावण देखि फाल्गुण मसान्त सम्ममा मुद्दा संख्या १७,९२० रहेको छ । यसै क्रममा १८,८४४ जनालाई पक्राउ गरी कानून बमोजीम कारवाही चलाइएको छ । यस मध्ये कर्तव्य ज्यान मुद्दामा ५०७, डाका मुद्दामा १०१, अपहरण मुद्दामा १०४, जिउ मास्ने बेच्ने मुद्दामा ११७, जबरजस्ती करणी मुद्दामा ५७७, बिष्फोटक पदार्थ मुद्दामा ११, हातहतियार खरखजना मुद्दामा २८१, जनालाई नियन्त्रणमा लिई कारवाही गरिएको छ ।
- शहरी सुरक्षा प्रणालीलाई भरपर्दो र विश्वसनीय तुल्याउन काठमाडौं उपत्यका र अन्य सहरहरूका सम्बेदनशील ८ क्षेत्रमा CCTV जडान गरिसकिएको छ । अन्य स्थानमा जडान कार्य भइरहेको छ । काठमाडौं उपत्यकाको मुख्य प्रवेश मार्ग नागढुंगामा अत्याधुनिक सि.सि.टि.भी.जडान गरी चेकजाँचको व्यवस्था मिलाइएको छ । अन्य नाकाहरू जस्तै फर्पिङ छैमलेबाट मकवानपुर जाने बाटो, वाँडभञ्ज्याङ नाङ्लेभारेबाट सिन्धुपाल्चोक जाने बाटो, डाँडाकटेरीबाट मानचुली लेक जाने बाटो, बुढानिलकण्ठबाट फेदीखोला हुँदै नुवाकोट जाने बाटो, सुन्दरीजलबाट नुवाकोट जाने बाटोहरूमा नाका सुरक्षा योजना बनाई कुनै पनि अपराधिक क्रियाकलाप हुन/गर्न नदिने व्यवस्था मिलाइएको छ ।
- राजमार्ग सुरक्षा तथा उद्धारको लागि ७६ स्थानहरूमा Immediate Response Team खटाइएको छ ।
- बिना ईजाजत सार्वजनिक सवारीमा राखिएका छत/हुटलाई ट्रान्फिक प्रहरीबाट हटाउने कार्य भइरहेको छ ।
- ट्रान्फिक कारवाहीबाट २०७१ श्रावण देखि फाल्गुण समान्तसम्म ४,१०,३८९ जनाबाट रु. १०,२४,६७,३७५ ।- राजस्व संकलन भएको छ ।
- रसुवाको रसुवागढीमा अध्यागमन कार्यालय स्थापना भई कार्य संचालन भइरहेको छ ।
- विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी कामलाई समन्वयात्मक र प्रभावकारी रूपमा सञ्चालन गर्न खोज तथा उद्धार रणनीतिक कार्ययोजना ,२०७१ नेपाल सरकार (मन्त्रिपरिषद्) बाट स्वीकृत भई कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ ।
- दक्षिण एसियाली क्षेत्रीय सहयोग संगठन (SAARC) को मालेमा भएको १७ औं शिखर सम्मेलन मा हस्ताक्षरित SAARC AGREEMENT ON RAPID RESPONSE TO NATURAL DISASTER व्यवस्थापिका संसदबाट अनुमोदन भएको छ ।
- विपद्को तत्काल जानकारी दिने र उद्धार तथा राहत जस्ता कार्यको समन्वय गर्न जिल्ला/क्षेत्र तथा नगरपालिकामा आपतकालीन कार्यसञ्चालन केन्द्र स्थापना गर्ने कार्यक्रम अन्तर्गत हालसम्म विभिन्न ४४ जिल्लामा र क्षेत्रीय प्रशासन कार्यालय हेटौडा र सुर्खेतमा समेत गरी जम्मा ४६ आपतकालीन

कार्य संचालन केन्द्र संचालनमा रहेका छन् । सबै क्षेत्रमा क्षेत्रीयस्तरको गोदामघर (Warehouse) निर्माण गर्ने कार्यक्रम बमोजिम सुनसरी, हेटौडा र कैलालीमा निर्माण सम्पन्न भै सकेको र पोखरा तथा सुर्खेतमा यसै आ.व. भित्र निर्माण सम्पन्न गर्नेगरी काम भै रहेको छ ।

- लागूऔषधको मौखिक प्रतिस्थापन उपचार पद्धति निर्देशिका, २०७० जारी गरिएको छ ।
- पोखरामा लागू औषध उपचार तथा पुनर्स्थापना केन्द्र निर्माण कार्य प्रारम्भ भएको छ । धरानमा जग्गा खरीदको कार्य सम्पन्न भै सकेको छ ।
- यस आर्थिक वर्षमा ३९ जना पूर्व लागू औषध प्रयोगकर्तालाई तीनवटा पुनर्स्थापना केन्द्रमा राखी उपचार गर्ने कार्य अन्तिम चरणमा पुगेको छ । पूर्व लागू औषध प्रयोगकर्तालाई सीपमूलक तालीम प्रदान गर्ने काम भइरहेको छ । ८ जिल्लाका ५५० जना सरोकारवालाहरूका लागि अभिमूखीकरण कार्यक्रम संचालन गरिएको छ । उपत्यकाका मा.वि. तथा उच्च मा.वि.का ७०० विद्यार्थीहरूलाई लागू औषध दुरुपयोग विरुद्ध जागरण कार्यक्रम संचालन गरिएको छ ।
- चालु आ.व. को आठ महिनामा ३५ गैरसरकारी संस्थाहरूमार्फत विद्यालय, युवा, महिला, सडक बालबालिका तथा समुदाय केन्द्रीत लागू औषध दुरुपयोग विरुद्धको जागरण कार्यक्रम सम्पन्न भएको छ । यस कार्यक्रमले करिब ८,००० व्यक्तिलाई प्रत्यक्ष लाभान्वित बनाएको छ ।
- "प्रहरी कर्मचारीहरूका लागि लैंगिक हिंसा सम्बन्धी आचारसंहिता, २०७१" जारी गरी लागू गरिएको छ ।
- केन्द्रीय कारागारलाई स्थानान्तरण गर्ने गरी नुवाकोट जिल्ला विदुर नगरपालिका वडा नं. ६ चण्डी पोखरीमा ५००० भन्दा बढी बन्दी क्षमताको कारागार निर्माण गर्नका लागि ७८४-१-०-० रोपनी जग्गा कारागार कार्यालय नुवाकोटको नाममा दर्ता गर्ने गरी नेपाल सरकारबाट स्वीकृति भैसकेको छ । यो कारागारको विस्तृत गुरुयोजना तयार भैसकेको छ ।
- कारागार सम्बन्धी कानूनमा रहेको खुल्ला कारागारको अवधारणा कार्यान्वयन गर्न बाँके जिल्लाको गनापुर गा.वि.स. वडा नं. ६ मा खुला कारागार निर्माण गर्न बोलपत्र आव्हान भई प्रक्रिया अगाडि बढाइएको छ । कारागारलाई सुधारगृहको रूपमा विकसित गर्ने क्रममा परामर्शदाताबाट डिटेल्ड डिजाइन तथा लागत अनुमान तयार गर्ने कार्य सम्पन्न भई आवश्यक परिमार्जन संशोधनका लागि सहरी विकास मन्त्रालयसँग समन्वय गरिएको छ ।
- गृह प्रशासन सुधार एवं सुदृढीकरण कार्ययोजना, २०७१ स्वीकृत भई कार्यान्वयनको क्रममा रहेको छ ।
- पाँच विकास क्षेत्रका एक/ एक जिल्ला प्रशासन कार्यालयहरू (मोरङ, काठमाडौं, रुपन्देही, बाँके र कैलाली) मा दुई सिफ्ट सेवा सञ्चालन गरी सेवा प्रवाहलाई प्रभावकारी बनाइएको छ ।
- राष्ट्रिय परिचयपत्र वितरणको लागि नीतिगत रूपमा राष्ट्रिय परिचयपत्रसम्बन्धी ऐनको मस्यौदा तयार भई स्वीकृतिको प्रक्रियामा रहेको छ । परिचयपत्र निर्माण प्रयोजनार्थ अन्तर्राष्ट्रिय बोलपत्र आव्हान

- गर्नका लागि अन्तर्राष्ट्रिय परामर्शदाताबाट प्राप्त प्रथम मस्यौदालाई अन्तिमरूप दिइ सहमतिको लागि ADB मा पठाइएको छ । यसका अतिरिक्त सो को लागत इष्टिमेट स्वीकृत भएको छ ।
- राष्ट्रिय परिचयपत्र वितरणका लागि निर्वाचन आयोगले मतदाता नामावली संकलन गर्दा तयार पारेको Data Baseलाई नै उपयोग गर्ने गरी Data Migrationका लागि आवश्यक कार्य सम्पन्न गरी निर्वाचन आयोगसँग परामर्श तथा छलफलको प्रक्रिया अगाडि बढाइएको छ ।
 - नियमावलीको अभावमा लामो समयदेखि नेपाल प्रहरीमा बढुवा लगायतका वृत्ति विकासका अवसरहरू रोकिएकोमा प्रहरी नियमावली, २०७१ जारी भई बढुवा तथा पदपूर्तिको काम अघि बढाइएको छ ।
 - नेपाल प्रहरीको पनौतीमा निर्माण हुने प्रहरी एकेडेमीको लागि भारत सरकारसँग समझदारीपत्र (MOU) मा हस्ताक्षर भएको छ ।
 - राष्ट्रिय सशस्त्र प्रहरी बल प्रशिक्षण प्रतिष्ठानको निर्माण कार्य मातातीर्थमा सुरु भएको छ । चीन सरकारको सहयोगमा करिब रु. ३ अर्ब ६० करोडको लागतमा निर्माण हुने राष्ट्रिय सशस्त्र प्रहरी बल प्रशिक्षण प्रतिष्ठानको निर्माण कार्य आरम्भ भएको छ ।
 - नेपाल तथा भारतीय सुरक्षाकर्मीहरूलाई जानकारी गराउनको लागि दुवै पक्षको शुल्क नलाग्ने टोल फ्रि नम्बरहरू देखिने गरि साइनबोर्ड बनाई करिब ७६ वटा स्थानमा राखिएको छ ।
 - संयुक्त राष्ट्रसंघीय मिशनहरूमा शान्ति स्थापनार्थ परिचालन हुने क्रममा दक्षिणी सुडानमा एक वटा १४० जनाको नयाँ मिशन थप भएको र दक्षिणी सुडानमा नै ६० जनाको Female Robust Element थप भई हाल ५८० जना सशस्त्र प्रहरी कर्मचारीहरू UN मिशनमा परिचालित रहेका छन् ।
 - नेपाल प्रहरीमा ३ वर्षे अपराध नियन्त्रण कार्ययोजना स्विकृत भई कार्यान्वयनको क्रममा रहेको छ ।
 - सार्क गृहमन्त्रीस्तरीय बैठक काठमाण्डौमा सम्पन्न भएको छ ।
 - यातना तथा निर्मम अमानवीय वा अपमानजनक व्यवहार बिरुद्धको महासन्धि अनुकूल हुने गरी तर्जुमा गरिएको यातना तथा निर्मम,अमानवीय वा अपमानजनक व्यवहार (नियन्त्रण) विधेयक, २०७१ व्यवस्थापिका - संसदमा पेश गरिएको छ ।
 - निजी सुरक्षा सेवा व्यवसायलाई नियमित र व्यवस्थित गर्ने सम्बन्धमा बनेको विधेयक, २०७१ व्यवस्थापिका -संसदमा पेश भएको छ ।

१०. आर्थिक वर्ष २०७०/७१ को विनियोजित बजेट एवं खर्चको यथार्थ विवरण:

चालु खर्च

रु.हजारमा

सि.नं.	व.उ.शि.नं.	कार्यक्रम	कायमबजेट	खर्च	खर्चप्रतिशत
१	३१४०११३	गृह मन्त्रालय	२७८,५२६	२६२,२४०	९४.१५
२	३१४०१३३	राष्ट्रिय अनुसन्धान विभाग	७०७,१२९	६६९,७५८	९४.७२
३	३१४०१४३	समरजंग कम्पनी कार्यालय	९,३०१	९,०९३	९७.७६
४	३१४०१६३	जिल्ला प्रशासन कार्यालयहरू	९१३,४९९	७२७,३०७	७९.६२

५	३१४०१७३	सीमा प्रशासन कार्यालयहरू	१४,५१८	१०,८३२	७४.६१
६	३१४०१८३	इलाका प्रशासन कार्यालयहरू	९९,२६५	६८,८०७	६९.३२
७	३१४०१९३	कारागार व्यवस्थापन विभाग	९,७१५	९,३३६	९६.१०
८	३१४०२०३	कारागार कार्यालयहरू	८२४,३६०	८१८,५३१	९९.२९
९	३१४०२१३	अध्यागमन विभाग	८०,८६१	७६,३६७	९४.४४
१०	३१४०२२३	अध्यागमन कार्यालयहरू	७३,६९२	६७,०३९	९०.९७
११	३१४०२३३	जुद्ध वारुणयन्त्र कार्यालय	५,७८२	५,२६०	९०.९७
१२	३१४०२४३	प्रहरी प्रधान कार्यालय	१,९३४,४१५	१,६६५,००२	८६.०७
१३	३१४०२५३	नेपाल प्रहरी अस्पताल	२५५,६२२	२३४,४४१	९१.७१
१४	३१४०२६३	राष्ट्रिय प्रहरी प्रशिक्षण प्रतिष्ठान	२१९,५६९	१८१,६५४	८२.७३
१५	३१४०२७३	क्षेत्रीय प्रहरी कार्यालयहरू	३,५१८,४८०	३,४६१,५४२	९८.३८
१६	३१४०२८३	जिल्ला प्रहरी कार्यालयहरू	१२,६९३,२७५	१२,५५९,२१८	९८.९४
१७	३१४०२९३	महानगरीय प्रहरी	२,८९१,९०५	२,८३१,६९१	९७.९२
१८	३१४०३०३	सशस्त्र प्रहरी बल	११,१८२,८००	११,००८,२७८	९८.४४
१९	३१४०३१३	प्रहरी किताबखाना	१४,१३९	१२,४३४	८७.९४
२०	३१४०३२३	राष्ट्रिय परिचयपत्र व्यवस्थापन केन्द्र	९,८३५	८,९१९	९०.६९
२१	३१४१०१३	लागू औषध नियन्त्रण कार्यक्रम	१२,९१५	११,८९३	९२.०९
२२	३१४१०३३	सशस्त्र हिंसा नियन्त्रण तथा सामुदायिक सुरक्षा सुदृढीकरण कार्यक्रम	७०,०००	०	०.००
		जम्मा	३५,८१९,६०३	३४,६९९,६४२	९६.८७

पूँजिगत खर्च

रु. हजारमा

१	३१४०११४	गृह मन्त्रालय	५०,६६७	३३,१२४	६५।३८
२	३१४०१३४	राष्ट्रिय अनुसन्धान विभाग	४८,०३९	३६,८४२	७६।६९
३	३१४०१४४	समरजंग कम्पनी कार्यालय	५०	०	०।००
४	३१४०१६४	जिल्ला प्रशासन कार्यालयहरू	२७१,७००	२३७,२८१	८७।३३
५	३१४०१७४	सीमा प्रशासन कार्यालयहरू	४५०	०	०।००
६	३१४०१८४	इलाका प्रशासन कार्यालयहरू	१,५१०	१,५०३	९९।५४
७	३१४०१९४	कारागार व्यवस्थापन विभाग	४२,१००	२८,०५६	६६।६४
८	३१४०२०४	कारागार कार्यालयहरू	१२३,१००	९०,५५३	७३।५६

९	३१४०२१४	अध्यागमन विभाग	१७,६५३	१७,६०३	९९।७२
१०	३१४०२२४	अध्यागमन कार्यालयहरू	१,८००	१,८००	१००।००
११	३१४०२३४	जुद्ध वारुणयन्त्र कार्यालय	३००	३००	१००।००
१२	३१४०२४४	प्रहरी प्रधान कार्यालय	६८९,३३५	६९३,२७९	८८।९७
१३	३१४०२५४	नेपाल प्रहरी अस्पताल	१९४,८२४	१९३,२९२	९९।२१
१४	३१४०२६४	राष्ट्रिय प्रहरी प्रशिक्षण प्रतिष्ठान	२१,७७५	२१,७७५	१००।००
१५	३१४०२७४	क्षेत्रीय प्रहरी कार्यालयहरू	८९,७९९	८९,७२७	९९।९२
१६	३१४०२८४	जिल्ला प्रहरी कार्यालयहरू	२२८,९५०	२२८,७६०	९९।९२
१७	३१४०२९४	महानगरीय प्रहरी	१००,९४२	१००,८४४	९९।९०
१८	३१४०३०४	सशस्त्र प्रहरी बल	१,४६८,४१०	१,१९४,१५३	८१।३२
१९	३१४०३१४	प्रहरी किताबखाना	५,३३३	३,१५१	५९।०८
२०	३१४०३२४	राष्ट्रिय परिचयपत्र व्यवस्थापन केन्द्र	५३०,४५३	१४,२९२	२।६९
२१	३१४१०१४	लागू औषध नियन्त्रण कार्यक्रम	५,०००	९,१२०	१८२।४०
		जम्मा	३,८९२,१९०	२,९१५,४५५	७४।९१

११. आ.व.०७१/७२ मा विनियोजित बजेट तथा २०७२ जेष्ठ मसान्तसम्मको अनुमानित खर्च:

चालु खर्च		रु. हजारमा			
सि.नं.	व.उ.शि.नं.	मन्त्रालय/निकाय	खुदबजेट	खर्च	प्रतिशत
१	३१४०११३	गृह मन्त्रालय	२७३,४९६	२२९,८२२	८४।०३
२	३१४०१३३	राष्ट्रिय अनुसन्धान विभाग	७४२,६२५	६६१,८८७	८९।१३
३	३१४०१४३	समरजंग कम्पनी कार्यालय	९,९६७	९,४७३	९५।०४
४	३१४०१६३	जिल्ला प्रशासन कार्यालयहरू	७३४,९८७	६०३,१२२	८२।०६
५	३१४०१७३	सीमा प्रशासन कार्यालयहरू	१६,६१५	१०,५६८	६३।६१
६	३१४०१८३	इलाका प्रशासन कार्यालयहरू	१००,२९३	६५,२०५	६५।०१
७	३१४०१९३	कारागार व्यवस्थापन विभाग	१०,११२	८,९३०	८८।३१
८	३१४०२०३	कारागार कार्यालयहरू	९५९,८०४	८०१,३५२	८३।४९
९	३१४०२१३	अध्यागमन विभाग	८९,५०६	७५,७०२	८४।५८
१०	३१४०२२३	अध्यागमन कार्यालयहरू	९१,१०२	७८,४४५	८६।११
११	३१४०२३३	जुद्ध वारुणयन्त्र कार्यालय	१६,१६५	१०,७४५	६६।४७
१२	३१४०२४३	प्रहरी प्रधान कार्यालय	१,८६३,९०६	१,४७९,४४०	७९।३७
१३	३१४०२५३	नेपाल प्रहरी अस्पताल	२६४,८८९	२३६,५८३	८९।३१

१४	३१४०२६३	राष्ट्रिय प्रहरी प्रशिक्षण प्रतिष्ठान	२३४,०८६	२२६,५०१	९६।७६
१५	३१४०२७३	क्षेत्रीय प्रहरी कार्यालयहरु	३,२३६,३८१	२,९९२,८५२	९२।४८
१६	३१४०२८३	जिल्ला प्रहरी कार्यालयहरु	११,२४२,६५९	१०,९०१,७६२	९६।९७
१७	३१४०२९३	महानगरीय प्रहरी	२,९३६,९३९	२,८११,७७४	९५।७४
१८	३१४०३०३	सशस्त्र प्रहरी बल	१,२८३,७८१	१,०३२,४४०	८०।४२
१९	३१४०३१३	प्रहरी किताबखाना	१४,५८९	१०,२६८	७०।३८
२०	३१४०३२३	राष्ट्रिय परिचयपत्र व्यवस्थापन केन्द्र	१४,५५४	१०,८५७	७४।६०
२१	३१४०३३३	महानगरीय सशस्त्र प्रहरी कार्यालय	९०१,१९८	९१०,०७८	१००।९९
२२	३१४०३४३	सशस्त्र प्रहरी बल तालिम केन्द्रहरु	३०९,४११	२९९,५४४	९६।८१
२३	३१४०३५३	नेपाल ए.पी.एफ अस्पताल	१४९,९२२	१३७,९१६	९१।९९
२४	३१४०३६३	क्षेत्रीय सशस्त्र प्रहरी बल कार्यालय	७,१०७,४४०	७,०५०,२८५	९९।२०
२५	३१४०३७३	सशस्त्र प्रहरी बल राजस्व भन्सार तथा औद्योगिक सुरक्षा बल	५९६,०४९	५६३,४७०	९४।५३
२६	३१४१०१३	लागू औषध नियन्त्रण कार्यक्रम	१८,७४१	१०,४२३	५५।६२
२७	३१४१०३३	सशस्त्र हिंसा नियन्त्रण तथा सामुदायिक सुरक्षा सुदृढिकरण कार्यक्रम	४७,०००	०	०।००
२८	३१४१०४३	महिला तथा बालबालिका सेवा केन्द्र	२७,८९७	१,०३६	३।७१
		जम्मा	३३,२९४,११४	३१,२३०,४८०	९३।८०

पूँजिगत खर्च

रु. हजारमा

१	३१४०११४	गृह मन्त्रालय	१११,०९६	१२,२७७	११।०५
२	३१४०१३४	राष्ट्रिय अनुसन्धान विभाग	३२,८९१	९,९००	३०।१०
३	३१४०१४४	समरजंग कम्पनी कार्यालय	७००	६४४	९२।००
४	३१४०१६४	जिल्ला प्रशासन कार्यालयहरु	३४२,८८८	१५९,४९६	४६।५२
५	३१४०१७४	सीमा प्रशासन कार्यालयहरु	३३५	१७४	५१।९४
६	३१४०१८४	इलाका प्रशासन कार्यालयहरु	७,४५०	६,०१०	८०।६७
७	३१४०१९४	कारागार व्यवस्थापन विभाग	८९,६००	२५,३९२	२८।३४
८	३१४०२०४	कारागार कार्यालयहरु	१११,८७३	३५,४५७	३१।६९
९	३१४०२१४	अध्यागमन विभाग	४०,५२५	५,३२२	१३।१३
१०	३१४०२२४	अध्यागमन कार्यालयहरु	१,८८२	१,५१०	८०।२३
११	३१४०२३४	जुद्ध वारुणयन्त्र कार्यालय	२००	१९९	९९।५०
१२	३१४०२४४	प्रहरी प्रधान कार्यालय	५९८,७१०	४३७,६५३	७३।१०
१३	३१४०२५४	नेपाल प्रहरी अस्पताल	९१,०४३	५६,०९५	६१।६१

१४	३१४०२६४	राष्ट्रिय प्रहरी प्रशिक्षण प्रतिष्ठान	२००,५८०	१९७,०८५	९८।२६
१५	३१४०२७४	क्षेत्रीय प्रहरी कार्यालयहरु	८९,६३५	४०,९०४	४५।६३
१६	३१४०२८४	जिल्ला प्रहरी कार्यालयहरु	३१५,७९३	१५९,१९९	५०।४१
१७	३१४०२९४	महानगरीय प्रहरी	५९,७६३	३८,८९३	६५।०८
१८	३१४०३०४	सशस्त्र प्रहरी बल	१५६,७७३	६६,४४५	४२।३८
१९	३१४०३१४	प्रहरी किताबखाना	६,०००	२,९०५	४८।४२
२०	३१४०३२४	राष्ट्रिय परिचयपत्र व्यवस्थापन केन्द्र	३८,४४५	१४,७२०	३८।२९
२१	३१४०३३४	महानगरीय सशस्त्र प्रहरी कार्यालय	३२,१४६	३,०९९	९।६४
२२	३१४०३४४	सशस्त्र प्रहरी बल तालिम केन्द्रहरु	९४,३०८	६५,२६०	६९।२०
२३	३१४०३५४	नेपाल ए.पी.एफ अस्पताल	८९,३६२	१५,८८७	१७।७८
२४	३१४०३६४	क्षेत्रीय सशस्त्र प्रहरी बल कार्यालय	२१६,९३३	१४०,२०९	६४।६३
२५	३१४०३७४	सशस्त्र प्रहरी बल राजस्व भन्सार तथा औद्योगिक सुरक्षा बल	१५,३००	१३,१२४	८५।७८
२६	३१४१०१४	लागू औषध नियन्त्रण कार्यक्रम	१०,२१०	४,८३९	४७।३९
२७	३१४१०३४	सशस्त्र हिंसा नियन्त्रण तथा सामुदायिक सुरक्षा सुदृढिकरण कार्यक्रम	३०,०००	०	०।००
२८	३१४१०४४	महिला तथा बालबालिका सेवा केन्द्र	१०२,४१५	०	०।००
		जम्मा	२,८८६,८५६	१,५१२,६९८	५२।४०

१२. आ.व. २०७१/०७२ को बजेट बक्तव्यमा उल्लेखित नीति तथा कार्यक्रमको पहिलो दश महिनाको प्रगति विवरण:

सि.नं.	ब. ब. को बुदा नं.	क्रियाकलाप नीति तथा कार्यक्रम	२०७२ बैशाखसम्मको प्रगति विवरण
१	३४	विपद् व्यवस्थापन तथा प्राकृतिक प्रकोप पुनःस्थापना, लागू औषध पुनः स्थापना र भूकम्प पीडित परिवारहरुको पुनःनिर्माण गर्ने ।	पूर्व लागू औषध प्रयोगकर्तालाई सीपमूलक तालीम प्रदान गर्ने गै स स मार्फत भइरहेको कार्यक्रमको तर्फबाट बर्दिया, सल्यान, सिन्धुपाल्चोक र सप्तरी जिल्लामा लगभग २४० जनाको लागि अभिमूखिकरण कार्यक्रम गरिएको छ ।

२	५५	गैर आवासीय नेपाली ऐन, २०६४ र गैर आवासीय नेपाली नियमावली, २०६६ लाई समयानुकूल बनाउने ।	ऐन र नियमावलीको संशोधनको सुझावहरूकालागि विदेशस्थित नेपाली राजदूतावासहरूलाई लेखी पठाइएको । राय सुझावहरू संकलनका लागि अन्तरक्रियाको तयारी भइरहेको छ ।
३	३५	सहरी सुरक्षा प्रणालीलाई भरपर्दो र विश्वसनीय तुल्याउन काठमाडौं उपत्यका र अन्य शहरहरूका संवेदनशील क्षेत्रहरूमा क्लोज सर्किट टेलिभिजन प्रणाली जडान गर्ने र अपराध अनुसन्धानलाई विद्युतीय प्रविधिमा आधारित बनाउने ।	जि.प्र.का सिन्धुपाल्चोक, कास्की, रसुवा र गोर्खाका विभिन्न स्थानहरूमा cctv खरिद भइ जडान भइसकेको छ ।
४	३६	शान्ति सुरक्षाका कार्यक्रमहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नका लागि बजेट विनियोजन गर्ने ।	बजेट विनियोजन गरी समयमै अख्तियारी पठाइएको छ ।
५	२३३	राष्ट्रिय परिचयपत्रलाई बायोमेट्रिक स्मार्ट कार्डको रूपमा वितरण गर्ने कार्य प्रारम्भ गरिनेछ ।	बोलपत्र कागजात तयार भएको । परिचय पत्र वितरणको लागि निर्वाचन आयोगको मतदाता नामाबलिको data base लाई उपयोग गर्ने गरि data migration को लागि निर्वाचन आयोगबाट स्वीकृति प्राप्त भएको छ ।
६	२३४	कारागारहरूलाई सुधार गृहको रूपमा समेत विकसित गर्ने क्रममा नुवाकोटमा केन्द्रीय कारागार र बाँकेको नौवस्तामा खुला कारागारको निर्माण कार्य प्रारम्भ गर्ने ।	डिटेल स्ट्रक्चर र इलेक्ट्रिकल डिजाइनका लागि शहरी विकाश तथा भवन निर्माण कार्यलय नुवाकोटलाई अनुरोध गरि पठाइएको छ । नौवस्तामा क्षेत्रिय कारागार निर्माणको लागि परामर्शदाता बाट लागत अनुमान पेश भइ सकेको छ ।

परराष्ट्र मन्त्रालय

१. पृष्ठभूमि:

नेपालको सार्वभौमसत्ता, अखण्डता र स्वतन्त्रतालाई कायम राखी अन्तर्राष्ट्रिय जगतमा राष्ट्रिय सम्मानको अभिवृद्धि गर्नेतर्फ नेपालको परराष्ट्र सम्बन्ध निर्देशित रहेको छ । नेपालको परराष्ट्र नीति संयुक्त राष्ट्र संघको बडापत्र, असंलग्नता, पञ्चशीलको सिद्धान्त, अन्तर्राष्ट्रिय कानून र विश्व शान्तिको मान्यताको आधारमा मुलुकको सर्वतोमुखी विकास र विश्व शान्तिको लक्ष्य हासिल गर्ने दिशामा परिचालित रहेको छ । नेपाल संयुक्त राष्ट्र सङ्घ, अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार सङ्गठन, UNESCAP, UNESCO, WHO, SAARC, BIMSTEC, Colombo Plan आदि अन्तर्राष्ट्रिय तथा क्षेत्रीय सङ्घ संस्थाहरूको क्रियाशील सदस्य रही आएको छ ।

नेपालको सर्वतोमुखी विकासमा अन्तर्राष्ट्रिय समुदायलाई यथोचित रूपमा परिचालित गराउनेतर्फ परराष्ट्र मन्त्रालय क्रियाशील रहिआएको छ । यसका लागि छिमेकी मुलुकहरुलगायत विश्वका सबै राष्ट्रहरुसंगको सम्बन्धलाई निरन्तर सुदृढ गर्दै लैजान, छिमेकी मुलुकहरूको उच्च आर्थिक वृद्धिले सिर्जना गरेका अवसरहरूबाट लाभ लिने वातावरण तयार गर्न, आर्थिक कूटनीति सञ्चालन गर्न, वस्तु तथा सेवाहरूको अन्तर्राष्ट्रिय बजार विस्तार र वैदेशिक रोजगारीलाई व्यवस्थित गर्ने लगायतका कार्यमा परराष्ट्र मन्त्रालय र विदेशस्थित नेपाली कूटनीतिक नियोगहरू परिचालित छन् । सीमित स्रोत, साधन र जनशक्तिका बाबजूद राहदानी मुद्रण तथा वितरण, कन्सुलर सम्बन्धी सेवा प्रवाह, भ्रमण व्यवस्थापन, अतिथि सत्कार, वैदेशिक रोजगारीमा गएका नेपालीहरूको उद्धार, क्षतिपूर्ति र प्रतिरक्षा समेतका कामहरू भइरहेका छन् ।

२. दृष्टिकोण:

समृद्ध, आधुनिक र न्यायपूर्ण नेपाल निर्माणमा अन्तर्राष्ट्रिय जगतलाई यथोचित रूपमा संलग्न गराउन क्रियाशील रहने ।

३. ध्येय:

अन्तर्राष्ट्रिय, द्विपक्षीय तथा बहुपक्षीय सम्बन्ध मार्फत दिगो शान्ति र राष्ट्रको समग्र विकासका लागि नेपालको परराष्ट्र नीतिलाई सशक्त माध्यमका रूपमा विकास गर्ने ।

४. रणनीति:

❖ समष्टिगत लक्ष्य:

नेपालको राष्ट्रिय हितलाई अन्तर्राष्ट्रिय जगतमा प्रवर्द्धन गर्न कूटनीतिक स्तरमा परराष्ट्र सम्बन्ध विस्तार एवं सुदृढ गरी देशको आर्थिक र सामाजिक विकासमा जोड दिने ।

❖ **कार्यनीतिक लक्ष्यहरू:**

- छिमेकी मुलुकहरूसँगको परम्परागत सम्बन्धलाई सुदृढ गर्दै उनीहरूको द्रुत आर्थिक विकासबाट नेपालको आर्थिक विकासमा टेवा पुऱ्याउन उपयुक्त नीति अवलम्बन गरिनेछ ।
- देशको सर्वतोमुखी आर्थिक र सामाजिक विकासका लागि आर्थिक कूटनीतिलाई प्राथमिकता दिइनेछ ।
- नेपालको द्विपक्षीय र बहुपक्षीय अन्तर्राष्ट्रिय आर्थिक सम्बन्ध सुदृढ गर्ने एवं नेपालमा प्रत्यक्ष वैदेशिक लगानी बढाउन विदेशी लगानीकर्ता लगायत गैरआवासीय नेपालीको भूमिकालाई बढावा दिइनेछ । यस प्रयोजनका लागि आन्तरिक रुपमा समेत आवश्यक नीतिगत, प्रशासकीय आदि व्यवस्था गरिनेछ ।
- आर्थिक कूटनीतिको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि परराष्ट्र मन्त्रालय र अन्तर्गतका विभागहरू र विदेशस्थित नेपाली दूतावास एवम् नियोगमा आवश्यक दरबन्दी र स्रोत साधन उपलब्ध गराई क्षमता अभिवृद्धि गरिनेछ ।

५. **रणनीतिक उद्देश्यहरू:**

- विदेशी राष्ट्रहरूसँगको सम्बन्ध र विदेशमा नेपालको प्रतिनिधित्व गर्दै आर्थिक कूटनीतिलाई परराष्ट्र नीतिको अभिन्न अङ्गको रुपमा कार्यान्वयन गरी मुलुकको बृहत्तर आर्थिक तथा सामाजिक विकासको लक्ष्यमा परिचालित हुनेछ ।
- परराष्ट्र नीतिको प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि नियोगहरूको सञ्चालन, सुदृढीकरण र आवश्यकता अनुसार थप नियोगहरूको स्थापना गरिने छ ।

६. **कार्यक्षेत्र:**

नेपाल सरकार (कार्य विभाजन) नियमावली, २०६९ अनुसार यस मन्त्रालयले सम्पादन गर्नुपर्ने कार्यहरू देहाय बमोजिम रहेका छन्:

- नेपालको परराष्ट्र नीति, योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कन,
- विदेशी राष्ट्रहरूसँगको सम्बन्ध ।
- विदेशमा नेपालको प्रतिनिधित्व ।
- विदेशमा नेपालसम्बन्धी प्रचार प्रसार ।
- राहदानी तथा विदेशमा दिइने भिसा ।
- अतिथि सत्कार ।
- शिष्टाचार (प्रोटोकल) ।
- नेपाल तथा अन्य देशका नागरिकको आ-आफ्नो सरकारबाट व्यक्तिमाथिको दावा ।
- कूटनीतिक संरक्षण तथा उन्मुक्ति ।
- विदेशमा रहेका नेपाली नागरिकको अभिलेख तथा तिनीहरूको हक, हित र संरक्षण ।
- गैरआवासीय नेपाली ।

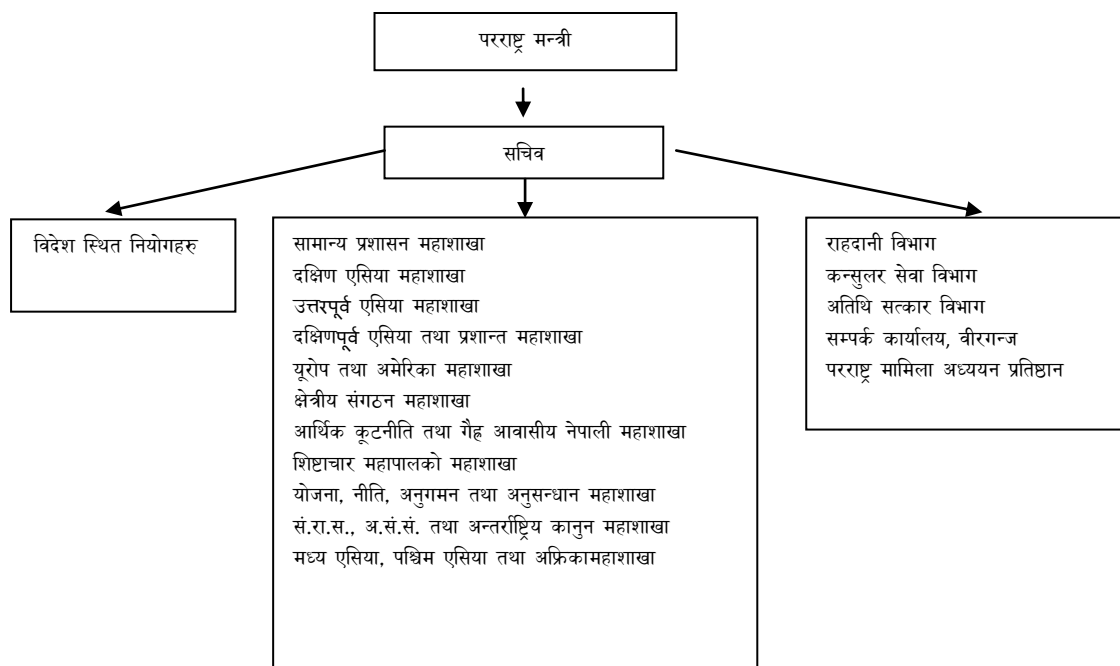
- आर्थिक कूटनीति ।
- अन्तर्राष्ट्रिय तहमा जनस्तरीय तथा गैरसरकारी संस्थाको विकास र प्रवर्द्धन ।
- वाणिज्यदूतसम्बन्धी अभ्यास (कन्सुलर प्राक्टिस) ।
- संयुक्त राष्ट्रसङ्घ, क्षेत्रीय सहयोगका लागि दक्षिण एसियाली सङ्गठन तथा अन्य अन्तर्राष्ट्रिय वा क्षेत्रीय संस्था ।
- नेपालस्थित विदेशी नियोग ।
- कूटनीतिक तहमा हुने वार्ता र सम्झौतासम्बन्धी विषय (अन्य मन्त्रालयलाई तोकिएको विषय बाहेक) ।
- नेपाल परराष्ट्र सेवाको सञ्चालन ।

७. कानूनी व्यवस्था:

- राहदानी ऐन, २०२४,
- विदेशी राज्य र कूटनीतिक प्रतिनिधिको सुविधा तथा उन्मुक्ति सम्बन्धी ऐन, २०२७
- सुपुर्दगी ऐन, २०४५
- नेपाल सन्धी ऐन, २०४७
- निजामती सेवा ऐन, २०४९
- निजामती सेवा नियमावली, २०५०
- परराष्ट्र मन्त्रालय अन्तर्गत विदेशस्थित नेपाली नियोगहरूमा काम गर्ने नियोग प्रमुख तथा अन्य कर्मचारीका लागि नयाँ आर्थिक सरसुविधा (२०५२।२।२३)
- आर्थिक कार्यविधि ऐन, २०५५
- विदेशस्थित नेपाली नियोगहरूमा काम गर्ने स्थानीय प्रशासन सम्बन्धी निर्देशिका, २०५९
- परराष्ट्र मन्त्रालय अन्तर्गत विदेशस्थित कूटनीतिक नियोगहरूका लागि आर्थिक कारोबार सम्बन्धी निर्देशिका, २०६०
- Vienna Convention on Diplomatic Relations, 1961 and Vienna Convention on Consular Relations, 1963
- सार्वजनिक खरिद ऐन, २०६३,
- गैरआवासीय नेपाली सम्बन्धी ऐन, २०६४
- आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४
- सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४
- गैरआवासीय नेपाली सम्बन्धी नियमावली, २०६६
- परराष्ट्र सेवा सम्बन्धी नियमहरू, २०६८
- परराष्ट्र अध्ययन प्रतिष्ठान विकास समिति (गठन) आदेश, २०६८
- कूटनैतिक आचारसंहिता, २०६८
- परराष्ट्र सेवाका कर्मचारीहरूका लागि तालिम नीति, २०६९

- परराष्ट्र मन्त्रालय र विदेशस्थित नियोगमा पदस्थापना तथा सरूवा निर्देशिका (पहिलो संशोधन), २०७०
- राहदानी नियमावली (पहिलो र दोस्रो संशोधन), २०७१
- राहदानी निर्देशिका (पहिलो संशोधन), २०७१
- सार्वजनिक खरिद (पहिलो अध्यादेश), २०७१
- विदेशस्थित नेपाली नियोगहरूमा कार्यरत कर्मचारीहरूको स्वास्थ्योपचार सुविधासम्बन्धी निर्देशिका, २०७१

द. संगठन संरचना:

९. आर्थिक वर्ष २०७१।७२ पहिलो ८ महिनामा परराष्ट्र मन्त्रालयबाट सम्पादन भएका प्रमुख कार्यहरू:

क. उच्चस्तरीय भ्रमणको आदानप्रदान

१. सम्माननीय प्रधानमन्त्री श्री सुशिल कोइरालाको निमन्त्रणामा भारतका प्रधानमन्त्री माननीय श्री नरेन्द्र मोदीले गत २०७१ श्रावण १८-१९ सम्म (२०१४ अगष्ट ३-४) नेपालको २ दिने औपचारिक भ्रमण गर्नुभयो । सोही क्रममा दुई देशका सरकारी वार्ताटोलीहरूका बीच नेपाल-भारत सम्बन्धमा सांस्कृतिक, आर्थिक, सामाजिक लगायत विभिन्न क्षेत्रहरू विषयक समझदारीहरू भएका थिए । दुवै पक्षले पञ्चेश्वर विकास परियोजनाको विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन (डिपिआर) लाई अन्तिम रूप दिई एक वर्षभित्र आयोजना कार्यान्वयनको सहमति गरेका थिए । यस बाहेक दुवै पक्षबीच गलगाँउ रोकथाम तथा नियन्त्रणमा सहयोग तथा दूरदर्शन र नेपाल टेलिभिजन बीच सहयोग सम्बन्धी समझदारी पत्रमा हस्ताक्षर भएको थियो । भारतीय प्रधानमन्त्रीले व्यवस्थापिका-संसदको सम्बोधनको

क्रममा नेपाललाई १ अर्ब अमेरिकी डलरको Soft Credit Loan को सहयोगको घोषणा गर्नुभएको थियो । साथै, उक्त भ्रमण अवधिमा नेपालको लगानी बोर्ड तथा भारतको GMR Group बीच माथिल्लो कर्णाली जलविद्युत् परियोजनाको Project Development, नेपाल-भारत उर्जा सहकार्यका लागि निकट भविष्यमा अरूण तेस्रो, माथिल्लो मर्स्याङ्दी, तथा तामाकोशी जलविद्युत आयोजनाको DPA गर्ने सहमति भएको थियो । भारतका प्रधानमन्त्रीको १७ वर्षको अन्तरालमा भएको उक्त भ्रमणले नेपाल भारत सम्बन्धलाई थप सुदृढ बनाएको र द्विपक्षीय सहयोग र साझेदारी अझ विस्तार गरेको छ ।

२. माननीय परराष्ट्र मन्त्री श्री महेन्द्रबहादुर पाण्डेज्यूको सन् २०१४ को अक्टोबरमा भएको जापानको औपचारिक भ्रमण सफलतापूर्वक सम्पन्न भएको छ । भ्रमणको अवसरमा नेपाल र जापानको परराष्ट्र मन्त्रालयहरूबीच उपयुक्त स्तरमा वार्ताको संयन्त्र स्थापना गर्ने सहमति भएको छ । साथै, द्विपक्षीय सम्बन्ध विस्तार, अन्तर्राष्ट्रिय महत्वका विषयमा परस्पर सहयोग एवं जापानबाट नेपालको आर्थिक तथा सामाजिक क्षेत्रमा सहयोग अभिवृद्धि भएको देखिन्छ ।
३. माननीय परराष्ट्र मन्त्रीको निमन्त्रणामा जनवादी गणतन्त्र चीनका परराष्ट्र मन्त्री H.E. Mr. Wang Yi बाट २५ देखि २७ डिसेम्बर २०१४ सम्म नेपालको भ्रमण सम्पन्न भएको छ । भ्रमणका अवसरमा विदेशमन्त्रीबाट नेपाललाई सन् २०१५/१६ का लागि ८०० मिलियन यु आन बराबर सहयोग प्रदान गर्ने घोषणा भएको छ । साथै, चीनले नेपाललाई नेपालको Trade, Investment, Agriculture, Infrastructure, Science and Technology, Connectivity, Tourism, People Exchange and Security and Law Enforcement गरी ९ विभिन्न क्षेत्रहरूमा विशेष सहयोग केन्द्रित गर्ने निर्णय लिएको छ ।

ख) द्विपक्षीय सम्बन्ध प्रवर्द्धन

१. नेपाल-भारत सीमालाई वैज्ञानिक रुपमा सीमाङ्कन र नक्साङ्कन गर्न, सीमास्तम्भ व्यवस्थापन गर्ने एवं दशगजा क्षेत्रको व्यवस्थापन गर्नेजस्ता महत्वपूर्ण प्राविधिक कामहरूको कायदिश पाएको द्विपक्षीय प्राविधिक समितिको म्याद सन् २००७ मा समाप्त भएयताको रिक्ततालाई अन्त्य गर्दै यसैवर्ष सीमा कार्य समूह (Boundary Working Group) को स्थापना गरियो जसको पहिलो बैठकमा फेब्रुअरी २०१५ बाट सीमासम्बन्धी विविध कामका लागि टोली खटाउने निर्णय गरी कार्यारम्भ भइसकेको छ ।
२. यसैवर्ष नै लामो समयदेखि कार्यान्वयन हुन नसकेको पञ्चेश्वर बहुउद्देश्यीय परियोजना शीघ्रताका साथ सम्पन्न गर्ने गरी काम शुरू भयो । द्विपक्षीय विद्युत व्यापारलाई सहजीकरण गर्न विद्युत् व्यापार सम्झौता सम्पन्न भएको छ ।

ग) अन्तर्राष्ट्रिय सभा सम्मेलनमा सहभागिता

१. सेप्टेम्बर २०१४ मा न्यूयोर्कमा आयोजित स.रा.संघको ६९औं महासभाको High-level Segment मा सम्माननीय प्रधानमन्त्रीज्यूबाट भएको सम्बोधन तथा सो अवसरमा स.प्रधानमन्त्री तथा मा. परराष्ट्र मन्त्रीज्यू सहभागी हुनु भएका Climate Summit-2014, UN Peace keeping Summit लगायतका उच्चस्तरीय कार्यक्रमहरूमा मुलुकको संविधान लेखन तथा शान्ति प्रक्रिया, संक्रमणकालीन न्याय प्रणाली लगायतका विषयहरूमा हासिल भएका उपलब्धीहरू, निरशस्त्रिकरण तथा विश्वशान्तिका लागि नेपालले Peace keeping लगायतका क्रियाकलापको माध्यमबाट पुर्‍याएको योगदान, जलवायु परिवर्तनमा नेपालको सरोकार, सहश्राव्दी विकासका लक्ष्यहरूमा भएको प्रगति तथा सन् २०१५ पश्चात विश्वव्यापी रूपमा तय गरिन लागेका विकासका मुद्दाहरूमा नेपालको चासो तथा प्राथमिकताका विषयहरूमा उच्चस्तरमा राष्ट्रिय धारणा प्रस्तुत गरी अन्तर्राष्ट्रिय विषयहरूमा नेपालको स्पष्ट धारणा व्यक्त भएको छ । स.रा.संघका महासचिव लगायत उच्चस्तरीय पदाधिकारीहरू तथा विभिन्न मुलुकहरूका उच्चस्तरीय राजनैतिक नेतृत्वसँग आपसी हित र चासोका विषयहरूमा भएको विचार विमर्शबाट नेपाल र संयुक्त राष्ट्र संघ तथा अन्य विभिन्न राष्ट्रहरूसँगको सम्बन्ध सुदृढ भएको छ ।
२. नोभेम्बर २०१४ मा अष्ट्रियाको भियानामा भएको भूपरिवेष्टित विकासोन्मुख मुलुकहरूको दोस्रो संयुक्त राष्ट्रसंघीय सम्मेलनमा माननीय उप-प्रधान एवं संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रीज्यू सहभागी भै नेपाल जस्ता भूपरिवेष्टित मुलुकका चासोको प्रभावकारी संबोधनका लागि अन्तर्राष्ट्रिय समूदायलाई आव्हान गरिएको छ । नेपाल सरकारले आगामी सन् २०२२ सम्ममा अतिकम विकसीत राष्ट्रहरूको सूचीबाट स्तरोन्नति हुने सम्बन्धमा लिएको नीति, भूपरिवेष्टित विकासोन्मुख राष्ट्रहरूको विकासको पक्षमा नेपालको तर्फबाट दरिलो प्रतिवद्धता व्यक्त गर्दै सहभागिता जुटाउन मद्दत पुगेको छ ।
३. एसिया तथा प्रशान्त क्षेत्रका अतिकम विकसित राष्ट्रका मन्त्रीहरू, Friends of LDCs तथा विकास साझेदार राष्ट्रहरू, संयुक्त राष्ट्रसंघ लगायत अन्तर्राष्ट्रिय संघ संस्थाहरूबाट उच्चस्तरीय राजनीतिक प्रतिनिधिहरूको सहभागितामा १६ देखि १८ डिसेम्बर २०१४ सम्म काठमाण्डौमा मन्त्रीस्तरीय बैठक सफलतापूर्वक आयोजना गरियो । उक्त बैठकले एसिया तथा प्रशान्त क्षेत्रका अतिकम विकसित राष्ट्रहरू विकासशील राष्ट्रको समूहमा स्तरोन्नति हुने रणनीतिक अनुभव तथा दृष्टिकोण र सन् २०१५ पछिका विकासका एजेण्डाका विषयमा छलफल तथा विचार आदानप्रदान गरी सो विषयहरूमा ठोस तथा समन्वयात्मक कदम चाल्न काठमाण्डौ घोषणापत्र समेत जारी गरेको छ । नेपालले अतिकम विकसित राष्ट्रहरूको विषयमा सफल नेतृत्व दिन सक्दछ भन्ने विषय स्थापित भएको छ ।
४. अन्तर्राष्ट्रिय एवं क्षेत्रीय संघ संस्थाहरूमा नेपालको भूमिकाको अभिवृद्धि गर्न कूटनीतिक नियोगहरूलाई परिचालन गरिएको छ ।

घ) क्षेत्रीय कूटनीति

१. नेपालजस्ता अतिकम विकसित मुलुकहरूले एकलैको प्रयासबाट महत्वपूर्ण आर्थिक, सामाजिक, राजनैतिक उपलब्धी हासिल गर्न नसक्ने हुँदा अन्तर्राष्ट्रिय, क्षेत्रीय मञ्चहरूलाई आफ्नो हित अनुकुल प्रयोग गरी राष्ट्रको सर्वाङ्गीण विकास गर्नु पर्ने टङ्कारो आवश्यकता रहेको परिप्रेक्ष्यमा सन् २०१४ को नोभेम्बर २६-२७ मा नेपालमा आयोजना भएको अठारौँ सार्क शिखर सम्मेलनको तयारी एवं व्यवस्थापनका लागि नेपाल सरकार (मन्त्रिपरिषदको) मिति २०७०।१२।१३ को निर्णयानुसार सम्माननीय प्रधानमन्त्री श्री सुशील कोइरालाको अध्यक्षतामा अठारौँ सार्क शिखर सम्मेलन तयारी मूल समिति सम्बन्धित मन्त्रीको अध्यक्षतामा विषयगत समिति तथा सम्बन्धित सचिवको अध्यक्षतामा उप-समितिहरू गठन भई यथासमयमै शिखर सम्मेलन सफलतापूर्वक सम्पन्न गरी नेपालले क्षेत्रीयस्तरमा आफ्नो कूटनैतिक परिपक्वता प्रमाणित गरेको छ । राजनैतिक संक्रमण बहाल रहेको अवस्थामा आयोजना भएको उक्त सम्मेलनले क्षेत्रीय सहयोगको क्षेत्रमा नेपालले नेतृत्व दिन सक्ने क्षमता स्थापित भएको छ ।
२. उक्त सम्मेलनमा दक्षिण एसियाली क्षेत्रको आर्थिक रूपान्तरणका निमित्त महत्वपूर्ण हुने SAARC Framework Agreement for Energy Cooperation (Electricity) मा हस्ताक्षर भएको छ । साथै, दक्षिण एसियाली राष्ट्रहरूलाई एउटै सञ्जालमा ल्याई आर्थिक तथा सामाजिक रूपान्तरणका निमित्त SAARC Agreement for Motor Vehicle र SAARC Railway Agreement मा तीन महिनाभित्र हस्ताक्षर गर्ने सहमति बनेको छ ।

ङ) नेपालको कूटनीतिक प्रतिनिधित्व र सम्बन्ध विस्तार

१. नेपालको अन्तर्राष्ट्रिय सम्बन्धको विकास र विस्तारका लागि संयुक्त राज्य अमेरिका, भारत, थाइल्याण्ड, स्वीट्जरल्याण्ड, फ्रान्स, दक्षिण अफ्रिका, क्यानडा र कुवेतका लागि आवासीय नेपाली राजदूत/स्थायी प्रतिनिधि नियुक्त गरिएको छ ।
 - विभिन्न मुलुकका लागि नियुक्त हुनु भएका राजदूतहरूको कार्यविवरणसमेत तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ ।
 - ९ अगष्ट २०१४ मा थाइल्याण्डको फुकेतमा अवैतनिक वाणिज्यदूतावासको स्थापना भएको छ ।

च) भौतिक पूर्वाधार निर्माण एवं संगठन सुधार -

१. परराष्ट्र मन्त्रालयको विद्यमान संगठनात्मक संरचनामा विस्तार, आन्तरिक जनशक्तिको व्यवसायीकरण र क्षमता विकास, सूचना प्रविधिको उच्चतम उपयोग, आवश्यक साधनस्रोतको प्रवन्ध, नियोगको संरचना एवं संस्थागत सुदृढीकरण, नियोगमा थप जनशक्तिको व्यवस्थाका लागि परराष्ट्र मन्त्रालय र अन्तर्गतका विभाग, नेपाली राजदूतावास, स्थायी नियोग तथा महावाणिज्यदूतावासहरू र कार्यालयको संगठन तथा व्यवस्थापन सर्वेक्षण तयार पारिएको छ ।
२. राहदानी निर्देशिका, २०६७ को प्रथम संशोधन २०७१ लागू गरिएको छ ।

३. परराष्ट्र मन्त्रालय तथा विदेशस्थित नेपाली नियोगहरूलाई नीतिगत, मानव स्रोत व्यवस्थापन, भौतिक पूर्वाधार, सार्वजनिक सेवा प्रवाह, अभिलेख व्यवस्थापन, समन्वय, सार्वजनिक कूटनीति तथा प्रशासनिक पक्षमा सुधार गर्न परराष्ट्र मन्त्रालयको सुधारसम्बन्धी कार्ययोजना, २०७१ तयार गरी कार्यन्वयनको स्वीकृतिका लागि नेपाल सरकार (मन्त्रिपरिषद्) मा पेश गरिएको छ ।
४. अवैतनिक वाणिज्यदूतको नियुक्तिलाई योग्यता र क्षमतामा आधारित बनाउने उद्देश्यले अवैतनिक वाणिज्यदूतसम्बन्धी नियमावली संसोधन गरिएको छ ।

छ) आर्थिक कूटनीति

- १) संयुक्त राज्य अमेरिका, भारत, चीन, जर्मनी, जापान, कतार, मलेसिया, जर्मनी र संयुक्त अधिराज्य, को देशगत रणनीति (Country Specific Strategy) तयार गर्ने क्रममा रहेको छ ।

ज) राहदानी तथा कन्सुलर सेवा प्रवाह

राहदानी वितरण

- (क) सरल सहजरूपमा नेपालीहरूलाई राहदानी जारी गर्न बिहान ६ बजे देखि साँझ ५ बजेसम्म ९ वटा काउन्टरहरूबाट राहदानी फाराम सङ्कलन गर्ने कार्यले निरन्तरता पाएको छ ।

१०. आर्थिक वर्ष २०७०/७१ मा विनियोजित बजेट एवं खर्चको यथार्थ विवरण

चालु खर्च

रु. हजारमा

सि.नं.	व.उ.शि.नं.	कार्यक्रम	कायम बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत
१	३२६०११३	परराष्ट्र मन्त्रालय	१५७,८६०	१५२,६०९	९६.६७
२	३२६०१२३	नेपाली राजदूतावासहरू	१,६०४,७४९	१,५७०,८७४	९७.८९
३	३२६०१३३	नेपाली महावाणिज्य दूतावास तथा स्थायी नियोगहरू	३८०,५९२	३५९,४०७	९४.४३
४	३२६०१४३	अतिथि सत्कार विभाग	१०,७२२	७,०६५	६५.८९
५	३२६०१६३	सार्क तथा बिमस्टेक गतिविधि	११,९७८	१०,७९१	९०.०९
६	३२६०१७३	सीमा नापी टोली	१८,८७०	१०,३८२	५५.०२
७	३२६०१८३	केन्द्रीय राहदानी कार्यालय	३२७,६७१	३१७,७४५	९६.९७
८	३२६०१९३	कन्सुलर सेवा विभाग	९,५४३	८,८८१	९३.०६
		जम्मा	२,५२१,९८५	२,४३७,७५४	९६.६६

पूँजिगत खर्च			रु. हजारमा		
१	३२६०११४	परराष्ट्र मन्त्रालय	३१,९००	१८,४०९	५७.७१
२	३२६०१२४	नेपाली राजदूतावासहरु	१३१,०३१	१३०,८८६	९९.८९
३	३२६०१३४	नेपाली महावाणिज्य दूतावास तथा स्थायी नियोगहरु	२२,८००	१२,७००	५५.७०
४	३२६०१४४	अतिथि सत्कार विभाग	१२५	११५	९२.००
५	३२६०१६४	सार्क तथा बिमस्टेक गतिविधि	२००	१९८	९९.००
६	३२६०१७४	सीमा नापी टोली	१०,५१८	५,०४५	४७.९७
७	३२६०१९४	कन्सुलर सेवा विभाग	१३,१५०	९,९३७	७५.५७
		जम्मा	२०९,७२४	१७७,२९०	८४.५३

११. आ.व.०७१/७२ मा विनियोजित बजेट तथा २०७२ जेष्ठ मसान्तसम्मको अनुमानित खर्च:

चालु खर्च			रु. हजारमा		
सि.नं.	व.उ.शि.नं.	मन्त्रालय/निकाय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
१	३२६०११३	परराष्ट्र मन्त्रालय	१८६,७६७	१५५,५२४	८३.२७
२	३२६०१२३	नेपाली राजदूतावासहरु, स्थायी नियोगहरु र महावाणिज्य दूतावासहरु	२,१७३,८५२	२,०७०,१४७	९५.२३
३	३२६०१४३	अतिथि सत्कार विभाग	१०,०२७	७,००२	६९.८३
४	३२६०१६३	सार्क तथा बिमस्टेक गतिविधि	११९,१४८	१०४,८४१	८७.९९
५	३२६०१७३	सीमा नापी टोली	३२,८०८	११,९१३	३६.३१
६	३२६०१८३	राहदानी विभाग	६२२,४४७	४२२,५३५	६७.८८
७	३२६०१९३	कन्सुलर सेवा विभाग	११,२५०	८,७०६	७७.३९
		जम्मा	३,१५६,२९९	२,७८०,६६८	८८.१०

पूँजिगत खर्च			रु. हजारमा		
१	३२६०११४	परराष्ट्र मन्त्रालय	१४६,८५६	१२७,४६८	८६.८०
२	३२६०१२४	नेपाली राजदूतावासहरु, स्थायी नियोगहरु र महावाणिज्य दूतावासहरु	१३५,८१६	७९,७२४	५८.७०
३	३२६०१४४	अतिथि सत्कार विभाग	५००	३००	६०.००
४	३२६०१६४	सार्क तथा बिमस्टेक गतिविधि	११,५७८	११,१४६	९६.२७
५	३२६०१७४	सीमा नापी टोली	५१,३००	९,२५७	१८.०४
६	३२६०१८४	राहदानी विभाग	५०,८००	७५९	१.४९
७	३२६०१९४	कन्सुलर सेवा विभाग	१,७३१	३८०	२१.९५
		जम्मा	३९८,५८१	२२९,०३४	५७.४६

१२. आ.व. २०७१/७२ को बजेट बक्तव्यमा उल्लेखित नीति तथा कार्यक्रमको पहिलो दश महिनाको प्रगति विवरण:

सि.नं.	ब. ब. को बुदा नं.	क्रियाकलाप नीति तथा कार्यक्रम	२०७२ बैशाखसम्मको प्रगति विवरण
१	२३६	सन् २०१५ मार्च भित्र सबै राहदानी मेशीन रिडेबल हुनुपर्ने भएकाले अनलाइन माध्यमबाट राहदानीको फाराम भर्ने व्यवस्था मिलाई राहदानी वितरण प्रक्रियालाई सरल बनाउने।	राहदानी विभाग प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, गृह मन्त्रालय, अर्थ मन्त्रालयका प्रतिनिधिहरु सहितको Technical Committee ले सन् २०१५ पछि नयाँ टेन्डर प्रक्रियामा जाने हुँदा Live Enrollment लाई पनि त्यसै टेन्डरको Package मा सम्मिलित गर्ने सुझाव पेश गरेको छ।
२	२३७	विदेशस्थित नेपाली दूतावासहरूका लागि आगामी आर्थिक वर्षदेखि क्रमशः भवन खरिद र निर्माण गर्ने कार्य अघि बढाउने।	भवन तथा जग्गा खरिदसम्बन्धी परिपत्र गरिएकोमा ब्रसेल्स, हङकङ, कायरो, बैंकक र पेरिसका लागि राजदूतावासको भवन/अपार्टमेन्ट खरिद गर्न अर्थ मन्त्रालयमा बजेट व्यवस्थाका लागि अनुरोध गरिएको छ।

भूमिसुधार तथा व्यवस्था मन्त्रालय

१. पृष्ठभूमि:

भूमिसुधार तथा व्यवस्था मन्त्रालय राष्ट्रको आर्थिक, सामाजिक तथा भौतिक पूर्वाधार विकासका निमित्त आवश्यक पर्ने नापनक्शा, भौगोलिक सूचना, भूमि-प्रशासन र भूमि व्यवस्थापन सम्बन्धी विभिन्न नीतिगत कार्य संचालन गर्ने र भूमि सम्बन्धी गुणस्तरीय सेवा/सूचना जनतालाई सरल र सहज एवं प्रभावकारी रूपमा प्रवाह गर्न/गराउन स्थापित केन्द्रीय निकाय हो। मन्त्रालयको विद्यमान संगठन संरचनामा ३ (तीन) वटा महाशाखा र ११ (एघार) वटा शाखाहरू रहेका छन् ।

२. दृष्टिकोण:

भूमिको वैज्ञानिक व्यवस्थापन, न्यायिक वितरण, महत्तम उपयोग एवं सुशासन मार्फत दिगो आर्थिक विकास र सामाजिक न्यायका लागि योगदान पुऱ्याउँने ।

३. ध्येय:

- भूमि तथा भूमि श्रोतको महत्तम उपयोगको वातावरण सिर्जना गर्नु ।
- सामाजिक तथा आर्थिक रूपले पछाडि परेका वर्गको भूमिमा पहुँच बढाउनु ।
- भूमि प्रशासन सम्बन्धी सेवालाई सरल, सहज, पारदर्शी, एवम् प्रभावकारी तुल्याउनु ।
- विकास तथा पूर्वाधार निर्माणका लागि आवश्यक नापनक्सा सेवा तथा भौगोलिक सूचनाहरूको सर्वसुलभता सुनिश्चित गर्नु ।

४. रणनीति:

- राष्ट्रिय भूमि नीति तर्जुमा गर्ने तथा राष्ट्रिय भू-उपयोग नीति, २०६९ कार्यान्वयन गर्ने ।
- सरकारी सार्वजनिक जग्गाको संरक्षण तथा सम्बर्द्धन गर्ने ।
- वैज्ञानिक भूमिसुधार सम्बन्धी कार्यक्रमलाई व्यवस्थित, प्रभावकारी र समन्वयात्मक तवरबाट सञ्चालन गरी आर्थिक सामाजिक रूपले पछाडि परेका भूमिहीन लगायतका वर्गको भूमिमा पहुँच बढाउने ।
- भूमि प्रशासन सम्बन्धी सेवा प्रवाह गर्ने निकायका जनशक्तिको क्षमता विकास तथा भौतिक अवस्थामा सुधार गर्ने ।
- भूमि प्रशासन प्रणालीको विद्यमान प्रविधिमा रूपान्तरण गर्दै भू-सूचना प्रणालीको विकास गरी कार्यान्वयन गर्ने ।
- गाउँब्लक क्षेत्र तथा द्वन्द्वबाट भूमि लगत क्षति भएका जिल्ला वा क्षेत्रको नापनक्सा सम्पन्न गर्ने ।
- भौगोलिक सूचनाको सहज उपलब्धताका लागि पूर्वाधार एवं जनशक्तिको विकास गर्ने ।

५. कार्यक्षेत्र:

नेपाल सरकार, कार्य विभाजन नियमावली २०६९ अनुसार यस मन्त्रालयलाई तोकिएको कार्यक्षेत्र:

- भूमिसुधार तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी नीति, योजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्यांकन ।
- मालपोत र रजिष्ट्रेसन ।
- जग्गा दर्ता, मूल्यांकन, जग्गा प्रशासन र राजस्व संकलन ।
- सरकारी जग्गा र सार्वजनिक जग्गाको अभिलेख व्यवस्थापन तथा संरक्षण ।
- भूमि सम्बन्धी राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय सम्मेलन ।
- अन्तर्राष्ट्रिय सीमा र सीमास्तम्भको निर्माण, पुनःस्थापना तथा मर्मत सम्भार ।
- जग्गा नापजाँच सम्बन्धी प्रशासन ।
- अनिवार्य वचत योजना, ऋण वितरण तथा असुली ।
- जियोडेटिकल नापी, टोपोग्राफिक नक्सा तयारी र हवाई सर्वेक्षण लगायत नाप नक्सा सम्बन्धी कार्य ।
- गुठी संस्थान र सार्वजनिक गुठी अन्तर्गतको जग्गा व्यवस्थापन ।
- सुकुम्वासी समस्या ।
- मुक्त कर्मैया, कम्लरी र हलिया व्यवस्थापन ।
- भू-उपयोग सम्बन्धी नीति तथा व्यवस्थापन ।
- भौगोलिक सूचना पूर्वाधार ।
- भू-सूचना तथा अभिलेख ।
- अन्य मन्त्रालयको कार्यविभाजनमा नपरेका भूमि सम्बन्धी विषय ।
- नेपाल इन्जिनियरिङ्ग सेवाको सर्भे समूहको संचालन ।

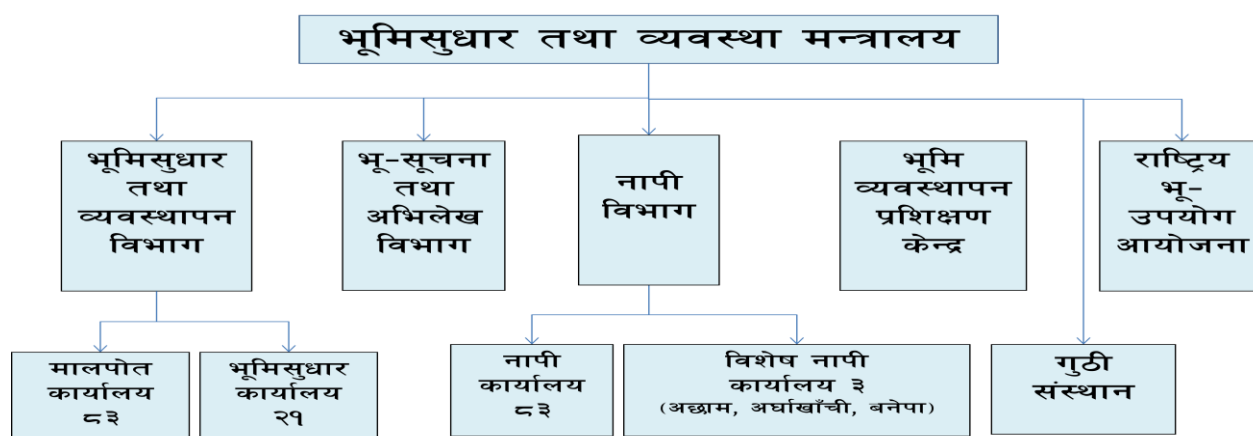
६. प्रचलित कानूनहरु/निर्देशिकाहरु:

भूमिसुधार तथा व्यवस्था मन्त्रालय र अन्तर्गतका निकायले दैनिक कार्य संचालन र कार्य सम्पादनका निमित्त प्रयोग गर्नुपर्ने मुख्यतया निम्न बमोजिमका ऐन तथा नियमहरु रहेका छन् :

- मुलुकी ऐन, २०२० (जग्गा प्रशासनसंग सम्बन्धित महल)
- गुठी संस्थान ऐन, २०३३
- भूमि सम्बन्धी ऐन, २०२१
- जग्गा नापजाँच ऐन, २०१९
- मालपोत ऐन, २०३४
- जग्गा (नाप जाँच) नियमावली, २०५८
- मालपोत नियमावली, २०३६
- भूमि सम्बन्धी नियमहरु, २०२१
- जग्गा प्रशासन सम्बन्धी कार्यविधि

- भूमिसुधार सम्बन्धी निर्देशिकाहरु ।
- नापी शाखा एवं नापी गोश्वाराको कार्यविधि २०६० ।
- Red book (leveling) निर्देशिका ।
- Blue book (Triangulation) निर्देशिका ।
- Black book (Astronomical) निर्देशिका ।

७. मन्त्रालयको संगठनात्मक संरचना:

८. चालु आ. व. २०७१/०७२ मा सम्पादन भएका महत्वपूर्ण कार्यहरु:

- राजश्व असुलीतर्फ आ.व. २०७१/०७२ को वार्षिक लक्ष्य रु. ५ अर्ब ३६ करोड ८७ लाख ७५ हजार रहेकोमा रु. ७ अर्ब ५९ करोड ७८ लाख १ हजार राजश्व असुली भई लक्ष्यको तुलनामा ४१.५१% ले बढी राजश्व असुल भएको छ ।
- विभिन्न नापी कार्यालयहरुमा रहेका ९४२३५ पाना फिल्डबुकहरुको रुजु गरी छुट फिल्डबुकहरुको स्क्यान इमेज तयार गर्ने कार्य सम्पन्न भएको छ ।
- भू-उपयोग सम्बन्धी नियमहरुको मस्यौदा तर्जुमा गर्ने कार्य सम्पन्न भएको छ ।
- ८९ गाविसहरुको भू-उपयोग क्षेत्र नक्साका आधारमा जमीनको वर्गीकरणका लागि सम्झौता भई कार्य प्रारम्भ भएको छ ।
- १३१ गा.वि.स. हरूको गाविस स्तरीय भू-उपयोग नक्सा/डाटा तयार गर्नको लागि सम्झौता भई कार्य प्रारम्भ भएको छ ।
- ५६७ मुक्त कर्मैया परिवारलाई जग्गा खरिद अनुदान रकम उपलब्ध गराइएको छ ।
- ८१० मुक्त कर्मैया परिवारलाई घर निर्माण अनुदान रकम उपलब्ध गराइएको छ ।
- ६५ मुक्त हलिया परिवारलाई जग्गा खरिद अनुदान उपलब्ध गराइएको छ ।
- ६५ मुक्त हलिया परिवारलाई घर निर्माण अनुदान उपलब्ध गराइएको छ ।
- छात्रवृत्तिमा MSc. Land Administration कोर्समा १४ जना कर्मचारीहरु अध्ययनरत छन् ।

- २४३ हेक्टर क्षेत्रमा पुनः नापी कार्य सम्पन्न भएको छ ।
- ५५३ हेक्टर क्षेत्रमा गाँउ ब्लक नापी सम्पन्न भएको छ ।
- २५ कार्यालयका डिजिटल डाटा रुजु तथा अद्यावधिक कार्य चालु रहेको छ ।
- अछाम र अर्घाखाँची जिल्लाका ६ गा. वि. स. मा नाप नक्सा कार्य सम्पन्न गरिएको छ ।
- अछाम र अर्घाखाँची जिल्लाका नाप नक्सा कार्य सम्पन्न भएका १४ गा. वि. स. मा जग्गाधनी पूर्जा वितरण गरिएको छ ।
- दुर सम्वेदन विधिबाट ६ सीट नक्सा अद्यावधिक गरिएको छ ।
- ७ सीट दुर सम्वेदन र फोटो ग्रामेटी तथा फिल्ड शाखाबाट अद्यावधिक भएका टोपो सिटको Cartographic Compilation तयार गरिएको छ ।
- ७०० थान नेपाल चीन सीमानाका Diapositive Scan गर्ने कार्य सम्पन्न गरिएको छ ।
- ६७ सिट टोपोग्राफिक डाटावेशलाई नयाँ National Standard मा परिमार्जन गर्ने कार्य सम्पन्न भएको छ ।
- १७००० संख्यामा जियोडेटिक डाटा इन्ट्री कार्य सम्पन्न भएको छ ।
- भद्रपुर-चारआली-इलाम-पाँचथर सडक खण्डमा ४५ विन्दु जिपिएस पूर्वक्षण तथा सर्भेक्षण कार्य सम्पन्न भएको छ ।
- ६० विन्दु दोस्रो दर्जा नियन्त्रण विन्दुमा पूर्वक्षण तथा सर्भेक्षण कार्य सम्पन्न भएको छ ।
- छिन्चु-जाजरकोट सडक खण्ड पूर्वक्षण तथा मोनुमोन्टेसन कार्य ११० किमी मा सम्पन्न भएको छ ।

भू-सूचना तथा अभिलेख कार्यक्रम

- विभिन्न नापी कार्यालयहरूमा रहेका ९४२३५ पाना फिल्डबुकहरूको रुजु गरी छुट फिल्डबुकहरूको स्वयान इमेज तयार गर्ने कार्य सम्पन्न भएको छ ।
- विभिन्न नापी कार्यालयहरूमा रहेका ७१८ सिट नयाँ नापीबाट थप भएका संकलन गर्न छुट भएका कित्तानापी नक्साको एमोनिया नक्सा संकलन गर्ने कार्य सम्पन्न भएको छ ।
- १२० जना कर्मचारीहरूलाई DLIS/SAEx/ PRMS सम्बन्धी तालिम प्रदान गरिएको छ ।

मालपोत अभिलेख सुरक्षा तथा सुदृढीकरण

- १२ वटा मालपोत कार्यालयको भवन निर्माण भइरहेको र ६ वटा नयाँ मालपोत कार्यालयको भवन निर्माणको प्रक्रिया शुरू भएको छ ।
- १ मालपोत कार्यालयको कम्पाउन्ड वाल निर्माण कार्य सम्पन्न भएको र २ वटा कार्यालयको काम भइरहेको छ ।

राष्ट्रिय भू-उपयोग आयोजना

- भू-उपयोग सम्बन्धी नियमहरूको मस्यौदा तर्जुमा गर्ने कार्य सम्पन्न भएको छ।
- भू-उपयोग सम्बन्धी जनचेतनामूलक २ गोटा वृत्तचित्र तयार भएको छ।
- जिल्ला/गाविसस्तरमा भू-उपयोग सम्बन्धी जनचेतना अभिवृद्धि कार्यक्रम ७ पटक सम्पन्न गरिएको छ।
- भू-उपग्रह चित्र/डाटा १ सेट खरिद गरिएको छ।
- ८९ गाविसहरूको भू-उपयोग क्षेत्र नक्साका आधारमा जमीनको वर्गीकरणका लागि सम्झौता भई कार्य प्रारम्भ भएको छ।
- १३१ गा.वि.स. हरूको गाविस स्तरीय भू-उपयोग नक्सा/डाटा तयार गर्नको लागि सम्झौता भई कार्य प्रारम्भ भएको छ।

मुक्त कर्मैया तथा हलिया पुनर्स्थापन कार्यक्रम**क. मुक्त कर्मैया वृत्ति विकास कार्यक्रम अन्तर्गत:**

- ५६७ मुक्त कर्मैया परिवारलाई जग्गा खरिद अनुदान रकम उपलब्ध गराइएको छ।
- ८१० मुक्त कर्मैया परिवारलाई घर निर्माण अनुदान रकम उपलब्ध गराइएको छ।
- २० पटक सीप विकास तथा दक्षता अभिवृद्धि तालिम प्रदान गरेको छ।
- आय आर्जन प्रवर्द्धन कार्यक्रम अन्तर्गत ५६ जनालाई ऋण लगानी गरिएको र १७५ जनाबाट ऋण असुली गरिएको छ।

ख. मुक्त हलिया पुनःस्थापन कार्यक्रम

- ६५ मुक्त हलिया परिवारलाई जग्गा खरिद अनुदान उपलब्ध गराइएको छ।
- ६५ मुक्त हलिया परिवारलाई घर निर्माण अनुदान उपलब्ध गराइएको छ।
- ७० मुक्त हलिया परिवारलाई घर मर्मत अनुदान उपलब्ध गराइएको छ।

भूमि व्यवस्थापन प्रशिक्षण केन्द्र

- छात्रवृत्तिमा MSc. Land Administration कोर्समा १४ जना कर्मचारीहरू अध्ययनरत छन्।
- २० जना विद्यार्थीहरू ४ वर्षे B.E. Geomatics Engineering Survey Course मा अध्ययनरत छन्।
- सिनियर नापी तालिम अन्तर्गत ३६ जना विभागीय कर्मचारीहरूलाई तालिम दिईदछ।
- ३ हप्ता अवधिको डिजिटल क्याडस्ट्रल तालिम २ पटक सम्पन्न भएको छ।
- ३ पटक प्रशिक्षक प्रशिक्षण तालिम सम्पन्न गरिएको छ।

कित्तानापी**क) कित्तानापी कार्यक्रम**

- २४३ हेक्टर क्षेत्रमा पुनः नापी कार्य सम्पन्न भएको छ।
- ५५३ हेक्टर क्षेत्रमा गाँउ ब्लक नापी सम्पन्न भएको छ।

- ३०७ हेक्टर क्षेत्रमा डिजिटल क्याड्स्ट्रल सम्पन्न भएको छ।
- ८५ सिट नियन्त्रण विन्दु स्थापना गरिएको छ।
- १३६२५ संख्यामा जग्गा दर्ता श्रेस्ता पूर्जा तयारी तथा वितरण गरिएको छ।

ख) नापी कार्यालय सुदृढीकरण कार्यक्रम

- नापी कार्यालयको भवन निर्माण (नयाँ र पुरानो) कार्य लक्ष्य बमोजिम चालु रहेको छ।
- १० कार्यालयमा जिर्ण अवस्थामा रहेका नक्सा तथा फिल्डबुकहरुको पुनस्थापन गरिएको छ।
- २५ कार्यालयका डिजिटल डाटा रुजु तथा अद्यावधिक कार्य चालु रहेको छ।
- कर्मचारीहरुलाई ३ पटक डिजिटल प्रविधि विकास तथा डिजिटल प्रणाली कार्यान्वयन सम्बन्धी तालिम प्रदान गरिएको छ।
- नक्सा श्रेस्ता सुधार तथा सेवा प्रवाह अन्तर्गत १० हजार संख्यामा कित्तानक्सा, नक्सा ट्रेस तथा फिल्डबुक उतार गरिएको छ।

ग) अछाम अर्घाखाँची विशेष नापी कार्यक्रम

- अछाम र अर्घाखाँची जिल्लाका ६ गा. वि. स. मा नाप नक्सा कार्य सम्पन्न गरिएको छ।
- अछाम र अर्घाखाँची जिल्लाका नाप नक्सा कार्य सम्पन्न भएका १४ गा. वि. स. मा जग्गाधनी पूर्जा वितरण गरिएको छ।
- २५ वटा ट्रिग विन्दु स्थापना र थप गरिएको छ।

स्थलरूप नापी

क) स्थलरूप नापी कार्यक्रम

- दुर सम्वेदन विधिबाट ६ सीट नक्सा अद्यावधिक गरिएको छ।
- २० सीट नक्सा पुनः छपाई गरिएको छ।
- ७ सीट स्थलरूप नक्साको field verification सम्पन्न भएको छ।
- Census प्रोजेक्टबाट तयार भएको हवाई फोटोको डिजिटल Index तथा Data base तयार गरिएको छ।
- १ सेट Image Data खरिद गरिएको छ।
- ७०० थान नेपाल चीन सीमानाका Diapositive Scan गर्ने कार्य सम्पन्न गरिएको छ।
- ७ सीट दुर सम्वेदन र फोटो ग्रामेटी तथा फिल्ड शाखाबाट अद्यावधिक भएका टोपो सिटको Cartographic Compilation तयार गरिएको छ।

ख) राष्ट्रिय भौगोलिक सूचना पूर्वाधार आयोजना

- Metadata update, Clearing house system संचालन कार्य चालु रहेको छ।
- ६७ सिट टोपोग्राफिक डाटावेशलाई नयाँ National Standard मा परिमार्जन गर्ने कार्य सम्पन्न भएको छ।

- ५ अलग अलग विषय सम्बन्धित Interactive web map तयार भएको छ।
- ३० सेट Municipality Wise Database तयार भएको छ।

खगोल तथा भू-मापन कार्यक्रम

- भद्रपुर-चारआली-इलाम-पाँचथर सडक खण्डमा ४५ विन्दु जिपिएस पूर्वक्षण तथा सर्भेक्षण कार्य सम्पन्न भएको छ।
- ६० विन्दु दोस्रो दर्जा नियन्त्रण विन्दुमा पूर्वक्षण तथा सर्भेक्षण कार्य सम्पन्न भएको छ।
- ७ विन्दुमा तेस्रो दर्जाका नियन्त्रण विन्दु निरीक्षण तथा मर्मत सम्भार गरिएको छ।
- छिन्चु-जाजरकोट सडक खण्ड पूर्वक्षण तथा मोनुमोन्टेसन कार्य ११० किमी मा सम्पन्न भएको छ।
- बर्दिवास-सिन्धुली सर्भेक्षण कार्य २१ किमी सम्पन्न भएको छ।
- नगरकोट बेधशालामा जिपिएस सर्भेक्षण कार्य १८९ दिन सम्पन्न गरिएको छ।
- नगरकोट बेधशालामा QZSS Station सञ्चालन सम्पन्न भएको छ।
- नगरकोट बेधशालामा सोलार पावर ब्याकअप १ सेट व्यवस्थापन भइसकेको छ।
- १७००० संख्यामा जियोडेटिक डाटा इन्ट्री कार्य सम्पन्न भएको छ।
- ३०० संख्यामा डायग्राम स्क्यान कार्य सम्पन्न भएको छ।

९. आर्थिक वर्ष २०७०/७१ मा विनियोजित बजेट एवं खर्चको यथार्थ विवरण

चालु खर्च

रु. हजारमा

सि.नं.	व.उ.शि.नं.	कार्यक्रम	कायम बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत
१	३३६०११३	भूमिसुधार तथा व्यवस्था मन्त्रालय	३७,८१७	३६,६०२	९६.७९
२	३३६०१२३	भूमिसुधार तथा व्यवस्थापन विभाग	५१,९४१	४६,६०२	८९.७२
३	३३६०१३३	मालपोत कार्यालयहरु	७३६,१२३	७०३,२५४	९५.५३
४	३३६०१४३	भूमिसुधार कार्यालयहरु	११७,७३६	९९,३४३	८४.३८
५	३३६०१५३	नापी विभाग	१८,२९६	१६,१८५	८८.४६
६	३३६०१६३	नापी कार्यालयहरु	६२६,६७२	५६७,९६९	९०.६३
७	३३६०१७३	भू-सूचना तथा अभिलेख विभाग	७८,३९७	७६,८५९	९८.०४
८	३३६१०१३	मालपोत अभिलेख सुरक्षा तथा सुदृढीकरण कार्यक्रम	२५,६००	२२,०३८	८६.०९

९	३३६१०२३	राष्ट्रिय भू-उपयोग आयोजना	२१६,५९१	२१३,४७०	९८.५६
१०	३३६१०३३	भूमिसुधार कार्यक्रम, मुक्त कर्मैया र हलिया पुनर्स्थापन	३२४,०५२	२९२,६०८	९०.३०
११	३३६१०५३	भूमि व्यवस्थापन प्रशिक्षण केन्द्र	७६,५९५	७१,९७८	९३.९७
१२	३३६१०६३	कित्ता नापी कार्यक्रम	१२०,२७३	१०३,६७८	८६.२०
१३	३३६१०७३	स्थलरूप नापी (भूमि स्रोत) कार्यक्रम	६८,७४४	६२,९५१	९१.५७
१४	३३६१०८३	खगोल तथा भू-मापन कार्यक्रम	३९,४०६	३४,७६१	८८.२१
		जम्मा	२,५३८,२४३	२,३४८,२९८	९२.५२

पूँजिगत खर्च

रु. हजारमा

१	३३६०११४	भूमिसुधार तथा व्यवस्था मन्त्रालय	६,२५०	५,९२६	९४.८२
२	३३६०१२४	भूमिसुधार तथा व्यवस्थापन विभाग	५,६८०	५,६५४	९९.५४
३	३३६०१३४	मालपोत कार्यालयहरु	२२,३३३	१७,०६०	७६.३९
४	३३६०१४४	भूमिसुधार कार्यालयहरु	१,८३०	१,८२२	९९.५६
५	३३६०१५४	नापी विभाग	७,७००	७,६८८	९९.८४
६	३३६०१६४	नापी कार्यालयहरु	९,५००	९,२४१	९७.२७
७	३३६०१७४	भू-सूचना तथा अभिलेख विभाग	१७,०२०	१२,७४२	७४.८६
८	३३६१०१४	मालपोत अभिलेख सुरक्षा तथा सुदृढीकरण कार्यक्रम	१८७,८७५	१५९,६५८	८४.९८
९	३३६१०२४	राष्ट्रिय भू-उपयोग आयोजना	१,७००	१,६९५	९९.७१
१०	३३६१०३४	भूमिसुधार कार्यक्रम, मुक्त कर्मैया र हलिया पुनर्स्थापन	४००	३९५	९८.७५
११	३३६१०५४	भूमि व्यवस्थापन प्रशिक्षण केन्द्र	१०,२००	६,०९६	५९.७६
१२	३३६१०६४	कित्ता नापी कार्यक्रम	२६२,५७३	२३८,००३	९०.६४
१३	३३६१०७४	स्थलरूप नापी (भूमि स्रोत) कार्यक्रम	३४,७००	३०,८४४	८८.८९

१४	३३६१०८४	खगोल तथा भू-मापन कार्यक्रम	११,२००	११,१९४	९९.९५
		जम्मा	५७८,९६१	५०८,०१८	८७.७५

१०. आ.व. २०७१/०७२ मा विनियोजित बजेट तथा २०७२ जेष्ठ मसान्तसम्मको अनुमानित खर्च:

चालु खर्च			रु. हजारमा		
सि.नं.	व.उ.शि.नं.	कार्यक्रम	कायम बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत
१	३३६०११३	भूमिसुधार तथा व्यवस्था मन्त्रालय	१८२,८१४	१३२,६९७	७२.५९
२	३३६०१२३	भूमिसुधार तथा व्यवस्थापन विभाग	५२,४९३	३९,४५९	७५.१७
३	३३६०१३३	मालपोत कार्यालयहरु	६८७,६१६	६७१,९९४	९७.७३
४	३३६०१४३	भूमिसुधार कार्यालयहरु	१२०,३९९	८६,५७५	७१.९१
५	३३६०१५३	नापी विभाग	१९,१५७	१६,४९५	८६.१०
६	३३६०१६३	नापी कार्यालयहरु	६५७,३८२	५६०,१८९	८५.२२
७	३३६०१७३	भू-सूचना तथा अभिलेख विभाग	४४,५६२	३५,८५३	८०.४६
८	३३६१०१३	मालपोत अभिलेख सुरक्षा तथा सुदृढीकरण कार्यक्रम	३८,३८४	२३,५८५	६१.४४
९	३३६१०२३	राष्ट्रिय भू-उपयोग आयोजना	२२५,१०१	१३९,६६३	६२.०४
१०	३३६१०३३	भूमिसुधार कार्यक्रम, मुक्त कर्मैया र हलिया पुनर्स्थापन	३५०,२६७	२०५,३३०	५८.६२
११	३३६१०५३	भूमि व्यवस्थापन प्रशिक्षण केन्द्र	७४,५६६	४९,८३७	६६.८४
१२	३३६१०६३	कित्ता नापी कार्यक्रम	२२०,५४८	१३५,६४०	६१.५०
१३	३३६१०७३	स्थलरूप नापी (भूमि स्रोत) कार्यक्रम	७८,२४९	५९,१४२	७५.५८
१४	३३६१०८३	खगोल तथा भू-मापन कार्यक्रम	३६,७८६	३०,७४०	८३.५६
		जम्मा	२,७८८,३२४	२,१८७,१९९	७८.४४

पूँजिगत खर्च			रु. हजारमा		
१	३३६०११४	भूमिसुधार तथा व्यवस्था मन्त्रालय	४२,८२५	२२,१०५	५१.६२

२	३३६०१२४	भूमिसुधार तथा व्यवस्थापन विभाग	१,४००	१,०४२	७४.४३
३	३३६०१३४	मालपोत कार्यालयहरु	२३,०३६	८,६५७	३७.५८
४	३३६०१४४	भूमिसुधार कार्यालयहरु	१,८८३	१,५३२	८१.३६
५	३३६०१५४	नापी विभाग	२,१००	२,०७२	९८.६७
६	३३६०१६४	नापी कार्यालयहरु	२७,०९६	१२,४७२	४६.०३
७	३३६०१७४	भू-सूचना तथा अभिलेख विभाग	७,४०५	९९४	१३.४२
८	३३६१०१४	मालपोत अभिलेख सुरक्षा तथा सुदृढीकरण कार्यक्रम	२१६,५००	९४,३४९	४३.५८
९	३३६१०२४	राष्ट्रिय भू-उपयोग आयोजना	३९०	३९०	१००.००
१०	३३६१०३४	भूमिसुधार कार्यक्रम, मुक्त कर्मैया र हलिया पुनर्स्थापन	४८०	०	०.००
११	३३६१०५४	भूमि व्यवस्थापन प्रशिक्षण केन्द्र	१०,३४०	२,६३९	२५.५२
१२	३३६१०६४	कित्ता नापी कार्यक्रम	३००,०४०	१२४,७२८	४१.५७
१३	३३६१०७४	स्थलरूप नापी (भूमि स्रोत) कार्यक्रम	१७,९३१	८,७८५	४८.९९
१४	३३६१०८४	खगोल तथा भू-मापन कार्यक्रम	३६,६३४	१४,४३६	३९.४१
		जम्मा	६८८,०६०	२९४,२०१	४२.७६

११. आ.व. २०७१/०७२ को बजेट बक्तव्यमा उल्लेखित नीति तथा कार्यक्रमको पहिलो दश महिनाको प्रगति विवरण:

सि.नं.	ब. ब. को बुदा नं.	क्रियाकलाप नीति तथा कार्यक्रम	२०७२ बैशाखसम्मको प्रगति विवरण
१	१०३	भू-उपयोग नीति कार्यान्वयन गर्न भू-उपयोग कानून तर्जुमा गर्ने।	गत आ.व. मा भू-उपयोग सम्बन्धी ऐनको मस्यौदा तयार भएको। साथै सो सम्बन्धी नियमको मस्यौदा तर्जुमा गर्ने कार्य भैरहेको छ।

२	१०४	भूमि व्यवस्थापनलाई आधुनिकीकरण गरी नवीनतम प्रविधिबाट भूमिको नाप नक्शांकनमा शुद्धता वृद्धि गर्ने।	(क) CORS (Continuous Observation Reference Station) स्थापना गर्न स्थलगत निरीक्षण सम्पन्न भई दामन र चितवन छनौट गरिएको र यन्त्र उपकरण खरिदको लागि स्पेसिफिकेशन तयार भएको छ। (ख) सामान खरिद गर्ने Bid Document तथा लागत अनुमान तयार भएको साथै सामान खरिद गर्न बोलपत्र आव्हान गरिएको छ। (ग) दोस्रो दर्जाको ६० नियन्त्रण बिन्दुको पूर्वक्षेपण सम्पन्न भएको छ।
३	१०४	भूमि प्रशासनको गुणस्तर वृद्धि गर्न सूचना प्रविधिमा आधारित भू-सूचना प्रणालीको विकास र विस्तार गर्ने	कार्यक्रम संचालन भैरहेको छ।

भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालय

१. पृष्ठभूमि:

देशको आर्थिक तथा सामाजिक क्षेत्रको विकासमा टेवा पुऱ्याउन विविध भौगोलिक क्षेत्र तथा आर्थिक क्षेत्रहरूलाई आर्थिक विकासका पूर्वाधार स्थल, जल, रेल तथा रज्जुमार्गहरूसँग आवद्ध गर्दै राष्ट्रिय यातायात प्रणालीको समुचित विकासगरी देशका ग्रामिण क्षेत्रका गाउँहरूलाई बजारसँग आवद्धगरी आर्थिक कृयाकलापहरूको अभिवृद्धि गर्ने र देश भित्र संचालन हुने पर्यटन, कृषि, विद्युत आदि विभिन्न आर्थिक क्षेत्रसँग सम्बन्धित विविध कृयाकलाप र आयोजनाहरूमा टेवा पुऱ्याउनु भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालयको मुख्य कार्य हो ।

२. दृष्टिकोण:

राष्ट्रिय एकिकरण, आर्थिक सामाजिक विकास, गरिबी निवारण र दिगो शान्तिको लागि पूर्वाधारको विकास गर्ने ।

३. ध्येय:

सडक, रेल, जलमार्ग तथा रज्जुमार्ग जस्ता पूर्वाधारको विकास गरि राष्ट्रिय रणनीतिक यातायात सञ्जाल मार्फत देशका विभिन्न भौगोलिक तथा आर्थिक क्षेत्रहरूलाई एक अर्कासँग आवद्ध गरी मुलुकको आर्थिक एवं सामाजिक विकास अभिवृद्धि गर्नुका साथै देशका ग्रामीण क्षेत्रहरूलाई स्थानीय बजारहरूसँग आवद्ध गरी पर्यटन, कृषि, विद्युत, उद्योग लगायत विभिन्न आर्थिक क्षेत्रसँग सम्बन्धित कृयाकलाप एवं आयोजनाहरूलाई टेवा पुऱ्याउने ।

४. रणनीति:

- देशका विभिन्न भौगोलिक तथा आर्थिक क्षेत्रहरूलाई परिपूरक हुने गरी विभिन्न मार्गहरूलाई एक अर्कोसँग आवद्ध गरी आर्थिक तथा सामाजिक क्षेत्रको विकासमा टेवा पुऱ्याउन सडक, पुल, मूल बाटाहरू, रज्जुमार्ग र जलमार्गहरूको समष्टीगत विकास, विस्तार, प्रवर्द्धन गरी राष्ट्रिय यातायात प्रणालीको विकास गर्ने ।
- देशका ग्रामीण क्षेत्रका गाउँहरूलाई बजारसँग आवद्ध गर्नुका साथै पर्यटन, कृषि, विद्युत आदि विभिन्न आर्थिक क्षेत्रसँग सम्बन्धित राष्ट्रिय महत्वका र अन्य आर्थिक क्षेत्रको विविध कृयाकलाप एवं आयोजनाहरूमा टेवा पुऱ्याई सन्तुलन कायम गर्ने ।

५. रणनीतिक उद्देश्यहरू:

- स्थल, जल, रेल्वे तथा रज्जुमार्गको निर्माण र विकास सम्बन्धी नीति, योजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्ने गराउने।
- सडक (घोडेटो बाटो बाहेक) तथा पुल (झोलुङ्गे पुल बाहेक) निर्माण, मर्मत संभार एवं संरक्षण सम्बन्धी काम गर्ने।
- विभिन्न स्थलमार्ग, जलमार्ग र रज्जुमार्गहरूको निर्माण र इन्जिनियरिङ कन्सल्टेन्सी विषयक संस्थान तथा संगठनहरू सम्बन्धी कार्य गर्ने।
- भौतिक योजना क्षेत्रहरूका अन्तर्राष्ट्रिय वा क्षेत्रीय संघ संस्थाहरूसँग सम्पर्क र सहयोग सम्बन्धी कार्य गर्ने।
- स्थलमार्ग, जलमार्ग तथा रज्जुमार्गको निर्माणसँग सम्बन्धित अन्तर्राष्ट्रिय संघ संस्थाहरूको सम्पर्क सम्बन्धी कार्य गर्ने।
- नेपाल इन्जिनियरिङ सेवाको हाईवे उपसमूह, सम्बन्धी नियुक्ति, सरुवा, बढुवा शुरू नियुक्तिको न्यूनतम शैक्षिक योग्यता र बढुवामा गणना हुने सम्बन्धित विषयको शैक्षिक योग्यता निर्धारण तथा विभागीय कारवाही आदि सम्बन्धी कार्य गर्ने।

६. कार्यक्षेत्र:

नेपाल सरकार (कार्यविभाजन) नियमावली, २०६९ बमोजिम यस मन्त्रालयलाई देहायका कार्यहरू गर्नेगरी कार्यक्षेत्र निर्धारण गरिएको छ:

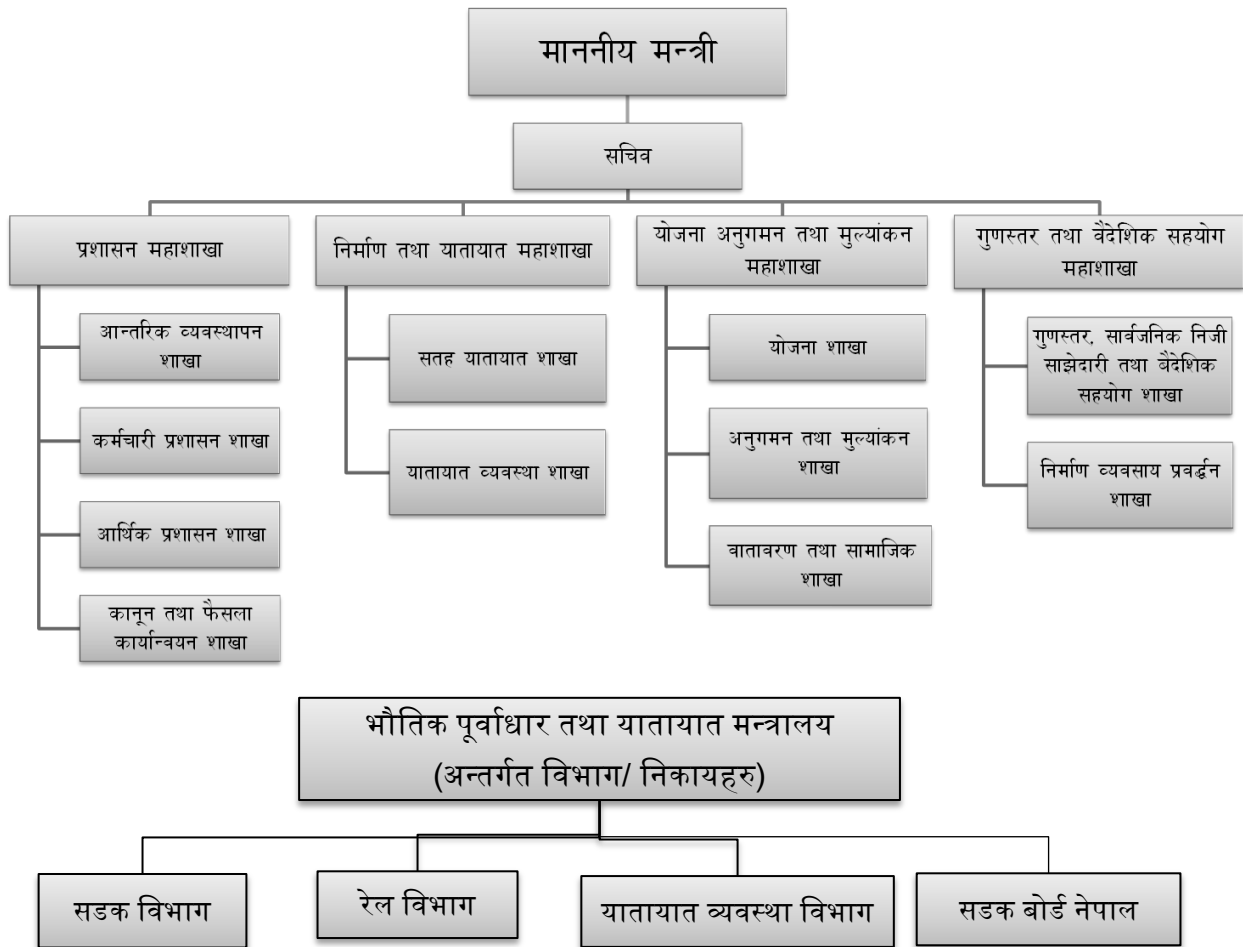
- भौतिक पूर्वाधारको विकाससम्बन्धी नीति, योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कन ।
- यातायात (हवाई यातायात बाहेक) तथा परिवहन व्यवस्थापन र सञ्चालनसम्बन्धी नीति, योजना तर्जुमा, कार्यक्रम कार्यान्वयन, अनुगमन, नियमन र मूल्याङ्कन ।
- स्थलमार्ग, जलमार्ग, रेलमार्ग, सव-वे, फ्लाईओभर र रज्जुमार्गको निर्माण तथा विकाससम्बन्धी नीति र योजनाको नियमन, स्वीकृति तथा कार्यान्वयन ।
- रणनीतिक सडक (गोरेटो/घोडेटो बाटो र स्थानीय सडकबाहेक) तथा पुल (झोलुङ्गे पुल र स्थानीय पुल बाहेक) को निर्माण, मर्मत, सम्भार तथा संरक्षण ।
- स्थलमार्ग तथा रज्जुमार्गको निर्माणसँग सम्बन्धित अन्तर्राष्ट्रिय संस्थासँगको सम्पर्क ।
- यातायात (हवाई यातायात बाहेक) तथा परिवहन व्यवस्थापन र सञ्चालनसँग सम्बन्धित, कम्पनी तथा सङ्गठन;
- यातायात (हवाई यातायात बाहेक) सेवा नियमन, व्यवस्थापन र सञ्चालनसँग सम्बन्धित अन्तर्राष्ट्रिय संस्था तथा निकायसँग सम्पर्कसम्बन्धी कार्य ।

- यातायात सम्बन्धी अध्ययन, अनुसन्धान, तथ्याङ्क सङ्कलन तथा विश्लेषण ।
- सडक बोर्ड लगायत सडक, रेल तथा यातायात व्यवस्था सम्बन्धी अन्य निकाय ।
- इन्जिनियरिङ परिषद् तथा इन्जिनियरिङ परामर्श सेवा (कन्सल्टेन्सी) र सो सम्बन्धी संस्था ।
- रेलमार्ग, मेट्रो निर्माण सञ्चालन र सम्भार ।
- नेपाल इन्जिनियरिङ सेवा, सिभिल इन्जिनियरिङ समूहको हाईवे र रेल उपसमूहको सञ्चालन ।

७. कानूनी व्यवस्था:

- निजामती सेवा ऐन, २०४९ र निजामती सेवा नियमावली, २०५० ।
- नेपाल इन्जिनियरिङ सेवा (गठन, समूह तथा श्रेणी विभाजन र नियुक्ति) नियमहरू २०५१ ।
- नेपाल इन्जिनियरिङ परिषद् ऐन, २०५५ ।
- सवारी तथा यातायात व्यवस्था ऐन, २०४९ ।
- सार्वजनिक सडक ऐन, २०३१ ।
- वातावरण संरक्षण ऐन, २०५३ र वातावरण संरक्षण नियमावली, २०५४ ।
- जग्गा प्राप्ती ऐन, २०५५ ।
- आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ ।
- चालु त्रिवर्षीय योजनामा सडक सम्बन्धी नीति तथा कार्यक्रम ।
- सडक यातायातको दीर्घकालीन, अल्पकालिन एवं गुरु योजनाको तर्जुमा ।
- सडकको २० वर्षीय योजना ।
- सडक बोर्ड ऐन, २०५९ ।
- नेपाल मध्यस्थता ऐन, २०५५ ।
- राष्ट्रिय परिवहन नीति, २०५८ ।
- सडक रणनीति, २०५४ ।
- राष्ट्रिय यातायात नीति, २०५८ ।

८. सङ्गठन संरचना:

९. आ.व. २०७१/०७२मा सम्पादन भएका महत्त्वपूर्ण कार्यहरू:

सडक विभाग तर्फ:

- यस आ.व.मा ११८१ कि.मी. सडक माटे, ६८४ कि.मी. खण्डास्मित तथा ५३८ कि.मी. कालोपत्रे सडक निर्माण स्तरोन्नती भएको छ ।
- यस आ.व.मा आवधिक मर्मत तर्फ ४२९ कि.मी. सडकको आवधिक मर्मत कार्य सम्पन्न भएको छ ।
- पुल निर्माण तर्फ ६५ वटा पुलहरू सम्पन्न गर्ने लक्ष्य भएकोमा जम्मा ६० वटा पुलहरू सम्पन्न भएको छ । हुलाकी राजमार्ग अन्तर्गत १२ वटा पुल सम्पन्न भएको छ ।
- त्रिवर्षिय अन्तरिम योजनाको सडक क्षेत्र पट्टिको लक्ष्यहरू मध्ये, नयाँ सडक निर्माणमा १००% लक्ष्य हासिल भैसकेको छ भने स्तरोन्नती, पुनः निर्माण र पुनः स्थापनामा करिब ६७% लक्ष्य हासिल भएको छ ।

- पुल पुलेसा संरक्षण तर्फ राष्ट्रिय महत्वका विभिन्न पुलहरुको आवधिक मर्मत तथा पुनः स्थापना कार्य सम्पन्न भएको छ ।
- बनेपा-सिन्धुली-बर्दिबास सडकको तेश्रो खण्ड ८.९ कि.मी. नयाँ कालोपत्र भएको र हाल यातायात सञ्चालनमा रहेको छ ।
- यस आ.व.मा पुष्पलाल (मध्य-पहाडी) लोकमार्गको पूर्वी खण्डको पुरै ट्रयाक खोलियो भने १५ कि.मी. ग्राभेल सडकमा स्तरोन्नती, ७ कि.मी. सडक कालोपत्रे गरिएको छ । पश्चिम खण्डको २१५ कि मी ट्रयाक निर्माण एवं २५ कि मी ग्राभेल सडकमा स्तरोन्नती सम्पन्न छ । १८ कि.मि. सडक कालोपत्रे गर्न ठेक्का पट्टा भैसकेको छ । यस आ.व.मा पश्चिम खण्डको ५ कि मी ट्रयाक निर्माण सम्पन्न र २० कि मी ग्राभेल सडकमा स्तरोन्नती गरिएको छ ।
- उत्तर दक्षिण लोकमार्ग अन्तर्गका सडकहरुमा बार्षिक लक्ष्यको ८१% भौतिक प्रगति हासिल भएको छ । ७८ कि.मी. नयाँ सडक निर्माण तथा १२ कि. मि. ग्राभेल सडकमा स्तरोन्नती गरिएको छ ।
- काठमाण्डौ उपत्यका सडक निर्माण तथा सुधार कार्यक्रम अन्तर्गत कुल ३१.५ कि.मी. र काठमाण्डौ उपत्यका सडक विस्तार आयोजना अन्तर्गत ५०.८९ कि.मी. सडक कालोपत्रे गरिएको छ ।
- पर्यटन क्षेत्रमा टेवा पुग्ने गरी ७१ कि.मी. (कूल १४३ वटा सडक) नयाँ सडक निर्माण गरिएको छ भने ३६ कि.मी. ग्राभेल कार्य र १४ कि. मी. कालोपत्रे सडकमा स्तरोन्नती गरिएको छ ।
- क्षेत्रीय महत्वका सडक तर्फ कुल २२० कि.मी. (कूल २६४ वटा सडक) नयाँ सडक निर्माण भएको तथा ७६ कि.मी. माटे सडकलाई स्तरोन्नती गरिएको छ, जस मध्ये ४२ कि.मि सडक कालोपत्रे र ३४ कि.मि. ग्राभेल सडकमा स्तरोन्नती गरिएको छ ।
- देशै भरिका विभिन्न शहरी क्षेत्रभित्रका सडकको निर्माण तथा सुधार गर्ने उद्देश्यले यस विभागले ४४ कि.मी. नयाँ सडक निर्माण गरेको छ भने ९६ कि.मी. स्तरोन्नती गरिएको छ, जस मध्ये ३६ कि.मि सडक कालोपत्रे र ६० कि.मि. ग्राभेल सडकमा स्तरोन्नती गरिएको छ ।

❖ यातायात व्यवस्था विभाग तर्फ:

- यातायात व्यवस्था विभाग कोटेश्वरबाट मीनभवन स्थित आफ्नै भवनमा सरेको छ ।
- यातायात व्यवस्था कार्यालय, मेची, लुम्बिनी र महाकालीको भवन निर्माणको प्रारम्भिक कार्य अगाडि बढेको छ ।
- यातायात व्यवस्था कार्यालय, कोशी, नारायणी, लुम्बिनी र गण्डकीमा सवारी चालक अनुमतिपत्रसँग सम्बन्धित ४ वटा नयाँ कार्यालय स्थापना भएको, कर्णाली अञ्चलको जुम्लामा यातायात व्यवस्था कार्यालय स्थापना भएको, काठमाण्डौको टेकुमा सवारी जाँच कार्यालय स्थापना भएको साथै देशका विभिन्न १६ स्थानमा यातायात व्यवस्था सेवा कार्यालय स्थापना भई स्थापना भएका कार्यालयहरु संचालनमा अइसकेका छन् ।

- सवारी चालक अनुमतिपत्र वितरणको लागि संचालन गरिने प्रयोगात्मक परीक्षा व्यवस्थित गर्ने निर्देशिका, २०६९ बमोजिम यातायात व्यवस्था कार्यालय मेची, सगरमाथा, गण्डकी, राप्ती, भेरी, सेती र महाकालीमा दुई पांग्रे तथा ४ पांग्रे सवारीको ट्रायलस्थल निर्माण गरिएको साथै यातायात व्यवस्था कार्यालय, कोशी, जनकपुर, र नारायणीमा २ पांग्रे सवारीको ट्रायलस्थल निर्माण सम्पन्न गरी संचालनमा आएको छ।
- यातायात व्यवस्था कार्यालय, गण्डकी, कोशी र स.चा.अ.प बागमतीको काउण्टर निर्माण तथा लेआउट सुधार गरिएको छ।
- गण्डकी उपत्यका तथा लुम्बिनी गुरुयोजना लागु भएको क्षेत्रमा सञ्चालन हुने सवारी साधनहरूको धुवाँ जाँच गर्न प्रदूषण परिक्षण उपकरण मेशिन खरिद गरिएको छ।
- सडक दुर्घटना न्यूनीकरण तथा जनचेतना अभिवृद्धि गर्न सवारी चालक र सहचालकका लागि जनचेतनामूलक डकुमेन्ट्री निर्माण, सूचनामूलक PSA निर्माण तथा प्रसारण साथै सूचनामूलक स्टिकरहरू छपाई गरी वितरण गरिएको छ।
- सवारी चालक अनुमतिपत्रको प्रयोगात्मक परीक्षा व्यवस्थित गर्ने निर्देशिका, २०६९ को नयाँ पाठ्यक्रम बमोजिम सवारी चालक अनुमतिपत्रको प्रश्नपत्र निर्माण तथा छपाई गरिएको छ।
- चालकले पालना गर्नुपर्ने शर्तहरू ५ पटक भन्दा बढी उल्लंघन गरेको प्रमाणित भएमा अधिकार प्राप्त अधिकारीले त्यस्तो चालकको अनुमतिपत्र ६ महिनासम्मको लागि निलम्बन गर्न सक्ने सवारी तथा यातायात व्यवस्था ऐन, २०४९ मा भएको व्यवस्था कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ।
- सार्वजनिक सवारी साधनको लागि प्रदान गर्ने सवारी चालक अनुमतिपत्रसँग सम्बन्धित नियमावली नेपाल सरकारबाट स्वीकृत भईसकेको छ।
- ट्रायलस्थलमा ट्रफिक लाईट तथा सि.सि.टि.भी. क्यामेरा जडान गरिएको छ।

❖ रेल विभाग तर्फ:

- रेल विभागको कार्यालय भवन निर्माणकार्य अन्तर्गत Basement cover Slab र Ground floor cover slab को structural कार्य सम्पन्न।
- सिमरा तम्सरिया रेलमार्ग (१२७ कि.मी.) को ड्राफ्ट फाइनल रिपोर्ट प्राप्त भएको।
- तम्सरिया बुटवल ६५ कि.मी र बुटवल लुम्बिनी लिंक रेलमार्ग ४४ कि.मी फाइनल डि.पि.आर. तयार भएको।
- सिमरा बर्दिवास खण्डको चेनेज ७७+६६० देखि चेनेज १०७+५०० सम्म Trackbed works को निर्माण कार्यको खरिद कार्य सम्पन्न भएको।
- चेनेज ७७+६६० देखि चेनेज ८३+३०० सम्म खण्डका विभिन्न स्थानमा निर्माणकार्य जारी।
- भारतीय सहयोगको रेलमार्ग अन्तर्गत बथनाह कटरी रेलमार्ग (१८.५ कि.मी.) र जयनगर बर्दिवास रेलमार्ग (६९ कि.मी.) को जग्गा अधिग्रहण कार्य निरन्तरता दिइएको।

कार्यालयबाट सम्पादन गरिएका अन्य उल्लेखनीय कार्यहरू:

- चालु आ.व.मा १८ औं सार्क शिखर सम्मेलनको तयारीका लागि काठमाडौं उपत्यका र आसपासका विभिन्न सडकहरू मर्मत सुधार भएका छन् । काठमाण्डौ उपत्यका सडक विस्तार आयोजना अन्तर्गत सार्क शिखर सम्मेलनको लागि ३२.८२ कि.मी. सडक overlay गरिएको छ ।
- राष्ट्रिय गौरवका आयोजना मध्ये मध्य- पहाडी लोकमार्गको प्रगति सन्तोषजनक रहेको छ । चालु आ.व.मा हालसम्म १५ कि.मि. सडक कालोपत्रे (खुर्कोट घुर्मी खण्ड) सम्पन्न भैसकेको छ र ८ वटा पुलहरूको पनि निर्माण सम्पन्न भैसकेको छ ।
- सुनकोशी पुल (घुर्मी), कोठियाघाट कर्णाली पुल र बेनिघाट पुल सम्पन्न भएका छन् ।
- प्राथमिकता लगानी योजनाले पहिचान गरे वाहेकका स्थानीय निकायसँग सम्बन्धित योजनाहरू जस्तै व.उ.शि.नं. ३३७१०७ (आर्थिक केन्द्र) जोड्ने लगभग ३२०० वटा सडकहरू स्थानीय निकायहरूलाई निर्माण एवं मर्मतको लागि हस्तान्तरण भएको छ ।
- बनेपा-सिन्धुली-बर्दिबास सडकको तेस्रो खण्डको (नेपालथोक-खुर्कोट खण्ड) को कालोपत्रे सम्पन्न भई हाल पुरै सडकमा (१६० कि.मि.) यातायात सञ्चालनमा रहेको छ ।

१०. आर्थिक वर्ष २०७०/०७१ मा विनियोजित बजेट एवं खर्चको यथार्थ विवरण

चालु खर्च				रु. हजारमा	
सि.नं.	व.उ.शि.नं.	कार्यक्रम	कायम बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत
१	३३७०११३	भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालय	५२,७०१	४४,४२९	८४.२९
२	३३७०१२३	सडक विभाग	९९,८१४	७३,९८९	७४.१३
३	३३७०१३३	क्षेत्रीय सडक कार्यालयहरू	२४,२१८	१९,२४०	७९.४५
४	३३७०१४३	डिभिजन सडक कार्यालयहरू	२८१,६९४	२६०,२७४	९२.४०
५	३३७०१५३	हेभी इक्विपमेन्ट डिभिजनहरू (यान्त्रिक कार्यालयहरू समेत)	२००,२६५	१८२,१३९	९०.९४
६	३३७०१६३	मेकानिकल तालिम	८,५४७	७,१८३	८४.०४
७	३३७०१७३	प्रयोगशाला	७,२५३	६,५७०	९०.५८
८	३३७०२२३	रेलवे विभाग	७,७५१	७,२७०	९३.७९
९	३३७०२६३	यातायात व्यवस्था विभाग	२८,५८२	२७,३८२	९५.८०
१०	३३७०२७३	अंचल यातायात व्यवस्था कार्यालयहरू	१७९,०४८	१६३,१७२	९१.१३

११	३३७१०१३	सगरमाथा लोकमार्ग(दिक्तेल खण्ड-गाईघाट)	२,९१४	२,९०१	९९.५५
१२	३३७१०२३	वि.पी. लोकमार्ग (बर्दिबास-सिन्धुली-बनेपा) पहिरो रोकथाम समेत	८,५९९	८,३९४	९७.६२
१३	३३७१०५३	महाकाली लोकमार्ग (दार्चुला-टिडकर खण्ड)	५,२४७	४,९८५	९५.०१
१४	३३७१०६३	कान्ति लोकपथ	४,२९२	३,९५५	९२.१५
१५	३३७१०८३	नारदमुनी थुलुङ मार्ग (हिले-लेगुवाघाट- भोजपुर)	३,२८३	२,५०३	७६.२४
१६	३३७१२०३	सालझण्डीढोरपाटन-सन्धिखर्क- सडक	३,४८४	३,४२०	९८.१६
१७	३३७१२५३	धरान-चतरा-गाईघाट-सिन्धुलीबजार-हेटौडा	३,५८४	३,१०४	८६.६१
१८	३३७१२९३	स्याप्रवेशि-रसुवागढी	१,९७५	१,२२९	६२.२३
१९	३३७१३३३	सडक सुधार आयोजना	२४,९७४	१६,४३२	६५.८०
२०	३३७१३६३	११किलो छेपेटारबारपाक-भालुस्वारा-	४,७८०	४,३३१	९०.६१
२१	३३७१३८३	पुष्पलाल लोकमार्ग(मध्य पहाडी लोकमार्ग)	२२,१८९	२०,०१४	९०.२०
२२	३३७१४१३	काठमाडौं-तराई मधेश फाष्ट ट्रयाक	५,२४२	५,०८४	९६.९९
२३	३३७१४२३	सडक क्षेत्र विकास आयोजना	२२,१७६	१९,८३१	८९.४३
२४	३३७१४३३	काठमाडौं-भक्तपुर सडक विस्तार	४,३५७	४,१४६	९५.१६
२५	३३७१४५३	उत्तर दक्षिण लोकमार्ग (कर्णाली, कालीगण्डकी र कोशी)	१९,७४४	१६,२६०	८२.३५
२६	३३७१४९३	काठमाडौं उपत्यका सडक विस्तार आयोजना	११,४१३	१०,०९९	८८.४९
२७	३३७१५२३	रोड कनेक्टीभिटी प्रोजेक्ट	५,३०४	४,९२२	९२.८०
२८	३३७१६५३	सडक बोर्ड	४,०००,०००	४,०००,०००	१००.००
२९	३३७१९६३	बाढीजन्य क्षति पुननिर्माण आयोजना	४,३२१	४,२५६	९८.५०
३०	३३७२२४३	हुलाकी राजमार्ग (पुलहरु समेत)	२०,६९१	१४,०१८	६७.७५

३१	३३७३०३३	काठमाण्डौ दिगो शहरी यातायात आयोजना	२२०,९६२	१४,४१८	६.५३
३२	३३७३०४३	उपक्षेत्रीय यातायात अभिवृद्धि आयोजना	२४,६२४	२३,२९१	९४.५९
३३	३३७३०७३	रेलवे तथा मेट्रो विकास आयोजना	४,२६०	४,१९९	९८.५७
३४	३३७३१४३	यातायात आयोजना तयारी सहयोग	९८४	७३४	७४.५९
३५	३३७३२५३	सितापाईला-धार्के सडक आयोजना	१७०	१६९	९९.४१
३६	३३७३२६३	सासेक रोड कनेक्टीभिटी प्रोजेक्ट	९,२५५	८,६४६	९३.४२
३७	३३७३३०३	नारायणघाट मुग्लिङ सडक आयोजना	३,९६९	२,१२०	५३.४१
३८	३३७३३१३	सडक तथा ट्राफिक सुरक्षा	८,७००	८,०२५	९२.२४
३९	३३७३५२३	यातायात व्यवस्था सुदृढीकरण आयोजना	५०,७५०	४५,३१७	८९.२९
		जम्मा	५,३९२,११६	५,०४८,४३५	९३.६३

पूँजिगत खर्च

रुहजारमा .

१	३३७०११४	भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालय	७००	६९७	९९.५७
२	३३७०१२४	सडक विभाग	१२४,४११	१०६,०६६	८५.२५
३	३३७०१५४	हेभी इक्विपमेन्ट डिभिजनहरू(यान्त्रिक कार्यालयहरू समेत)	२५,९८९	२५,९८२	९९.९७
४	३३७०२२४	रेल विभाग	६०,०००	५७,१७६	९५.२९
५	३३७१०१४	सगरमाथा लोकमार्ग(गाईघाट-दिक्तेल खण्ड)	९०,०००	६०,१२५	६६.८१
६	३३७१०२४	वि.पी. लोकमार्ग(बनेपा-सिन्धुली-बर्दिबास) पहिरो रोकथाम समेत	१,१८०,०००	२,३३२,२४७	१९७.६५
७	३३७१०५४	महाकाली लोकमार्ग (दार्चुला-टिडकर खण्ड)	११८,२५६	६८,२३९	५७.७०
८	३३७१०६४	कान्ति लोकपथ	१००,०००	९०,६६४	९०.६६
९	३३७१०७४	आर्थिक केन्द्र तथा दुई जिल्ला जोड्ने	१,१९१,१२४	९८८,९०३	८३.०२

		सडकहरु			
१०	३३७१०८४	नारदमुनी थुलुङ मार्ग (हिले-लेगुवाघाट-भोजपुर)	३०,०००	२९,०४८	९६.८३
११	३३७११०४	गणेशमान सिंह मार्ग- (थानकोट-चित्लाङ)	१६,६००	१२,०८७	७२.८१
१२	३३७१११४	बाग्लुंग-बेनी-जोमसोम	५५,०००	३९,२३३	७१.३३
१३	३३७११७४	गंगटे-लव्धु-समुन्द्रटार-गल्फुभन्ज्याङ सडक	३७,०००	३४,९५१	९४.४६
१४	३३७१२०४	सालझण्डी-सन्धिखर्क-ढोरपाटन सडक	२१५,०००	२१०,०००	९७.६७
१५	३३७१२२४	व्यास मार्ग - बुद्धसिंह मार्ग	४४,०००	३१,६८३	७२.०१
१६	३३७१२३४	क्षेत्रीयस्तरका सडकहरु	१,०४२,४००	८३१,२४१	७९.७४
१७	३३७१२४४	दमक-चिसापानी	१२,५००	१२,५००	१००.००
१८	३३७१२५४	धरान-चतरा-गाईघाट-सिन्धुलीबजार-हेटौंडा	१०४,०००	७५,९७९	७३.०६
१९	३३७१२६४	तल्लो ढुङ्गेधर-सातखम्बा-दुल्लु-पिपलकोट-दैलैख	१८,०००	९,१५८	५०.८८
२०	३३७१२७४	देवस्थल-कैनडांडा-चौरजहारी-डोल्पा	२०,०००	१४,५३३	७२.६७
२१	३३७१२८४	गुमी-पाटिहाल्ना चौर(सुर्खेत)	२६,०००	२०,४३३	७८.५९
२२	३३७१२९४	स्याप्रवेशि-रसुवागढी	१५८,०००	१६४,९१३	१०४.३८
२३	३३७१३०४	टनकपुर लिंक सडक	१५,०००	१४,९९६	९९.९७
२४	३३७१३३४	सडक सुधार आयोजना	१,०७३,३००	६५०,४९०	६०.६१
२५	३३७१३४४	मिर्दि-क्याक्मी-भिमाद	१४,१००	११,१३२	७८.९५
२६	३३७१३५४	पुतलीखेत-काकीनेटा-कुशमा	२१,६००	१६,५४२	७६.५८
२७	३३७१३६४	११किलो छेपेटार-भालुस्वारा-बारपाक	६३,०००	५६,४२७	८९.५७
२८	३३७१३७४	शहिद मार्ग (तिला-घर्तिगाउ-थवाङ-रुकुमकोट)	१३०,०००	१२९,९५९	९९.९७
२९	३३७१३८४	पुष्पलाल लोकमार्ग(मध्य पहाडी लोकमार्ग)	२,२८४,७५६	२,२८४,२३०	९९.९८

३०	३३७१३९४	नागमा गमगढी	३०,०००	२३,९७७	७९.९२
३१	३३७१४०४	जाजरकोट-दुनै(डोल्पा)	११०,०००	११०,०००	१००.००
३२	३३७१४१४	काठमाडौं-तराई मधेश फाष्ट ट्रयाक	१०५,६५०	१९,२०९	१८.१८
३३	३३७१४२४	सडक क्षेत्र विकास आयोजना	२,४००,३००	१,६८४,५५७	७०.१८
३४	३३७१४३४	काठमाडौं-भक्तपुर सडक विस्तार	८०,०००	४८,३१८	६०.४०
३५	३३७१४४४	फिक्कल श्री अन्तु डांडा सडक	३०,०००	१६,०६३	५३.५४
३६	३३७१४५४	उत्तर दक्षिण लोकमार्ग(कर्णाली, कालीगण्डकी र कोशी)	५९४,०००	५०९,२३२	८५.७३
३७	३३७१४६४	बेनीघाट-आरुघाट-लार्के भन्ज्याङ	४६,०००	४५,९६२	९९.९२
३८	३३७१४७४	काठमाडौं उपत्यका सडक निर्माण तथा सुधार	४४०,०००	४३८,६७१	९९.७०
३९	३३७१४८४	अन्य शहरी सडक	६९०,५१७	५३१,४२१	७६.९६
४०	३३७१४९४	काठमाडौं उपत्यका सडक विस्तार आयोजना	२,६७७,९००	२,६४४,९५४	९८.७७
४१	३३७१५०४	रोड कनेक्टीभिटी प्रोजेक्ट	१३३,६००	७८,६८७	५८.९०
४२	३३७१५१४	बेशीशहर- चामे -मनाङ	१८,९५७	१४,९५१	७८.८७
४३	३३७१५२४	स्थानिय सडक पुल निर्माण	२,७३७,९९४	२,५३९,१५०	९२.७४
४४	३३७१५३४	रणनैतिक सडक पुल पुलेसा संरक्षण	४६०,०००	३५९,३८२	७८.१३
४५	३३७१५४४	रणनैतिक सडक पुलहरुको विस्तृत संभाव्यता अध्ययन	१००,०००	९९,०२६	९९.०३
४६	३३७१५५४	मेशीन मर्मत तथा संभार	०	०	०
४७	३३७१५६४	सडक यातायात सुरक्षा, अतिक्रमण नियन्त्रण तथा सीमा सुरक्षा	२०,०००	११,४१५	५७.०८
४८	३३७१५७४	बाढीजन्य क्षति पुननिर्माण आयोजना	२९४,५००	१७१,८७२	५८.३६
४९	३३७१५८४	सेती लोकमार्ग(टिकापुर -लोडे-चैनपुर-	८२,५२५	६५,२३९	७९.०५

		ताक्लाकोट)			
५०	३३७१९९४	चेपाङ मार्ग (ठोरी -भण्डारा -लोथर-मलेखु)	६०,०००	४१,३४५	६८.९१
५१	३३७२२४४	हुलाकी राजमार्ग (पुलहरु समेत)	२,११३,०००	१,०९२,८३९	५१.७२
५२	३३७३०२४	पर्यटन सडक	४०५,६४९	३०२,४०८	७४.५५
५३	३३७३०३४	काठमाण्डौ दिगो शहरी यातायात आयोजना	४४६,८५८	१११,१४१	२४.८७
५४	३३७३०४४	उपक्षेत्रीय यातायात अभिवृद्धि आयोजना	१,९२१,१९७	१,२२१,३६१	६३.५७
५५	३३७३०५४	दक्षिणकाली-छैमले-सिस्नेरी-कुलेखानी सडक आयोजना	२१,०००	३,८४१	१८.२९
५६	३३७३०७४	रेलवे तथा मेट्रो विकास आयोजना	९५७,०००	९४०,४८९	९८.२७
५७	३३७३१२४	व्यापारीक मार्ग विस्तार आयोजना	६७८,१९३	५९९,७९७	८८.४४
५८	३३७३१४४	यातायात आयोजना तयारी सहयोग	१९९,३००	६६,३०८	३३.२७
५९	३३७३२०४	रणनीतिक सडक पुल निर्माण	१,५२०,०००	१,३६१,५३२	८९.५७
६०	३३७३२३४	तम्घास - सिमलटारी - प्यूठान सडक	३१,५००	३१,४९९	१००.००
६१	३३७३२५४	सितापाईला-धार्के सडक आयोजना	५२,०००	१६,४२२	३१.५८
६२	३३७३२६४	सासेक रोड कनेक्टीभिटी प्रोजेक्ट	७२४,४०३	२५१,९०२	३४.७७
६३	३३७३२७४	चक्रपथ विस्तार आयोजना	५१६,०००	७,६३३	१.४८
६४	३३७३२९४	अन्य उत्तर दक्षिण सडकहरु	२१७,२००	१३५,६०६	६२.४३
६५	३३७३३०४	नारायणघाट मुग्लिङ सडक आयोजना	३००,२८५	२०,१०७	६.७०
६६	३३७३३१४	सडक तथा ट्राफिक सुरक्षा	१४,०००	१०,३१५	७३.६८
६७	३३७३३२४	पाटन पंचेश्वर	३०,०००	१३,४७७	४४.९२
६८	३३७३३३४	तुलसीपुर पुरनधारा	५४,०१८	५०,०९२	९२.७३
६९	३३७३३४४	खुटिया दिपायल	२४,४०६	११,०५०	४५.२८
७०	३३७३३५४	संभावित रणनीतिक सडकहरु	७८६,८०७	६१८,२३९	७८.५८

३३७३५२४	यातायात व्यवस्था सुदृढीकरण आयोजना	८३,८३०	७०,६६६	८४.३०
	जम्मा	३०,४७९,३२५	२४,७६९,७८९	८१.२७

११. आ.व. २०७१/०७२ मा विनियोजित बजेट तथा २०७२ जेष्ठ मसान्तसम्मको अनुमानित खर्च:

चालु खर्च		रु. हजारमा			
सि.नं.	व.उ.शि.नं.	मन्त्रालय/निकाय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
१	३३७०११३	भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालय	५३,८४९	४४,००१	८१.७१
२	३३७०१२३	सडक विभाग	८९,६४४	६१,७१४	६८.८४
३	३३७०१३३	क्षेत्रीय सडक कार्यालयहरू	२७,०२८	१८,७८८	६९.५१
४	३३७०१४३	डिभिजन सडक कार्यालयहरू	२९३,७८२	२६२,०५२	८९.२०
५	३३७०१५३	हेभी इक्विपमेन्ट डिभिजनहरूयान्त्रिक कार्यालयहरू) (समेत	१८६,९४८	१७५,६९४	९३.९८
६	३३७०१६३	मेकानिकल तालिम	८,०७३	७,०९४	८७.८७
७	३३७०१७३	प्रयोगशाला	६,२८४	७,४४२	११८.४३
८	३३७०२२३	रेल विभाग	१०,९७४	६,८७४	६२.६४
९	३३७०२६३	यातायात व्यवस्था विभाग	२९,६२५	२५,९६०	८७.६३
१०	३३७०२७३	अंचल यातायात व्यवस्था कार्यालयहरू	२५९,२८९	२१३,४३१	८२.३१
११	३३७०१३	सगरमाथा लोकमार्ग(गाईघाट-दिक्तेल खण्ड)	३,०१९	२,५७५	८५.२९
१२	३३७०२३	वि.पी. लोकमार्ग(बनेपा-सिन्धुली-बर्दिबास) पहिरो रोकथाम समेत	८,०१७	७,९५६	९९.२४
१३	३३७०५३	महाकाली लोकमार्ग (दार्चुला-टिडकर खण्ड)	६,१७६	३,८७७	६२.७८
१४	३३७०६३	कान्ति लोकपथ	४,६२८	३,९६८	८५.७४
१५	३३७१०३	गणेशमान सिंह मार्ग- (थानकोट-चित्लाड)	२,४४८	१,९७१	८०.५१
१६	३३७१२०३	सालझण्डी-सन्धिखर्क-ढोरपाटन सडक	५,११६	३,६५४	७१.४२

१७	३३७१२५३	धरान-चतरा-गाईघाट-सिन्धुलीबजार-हेटौंडा	४,२५७	३,२१३	७५.४८
१८	३३७१३३३	सडक सुधार आयोजना	२९,००१	१५,७०२	५४.१४
१९	३३७१३६३	११ किलो छेपेटार-भालुस्वारा-बारपाक	६,५५६	३,६४५	५५.६०
२०	३३७१३७३	शहिद मार्ग (तिला-घर्तिगाउ-थवाड-रुकुमकोट)	४,७८३	३,९६६	८२.९२
२१	३३७१३८३	पुष्पलाल लोकमार्ग(मध्य पहाडी लोकमार्ग)	३०,१९२	२२,२८५	७३.८१
२२	३३७१४१३	काठमाडौं-तराई मधेश फाष्ट ट्रयाक	६,५५०	४,४६२	६८.१२
२३	३३७१४२३	सडक क्षेत्र विकास आयोजना	२४,३११	१५,५१९	६३.८४
२४	३३७१४३३	काठमाडौं-भक्तपुर सडक विस्तार	४,४६५	३,७२१	८३.३४
२५	३३७१४५३	उत्तर दक्षिण लोकमार्ग(कर्णाली, कालीगण्डकी र कोशी)	२१,७९६	१६,३६१	७५.०६
२६	३३७१४९३	काठमाडौं उपत्यका सडक विस्तार आयोजना	११,१७५	१०,४४८	९३.४९
२७	३३७१६५३	सडक बोर्ड	४,२३८,६४६	४,२३८,६४६	१००.००
२८	३३७१९६३	बाढीजन्य क्षति पुननिर्माण आयोजना	२,५६८	१,३१५	५१.२१
२९	३३७२२४३	हुलाकी राजमार्ग (पुलहरु समेत)	२३,६५९	१६,२१२	६८.५२
३०	३३७३०३३	काठमाण्डौं दिगो शहरी यातायात आयोजना	२९१,३१९	५,४४७	१.८७
३१	३३७३०४३	उपक्षेत्रीय यातायात अभिवृद्धि आयोजना	२३,७६८	१७,३३३	७२.९३
३२	३३७३०७३	रेलवे तथा मोनो रेल विकास आयोजना	९,५४४	६,२७५	६५.७५
३३	३३७३१२३	व्यापारीक मार्ग विस्तार आयोजना	७,६१५	६,७१७	८८.२१
३४	३३७३१४३	यातायात आयोजना तयारी सहयोग	१,२६०	६९६	५५.२४
३५	३३७३२६३	सासेक रोड कनेक्टीभिटी प्रोजेक्ट	१२,१७१	७,१९९	५९.१५
३६	३३७३२७३	चक्रपथ विस्तार आयोजना	४,५३९	१,३३८	२९.४८
३७	३३७३३०३	नेपाल भारत क्षेत्रीय व्यापार तथा यातायात आयोजना: मुग्लिङ नारायणगढ खण्ड सडक	५,६७३	४,०५४	७१.४६
३८	३३७३३१३	सडक तथा ट्राफिक सुरक्षा	२,९००	०	०.००

३९	३३७३५२३	यातायात व्यवस्था सुदृढीकरण आयोजना	१३६,३६४	३३,१३९	२४.३०
		जम्मा	५,८९८,०१२	५,२८४,७४४	८९.६०

पूँजिगत खर्च

रु. हजारमा

१	३३७०११४	भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालय	१,४०५	१,०९४	७७.८६
२	३३७०१२४	सडक विभाग	३९४,१५३	६०,०६३	१५.२४
३	३३७०१४४	डिभिजन सडक कार्यालयहरु	६,४८५	२,९३६	४५.२७
४	३३७०१५४	हेभी इक्विपमेन्ट डिभिजनहरु(यान्त्रिक कार्यालयहरु समेत)	२०,०००	१८,००९	९०.०५
५	३३७०१७४	प्रयोगशाला	१६,९५१	४,३३७	२५.५९
६	३३७०२२४	रेल विभाग	९७,३६७	३०,८६६	३१.७०
७	३३७१०१४	सगरमाथा लोकमार्ग(दिक्तेल खण्ड-गाईघाट)	९६,५५४	५५,८७९	५७.८७
८	३३७१०२४	वि.पी. लोकमार्गपहिरो (बर्दिबास-सिन्धुली-बनेपा) रोकथाम समेत	६८९,३००	८२,८८३	१२.०२
९	३३७१०५४	महाकाली लोकमार्ग (दार्चुला-टिडकर खण्ड)	७१,७२५	४१,३३७	५७.६३
१०	३३७१०६४	कान्ति लोकपथ	१९४,२१२	१०८,७६५	५६.००
११	३३७१०७४	आर्थिक केन्द्र तथा दुई जिल्ला जोड्ने सडकहरु	९६०,०००	४६८,९५४	४८.८५
१२	३३७११०४	गणेशमान सिंह मार्ग- (थानकोट-चित्लाङ)	७७,५१६	१९,८३५	२५.५९
१३	३३७१११४	बागलुंग-बेनी-जोमसोम	७०,०००	२१,२०६	३०.२९
१४	३३७११७४	गंगटे-समुन्द्रटार-गल्फुभन्ज्याङ सडक	५०,०००	१९,३६२	३८.७२
१५	३३७१२०४	सालझण्डी-सन्धिखर्क-ढोरपाटन सडक	१४४,७६४	१४३,८०९	९९.३४
१६	३३७१२२४	व्यास मार्ग - बुद्धसिंह मार्ग	५०,०००	१२,४३८	२४.८८
१७	३३७१२३४	क्षेत्रीय तथा पर्यटकीय महत्त्वका सडकहरु	१,६६५,०००	६६२,३७५	३९.७८
१८	३३७१२४४	दमक-चिसापानी	६०,०००	१३,६९२	२२.८२

१९	३३७१२५४	धरान-चतरा-गाईघाट-सिन्धुलीबजार-हेटौंडा	१२२,९००	६३,२०९	५१.४३
२०	३३७१२६४	तल्लो ढुङ्गेधर-सातखम्बा-दुल्लु-पिपलकोट-दैलैख	३१,६१८	११,६६३	३६.८९
२१	३३७१२७४	देवस्थल-कैनडांडा-चौरजहारी-डोल्पा	२०,०००	८,६८३	४३.४२
२२	३३७१२८४	गुमी-पाटिहाल्ना चौर(सुर्खेत)	८०,०००	४७,११३	५८.८९
२३	३३७१२९४	मैलुङ्ग - स्याप्रुवेशी -रसुवागढी	६०,०००	५०,८४०	८४.७३
२४	३३७१३०४	टनकपुर लिंक सडक	२१,०००	१४,९५०	७१.१९
२५	३३७१३३४	सडक सुधार आयोजना	२,०४६,५३१	९०,२०५	४.४१
२६	३३७१३४४	मिर्दि-क्याक्मी-भिमाद	५४,०००	३४,५५०	६३.९८
२७	३३७१३५४	पुतलीखेत-काकीनेटा-कुश्मा	३०,०००	१४,२८२	४७.६१
२८	३३७१३६४	११ किलो छेपेटार-भालुस्वारा-बारपाक	३८,२७६	१३,१५८	३४.३८
२९	३३७१३७४	शहिद मार्ग (तिला-घर्तिगाउ-थवाड-रुकुमकोट)	११६,१७८	८१,०५०	६९.७६
३०	३३७१३८४	पुष्पलाल लोकमार्ग(मध्य पहाडी लोकमार्ग)	३,३६९,१६०	२,४०८,४८३	७१.४९
३१	३३७१३९४	नागमा गमगढी	५०,०००	२३,३३४	४६.६७
३२	३३७१४०४	जाजरकोट-दुनै(डोल्पा)	१९५,०००	१८२,१८०	९३.४३
३३	३३७१४१४	काठमाडौं-तराई मधेश फाष्ट ट्रयाक	४३,३४२	३,४३९	७.९३
३४	३३७१४२४	सडक क्षेत्र विकास आयोजना	२,३६८,६३०	७९४,१८१	३३.५३
३५	३३७१४३४	काठमाडौं-भक्तपुर सडक विस्तार	४२,१७१	३९,८७५	९४.५६
३६	३३७१४४४	फिक्कल श्री अन्तु डांडा सडक	३०,०००	१०,९६४	३६.५५
३७	३३७१४५४	उत्तर दक्षिण लोकमार्ग(कर्णाली, कालीगण्डकी र कोशी)	१,१३०,९५५	५७२,८०२	५०.६५
३८	३३७१४६४	बेनीघाट-आरुघाट-लार्के भन्ज्याङ	२७,५००	११,६२४	४२.२७
३९	३३७१४७४	काठमाडौं उपत्यका सडक निर्माण तथा सुधार	४५०,०००	२५६,२७८	५६.९५
४०	३३७१४८४	अन्य शहरी सडक	७२५,५९८	३४९,५४३	४८.१७

४१	३३७१४९४	काठमाडौं उपत्यका सडक विस्तार आयोजना	२,३८८,५२५	१,९५३,५६६	८१.७९
४२	३३७१५२४	रोड कनेक्टीभिटी प्रोजेक्ट	१३,११७	०	०.००
४३	३३७१५४४	बेशीशहर- चामे -मनाङ	५३,७००	५,४३८	१०.१३
४४	३३७१५७४	स्थानिय सडक पुल निर्माण	२,४९४,१७२	१,२२८,१६९	४९.२४
४५	३३७१५९४	रणनीतिक सडक पुलहरुको विस्तृत संभाव्यता अध्ययन	२००,०००	६९,६७६	३४.८४
४६	३३७१६३४	सडक यातायात सुरक्षा, अतिक्रमण नियन्त्रण तथा सीमा सुरक्षा	२२,५००	३,१३६	१३.९४
४७	३३७१९६४	बाढीजन्य क्षति पुननिर्माण आयोजना	४८०,८०८	४३२,७६१	९०.०१
४८	३३७१९८४	सेती लोकमार्ग(टिकापुर -लोडे-चैनपुर-ताक्लाकोट)	७४,०००	३१,८९३	४३.१०
४९	३३७१९९४	चेपाङ मार्ग (ठोरी -भण्डारा -लोथर-मलेखु)	६०,०००	१८,९८३	३१.६४
५०	३३७२२४४	हुलाकी राजमार्ग (पुलहरु समेत)	२,०९८,७४१	४५४,२८६	२१.६५
५१	३३७३०३४	काठमाण्डौ दिगो शहरी यातायात आयोजना	४८६,७६७	२९,३९८	६.०४
५२	३३७३०४४	उपक्षेत्रीय यातायात अभिवृद्धि आयोजना	१,५५३,८५७	४५१,२६४	२९.०४
५३	३३७३०५४	दक्षिणकाली-छैमले-सिस्नेरी-कुलेखानी सडक आयोजना	३८,३००	१९,९५५	५२.१०
५४	३३७३०६४	जल मार्ग	१०,०००	१७३	१.७३
५५	३३७३०७४	रेलवे तथा मोनो रेल विकास आयोजना	१,२९०,३३६	८६८,५४१	६७.३१
५६	३३७३१२४	व्यापारीक मार्ग विस्तार आयोजना	१,२९०,१०९	७९८,४४२	६१.८९
५७	३३७३१४४	यातायात आयोजना तयारी सहयोग	५६,५००	१,२७५	२.२६
५८	३३७३२०४	रणनीतिक सडक पुल निर्माण तथा पुल पुलेसा संरक्षण	२,४९३,८७४	१,१३८,९८९	४५.६७
५९	३३७३२३४	तम्घास - सिमलटारी -ठूला बेशी - प्यूठान सडक	८०,०००	५१,५८०	६४.४८
६०	३३७३२५४	सितापाईला-धार्के सडक आयोजना	१३,०००	०	०.००

६१	३३७३२६४	सासेक रोड कनेक्टीभिटी प्रोजेक्ट	२,३९७,३६५	१,००७,१५१	४२.०१
६२	३३७३२७४	चक्रपथ विस्तार आयोजना	९९०,५२६	१०८,३३८	१०.९४
६३	३३७३२९४	अन्य उत्तर दक्षिण सडकहरु	२७२,५००	८३,८०५	३०.७५
६४	३३७३३०४	नेपाल भारत क्षेत्रीय व्यापार तथा यातायात आयोजना: मुग्लिङ नारायणगढ खण्ड सडक	१,१८८,०००	२४९,६४०	२१.०१
६५	३३७३३१४	सडक तथा ट्रान्सपोर्ट सुरक्षा	६४६,६३०	१४,७२९	२.२८
६६	३३७३३२४	पाटन पंचेश्वर	३०,०००	३,३६७	११.२२
६७	३३७३३३४	तुलसीपुर -पुरनधारा-बोटेचौर	१००,०००	४०,११८	४०.१२
६८	३३७३३४४	खुटिया दिपायल	३०,०००	१५,४३४	५१.४५
६९	३३७३३५४	संभावित रणनीतिक सडकहरु	१,०८०,०००	३९१,६९८	३६.२७
७०	३३७३३६४	यातायात व्यवस्था सुदृढीकरण आयोजना	५९,५२०	५५,५०७	९३.२६
७१	३३७३३७४	मिथिला क्षेत्र सडक सुधार	८०,०००	२३,०६१	२८.८३
७२	३३७३३८४	सम्भावित प्रादेशिक सडकहरु	१००,०००	२३,६१२	२३.६१
७३	३३७३३९४	रणनीतिक सडक पुनर्स्थापना तथा सुधार	४१७,०५४	६८,८५३	१६.५१
		जम्मा	३८,३०८,१९२	१६,४९३,०८४	४३.०५

१२. आ.व. २०७१ /०७२ को बजेट बक्तव्यमा उल्लेखित नीति तथा कार्यक्रमको पहिलो दश महिनाको प्रगति विवरण:

सि.नं.	ब. ब. को बुदा नं.	क्रियाकलाप नीति तथा कार्यक्रम	२०७२ बैशाखसम्मको प्रगति विवरण
१	४६	कार्टेलिङ तथा सिण्डिकेट प्रणालीलाई नियन्त्रण गर्ने।	दुवानी सम्बन्धि कार्यलाई कडाइका साथ क्षमता भित्र संचालन गर्न सरोकारवाला निकायसंग छलफल/निर्णय गरी कार्यान्वयनका लागि पत्राचार भएको छ।

२	४९	निर्माण व्यवसायीले आफूले गरेको निर्माणको कम्तीमा ५ वर्षको गुणस्तरीयता प्रत्याभूति दिनुपर्ने व्यवस्था गर्ने ।	सार्वजनिक खरिद नियमावली संशोधन पश्चात कार्यविधि तयार गरिने तथा SBD मा परिमार्जन हुनेछ ।
३	१०९	वर्षभरि यातायातको सुविधा अभाव भएका प्रत्येक निर्वाचन क्षेत्रमा कम्तीमा एक सडक बहुवर्षीय ठेकामा कार्यान्वयन गर्ने गरी निर्माण कार्य अघि बढाउने ।	विभिन्न निर्वाचन क्षेत्रका सभासद र सडक कार्यालयबाट बहुवर्षीय ठेक्का प्रक्रिया अगाडी बढेको छ ।
४	१०९	डोल्पा र हुम्लामा आगामी दुई वर्षभित्र मोटरबाटो पुर्‍याउने ।	डोल्पा ट्रयाक खोल्ने कार्य नेपाली सेनाबाट निर्माण भइरहेको । यस आ. व. मा हुम्ला ट्रयाक खोल्ने कार्य अन्तर्गत ४ कि.मी. प्रगति भएको छ ।
५	११०	आगामी छ महिनाभित्र विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन तयार गरी काठमाडौँ-तराई द्रुतमार्गको निर्माण कार्य यसै वर्ष शुरू गर्ने ।	BOT प्रणाली अन्तर्गत निर्माण कार्य संचालन गर्न प्रवर्द्धकहरुबाट मनशायपत्र (EOI) माग भएकोमा सो प्राप्त भइ हाल मुल्यांकन सम्पन्न भएको छ ।
६	१११	मध्यपहाडी लोकमार्गको कुल १७७६ किलोमीटर सडकको सम्पूर्ण ट्रयाक निर्माण कार्य आगामी वर्ष सम्पन्न गर्ने । यो लोकमार्गको ६६ किलोमीटर कालोपत्रे, २० किलोमीटर ग्रावेल तथा २० वटा पुल आगामी वर्ष सम्पन्न गर्ने ।	१५ कि.मी. कालोपत्रे सम्पन्न भएको छ । ९ वटा पुल निर्माण सम्पन्न भएको छ । २९ कि.मी. ग्रावेल सम्पन्न छ ।

७	११२	उत्तर दक्षिण लोकमार्गको कालीगण्डकी कोरिडोरको बाँकी २० किलोमीटर ट्रयाक खोल्ने कार्य सम्पन्न गर्ने। कर्णाली कोरिडोरको लिमी-लाप्चा-सिमिकोट खण्डमा ३० किलोमीटर र हिल्सा-सिमिकोट खण्डमा ३५ किलोमीटर ट्रयाक खोल्ने।	२१.९ कि.मी. ट्रयाक खोल्ने कार्य सम्पन्न भएको छ ।
८	११२	कोशी कोरिडोरको ६० किलोमीटर सडकको ट्रयाक र पाँचवटा पुल निर्माणको काम सम्पन्न गर्ने।	कोशी करिडरमा १४.५ कि.मी. ट्रयाक खोल्ने कार्य सम्पन्न भएको छ ।
९	११३	हुलाकी राजमार्गको ४० किलोमीटर सडक कालोपत्रे गर्ने।	७.३ कि.मी. कालोपत्रे गर्ने कार्य सम्पन्न भएको छ ।
१०	११४	निर्माणाधीन १० वटा पुलहरूको निर्माण सम्पन्न गर्ने।	४ वटा पुल निर्माण सम्पन्न भएको छ ।
११	११४	लामोसांधु-तामाकोशी-जिरी सडक, शहिद मार्ग (घोराही-होलेरी खण्ड), लुम्बिनी बुद्धिष्ट सर्कीट, साँफेवगर-मार्तडी सडक, बर्दघाट-त्रिवेणी सडक, बालाजु-त्रिशुली सडक, छहरे-विदुर सडक, बल्खु-छैमले सडक, भक्तपुर-नगरकोट सडक र जनकपुर परिक्रमा सडक समेत ११ वटा सडकहरूको ७० किलोमीटर सडक स्तरोन्नति एवं कालोपत्रे गर्ने।	१४ कि.मि. कालोपत्र सम्पन्न ।(चैत्र) ५० कि. मी. कालोपत्रे भएको भएको छ ।

१२	११८	सुर्खेत-जुम्ला सडक र शीतलपाटी-मुसिकोट सडकको १६० किलोमीटर सडक कालोपत्रे गर्ने ।	६४ कि.मी. प्रगति भएको छ ।
१३	११९	चैनपुर-खाँदवारी, हर्कपुर-ओखलढुङ्गा, ओखलढुङ्गा-सल्लेरी र नेपालगञ्ज-कोहलपुर सडकहरूको कुल ११२ किलोमीटर सडक कालोपत्रे गर्ने ।	ठेक्का व्यवस्थापन भइ निर्माण व्यवसायी साइटमा मोबिलाइज भइसकेको छ ।
१४	१२०	नारायणघाट-मुग्लिङ सडकको स्तरोन्नति गर्ने । मुग्लिङ-काठमाडौं सडक खण्डको सुधार सम्बन्धी विस्तृत सम्भाव्यता अध्ययन सम्पन्न गर्ने ।	ठेक्का सम्झौता भएको छ ।
१५	१२२	आगामी वर्ष रणनीतिक र स्थानीय सडकहरूको नियमित, पटके, आवधिक र पुनःस्थापना र आकस्मिक गरी जम्मा १६ हजार ७ सय ८८ किलोमीटर सडक मर्मत सुधार गर्ने ।	मर्मतको कार्य निरन्तर रुपमा चली रहने । ८९०८ कि.मि. नियमित ६७८० कि.मि. पटके चालु रहेको तथा २८ कि.मि. आवधिक निर्माण कार्य सम्पन्न भएको छ ।

१६	१२३	सिमरा-बर्दिबास खण्डको रेलमार्ग निर्माणका कार्यलाई तिव्रता दिइनेछ । ब्रोडगेजस्तरका निर्माणाधीन जयनगर-जनकपुर-बर्दिबास रेलमार्ग र कटहरी-बुधनगर रेलमार्गको जग्गा खरीद र रेलमार्ग क्षेत्र छुट्याउने कार्य गर्ने ।	ठे.नं १ देखी ३ का विभिन्न स्थानमा box culvert को निर्माण चालू रहेको छ। ठे.नं ४ देखी ९ सम्मको निर्माण सर्भेक्षणको पूरा भएको तथा मिक्स डिजाइनको कार्य निरन्तर भैरहेको, फूलझोर र कालिन्जोरमा पूल निर्माणको बोलपत्र आह्वान गरिएको छ। विराटनगर जोगवनी र जयनगर विजुलपुरा बर्दिबास रेलमार्गका विवादित स्थान बाहेक अन्य स्थानमा मुआब्जा वितरण जारी रहेको र भारतीय पक्षबाट निर्माणकार्य जारी रहेको छ। मेची महाकाली रेलमार्ग अन्तर्गत जम्मा ३०० कि.मी रेलमार्ग, सिमारा विरगंज (२६ कि.मी) र बुटवल भैरहवा लुम्बिनी (४२ कि.मी) लिंक रेलमार्गको विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन तयार भएको छ। निजगढ हेटौँडा भरतपुर रेलमार्गको संभाव्यता अध्ययनको प्रस्ताव (RFP) आह्वान गरीएको छ।
१७	१२४	काठमाडौँ उपत्यकाको सार्वजनिक यातायात सेवालाई सुरक्षित र गुणस्तरीय बनाउन विभिन्न स्तरमा ठूला र मझौला सडकहरूमा न्यापिड मास ट्रान्सपोर्ट अवधारणा लागू गर्ने। यसका लागि ४० भन्दा बढी सीट क्षमताका बस आयात गर्दा लाग्ने भन्सार महसूलमा निश्चित प्रतिशत छूट दिने।	काठमाडौँ दिगो शहरी विकास आयोजना मार्फत रुट अध्ययन गरी रुटहरूको पहिचान, त्यस्ता बाटोमा चल्ने सवारीको मापदण्ड निर्धारण गर्ने कार्य भइरहेको छ ।
१८	१२५	आगामी वर्ष रणनीतिक र स्थानीय सडकमा कुल १२५ वटा पुलको निर्माण सम्पन्न गर्ने।	३६ वटा पुल निर्माण सम्पन्न भएको छ ।

महिला, बालबालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालय

१. पृष्ठभूमि:

जनसंख्याको दृष्टिबाट महत्वपूर्ण हिस्सा ओगटेको महिला वर्गको सशक्तिकरण, लैङ्गीक मूलप्रवाहीकरण तथा अपाङ्गता भएका व्यक्ति र ज्येष्ठ नागरिक सम्बन्धी लैङ्गीक समानताको अवधारणालाई राज्यले आत्मसात गर्दै २०५२ सालमा पहिलो पटक महिला तथा समाजकल्याण मन्त्रालयको रूपमा यस मन्त्रालयको स्थापना भएको हो । २०५८ सालमा बालबालिकाहरूको विषयलाई समेत समावेश गरी यस मन्त्रालयलाई महिला, बालबालिका तथा समाजकल्याण मन्त्रालयको रूपमा विस्तार गरियो ।

२. दृष्टिकोण:

आफ्नो मौलिक अधिकारको उपभोग गर्न विभिन्न कारणले पछि परेका महिला, बालबालिका, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू, ज्येष्ठ नागरिक एवं लैङ्गीक अल्पसंख्यकहरूको अधिकार स्थापित गर्ने ।

३. ध्येय:

अवसरबाट वञ्चित भएका र पछाडि परेका महिला, बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक र अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू समेतलाई सशक्तिकरण गर्दै राष्ट्रिय विकासको मूलप्रवाहमा ल्याउने ।

४. रणनीति:

संरक्षण र अवसरका माध्यमहरू श्रृजना गर्ने, त्यसमा पहुँच वढाउने, नीतिगत तथा कानूनी आधारहरूको व्यवस्था गर्ने जस्ता उपायहरूको अवलम्बन गर्दै अवसरबाट वञ्चित भएका, पिछडिएका वा पछाडि परेका महिला, बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू समेतलाई आर्थिक तथा सामाजिक सशक्तिकरणको माध्यमबाट राष्ट्रिय विकासको मूलधारमा समाहित गराउने ।

५. रणनीतिक उद्देश्यहरू:

- महिलाहरूको आर्थिक तथा सामाजिक सशक्तिकरण गर्ने,

- बालबालिकाहरुको संरक्षण, बालअधिकारको संरक्षण र प्रवर्द्धन जस्ता कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने,
- अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको राज्य प्रदत्त सेवा सुविधामा पहुँच वृद्धि गरी आर्थिक तथा सामाजिक सशक्तीकरण गर्ने,
- ज्येष्ठ नागरिकहरुको राज्य प्रदत्त सेवा सुविधामा पहुँच वृद्धि गरी आर्थिक तथा सामाजिक सशक्तीकरण गर्ने,
- आवश्यकतानुसार नीति निर्माण, कानूनमा सुधार तथा कार्ययोजनाका माध्यमबाट लक्ष्य प्राप्त गर्ने ।

६. कार्यक्षेत्र:

नेपाल सरकार (कार्य विभाजन) नियमावली, २०६९ बमोजिम मन्त्रालयले सम्पादन गर्नुपर्ने कार्यहरु:

- महिला, बालबालिका, समाजकल्याण सम्बन्धी नीति, योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कन ।
- महिला, बालबालिका, समाज कल्याण सम्बन्धी अध्ययन, अनुसन्धान तथा सर्वेक्षण ।
- महिला, बालबालिका, समाज कल्याण सम्बन्धी राष्ट्रिय, अन्तराष्ट्रिय तथा क्षेत्रीय संघ संस्थासंग सम्पर्क र समन्वय ।
- अनाथ बालबालिका, असहाय, महिला, वृद्ध, वृद्धा, अपाङ्ग र अशक्तको संरक्षण ।
- महिलाकल्याण तथा सीप विकास ।
- बालबालिकाको कल्याण ।
- ज्येष्ठ नागरिकको सुरक्षा र कल्याण ।
- राष्ट्रिय, अन्तर्राष्ट्रिय गैरसरकारी संस्थाको समन्वय तथा परिचालन ।
- सरकारी तथा गैरसरकारी संघ संस्थाद्वारा कार्यान्वयन गरिएका महिला, बालबालिका तथा समाजकल्याण सम्बन्धी कार्यक्रमको अनुगमन ।
- धर्मपुत्र र धर्मपुत्री ।
- लैंगिक हिंसा सम्बन्धी विषय ।
- राष्ट्रिय महिला आयोग ।
- समाजकल्याण परिषद् ।
- समाजकल्याण केन्द्र ।
- वृद्धाश्रम ।

- बाल मन्दिर ।

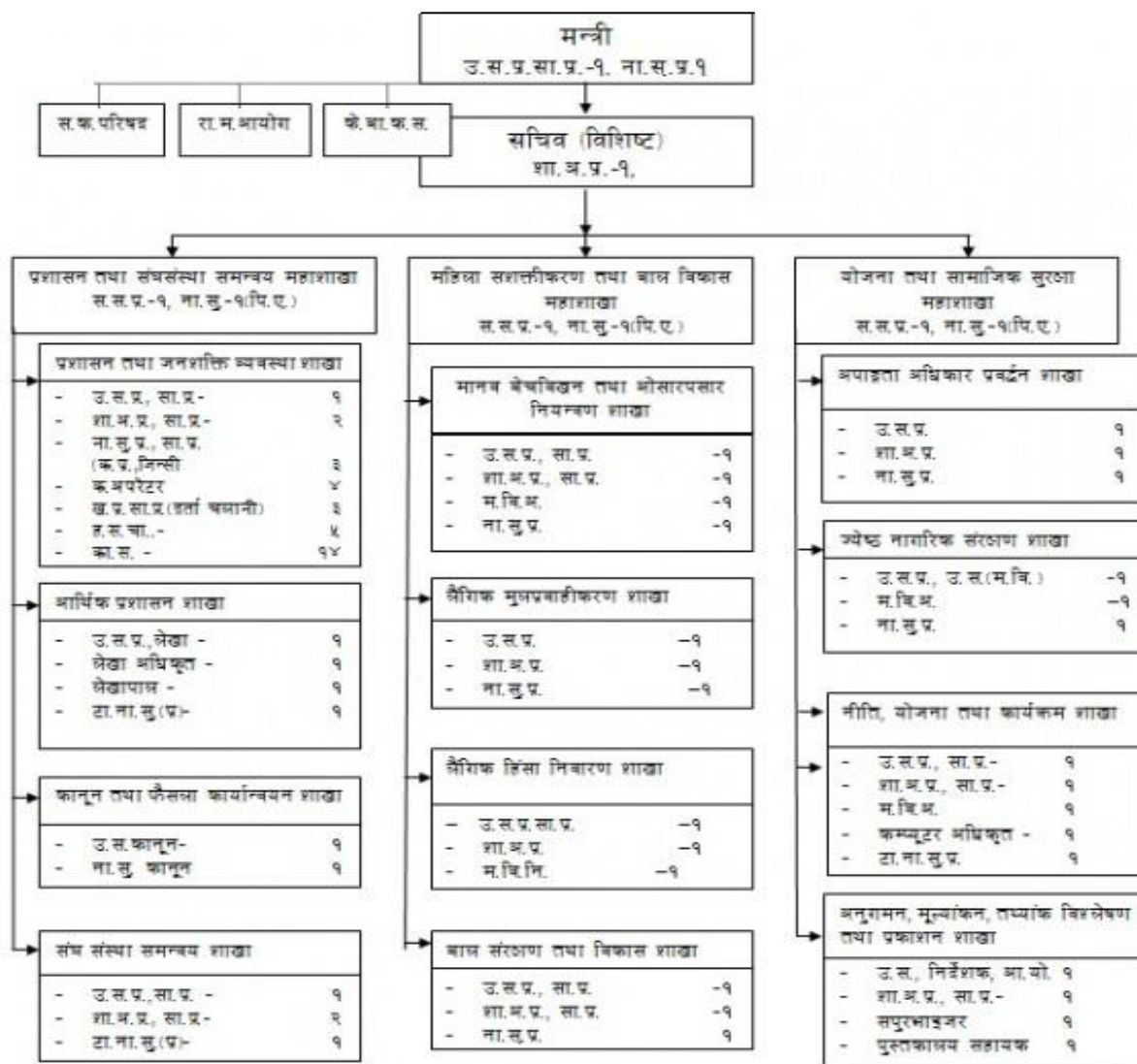
७. कानूनी व्यवस्था:

कार्यालयलाई निर्दिष्ट गरिएका कार्यहरू सम्पादनका लागि व्यवस्था गरिएका कानूनहरू (ऐन, नियम, कार्यविधि, निर्देशिका, मापदण्ड/मानदण्ड, अन्तर्राष्ट्रिय सन्धी-संझौता, अनुबन्ध तथा सम्मिलनहरू),

- लैङ्गिक समानता कायम गर्न केही नेपाल ऐन संशोधन गर्न बनेको ऐन, २०६३
- मानव बेचबिखन तथा ओसार पसार (नियन्त्रण) गर्ने सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको ऐन २०६४ तथा नियमावली २०६५ ।
- ज्येष्ठ नागरिक कल्याण ऐन, २०६३ र नियमावली, २०६५ ।
- घरेलु हिंसा (कसुर र सजाय) ऐन, २०६६ तथा नियमावली २०६७ ।
- लैंगिक हिंसा निवारण कोष (सञ्चालन) नियमावली, २०६७ ।
- बालबालिका सम्बन्धी ऐन, २०४८ ।
- बालश्रम (निषेध र नियमित गर्ने) ऐन, २०५६ ।
- बालबालिका सम्बन्धी नियमावली, २०५२ ।
- एकल महिला सुरक्षा कोष (सञ्चालन) नियमावली, २०७० ।
- आपतकालिन बालउद्धार कोष (सञ्चालन) नियमावली, २०५१ ।
- अपाङ्ग संरक्षण तथा कल्याण ऐन, २०३९ र नियमावली, २०५१ ।
- समाजकल्याण ऐन २०४९ ।
- महिला विरुद्ध हुने सबै प्रकारका भेदभाव उन्मूलन गर्ने महासन्धि, (CEDAW), १९७९
- महिला विरुद्ध हुने सबै प्रकारका भेदभाव उन्मूलन गर्ने महासन्धिको इच्छाधीन आलेख, १९९९ ।
- महिला तथा विकास सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय सम्मेलन १९९५ बेजिङ (१२ सरोकारको क्षेत्र BPFA) ।
- छाउपडी प्रथा उन्मूलन निर्देशिका, २०६३ ।
- पुनर्स्थापना केन्द्र संचालन निर्देशिका, २०६८ ।
- पुनर्स्थापना कोष संचालन निर्देशिका, २०६८ ।
- मानव बेचबिखन तथा ओसारपसारबाट पीडित प्रभावितहरूको संरक्षण र हेरचाह सम्बन्धी राष्ट्रिय न्यूनतम मापदण्ड, २०६८ ।

- महिला विरुद्ध हुने सबै प्रकारका भेदभाव उन्मूलन गर्ने महासन्धिको (CEDAW) कार्यान्वयन सम्बन्धी राष्ट्रिय कार्ययोजना, २०६० ।
- बालअधिकार सम्बन्धी महासन्धी, १९८९ ।
- सशस्त्र द्वन्द्वमा बालबालिका प्रयोग विरुद्ध बालअधिकार सम्बन्धी महासन्धिको इच्छाधीन आलेख, २००० ।
- बालअधिकारको वेचबिखन, बाल वेश्यावृत्ति र अश्लील चित्रण विरुद्ध बालअधिकार सम्बन्धी महासन्धिको इच्छाधीन आलेख, २००० ।
- बालबालिका सम्बन्धी राष्ट्रिय नीति, २०६९ ।
- संयुक्त राष्ट्र संघ, सुरक्षा परिषद्बाट पारित प्रस्ताव नम्बर १३२५ र १८२० को कार्यान्वयन राष्ट्रिय कार्ययोजना (२०६७।६८-२०७१।७२) ।
- दक्षिण एशियामा बाल कल्याण प्रवर्द्धनका लागि क्षेत्रीय व्यवस्था सम्बन्धी सार्क महासन्धि, २००२ ।
- नेपाली बालबालिका विदेशी नागरिकलाई धर्मपुत्र, धर्मपुत्री ग्रहण गर्न दिने शर्त तथा प्रक्रिया, २०६५ ।
- अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको अधिकार सम्बन्धी संयुक्त राष्ट्रसंघीय महासन्धी (UNCRPD) २००६ ।
- अपाङ्गता सम्बन्धी राष्ट्रिय नीति तथा कार्ययोजना, २०६३ ।
- अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको परिचयपत्र वितरण निर्देशिका, २०६५ ।
- समुदायमा आधारित पुनर्स्थापना कार्यक्रम सञ्चालन निर्देशिका, २०६६ ।
- अन्तरदेशीय धर्मपुत्र, धर्मपुत्री व्यवस्थापन विकास समिति (गठन) आदेश, २०६७ ।
- अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको परिचयपत्र वितरण निर्देशिका, २०६५ ।
- समुदायमा आधारित पुनर्स्थापना कार्यक्रम सञ्चालन निर्देशिका, २०६६ ।
- वेश्यावृत्तिका लागि महिला र बालबालिकाको जीउ मास्ने वेच्ने काम रोकथाम गर्ने र सो विरुद्ध संघर्ष गर्ने सम्बन्धी सार्क (SAARC) महासन्धी २००२ ।
- लैङ्गिक समानता र महिला सशक्तीकरणराष्ट्रिय कार्ययोजना, २०६१
- लैङ्गिक हिंसा विरुद्धको राष्ट्रिय कार्ययोजना,(सन् २०१०) ।

द. मन्त्रालयको संगठन संरचना:

९. आ.व. २०७१/०७२ मा सम्पादन भएका महत्वपूर्ण कार्यहरू:

- **महिला सशक्तिकरण कार्यक्रम:**
 - विभिन्न ८ जिल्लामा संचालित पुनर्स्थापना गृहवाट २०७१ फागुण मसान्त सम्म ३२७ जना पिडितलाई सेवा दिइएको छ।
 - लैङ्गिक सम्पर्क विन्दुहरूको लागि क्षमता अभिवृद्धि तालिम सम्पन्न गरिएको छ।
- **समाजकल्याण कार्यक्रम:**
 - अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको हक अधिकारका लागि पैरवी र सचेतना सम्बन्धी कार्यक्रम संचालन गरिएको छ।
 - सरकारी निजी साझेदारीमा दिवा तथा आवासीय पुनःस्थापना कार्यक्रम संचालन गरिएको छ।
 - सहायक सामाग्री उपलब्ध गराउन ५ वटै विकास क्षेत्रमा उत्पादन र वितरण व्यवस्था मिलाइएको छ।

- सरकारी निजी साझेदारीमा जेष्ठ नागरिकहरूका लागि दिवा तथा आवासीय सेवा प्रदान गरिएको छ ।
- जेष्ठ नागरिकहरूको स्याहार कर्ताहरूलाई तालिम प्रदान गरिएको छ ।
- अन्तर्पुस्ता सीप हस्तान्तरण कार्यक्रम संचालन गरिएको छ ।

बालकल्याण कार्यक्रम:

- भक्तपुर, कास्की र मोरङमा युसेप नेपाल मार्फत बालसुधार गृह संचालन गरिएको छ ।
- बाल न्याय समन्वय समिति मार्फत ६४ जिल्लामा बाल इजलास गठन र संचालन गरी बालमैत्री न्याय प्रणाली अवलम्बन गरिएको छ ।
- बालबालिका माथिको हिंसा अन्त्यका लागि राष्ट्रिय पहल:
 - बालबालिकालाई अनुशासनका नाममा दिइने शारीरिक तथा मानसिक सजायको विरुद्धको अभियान संचालन गरिएको छ ।
 - बलात्कार, हिंसा, हत्या र शोषण जस्ता जघन्य अपराध न्यूनीकरणको लागि सचेतना कार्यक्रम संचालन गरिएको छ ।
- महिला विकास कार्यक्रम:
 - निजामती सेवालाइ समावेशी बनाउन केन्द्रीयस्तरमा महिलाहरूको लागि लोकसेवा तयारी कक्षा संचालन गरिएको छ ।
 - ७५२ वटा महिला समिति अन्तर्गत व्यवसायिक समूह गठन गरिएको छ ।
 - पैरवी र जनचेतना कार्यक्रम संचालन गरिएको छ ।
 - लैङ्गिक हिंसा निवारण सम्बन्धी कार्यक्रम गरिएको छ ।
 - किसोरीहरूको लागि बहुआयामिक विकास सम्बन्धी कार्यक्रम संचालन भएको छ ।
- राष्ट्रिय महिला आयोग:
 - मनोरञ्जन क्षेत्रमा कार्यरत महिलाहरूको अवस्था बारे अध्ययन गरिएको छ ।
 - हिंसाका विभिन्न घटना बारे अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गरिएको छ ।
 - महिला हिंसा विरुद्ध चेतनामुलक प्रचार प्रसार गरिएको छ ।
- बालकल्याण समिति:
 - बालबालिका खोजतलाज समन्वय केन्द्र संचालन गरी बालबालिकाको उद्धार गरिएको छ ।
 - बालसंरक्षण समितिहरू गठन र परिचालन गरिएको छ ।
 - जोखिमपूर्ण अवस्थामा रहेका बालबालिकाको उद्धार, राहत, मनोविमर्श, पारिवारिक पुर्नमिलन तथा पुनर्स्थापना कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको छ ।
 - बालअधिकार सम्बन्धी श्रोत तथा २ वटा सूचना केन्द्र स्थापना गरिएको छ ।
- मन्त्रालयका अधिकृतस्तर र मन्त्रालय बाहिरका अधिकृतस्तरका महिलाहरूलाई Management and Development Exposure Training प्रदान गर्न विवरण संकलन गर्ने कार्य सम्पन्न गरिएको छ ।
- Social Science Research Council (SSRC) स्थापना गर्ने सम्बन्धमा Steering Committee र Technical Committee गठन भै काउन्सिलको मस्यौदा तयारी भएको छ ।

१०. आर्थिक वर्ष २०७०/०७१ मा विनियोजित बजेट एवं खर्चको यथार्थ विवरण

चालु खर्च		रु. हजारमा			
सि.नं.	व.उ.शि.नं.	कार्यक्रम	कायम बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत
१	३४००११३	महिला, बालबालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालय	४१,७५५	३५,८५२	८५.८६
२	३४००१३३	समाज कल्याण परिषद्	१९,०००	१९,०००	१००.००
३	३४००१४३	समाज कल्याण केन्द्रहरु	३७,६९२	२७,२११	७२.१९
४	३४००१६३	राष्ट्रिय महिला आयोग	३२,७६९	३०,९४२	९४.४२
५	३४०१०१३	महिला विकास कार्यक्रम	३९,४६२	३३,६७३	८५.३३
६	३४०१०२३	महिला सशक्तिकरण कार्यक्रम	५८,८६५	५३,५२६	९०.९३
७	३४०१०५३	समाज कल्याण कार्यक्रम (जेष्ठ नागरिक कार्यक्रम समेत)	२२३,२५५	२०४,१९७	९१.४६
८	३४०१०७३	बाल कल्याण कार्यक्रम	४५,४९१	४१,४४८	९१.११
९	३४०१०८३	बाल कल्याण समिति	३९,६५५	११,६३४	२९.३४
१०	३४०१०९३	बालबालिका माथिको हिंसा अन्तका लागि राष्ट्रिय पहल	५,९१५	१,०४४	१७.६५
११	३४०११२३	लैङ्गिक हिंसा निवारणका लागि महिला सस्थाहरुको एकीकृत विकास कार्यक्रम	७७,२२५	४३,६६९	५६.५५
१२	३४०८०२३	महिला विकास कार्यक्रम(महिला जागृति कार्यक्रम समेत)	८३३,१३८	७५७,७४१	९०.९५
		जम्मा	१,४५४,२२२	१,२५९,९३७	८६.६४

पूँजिगत खर्च		रु. हजारमा			
१	३४००११४	महिला, बालबालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालय	३१,७७५	१९,१०४	६०.१२
२	३४००१४४	समाज कल्याण केन्द्रहरु	१२,०२५	६,१२४	५०.९३

३	३४००१६४	राष्ट्रिय महिला आयोग	३,४५०	३,३८३	९८.०६
४	३४०१०१४	महिला विकास कार्यक्रम	२,९८०	२,९४२	९८.७२
५	३४०१०७४	बाल कल्याण कार्यक्रम	२३,५००	७,१५०	३०.४३
६	३४०१०९४	बालबालिका माथिको हिंसा अन्तका लागि राष्ट्रिय पहल	४६८	०	०.००
७	३४०८०२४	महिला विकास कार्यक्रम(महिला जागृति कार्यक्रम समेत)	६७,४७३	४५,१५३	६६.९२
		जम्मा	१४१,६७१	८३,८५६	५९.१९

११. आ.व. ०७१/०७२ मा विनियोजित बजेट तथा २०७२ जेष्ठ मसान्तसम्मको अनुमानित खर्च:

चालु खर्च			रु. हजारमा		
सि.नं.	व.उ.शि.नं.	मन्त्रालय/निकाय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
१	३४००११३	महिला, बालबालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालय	४८,३४८	३७,००४	७६.५४
२	३४००१३३	समाज कल्याण परिषद्	२०,०००	२०,०००	१००.००
३	३४००१४३	समाज कल्याण केन्द्रहरु	३९,५०७	२४,३९१	६१.७४
४	३४००१६३	राष्ट्रिय महिला आयोग	३४,४९५	२४,४५३	७०.८९
५	३४०१०१३	महिला विकास कार्यक्रम	४३,३५८	२८,४०६	६५.५२
६	३४०१०२३	महिला सशक्तिकरण कार्यक्रम	५०,७०३	३४,८२६	६८.६९
७	३४०१०५३	समाज कल्याण कार्यक्रम (जेष्ठ नागरिक कार्यक्रम समेत)	१८७,९२३	१२५,४२४	६६.७४
८	३४०१०७३	बाल कल्याण कार्यक्रम	४७,८३५	४५,७५७	९५.६६
९	३४०१०८३	बाल कल्याण समिति	६२,३०१	१५,३५९	२४.६५
१०	३४०१०९३	बालबालिका माथिको हिंसा अन्तका लागि राष्ट्रिय पहल	८,२५०	२,५०६	३०.३८
११	३४०११२३	लैङ्गिक हिंसा निवारणका लागि महिला सस्थाहरुको एकीकृत विकास कार्यक्रम	१५९,३५६	४५,१७७	२८.३५
१२	३४०८०२३	महिला विकास कार्यक्रम(महिला जागृति कार्यक्रम)	९३६,४४२	७४९,६७९	८०.०६

		समेत)			
		जम्मा	१,६३८,५१८	१,१५२,९८२	७०.३७

पूँजिगत खर्च

रु. हजारमा

१	३४००११४	महिला, बालबालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालय	१६,४९०	७,६६९	४६.५१
२	३४००१४४	समाज कल्याण केन्द्रहरू	९२५	७५	८.११
३	३४००१६४	राष्ट्रिय महिला आयोग	६,५००	०	०.००
४	३४०१०१४	महिला विकास कार्यक्रम	७००	४९५	७०.७१
५	३४०१०२४	महिला सशक्तिकरण कार्यक्रम	९१०	०	०.००
६	३४०१०७४	बाल कल्याण कार्यक्रम	३६,०२०	१०,७३०	२९.७९
७	३४०१०९४	बालबालिका माथिको हिंसा अन्तका लागि राष्ट्रिय पहल	१,२००	०	०.००
८	३४०८०२४	महिला विकास कार्यक्रम(महिला जागृति कार्यक्रम समेत)	८३,५५५	४३,२९६	५१.८२
		जम्मा	१४६,३००	६२,२६५	४२.५६

१२. आ.व. २०७१/०७२ को बजेट बक्तव्यमा उल्लेखित नीति तथा कार्यक्रमको पहिलो दश महिनाको प्रगति विवरण:

सि.नं.	ब. व. को बुदा नं.	क्रियाकलाप नीति तथा कार्यक्रम	२०७२ बैशाखसम्मको प्रगति विवरण
१	२१४	विभिन्न वर्ग र समुदायका महिलाहरूको आर्थिक स्रोत र साधनमा पहुँच बढाउन लक्षित महिला आर्थिक सशक्तीकरण अभियान देशव्यापी रूपमा सञ्चालन गर्ने।	१७,३९८ विपन्न महिलाहरूले सीपमूलक तालिम पाएका र १८,९८८ जनाले व्यवसाय स्थापना खर्च अनुदान पाउने गरी कार्यक्रम संचालन भैरहेको छ।

२	२१४	हिंसापीडित महिला तथा किशोरीहरूलाई सुरक्षित र पुनर्स्थापना गर्न राष्ट्रियस्तरको मङ्गला-साहना पुनर्स्थापना केन्द्रको स्थापना गर्ने।	केन्द्र संचालनको कार्यविधि र अवधारणापत्र तयार भएको छ। सिफलस्थित बालमन्दिरको जग्गा र भवन लिन संझौता सम्पन्न भएको छ।
३	२१५	वादी, मुक्त कमलरी, मुक्त कर्मैया, चेपाङ्ग, राउटे तथा गन्धर्व समूहका किशोरी तथा महिलाहरूका लागि रोजगार कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।	४,९८० जना किशोरीतथा महिलाहरूलेहरूले सीप तथा व्यावसायिकता विकास तालिम र व्यवसाय स्थापना खर्च अनुदान पाउने गरी कार्यक्रम संचालन भैरहेको छ।
४	२१६	ज्येष्ठ नागरिकहरूमा रहेका ज्ञान, सीप र अनुभवलाई नयाँ पुस्तामा हस्तान्तरण गर्न र ज्येष्ठ नागरिकहरूको एकाङ्कीपनालाई सरल र रमणीय बनाउन दिवा सेवा केन्द्र तथा ज्येष्ठ नागरिक क्लबहरू निजी क्षेत्रको सहभागितामा विस्तार गर्ने र पशुपति क्षेत्रभित्रको वृद्धाश्रमलाई सुविधासम्पन्न बढाउने।	कार्यक्रम स्वीकृत भै जिल्ला/जिल्लामा अख्तियारी पठाइएको छ। गैरसरकारी संस्थाहरू मार्फत दिवा सेवा केन्द्रहरू संचालन भैरहेको। वृद्ध कल्याण कोषको रकमको व्याजबाट छाना मर्मत गरिएको छ। अन्य दाताको सहयोगमा समाज कल्याण केन्द्र पशुपतिमा सुविधा थप गरिएको छ।
५	२१७	अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूका लागि समुदायमा आधारित पुनःस्थापना कार्यक्रमलाई प्रभावकारी रूपमा सञ्चालन गर्ने र नयाँ बच्चे शिक्षा र स्वास्थ्यका संरचनाहरू अपाङ्गमैत्री बनाउने।	कार्यक्रम संचालन भइरहेको छ।

६	२१८	जोखिममा रहेका बालबालिकाहरू आपतकालीन सेवा र उद्धारका लागि बाल हेल्पलाइन १०९८ र बालबालिका खोजतलास केन्द्र १०४ प्रभावकारी रूपमा सञ्चालन गर्न दुवै संयन्त्रलाई विस्तार गरी साधन सम्पन्न बनाउने।	५११ जना बालबालिकाको उद्धार गरी पुनर्मिलन तथा पुनस्थापना गरिएको। कैलाली जिल्लामा कार्यक्रम थप विस्तार गरी १३ जिल्लामा कार्यक्रम लागू गरिएको छ। जोखिमपूर्ण अवस्थामा रहेका बालक १४७२ र बालिका १२८१ गरी २७५३ बालबालिकाको उद्धार, राहत, मनोविमर्श, संरक्षण र पारिवारिक पुनर्मिलन तथा पुनस्थापना गरिएको छ।
७	२१९	बालबालिका तथा किशोर किशोरी विरुद्ध हुने शोषण, दुर्व्यवहार तथा हिंसा नियन्त्रणका लागि विद्यमान दश वर्षे कार्ययोजनामा परिमार्जन गरी आवासीय बालगृहहरूलाई मापदण्ड अनुकूल सञ्चालन गर्ने। बाल बिज्याइमा परेका किशोर किशोरीहरूका लागि सुधार गृह मार्फत शिक्षा र सीप प्रदान गरी स्वनिर्भर बन्न प्रोत्साहन गर्ने।	केन्द्र ८२ र जिल्ला १९० गरी २७२ वटा बालगृहहरूको अनुगमन गरिएको। ७ वटा बालअधिकार हननका घटनाहरूको अनुगमन गरिएको छ। काठमाडौं उपत्यकामा मापदण्ड र बालगृह अनुगमनसम्बन्धी अन्तरक्रिया गरिएको छ। मध्य र सुदूरपश्चिमका १७ वटा बालगृहहरूका प्रतिनिधिहरूलाई बालअधिकार संरक्षण बारे अभिमूखीकरण क्षमता अभिवृद्धि गरिएको छ। बाल बिज्याइमा परेका २ जना किशोर/किशोरीलाई शीप विकास तालिम प्रदान गरिएको छ।

युवा तथा खेलकूद मन्त्रालय

१. पृष्ठभूमि:

राष्ट्रिय विकासमा युवाहरूको वृहत्तर सहभागिता तथा परिचालन एवं खेलकूद क्षेत्रको विकास र विस्तार गर्न युवा तथा खेलकूद सम्बन्धी नीति योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने उद्देश्यले युवा तथा खेलकूद मन्त्रालयको स्थापना भएको हो । मन्त्रालयले युवाका लागि परिचालन कार्यक्रम, क्षमता अभिवृद्धि तथा सशक्तीकरण कार्यक्रम र उनीहरूकालागि सहयोग तथा सहकार्य कार्यक्रम सञ्चालन गर्दै आइरहेको छ भने खेलकूद तर्फ पूर्वाधार विकास, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रियस्तरको प्रशिक्षण एवं प्रतियोगिताहरूको सञ्चालन र सहभागिता, प्रोत्साहनका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्दै आएको छ । साथै, नेपाल सरकारले यस मन्त्रालयलाई सुम्पेका जिम्मेवारी, त्रिवर्षीय अन्तरिम योजनामा उल्लेखित लक्ष्य तथा उद्देश्य एवं नेपाल सरकारबाट समय समयमा भएका महत्वपूर्ण निर्णय तथा घोषित नीतिहरू समेतलाई मध्यनजर राखी मन्त्रालयले युवा, खेलकूद र स्काउटका क्षेत्रमा कार्य गर्दै आइरहेको छ ।

२. दृष्टिकोण:

युवाहरूको आधारभूत अधिकारको प्रत्याभुति गर्दै उनीहरूलाई नेतृत्वदायी भूमिकामा स्थापित गराई राष्ट्र निर्माणमा प्रमुख साझेदार बनाउने तथा खेलकूद र स्काउटिङ्गको माध्यमबाट राष्ट्रको प्रतिष्ठा बढाउँदै मुलुकमा स्वस्थ, अनुशासित, स्वावलम्बी र मर्यादित नागरिक तयार गर्ने ।

३. ध्येय:

युवाहरूलाई राष्ट्र निर्माणको मूल प्रवाहमा समाहित गराई मुलुकको सर्वाङ्गीण विकास गर्ने र सबैका लागि खेलकूदको अवधारणा अनुरूप खेलकूद क्षेत्रलाई अनुशासित, मर्यादित एवं सुव्यवस्थित बनाउँदै राष्ट्रिय विकासको एक महत्वपूर्ण पक्षको रूपमा स्थापित गर्ने । त्यसैगरी, स्काउटिङ्गको माध्यमबाट बालबालिका तथा युवालाई शारीरिक, मानसिक, बौद्धिक विकासका साथै अनुशासित र स्वावलम्बी बनाई देश विकास कार्यमा सहभागी गराउने ।

४. रणनीति:

❖ समष्टिगत लक्ष्य:

- युवाहरूलाई परिचालन तथा क्षमता अभिवृद्धि गरी मुलुकको सर्वाङ्गीण विकास गर्न नेतृत्वदायी भूमिकामा स्थापित गराई राष्ट्र निर्माणमा प्रमुख साझेदार बनाउने ।
- सबैका लागि खेलकूदको अवधारणा अनुरूप खेलकूद क्षेत्रलाई अनुशासित, मर्यादित एवं सुव्यवस्थित बनाउँदै राष्ट्रिय विकासको एक महत्वपूर्ण पक्षको रूपमा स्थापित गर्ने ।

- खेल पूर्वाधारको विकासका साथै खेल प्रशिक्षण एवं प्रतियोगिता सञ्चालन र प्रोत्साहन कार्यलाई समय सापेक्ष बनाई अन्तर्राष्ट्रिय खेलकूद प्रतियोगितामा सफलता हासिल गर्न खेलाडीहरूलाई सक्षम तुल्याउने ।
- स्काउटिङ्गको माध्यमबाट बालबालिका तथा युवालाई शारीरिक, मानसिक, बौद्धिक विकासका साथै अनुशासित र स्वावलम्बी बनाई देश विकास कार्यमा सहभागी गराउने ।

❖ कार्यनीतिक लक्ष्यहरू:

- युवाहरूको प्रवर्द्धनकालागि युवा आदानप्रदान कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
- युवाहरूलाई संगठित एवं मूलप्रवाहीकरण गर्न राष्ट्रिय युवा परिषद् गठन एवं युवा सूचना केन्द्रको सुदृढीकरण गर्ने ।
- युवाहरूको क्षमता अभिवृद्धि तथा सशक्तिकरणका लागि अभिमुखीकरण, तालिम, सम्मान, अनुसन्धान एवं टेवा प्रदान गर्ने कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
- खेलकूदको विकासकालागि पूर्वाधार निर्माण, प्रशिक्षण तथा प्रतियोगिता सञ्चालन गर्ने ।
- खेलकूदको विकासकालागि अध्ययन, अनुसन्धान कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
- स्काउटिङ्ग कार्यलाई प्रभावकारी बनाउन पूर्वाधार विकास गर्ने ।
- स्काउटिङ्ग कार्यक्रमबाट बालबालिका, किशोरकिशोरी एवं युवाहरूको क्षमता अभिवृद्धि तथा विकास गर्ने ।
- युवा, खेलकूद एवं स्काउटको विकासका लागि नीतिगत तथा कानूनी सुधार गरी सरकारी, निजी र गैरसरकारी क्षेत्रको भूमिकालाई प्रभावकारी बनाउने ।

५. रणनीतिक उद्देश्यहरू:

- १६-२५ वर्ष उमेर समूहका युवाहरूलाई शिक्षा, क्षमता अभिवृद्धि मार्फत उद्यमशिलता प्रवर्द्धन गर्ने ।
- २६-४० वर्ष उमेर समूहका युवाहरूलाई रोजगारी, स्वरोजगारी तथा उद्यमशिलता वृद्धि लक्षित तालिम तथा प्रशिक्षणका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने ।
- स्वदेशी रोजगारी सिर्जना गरी बेरोजगार युवाका समस्यालाई क्रमिकरूपमा समाधान गर्ने ।
- दुर्व्यसन एवं कुलत जस्ता असामाजिक क्रियाकलापबाट युवाहरूलाई मुक्त गर्न सम्बन्धित क्षेत्रगत निकायहरू र गैर-सरकारी संस्थाहरूसँगको सहकार्य तथा समन्वयमा विशेष कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने ।
- समाजमा विद्यमान गरिबी, अशिक्षा, छुवाछूत, जातीय विभेद, लैङ्गिक हिंसा तथा अमानवीय कार्यहरूको अन्त्यका लागि युवा परिचालन गर्न सम्बन्धित क्षेत्रगत निकायहरू, गैरसरकारी संस्थाहरूसँगको सहकार्य तथा समन्वयमा विशेष कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने ।
- विकास कार्यक्रम र विपद् व्यवस्थापनमा युवा शक्तिलाई परिचालन गर्ने ।
- राष्ट्रिय युवा परिषद्को गठन गर्ने ।

- राष्ट्रिय विकासको नेतृत्व र नीति निर्माणको तहमा युवालाई पुर्‍याउन तिनलाई नेतृत्व र नीति निर्माणसम्बन्धी विषयहरूमा क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।
- आन्तरिक र अन्तर्राष्ट्रिय युवा अनुभव आदान-प्रदान कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिने ।
- सबैका लागि खेलकूदको अवधारणाअनुरूप खेलकूद प्रतियोगिताहरू सञ्चालन गर्ने ।
- खेलकूदका हरेक क्षेत्र र स्तरमा महिला सहभागिता बढाउन विविध खेलकूद गतिविधि सञ्चालन गर्ने ।
- विद्यालय, विश्वविद्यालय र सार्वजनिक संस्थालाई खेलकूद प्रतियोगिताहरू सञ्चालन गर्न प्रेरित गर्ने ।
- अन्तर्राष्ट्रियस्तरका खेलकूद कार्यक्रम तथा प्रतियोगिताहरूमा हुने सहभागितालाई प्रोत्साहन गर्ने ।
- पर्यटकीय, पर्वतीय, परम्परागत तथा साहसिक खेलकूद प्रतियोगिताहरू सञ्चालन गर्ने ।
- विद्यमान भौतिक पूर्वाधारको संरक्षण, सम्बर्द्धन तथा विकास गर्दै थप भौतिक पूर्वाधारको निर्माण गर्ने ।
- विभिन्न दातृनिकाय र मित्रराष्ट्रहरूसमेतको सहयोग जुटाई अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्डअनुरूपको भौतिक पूर्वाधार निर्माण गर्ने ।
- विश्वविद्यालयस्तरमा खेलकूदसम्बन्धी पूर्वाधार निर्माण गरी खेलकूद प्रतियोगिताहरू सञ्चालन गर्ने ।
- स्काउटिङ कार्यक्रमलाई व्यापकरूपमा विस्तार गर्न अधिकाधिक सहभागिता वृद्धि गरी स्वयंसेवा र स्काउटिङलाई विस्तार तथा व्यवस्थित गर्ने ।

६.कार्यक्षेत्र:

नेपाल सरकार (कार्यविभाजन) नियमावली, २०६९ बमोजिम मन्त्रालयले सम्पादन गर्नु पर्ने कार्यहरू देहायबमोजिम रहेका छन्:

- युवा तथा खेलकूद सम्बन्धी नीति, योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कन ।
- युवा परिचालन तथा राष्ट्रिय युवा विकास ।
- युवा तथा खेलकूद सम्बन्धी विषयको अध्ययन, अनुसन्धान, सर्वेक्षण ।
- युवालयको सञ्चालन र युवालयसम्बन्धी राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय सम्पर्क र समन्वय ।
- युवा जनशक्तिको प्रशिक्षण र तालिम ।
- युवा तथा खेलकूद सम्बन्धी राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय सम्बन्ध तथा प्रतिनिधित्व ।
- खेलकूद सम्बन्धी राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय कार्यक्रम ।
- युवा जागरण तथा विकास सम्बन्धी कार्यक्रम ।
- युवा तथा खेलकूद सम्बन्धी विषयमा सरकारी र गैरसरकारी सङ्घ-संस्थाको परिचालन तथा क्षमताविकास ।
- राष्ट्रिय खेलकूद परिषद् तथा खेलकूद सम्बन्धी अन्य राष्ट्रिय, क्षेत्रीय तथा अन्तर्राष्ट्रिय संस्था ।
- नेपाल स्काउट ।

७. कानूनी व्यवस्था:

- नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को भाग ४ को धारा ३५ को उपधारा २० मा देशको विकासमा युवा जनशक्तिलाई परिचालन गर्न राज्यले विशेष नीति अवलम्बन गर्नेछु भन्ने व्यवस्था रहेको ।
- राष्ट्रिय युवा नीति, २०६६ ।
- राष्ट्रिय खेलकूद नीति, २०६७ ।
- खेलकूद विकास ऐन, २०४८ ।
- खेलकूद विकास नियमावली, २०४९ ।
- नेपाल स्काउट ऐन, २०५० ।
- नेपाल स्काउट नियमावली, २०५१ ।
- पारा र स्पेशल खेलकूद सहयोग कार्यक्रम सञ्चालन कार्यविधि, २०६७ ।
- राष्ट्रिय युवा प्रतिभा सम्मान कार्यविधि, २०६८ ।
- राष्ट्रिय खेलकूद प्रतिभा सम्मान कार्यविधि, २०६८ ।
- स्थानीय युवा साझेदारी कार्यक्रम सञ्चालन निर्देशिका, २०६९ ।
- प्राथमिकता र विशेष प्राथमिकताको समूहका युवाका लागि क्षमता विकास तालिम कार्यक्रम सञ्चालन निर्देशिका, २०६९ ।
- युवा सूचना केन्द्र संचालन तथा व्यवस्थापन निर्देशिका, २०७० ।
- राष्ट्रपति रनिङ्ग शिल्ड तथा विद्यालय खेलकूद प्रतियोगिता सञ्चालन निर्देशिका, २०७० ।

९. आ.ब. २०७१/०७२ मा सम्पादन भएका महत्वपूर्ण कार्यहरू

- स्थानीय युवा साझेदारी कार्यक्रम सञ्चालनका लागि प्रति विषय क्षेत्र १ लाख ३० हजारका दरले ५७ जिल्ला विकास समितिको कार्यालयलाई अख्तियारी पठाइएको र १८ जिल्ला खेलकुद विकास समिति- (युवा सूचना केन्द्र) लाई रकम निकासा पठाइएको । उक्त कार्यक्रम सञ्चालनका लागि ६ जिल्लामा प्रस्ताव मूल्यांकनको क्रममा रहेको, ९ जिल्लामा संस्थाहरू छनौट भएको र ४ जिल्लामा सम्झौता भई कार्यदिश समेत दिइसकेको जानकारी प्राप्त भएको छ ।
- सुनसरी, धनकुटा, दाङ, बर्दिया, गोरखा, म्याग्दी, कास्की, डडेलधुरा र डोटीबाट सहभागी युवा छनौट गर्न शिक्षा मन्त्रालय, कृषि विकास मन्त्रालय, उद्योग मन्त्रालय, सहकारी तथा गरीबी निवारण मन्त्रालय र महिला बालबालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालयलाई पत्राचार गरी भ्रमण स्थान छनौटका लागि मन्त्रालय र युवा सम्पर्क व्यक्तिसंग परामर्श भई भ्रमण स्थान र सहभागीहरूको नामावली प्राप्त भैरहेको छ ।
- चिनिया युवा प्रतिनिधि मण्डलको नेपाल भ्रमणका सम्बन्धमा होटल बास, बस, आन्तरिक हवाई टिकट खरिद गर्ने कार्यका लागि बोलपत्र आह्वानको सूचना प्रकाशन गरी प्राप्त बोलपत्रहरूको मूल्यांकन भैरहेको छ ।
- मन्त्रालयको आयोजनामा विभिन्न राजनीतिक दल सम्बद्ध युवा संस्था एवं गैरसरकारी युवा संघसंस्था/संजालहरू र युवाको क्षेत्रमा काम गर्ने संस्थाहरूसँगको सहकार्य र सहभागीतामा १५ औं अन्तर्राष्ट्रिय युवा विवस सम्मृद्धिका लागि मानसिक रूपमा स्वस्थ युवा भन्ने नाराका साथ अगष्ट १२, २०१४ सम्पन्न भएको छ ।
- नेपाली युवा प्रतिनिधि मण्डलको भारत भ्रमणका सम्बन्धमा हवाई टिकट खरिद गर्ने कार्यका लागि सिलबन्दी दरभाउपत्र आह्वानको सूचना प्रकाशन गरिएको र प्राप्त सिलबन्दी दरभाउ पत्रको मुल्यांकन भएको छ ।
- इलाम, ओखलढुंगा, बारा, चितवन र लमजुङ गरी ५ जिल्लालाई पूर्वाधार विकास र जनशक्ति व्यवस्थापनका लागि निकासा भएको साथै सुनसरी, काभ्रे, दोलखा, धादिङ्ग र बर्दियाका लागि जनशक्ति व्यवस्थापनका लागि निकासा पठाइएको र जनशक्ति व्यवस्थापनको काम भैसकेको छ ।
- केन्द्रिय युवा सूचना केन्द्रको औपचारिक शुभारम्भ गरी निरन्तर संचालन भैरहेको छ ।
- २०७१ कार्तिक देखि प्रत्येक मंगलबार विहान ८.१५ बजेदेखि ८.३५ सम्म रेडियो नेपालबाट युवा सञ्चार रेडियो कार्यक्रम प्रसारण भैरहेको छ ।
- युवा लक्षित दुई वटा विषय वस्तुहरूमा नेपाल टेलिभिजन मार्फत भिडियो सन्देश तयार गरी महिनाको ४ पटक प्रत्येक बुधबार विहान ७ बजेको समाचार अगाडि र पाक्षिक रूपमा राती ८ बजेको समाचार अगाडि भिडियो सन्देश प्रसारण कार्य सम्पन्न भएको ।
- १००० युवाहरूलाई विभिन्न १७ वटा शिपमूलक तालिमको विषय क्षेत्रहरूमा ४५ जिल्लाहरूमा घरेलु तथा साना उद्योग विकास समिति मार्फत तालिम कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने सम्बन्धमा मन्त्रालयबाट

- सूचना प्रकाशन गरी सोही आधारमा घरेलु तथा साना उद्योग विकास समिति मार्फत सूचना प्रकाशन गरी उक्त तालिम सञ्चालनका लागि विभिन्न जिल्लामा सहभागी छनौटको कार्य भैरहेको छ ।
- राष्ट्रिय युवा प्रतिभा सम्मानका लागि सूचना प्रकाशन र पत्राचार गरी कार्यविधि उपलब्ध गराइएको साथै ५ वटा क्षेत्रिय प्रशासन कार्यालय मार्फत ७५ वटा जिल्ला प्रशासन कार्यालयलाई समेत युवा प्रतिभा सिफारिसका लागि अनुरोध गरिएको छ । उक्त अनुरोध र सूचना बमोजिम संकलन भएका आवेदनहरू अध्ययन भैरहेको छ ।
 - युवा परिषद् विधेयक तयार गरी स्विकृतिका लागि व्यवस्थापिका संसद्मा पेश गरिएको छ ।
 - विभिन्न १४ वटा युवा सम्पर्क विन्दुहरूको सहभागितामा अन्तरक्रिया कार्यक्रम सम्पन्न भएको छ ।
 - युवा प्रतिभा तथा उद्यमीहरूको खोजी र तिनको कार्यलाई प्रोत्साहनका लागि प्रकाशन सूचना बमोजिम दरखास्त संकलन गरिएको छ । साथै विभिन्न पत्र पत्रिकामा प्रकाशित प्रतिभावान तथा उद्यमी युवाहरूको विवरण संकलन गरी छनौट चरणमा पेश भएको छ ।
 - युवा भिजन २०२५ सहितको युवा विकासका लागि राष्ट्रिय कार्ययोजनाको मस्यौदा तयारी एवं राष्ट्रिय युवा नीति, २०६६ मा आवश्यक परिमार्जन सहितको मस्यौदा तयारी गर्नका लागि युवाको क्षेत्रमा कार्यरत ७ सदस्यीय कार्यदलले विभिन्न चरणमा क्षेत्रिय/केन्द्रिय कार्याशाला सम्पन्न गरी मस्यौदा उपर छलफल भैरहेको छ ।
 - Nepali Youth in Figure, Dec 2014, ५०० प्रति प्रकाशन गरी सो पुस्तकको औपचारिक रूपमा माननीय युवा तथा खेलकुद मन्त्रीज्यूबाट विमोचन गरी वितरण गर्ने कार्य शुरु गरिएको छ ।
 - धनुषा, अछाम र बाजुरा जिल्लामा नेपाल स्काउट मार्फत १२० जना किशोर किशोरीहरूलाई क्षमता विकास तालिम सम्पन्न भएको छ ।
 - राष्ट्रिय युवा प्रतिभा सम्मानका लागि सार्वजनिक सूचना प्रकाशन ५ वटा क्षेत्रिय प्रशासन कार्यालय, राष्ट्रिय खेलकुद परिषद् ७५ जिल्ला खेलकुद विकास समिति-युवा सूचना केन्द्र) मा पत्राचार गरी कार्यविधि उपलब्ध गरिएको छ । ५ वटा क्षेत्रिय प्रशासन कार्यालय मार्फत ५० वटा जिल्ला प्रशासन कार्यालयलाई समेत युवा प्रतिभा सिफारिसका लागि अनुरोध गरिएको उक्त अनुरोध र सूचना बमोजिम संकलन भएको आवेदनहरू अध्ययन भैरहेको छ ।
 - युवा बुलेटिन प्रकाशनका लागि लेख रचना संकलन भैरहेको छ ।
 - ५६ जिल्लामा राष्ट्रपति रनिङ शिल्ड कार्यक्रम सम्पन्न भएको छ ।
 - खेलकुदमा प्रतिबन्धित औषधी सेवन विरुद्धको सचेतना कार्यक्रम नेपालगञ्ज र धनगढीमा कार्यक्रम सम्पन्न भएको उक्त कार्यक्रममा ७५ जना खेलाडी, विद्यार्थी, प्रशिक्षक, शिक्षक तथा खेल व्यवस्थापक सहभागी भएको छ ।
 - खेलकुद पुरस्कार तथा सम्मान कार्यविधि २०७१ को मस्यौदा तयार गरी स्वीकृतिका लागि मन्त्रिपरिषदमा पेश भएको छ ।
 - नेपाल स्काउट केन्द्रलाई अनुदान रकम रु. १७,००,०००।- उपलब्ध गराइएको छ ।

- दक्षिण एशियाली महिला भलिबल प्रतियोगिता आयोजना गर्ने लक्ष्य रहेकोमा नेपाल, भारत, श्रीलंका, बंगलादेश र माल्दिभ्स गरी छ राष्ट्रको सहभागीतामा दक्षिण एशियाली महिला भलिबल प्रतियोगिता आयोजना गरिएको छ ।
- मुलपानी क्रिकेट मैदानको मुआब्जाका लागि सम्बन्धित जग्गा धनीसंग प्रमाण माग गर्ने कार्य भइरहेको छ ।
- देशका विभिन्न स्थानहरूमा कभर्डहल, सेमीकभर्डहल र खेलमैदान निर्माण भइरहेको छ ।

१०. आर्थिक वर्ष २०७०/०७१ मा विनियोजित बजेट एवं खर्चको यथार्थ विवरण

चालुखर्च

रु. हजारमा

सि.नं.	व.उ.शि.नं.	कार्यक्रम	कायमबजेट	खर्च	खर्चप्रतिशत
१	३४३०११३	युवा तथा खेलकुद मन्त्रालय	२३,३८६	२२,३५३	९५.५८
२	३४३०१२३	राष्ट्रिय खेलकुद परिषद्	१,०८५,१३३	९५२,९१६	८७.८२
३	३४३१०१३	राष्ट्रिय युवा परिचलन कार्यक्रम	१२३,८००	९६,१५३	७७.६७
४	३४३१०२३	खेलकुद विकास कार्यक्रम	१२२,४६४	११३,४२७	९२.६२
		जम्मा	१,३५४,७८३	१,१८४,८४९	८७.४६

पूँजिगत खर्च

रु. हजारमा

१	३४३०११४	युवा तथा खेलकुद मन्त्रालय	५,५००	२,५३१	४६.०२
		जम्मा	५,५००	२,५३१	४६.०२

११. आ.व. २०७१/०७२ मा विनियोजित बजेट तथा २०७२ जेष्ठ मसान्तसम्मको अनुमानित खर्च:

चालुखर्च

रु. हजारमा

सि.नं.	व.उ.शि.नं.	मन्त्रालय/निकाय	खुदबजेट	खर्च	प्रतिशत
१	३४३०११३	युवा तथा खेलकुद मन्त्रालय	२७,५११	२३,२९१	८४.६६
२	३४३०१२३	राष्ट्रिय खेलकुद परिषद्	१,१९०,३१९	१,१३९,३०३	९५.७१
३	३४३१०१३	राष्ट्रिय युवा परिचलन कार्यक्रम	१२४,०००	९१,३१२	७३.६४
४	३४३१०२३	खेलकुद विकास कार्यक्रम	१०५,६२१	९६,३०४	९१.१८
		जम्मा	१,४४७,४५१	१,३५०,२१०	९३.२८

पूँजिगत खर्च			रु. हजारमा		
१	३४३०११४	युवा तथा खेलकुद मन्त्रालय	१६,०५०	१०,२६१	६३.९३
		जम्मा	१६,०५०	१०,२६१	६३.९३

१२. आ.व. २०७१/०७२ को बजेट बक्तव्यमा उल्लेखित नीति तथा कार्यक्रमको पहिलो दश महिनाको प्रगति विवरण:

सि.नं.	ब. ब. को बुदा नं.	क्रियाकलाप नीति तथा कार्यक्रम	२०७२ बैशाखसम्मको प्रगति विवरण
१	२०६	• युवा परिषद् गठनका लागि संरचनात्मक कार्य अघि बढाउने।	युवा परिषद गठन विधेयकको मस्यौदा संसदमा विचाराधिन अवस्थामा रहेको छ।
२	२०६	• युवा विकासका लागि भिजन २०२५ तयार गरी कार्यक्रमहरू सञ्चालनमा ल्याउने।	युथ भिजन २०२५ तयारी गर्न गठित समितिबाट मस्यौदा तयार गर्ने कार्य अन्तिम चरणमा रहेको छ।
३	२०७	• युवाहरूलाई देश निर्माणमा सरिक गराउन विभिन्न क्षेत्रमा युवा लक्षित कार्यक्रम अन्तर्गत रोजगारमूलक तथा उद्यमशीलता विकास तालिम प्रदान गर्ने।	७ वटा शीपमूलक तालिम सञ्चालनका लागि ४९ वटा जिल्लामा घरेलु तथा साना उद्योग विकास समिति मार्फत सम्झौता गरी केही जिल्लाहरूमा तालिम सञ्चालन गरिएको छ।
४	२०८	• आगामी तीन वर्षभित्र हरेक निर्वाचन क्षेत्रमा न्यूनतम एउटा खेलमैदान निर्माण गर्ने अभियान अन्तर्गत थप ५३ निर्वाचन क्षेत्रमा खेल मैदान निर्माण गर्ने।	एक निर्वाचन क्षेत्र एक खेल मैदान कार्यक्रमका लागि राष्ट्रिय खेलकुद परिषद् मार्फत ७५ वटै जिल्ला खेलकुद विकास समितिलाई रकम निकासा पठाइ जिल्लामा २८० खेल मैदान निर्माण कार्य अगाडी बढाइएको छ।
५	२०९	• काठमाडौंको मूलपानीको क्रिकेट मैदानमा अन्तर्राष्ट्रिय स्तरको प्यारापिट लगायतका पूर्वाधार निर्माण गर्ने।	प्याराफिटको जग खन्ने र मैदान सम्प्याउने कार्य भैरहेको।

रक्षा मन्त्रालय

१. पृष्ठभूमि:

नेपालमा संस्थागत रूपमा रक्षा प्रशासनको सुरुवात २००७ सालको क्रान्ति पश्चात भएको हो । २००७ सालको क्रान्ति पश्चात छुट्टै मन्त्रालयको महशुस भएर रक्षा मन्त्रालयको स्थापना भएको हो । स्थापना कालमा रक्षा मन्त्रालय दुई वटा शाखाहरू (१) साधारण र (२) बजेट शाखामा मात्र सीमित थियो । दोस्रो जनआन्दोलन अधिसम्म थोरै कर्मचारीहरबाट यो मन्त्रालयको कार्यसंचालन भएको थियो । मन्त्रालयले गर्नु पर्ने सेना सम्बन्धी काममा यस मन्त्रालयको भूमिका भिन्न प्रकृतिको थियो । जनआन्दोलन -२ पश्चात सो भूमिकामा परिवर्तन भई मन्त्रालयको कार्य जिम्मेवारी, कार्यचाप एवं कार्यको गहनता बढेकोले मन्त्रालयको कार्यशैली, संरचना र जनशक्तिको क्षमता अभिवृद्धि गरिनुपर्ने आवश्यकता महशुस भई सो अनुरूप कार्य अगाडी बढिरहेको छ ।

२. दीर्घकालीन सौच:

- नेपाली सेना र अर्न्तगतका निकायहरूको वित्तीय तथा प्रशासनिक नियन्त्रण, समन्वय एवं व्यवस्थापनमा मन्त्रालयको भूमिका सक्षम, सुदृढ र प्रभावकारी बनाउने ।
- संविधानमा उल्लिखित लोकतान्त्रिकरणको प्रकृयाद्वारा व्यवसायिक, कुशल, सक्षम, समावेशी र सुदृढ राष्ट्रिय सेनाका रूपमा नेपाली सेनाको विकास गर्ने ।

३. उद्देश्य:

- रक्षा मन्त्रालय एवं सेनाको संरचना, क्षमता तथा व्यवसायिक कुशलतामा अभिवृद्धि गर्ने ।
- सुरक्षा संवेदनशीलता, यसका मुल्य र मान्यतालाई जगेर्ना गर्न आवश्यक व्यवस्थापकीय कार्यहरू प्रभावकारी रूपमा सम्पादन गर्ने ।
- नेपाली सेनाको भूमिकालाई अझ बढी सक्षम र सबल बनाउन रक्षा मन्त्रालयले गर्ने समन्वय, नियन्त्रण तथा सुपरिवेक्षणको भूमिकालाई अझ बढी प्रभावकारी बनाउने ।
- सेनाको व्यवस्थापन सम्बन्धी राष्ट्रिय सुरक्षाका दृष्टिले अति गोप्य राख्नुपर्ने बाहेकका सबै काम कारवाहीलाई पारदर्शी बनाउने ।

४. रणनीतिहरू:

- नागरिक-सेनावीचको सम्बन्ध सुमधुर बनाउन विभिन्न कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने ।
- नेपाली सेनाको पुनःसंरचना गर्ने ।
- ऐन नियम तर्जुमा तथा विद्यमान ऐन नियममा समय अनुकूल सुधार परिमार्जन गर्ने ।

- नेपाली सेनाका सबै युनिटहरूमा मानव अधिकार ईकाइ स्थापना गर्ने, सबै तालिमहरूमा मानव अधिकारको विषयवस्तु समावेश गर्ने, मानव अधिकारको अनुगमन, सुनुवाई, छानविन तथा सार्वजनिकीकरण र कारवाही गर्ने ।
- रक्षा मन्त्रालय र नेपाली सेनावीचको सम्बन्ध र समन्वयलाई सुदृढिकरण गर्ने ।
- नेपाली सेनाको व्यवस्थापकीय सुचना प्रणालीलाई मन्त्रालयको सूचना प्रणालीमा सोझै आबद्ध गर्ने ।

५. कार्यक्षेत्र:

नेपाल सरकार (कार्यविभाजन) नियमावली, २०६९ बमोजिम यस मन्त्रालयले सम्पादन गर्नु पर्ने कार्यहरू देहायअनुसार छन् ।

- राष्ट्रिय सुरक्षा सम्बन्धी नीति, योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्यांकन ।
- नेपाली सेनाको गठन, परिचालन, व्यवस्थापन, नियन्त्रण, लोकतान्त्रीकरण र पुनर्संरचना ।
- सैनिक अधिकृत तथा जवानको अनुशासन र सेवा शर्त ।
- सैनिक तालिम ।
- सेनाको सुविधा ।
- सैनिक हातहतियार तथा सामग्रीको खरिद र उत्पादन ।
- सैनिक कारबाही र सेनाको गतिविधि ।
- सैनिक निर्माणशाला ।
- सैनिक प्रतिष्ठान (इन्स्टलेसन) र संचार तथा यातायात ।
- सैनिक भण्डार ।
- सैनिक व्यापार तथा कार्यालयको व्यवस्था ।
- विकास कार्य र विपद उद्धार कार्यमा सहयोग ।
- राष्ट्रिय सेवा दलको संगठन, तालिम र प्रशासन ।
- सैनिक कल्याण ।
- राष्ट्रिय निकुञ्ज, वन्यजन्तु आरक्ष र महत्वपूर्ण राष्ट्रिय सम्पदा तथा स्मारकको सुरक्षा ।
- नेपाली सैनिक विमान सेवा ।
- सैनिक कल्याणकारी योजना ।
- राष्ट्रिय सुरक्षा परिषद र सुरक्षा क्षेत्र सुधार ।
- सिलखाना ।
- सैनिक गुप्तचर विभाग ।
- सैनिक अस्पताल ।

७. कानूनी व्यवस्था:

- सैनिक ऐन, २०६३
- सैनिक सेवा नियमावली, २०६९
- सुरक्षा, सामरिक वा प्रतिरक्षा सामग्री आपूर्ति गर्ने कार्यविधि, २०६४

८. संगठन संरचना:

वि.सं.२०४७ सालको राजनीतिक परिवर्तन पछि २०४८ सालमा गठित उच्चस्तरीय प्रशासन सुधार आयोगको प्रतिवेदनको आधारमा पुनःसंरचना गरी मन्त्रालयको कर्मचारी दरबन्दी संख्या ३८ कायम गरिएको थियो । नेपाल सरकार र नेपाली सेनाबीचको सम्बन्धलाई अझ सुदृढ गर्ने उद्देश्य एवं सेनाको भूमिकालाई प्रभावकारी ढंगले संचालन गर्नका लागि आवश्यक जनशक्ति परिचालन गरि मन्त्रालयमा नयाँ दरबन्दी सृजना गर्नका लागि वि.सं.२०६८ सालमा मन्त्रालयको संगठन तथा व्यवस्थापन अध्ययन (Organisation and Management Study) गरी ९८ जना कर्मचारीको दरबन्दी सृजना गरिएको छ ।

९. आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को फाल्गुण मसान्तसम्म सम्पन्न भएका मुख्य मुख्य कामहरु:

- “बंकरवाट व्यापकसम्म” कार्यक्रम अन्तर्गत: जवान लाईन-११५, तालिम भवन-५, कमाण्डर बंगला/ अतिथी भवन-८, अधिकृत मेश- २७, पदिक मेश ३९, कार्यालय भवन-२०, कोत घर/क्वाटर गार्ड-१६, शौचालय-६६, भान्सा/ स्टोर, बंकर (सुरक्षाको लागि)-१३, ट्रस सेड घर- २४ निर्माण सम्पन्न भएको छ ।
- अत्यावश्यक जग्गा खरिद: विभिन्न व्यापकहरुको निमित्त (११ स्थानको लागि) अति आवश्यक पर्ने जग्गा करिब १८ बिघा खरिद गरिएको छ ।
- तालिम: नेपाली सेनाको संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गर्न स्वदेशमा ५९८ वटा तालिममा करिब ३२५३९ जना र विदेशमा संचालन भएको ३२८ वटा तालिममा ५१० जना सहभागी भई पेशागत तथा अन्य तालिमहरु हासिल गरेका छन् ।
- सैनिक कमाण्ड तथा स्टाफ कलेज तालिम: स्वदेशी शिक्षार्थी-४१ र विदेशी शिक्षार्थी- ९ जना गरी जम्मा ५० जना शिक्षार्थीहरुलाई प्रदान गरिएको छ ।
- राष्ट्रिय सेवादल सम्बन्धी विभिन्न जिल्लाहरुबाट सहभागी भएका ६०० जना छात्र/ छात्राहरुलाई राष्ट्रिय सेवादल सम्बन्धी तालिम प्रदान गरिएको छ ।
- सकल दर्जा, भू.पू. सैनिक, परिवार र गैह्र सैनिक गरी जम्मा ८८१५ नजा वेड भर्ना भई उपचार चरिएको, ७४५६० जनालाई बहिरङ्ग उपचार सेवा प्रदान र ७५५२४७ जनालाई रेडियोलोजी तथा प्याथोलोजी उपचार सेवा प्रदान गरिएको छ ।
- अन्य उपचार सेवामा डेन्टल, अल्ट्रासाउण्ड, हेमोडायलिसिस, इकोकार्डियोग्राफी, ई.सी.जि. इण्डस्कोपी र फिजियोथेरापी जस्ता उपचार सेवा समेत उपलब्ध गराएको छ ।

- २४ सै घण्टा आकस्मिक सेवा प्रदान गरिएको छ ।
- विभिन्न शान्ति सेना मिशनमा ४३६१ जना सहभागी गराइएको छ ।
- नेपाली सेनाको लागि MI-17V 5 हेलिकप्टर गोटा २ मित्रराष्ट्र रसियाबाट खरिद गरिएको छ ।
- इक्युरियल हेलिकप्टर गोटा १ को १२ वर्षे सि चेक र ओभरहल गर्ने कार्य सम्पन्न भएको छ ।
- भी.भी.आई. पि. सुरक्षाको लागि १६ वटा गाडी खरिद गरिएको छ ।
- मेशिनरी औजार शीर्षकबाट विशेष उपकरण तथा मेशिनरी औजार, सिग्नल इक्वीपमेन्ट, प्याराचूट, अफिस इक्वीपमेन्ट विपद् व्यवस्थापनका सामानहरू र विभिन्न सर्पोटिङ्ग आर्म्सका सामानहरू खरिद गरिएको छ ।
- ३८१ वटा सवारी साधनहरूको मुख्य मर्मत तथा ४८४१ वटा सवारी साधनहरूको साधारण मर्मत गरिएको छ ।
- ३२१२ वटा हतियारहरूको मेजर मर्मत र ८८५३ वटा हतियारहरूको साधारण मर्मत सम्भार गरिएको तथा संचार उपकरण लगायत अन्य इक्वीपमेन्टहरूको आवश्यक मर्मत सम्भार गरिएको छ ।
- सडक निर्माण (ट्रयाक खोल्ने कार्य सम्पन्न भएको) जाजरकोट- डोल्पा १० कि.मि. काली गण्डकी- करिडोर (रुद्रवेनी, हरवी, पालुङ्ग खोला) १२ कि.मि. मैलुङ्गखोला स्याफ्रुवेशी खण्ड- १ कि.मि. कर्णाली- करिडोर(कैलालु, लैखु, सिमिकोट)-४०० मिटर सम्पन्न भएको छ ।

१०. आर्थिक वर्ष २०७०/०७१ मा विनियोजित बजेट एवं खर्चको यथार्थ विवरण

चालु खर्च				रु. हजारमा	
सि.नं.	व.उ.शि.नं.	कार्यक्रम	कायम बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत
१	३४५०११३	रक्षा मन्त्रालय	३१,५३२	२९,६४४	९४.०१
२	३४५०१२३	राष्ट्रिय सुरक्षा परिषद्	२८,६८६	२७,२८५	९५.१२
३	३४५०१३३	जंगी अड्डा	२५,०६३,२६४	२५,०१०,४११	९९.७९
४	३४५०१४३	सैनिक हवाई महा-निर्देशनालय	४८९,३२०	४८७,५९७	९९.६५
५	३४५०१५३	वीरेन्द्र अस्पताल (पोष्ट एक्सीडेन्ट सेन्टर समेत)	४५६,६२९	४५६,५४७	९९.९८
६	३४५०१६३	सैनिक कमाण्ड तथा स्टाफ कलेज	४०,२९९	४०,२४६	९९.८७
७	३४५०१८३	राष्ट्रिय सेवा दल	२२,०८१	२२,०८१	१००.००
८	३४५०१९३	अति विशिष्ट व्यक्तिहरूको सुरक्षा	७,९८०	७,६२६	९५.५६
		जम्मा	२६,१३९,७९१	२६,०८१,४३७	९९.७८

पूँजिगत खर्च			रु. हजारमा		
१	३४५०११४	रक्षा मन्त्रालय	४,६३१	४,१००	८८.५३
२	३४५०१२४	राष्ट्रिय सुरक्षा परिषद्	८००	८००	१००.००
३	३४५०१३४	जंगी अड्डा	४,७५६,४४८	४,७५६,४१४	१००.००
४	३४५०१४४	सैनिक हवाई महा-निर्देशनालय	२७९,२५९	२७९,२५९	१००.००
५	३४५०१५४	वीरेन्द्र अस्पताल (पोष्ट एक्सीडेन्ट सेन्टर समेत)	३३,१५०	३३,१४८	९९.९९
६	३४५०१६४	सैनिक कमाण्ड तथा स्टाफ कलेज	२,४००	२,४००	१००.००
७	३४५०१८४	राष्ट्रिय सेवा दल	१,१००	१,१००	१००.००
८	३४५०१९४	अति विशिष्ट व्यक्तिहरुको सुरक्षा	१,७००	१,६९७	९९.८२
		जम्मा	५,०७९,४८८	५,०७८,९१८	९९.९९

१०. आ.व. ०७१/०७२ मा विनियोजित बजेट तथा २०७२ जेष्ठ मसान्तसम्मको अनुमानित खर्च:

चालु खर्च			रु. हजारमा		
सि.नं.	व.उ.शि.नं.	मन्त्रालय/निकाय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
१	३४५०११३	रक्षा मन्त्रालय	३८,२२१	२४,९२२	६५.२०
२	३४५०१२३	राष्ट्रिय सुरक्षा परिषद्	२८,५७६	२५,८७८	९०.५६
३	३४५०१३३	जंगी अड्डा	२४,७४५,३२०	२४,१८३,५४३	९७.७३
४	३४५०१४३	सैनिक हवाई महा-निर्देशनालय	४४८,९७६	३६०,७९५	८०.३६
५	३४५०१५३	वीरेन्द्र अस्पताल (पोष्ट एक्सीडेन्ट सेन्टर समेत)	५११,४४९	४३९,०१९	८५.८४
६	३४५०१६३	सैनिक कमाण्ड तथा स्टाफ कलेज	४७,५०७	४५,८८०	९६.५८
७	३४५०१८३	राष्ट्रिय सेवा दल	२९,९७५	२८,८६१	९६.२८
८	३४५०१९३	अति विशिष्ट व्यक्तिहरुको सुरक्षा	७,५००	६,७५६	९०.०८
		जम्मा	२५,८५७,५२४	२५,११५,६५४	९७.१३

पूँजिगत खर्च			रु. हजारमा		
१	३४५०११४	रक्षा मन्त्रालय	५,३३०	४,५२७	८४.९३
२	३४५०१२४	राष्ट्रिय सुरक्षा परिषद्	४,७४०	७८०	१६.४६
३	३४५०१३४	जंगी अड्डा	४,३९१,५२५	२,३९३,८६९	५४.५१
४	३४५०१५४	वीरेन्द्र अस्पताल (पोष्ट एक्सीडेन्ट सेन्टर समेत)	१६,४००	०	०.००
		जम्मा	४,४१७,९९५	२,३९९,१७६	५४.३०

११. आ.व. २०७१/०७२ को बजेट बक्तव्यमा उल्लिखित नीति तथा कार्यक्रमको पहिलो दश महिनाको प्रगति विवरण:

सि.नं.	ब. ब. को बुदा नं.	क्रियाकलाप नीति तथा कार्यक्रम	२०७२ बैशाखसम्मको प्रगति विवरण
१	२४१	सैनिक ऐन, २०६३ मा समसामयिक परिमार्जन गर्ने।	संशोधनको मस्यौदा तयार भएको र छलफल तथा सम्बद्ध निकायको राय परामर्श लिने क्रममा रहेको।
२	२४१	नेपाली सेनालाई आवश्यक पर्ने वासस्थान तथा अन्य भौतिक पूर्वाधारका लागि यथोचित व्यवस्था गर्न बंकरबाट ब्यारेकसम्म योजनालाई अझ प्रभावकारी रूपमा निरन्तरता प्रदान गर्ने।	विभिन्न ब्यारेकहरूमा जवान, पदिक अधिकृतहरूको वासस्थान, स्टोर, रासन, क्लोदिङ, ट्रेनिङस्टोर, बंकर,क्वाटर आदी ,कार्यालय भवन, समीक्षालय, वर्कशप, यम आइ रुम सडक, पेरिमिटर सेना मैना लगायत विभिन्न तालिम शिक्षालय र केन्द्रहरूमा भौतिक पूर्वाधार निर्माणको कार्य वार्षिक लक्ष्यको ६१% पूरा भएको।
३	२४२	मैलुङ-स्याप्रवेशी सडक तथा कर्णाली कोरिडोरको खुलालु-सिमिकोट खण्डको सडक निर्माण कार्य नेपाली सेनामार्फत् गर्ने।	मैलुङ-स्याप्रवेशी सडक ०७ किमी र खुलालु-सिमिकोट खण्डको सडक निर्माणको कार्यक्रम स्वीकृत भै बजेट निकास हुन बाँकी रहेको। (चैत्र)

वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय

१. पृष्ठभूमि:

नेपालको कुल क्षेत्रफलको ३९.६५ भूभाग वन क्षेत्रले ओगटेको छ । यसै गरी देशमा १२५ चरण क्षेत्र र २.५५ सिमसार क्षेत्र रहेको छ । जैविक विविधताले समेत धनी मानिने नेपालमा जैविक विविधता एवं पारिस्थितिकीय प्रणालीको संरक्षण गर्ने सन्दर्भमा २० वटा संरक्षित क्षेत्र (राष्ट्रिय निकुञ्ज १० वटा, वन्यजन्तु आरक्ष संख्या ३ वटा, शिकार आरक्ष संख्या १ वटा संरक्षण क्षेत्र संख्या ६ वटा) स्थापना गरी देशको ३४,१८६ वर्ग कि.मि. (२३.२३ प्रतिशत) भू-भाग संरक्षित क्षेत्र प्रणाली अन्तर्गत राखिएको छ ।

वन सम्पदा तथा वन्यजन्तुहरूको संरक्षण, सम्बर्द्धन र सदुपयोगबाट सर्वसाधारण नेपाली जनतालाई वन पैदावारहरू सर्वसुलभ रूपमा उपलब्ध गराउन, वन पैदावारमा आधारित उद्योगधन्दामा वृद्धि गर्दै त्यसमा विपन्न वर्गका जनताको पहुँच सुनिश्चित गर्न, एवं वन तथा भू संरक्षणबाट वातावरणमा सुधार गर्दै सामुदायिक पर्यटन व्यवसाय प्रवर्द्धन गर्ने कार्यमा टेवा पुऱ्याउदै आएको छ । त्यस्तै, वन, जलाधार क्षेत्र, संरक्षित क्षेत्र, वातावरण र जैविक विविधताको उचित व्यवस्थापन एवं विकास मार्फत महिला, विपन्न, दलित, मधेशी, आदिवासी जनजाती, पिछडिएको क्षेत्र, अल्पसंख्यक लगायत सम्पूर्ण नेपाली जनताको जीविकोपार्जन र समग्र राष्ट्रको दिगो विकासमा टेवा पुऱ्याउदै आएको छ ।

२. दृष्टिकोण:

यस मन्त्रालयले मुख्य दृष्टिकोण देहाय बमोजिम रहेका छन्

- वन क्षेत्रको दिगो सदुपयोगबाट गरीबी निवारण गर्ने ।
- वन क्षेत्रको दिगो व्यवस्थापन र उपयोग गर्ने ।
- वन क्षेत्रलाई देशको कूल भूभागको ४० प्रतिशत कायम राख्ने ।
- जैविक विविधता र वातावरण संरक्षणको सुरक्षा गर्ने ।

३. ध्येय:

वन क्षेत्र, पारिस्थितिकीय प्रणाली र जैविक विविधताको सहभागितामूलक दिगो व्यवस्थापन तथा उत्पादकत्व वृद्धिद्वारा जीविकोपार्जन र गरीबी न्यूनीकरण गर्ने ।

रणनीति:**❖ समस्तिगत लक्ष**

- वन, वनस्पति, जडीबुटी, वन्यजन्तु, संरक्षित क्षेत्र, जैविक विविधता र जलाधारको समुचित संरक्षण, सम्बर्द्धन र सदुपयोग गर्दै रोजगारी सिर्जना र आय वृद्धि गरी विपन्न वर्गको जीविकोपार्जनमा सुधार र पारिस्थितिकीय प्रणालीबीच सन्तुलन कायम गर्ने ।

❖ कार्यनीतिक लक्षहरू

- वनसम्पदाको वैज्ञानिक, समावेशी र सहभागितामूलक व्यवस्थापनद्वारा पारिस्थितिकीय सेवाको प्रवर्द्धन गर्दै वनको उत्पादकत्वमा वृद्धि गर्ने,
- वनजन्य क्रियाकलापहरूको प्रवर्द्धन तथा व्यवसायीकरणबाट रोजगारी सृजना गरी गरीबी न्यूनीकरणमा टेवा पुऱ्याउने,
- भू-क्षय, वाढी पहिरो, मरुभूमीकरण र वातावरणीय दुष्परिमाणबाट भूभाग, पारिस्थितिकीय प्रणाली, वंशाणु श्रोत र जैविक विविधताको संक्षण गर्ने,
- विकास, संरक्षण, जलवायुअनुकूलन र वातावरण बीच सन्तुलन कायम गर्दै आर्थिक वृद्धिमा योगदान गर्ने,
- वन क्षेत्र संरक्षण, प्रवर्द्धन र व्यवस्थापनका लागि व्यवसायिक कुशलता अभिवृद्धि गर्दै उत्कृष्ट सेवाकेन्द्रको रूपमा मन्त्रालय र अन्तर्गतका निकायको विकास गर्ने ।

४. रणनीतिक उद्देश्यहरू:

- दिगो वन व्यवस्थापनद्वारा वन क्षेत्रको उत्पादकत्व र वन पैदावारको उत्पादन वृद्धि गर्ने ।
- जैविक विविधता र स्रोतको संरक्षण लगायत वातावरणीय सेवाबाट प्राप्त हुने लाभ वृद्धि गर्दै न्यायोचित वितरण सुनिश्चित गर्ने ।
- जल तथा भूमिको संरक्षणबाट भूमिको उत्पादकत्व वृद्धि गर्न जलाधार क्षेत्रको एकीकृत संरक्षण र व्यवस्थापन गर्ने ।
- सामुदायिक, कबुलियती, साझेदारी, मध्यवर्ती सामुदायिक, संरक्षित, धार्मिक लगायतका समुदायद्वारा व्यवस्थित वनलाई पारिस्थितिकीय, आर्थिक र सामाजिक रूपले सक्षम बनाउँदै लाभको न्यायोचित बाँडफाँड गर्ने ।
- निजी क्षेत्रलाई वन विकास तथा विस्तारमा संलग्न गराउँदै वनजन्य उद्यमको प्रवर्द्धन, उत्पादनको विविधीकरण र बजारीकरणबाट मूल्य अभिवृद्धि र हरित रोजगारी सिर्जना गर्ने ।
- जलवायु परिवर्तनका नकारात्मक प्रभाव न्यूनीकरण तथा अनुकूलनका उपाय अवलम्बन गर्ने ।
- वन क्षेत्रमा सुशासन, समावेशीकरण र सामाजिक न्याय प्रवर्द्धनको लागि व्यवस्थापनलाई थप सक्षम बनाउने ।

५. कार्यक्षेत्र:

नेपाल सरकार (कार्य विभाजन) नियमावली, २०६९ अनुसार वन तथा भूसंरक्षण मन्त्रालयबाट सम्पादन गरिने कार्यहरू निम्नानुसार रहेको छः

- वन तथा भू-संरक्षणसम्बन्धी नीति, योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कन ।
- राष्ट्रिय वन क्षेत्र, सरकारी वन, सरकारद्वारा व्यवस्थित वन, धार्मिक वन, सामुदायिक वन, साझेदारी वन, कबुलियती वन, चक्ला वन तथा निजी वन आदि ।
- सरकारी र गैर सरकारी वन क्षेत्रको सर्वेक्षण, नाप नक्सा र सीमा निर्धारण ।
- वन जंगलको संरक्षण, उपयोग, सम्बर्द्धन र व्यवस्थापन ।
- वन पैदावार (काठ दाउरा, वन्यजन्तु, जडीबुटी, गैरकाष्ठ पदार्थ, वन क्षेत्रको पानी, माटो, ढुङ्गा गिट्टी, बालुवा आदि) को संरक्षण र व्यवस्थापन ।
- वनजन्य उद्योग र कच्चा पदार्थहरूको प्रवन्ध ।
- वन सम्बन्धी अध्ययन, अनुसन्धान, प्रचारप्रसार, तालिम, क्षमता अभिवृद्धि आदि ।
- वन, वनस्पति, वन्यजन्तु, जैविक विविधता तथा प्राकृतिक वातावरणको संरक्षण, सदुपयोग र लाभको बाँडफाँड ।
- राष्ट्रिय निकुञ्ज, वन्यजन्तु आरक्ष र शिकार आरक्ष, संरक्षण क्षेत्र, मध्यवर्ती क्षेत्र, सिमसार र चरन क्षेत्रसँग सम्बन्धित विषय ।
- हात्तीसार र चिडियाखानाको व्यवस्थापन ।
- भू-तथा जलाधार क्षेत्र संरक्षण, बृहत जलाधार क्षेत्र तथा तालतलैयाको संरक्षण, सवर्द्धन, विकास, समन्वय र व्यवस्थापन ।
- प्राकृतिक वातावरणको संरक्षण र सन्तुलन ।
- वनस्पति र जडिबुटी सम्बन्धी नीति तथा अध्ययन, अनुसन्धान, प्रचारप्रसार सर्वेक्षण, संकलन, प्रवर्द्धन, प्रशोधन, उत्पादन र उपयोग तथा व्यवसायीकरण, ।
- वनस्पति उद्यान तथा जडीबुटी उद्योग ।
- वनस्पति, वन्यजन्तु र जैविक विविधता संग्रहालय ।
- वन, वनस्पति, वन्यजन्तु, जैविक विविधता, वन क्षेत्रसँग सम्बन्धित जलवायु परिवर्तन, जलाधार संरक्षण र भू संरक्षण सम्बन्धी प्रदर्शनी तथा प्रचार प्रसार ।
- वन, वनस्पति, वन्यजन्तु जलाधार संरक्षण, जैविक विविधता र भू संरक्षण सम्बन्धी राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि सम्झौताको कार्यान्वयन ।
- वन, वनस्पति, वन्यजन्तु जलाधार संरक्षण र भू संरक्षण सम्बन्धी विषयमा राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय संघ, संस्थाहरूसँग समन्वय र सम्पर्क ।
- प्रकृति संरक्षण ।
- सरकारी, सार्वजनिक र निजी क्षेत्रमा वृक्षारोपण, वन विकास तथा व्यवस्थापन ।

- नेपाल वन सेवाको सञ्चालन ।

६. कानूनी व्यवस्था:

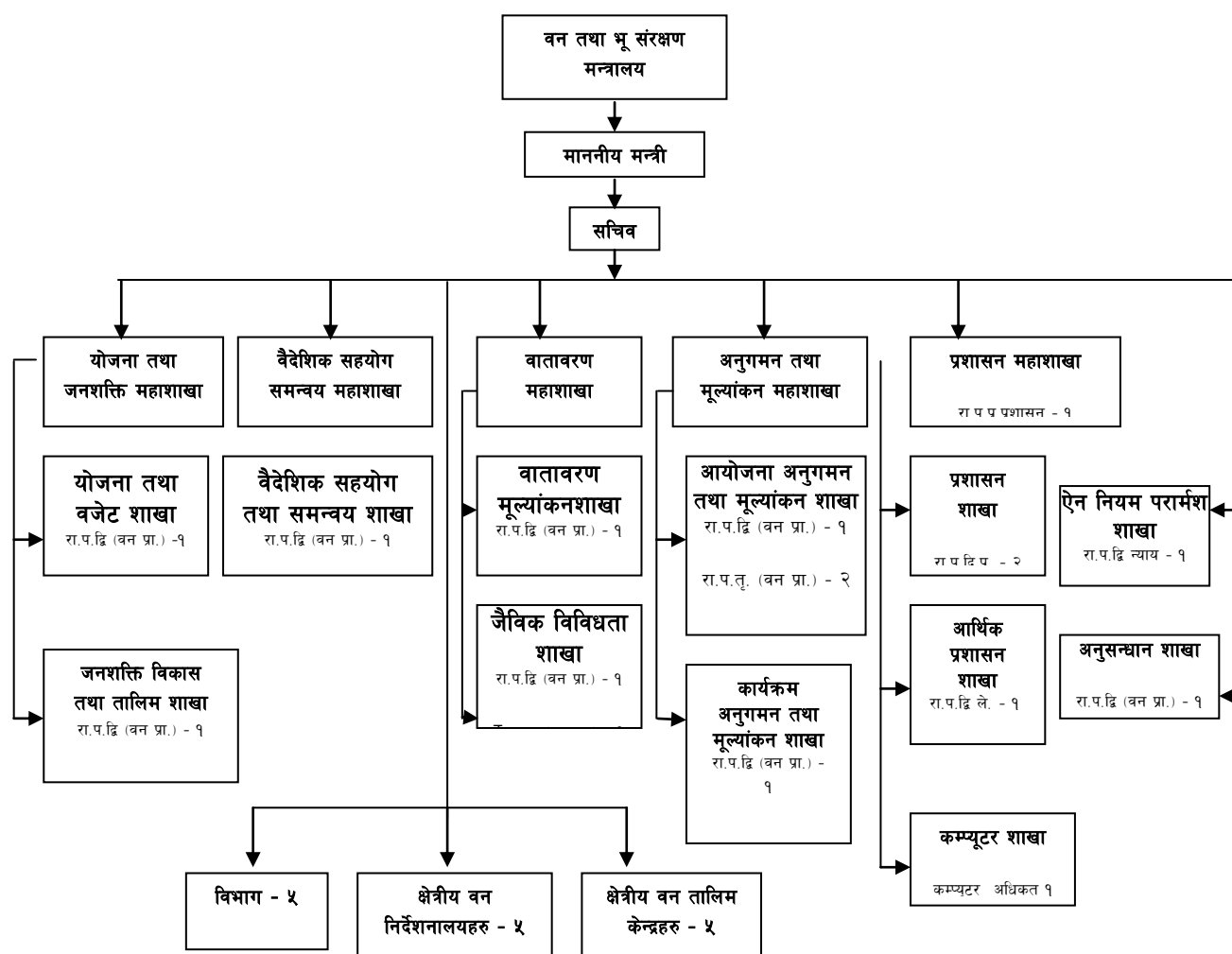
❖ नीति तथा रणनीतिहरू

- राष्ट्रिय सिमसार नीति, २०६० ।
- राष्ट्रिय संरक्षण नीति, २०४५ ।
- वन क्षेत्रको वैदेशिक सहयोग नीति, २०५५ ।
- नेपालको जैविक विविधता रणनीति, २०७१ ।
- तेह्रौँ त्रिवर्षिय योजना (२०७०/७१-०७२/७३) ।
- वन नीति, २०७१ ।

❖ ऐन, नियमहरू

- वन ऐन, २०४९ र वन नियमावली, २०५१ ।
- राष्ट्रिय निकुन्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण ऐन, २०२९ ।
- राष्ट्रिय निकुन्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण नियमावली, २०३० ।
- नेपाल प्रकृति संरक्षण कोष ऐन, २०३९ तथा नेपाल प्रकृति संरक्षण कोष नियमावली, २०४१ ।
- वातावरण संरक्षण ऐन, २०५३ तथा वातावरण संरक्षण नियमावली, २०५४ ।
- विरुवा संरक्षण ऐन, २०६४ तथा विरुवा संरक्षण नियमावली, २०६६ ।
- भू तथा जलाधार संरक्षण ऐन, २०३९ तथा नियमावली, २०४२ ।
- नेपाल वन सेवा (गठन, समूह, तथा श्रेणी) विभाजन र नियुक्ति: नियमहरू, २०५१ ।
- मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन नियमावली, २०५२ ।
- संरक्षण क्षेत्र व्यवस्थापन नियमावली, २०५२ ।
- संरक्षण क्षेत्र सरकारी व्यवस्थापन नियमावली, २०५६ ।

७. मन्त्रालयको संगठन संरचना:

द. आ.व. २०७१/०७२ मा सम्पादन भएका महत्वपूर्ण कार्यहरु:

❖ ऐन नियम तर्जुमा सम्बन्धी उपलब्धी

- वन (दोस्रो संसोधन) विधेयक, २०७१ व्यवस्थापिका संसदमा मिति २०७१।९।१६ मा दर्ता गरिएको छ ।
- राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विधेयक, २०७१ व्यवस्थापिका संसदमा दर्ता गर्ने प्रयोजनका लागि मिति २०७१।१०।१३ मा मन्त्रिपरिषदमा प्रस्तुत गरिएको छ ।
- दुर्लभ वन्यजन्तु तथा वनस्पतीको अन्तरराष्ट्रिय व्यापार नियन्त्रण गर्ने सम्बन्धी विधेयक तर्जुमाको सैद्धान्तिक सहमति मिति २०७१।९।३ मा मन्त्रिपरिषदबाट प्राप्त भई विधेयक तर्जुमाको कार्य भई रहेको छ ।

- नेपाल जडीबुटी एवं गैहकाष्ठ वन पैदावार बोर्डको स्थापना सम्बन्धी विधेयकको मस्यौदा तयार गरीएको छ ।
- बाँके राष्ट्रिय निकुञ्ज नियमावली, २०७१ मन्त्रिपरिषदबाट मिति मा २०७१।७।११ मा स्वीकृत भई लागु भएको छ ।
- चुरे क्षेत्रको संरक्षणको लागि छुट्टै कानुन बनाउने विषयमा मिति २०७१।८।२९ को मा.मन्त्रिस्तरीय निर्णयबाट सरोकारवाला समेतको कार्यदल गठन भई कार्य शुरु भएको छ ।

❖ नीतिगत र कार्य नीतिगत तहमा प्राप्त उपलब्धी

- “एक घर एक रुख, एक गाउँ एक जंगल र एक नगर बहु उद्यान” अर्न्तगतको वन दशक कार्यक्रमको कार्यान्वयन कार्यविधि, २०७१ मिति २०७१।७।१३ मा स्वीकृति भई कार्यान्वयनमा आएको छ ।
- सामुदायिक वनको काठ दाउरा संकलन तथा विक्री वितरण निर्देशिका, २०७१ मिति २०७१।९।०१ मा स्वीकृत भएको छ ।
- वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन कार्यविधि, २०७१ मिति २०७१।७।२७ मा स्वीकृत भएको छ । यसबाट वैज्ञानिक वन व्यवस्थापनको कार्य सहज हुन गएको छ ।
- प्राकृतिक प्रकोप व्यवस्थापन कार्य संचालन निर्देशिका, २०७१ मिति २०७१।५।२४ मा स्वीकृत भएको छ । यस बाट पहिरो नियन्त्रण कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न बाटो खुलेको छ ।
- वन क्षेत्रको Norms अर्थ मन्त्रालयबाट परिमार्जन सहित स्वीकृत भएको ।
- जैविक विविधता रणनीति तथा कार्ययोजना (२०१५-२०२०) तयार भई कार्यान्वयनमा आएको छ ।
- हालसम्म वन क्षेत्रमा रहेको नीतिगत स्पष्टता हटाउँदै समग्र वन क्षेत्रलाई मार्ग दर्शन गर्नको लागि वन नीति, २०७१, मन्त्रिपरिषदबाट मिति २०७१।१०।२० मा स्वीकृत भएको छ ।
- चुरे क्षेत्रका ३५ जिल्ला वन अधिकृत र १७ जिल्ला भू संरक्षण अधिकृतको सम्बन्धित विभागीय प्रमुखसंग ५ वटा मुख्य क्रियाकलापलाई जोड दिई सूचक सहितको कार्यसम्पादन सम्झौता सम्पन्न भएको छ ।
- जिल्ला वन अधिकृतलाई प्रशासनिक विधि र प्रक्रियाद्वारा पारदर्शी, अनुमानयोग्य र नैतिकतालाई जोड दिन सुरुवा मापदण्ड, २०७१ निर्माण गरी web page मा समेत सार्वजनिकिकरण गरिएको र सोही आधारमा सुरुवा गरिएको थियो ।
- Building Climate Resilience of Watershed in Mountain Eco- Regions आयोजना ADB तथाNordic Development Fundको अनुदानमा संचालनमा आएको छ ।
- Stengthing Forest Tenure for Sustaining Livelihoods and Generating Income विषयक आयोजनामा हस्ताक्षर सम्पन्न भएको छ ।

- नेपालले वन्य जन्तु संरक्षणमा प्राप्त सफलतालाई मान्यता दिदै नेपालमा दक्षिण एसियाली राष्ट्रहरूको अन्तरसरकारी निकाय South Asia Wildlife Enforcement Network र बाघ पाइने १३ राष्ट्रहरूको शुन्य शिकारी कार्यशालाको आयोजना गरिएको छ ।

❖ कार्यान्वयन तहका उपलब्धी

- शुक्लाफाँटा जग्गा अधिग्रहण र मुआब्जा सम्बन्धी जाँचबुझ आयोग नेपाल सरकार मन्त्रिपरिषद्को मिति २०७१।५।१९ को निर्णय अनुसार गठन गरी मिति २०७१।६।२७ गतेको नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशन भई लागु भएको छ ।
- भू तथा जलाधार संरक्षण समिति कास्की गठन गर्ने सम्बन्धी प्रस्ताव मन्त्रिपरिषदबाट २०७१।७।२० मा स्वीकृत भई लागु भएको छ ।
- ९१९ हेक्टर वन क्षेत्रको अतिक्रमण हटाई प्राप्त क्षेत्रको व्यवस्थापन कार्य जारी रहेको छ ।
- चुरे क्षेत्रको संरक्षण कार्यलाई प्रभावकारी बनाउन चुरे क्षेत्रलाई वातावरण संरक्षण क्षेत्र घोषणा गरीएको छ । नेपाल सरकार, मन्त्रिपरिषद्को मिति २०७१।३।२३ निर्णय अनुसार राष्ट्रपति चुरे तर्राई मधेश संरक्षण विकास समिति गठन भएको छ । समिति मार्फत करीव १ अर्व रुपिया चुरे क्षेत्रको संरक्षण र विकासको लागि परिचालन गरिएको छ ।
- वन तथा भू संरक्षण मन्त्रालय, वन विभाग, राष्ट्रिय निकुन्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग, राष्ट्रपति चुरे तर्राई मधेश संरक्षण विकास समिति र भू तथा जलाधार संरक्षण विभाग गरी पाँचवटा निकायको संगठन तथा व्यवस्थापन सर्भेक्षण (O&M survey) कार्य सम्पन्न भई नेपाल सरकारबाट स्वीकृत भई कार्यान्वयनमा समेत आई सकेको छ ।
- बाघ गणना २०७१ सम्पन्न भई प्रतिवेदन प्राप्त भएको छ । प्रतिवेदनले देश भित्र जम्मा १९८ वटा बाघ रहेका देखाएको छ ।
- कोशी टप्पु वन्य जन्तु आरक्षको जग्गा अधिग्रहण र मुआब्जा सम्बन्धी जाँचबुझ आयोग नेपाल सरकार, मन्त्रिपरिषद्को मिति २०७१।१०।१९ को निर्णय अनुसार गठन भएको छ ।
- चुरे क्षेत्रको विस्तृत विवरण प्रकाशन गर्ने सम्बन्धमा सूचना सम्पादनको लागि मिति २०७१।९।१८ मा कानुन न्याय सविधानसभा तथा ससदीय मामिला मन्त्रालयमा रायको लागि पठाइएको छ ।
- सम्माननीय प्रधानमन्त्रीको अध्यक्षतामा राष्ट्रिय बाघ संरक्षण समितिको बैठक मिति २०७१।९।७ मा सम्पन्न भई विभिन्न सात निर्णय भएको छ ।
- वन क्षेत्रको रणनीतिको मस्यौदा तयार भएको छ ।
- नेपालको Reducing Emissions from Deforestation and Forest Degradation (REDD)-Reference Emissions Level (REL) को विकास गरी स्थापना गर्ने कार्य सम्पन्न भएको छ ।
- न्याय सम्पादन गर्नु पर्ने ३३ जना अधिकृत कर्मचारीको न्याय सेवा तालिम सम्पन्न भएको छ ।

- Forest Resources Assessment (FRA) आयोजना बाट तराई चुरे र मध्य पहाड वन क्षेत्रको नक्शांकन कार्यसम्पन्न भई नतिजा सार्वजनिक गरीएको छ ।
- आ.व. २०७०।७१ को वार्षिक औसत भारित प्रगति ९४ प्रतिशत र वित्तिय प्रगति ८४ प्रतिशत हासिल भएको छ ।
- झापाको बाहुनडाँगी स्थित १८ किमी क्षेत्रमा जंगलि हात्तिको गतिविधि नियन्त्रणको लागि १ करोड २५ लाखको लागतमा Electrical Fencing को कार्य शुरू भएको छ ।
- मानव वन्यजन्तु द्वन्द्व व्यवस्थापनको लागि राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण कोषमा ५० लाख बराबरको एक राहत कोष खडा गरीएको ।
- साविकमा चुरे क्षेत्रका सामुदायिक वनबाट काठ दाउरा संकलनको लागि सिमितता रहेकोमा मिति २०७१।९।१ मा चुरे क्षेत्रका सामुदायिक वनबाट आन्तरिक खपतको लागि ढलापढा, सुखद खडा र विप्रेका रुखहरू उपयोग गर्न पाउने व्यवस्था गरिएको छ ।
- भक्तपुर जिल्लाको २४५ हेक्टर वन क्षेत्रमा राष्ट्रिय प्राणी उद्यान (National Zoological Garden) बनाउने प्रकृया अगाडी बढाएको छ ।
- ६०० मध्ये २५० भन्दा बढि शसस्त्र वन रक्षकले राजिनामा दिई पद रिक्त हुन गई वन रक्षाको कार्यमा समस्या आउनसक्ने अवस्थालाई विचार गरी मन्त्रिपरिषद्को निर्णय अनुसार निवृत्तिभरण पाइ रहेका भुतपुर्व नेपाली सेना र नेपाल प्रहरीलाई करारमा भर्ना गरी काम लगाउने व्यवस्था मिलाइएको छ ।
- अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगबाट कूल ५१ वटा विषयमा यस मन्त्रालयमा पत्राचार भएकोमा कारवाहि गरी आयोगलाई जानकारी गराइएको ।
- हेलो सरकार अर्न्तगत १०१ वटा जनगुनासो प्राप्त भै ९८ वटा संवोधन भएको छ ।
- कोशी टप्पु आरक्ष विस्तारको क्रममा जग्गा सट्टाभर्ना पाउन बाकी रहेकाहरूको सम्बन्धमा छानवीन गरी उपलब्ध गराउने कार्यको लागि आयोग गठन गरीएको छ ।
- मिति २०७१ माघ महिना देखि वन तथा भू संरक्षण मन्त्रालयमा आउने हरेक सेवाग्राहीलाई सेवाको बारेमा Front Desk बाट जानकारी दिने र उनीहरूको Feedback लिखित रुपमा लिने व्यवस्था गरिएको छ ।
- कार्यरत कर्मचारी, सेवाग्राहीको क्रियाकलाप निरन्तर निगरानीको लागि CCTV को जडान गरिएको छ ।
- सेवाग्राहीलाई वन तथा भू संरक्षण मन्त्रालय र अन्तरगतका निकायबाट संचालन भएका कार्यक्रम, नयाँ नीति, अवधारणा र उपलब्धिबारेमा श्रव्य दृष्य सामग्री देखाउने गरिएको छ ।
- मन्त्रालयको वेबपेजमा व्यापक सुधार गरी बढी भन्दा बढी जानकारी सार्वजनिकिकरण गर्ने व्यवस्था गरिएको छ ।

- "Festoring Chure Forest" An Integrated Approach for the Restoration of Fragile Chure Hill Forest and Climate Change Adaptation to Secure Local Livelihoods in Nepal" नामक Full Sized Project को Project Identification Form (PIF) मा Co-financing मा सहमतिको लागि अनुरोध भएको छ ।

१०. आर्थिक वर्ष २०७०/०७१ मा विनियोजित बजेट एवं खर्चको यथार्थ विवरण

चालु खर्च			रु. हजारमा		
सि.नं.	व.उ.शि.नं.	मन्त्रालय/निकाय	खुदबजेट	खर्च	प्रतिशत
१	३२९०११३	वन तथाभू-संरक्षण मन्त्रालय	१६०,९९६	१५९,८२८	९९.२७
२	३२९०१२३	वन विभाग	५२,४१२	५१,०३३	९७.३७
३	३२९०१३३	क्षेत्रीय वन कार्यालयहरु	८३,७८७	६५,२३७	७७.८६
४	३२९०१४३	जिल्ला वन कार्यालयहरु (वन सुरक्षा सैनिक समेत)	१,७८३,६२३	१,६२७,५८०	९१.२५
५	३२९०१५३	वनस्पति विभाग	९०,५१३	८४,१३८	९२.९६
६	३२९०१६३	भूसंरक्षण विभाग-	२१,७८५	२१,१५४	९७.१०
७	३२९०१७३	राष्ट्रिय निकुन्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग	२३४,८०१	२२४,३३१	९५.५४
८	३२९०१८३	राष्ट्रिय निकुन्ज (सुरक्षा टोली)	१,९९६,७३८	१,८३७,१७३	९२.०१
९	३२९०१९३	हात्तिसारहरु	८१,७७९	७४,५३९	९१.१५
१०	३२९०२०३	वन अनुसन्धान तथा सर्वेक्षण विभाग	३४,७१४	२८,८३०	८३.०५
११	३२९१०१३	वन अनुसन्धान तथा सर्वेक्षण आयोजना	१०५,६१२	९९,०३४	९३.७७
१२	३२९१०२३	जडिबुटी विकास कार्यक्रम (कर्णाली जडीबुटी प्रशोधन समेत)	२९,८१५	२६,३५२	८८.३९
१३	३२९१०३३	जैविक विविधता कार्यक्रम	२३,२४०	५,८६५	२५.२४
१४	३२९१०४३	वन तालिम केन्द्र	२३,९००	२२,०१७	९२.१२
१५	३२९१०६३	राष्ट्रिय वन विकास तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम	५५,५०१	२३,५९४	४२.५१
१६	३२९१०८३	कबुलियती वन तथा पशु विकास कार्यक्रम	२३,४६९	१७,१७१	७३.१६

१७	३२९१०९३	वन संवर्धन तथा वृक्ष सुधार केन्द्र	८,८११	७,९६७	९०.४२
१८	३२९११०३	प्रचार प्रसार कार्यक्रम	४,९९८	४,७२३	९४.५०
१९	३२९११२३	वनस्पति अध्ययन तथा अनुसन्धान कार्यक्रम	१२,९५१	१२,३००	९४.९७
२०	३२९११४३	वन्यजन्तु आरक्ष आयोजना	८५,२९४	७२,५४८	८५.०६
२१	३२९११५३	राष्ट्रिय निकुन्ज आयोजना	२२५,१०५	२११,९०८	९४.१४
२२	३२९१२३३	रेड फरेष्ट्री तथा जलवायु परिवर्तन कार्यक्रम	११७,५९३	१०७,८२४	९१.६९
२३	३२९१२४३	राष्ट्रपति चुरे संरक्षण कार्यक्रम	२१,४८०	२०,०७०	९३.४४
२४	३२९१२७३	वन्यजन्तु संरक्षणको लागि क्षेत्रीय सहयोग प्रवर्धन आयोजना	७१,७१०	४१,९६७	५८.५२
२५	३२९१२८३	पहाडी संरक्षित क्षेत्रहरुको संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि आयोजना	२७,९४३	२६,२८१	९४.०५
२६	३२९१५२३	बहु सरोकारवाला वन कार्यक्रम	१७,०५२	१६,२२६	९५.१६
२७	३२९१५४३	पर्वतीय जलाधारहरुको जलवायु परिवर्तन समानुकूलन आयोजना	१५,९१८	२,६३३	१६.५४
२८	३२९१५५३	नेपाल व्यापार एकिकृत रणनीति	११,८५५	१०,९८७	९२.६८
२९	३२९८०१३	(वन कार्यक्रम)	६८,४३३	६३,५४९	९२.८६
३०	३२९८०४३	जिल्ला भूसंरक्षण- कार्यक्रम	१९४,५३१	१८९,१८१	९७.२५
३१	३२९८०५३	सामुदायिक विकास तथा वन जलाधार / संरक्षण आयोजना	१८,४४०	१८,३१८	९९.३४
३१	३२९८०६३	वनस्पति संरक्षण तथा उद्यान विकास आयोजना	११,१५१	१०,९५९	९८.२८
३३	३२९८०७३	वनस्पति सदुपयोग तथा बजारीकरण कार्यक्रम	१०,८००	१०,४६५	९६.९०
		जम्मा	५,७२६,७५०	५,१९५,७८२	९०.७३

पूँजिगत खर्च

रु. हजारमा

१	३२९०११४	वन तथाभू-संरक्षण मन्त्रालय	७,६५५	१,६५९	२१.६७
२	३२९०१२४	वन विभाग	१,८७५	१,५४०	८२.१३
३	३२९०१३४	क्षेत्रीय वन कार्यालयहरु	२,०२०	२,०१६	९९.८०

४	३२९०१४४	जिल्ला वन कार्यालयहरु (वन सुरक्षा सैनिक समेत)	१२४,५००	५६,०२८	४५.००
५	३२९०१५४	वनस्पति विभाग	१०,२५०	१०,२१०	९९.६१
६	३२९०१६४	भूसंरक्षण विभाग-	३,०००	२,७४८	९१.६०
७	३२९०१७४	राष्ट्रिय निकुन्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग	६५०	६५०	१००.००
८	३२९०१८४	राष्ट्रिय निकुन्ज (सुरक्षा टोली)	११,५००	११,५००	१००.००
९	३२९०१९४	हात्तिसारहरु	९८०	९७८	९९.८०
१०	३२९०२०४	वन अनुसन्धान तथा सर्वेक्षण विभाग	१००	९९	९९.००
११	३२९१०१४	वन अनुसन्धान तथा सर्वेक्षण आयोजना	२,०९५	१,८६९	८९.२१
१२	३२९१०२४	जडिबुटी विकास कार्यक्रम (कर्णाली जडीबुटी प्रशोधन समेत)	२३,५९४	२२,६५०	९६.००
१३	३२९१०४४	वन तालिम केन्द्र	३००	२९६	९८.६७
१४	३२९१०६४	राष्ट्रिय वन विकास तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम	३१८,१००	१७३,१०५	५४.४२
१५	३२९१०८४	कबुलियती वन तथा पशु विकास कार्यक्रम	४६,००५	४३,५४३	९४.६५
१६	३२९१०९४	वन संवर्धन तथा वृक्ष सुधार केन्द्र	५,४००	४,९७८	९२.१९
१७	३२९११०४	प्रचार प्रसार कार्यक्रम	७०	७०	१००.००
१८	३२९११२४	वनस्पति अध्ययन तथा अनुसन्धान कार्यक्रम	३,३४८	३,२८८	९८.२१
१९	३२९११४४	वन्यजन्तु आरक्षण आयोजना	१८,२०५	११,६४१	६३.९४
२०	३२९११५४	राष्ट्रिय निकुन्ज आयोजना	३१,८४५	३१,१८७	९७.९३
२१	३२९१२४४	राष्ट्रपति चुरे संरक्षण कार्यक्रम	३८४,८८०	३६४,५४०	९४.७२
२२	३२९१२७४	वन्यजन्तु संरक्षणको लागि क्षेत्रीय सहयोग प्रवर्धन आयोजना	१०६,२२४	६९,४८८	६५.४२
२३	३२९१२८४	पहाडी संरक्षित क्षेत्रहरुको संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि आयोजना	३,५००	१,८४२	५२.६३
२४	३२९१५२४	बहु सरोकारवाला वन कार्यक्रम	१,३०१,३७०	३७१,२९१	२८.५३
२५	३२९१५४४	पर्वतीय जलाधारहरुको जलवायु परिवर्तन समानुकूलन आयोजना	२,०००	१,९९२	९९.६०

२६	३२९१५५४	नेपाल व्यापार एकिकृत रणनीति (वन कार्यक्रम)	२५,४४५	२५,४२९	९९.९४
२७	३२९८०१४	सामुदायिक वन विकास कार्यक्रम (हरित रोजगारी समेत)	८९,०५७	८२,९१९	९३.११
२८	३२९८०४४	जिल्ला भूसंरक्षण- कार्यक्रम	३५२,६००	३४७,५६३	९८.५७
२९	३२९८०५४	सामुदायिक विकास तथा वन जलाधर संरक्षण / आयोजना	४५,३२०	४४,७४४	९८.७३
३०	३२९८०६४	वनस्पति संरक्षण तथा उद्यान विकास आयोजना	४१,०३०	१७,११३	४१.७१
३१	३२९८०७४	वनस्पति सदुपयोग तथा बजारीकरण कार्यक्रम	१,१८०	१,१७८	९९.८३
		जम्मा	२,९६४,०९८	१,७०८,१५४	५७.६३

११. आ.व. २०७१/०७२ मा विनियोजित बजेट तथा २०७२ जेष्ठ मसान्तसम्मको अनुमानित खर्च:

सि.नं.	व.उ.शि.नं.	कार्यक्रम	कायमबजेट	खर्च	खर्चप्रतिशत
१	३२९०११३	वन तथाभूसंरक्षण मन्त्रालय-	८५,१८०	६६,३७२	७७.९२
२	३२९०१२३	वन विभाग	५२,२६६	४७,२१०	९०.३३
३	३२९०१३३	क्षेत्रीय वन कार्यालयहरु	६५,६७५	४५,५३७	६९.३४
४	३२९०१४३	जिल्ला वन कार्यालयहरु (वन सुरक्षा सैनिक समेत)	१,६७२,९८५	१,६५९,५१२	९९.१९
५	३२९०१५३	वनस्पति विभाग	८६,९९०	७९,५८५	९१.४९
६	३२९०१६३	भूसंरक्षण विभाग-	२४,४९२	१९,६१९	८०.१०
७	३२९०१७३	राष्ट्रिय निकुन्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग	२४४,०५८	१४३,२३२	५८.६९
८	३२९०१८३	राष्ट्रिय निकुन्ज (सुरक्षा टोली)	१,९१३,०६५	१,८२६,२२१	९५.४६
९	३२९०१९३	हात्तिसारहरु	७४,४६५	६७,०७०	९०.०७
१०	३२९०२०३	वन अनुसन्धान तथा सर्वेक्षण विभाग	२८,३९३	२६,२०९	९२.३१
११	३२९०१०३	वन अनुसन्धान तथा सर्वेक्षण आयोजना	४८,१३३	७,८९२	१६.४०
१२	३२९१०२३	जडिबुटी विकास कार्यक्रम (कर्णाली जडीबुटी प्रशोधन समेत)	३४,९३०	१५,६६९	४४.८६

१३	३२९१०४३	केन्द्रीय वन तालिम तथा प्रसार केन्द्र	४८,९६९	३९,४४१	८०.५४
१४	३२९१०६३	राष्ट्रिय वन विकास तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम	११,१९१	६,०८५	५४.३७
१५	३२९१०८३	कबुलियती वन तथा पशु विकास कार्यक्रम	११,६४२	६,९९२	६०.०६
१६	३२९१०९३	वृक्ष सुधार वृक्षारोपण तथा निजी वन कार्यक्रम	५१,०७५	१८,७५९	३६.७३
१७	३२९११२३	वनस्पति अध्ययन तथा अनुसन्धान कार्यक्रम	१४,०६९	९,८९०	७०.३०
१८	३२९११४३	वन्यजन्तु आरक्ष आयोजना	६५,३४१	५१,५९१	७८.९६
१९	३२९११५३	राष्ट्रिय निकुन्ज आयोजना	१९८,४११	१७७,३८६	८९.४०
२०	३२९१२३३	रेड फरेष्ट्री तथा जलवायु परिवर्तन कार्यक्रम	१८४,०८४	१,७०१	०.९२
२१	३२९१२४३	राष्ट्रपति चुरे - तराई मधेश संरक्षण विकास समिति	१,१५६,४५१	५०७,४६४	४३.८८
२२	३२९१२७३	वन्यजन्तु संरक्षणको लागि क्षेत्रीय सहयोग प्रवर्धन आयोजना	८२,३२२	१५,१०४	१८.३५
२३	३२९१२८३	पहाडी संरक्षित क्षेत्रहरुको संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि आयोजना	१५,३००	०	०.००
२४	३२९१५२३	बहु सरोकारवाला वन कार्यक्रम	२,२४२	४१८	१८.६४
२५	३२९१५४३	पर्वतीय जलाधारहरुको जलवायु परिवर्तन समानुकूलन आयोजना	७४,४५१	४५,८३२	६१.५६
२६	३२९१५५३	नेपाल व्यापार एकिकृत रणनीति (वन कार्यक्रम)	१७,२६०	८,६३६	५०.०३
२७	३२९१५६३	पहाडी साना किसानकालागि अनुकूलन आयोजना	११,५००	०	०.००
२८	३२९८०१३	सामुदायिक वन विकास कार्यक्रम (हरित रोजगारी समेत)	४५,७८८	२७,४७५	६०.००
२९	३२९८०४३	जिल्ला भूसंरक्षण- कार्यक्रम	२०५,२९८	१८१,६०६	८८.४६
३०	३२९८०५३	सामुदायिक विकास तथा वन जलाधर / संरक्षण आयोजना	१७,४६०	१३,०४९	७४.७४
३१	३२९८०६३	वनस्पति संरक्षण तथा उद्यान विकास	१९,३४०	१३,९८७	७२.३२

		आयोजना			
३२	३२९८०७३	वनस्पति सदुपयोग तथा बजारीकरण कार्यक्रम	७,९९५	६,१४३	७६.८४
		जम्मा	६,५७०,८२१	५,१३५,६८७	७८.१६

पूँजिगत खर्च

रु हजारमा

१	३२९०११४	वन तथाभूसंरक्षण मन्त्रालय-	२२,११०	२,४२७	१०.९८
२	३२९०१२४	वन विभाग	५,३८३	६४	१.१९
३	३२९०१३४	क्षेत्रीय वन कार्यालयहरु	८,७५०	७०७	८.०८
४	३२९०१४४	जिल्ला वन कार्यालयहरु (वन सुरक्षा सैनिक समेत)	३,९१३	१,८१६	४६.४१
५	३२९०१५४	वनस्पति विभाग	९,८००	६,८४८	६९.८८
६	३२९०१६४	भूसंरक्षण विभाग-	२५१,५००	२१,४६९	८.५४
७	३२९०१७४	राष्ट्रिय निकुन्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग	६१९	२५२	४०.७१
८	३२९०१८४	राष्ट्रिय निकुन्ज (सुरक्षा टोली)	१९,६०८	१७,८३०	९०.९३
९	३२९०१९४	हातिसारहरु	९६५	७५१	७७.८२
१०	३२९०२०४	वन अनुसन्धान तथा सर्वेक्षण विभाग	३६०	२९९	८३.०६
११	३२९१०१४	वन अनुसन्धान तथा सर्वेक्षण आयोजना	१,८८१	७७८	४१.३६
१२	३२९१०२४	जडिबुटी विकास कार्यक्रम (कर्णाली जडीबुटी प्रशोधन समेत)	४३,२८८	१६,४१५	३७.९२
१३	३२९१०४४	केन्द्रीय वन तालिम तथा प्रसार केन्द्र	१,२७१	१,०८५	८५.३७
१४	३२९१०६४	राष्ट्रिय वन विकास तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम	३०१,४४२	१२६,६५९	४२.०२
१५	३२९१०८४	कबुलियती वन तथा पशु विकास कार्यक्रम	३८,६८६	८,२०१	२१.२०
१६	३२९१०९४	वृक्ष सुधार वृक्षारोपण तथा निजी वन कार्यक्रम	२५१,४८९	१०२,९१५	४०.९२
१७	३२९११२४	वनस्पति अध्ययन तथा अनुसन्धान कार्यक्रम	१,९२३	१,६६०	८६.३२
१८	३२९११४४	वन्यजन्तु आरक्ष आयोजना	२२,४९५	७,३२५	३२.५६

१९	३२९११५४	राष्ट्रिय निकुन्ज आयोजना	७५,५७३	२०,३८०	२६.९७
२०	३२९१२३४	रेड फरेष्ट्री तथा जलवायु परिवर्तन कार्यक्रम	२००	०	०.००
२१	३२९१२४४	राष्ट्रपति चुरे - तराई मधेश संरक्षण विकास समिति	०	४१४	
२२	३२९१२७४	वन्यजन्तु संरक्षणको लागि क्षेत्रीय सहयोग प्रवर्धन आयोजना	८०,०५५	१७,३३६	२१.६६
२३	३२९१२८४	पहाडी संरक्षित क्षेत्रहरुको संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि आयोजना	२,२००	०	०.००
२४	३२९१५२४	बहु सरोकारवाला वन कार्यक्रम	१,७९६,१२६	२२४,४८५	१२.५०
२५	३२९१५४४	पर्वतीय जलाधारहरुको जलवायु परिवर्तन समानुकूलन आयोजना	२२३,१९४	३४,३४४	१५.३९
२६	३२९१५५४	नेपाल व्यापार एकिकृत रणनीति (वन कार्यक्रम)	२०,६३४	८,०६३	३९.०८
२७	३२९८०१४	सामुदायिक वन विकास कार्यक्रम (हरित रोजगारी समेत)	५२,२१९	२७,३२८	५२.३३
२८	३२९८०४४	जिल्ला भूसंरक्षण- कार्यक्रम	४७७,८७५	२७९,९२०	५८.५८
२९	३२९८०५४	सामुदायिक विकास तथा वन जलाधार / संरक्षण आयोजना	५६,२८९	३७,०३५	६५.७९
३०	३२९८०६४	वनस्पति संरक्षण तथा उद्यान विकास आयोजना	३७,२८२	१३,१८८	३५.३७
३१	३२९८०७४	वनस्पति सदुपयोग तथा बजारीकरण कार्यक्रम	१,०७५	५३४	४९.६७
		जम्मा	३,८०८,२०५	९८०,५२८	२५.७५

१२. आ.व. २०७१/०७२ को बजेट बक्तव्यमा उल्लेखित नीति तथा कार्यक्रमको पहिलो दश महिनाको प्रगति विवरण:

सि.नं.	ब. ब. को बुदा नं.	क्रियाकलाप नीति तथा कार्यक्रम	२०७२ बैशाखसम्मको प्रगति विवरण
१	१००	वन पैदावरको सहज आपूर्तिको व्यवस्था मिलाउन कानुनी संरचना तयार गर्ने ।	विधेयकको मस्यौदा तयार भै परामर्शको लागि कानून न्याय संविधानसभा तथा संसदीय व्यवस्था मन्त्रालयमा पठाईएको छ ।
२	९७	२०७१-८० को दशकलाई वन दशक घोषणा गरी "एक घर एक रुख, एक गाउँ एक वन, एक नगर अनेक उद्यान" कार्यक्रमलाई राष्ट्रिय अभियानका रूपमा सञ्चालन गर्ने । युवाहरुलाई यस कार्यमा सरिक गराउन वन संरक्षण स्वयंसेवक तयार गर्ने ।	वन दशक कार्यक्रम तयारी तथा वन दशक कार्यक्रम अन्तर्गत संचालन हुने क्रियाकलापहरुको कार्यन्वयन कार्यविधि तयार भै रहेको र घोषित वन दशक २०७१-८० कार्यक्रमलाई राष्ट्रिय अभियानको रूपमा संचालन गर्न नारा र लोगोअंकित टोपी वितरण लगायत कार्यक्रम संचालन गरिएको छ ।
३	९८	कच्चा तथा प्रशोधन गरी निकासी गर्न सकिने वनस्पति तथा जडीबुटीमा थप अनुसन्धान गरी यिनको सारतत्व निर्यातलाई प्रवर्द्धन गर्न सरकार, सहकारी तथा निजी क्षेत्रको साझेदारीमा जडीबुटीको शित भण्डारण तथा प्रशोधन केन्द्र स्थापना गर्ने ।	अनुसन्धान सम्बन्धि क्रियाकलापहरु समावेश गरी कार्यक्रम स्वीकृत गरी अनुसन्धानको कार्यविधि तयार भै रहेको छ ।
४	९९	निजी वन पैदावार प्रयोग, ओसार पसार कार्यविधिमा सरलता ल्याउने ।	निजी वन दर्ता गर्न प्रोत्साहनको लागि निर्देशिका सहित कार्यक्रमहरु बनाईएको छ ।

५	९९	औद्योगिक प्रतिष्ठानहरूले सम्झौता बमोजिम लगाउन बाँकी रुखहरूका लागि जमीन उपलब्ध गर्ने।	वृक्षारोपणको कार्य आषाढमा मात्र हुने छ।
६	१००	वन पैदावारमा आधारित उद्योगलाई काष्ठ उद्योग, गैर-काष्ठ उद्योग र आर्थिक-वन उद्योगमा वर्गीकरण गरी कच्चा पदार्थ सरल र सहज रूपमा उपलब्ध गराउन विद्यमान नीतिगत तथा कानूनी व्यवस्थाको पुनरावलोकन गर्ने।	वन ऐन २०४९, वन नियमावली, २०५१ तथा वन नीति तथा निर्देशिकाहरूको परिमार्जन गर्नेसम्बन्धि कार्यटोली गठन भै कार्य भै रहेको छ।
७	१०१	आगामी वर्ष चुरे संरक्षणका लागि नदी बेसिन प्रणालीमा गुरुयोजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने।	राष्ट्रपति चुरे तराई मधेश संरक्षणको लागि गुरु योजना तर्जुमा कार्यको सुरुवात भएको तथा ४ वटा नदी प्रणालीमा सघन कार्यक्रम संचालन हुने गरि वार्षिक कार्यक्रम स्वीकृत गरिएको छ।

वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय

१. पृष्ठभूमि:

मुलुकको वाणिज्य क्षेत्रलाई सबल र सुदृढ तुल्याउँदै आन्तरिक तथा अन्तर्राष्ट्रिय व्यापारको सहजीकरण, प्रवर्द्धन, र नियमन गर्ने तथा देशमा अत्यावश्यक उपभोग्य वस्तु तथा सेवाको आपूर्तिलाई सहज, नियमित र चुस्त तुल्याउँदै उपभोक्ताको हक हितको संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्ने जस्ता मुख्य कार्यमा मन्त्रालय संलग्न रहँदै आएको छ । यसको लागि वाणिज्य तथा आपूर्ति क्षेत्रसँग सम्बद्ध आवश्यक नीति तथा कार्यक्रमहरूको तर्जुमा गर्ने, तर्जुमा गरिएका नीति तथा कार्यक्रमहरूलाई विभिन्न मन्त्रालय, निजी क्षेत्र, नेपाल सरकारका अन्य निकाय तथा दातृनिकायसँग समन्वय गरी कार्यान्वयन गर्ने, सञ्चालित कार्यक्रमहरूको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने लगायतका कार्यमा मन्त्रालय सक्रिय रही आएको छ । मन्त्रालयले नेपाल सरकार (कार्यविभाजन) नियमावली, २०६९, वाणिज्य नीति, २०६५, आपूर्ति नीति, २०६९, नेपाल व्यापार एकीकृत रणनीति, २०१०, आवधिक योजनाहरू लगायत वाणिज्य तथा आपूर्ति क्षेत्रसँग सम्बद्ध ऐन, नियमावली तथा निर्देशिकाले निर्दिष्ट गरे बमोजिम वाणिज्य क्षेत्रको विस्तार र प्रवर्द्धन तथा आपूर्ति क्षेत्रको व्यवस्थापन र नियमनका क्षेत्रमा महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्दै आएको छ । मन्त्रालय अन्तर्गत एउटा वाणिज्य तथा आपूर्ति व्यवस्थापन विभाग, नेपाल खाद्य संस्थान, नेशनल ट्रेडिङ लिमिटेड, साल्ट ट्रेडिङ कर्पोरेशन लिमिटेड, नेपाल आयल निगम र नेपाल पारवहन तथा गोदाम व्यवस्था कम्पनी लिमिटेड नाम गरेका पाँच वटा सार्वजनिक संस्थानहरू, व्यापार तथा निकासी प्रवर्द्धन केन्द्र र नेपाल इन्टरमोडल यातायात विकास समिति नाम गरेका दुई वटा विकास समितिहरू सञ्चालित छन् । साथै नेपाल भारत क्षेत्रीय व्यापार तथा पारवहन आयोजना, व्यापार सूचना तथा निर्यात सहयोग आयोजना लगायतका दुई आयोजनाहरू मन्त्रालय अन्तरगत रहेका छन भने विभाग अन्तरगत उपभोक्ताहित संरक्षणको लागि बजार अनुगमन कार्यक्रम संचालनमा रहेको छ । मन्त्रालयको कुल स्वीकृत दरबन्दी ९६ जना रहेको छ ।

२. दृष्टिकोण:

वाणिज्य क्षेत्रलाई राष्ट्रिय विकासको आधारस्तम्भका रूपमा स्थापित गर्दै, सुदृढ, उदार र प्रतिस्पर्धात्मक वाणिज्य क्षेत्रको विकासमार्फत आर्थिक विकास र गरिबी निवारणमा सहयोग पुर्याउने तथा प्रभावकारी आपूर्ति र वितरण प्रणालीको विकास मार्फत उपभोक्ता हित संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्ने ।

३. ध्येय:

व्यापारलाई राष्ट्रिय विकास प्रयासमा मूल प्रवाहीकरण गर्दै सरकारी, निजी एवं सहकारी क्षेत्रको समन्वित प्रयासमा व्यापार सहजीकरण र अग्र तथा पृष्ठ सम्बन्धको विकास गरी व्यापारको विस्तार र विविधिकरण गर्दै निर्यात वृद्धि मार्फत दिगो आर्थिक लाभ हासिल गर्ने ।

४. रणनीति:

- व्यापारलाई अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा प्रतिस्पर्धा गर्न सक्ने गरी अनुकूल वातावरण सिर्जना गर्ने ।
- निर्यात अभिवृद्धि गरि व्यापार घाटा कम गर्ने ।
- आय र रोजगारीका अवसर वृद्धि गर्ने ।
- आन्तरिक व्यापार र वैदेशिक व्यापार बिच अन्तरसम्बन्ध स्थापना गर्ने ।
- गुणस्तरीय वस्तु तथा सेवाको नियमित र सर्वसुलभ रूपमा सहज आपूर्तिको व्यवस्था गर्न सार्वजनिक, निजी र सहकारी क्षेत्रलाई प्रोत्साहन गरी प्रतिस्पर्धात्मक तुल्याउने ।
- उपभोक्ताको हक हित र अधिकारको संरक्षण गर्ने ।
- आपूर्ति हुने वस्तु वा सेवाको गुणस्तर कायम गर्ने तथा यथार्थपरक लागत मूल्यको आधारमा उपभोक्ता मूल्य प्रणालीलाई स्थापित गराउने ।
- राष्ट्रिय रूपमा खाद्य सुरक्षा व्यवस्थाको लागि आवश्यक प्रवन्ध गर्ने ।
- वस्तु र सेवामा हुने कालोबजारी र कृत्रिम अभाव नियन्त्रण गर्ने ।
- वस्तु र सेवामा हुने गैर प्रतिस्पर्धात्मक कृयाकलापलाई नियन्त्रण गर्ने ।

❖ समष्टिगत लक्ष्य:

- प्रतिस्पर्धात्मक र सुदृढ व्यापार प्रणालीको स्थापना र प्रवर्द्धन मार्फत प्रतिवर्ष कम्तिमा दोहोरो अंकका दरले निर्यातमा बृद्धि गरि व्यापार असुन्तलनलाई क्रमशः कम गर्दै रोजगारी सृजना र गरिबी निवारणमा उल्लेख्य टेवा पुर्याउने ।
- देशमा अत्यावश्यक वस्तु तथा सेवा सहज, सुलभ र नियमित रूपमा उचित गुणस्तर र मूल्यमा आपूर्ति हुने व्यवस्था मिलाई उपभोक्ताको हक हितको संरक्षण गर्ने ।

५. रणनीतिक उद्देश्यहरू:

- राष्ट्रिय अर्थतन्त्र र गरिबी निवारणमा दिगो योगदान पुऱ्याउन अग्र तथा पृष्ठ सम्बन्धको विकास हुने गरी फराकिलो आधारसहितको व्यापारको विकास गर्ने ।
- आयातलाई निर्यात वृद्धितर्फ निर्देशित र आबद्ध गरी विश्व बजारमा मूल्य अभिवृद्धियुक्त वस्तु तथा सेवाको निकासी बढाई व्यापार घाटा कम गर्ने ।
- निर्यात हुने स्वदेशी वस्तु तथा सेवाको गुणस्तर सुधार गरी मूल्य अभिवृद्धि र मूल्य शृंखलामा सुधार गर्दै तथा नयाँ निर्यात बजारहरूको खोजी गरी बजार पहुँच सुविधा विस्तार मार्फत निर्यात वृद्धि गर्ने ।
- सरकारी, निजी तथा सहकारी क्षेत्रको संयुक्त प्रयासमा तुलनात्मक लाभका निर्यातयोग्य वस्तु तथा सेवाहरूको पहिचान र प्रवर्द्धन गरी मूल्य तथा गुणस्तरलाई प्रतिस्पर्धात्मक बनाई निर्यात वृद्धिमार्फत अधिकतम लाभ लिने ।

- अत्यधिक मात्रामा स्थानीय कच्चापदार्थ, स्रोत साधन र सीप प्रयोग हुने वस्तु तथा सेवाको निकासी प्रवर्द्धन गरी वाणिज्य क्षेत्रबाट प्राप्त हुने लाभलाई ग्रामीण तहसम्म विस्तार गरी रोजगारी सिर्जना, आयआर्जन र गरिबी न्यूनीकरणमा योगदान पुर्याउने ।
- बौद्धिक सम्पत्ति अधिकारको व्यापारलाई प्रवर्द्धन गर्दै स्वदेशी उत्पादनहरूको ब्रान्डिङ् लगायतका कार्यहरू मार्फत अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा नेपाली उत्पादनको पहिचान र पहुँच बढाउने ।
- वाणिज्य क्षेत्रमा नीतिगत, संस्थागत तथा प्रक्रियागत सुधार गरी द्विपक्षीय, क्षेत्रीय तथा बहुपक्षीय व्यापार प्रणालीबाट अधिकतम लाभ लिने ।
- व्यापार र पारवहन सम्बद्ध पूर्वाधारहरू खासगरी सडक, रेल सेवा, प्रयोगशाला, गोदाम तथा सुख्खा बन्दरगाह, एकीकृत जाँचपास चौकीको निर्माण, भन्सार प्रक्रियामा सुधार, अन्तरदेशीय सामन्जस्य, वस्तुको परीक्षण र प्रमाणीकरण सुविधा आदिको विकास गरी व्यापारिक कारोबारलाई सरल, सुविधाजनक र लागतकिफायती बनाउने ।
- आन्तरिक र बाह्य व्यापारबीच परिपूरक सम्बन्ध विकास गर्दै व्यापारलाई विश्व अर्थतन्त्रमा आउने उतार चढावबाट न्यूनतम रूपमा मात्र प्रभावित हुने व्यवस्था मिलाई आर्थिक स्थायित्व कायम गर्न सहयोग पुर्याउने ।
- व्यापार र पारवहन क्षेत्रमा दक्ष र गुणस्तरीय जनशक्तिको विकास गर्दै विभिन्न तहमा हुने सम्झौता, वार्ता र समझदारीबाट अधिकतम लाभ लिने ।
- व्यापार कूटनीतिलाई क्रमशः विस्तार गरी व्यापार तथा पारवहन सम्बद्ध अन्तर्राष्ट्रिय संघ संस्था तथा दातृनिकायसँग समन्वय सुदृढ तुल्याउँदै व्यापारको लागि प्राप्त सहयोग (AFT) लगायतका व्यापारसम्बद्ध आर्थिक, प्राविधिक सहायताको अत्युत्तम परिचालन गरी मुलुकको व्यापार क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।
- नीतिगत तथा संस्थागत सुधार गरी आन्तरिक व्यापारलाई विकृति र विचलन मुक्त बनाउने ।
- अत्यावश्यक वस्तु तथा सेवा स्वदेशभित्रै पर्याप्त मात्रामा उत्पादन गर्न प्रोत्साहन गरी आयात प्रतिस्थापन नीति तथा कार्यक्रमहरू मार्फत व्यापार घाटालाई कम गर्ने ।
- आपूर्ति व्यवस्थालाई प्रभावकारी बनाउन सार्वजनिक, निजी तथा सहकारी क्षेत्रलाई प्रोत्साहन गरिने ।
- अत्यावश्यक वस्तु तथा सेवाको नियमित र सर्वसुलभ ढंगबाट आपूर्ति गर्न आवश्यक पूर्वाधार एवं संरचनाहरू तयार गर्न प्राथमिकता दिइने ।
- खाद्यान्न अभाव भएका क्षेत्रमा खाद्यान्न आपूर्ति गर्नुका साथै विपन्न वर्गका लागि सुपथ मूल्यमा खाद्यान्न आपूर्ति गर्ने संयन्त्रको विकास गरी आपूर्ति व्यवस्था सुनिश्चित गरिने ।

६. कार्यक्षेत्र:

नेपाल सरकार (कार्य विभाजन) नियमावली, २०६९ बमोजिम यस मन्त्रालयले सम्पादन गर्नुपर्ने कार्यहरू देहायअनुसार रहेका छन्

- बढ्दो अन्तर्राष्ट्रिय सेवा व्यापारलाई दृष्टिगत गरी विश्व व्यापार सम्झौताले खुला गरेको सेवा क्षेत्रबाट लाभ लिई गरिबी निवारणमा योगदान पुर्याउने ।

- वस्तु तथा सेवा व्यापारको सहजीकरणमा सहयोग पुर्याउने ।
- निजी क्षेत्रको सहभागितामा तुलनात्मक लाभका क्षेत्रहरूको पहिचान गरी प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता भएका वस्तुहरूको विकास र प्रवर्द्धन गरी व्यापार व्यवसायलाई आर्थिक विकासको उद्देश्य हासिल गर्ने गरी परिचालन गर्ने ।
- विश्व व्यापारको बदलिंदो स्वरूप र बहुपक्षीय, क्षेत्रीय र द्विपक्षीय व्यापार तथा पारवहन व्यवस्थाबाट अधिकतम फाइदा लिन व्यापारिक, भौतिक र संस्थागत संरचनाको सुधार एवं विकास गर्ने ।
- सरकारी, सहकारी तथा निजी क्षेत्रका साथै स्थानीय निकायको समेत सहभागितामा गुणस्तरयुक्त अत्यावश्यक वस्तु तथा सेवाहरू सुपथ मूल्यमा सर्वसुलभ ढंगबाट नियमित आपूर्ति सुनिश्चित गर्दै उपभोक्ताको हकहितको संरक्षण गर्ने ।
- दुर्गम क्षेत्र र पिछडिएको तथा अधिकांश जनता गरीबीको रेखामुनि भएका जिल्लाहरूमा अत्यावश्यक वस्तुहरूको एकीकृत आपूर्ति व्यवस्था गरी खाद्य सुरक्षामा वृद्धि गर्ने ।
- दुर्गम र पिछडिएका क्षेत्रमा उत्पादित वस्तुको भण्डारण गर्न सघाउ पुर्याउने तथा खाद्यान्न सुरक्षार्थ खाद्य सुरक्षा भण्डार तथा राष्ट्रिय सार्क खाद्य बैंकको व्यवस्था गर्ने ।
- पेट्रोलियम पदार्थको आपूर्ति व्यवस्थालाई सहज बनाउने ।
- आयोडिनयुक्त नूनको आयात, भण्डारण तथा आपूर्ति व्यवस्था सहज बनाउने ।
- प्रतिस्पर्धात्मक बजार प्रणालीमा सबैको सहज पहुँच पुग्ने वातावरण कायम गर्ने र अस्वाभाविक अवस्थामा सर्वसाधारणको हकहितको रक्षार्थ बजार हस्तक्षेपको माध्यमबाट उपयुक्त उपाय अवलम्बन गरी आपूर्ति व्यवस्थालाई सहज तथा सुलभ गराउने आदि ।

७. कानूनी व्यवस्था:

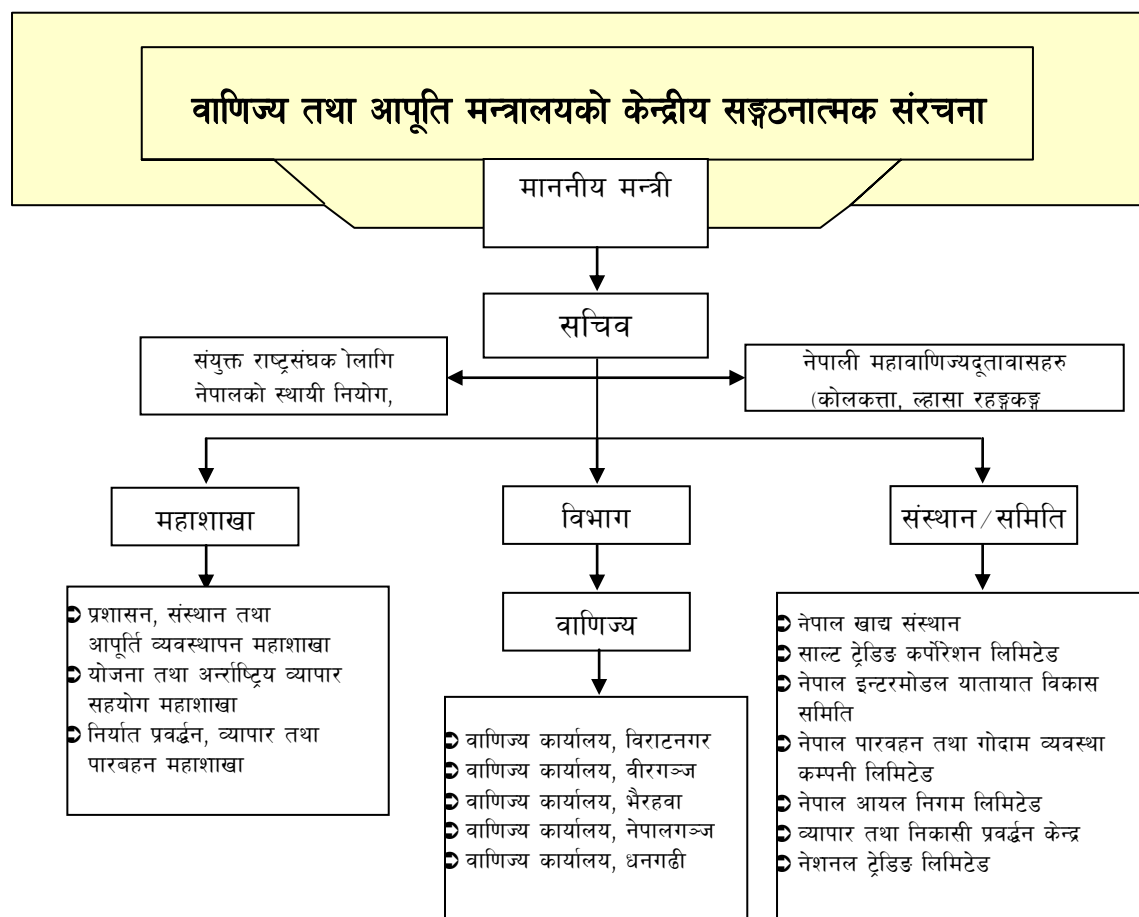
कार्यालयलाई निर्दिष्ट गरिएका कार्यहरू सम्पादनका लागि व्यवस्था गरिएका कानूनहरू (ऐन, नियम, कार्यविधि, मापदण्ड/मानदण्ड, अन्तराष्ट्रिय सन्धि, संझौता, अनुवन्ध तथा सम्मिलनहरू)

- नेपाल सरकार (कार्यविभाजन) नियमावली, २०६९
- वाणिज्य नीति, २०६५
- आपूर्ति नीति, २०६९
- आवश्यक वस्तु संरक्षण ऐन, २०१२
- निकासी पैठारी (नियन्त्रण) ऐन, २०१३
- आवश्यक सेवा सञ्चालन ऐन, २०१४
- प्राइभेट फर्म रजिष्ट्रेशन ऐन, २०१४
- आवश्यक पदार्थ नियन्त्रण अधिकार ऐन, २०१७
- क्षतिपूर्ति ऐन, २०१९
- साझेदारी ऐन, २०२०
- पेटेन्ट डिजाइन र ट्रेडमार्क ऐन, २०२२

- खाद्य ऐन, २०२३
- होटल व्यवस्था तथा मदिरा बिक्री वितरण (नियन्त्रण) ऐन, २०३२
- स्टाण्डर्ड नाप र तौल ऐन, २०२५
- कालोबजार तथा केही अन्य सामाजिक अपराध तथा सजाय ऐन, २०३२
- नेपाल गुणस्तर (प्रमाण चिन्ह) ऐन, २०३७
- नेपाल पेट्रोलियम ऐन, २०४०
- बीउ विजन ऐन, २०४५
- आमाको दूधलाई प्रतिस्थापन गर्ने वस्तु (बिक्री वितरण नियन्त्रण) ऐन, २०४९
- उपभोक्ता संरक्षण ऐन, २०५४
- आयोडिनयुक्त नून (उत्पादन तथा बिक्री वितरण) ऐन, २०५५
- पशु बधशाला र मासु जाँच ऐन, २०५५
- प्रतिलिपि अधिकार ऐन, २०५९
- प्रतिस्पर्धा प्रवर्द्धन तथा बजार संरक्षण ऐन, २०६३
- मालसामानको बहुविधिक ढुवानी ऐन, २०६३
- बिरुवा संरक्षण ऐन, २०६४
- ऐजेन्सी (संशोधन र एकीकरण) नियमहरू, २०१९
- खाद्य नियमावली, २०२७
- स्टाण्डर्ड नाप र तौल नियमहरू, २०२७
- निकासी पैठारी नियमहरू, २०३४
- प्राइभेट फर्म रजिष्ट्रेशन नियमावली, २०३४
- होटल, लज रेष्टुराँ तथा रिजोर्ट, वार तथा पथ प्रदर्शक नियमावली, २०३८
- नेपाल गुणस्तर (प्रमाण-चिन्ह) नियमाली, २०४०
- पेट्रोलियम नियमावली, २०४१
- उपभोक्ता संरक्षण नियमाली, २०५६
- प्रतिलिपि अधिकार नियमावली, २०६१
- सुपथ मूल्यका सहकारी पसल सञ्चालन सम्बन्धी नियमावली, २०६५
- मालसामानको बहुविधिक ढुवानी नियमावली, २०६६
- प्रतिस्पर्धा प्रवर्द्धन तथा बजार संरक्षण नियमावली, २०६६
- प्राइभेट फर्म रजिष्ट्रेशन (नवौं संशोधन) नियमावली, २०७०
- निरीक्षण अधिकृत निर्देशिका, २०५८
- होटल, लज रेष्टुराँ लगायत सार्वजनिक बास तथा तयारी खाना प्रदायकहरूको निरीक्षण तथा अनुगमन गर्ने निर्देशिका, २०६८

- संयुक्त बजार अनुगमन निर्देशिका, २०६९
- नेपाल व्यापार एकीकृत रणनीति, २०१०
- आवधिक योजनाहरू

८. मन्त्रालयको संगठन संरचना:

९. आ.ब. २०७१/०७२ मा सम्पादन भएका महत्वपूर्ण कार्यहरू:

- साल्ट ट्रेडिङ लि. को वार्षिक ५०,०६३ क्विन्टल नुन ढुवानी गर्ने लक्ष्य रहेकोमा दोश्रो चौमासिक अवधिसम्म ३९,३४४क्वी. नुन ढुवानी भएको ।
- नेपाल खाद्य संस्थानको वार्षिक १४,००० मे.टन. खाद्यान्न ढुवानी गर्ने लक्ष्य रहेकोमा दोश्रो चौमासिक अवधिसम्ममा ६,६७१ मे.टन खाद्यान्न ढुवानी भएको ।
- राष्ट्रिय खाद्य सुरक्षा भण्डारमा २५,००० मे.टन मौज्दात गर्ने लक्ष्य भएकोमा ११,८९४ मे.टन खाद्यान्न मौज्दात राखिएको ।
- वाणिज्य तथा आपूर्ति व्यवस्थापन विभागद्वारा काठमाण्डौ उपत्यका लगायत विभिन्न जिल्लामा गरि दोश्रो चौमासिक अवधिसम्ममा बजार अनुगमन-१९२८, स्पष्टीकरण माग-७८७ र व्यवसाय बन्द १८-वटा गरिएको ।

- एल.पि. ग्याँसको आपूर्ति सम्बन्धी समस्या समाधान गर्न डिपो प्रमाणिकरण प्रारम्भ गरिएको, रिफिलिङ्ग गर्न नसक्ने ग्याँस उद्योगको सिलिण्डर फिर्ता गर्ने कार्यक्रम अगाडि बढाइएको ।
- नेपालगंज, धनगढी, पोखरा, भैरहवा र चरिकोटमा स्थानीय व्यवसायी तथा ग्रामीण विपन्न महिला, लगायतका २०० भन्दा बढी सरोकारवालालाई उपभोक्ता सचेतना सम्बन्धी कार्यक्रम संचालन गरिएको ।
- सिन्धुपाल्चोकको लार्चामा निर्माणाधिन सुख्खा बन्दरगाहको ८० प्रतिशत, पुलको ५५ प्रतिशत र सडकको २० प्रतिशत काम सम्पन्न भएको । जग्गा प्राप्तिमा लागी कार्य अगाडी बढाइएको ।
- वाणिज्य नीति २०६५ र नेपाल एकीकृत व्यापार रणनीति, २०१० अद्यावधिक तथा पुनरावलोकन कार्यको क्षेत्रीयस्तरमा पृष्ठपोषण लिने सन्दर्भमा दाङ जिल्लामा अन्तरक्रिया कार्यक्रम सम्पन्न गरिएको ।
- नेपालमा उत्पादन भएको अदुवा निर्यात गर्ने तथा उत्पत्तिको प्रमाणपत्र जारी गर्ने प्रयोजनको लागि कार्यविधि तर्जुमा भएको ।
- कृषि उद्यम केन्द्रसंगको सहकार्यमा अदुवाको बिउ वितरण र सुरक्षित भण्डारणको लागि सेलार निर्माण तथा अलैची सुकाउने डबल ड्रम ड्रायर निर्माण लगायतका कार्यक्रमहरू संचालन भएको । खोटाङ्ग जिल्लामा अलैची सुकाउने ड्रायर र अदुवाको भण्डारणको लागि कृषकहरूलाई सेलार वितरण गरिएको ।
- स्थानीयस्तरमा उत्पादन हुने वस्तुहरूको निर्यात सम्भावना र प्रवर्द्धन सम्बन्धी धनकुटा र ओखलढुङ्गामा अन्तरक्रिया कार्यक्रम सम्पन्न भएको ।
- केरुङ्ग नाकामा चीन सरकारको आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोगमा रसुवामा आन्तरिक कन्टेनर डिपो निर्माणको सम्बन्धमा नेपाल सरकार र चीन सरकार बीच सम्झौता भई कार्य प्रारम्भ भएको ।
- तेस्रो मुलुकबाट आयात गरिएका वस्तुहरू पुनः तेस्रो मुलुकमा निर्यात सरलिकरण र कलकत्ता बन्दरगाह भएर आयात हुने गाडीहरू गुडाएर ल्याउन पाउने सम्बन्धी नेपाल र भारतबीच सहमति पत्रको आदनप्रदान (Letter of Exchange-LoE) सम्पन्न भएको ।
- विश्वव्यापार संगठन अन्तर्गतको विस्तारित एकीकृत संरचना (Enhanced Integrated Framework-EIF) को सहयोगमा वस्तु विकास र निर्यात प्रवर्द्धनको लागि पश्मिना, जडीबुटी र अदुवाको परियोजनाहरू सञ्चालनमा रहेको ।
- जर्मन विकास सहयोग (GIZ) को सहायतामा वस्तु विकास, वस्तु विकास सम्बन्धी संघहरूको क्षमता विकास र निर्यात प्रवर्द्धन गर्न चाँदीका गरगहना र मह सम्बन्धी परियोजनाहरू सञ्चालनमा रहेका ।
- निर्यातमा नगद प्रोत्साहन दिने सम्बन्धमा उद्योग विभागद्वारा प्रतिवेदन तयार भई छलफल, अध्ययन तथा परिमार्जनको क्रममा रहेको । विगतको तेस्रो मुलुकमा हुने निर्यातमा दिईदैं आएको अनुदानलाई निरन्तरता दिईएको ।

१०. आर्थिक वर्ष २०७०/०७१ मा विनियोजित बजेट एवं खर्चको यथार्थ विवरण

चालु खर्च			रु. हजारमा		
सि.नं.	व.उ.शि.नं.	कार्यक्रम	कायम बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत
१	३३००११३	वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय	३६,६७३	३४,९८०	९५.३८
२	३३००१२३	वाणिज्य तथा आपूर्ति व्यवस्थापन विभाग	२२,१०१	२१,४८१	९७.१९
३	३३००१३३	वाणिज्य कार्यालयहरू	१७,९४६	१६,१८२	९०.१७
४	३३००१५३	नेपाल खाद्य संस्थान	५६५,३००	५१४,२४५	९०.९७
५	३३०१०२३	उपभोक्ता हित संरक्षणका लागि बजार अनुगमन कार्यक्रम	२४,७२५	२२,०८२	८९.३१
६	३३०१०३३	कण्ठरोग नियन्त्रण आयोजना	१३०,०००	१३०,०००	१००.००
७	३३०१०४३	व्यापार सूचना तथा निर्यात सहयोग आयोजना-बहुपक्षीय तथा क्षेत्रीय व्यापार सुदृढीकरण	५६,५८५	४८,५२६	८५.७६
८	३३०१०६३	व्यापार तथा निकासी प्रवर्द्धन केन्द्र	५९,६२१	४८,९१०	८२.०३
९	३३०१०८३	नेपाल भारत क्षेत्रीय व्यापार तथा पारवहन आयोजना	५०,०००	१५,७८२	३१.५६
		जम्मा	९६२,९५१	८५२,१८८	८८.५०

पूँजिगत खर्च			रु. हजारमा		
१	३३००११४	वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय	१,१५०	१,१३४	९८.६१
२	३३००१२४	वाणिज्य तथा आपूर्ति व्यवस्थापन विभाग	८,९००	८,३०९	९३.३६
३	३३००१३४	वाणिज्य कार्यालयहरू	२,०५०	१,५४८	७५.५१
४	३३०१०२४	उपभोक्ता हित संरक्षणका लागि बजार अनुगमन कार्यक्रम	२३०	२३०	१००.००
५	३३०१०६४	व्यापार तथा निकासी प्रवर्द्धन केन्द्र	२००	१९९	९९.५०
६	३३०१०७४	तातोपानी भंसार निरिक्षण स्टेशन	१०९,६६४	०	०.००
७	३३०१०८४	नेपाल भारत क्षेत्रीय व्यापार तथा पारवहन	१२७,२०१	२२,५८८	१७.७६

		आयोजना			
		जम्मा	२४९,३९५	३४,००८	१३.६४

११. आ.व. २०७१/०७२ मा विनियोजित बजेट तथा २०७१ जेष्ठ मसान्तसम्मको अनुमानित खर्च:

चालु खर्च			रु. हजारमा		
सि.नं.	व.उ.शि.नं.	मन्त्रालय/निकाय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
१	३३००११३	वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय	३७,००१	३०,५७६	८२.६४
२	३३००१२३	वाणिज्य तथा आपूर्ति व्यवस्थापन विभाग	३१,५३०	२०,१४६	६३.८९
३	३३००१३३	वाणिज्य कार्यालयहरु	२१,१६०	१८,०३७	८५.२४
४	३३००१५३	नेपाल खाद्य संस्थान	५३५,०००	३२०,६००	५९.९३
५	३३०१०२३	उपभोक्ता हित संरक्षणका लागि बजार अनुगमन कार्यक्रम	२४,७२३	१२,६१६	५१.०३
६	३३०१०३३	कण्ठरोग नियन्त्रण आयोजना	१३६,५००	१३६,५००	१००.००
७	३३०१०४३	व्यापार सूचना तथा निर्यात सहयोग आयोजना-बहुपक्षीय तथा क्षेत्रीय व्यापार सुदृढीकरण	४९,४३९	३१,७४१	६४.२०
८	३३०१०६३	व्यापार तथा निकासी प्रवर्द्धन केन्द्र	५४,२८७	३७,०८१	६८.३१
९	३३०१०८३	नेपाल भारत क्षेत्रीय व्यापार तथा पारवहन आयोजना	१०९,३४८	२१,१३१	१९.३२
		जम्मा	९९८,९८८	६२८,४२८	६२.९१

पूँजिगत खर्च			रु. हजारमा		
१	३३००११४	वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय	१३०,८९०	१३०,५९१	९९.७७
२	३३००१२४	वाणिज्य तथा आपूर्ति व्यवस्थापन विभाग	५,४७०	३३८	६.१८
४	३३००१३४	वाणिज्य कार्यालयहरु	१,२५०	१,१४२	९१.३६
४	३३०१०२४	उपभोक्ता हित संरक्षणका लागि बजार अनुगमन कार्यक्रम	२,७७५	१,३५२	४८.७२
४	३३०१०४४	व्यापार सूचना तथा निर्यात सहयोग आयोजना-बहुपक्षीय तथा क्षेत्रीय व्यापार सुदृढीकरण	६३५	२५४	४०.००

४	३३०१०६४	व्यापार तथा निकासी प्रवर्द्धन केन्द्र	१,४००	८४८	६०.५७
४	३३०१०७४	तातोपानी भंसार निरिक्षण स्टेशन	२१६,०००	०	०.००
४	३३०१०८४	नेपाल भारत क्षेत्रीय व्यापार तथा पारवहन आयोजना	१२८,७१५	३०,७१०	२३.८६
		जम्मा	४८७,१३५	१६५,२३५	३३.९२

१२. आ.व. २०७१/०७२ को बजेट बक्तव्यमा उल्लेखित नीति तथा कार्यक्रमको पहिलो दश महिनाको प्रगति विवरण:

सि.नं.	ब. ब. को बुदा नं.	क्रियाकलाप नीति तथा कार्यक्रम	२०७२ बैशाखसम्मको प्रगति विवरण
१	४०	नेपालबाट सफ्टवेर वा कुरियरबाट अन्य सामान निर्यात गरेमा अनलाइन भुक्तानी ल्याउन पाइने गरी कानुनी व्यवस्था मिलाउने।	ऐन निर्माणका लागि समिति गठन कार्य अघि बढाइएको छ।
२	१५०	तुलनात्मक र प्रतिस्पर्धी लाभका वस्तुहरूको उत्पादन र निर्यात बढाउन वाणिज्य नीति र नेपाल व्यापार एकीकृत रणनीति, २०१० को पुनरावलोकन गर्ने।	व्यापारघाटा न्यूनिकरणमा सहयोग पुग्ने गरी वाणिज्य नीति, २०६५ को पुनरावलोकन अन्तिम मस्यौदा तयार भै रायका लागि अर्थ मन्त्रालय र कानुन मन्त्रालयमा पठाईएको तथा र NTIS २०१० पुनरावलोकनका लागि विज्ञहरूसँग छलफल भैरहेको छ।
३	१५७	स्वदेशी वस्तुहरू सरकारी निकायहरूले खरिद गर्दा प्रचलित वजार मूल्यभन्दा १५ प्रतिशतसम्म बढी भए पनि खरिद गर्नुपर्ने व्यवस्थालाई अनिवार्य गरी यसको कार्यान्वयनको अनुगमन गर्ने।	निर्देशिका तयार भै लागू भएको छ।

४	१५८	तेस्रो मुलुकको निर्यातमा दिइदै आएको निर्यात प्रोत्साहनलाई निरन्तरता दिने।	निकासी प्रोत्साहनले निरन्तरता पाएको छ।
५	१५८	सिन्धुपाल्चोकको लार्छामा निर्माणाधीन सुख्खा बन्दरगाह निर्माण सम्पन्न गर्ने।	लार्छामा निर्माणाधीनसुख्खा बन्दरगाहको ८० प्रतिशत, पुलको ५५ प्रतिशत र सडकको २० प्रतिशत काम सम्पन्न भएकोमा २०७२ साल बैशाख १२ गतेको भुकम्पबाट संरचनामा क्षति हुनाको साथै काममा अवरोध।
६	१५८	रसुवामा आन्तरिक कन्टेनर डिपोको निर्माण कार्य शुरू गर्ने।	टोपोग्राफिकल सर्भे पूरा गरी प्रतिवेदन प्राप्त भएको छ।
७	१५८	सिन्धुपाल्चोकको बाह्रबिसेमा अन्तर्राष्ट्रियस्तरको प्रयोगशाला सहितको क्वारेन्टाइन स्थापना गरी नेपाली उत्पादन चीनमा सहज निर्यात गर्ने प्रबन्ध मिलाउने।	क्वारेन्टाइन स्थापनाको लागि चीन सरकारसंग अनुरोध भएको छ।
८	१५९	काठमाडौंको चोभारमा अन्तर्राष्ट्रियस्तरको प्रदर्शनीस्थल र काठमाण्डौं प्रवेश गर्ने दुवानी साधनहरूलाई व्यवस्थित गर्न आन्तरिक कन्टेनर डिपो निर्माणका लागि प्रारम्भिक कार्यको थालनी गर्ने।	चोभार स्थित ८१६.४ रोपनी जग्गा नेपाल सरकारको स्वामित्वमा ल्याउने मं.प.बाट निर्णय भै औद्योगिक विकास निगमलाई जग्गाको मुल्य उपलब्ध गराई नामसारीको लागि भूमिसुधार मन्त्रालयमा अनुरोध गरी पठाइएको। CFS निर्माणको लागी विश्व बैंकसँग सहकार्य गरी सर्भे डिजाईनको लागी ToR परिमार्जनको क्रममा रहेको छ।

९	१६०	पेट्रोलियम पदार्थको आपूर्तिलाई सहज बनाउन रक्सौलदेखि अमलेखगञ्जसम्म पेट्रोलियम पाइपलाइन निर्माण कार्य आगामी आर्थिक वर्षमा शुरू गर्ने।	MOU को ड्राफ्ट नेपाल सरकारबाट स्वीकृत भै नेपाल र भारत सरकारबिच प्रस्तुत गर्न तयारी अवस्थामा रहेको छ।
१०	१६०	पेट्रोलियम पदार्थको आपूर्ति र भण्डारणमा निजी क्षेत्रलाई संलग्न गराउने।	पेट्रोलियम पदार्थको कारोवार ऐनको मस्यौदा तयार गरी सरोकारवालाहरूसँग सुझाव लिने कार्य भैरहेको छ।
११	१६०	पेट्रोलियम पदार्थको कारोवारलाई व्यवस्थित गर्न र नियमनलाई प्रभावकारी बनाउन पेट्रोलियम पदार्थको कारोवार सम्बन्धी कानून तर्जुमा गर्ने।	पेट्रोलियम पदार्थको कारोवार ऐनको मस्यौदा तयार गरी सरोकारवालाहरूसँग सुझाव लिने कार्य भैरहेको छ।
१२	१६०	काठमाडौं उपत्यकामा पेट्रोलियम पदार्थको भण्डारण क्षमता बढाउने। पेट्रोलियम पदार्थ ढुवानी गर्ने ट्याङ्करहरूमा सुरक्षित सिल प्रणाली जडान गरी चुहावट नियन्त्रण गर्ने।	थानकोट डिपोमा ७० कि.ली. क्षमताका १० थान टैंक थप गर्ने योजना रहेको। सिल प्रणालीलाई प्रतिस्थापन गरी लर्किंग प्रणालीलाई प्रयोगमा ल्याउन टेण्डर आव्हान गर्ने प्रक्रियामा रहेको छ।
१३	१६१	आगामी आर्थिक वर्षभित्रै काठमाडौं उपत्यकामा गुडने सरकारी सवारी साधनहरूले प्रयोग गर्ने पेट्रोलियम पदार्थमा १० प्रतिशत इथानोल मिसाउनुपर्ने अनिवार्य व्यवस्था गर्ने।	NAST बाट प्रस्तावना प्राप्त भै अध्ययनको क्रममा रहेको छ।

विज्ञान, प्रविधि तथा वातावरण मन्त्रालय

१. पृष्ठभूमि:

राष्ट्रको सर्वाङ्गीण विकासका लागि विज्ञान तथा प्रविधिको विकास र उपयोगका साथै विकराल बन्दै गइरहेको वातावरणीय तथा जलवायु परिवर्तनको समस्यालाई सम्बोधन गर्दै विकासका कार्यक्रमलाई दिगोरूपमा निरन्तरता दिनु अपरिहार्य भएको छ । यसका लागि यस मन्त्रालयले वातावरण संरक्षण तथा जलवायु परिवर्तनको प्रभाव अनुकुलन गर्दै समष्टिगत विकासका लक्ष्यहरू हासिल गर्ने गरी प्राकृतिक श्रोत तथा साधनहरूको परिचालन, वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनलाई संस्थागत गर्दै लैजाने ओजन तहलाई नाश गर्ने पदार्थहरूको पैठारीमा रोक लगाउने, वायु, जल तथा ध्वनी प्रदुषणलाई न्यूनीकरण गर्दै लैजाने, विषादीको सुरक्षित विसर्जन गर्ने एवं वातावरण तथा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी राष्ट्रिय तथा स्थानीय अनुकुलनका कार्यक्रमहरूलाई विगत देखि निरन्तरता दिदै आएको छ ।

नेपालमा यस क्षेत्रको विकास एवं विस्तारका लागि विगत ३/४ दशक देखि संस्थागत, नीतिगत एवं कार्यगत प्रयासहरू हुँदै आएका छन्। सर्वप्रथम विज्ञान र प्रविधिको आविष्कार अन्वेषण तथा प्रवर्द्धन र विकासका लागि वि.सं. २०२३ सालमा एउटा उच्चस्तरीय विज्ञान तथा प्रविधि परिषद् र वि.सं. २०३९ मा विज्ञान तथा प्रविधि प्रज्ञा प्रतिष्ठान जस्ता संगठनात्मक संरचना स्थापना गरियो । संस्थागत प्रयासका रूपमा २०५२ सालमा जनसंख्या तथा वातावरण मन्त्रालयको स्थापना, २०५३ साल जेष्ठ २ गते विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयको गठन, २०६१ सालमा वातावरण, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयको गठन भयो । मिति २०६६ जेष्ठ २९ गते वातावरण मन्त्रालय र विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयको रूपमा छुट्टा छुट्टै मन्त्रालय गठन भएकोमा २०६९/२/५ गते पुनः दुबै मन्त्रालय गाभिन पुगी विज्ञान, प्रविधि तथा वातावरण मन्त्रालय संचालन हुँदै आएको छ। तत्पश्चात मन्त्रालयले विज्ञान र प्रविधि, सूचना प्रविधि, नविकरणीय उर्जा, वातावरण एवं जलवायु परिवर्तन तथा वातावरण संरक्षणका क्षेत्रहरूमा महत्वपूर्ण कार्यहरू गर्दै आइरहेको छ।

२. दृष्टिकोण:

- विज्ञान तथा प्रविधि र सूचना प्रविधिको अनुसन्धान, विकास र प्रयोगलाई सामाजिक र आर्थिक विकासका पक्षसंग आवद्ध गर्ने । ।
- वातावरण व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाई स्वच्छ एवं स्वस्थ वातावरण सिर्जना गर्न तथा प्राकृतिक श्रोत एवं साधनको विवेकशील प्रयोगद्वारा दिगो विकास हासिल गर्नुका साथै जलवायु परिवर्तन वारे सिर्जित प्रतिकूल प्रभावहरूलाई न्यूनीकरण एवं अनुकुलित बनाउदै लैजाने ।

- वैकल्पिक ऊर्जा प्रविधिको विकास र विस्तार द्वारा अगामी २० वर्षभित्र कुल उर्जा खपतमध्ये १० प्रतिशत र विद्युतको पहुँच पुग्ने जनसंख्यामध्ये ३० प्रतिशतलाई नविकरणीय उर्जाबाट विद्युत पुर्याउने।

३.उद्देश्य:

- विज्ञान तथा प्रविधिको समुचित विकास, अनुसन्धान तथा प्रयोग गरी सोको माध्यमद्वारा विकास निर्माण तथा श्रोत साधनको उपयोगमा जोड दिदै गरिवी न्यूनीकरण, वातावरण संरक्षण, प्राकृतिक प्रकोप न्यूनीकरण तथा रोजगारीका अवसर सिर्जना गरी जनताको जीवनस्तर उकास्ने ।
- हरित विकासको अवधारणालाई प्रोत्साहन दिई मानवीय क्रियाकलाप र विकास निर्माणलाई वातावरण मैत्री बनाउदै जलवायु परिवर्तनबाट हुने प्रतिकूल असरलाई न्यूनीकरण गर्ने एवं अनुकूलित बनाउने ।
- वैकल्पिक ऊर्जालाई आर्थिक तथा सामाजिक क्रियाकलापसंग आवद्ध गरी ग्रामीण जनताको जीवनस्तर सुधार तथा रोजगारी एवं उत्पादकत्वमा वृद्धि गरी परम्परागत ऊर्जाको निर्भरतालाई कम गर्दै दिगो वातावरण विकासमा जोड दिने ।
- विद्युतीय सुशासनको अवधारणालाई कार्यान्वयन गर्दै सूचना प्रविधिलाई ग्रामीणस्तरसम्म पुर्याउने ।

४. रणनीति

- वातावरणीय नीति नियमको परिमार्जन र संस्थागत क्षमता विकास गरी दीगो विकासलाई प्रवर्द्धन गर्ने ।
- विकास कार्यक्रममा वातावरण व्यवस्थापनलाई आन्तरिकीकरण गरी भरपर्दो र अनुभव गर्न सक्ने विकासको कार्यक्रमलाई अगाडि बढाउने ।
- वातावरणीय व्यवस्थापनको सम्बन्धमा भएका राष्ट्रिय/अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिवद्धतालाई ठोस कार्यान्वयनको माध्यमले राष्ट्रको विश्वसनियतामा अभिवृद्धि गर्ने ।
- मौसम भविष्यवाणी प्रणाली भरपर्दो बनाई जलवायु परिवर्तन तथा वातावरणीय प्रभावको न्यूनीकरणमा जोड दिने ।
- वातावरण प्रवर्द्धन तथा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी अध्ययन/अनुसन्धानमा जोड दिदै भएका नकारात्मक असरलाई कम गर्ने ।
- ग्रामीण ऊर्जाको समुचित र दिगो विकास गर्ने ।
- वैकल्पिक ऊर्जाका माध्यमबाट ग्रामीण जनताको आर्थिक तथा सामाजिक अवस्थामा सुधार तथा वातावरणीय दिगोपनामा सहयोग पुर्याउने खालका एकीकृत कार्यक्रमहरूलाई प्राथमिकता दिने ।
- विज्ञान तथा प्रविधिको क्षेत्रमा जनशक्तिको संस्थागत विकास तथा आवश्यक कानून निर्माणका लागि जोड दिने ।
- विज्ञान प्रविधिको विकासका लागि सार्वजनिक निजी साझेदारीमा जोड दिने ।
- विद्युतीय शासनको माध्यमले सुशासनलाई टेवा पुर्याउने र यसको प्रयोगलाई ग्रामीण तहसम्म पुर्याउने ।

५. कार्यक्षेत्र:

नेपाल सरकार कार्य विभाजन नियमावली, २०६९ बमोजिम यस मन्त्रालयलाई निर्दिष्ट गरिएका कार्यहरु देहायनुसार रहेका छन् ।

- वातावरण, विज्ञान र प्रविधि सम्बन्धी नीति, योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कन ।
- वातावरण, विज्ञान र प्रविधिसम्बन्धी अध्ययन तथा अनुसन्धान र सर्वेक्षण ।
- वातावरण, विज्ञान र प्रविधिसम्बन्धी राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय संस्थासँग सम्पर्क र समन्वय ।
- सरकारी तथा गैरसरकारी संघ संस्थाद्वारा कार्यान्वयन गरिएका वातावरण, विज्ञान र प्रविधिसम्बन्धी कार्यक्रमको मूल्याङ्कन तथा समीक्षा ।
- वातावरण, विज्ञान र प्रविधि सम्बन्धी जनशक्तिको विकास र उपयोग ।
- विज्ञान र प्रविधिको विकास तथा विस्तारका कार्यक्रम ।
- वातावरण, विज्ञान र प्रविधिको क्षेत्रमा भएका प्रगतिको अन्वेषण तथा अनुसन्धान ।
- वातावरण, विज्ञान र प्रविधि सम्बद्ध विश्वविद्यालयसँग सम्पर्क तथा समन्वय ।
- विज्ञान र प्रविधिसँग सम्बन्धित सामाग्रीको उत्पादन, आपूर्ति तथा व्यवस्थापन ।
- अत्याधुनिक प्रविधि विषयक तथ्याङ्क सङ्कलन, प्रशोधन र सर्वेक्षण ।
- वातावरण, विज्ञान र प्रविधि विषयक द्विपक्षीय र बहुपक्षीय सम्झौता तथा समझदारीपत्र ।
- जल तथा मौसम विज्ञान विषयक अध्ययन, अनुसन्धान र भविष्यवाणी ।
- सुचना प्रविधिको विकास तथा विस्तार ।
- परमाणविक (Nuclear) विधिको उपयोग तथा प्रवर्द्धन र त्यसको अनुगमन, नियन्त्रण र नियमन ।
- रासायनिक पदार्थको उपयोग तथा प्रवर्द्धन र त्यसको अनुगमन, नियन्त्रण र नियमन ।
- जैविक प्रविधिको अध्ययन, अनुसन्धान, प्रवर्द्धन विकास, उपयोग र नियमन ।
- अन्तरीक्ष विज्ञानसम्बन्धी अध्ययन तथा अनुसन्धान ।
- जलवायु परिवर्तन ।
- प्रदुषण नियन्त्रण, वातावरण संरक्षण र सन्तुलन ।
- सुचना प्रविधिसम्बन्धी राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय संस्था ।
- नेपाल विज्ञान तथा प्रविधि प्रज्ञा प्रतिष्ठान ।
- विज्ञान तथा प्रविधि परिषद् ।
- राष्ट्रिय विधि विज्ञान प्रयोगशाला ।
- प्लानेटोरियम, वेधशाला र विज्ञान सङ्ग्रहालय ।
- वैकल्पिक ऊर्जा प्रवर्द्धन केन्द्र ।

६. कानुनी व्यवस्था:

❖ नीति

- विज्ञान तथा प्रविधि नीति, २०६१ ।
- ग्रामीण उर्जा नीति, २०६३ ।
- जलवायु परिवर्तन नीति, २०६७ ।
- सूचना प्रविधि नीति, २०६८ ।
- राष्ट्रिय परमाणु नीति, २०६४ ।
- जैविक प्रविधि नीति, २०६३ ।
- नविकरणीय उर्जा अनुदान नीति २०६९ ।

❖ ऐन

- वातावरण संरक्षण ऐन, २०५३ ।
- विद्युतीय कारोवार ऐन, २०६३ ।
- नेपाल विज्ञान तथा प्रविधि प्रज्ञा प्रतिष्ठान ऐन, २०४८ ।

❖ नियम

- वातावरण संरक्षण नियमावली, २०५४ ।
- विद्युतीय कारोवार नियमावली, २०६४ ।
- नेपाल विज्ञान तथा प्रविधि प्रज्ञा प्रतिष्ठान नियमावली, २०६४ ।

❖ गठन आदेश, कार्यविधि, निर्देशिका, मापदण्डहरू

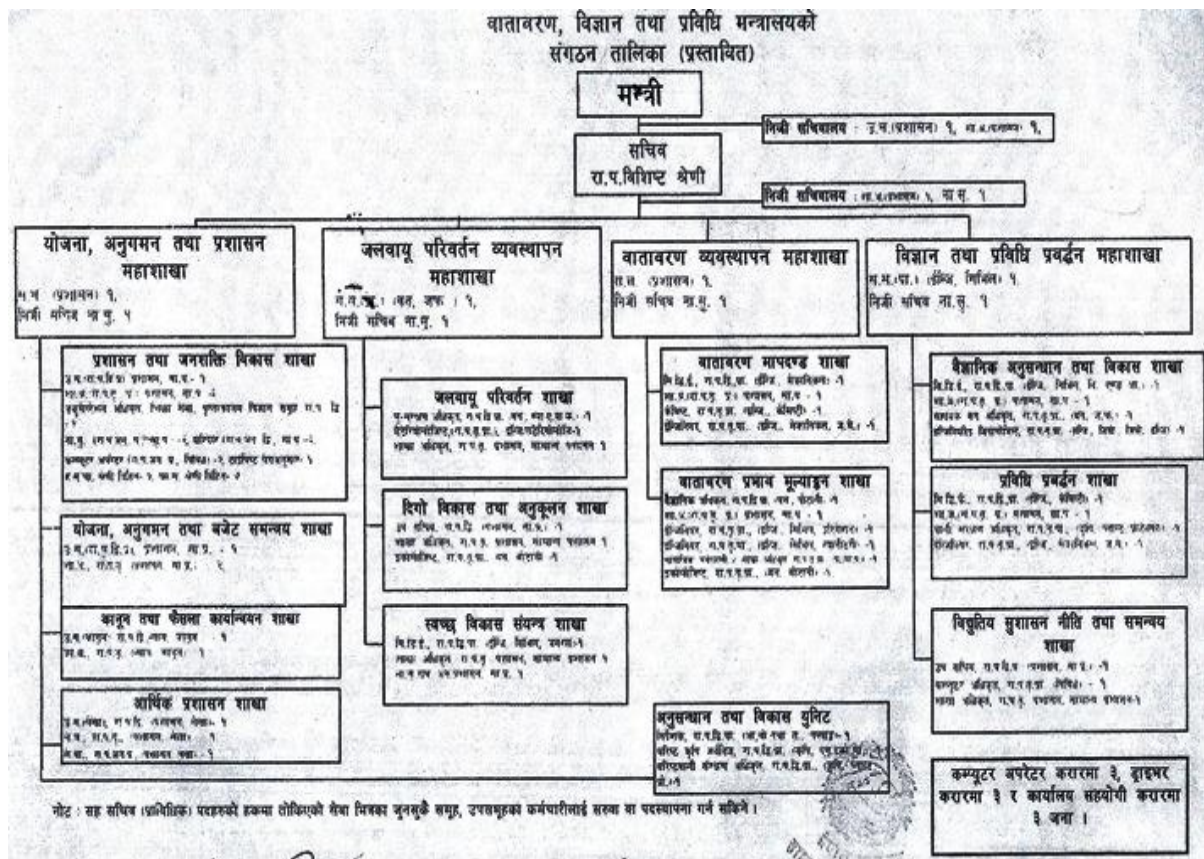
- राष्ट्रिय विधि विज्ञान प्रयोगशाला विकास समिति (गठन) आदेश, २०५२ ।
- वैकल्पिक उर्जा प्रवर्द्धन विकास समिति (गठन) आदेश, २०५३ ।
- वि पि कोईराला प्लानेटोरियम तथा अब्जरभेटरी र विज्ञान संग्रहालय विकास समिति (गठन) आदेश, २०५५ ।
- राष्ट्रिय सूचना प्रविधि विकास समिति (गठन) आदेश, २०५८ ।
- राष्ट्रिय वातावरण प्रभाव मूल्याङ्कन निर्देशिका, इ.स. १९९३ ।
- रोडादुङ्गा व्यवस्थापन निर्देशिका, २०६९ ।
- वातावरण संरक्षण कोष आर्थिक निर्देशिका, २०६५ ।
- प्लाष्टिक झोला (नियमन तथा नियन्त्रण) निर्देशिका २०६८ ।
- नेपाल वातावरण कार्ययोजना, २०५० ।
- संस्थागत सौर्य ऊर्जा प्रणाली अनुदान तथा परिचालन कार्यविधि, २०७० ।
- शहरी सौर्य ऊर्जा प्रणाली अनुदान तथा परिचालन कार्यविधि, २०७० ।
- दुर्गम स्थानका लघु तथा साना जल विद्युत आयोजनाको लागि थप आर्थिक सहयोग परिचालन कार्यविधि, २०७१ ।
- वातावरण संरक्षण ऐन अन्तर्गत विभिन्न २३ वटा मापदण्डहरू मध्ये मुख्य-मुख्य मापदण्डहरू

- वायु गुणस्तर: २०६९ ।
- सवारी प्रदूषण: २०६९ ।
- ध्वनीको गुणस्तर: २०६९ ।
- सिमेण्ट र क्रसर उद्योगबाट निष्काशन भई हावामा जाने धूलो: २०६९ ।
- डिजेल जेनेरेटरबाट निष्काशन भई हावामा जाने धुवा: २०६९ ।
- औद्योगिक ब्वाइलरको सञ्चालनबाट निष्काशन हुने धुवाँ तथा चिमनीको उचाइ सम्बन्धी मापदण्ड: २०६९ ।
- प्रदूषण गर्ने उद्योगहरू सतही पानीमा निष्कासन हुने औद्योगिक एफ्ल्यूएण्ट सम्बन्धी मापदण्डहरू – १३ ओटा ।
- ओजनतह व्यवस्थापन गर्ने तथा पुराना धातु व्यवस्थापन गर्ने मिति २०६८।१०।२२ मा नेपाल राजपत्रमा प्रकाशित सूचना ।
- औद्योगिक एफ्ल्यूएण्ट सम्बन्धी ३ ओटा निर्देशक मापदण्डहरू ।
- औद्योगिक एफ्ल्युयन्ट सतह पानीमा पठाउने सम्बन्धी मापदण्ड, २०५८ ।
- औद्योगिक एफ्ल्युयन्ट सार्वजनिक ढलमा मिसाउने सम्बन्धी मापदण्ड, २०६० ।
- ईटा भट्टा उद्योगबाट निस्कने धुँवा तथा चिमनीको उचाई सम्बन्धी मापदण्ड: २०६४ ।
- प्रयोगमा आइरहेको सवारी साधनको वायु गुणस्तर सम्बन्धी मापदण्ड, २०५४ ।

❖ अन्तराष्ट्रिय सन्धि, सम्झौता, अनुबन्ध तथा सम्मिलनहरू (मुख्य- मुख्य मात्र)

- Structure of the International Atomic Energy, 1957
- Treaty Banning Nuclear Weapon Tests in the Atmosphere; in outer space and under water, 1953
- Convention of the world metrological organization, 1873
- Vienna Convention for the protection of the ozone layer, 1985
- Basel Convention on the control of the Transboundary movements of Hazardous Wastes their disposal, 1987
- Montreal Protocol on the substances that deplete the Ozone layer, 1987
- Amendment to the Montreal protocol on the substances that deplete the Ozone layer, 1990
- United Nations Framework Convention on Climate Change, 1997
- Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change, 1997
- Stockholm Convention Persistent Organic Pollutants, 2001
- अन्तराष्ट्रिय व्यापारमा केही हानीकारक रसायन एवं जीवनाशक विषादीको पूर्व जानकारी गराउने सहमतिको कार्यविधि सम्बन्धी रोटटरडाम महासन्धी ।

७. संगठन संरचना:

द.आ.व. ०७१/७२ मा यस मन्त्रालय/अन्तर्गत सम्पादन गरिएका मुख्य मुख्य कार्यहरू:

❖ वातावरण तथा जलवायु परिवर्तन

- मुलुकको समष्टिगत विकासमा वातावरणीय प्रभाव तथा जलवायु परिवर्तनका अवसर र चुनौतिको उपयुक्त व्यवस्थापन गर्न, वैकल्पिक नवीकरणीय ऊर्जा प्रविधिको दीगो विकास र विस्तार गरी नेपालको ग्रामीण क्षेत्रमा स्वच्छ ऊर्जाको सहज आपूर्ति गर्न, नवीकरणीय ऊर्जा प्रविधिबाट स-साना उद्योग तथा व्यवसायहरू सञ्चालन गरी ग्रामीण जनताको आर्थिक सामाजिक स्थितिमा सुधार ल्याउने तथा हरित विकासका अवधारणा अनुरूप मानवीय क्रियाकलाप र विकास प्रक्रियालाई वातावरण मैत्री बनाउँदै जलवायु परिवर्तनबाट हुने प्रतिकूल असरबाट अनुकूलित हुने सन्दर्भमा स्थानीय जलवायु परिवर्तन सहयोग कार्यक्रम तथा जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना लगायतका विभिन्न कार्यक्रमहरू संचालन हुँदै आएका छन्। जलवायु परिवर्तनबाट प्रतिकूल प्रभाव परेको क्षेत्रलाई ध्यान दिई नेपालले चाल्नु पर्ने कदमको प्रकृतिलाई विचार गरी अनुकुलन, प्रकोप तथा जोखिम न्यूनीकरण, न्युन कार्बन उत्सर्जन र जलवायु समयानुकूलनका कार्यक्रमहरू संचालन हुँदै आएका छन्। यसका लागि राष्ट्रिय अनुकुलन कार्यक्रम र जलवायु परिवर्तन नीति, २०६७ ले निर्दिष्ट गरे बमोजिम मध्यपश्चिमाञ्चल र सुदुरपश्चिमाञ्चलका १४ जिल्लाका ९० वटा गा.वि.स. र ७ वटा नगरपालिकामा स्थानीय अनुकुलन कार्ययोजना (LAPA) तर्जुमा भई कार्यान्वयन भइरहेको छ, जसबाट स्थानीय

जनताको जलवायु परिवर्तनबाट पर्ने असरबाट बच्ने क्षमताको विकास भै उनीहरूको आर्थिक र सामाजिक स्थितिमा सुधार आउने देखिन्छ।

- वातावरण र जलवायु परिवर्तनका लागि क्षमता अभिवृद्धिका कार्यक्रम लगायत चिकित्साजन्य फोहोर व्यवस्थापनको सम्बन्धमा अध्ययन गरी प्रतिवेदन लिने कार्य निरन्तर रूपमा भइरहेकोछ। जलवायु परिवर्तनको प्रतिकूल प्रभाव र जोखिम घटाउने खालका कार्यहरू हुँदै आएका छन ।
- जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी संयुक्त राष्ट्रसंघीय संरचना महासन्धी (UNFCCC) को पक्ष राष्ट्रहरूको २० औं सम्मेलन २०७१ मंसिर १५ देखि २६ गतेसम्म पेरुको राजधानी लिमामा सम्पन्न भइ पहिलो पटक अति कम विकसित राष्ट्रहरूको समूहको २ वर्षे कार्यकालको अध्यक्षताको भूमिका नेपालले कुशलतापूर्वक निभाएको छ। नेपालले सो सम्मेलन र महासन्धि अन्तर्गतका विभिन्न अंगहरूमा भएका वार्ता प्रक्रियाहरूमा सशक्त सहभागिता जनाउँदै नेपालको तर्फबाट पर्वतीय मुद्दालाई उठाएको छ भने नेपाल Adaptation Fund Board मा वैकल्पिक सदस्यको रूपमा मनोनयन भएको छ।
- एकपटक वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन स्विकृत भइसकेको प्रस्तावमा कुनै कारणवस पुरक वातावरणीय मूल्यांकन गर्नुपर्ने अवस्था सृजना भई वातावरणमा उल्लेखनीय प्रभाव नपर्ने आंशिक रूपमा भौतिक पूर्वाधार, डिजाइन, स्वरूप परिमार्जन गर्ने वा संरचना स्थानान्तरण गर्ने वा संरचना , वन क्षेत्र तथा रुख कटान संख्या थपघट गर्ने वा आयोजनाको लागत, क्षमता वा क्षेत्र थपघट गर्न आवश्यक भइ जलविद्युत लगायत विभिन्न आयोजनाहरूको पूरक EIA गर्ने सम्बन्धमा व्यवस्थापिका संसद वातावरण संरक्षण समिति र मुख्य सचिवज्यूको अध्यक्षतामा रहेको आयोजना सहजीकरण समितिको परामर्श र यस मन्त्रालयको प्रस्तावमा नेपाल सरकार (मन्त्रिपरिषद्)बाट पूरक वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन सम्बन्धी निर्देशिका, २०७१ स्वीकृत भई लागू गरिएको छ।
- नेपाल सरकारका मुख्य सचिव श्री लीलामणी पौडेलको अध्यक्षतामा मिति २०७१।५।४ गते बसेको सचिव बैठकबाट २०७१ भाद्र २२ गते निजामती सेवा दिवसको दिनदेखि नेपाल सरकारका कार्यालय परिसर र निवास क्षेत्रलाई प्लाष्टिकको झोलामुक्त क्षेत्र घोषणा गर्ने निर्णय भए अनुसार २०७१ साल भाद्र २२ गतेदेखि नेपालका सरकारी निकायहरू तथा निवासमा प्लाष्टिक झोला प्रतिबन्ध लगाउन निरन्तर अनुगमन गर्दै आईएको छ। त्यसैगरी प्लाष्टिक झोलाले मानव स्वास्थ्य र वातावरणमा पार्ने नकारात्मक असरहरूलाई न्यूनीकरण गर्दै जाने उद्देश्य अनुसार प्लाष्टिक झोला (नियमन तथा नियन्त्रण निर्देशिका), २०६८ मा संशोधन गरी नेपालभर ३० माइक्रोनभन्दा पातला झोलाहरूको उत्पादन आयात, भण्डारण बिक्री वितरण तथा प्रयोगमा रोक लगाई अनुगमन गर्दै आईएको छ।
- काठमाण्डौ उपत्यकामा प्लाष्टिक झोलाले पारेको नकारात्मक वातावरणीय असरलाई तत्काल नियन्त्रण गर्न आवश्यक देखिएकोले मिति २०७१।०५।०९ को व्यवस्थापिका संसद, वातावरण संरक्षण समितिबाट नेपाल सरकारलाई प्राप्त निर्देशन कार्यान्वयन गर्नका लागि काठमाण्डौ उपत्यकालाई

- प्लाष्टिक झोला मुक्त क्षेत्र घोषणा गर्ने निर्णय २०७२ साल बैशाख १ गतेदेखि कार्यान्वयन गर्ने गरी कार्ययोजना सहित सरोकारवालाहरूको समन्वयमा विभिन्न कार्यक्रमहरू संचालन भैरहेका छन् ।
- वातावरण संरक्षण ऐन, २०५३ तथा नियमावली, २०५४ बमोजिम प्रस्ताव स्वीकृत नगराई संचालन भएका विभिन्न आयोजनाहरूलाई सजाय गरी सो ऐन तथा नियमावलीको प्रभावकारी कार्यान्वयन पहल गरिएको । उक्त ऐननियमलाई समय सापेक्ष बनाउनेगरी संशोधनको कार्य प्रारम्भ गरिएको छ ।
 - मन्त्रालयले पेन्टमा हुने अत्यन्तै जोखिमपूर्ण रसायन लेडको मात्रा निर्धारण सम्बन्धी मापदण्डको सूचना मिति २०७१/९/७ मा नेपाल राजपत्रमा प्रकाशन गरेको छ ।
 - नेपाल सरकारले ओजन तहलाई नष्ट गर्ने पदार्थको खपतमा क्रमिक रूपमा न्यूनीकरण गर्दै जाने प्रतिबद्धता जनाए अनुसार मन्त्रालयले मिति २०७१/९/७ मा नेपाल राजपत्रमा हाइड्रोक्लोफ्लोरो कार्बन विस्थापन योजना सम्बन्धी सूचना प्रकाशन गरेको छ ।
 - मन्त्रालयले मिति २०७१/९/७ गते नेपाल पक्ष राष्ट्र भएको वासेल महासन्धिमा समेत उल्लेखित एस्वेस्टोस प्रतिबन्ध सम्बन्धी सूचना प्रकाशन गरेको छ ।
 - जोखिमपूर्ण पदार्थहरू (विशेषतः अस्पतालजन्य) को वातावरण मैत्री तवरले उचित विसर्जन गर्न भूमिकरण प्रविधि प्रयोग हुने इन्सिनिरेटरको सञ्चालन, सञ्चालनबाट निष्कासन हुने धुँवा र चिम्लीको उचाइ सम्बन्धी मापदण्ड सिफारिस गरिएको छ ।
 - जोखिमपूर्ण पदार्थहरू उत्सर्जन गर्ने विभिन्न प्रकृयाहरूको बृद्धि हुँदै जाँदा यसको वातावरण मैत्री व्यवस्थापन गर्न टड्कारो आवश्यकता महसुस गरी जोखिमपूर्ण पदार्थ व्यवस्थापन नीति, २०७१ र जोखिमपूर्ण पदार्थ व्यवस्थापन नियमावली, २०७१ मस्यौदा तयार भएको छ ।
 - विकास आयोजनालाई वातावरण मैत्री बनाउनाका लागि यस मन्त्रालयले यो अवधिमा (८ महिनामा) ७ वटा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन सम्बन्धी प्रस्ताव र १८ वटा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रस्ताव सम्बन्धी कार्य सूची स्वीकृत गरेको छ ।
 - त्रिभुवन विश्वविद्यालय, पोखरा विश्वविद्यालय, काठमाण्डौ विश्वविद्यालयसंग समन्वय गरी शिक्षा मन्त्रालयको सहयोग र साझेदारीमा स्नातक र स्नातकोत्तर तहका पाठ्यक्रममा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी विषय समावेश गरी अध्ययन अध्यापन कार्यको थालनी भएको छ ।
 - माध्यमिक तहको अनिवार्य विज्ञान कक्षा ९ र १० को पाठ्यक्रममा जलवायु परिवर्तन विषय समावेश गरिएको छ ।
 - दिगो उपभोग र उत्पादन सम्बन्धी राष्ट्रिय नीतिको मस्यौदा तयार भएको छ ।
 - वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन कार्य छिटो छरितो र अध्याबधिक बनाउन छुट्टै सफ्टवेयर बनाई त्यस्तो प्रतिवेदन स्वीकृति प्रक्रिया सम्बन्धी (आन्तरिक) कार्यविधि, २०७१ कार्यान्वयनमा ल्याईएको छ ।
 - वातावरणीय प्रदूषण नियन्त्रण गर्न एवम् वातावरण संरक्षणमा सहयोग पुऱ्याउने उद्देश्यले नेपालभर सञ्चालित २८ वटा उद्योग/प्रतिष्ठानहरूको अनुगमन /निरीक्षण गरी ४४ वटा नमूना परीक्षणबाट

वातावरणीय मापदण्ड अनुरूप सञ्चालन नभएका उद्योग/प्रतिष्ठानहरूलाई वातावरणीय मापदण्ड अनुरूप सञ्चालन गर्न निर्देशन दिइएको छ ।

- वातावरण प्रदूषण गर्ने एवम् वातावरणीय मापदण्ड पालना नगर्ने दुई वटा उद्योगहरू (बेष्ट प्लाष्टिक उद्योग र आदर्श निर्माण कम्पनि) लाई क्रमशः रु २५,०००।— र रु ५०,०००।— जरिवाना गरी असुल उपर गरिएको छ ।
- सार्वजनिक सञ्चार माध्यम मार्फत वातावरण संरक्षण सम्बन्धी सन्देशमुलक सामग्री प्रचारप्रसार गरी सर्वसाधारणलाई वातावरण सम्बन्धी जनचेतना जगाउनुका साथै तत्सम्बन्धि कानुनी प्रावधानका बारेमा जानकारी गराइएको छ ।
- वागमती नदी लगायत उपत्यकाका अन्य नदीहरूको सरसफाइ कार्यमा संलग्न हुदै नदी तट संरक्षण एवं वरपरको वातावरण संरक्षण गर्ने उदेश्यका साथ वागमती उद्यान स्थापना गरी संरक्षण र विकास गरिएको छ ।
- झापा, मोरङ, सुनसरी, मकवानपुर, चितवन, पर्सा, बारा, नवलपरासी, रुपन्देही, कपिलवस्तु, दाङ, नेपालगञ्ज, कैलाली, कञ्चनपुर र रौतहट जिल्लामा अवस्थित १०० भन्दा बढी विभिन्न प्रकारका उद्योगहरूको स्थलगत वातावरणीय निरीक्षण एवं अनुगमन गर्दा अधिकांश उद्योगहरूले वातावरणीय मापदण्डहरूको पालना नगरेको पाइएकोले उद्योगहरूले पालना गर्नुपर्ने शर्तको विवरणसहित समय सीमा तोकी कार्यान्वयनका लागि सम्बन्धित उद्योगहरूलाई निर्देशन दिइएको छ ।
- काठमाण्डौ उपत्यकाका अस्पतालबाट निष्काशित अस्पतालजन्य हानिकारक फोहोरमैलाको इन्भेन्ट्री तयार गरिएको छ ।
- बाँसबारीस्थित न्यूरो हस्पिटल,मीनभवनस्थित सिभिल सर्भिस हस्पिटल, सुर्खेतस्थित वीरेन्द्रनगर खानेपानी आयोजना र लुम्बिनी मेडिकल कलेज, पाल्पा र चितवन मेडिकल कलेज, चितवनको EIA Audit सम्पन्न गरिएको । चितवन, नवलपरासी, मोरङ, सुनसरी, काठमाण्डौ, बारा र पर्सा स्थित विभिन्न उद्योगहरूबाट निष्काशित फोहोर पानीको नमूना संकलन एवं विश्लेषण गरी मापदण्ड अनुरूपका नभएका उद्योगहरूलाई मापदण्ड अनुरूप सञ्चालन गर्न निर्देशन दिइएको छ ।
- मौसमी प्रारूप प्रयोग गरी ३ दिने गणितिय मौसम पूर्वानुमान गर्ने कार्यक्रम परीक्षणको अन्तिम चरणमा पुगेको छ ।
- हवाई उड्डयनका लागि द्रुत रूपमा मौसमी सूचना प्रदान गर्न काठमाण्डौ, विराटनगर र नेपालगञ्जमा पूर्ण सुविधा सम्पन्न स्वचालित मौसमी केन्द्रको स्थापना कार्य सम्पन्न भएको छ ।
- नारायणी, पश्चिम राप्ती, कर्णाली र कोशी नदीमा स्थापित भएको बाढी पूर्व सूचना प्रणालीको सफल कार्यान्वयनबाट जनधनको क्षति न्युनिकरणमा सहयोग पुगेको छ ।
- माहाकाली नदीमा पूर्व सूचना प्रणालीका अतिरिक्त देशका अन्य ४ नदिमा स्वचालित जल टेलिमेट्रि केन्द्रको स्थापना र सञ्चालन गरिएको छ ।

- सर्वसाधारणका लागि दैनिक मौसम सम्बन्धी जानकारीका लागि नोटिस बोर्ड सेवा (१६१८०७०७३३३३३३, १६१८०८३५२३५१९, १६१८०२५५२०२७२) सञ्चालन गरिएको छ।

❖ विज्ञान तथा सूचना प्रविधि

- विज्ञान, प्रविधिलाई राष्ट्रिय जीवनको मूलप्रवाहमा ल्याउनको लागि नेपाल सरकार (सम्माननीय प्रधानमन्त्रीज्यू) को मिति २०७१।०६।२७ को निर्णय अनुसार राष्ट्रिय जैविक प्रविधि, परमाणु प्रविधि, अन्तरिक्ष प्रविधि, सूक्ष्म प्रविधि तथा सूचना प्रविधि सम्बन्धी पाँच वटा राष्ट्रिय सल्लाहकार समिति गठन भई नियमित छलफल, परामर्श गरी कार्ययोजना तयार पार्ने कार्य भइरहेको छ।
- China - South Asia Science & Technology Networking स्थापना भएको छ।
- सम्माननीय प्रधानमन्त्रीज्यूद्वारा वि.पी. कोइराला राष्ट्रिय विज्ञान सङ्ग्रहालय भवनको समुद्घान सम्पन्न भएको छ।
- ई- भिलेज कार्यक्रम व्यवस्थापन तथा संचालनका लागि कार्यविधि तयार गरी माननीय मन्त्रीस्तरबाट स्वीकृत भई यस वर्षको वार्षिक कार्यक्रम बमोजिम देशभरबाट ८ वटा स्थानहरूमा संचालन हुने क्रममा छन्। उक्त ई- भिलेजको स्थापनाबाट ग्रामीण तहसम्म सूचना प्रविधिको पहुँच विस्तार गर्न र शिक्षा, स्वास्थ्य, कृषि जस्ता क्षेत्रहरूलाई स्थानीय स्तरमा सूचना प्रविधिमा आवद्ध गर्न सकिने अवसर प्राप्त भएको छ।
- डिजिटल कन्टेन्टको विकास अन्तर्गत शैक्षिक जनशक्ति विकास केन्द्रको सहकार्यमा शिक्षा सम्बन्धी कक्षा १० को अंग्रेजी, गणित र विज्ञान विषयका विशेषज्ञ शिक्षकले गरेको शिक्षणको श्रव्य दृष्य सामग्री तयार भैरहेको छ।
- ५ वर्षे राष्ट्रिय सूचना प्रविधि मार्गचित्रको मस्यौदा उपर सरकारी तथा निजी क्षेत्रका सरोकारवालाहरू बीचको अन्तर्क्रिया कार्यक्रम गरी प्रतिक्रिया लिने कार्य सम्पन्न भई सकेको छ। अन्तर्क्रियाका अवसरमा प्राप्त सुझावहरू सहितको यस मार्गचित्रको स्विकृति पश्चात सबै सरकारी निकायहरूले आफ्ना क्षेत्रगत योजनाहरू तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्ने छन् जसले आगामी ५ वर्षमा नेपाललाई सूचना प्रविधिको क्षेत्रमा फड्को मार्न मार्गदर्शक दस्तावेजको रूपमा काम गर्ने छ।
- राष्ट्रिय सूचना प्रविधि केन्द्रबाट चालु ८ महिनाको अवधिमा देहाय बमोजिमका कार्यहरू भएका छन्।

क्र.स.	कार्यहरू	जम्मा संख्या	एकाई
१	DNS रजिष्ट्रेशन	९६९	निकायगत
२	वेब तथा एप्लिकेशन होस्टिङ	५०८	निकायगत
३	सरकारी ईमेल प्रदान	९५	निकायगत
४	सिंहदरवारभित्र ईन्टरनेट सेवा प्रदान	५२	निकायगत

५	सर्भर कोलोकेशन सेवा	४७	निकायगत
६	सिंहदरवार ई-गेटपास सिस्टम प्रदान तथा सञ्चालन	४७	निकायगत
७	सूचना प्रविधि सम्बन्धी तालिम प्रदान	२३५०	प्रशिक्षार्थी

- वेब तथा एप्लिकेशन होस्टिङको वातावरण निर्माण गर्न GIDC Server Room को क्षमता अभिवृद्धि गरिएको तथा Server Room Expansion कार्य अगाडि बढाइएको छ । सरकारी सूचना तथा सेवाहरूलाई Single Portal मार्फत प्रदान गर्ने नेपाल सरकारको आधिकारीक वेब पोर्टल (www.nepal.gov.np) सञ्चालन गरिदै आएको छ ।
- एकद्वार प्रणालीबाट व्यावसायीहरूलाई सूचना तथा सेवा प्रदान गर्न विद्युतीय पोर्टल www.licenseportal.gov.np जारी गरि व्यवस्थापन गरिदै आएको छ ।
- नेशनल पोर्टल मार्फत जारी गरिने सेवा तथा सूचनाहरूलाई अध्यावधिक गर्न सबै सरकारी निकायका पदाधिकारीहरूलाई तालिम प्रदान गरी सम्बन्धित निकायबाटै सूचना अपलोड गर्न सकिने व्यवस्था गरिनुका साथै नेशनल पोर्टल सञ्चालन गर्न निर्देशिका तथा Government Interoperability Framework को निर्देशिका तयारी गरिएको छ ।
- दैवीप्रकोप तथा अन्य आपत्कालिन अवस्थामा GIDC मा रहेका सरकारी सूचनाहरूको सुरक्षा गर्न हेटौडामा Disaster Recovery Center निर्माणको लागि द्विपक्षीय सम्झौतामा हस्ताक्षर सम्पन्न भई विस्तृत इन्जिनियरिङ डिजाइन तयार भइरहेको छ ।
- पूर्वी नेपालका ९ र काठमाडौं गरी १० जिल्ला लगायत भारत र चीनका २१५ वटा चियाका नमूनाहरू प्रयोग गरी SSR प्रविधिद्वारा आणुवंशिक विविधता अध्ययन गरिएको छ ।
- १२० वटा isolate गरिएका thermophilic bacteria को morphological characterization गरिएको छ ।
- मिचाहा झार Parthenium hysterophorus को लागि population genetics अध्ययन गर्न SSR PCR optimization गरिएको छ ।
- सगरमाथा राष्ट्रिय निकुञ्ज क्षेत्रका ८६ वटा प्रजातिहरूको बीउ बीजन संकलन गरी २० डिग्री सेन्टिग्रेड तापक्रममा भण्डारण गरेको र १० वटा विभिन्न प्रजातिहरूको Seed Germination Biology अध्ययन गरिएको छ ।

❖ नवीकरणीय/वैकल्पिक ऊर्जा

- नेपाल सरकारले नवीकरणीय तथा वैकल्पिक ऊर्जा क्षेत्रमा अवलम्बन गरेको मुख्य नीतिमा ग्रामीण ऊर्जा नीति, नवीकरणीय ऊर्जा अनुदान नीति, ३ वर्षीय योजना रहेका छन् । उक्त नीतिहरूमा मुख्यतया: देशभित्रै प्रचुर मात्रामा रहेका स्वच्छ, भरपर्दो तथा दिगो ऊर्जाको स्रोत तथा प्रविधिहरूको प्रवर्द्धन, विकास तथा विस्तार गर्न आवश्यक अनुदान रकम उपलब्ध गराउने, प्राविधिक सहायता उपलब्ध गराउने, प्रविधिको हस्तान्तरण गर्ने, निजी क्षेत्र तथा गैरसरकारी संस्थाहरूलाई यसको प्रवर्द्धन

तथा विकासमा संलग्न गराउने रहेका छन् । यस क्षेत्रको लक्ष्यमा आगामी २० वर्षभित्र कूल ऊर्जाको खपत मध्ये १० प्रतिशत नविकरणीय /वैकल्पिक ऊर्जाबाट र विद्युतको पहुँच पुग्ने जनसंख्या मध्ये ३० प्रतिशत नविकरणीय/वैकल्पिक ऊर्जाबाट उपलब्ध गराउन नविकरणीय ऊर्जा प्रविधिको विकास, विस्तार गर्दै वातावरण सन्तुलन, रोजगारी सिर्जना र समावेशी विकासमा योगदान पुऱ्याउने रहेको छ । हाल कूल जनसंख्याको करिव १३ प्रतिशत जनसंख्याले नविकरणीय ऊर्जा स्रोतबाट विद्युत सेवा पाइरहेका छन् ।

- आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा संचालित कार्यक्रमहरू मध्ये वायोग्यास तर्फ ५० हजार प्लान्ट जडान गर्ने वार्षिक लक्ष्य रहेकोमा प्रथम आठ महिनामा २५ हजार ६ सय ६६ वटा प्लान्ट जडान भएका, लघु तथा साना जलविद्युत आयोजनाहरूबाट ४,००० किलोवाट विद्युत उत्पादन गर्ने लक्ष्य रहेकोमा २,२३१ किलोवाट विद्युत उत्पादन भएको, १ लाख २५ हजार सौर्य विद्युत प्रणाली जडान गर्ने लक्ष्य रहेकोमा ५२,४७३ वटा सौर्य प्रणाली जडान गरिएको, ७ हजार सुधारिएको फलामे चुलो जडान गर्ने लक्ष्य रहेकोमा ४,४३२ वटा जडान गरिएको, २०० वटा सौर्य खानेपानी पम्प जडान गर्ने लक्ष्य रहेकोमा १३ वटा जडान गरिएको, ७५० वटा सुधारिएको पानी घट्ट जडान गर्ने लक्ष्य रहेकोमा ६४१ वटा जडान गरिएको छ । माथि उल्लिखित कार्यक्रमबाट करिव ६३ हजार ६२८ घरपरिवारहरूलाई विद्युत सेवा उपलब्ध भएको, ३० हजार ९८ घरपरिवारहरूलाई खाना पकाउने स्वच्छ इन्धन तथा प्रविधि उपलब्ध भएको र करिव ६५० घरपरिवारहरूलाई खानेपानी उपलब्ध भएको छ । यसको अतिरिक्त ग्रामीण क्षेत्रमा स्वच्छ ऊर्जाबाट सर्वसाधारण जनताहरूको शिक्षा, स्वास्थ्य तथा वातावरणमा सुधार आएको छ ।

१०. आर्थिक वर्ष २०७०/०७१ मा विनियोजित बजेट एवं खर्चको यथार्थ विवरण:

चालु खर्च

रु. हजारमा

सि.नं.	व.उ.शि.नं.	कार्यक्रम	कायम बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत
१	३३१०११३	विज्ञान, प्रविधि तथा वातावरण मन्त्रालय	८८,१७४	५०,८१६	५७.६३
२	३३१०१२३	जल तथा मौसम विज्ञान विभाग	३६,२८३	३५,१७६	९६.९५
३	३३१०१५३	सूचना प्रविधि विभाग (सूचना प्रविधि पार्क समेत)	३५,६४१	२७,२५२	७६.४६
४	३३१०१६३	राष्ट्रिय विधिविज्ञान प्रयोगशाला	१९,२६२	१८,५५३	९६.३२
५	३३१०१७३	वातावरण विभाग	५१,५९७	३४,२२९	६६.३४
६	३३११०२३	जल विज्ञान कार्यक्रम	२०,५०२	१८,४२२	८९.८५
७	३३११०३३	हावापानी विज्ञान कार्यक्रम	४१,८६१	३२,९२६	७८.६६
८	३३११०४३	मौसम पूर्वानुमान कार्यक्रम	५,७४३	४,२१८	७३.४५

९	३३११०५३	बाढी भविष्यवाणी	९,८७८	५,२०६	५२.७०
१०	३३११०६३	प्रमाणीकरण नियन्त्रकको कार्यालय	११,८९३	७,६०४	६३.९४
११	३३११०८३	वैकल्पिक उर्जा प्रवर्द्धन केन्द्र	५७८,९९१	५४९,३६१	९४.८८
१२	३३१११०३	राष्ट्रिय ग्रामीण तथा नवीकरणीय उर्जा कार्यक्रम	३,१५८,००५	२,६४७,१८०	८३.८२
१३	३३१११६३	राष्ट्रिय सूचना प्रविधि केन्द्र	३२,८९९	२७,६०६	८३.९१
१४	३३११२२३	सुधारिएको ग्रामीण उर्जा सेवा कार्यक्रम कावेली प्रसारण आयोजना	२२,०६०	१५,९३१	७२.२२
१५	३३११२३३	जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना	८१,९१७	१३,६०४	१६.६१
१६	३३११२५३	नेपाल विज्ञान तथा प्रविधि प्रज्ञा प्रतिष्ठान	१७५,७००	१७५,७००	१००.००
१७	३३११२६३	बी.पी. कोइराला प्लानेटोरियम	२३,०३९	१३,१५९	५७.१२
१८	३३११२७३	नेपाल जलवायु परिवर्तन सहयोग कार्यक्रम	५४०,८००	३६५,११७	६७.५१
		जम्मा	४,९३४,२४५	४,०४२,०६०	८१.९२

पूँजिगत खर्च

रु. हजारमा

१	३३१०११४	विज्ञान, प्रविधि तथा वातावरण मन्त्रालय	११,०००	७,३२६	६६.६०
२	३३१०१२४	जल तथा मौसम विज्ञान विभाग	३,३००	२,३७७	७२.०३
३	३३१०१५४	सूचना प्रविधि विभाग (सूचना प्रविधि पार्क समेत)	१५,४००	१५,३८२	९९.८८
४	३३१०१६४	राष्ट्रिय विधिविज्ञान प्रयोगशाला	६,७५०	६,७४२	९९.८८
५	३३१०१७४	वातावरण विभाग	२०,८९५	१४,२४९	६८.१९
६	३३११०२४	जल विज्ञान कार्यक्रम	२०,१००	१४,६८५	७३.०६
७	३३११०३४	हावापानी विज्ञान कार्यक्रम	१५,३००	१३,७४८	८९.८६
८	३३११०४४	मौसम पूर्वानुमान कार्यक्रम	७,८००	६,४६८	८२.९२
९	३३११०५४	बाढी भविष्यवाणी	५,०००	४,८२७	९६.५४
१०	३३११०६४	प्रमाणीकरण नियन्त्रकको कार्यालय	६५,७५०	१३,८९६	२१.१३
११	३३११०८४	वैकल्पिक उर्जा प्रवर्द्धन केन्द्र	११,७००	६,६९५	५७.२२
१२	३३१११६४	राष्ट्रिय सूचना प्रविधि केन्द्र	३२,८००	१४,६१७	४४.५६
१३	३३११२२४	सुधारिएको ग्रामीण उर्जा सेवा कार्यक्रम कावेली प्रसारण आयोजना	५,८६४	८९५	१५.२६
१४	३३११२३४	जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना	३४२,७७८	१६,८७४	४.९२
१५	३३११२६४	बी.पी. कोइराला प्लानेटोरियम	१२६,७००	७०,६५७	५५.७७

१६	३३११२७४	नेपाल जलवायु परिवर्तन सहयोग कार्यक्रम	३,५००	१,९३१	५५.१७
		जम्मा	६९४,६३७	२११,३६९	३०.४३

११. आ.व. ०७१/०७२ मा विनियोजित बजेट तथा २०७२ जेष्ठ मसान्तसम्मको अनुमानित खर्च:

चालु खर्च			रु. हजारमा		
सि.नं.	व.उ.शि.नं.	मन्त्रालय/निकाय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
१	३३१०११३	विज्ञान, प्रविधि तथा वातावरण मन्त्रालय	६२,२७५	३६,५५१	५८.६९
२	३३१०१२३	जल तथा मौसम विज्ञान विभाग	७९,६७४	३८,९७५	४८.९२
३	३३१०१५३	सूचना प्रविधि विभाग (सूचना प्रविधि पार्क समेत)	३२,३६८	१७,८४३	५५.१३
४	३३१०१६३	राष्ट्रिय विधिविज्ञान प्रयोगशाला	२०,६९०	१८,३४५	८८.६७
५	३३१०१७३	वातावरण विभाग	३७,७००	२७,०३६	७१.७१
६	३३११०२३	जल विज्ञान कार्यक्रम	२३,३४९	१५,१३१	६४.८०
७	३३११०३३	हावापानी विज्ञान कार्यक्रम	३६,४४३	२७,३२६	७४.९८
८	३३११०४३	मौसम पूर्वानुमान कार्यक्रम	७,३३७	३,७३५	५०.९१
९	३३११०५३	बाढी भविष्यवाणी	६,६०२	४,६००	६९.६८
१०	३३११०६३	प्रमाणीकरण नियन्त्रकको कार्यालय	७,८८१	४,६५८	५९.१०
११	३३११०८३	वैकल्पिक उर्जा प्रवर्द्धन केन्द्र	४१२,६८६	२९७,२३९	७२.०३
१२	३३१११०३	राष्ट्रिय ग्रामीण तथा नवीकरणीय उर्जा कार्यक्रम	४,८८१,९३२	१,५७२,६१४	३२.२१
१३	३३१११६३	राष्ट्रिय सूचना प्रविधि केन्द्र	३७,५५९	३०,५८९	८१.४४
१४	३३११२२३	सुधारिएको ग्रामीण उर्जा सेवा कार्यक्रम कावेली प्रसारण आयोजना	५७,८३६	२,२८९	३.९६
१५	३३११२३३	जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना	२१२,५७७	१८,१९८	८.५६
१६	३३११२५३	नेपाल विज्ञान तथा प्रविधि प्रज्ञा प्रतिष्ठान	२०२,०००	२०२,०००	१००.००
१७	३३११२६३	बी.पी. कोइराला प्लानेटोरियम	१२,१३४	८,५०७	७०.११
१८	३३११२७३	नेपाल जलवायु परिवर्तन सहयोग कार्यक्रम	७३०,६६३	५२१,११९	७१.३२
			६,८६१,७०६	२,८४६,७५५	४१.४९

पूँजिगत खर्च			रु. हजारमा		
१	३३१०११४	विज्ञान, प्रविधि तथा वातावरण मन्त्रालय	८,४३०	३,१७०	३७.६०
२	३३१०१२४	जल तथा मौसम विज्ञान विभाग	१,१८०	४९३	४१.७८
३	३३१०१५४	सूचना प्रविधि विभाग (सूचना प्रविधि पार्क समेत)	४४,९८०	७,७०९	१७.१४
४	३३१०१६४	राष्ट्रिय विधिविज्ञान प्रयोगशाला	५,६५०	३,६५१	६४.६२

५	३३१०१७४	वातावरण विभाग	२०,०४७	७,१०५	३५.४४
६	३३११०२४	जल विज्ञान कार्यक्रम	१८,५५४	४,९९६	२६.९३
७	३३११०३४	हावापानी विज्ञान कार्यक्रम	१४,७९९	४,२००	२८.३८
८	३३११०४४	मौसम पूर्वानुमान कार्यक्रम	७,०२८	०	०.००
९	३३११०५४	बाढी भविष्यवाणी	८,८५५	३,४२२	३८.६४
१०	३३११०६४	प्रमाणीकरण नियन्त्रकको कार्यालय	५३,९५१	३१४	०.५८
११	३३११०८४	वैकल्पिक उर्जा प्रवर्द्धन केन्द्र	४३,१८०	१२,१९७	२८.२५
१२	३३१११६४	राष्ट्रिय सूचना प्रविधि केन्द्र	११६,६२०	१५,०९५	१२.९४
१३	३३११२२४	सुधारिएको ग्रामीण उर्जा सेवा कार्यक्रम कावेली प्रसारण आयोजना	६,८८२	५०	०.७३
१४	३३११२३४	जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना	६९१,१३८	९,१७०	१.३३
१५	३३११२६४	बी.पी. कोइराला प्लानेटोरियम	८२,८००	२१६	०.२६
१६	३३११२७४	नेपाल जलवायु परिवर्तन सहयोग कार्यक्रम	३,२००	०	०.००
		जम्मा	१,१२७,२९४	७१,७८८	६.३७

१२. आ.व. २०७१/०७२ को बजेट बक्तव्यमा उल्लिखित नीति तथा कार्यक्रमको पहिलो दश महिनाको प्रगति विवरण:

सि.नं.	ब. ब. को बुदा नं.	क्रियाकलाप नीति तथा कार्यक्रम	२०७२ बैशाखसम्मको प्रगति विवरण
१	५०	• आयोजनाहरूको वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन कार्य शीघ्र सम्पन्न गर्ने गरी वातावरण संरक्षण ऐन र नियमावलीमा संशोधन गर्ने ।	परामर्शदाताबाट मस्यौदा सहितको प्रारम्भिक प्रतिवेदन मन्त्रालयमा पेश भएको छ ।
२	७१	• लघु जलविद्युत आयोजना सञ्चालन गर्नका लागि इलेक्ट्रो मेकानिकल मेशिनरी सामग्रीहरू आयोजनास्थलसम्म पुर्‍याउन अनुदानको व्यवस्था मिलाउने ।	परामर्शदाताबाट संशोधित अनुदान नीतिको प्रथम मस्यौदा प्राप्त भई विभिन्न सम्बन्धित निकायहरूसँग छलफल कार्य भईरहेको छ ।
३	७१	• लघु तथा साना आयोजनाहरूबाट उत्पादित विद्युतलाई एकीकृत गर्न स्थानीय ग्रीड (Mini Grid) को स्थापना गरी क्रमशः केन्द्रीय प्रसारण लाइनमा जोड्ने ।	लघु तथा साना आयोजनाहरूलाई एकीकृत गरी स्थानीय ग्रीड (mini grid) को स्थापना गरी क्रमशः केन्द्रीय प्रसारण लाइनमा जोड्नको लागि ४ वटा अयोजनाहरूको विस्तृत सम्भाव्यता अध्ययन गरी प्रक्रिया अघि बढाईएको छ ।

४	७२	आगामी तीन वर्षभित्र हरेक घरलाई “धुवाँमुक्त उज्यालो घर” बनाउने कार्यक्रम अन्तर्गत ५० वाट पिक भन्दा ठूला क्षमताका १ लाख २५ हजार सौर्य विद्युत प्रणाली, ८ लाख सुधारिएको चूलो, १ हजार सौर्य कुकर/ड्रायर, २०० सौर्य सिंचाइ पम्प र ५० हजार घरायसी वायोग्याँस प्लान्ट प्रवर्द्धन गर्ने।	बजेट रकमसहितको विस्तृत कार्ययोजना बनाई कार्यान्वयन गरिएको छ ।
५	७२	• सहरहरुमा सौर्य सडक बत्ती जडान गर्न वैकल्पिक ऊर्जा प्रवर्द्धन केन्द्र मार्फत अनुदानको व्यवस्था मिलाउने।	३ वटा नगरपालिकाहरुमा अनुदान सहितको सौर्य सडक बत्ती जडान कार्य भैरहेको छ ।
६	१६३	• वातावरण प्रदूषण नियन्त्रण शुल्क वापत संकलन भएको रकमलाई वातावरण संरक्षणको क्षेत्रमा खर्च गर्ने गरी आवश्यक कार्यविधि बनाई उपयोग गर्ने।	नियमावलि बनाउने प्रक्रियामा रहेको छ ।
७	१६४	• मौसम पूर्वानुमानलाई भरपर्दो बनाई जलवायु परिवर्तनबाट पर्ने असरलाई न्यूनीकरण गर्दै जल तथा मौसमजन्य प्रकोपबाट हुने क्षति कम गर्ने।	सिनप्टिक केन्द्रहरुमा टेलिटर्मिनल जडान कार्य सुरु रहेको। पूर्ण सुविधा सम्पन्न स्वचालित मौसमी केन्द्रको स्थापनाका लागि कार्य सम्झौता सम्पन्न भई कार्य प्रारम्भ भएको छ ।
८	१६५	• सूचना प्रविधिको माध्यमबाट जनतामा आधारभूत सेवा प्रवाह गर्न राष्ट्रिय कार्ययोजना तयार गरी क्रमशः लागू गर्ने।	राष्ट्रिय कार्ययोजनाको मस्यौदा तयार भै छलफलको क्रममा रहेको छ ।
९	१६६	• नेपाल सरकारका सबै सूचना तथा तथ्याङ्कहरु सुरक्षित रूपमा भण्डारण गर्नका लागि सरकारी क्लाउड स्थापना गर्ने।	आवश्यक उपकरण खरिद गर्ने संझौता गर्नका लागि पत्राचार भएको छ ।

१०	१६६	विदेशी लगानीकर्ताहरूले नेपालभित्र डाटा सेन्टर राख्न चाहेमा सो का लागि आवश्यक जग्गा उपलब्ध गराउने।	आइटी पार्क (पनौती) संचालन तथा व्यवस्थपन निर्देशिकाको मस्यौदा म.प. मा पेश भएको छ ।
११	१६७	सूचना प्रविधिको माध्यमबाट समाजको विकास, आर्थिक उन्नति र असल शासनको अभिवृद्धि गर्ने एवं नागरिकप्रति सार्वजनिक निकायलाई जवाफदेही, पारदर्शी र उत्तरदायी बनाउने।	राष्ट्रिय सूचना प्रविधि मार्गचित्रको मस्यौदा स्वीकृतिका लागि पेश भएको छ ।

शान्ति तथा पुनर्निर्माण मन्त्रालय

१. पृष्ठभूमि:

नेपालमा शान्ति प्रयासहरूको व्यवस्थापन गर्ने सम्बन्धमा तत्कालीन सरकारले गरेका विभिन्न प्रयासहरूसंग शान्ति तथा पुनर्निर्माण मन्त्रालयको इतिहास गाँसिएको छ । सरकार र नेपाल कम्युनिष्ट पार्टी (माओवादी) बीच २०५८ सालदेखि शुरू भएको शान्ति वार्ता प्रयासमा संस्थागत व्यवस्थाको अपरिहार्यतालाई मनन गरी दिगो शान्ति स्थापनार्थ सरकारलाई प्राविधिक, भौतिक तथा अन्य सहयोग उपलब्ध गराउने संस्थागत व्यवस्था गर्ने सम्बन्धमा सिफारिस पेश गर्न मन्त्रिपरिषद्ले २०५९।११।८ मा गठन गरेको कार्यदलले शान्ति समन्वय तथा व्यवस्थापन केन्द्र गठन गर्न सरकारलाई सिफारिस गरेको थियो । तत्पश्चात शान्ति वार्ता टोलीलाई कार्य सम्पादनको क्रममा आवश्यक समन्वय र सहयोग उपलब्ध गराउन तत्कालीन प्रधानमन्त्रीको कार्यालय अन्तरगत रहने गरी ६ बुँदे कार्यक्षेत्र र जिम्मेवारी सहित मिति २०६०।२।२९ मा शान्ति वार्ता समन्वय सचिवालयको व्यवस्था गरेको थियो । तीन चरणका शान्ति वार्ताहरूमा त्यस सचिवालयले सहयोग गरेको थियो र ती वार्ताहरू बिफल भएपछि सरकारले शान्ति प्रक्रियालाई पुनः अधिबढाउन र साझा राजनीतिक अवधारणा तयार गर्ने उद्देश्यले सम्माननीय प्रधानमन्त्रीको अध्यक्षतामा मिति २०६१।४।२८ मा एक उच्चस्तरीय शान्ति समिति गठन गरी मिति २०६१।५।१५ मा सो समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार तोकी सो समितिलाई सहयोग गर्न मन्त्रिपरिषद्को मिति २०६१।५।२९ को बैठकले सरकारको मुख्य सचिवको नेतृत्वमा एक उच्चस्तरीय शान्ति समितिको सचिवालयको स्थापना गरेको थियो । सरकार र माओवादी पक्षबीच भएका विभिन्न चरणका वार्ताहरू बिफल भएपछि मन्त्रिपरिषद्को मिति २०६१।१२।३ को निर्णयानुसार साबिकको उच्चस्तरीय शान्ति समिति र अन्तरगतका उप-समितिहरूको विघटन भयो । तर सो अन्तरगत रहेको उच्चस्तरीय शान्ति समितिको सचिवालयलाई कायमै राखिएकोमा मन्त्रिपरिषद्को २०६२।७।३ को निर्णयानुसार सचिवालयको नाम शान्ति सचिवालय तोकियो ।

नेपाल सरकार (मन्त्रिपरिषद्) को मिति २०६३।१२।१८ को निर्णयबाट शान्ति सचिवालयलाई खारेज गरी साविक शान्ति सचिवालयले सम्पादन गर्दै आएको सम्पूर्ण कामहरूको अतिरिक्त द्वन्द्वबाट क्षति भएका भौतिक संरचनाको पुनर्निर्माण, द्वन्द्वपीडित व्यक्तिहरूको राहत र पुनःस्थापन, सत्य निरूपण तथा मेलमिलाप आयोग, उच्चस्तरीय अनुगमन समिति, विद्रोही पक्षको लडाकुहरूको शिविर व्यवस्थापन आदि थप काम, कर्तव्य र अधिकार समेत तोकी यस शान्ति तथा पुनर्निर्माण मन्त्रालयको स्थापना भएको छ ।

२. दृष्टिकोण:

मुलुकमा दिगो शान्ति कायम गरी सुन्दर, शान्त र नयाँ नेपालको निर्माण कार्यमा सहयोग गर्नु ।

३. ध्येयः

हत्या हिंसाको अध्याय समाप्त गरी मुलुकमा दिगो शान्ति र विकासको मार्ग प्रशस्त गर्नका लागि आवश्यक संस्थागत, प्रक्रियागत र प्राविधिक कार्यमा जुट्नु ।

४. रणनीतिः**❖ समष्टिगत लक्ष्य**

- द्वन्द्व प्रभावितहरूका लागि राहत परिपूरण, पुनस्थापना तथा पुनःएकीकरणका कार्य गर्ने ।
- द्वन्द्वको क्रममा क्षति भएका भौतिक संरचनाको पुननिर्माण गर्ने ।
- विस्तृत शान्ति सम्झौता, सहमति र समझदारी कार्यान्वयन गर्दै राष्ट्रिय तथा स्थानीय स्तरमा शान्ति निर्माणका साथै सङ्क्रमणकालीन न्यायमा विशेष जोड दिने ।
- द्वन्द्वपछिको अवधिमा शान्तिका लागि गरिने कार्यक्रमका लागि स्रोत परिचालनको प्रभावकारी व्यवस्था गर्ने ।
- शान्ति कायम गर्न विभिन्न समूहसँगको वार्ता प्रक्रियालाई निरन्तरता दिने ।
- समाजमा हुनसक्ने द्वन्द्वका कारक तत्वहरूलाई यथासमयमा पहिचान गरी दिगो शान्ति कायम गर्ने ।

❖ कार्यनीतिक लक्ष्यहरुः

- द्वन्द्व प्रभावित व्यक्ति तथा समूहहरूलाई राहत तथा सामाजिक पुनस्थापन एवं पुनसामाजिकीकरण गर्ने क्रममा आवश्यक मनोसामाजिक परामर्श, रोजगारी वा स्वरोजगारीका आवश्यक सीप, तालिम र अवसरको व्यवस्था मिलाइनेछ ।
- पुननिर्माण सम्बन्धी कार्यलाई कार्ययोजना बनाई कार्यान्वयन गरिनेछ ।
- द्वन्द्वपीडित महिला, बालबालिकाहरूको राहत तथा पुनस्थापनका लागि तयार गरिएका राष्ट्रिय कार्ययोजनाहरू कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।
- शान्ति सद्भाव र राष्ट्रिय एकताको भावना प्रवर्द्धनका लागि नमूना वस्ती, राष्ट्रिय क्षेत्रीय एवं स्थानीयस्तरमा शहीद पार्क, बाटिका आदि निर्माण गरिनेछ ।
- वेपत्ता भएका व्यक्तिको छानविन, सत्यनिरूपण तथा मेलमिलाप आयोगलाई आवश्यक प्रशासनिक सहयोग गरी पीडितलाई सङ्क्रमणकालीन न्याय दिलाउन सहयोग पुर्याइने छ ।
- शान्ति कोषलाई शान्ति, पुननिर्माण, पुनस्थापना, पुनएकीकरण एवं सङ्क्रमणकालीन न्याय सम्बन्धी कार्यक्रमहरू कार्यान्वयनका लागि प्रभावकारी रूपमा परिचालन गरिनेछ ।
- विस्तृत शान्ति सम्झौता र त्यसपछि शान्ति निर्माणमा भएका सहमति, सम्झौताहरूको कार्यान्वयन प्रभावकारी रूपमा गरिनेछ ।
- विभिन्न आन्दोलन र राजनैतिक द्वन्द्वको क्रममा घाइते र अङ्गभङ्ग भएका नागरिकहरूको विशेष उपचार र सामाजिक व्यवस्थापनको कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।

- समाजमा हुनसक्ने द्वन्द्वका कारक तत्वहरूलाई पहिचाहन गरी स्थानीयस्तरमै समाधान गर्न सामुदायिक मध्यस्थता कार्यक्रम कार्यान्वयन गरिनेछ ।

५. रणनीतिक उद्देश्यः

- शृजनशील द्वन्द्व व्यवस्थापनमा सहयोग पुऱ्याउनु ।
- दिगो शान्तिको लागि छलफल, गोष्ठी तथा अन्तर्क्रिया र तालिम संचालन गर्नु ।
- शान्ति प्रक्रियामा देशका सम्बद्ध सबै पक्षको समर्थन र सहभागिता जुटाउन सहयोग पुऱ्याउनु ।
- शान्तिको पक्षमा अन्तराष्ट्रिय सहयोग र समर्थन जुटाउनु ।
- शान्ति बहाली गर्न सरकारले गरेका निर्णयहरूको कार्यान्वयनमा सहयोग पुऱ्याउनु ।
- द्वन्द्व व्यवस्थापन, राहत, पुनस्थापन र पुनर्निर्माणको कार्ययोजना निर्माण र कार्यान्वयनमा भूमिका खेल्नु ।
- शान्ति र सहमतिको वातावरण सिर्जना गर्न अवलम्बन गर्नुपर्ने नीति तथा रणनीतिहरू बारे अध्ययन गरी राय सुझाव पेश गर्नु ।

६. कार्यक्षेत्रः

नेपाल सरकार (कार्य विभाजन) नियमावली, २०६९ अनुसार शान्ति तथा पुनर्निर्माण मन्त्रालयले देहायका विषयहरूमा काम गर्ने गरी क्षेत्राधिकार निर्धारण गरिएको छ :

- शान्ति स्थापना, द्वन्द्व व्यवस्थापन तथा विकास र द्वन्द्वबाट क्षति भएका भौतिक संरचनाको पुनर्निर्माणका लागि तत्कालीन र दीर्घकालीन नीति, रणनीति, योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कन, द्वन्द्वपीडित क्षेत्रको सामाजिक तथा आर्थिक विकासको नीति, रणनीति र कार्यक्रम ।
- विस्तृत शान्ति सम्झौता लगायतका अन्य सम्झौता, सहमति र निर्णयको कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन ।
- दिगो शान्ति कायम गर्न आवश्यक संस्थागत, प्रक्रियागत तथा प्राविधिक विषय ।
- शान्ति स्थापना तथा द्वन्द्व व्यवस्थापन सम्बन्धी अध्ययन, विश्लेषण तथा अनुभवको आदान-प्रदान ।
- द्वन्द्वबाट पीडित तथा विस्थापित व्यक्तिको राहत, आर्थिक सहायता तथा पुनःस्थापन ।
- द्वन्द्व-संवेदनशील प्रणालीबारे अध्ययन तथा अनुसन्धान ।
- शान्ति स्थापना तथा द्वन्द्वको व्यवस्थापन सम्बन्धी सूचना, अध्ययन सामग्री र अध्ययन प्रतिवेदनको अभिलेख केन्द्र तथा शान्ति र द्वन्द्व व्यवस्थापनको प्राविधिक स्रोत केन्द्रसम्बन्धी ।
- शान्ति प्रक्रिया र द्वन्द्वको सङ्क्रमणकालीन व्यवस्थापन ।
- द्वन्द्वको कारणबाट क्षति भएका भौतिक संरचनाको पुनर्निर्माण तथा पुनःस्थापनाको योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन तथा क्षेत्रगत निकायसँगको समन्वय ।
- शान्ति कोषबाट सञ्चालित योजना तथा कार्यक्रमको सञ्चालन र अनुगमन ।

- माओवादी सेनाका लडाकुको शिविर व्यवस्थापन र रेखदेख ।
- शान्ति स्थापना र द्वन्द्व व्यवस्थापनसँग सम्बन्धीत सरकारी, गैरसरकारी तथा अन्तर्राष्ट्रिय सङ्घ-संस्थाको सम्पर्क ।
- सत्य निरूपण तथा मेलमिलाप आयोग ।
- बेपत्तासम्बन्धी छानबिन आयोग ।
- शान्ति तथा पुनःस्थापनासम्बन्धी परामर्श समिति ।
- शान्ति प्रक्रियासम्बन्धी उच्चस्तरीय अनुगमन समिति ।
- स्थानीय शान्ति समिति ।

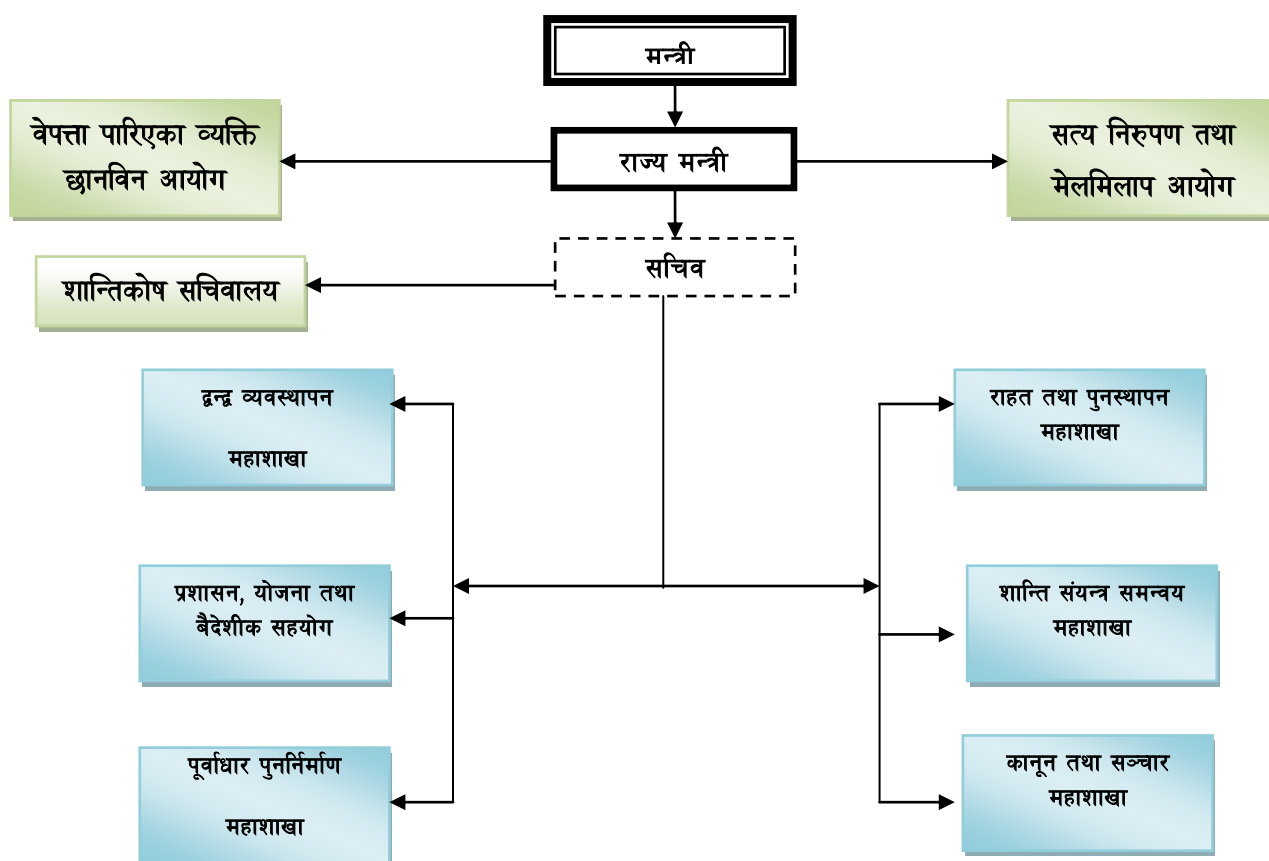
७. कानूनी व्यवस्था:

शान्ति तथा पुनर्निर्माण मन्त्रालयलाई निर्दिष्ट गरिएका कामहरु संचालन गर्नको लागि देहाय बमोजिमका नीति, ऐन, कार्यविधि तथा निर्देशिकाहरु रहेका छन् ।

- बेपत्ता पारिएका व्यक्तिहरुको छानबिन, सत्य निरूपण तथा मेलमिलाप आयोग ऐन, २०७१
- आन्तरिक रुपमा विस्थापित व्यक्ति सम्बन्धी राष्ट्रिय नीति, २०६३
- द्वन्द्वको कारण विस्थापित व्यक्ति तथा परिवारलाई राहत सुविधा प्रदान गर्ने निर्देशिका, २०६३
- शान्ति कोष संचालन (कार्यविधि) नियमावली, २०६५
- मृतकका हकदारलाई आर्थिक सहायता प्रदान गर्ने निर्देशिका २०६५,
- बेपत्ता पारिएका व्यक्तिका हकदारलाई राहात प्रदान गर्ने निर्देशिका २०६५,
- द्वन्द्वबाट क्षति भएका भौतिक पूर्वाधारहरुको पुनर्निर्माण/पुनस्थापना तथा शान्तिका लागि विकास कार्यक्रम सञ्चालन कार्यविधि, २०६६
- नागरिक राहत, क्षतिपूर्ति तथा आर्थिक सहायता सम्बन्धी कार्यविधि, २०६६
- स्थानीय शान्ति समितिको कार्य क्षेत्रगत शर्तहरु, २०६५
- स्थानीय शान्ति समिति निर्देशिका, २०६६
- सशस्त्र द्वन्द्वका क्रममा पीडित भएका व्यक्तिलाई रोजगार / स्वरोजगार सेवा संचालन गर्ने निर्देशिका, २०६७
- माओवादी सेनाका लडाकुहरुको रेखदेख, नियन्त्रण निर्देशन प्रक्रिया र आचारसंहिता सम्बन्धी निर्देशिका, २०६७
- माओवादी सेनाका लडाकुहरुको पुनस्थापन सम्बन्धी निर्देशिका, २०६८
- माओवादी सेनाका गर्भवती तथा पाँच वर्षभन्दा कम उमेरका बालबालिका भएका महिला लडाकुहरुको लागि विशेष सुविधा प्रदान गर्ने निर्देशिका, २०६८
- शान्तिका लागि विकास कार्यक्रम संचालन निर्देशिका, २०६८
- द्वन्द्व प्रभावित क्षेत्र विशेष कार्यक्रम संचालन निर्देशिका, २०६८
- आमा बाबु गुमाएका बालबालिका पुनस्थापन कार्यक्रम सञ्चालन कार्यविधि, २०६८

- माओवादी सेनाका घाइते अपाङ्ग लडाकुहरु, सशस्त्र द्वन्द्व, ऐतिहासिक जनआन्दोलनका र मधेश आन्दोलनका घाइते अपाङ्गहरुका लागि पुनस्थापन एवं हेरचाह निर्देशिका, २०६८
- द्वन्द्वका कारण आमा बाबु गुमाएका बालबालिका पुनस्थापन कार्यक्रम संचालन निर्देशिका, २०६८
- मनोसामाजिक परामर्श सेवा संचालन सम्बन्धी निर्देशिका, २०७०
- स्थानीयस्तरमा शान्ति समितिको कार्यक्रम कार्यान्वयन सम्बन्धी मार्ग दर्शन, २०७०
- संयुक्त राष्ट्र संघ, सुरक्षा परिषदबाट पारित प्रस्ताव नम्बर १३२५ र १८२० को कार्यान्वयन राष्ट्रिय कार्ययोजना, (२०६७/६८ - २०७१/७२)
- सशस्त्र द्वन्द्वबाट प्रभावित बालबालिकाको पुनःस्थापन एवं पुनःएकीकरणका लागि राष्ट्रिय कार्ययोजना, (२०६७/६८ - २०७१/७२)

८. संगठन संरचना:

९. आ.व. ०७०/७१ मा सम्पादन भएका महत्वपूर्ण कार्यहरु:

- पुननिर्माण तथा पुनस्थापित कार्यक्रम अन्तरगत संचालित १२४३ वटा आयोजनामध्ये ६४ वटा आयोजना सम्पन्न भएका छन् । अष्टमासिक लक्ष्य १४० वटा भएकोले सो को ४६ प्रतिशत कार्यसम्पन्न भएको अवस्था छ ।

- शान्तिका लागि विकास कार्यक्रम अन्तर्गत १५१२ वटा संचालित आयोजना मध्ये ४५ वटा सम्पन्न भएका छन् र अन्य आयोजना निरन्तर छन् ।
- ऐतिहासिक जन आन्दोलनका २६ जना शहीद परिवारलाई मासिक निर्वाह भत्ता प्रदान गरिएको छ ।
- ऐतिहासिक जन आन्दोलनका घाइते ३० जनालाई मासिक जीवन निर्वाह वृत्ति प्रदान गरिएको छ ।
- ऐतिहासिक जन आन्दोलनका घाइतेका ४१ जना सन्ततिलाई छात्रवृत्ति प्रदान गरिएको छ ।

१०. आर्थिक वर्ष २०७०/०७१ मा विनियोजित बजेट एवं खर्चको यथार्थ विवरण

चालु खर्च		रु. हजारमा			
सि.नं.	व.उ.शि.नं.	कार्यक्रम	कायम बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत
१	३४९०११३	शान्ति तथा पुनर्निर्माण मन्त्रालय	८५,२२३	६२,५७०	७३.४२
२	३४९१०१३	शान्ति कोष	१,९१०,०००	१,६६८,२९६	८७.३५
३	३४९१०२३	पुनर्निर्माण तथा पुनर्स्थापन कार्यक्रम	३६५,९२३	२३८,६२३	६५.२१
४	३४९१०५३	शान्ति प्रक्रिया सहयोग आयोजना (द्वन्द्वमा मारिएका र बेपत्ता पारिएका व्यक्तिका परिवारलाई राहत)	८७६,९३७	४४८,९९३	५१.२०
५	३४९८०१३	स्थानीय शान्ति समिति	१७९,५७९	१६५,३९५	९२.१०
		जम्मा	३,४१७,६६२	२,५८३,८७७	७५.६०

पूँजिगत खर्च		रु. हजारमा			
१	३४९०११४	शान्ति तथा पुनर्निर्माण मन्त्रालय	७,०००	४,०३५	५७.६४
२	३४९१०२४	पुनर्निर्माण तथा पुनर्स्थापन कार्यक्रम	१,०४०,६२८	८४८,३८५	८१.५३
३	३४९१०५४	शान्ति प्रक्रिया सहयोग आयोजना (द्वन्द्वमा मारिएका र बेपत्ता पारिएका व्यक्तिका परिवारलाई राहत)	९७,३००	७३,१४८	७५.१८
४	३४९८०१४	स्थानीय शान्ति समिति	८००	७४९	९३.६३
५	३४९८०२४	द्वन्द्व प्रभावित क्षेत्र विशेष कार्यक्रम	१००,०००	९६,३६५	९६.३७
६	३४९८०३४	शान्तिको लागि विकास कार्यक्रम	१००,०००	८८,६३१	८८.६३
		जम्मा	१,३४५,७२८	१,१११,३१३	८२.५८

११. आ.व. ०७१/०७२ मा विनियोजित बजेट तथा २०७२ जेष्ठ मसान्तसम्मको अनुमानित खर्च:

चालु खर्च

रु. हजारमा

सि.नं.	व.उ.शि.नं.	मन्त्रालय/निकाय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
१	३४९०११३	शान्ति तथा पुनर्निर्माण मन्त्रालय	१२६,६४०	६३,६१३	५०.२३
२	३४९१०१३	शान्ति कोष	१,९९०,०००	०	०.००
३	३४९१०२३	पुनर्निर्माण तथा पुनर्स्थापन कार्यक्रम	२२६,०३४	१०९,४५२	४८.४२
४	३४९१०५३	शान्ति प्रक्रिया सहयोग आयोजना (द्वन्द्वमा मारिएका र बेपत्ता पारिएका व्यक्तिका परिवारलाई राहत)	३,०५८	१,९५५	६३.९३
५	३४९८०१३	स्थानीय शान्ति समिति	१७८,५६०	१२९,०४१	७२.२७
		जम्मा	२,५२४,२९२	३०४,०६१	१२.०५

पूँजिगत खर्च

रु. हजारमा

१	३४९०११४	शान्ति तथा पुनर्निर्माण मन्त्रालय	२२,४६१	५,३९२	२४.०१
२	३४९१०२४	पुनर्निर्माण तथा पुनर्स्थापन कार्यक्रम	१,२८३,७७१	५७७,५२७	४४.९९
३	३४९८०१४	स्थानीय शान्ति समिति	९९५	७०६	७०.९५
४	३४९८०३४	शान्तिको लागि विकास कार्यक्रम	५०६,०००	१६१,९४२	३२.००
		जम्मा	१,८१३,२२७	७४५,५६७	४१.१२

१२. आ.व. २०७१/०७२ को बजेट बक्तव्यमा उल्लेखित नीति तथा कार्यक्रमको पहिलो दश महिनाको प्रगति विवरण:

सि.नं.	ब. ब. को बुदा नं.	क्रियाकलाप नीति तथा कार्यक्रम	२०७२ बैशाखसम्मको प्रगति विवरण
१	२७	राहत पाउन बाँकी द्वन्द्व पिडितलाई राहत प्रदान गर्ने ।	सर्वसाधारण मृतकका एकल महिलालाई रु २५००० का दरले ८२ जनालाई , बेपत्ता व्यक्तिका हकदारलाई रु १ लाखका दरले ५ जनालाई , बेपत्ता व्यक्तिका पत्नीलाई थप रु २५ हजारका दरले २ जनलाई र अङ्गभङ्ग भएका ४५ जना व्यक्तिलाई आर्थिक सहायता प्रदान ।

२	२८	द्वन्द्वका क्रममा क्षतिग्रस्त भएका संरचनाहरूको पुन निर्माण गर्ने ।	स्थानीय पूर्वाधार तथा कृषि सडक विभागबाट ३५७ मध्ये ४५ वटा सम्पन्न। भवन निर्माण विभाग र द्वन्दोत्तर परियोजनाबाट २ वटा सम्पन्न ।
३	२८	द्वन्द्वपीडित पुनस्थापना र द्वन्द्व प्रभावित क्षेत्र विशेष कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।	क) ऐतिहासिक जनआन्दोलनका शहिद परिवारलाई मासिक निर्वाह भत्ता २६ जना (ख) घाइतेलाई मासिक जीवन निर्वाह वृत्ति ३० जना (ग) घाइतेका सन्ततिलाई छात्रवृत्ति ३९ जना (घ) टुहुरा बालबालिकालाई आर्थिक सहायता-पुनःस्थापन कार्यक्रम (वार्षिक ६०,०००।- का दरले) ५९० जना (ङ) ५१ प्रतिशत देखि माथिका अङ्गभङ्ग अपाङ्गहरूलाई जीवन निर्वाह भत्ता (प्रथम ५५२ र विशिष्ट १८४ र थप ६४ समेत) ७४४ जना कूल जम्मा १४२९ जनालाई भत्ता वितरण।

शिक्षा मन्त्रालय

१. पृष्ठभूमि:

शिक्षा मन्त्रालयको स्थापना वि.सं.२००७ सालमा भएको हो । राष्ट्रको शिक्षा सम्बन्धी सम्पूर्ण नीति निर्धारण, योजना निर्माण, कार्यक्रम कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मुल्यांकन गरी मुलुकभरको शिक्षा क्षेत्रको व्यवस्थापन र सेवा प्रदान गर्नु यस मन्त्रालयको दायित्व तथा जिम्मेवारी हो ।

२. दृष्टिकोण

राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय स्तरको जनशक्ति बजारको मागलाई संश्लेषण गर्न सक्ने दक्ष, एवं उत्पादनशील जनशक्ति विकासका लागि सबै तहमा गुणस्तरीय शिक्षाको समतामूलक पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।

३. ध्येय

- गरिव तथा पिछडिएका क्षेत्रका निरक्षर प्रौढहरूलाई लक्षित गरी कार्यगत साक्षरता कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
- पूर्व प्राथमिक शिक्षाको विकास र विस्तार गर्ने ।
- निशुल्क आधारभूत शिक्षाको प्रत्याभूति गर्ने ।
- रोजगारीमुखी, दक्षतामा आधारित व्यावसायिक शिक्षा र तालीमको विस्तार र विकास गर्ने ।
- ज्ञानमा आधारित समाजको सृजनाको लागि उच्च शिक्षालाई विस्तार र विकास गर्ने ।
- सकारात्मक सामाजिक परिवर्तनका लागि शिक्षाको नीतिलाई विस्तार गर्ने ।

४. कार्यक्षेत्र:

नेपाल सरकार (कार्य विभाजन) नियमावली, २०६९ बमोजिम यस मन्त्रालयले सम्पादन गर्नु पर्ने कार्यहरू देहायनुसार रहेका छन्:

- शिक्षासम्बन्धी नीति, योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कन ।
- शिशु प्राथमिक, निम्नमाध्यमिक, माध्यमिक, उच्चमाध्यमिक तथा उच्चशिक्षा, दूरशिक्षा, प्रौढ शिक्षा, अनौपचारिक शिक्षा, विशेष शिक्षा ।
- जनसंख्या शिक्षा र पौष्टिक आहार कार्यक्रम ।
- प्राविधिक, व्यावसायिक, नैतिक तथा शारिरीक शिक्षा ।
- शिक्षक तालीम र शैक्षिक जनशक्ति विकास नीतिको तर्जुमा तथा कार्यान्वयन ।
- शिक्षण संस्थाहरू गुरुकुल, मदरसा, गुम्बासमेत ।
- खुला प्रतियोगिताबाट छनौट हुनेलाई छात्रवृत्ति, विदेशमा अध्ययन अनुसन्धान गर्न जाने तथा विदेशीहरूलाई नेपालमा अध्ययन, अनुसन्धान गर्न आउने स्वीकृति दिने ।

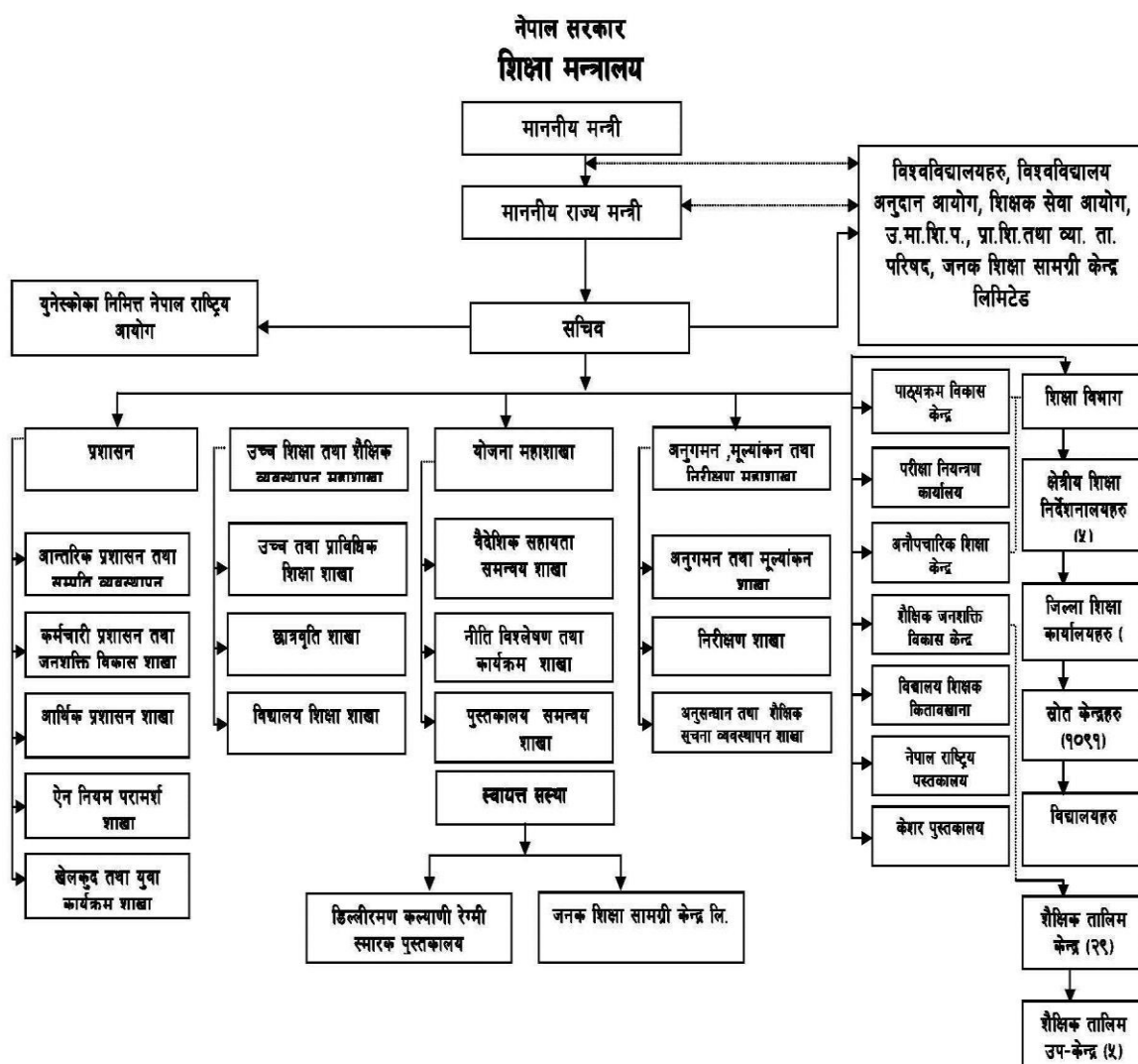
- प्राज्ञिक अनुसन्धान ।
- पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक ।
- शिक्षा सम्बन्धी सर्वेक्षण, तथ्याङ्क तथा अनुसन्धान ।
- पुस्तकालय र वाचनालय ।
- शिक्षा विषयक राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय संस्थासँग सम्पर्क तथा समन्वय ।
- शिक्षा सम्बन्धी दुइ पक्षीय र बहुपक्षीय सम्झौता ।
- संयुक्त राष्ट्रसंघीय शैक्षिक, वैज्ञानिक तथा सांस्कृतिक संघ (यूनेस्को) ।
- विश्वविद्यालय तथा अध्ययन संस्थान ।
- विश्वविद्यालय अनुदान आयोग ।
- जनक शिक्षा सामग्री केन्द्र ।
- साझा प्रकाशन ।
- नेपाल शिक्षा सेवा सञ्चालन (आर्कियोलजी समूह बाहेक) ।

५. कानूनी व्यवस्था:

- शिक्षा ऐन (संशोधन सहित), २०२८ ।
- शिक्षा नियमावली (संशोधन सहित) २०५९ ।
- उच्च माध्यमिक शिक्षा ऐन तथा नियमावली ।
- विश्वविद्यालय अनुदान आयोग ऐन तथा नियमावली ।
- प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम ऐन तथा नियमावली ।
- शिक्षक सेवा आयोग नियमावली (संशोधन सहित), २०५७ ।
- विदेशी शिक्षण संस्थाको सम्बन्धनमा उच्च शिक्षा सञ्चालन गर्ने सम्बन्धी निर्देशिका, २०५९ ।
- राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०६३ ।
- शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्र व्यवस्थापन कार्यविधि निर्देशिका, २०६७ ।
- विद्यालय क्षेत्रसुधार कार्यक्रम कक्षा ९-१२ को एकीकृत माध्यमिक शिक्षा नमूना विकास कार्यक्रम कार्यान्वयन निर्देशिका, २०६८ ।
- निजामती कर्मचारी सरुवासम्बन्धी निर्देशिका २०६७ ।
- समुदायद्वारा विद्यालयको व्यवस्थापनको जिम्मेवारी लिएका विद्यालयको सञ्चालन सम्बन्धी निर्देशिका ।
- प्रारम्भिक बालविकास कार्यक्रम सञ्चालनसम्बन्धी निर्देशिका ।
- सामुदायिक विद्यालयमा प्रति विद्यार्थी एकाई लागतका आधारमा शिक्षक व्यवस्थापन अनुदान कार्यान्वयन निर्देशिका ।
- मुक्त कमलरीका लागि शिक्षा निर्देशिका २०६८ ।
- PCF कार्य प्रणाली निर्देशिका ।

- धार्मिक प्रकृतिका संस्थालाई अध्यापन कार्यमा सहजीकरणका लागि निर्देशिका ।
- सामाजिक परीक्षण निर्देशिका, २०६५ ।
- नमुना परीक्षण निर्देशिका, २०६७ ।
- संस्थागत विद्यालय साझेदारी तथा सहयोग निर्देशिका, २०६६ ।
- स्रोतव्यक्ति व्यवस्थापन निर्देशिका, २०६८ ।
- विद्यालय पाठ्यपुस्तक छपाई तथा वितरण निर्देशिका, २०६६ ।
- सामुदायिक विद्यालयमा दिवाखाजा सञ्चालन व्यवस्थापन निर्देशिका, २०६६ ।
- विद्यालय स्वास्थ्य तथा सञ्चालन कार्यविधि, २०६६ ।
- प्रौढहरूका लागि सञ्चालन हुने अनौपचारिक विद्यालय निर्देशिका, २०६४ । विद्यालय क्षेत्र सुधार योजना ।
- दुर शिक्षा तथा खुला सिकाई नीति, २०६३ ।
- प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम सीप विकास सम्बन्धी नीति, २०६४ ।
- अनौपचारिक शिक्षा नीति, २०६३ ।
- निजी लगानीमा सञ्चालन गरिने प्राविधिक महाविद्यालय (कलेज/क्याम्पस) सम्बन्धमा बनेको आधारभूत नीति, २०६३ ।
- शैक्षिक जनशक्ति विकास केन्द्रको तालिम नीति, २०६२ ।
- विशेष शिक्षा नीति, २०५३ ।
- त्रिवर्षीय योजनाको आधारपत्रमा उल्लेखित शिक्षासम्बन्धी व्यवस्था ।
- Teacher Professional Development Guideline 2067
- National curriculum framework 2063
- House styles 2063
- Guidelines on CDC working procedure 2062
- Guidelines on district and regional curriculum coordination committee 2061
- Guidelines on development of local curriculum
- Open and Distance Learning policy 2063
- विद्यालय शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग सम्बन्धी निर्देशिका, २०६९

६. संगठन संरचना:

७. आ.व. २०७१/०७२ मा सम्पादन भएका महत्वपूर्ण कार्यहरु:

सबैका लागि शिक्षा कार्यक्रम (२०६१/०६२ देखि ०६५/०६६ सम्म), माध्यमिक शिक्षा सहयोग कार्यक्रम (२००३/०४ देखि २००८/०९ सम्म) को कार्यान्वयन समाप्ती पश्चात विद्यालय शिक्षामा खासगरी आधारभूत तहको शिक्षाको पहुँचमा वृद्धि गर्ने, गुणस्तरमा सुधार गर्ने र शैक्षिक सेवा प्रवाहका लागि संस्थागत क्षमता सुदृढ गर्ने उद्देश्यका साथ आर्थिक वर्ष २०६६/०६७ देखि कार्यान्वयनमा ल्याइएको विद्यालय क्षेत्र सुधार कार्यक्रमको कार्यान्वयन अवधि पाँच वर्ष (आर्थिक वर्ष २०६६/०६७ देखि २०७०/०७१) को रहेकोमा थप गरी यस वर्ष पनि संचालनमा रहेको छ ।

विद्यालय क्षेत्र सुधार कार्यक्रमबाट चालु आर्थिक वर्षमा बालविकास/पूर्व प्राथमिक शिक्षा, आधारभूत तहमा निशुल्क शिक्षाको सुनिश्चितताका लागि पाठ्यपुस्तक, छात्रवृत्ति आदिको व्यवस्था, सबैका सिकाइ

आवश्यकताहरूको परिपूर्ति, निरक्षरताको न्यूनीकरण, लैङ्गिक समानताको प्राप्ति, शिक्षाका सबै पक्षमा गुणस्तरको सुधार र विद्यालय तथा केन्द्र/क्षेत्र/जिल्लास्तरमा क्षमता विकास, अनुगमन तथा मूल्याङ्कनजस्ता पक्षहरूमा विभिन्न क्रियाकलापहरू कार्यान्वयन गरिएका छन् ।

❖ **विद्यालय क्षेत्र सुधार कार्यक्रम अन्तर्गत संचालित मुख्यमुख्य कार्यक्रमहरू:**

- बालबालिकाहरूको सर्वाङ्गिण विकास तथा आधारभूत शिक्षाका तयारीका लागि बालविकास केन्द्रको स्थापना सञ्चालन तथा व्यवस्थापन ।
- शिक्षामा पहुँचको विस्तार गर्न दलित, गरिब तथा पिछडिएका एवम सीमान्तकृत समुदायका सबै बालबालिकाहरूलाई निःशुल्क पाठ्यपुस्तकको व्यवस्था ।
- विभिन्न प्रकारको छात्रवृत्तिको व्यवस्था ।
- वैकल्पिक विद्यालय र खुला विद्यालयको व्यवस्था ।
- गुणस्तर अभिवृद्धि गर्न विद्यालय भौतिक सुविधा विस्तार अन्तर्गत विद्यालय भवन निर्माण, नयाँ कक्षाकोठा निर्माण, मर्मत, वाह्य वातावरण सुधार, छात्रा शौचालय स्रोतकेन्द्र भवन मर्मत प्राकृतिक विपतमा रहेका सामुदायिक विद्यालयहरूलाई तत्कालिन पुन निर्माण ।
- सामुदायिक विद्यालयहरूमा पुस्तकालय, कम्प्यूटर तथा इमेल, इन्टरनेटको सुविधाको विस्तार ।
- शिक्षक तालिम ।
- प्रति विद्यार्थी लागतका आधारमा सामुदायिक विद्यालयहरूलाई तलवी र गैर तलवी अनुदान ।
- फरक क्षमता भएका बालबालिकाहरूका लागि स्रोत कक्षा तथा छात्रवृत्तिको व्यवस्था ।
- सरोकारवालाको विद्यालय व्यवस्थापनमा सहभागिता वृद्धि गराउने कार्यक्रम ।
- विद्यालय नक्शाङ्कन कार्यक्रम ।
- शिक्षामा बालबालिकाहरूको नियमितता वृद्धि गर्न दिवा खाजाको व्यवस्था ।
- धार्मिक प्रकृतिका परम्परागत शिक्षण संस्थाहरूलाई शैक्षिक मूल प्रवाहिकरण गर्ने कार्यक्रम ।
- ICT मा आधारित शिक्षाको पहुँच बढाउने कार्यक्रम ।
- अनुगमन तथा निरीक्षण प्रणालीलाई व्यवस्थित गराउने कार्यक्रम ।
- शैक्षिक व्यवस्थापन सूचना प्रणाली र वार्षिक स्थिति प्रतिवेदनलाई व्यवस्थित बनाउने कार्यक्रम ।
- E-governance को विस्तार तथा सञ्चालन गराउने जस्ता कार्यक्रमहरू ।

❖ **पूर्व प्राथमिक शिक्षा**

- पूर्व प्राथमिक कक्षा (संस्थागत विद्यालयमा आधारित) - ५०८७
- समुदाय र सामुदायिक विद्यालयमा आधारित बालविकास केन्द्र र पूर्व प्राथमिक कक्षा ३००३४
- कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका जम्मा विद्यार्थीमध्ये बालविकास तथा पूर्व प्राथमिकको अनुभव लिई आउने विद्यार्थीको प्रतिशत ५९.६% रहेको ।

- पूर्व प्राथमिक विद्यालय/बालविकास केन्द्रमा सहजै देखिने भर्नादर ७७.७ प्रतिशत ।
- बालविकास केन्द्रका सहयोगी कार्यकर्ता महिला मात्र हुनुपर्ने व्यवस्था भएको ।
- गरिब तथा पिछडिएको समुदायमा बालविकास कार्यक्रम सञ्चालन गर्न प्राथमिकता दिइएको ।

❖ आधारभूत शिक्षा तथा माध्यमिक शिक्षा

- मुलुकभर गत वर्ष कूल ३५२२३ विद्यालय रहेकोमा ४१७ वटा एक अर्कामा गाभिइ ३४८०६ विद्यालय रहेका । ३४८०६ मध्ये ३४३३५ प्राथमिक, १४९२४ वटा निम्न माध्यमिक ३४५०६ आधारभूत तह ८८१४ वटा माध्यमिक तह यसैगरी ३५९६ वटा उच्च माध्यमिक तह रहेको । माध्यमिक तह ९-१२ संचालन भएको विद्यालय ९१०९ पुगेको छ । यसै गरी ३४८०६ मध्ये ८९५ वटा धार्मिक विद्यालय मदरसा, गुम्बा, विहार, र आश्रम रहेको ।
- उक्त विद्यालयहरूमा प्राथमिक तहमा ४३३५३५५ जना, निम्न माध्यमिक विद्यालय तहमा १८३५३१३ जना र माध्यमिक तहमा ९००५८५ जना बालबालिकाहरू अध्ययनरत रहेका छन् ।
- कूल विद्यार्थीमा छात्रा सहभागिताको स्थिति प्राथमिक तहमा ५०.८%, निम्न माध्यमिक विद्यालय तहमा ५०.८%, माध्यमिक विद्यालय तहमा ५१.०% र उच्च मावि तहमा ५०.९% रहेको ।
- पहुँच सुधारका विभिन्न कार्यक्रमको प्रभावका कारण शिक्षाको खूद भर्नादर (NER) प्राथमिक तह १-५ को ९६.२ % रहेको, आधारभूत तह कक्षा १-८ को ८७.६% र मावि तहको ३४.७% रहेको ।
- सहजै देखिने भर्नादर (GER) आधारभूत तह कक्षा १-८ को ११७.१%, मा.वि. तह ९-१२ को ५१.६% रहेको छ ।
- आधारभूत तहमा लैंगिक समता लगभग समदरमा पुगेको छ ।
- कक्षा ५ सम्म विद्यार्थीहरूको निरन्तरता दर ८६.८ प्रतिशत (कक्षा ५ सम्म पुग्ने दर) पुगेको ।
- कक्षा १ मा प्रवेशदर ९३.० प्रतिशत पुगेको ।
- तालिम प्राप्त आधारभूत र माध्यमिक तहका शिक्षकहरूको प्रतिशत ९२.५ र ९१.५ प्रतिशत पुगेको । सामुदायिक विद्यालयमा पूर्ण तालिम प्राप्त शिक्षक प्राथमिक तहमा ९६.४ प्रतिशत पुगेको, निम्नमाध्यमिक तहमा ८३.८, र माध्यमिक तहमा ९३.० प्रतिशत रहेको ।
- प्राथमिक चक्र पुरा गरेका विद्यार्थी प्रतिशत ७७.६ प्रतिशत पुगेको ।

❖ आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षामा संचालित कार्यक्रमहरू:

- शिक्षामा पहुँचको विस्तार गर्न कक्षा १-१० सम्म अध्ययनरत विद्यार्थीहरूका लागि निःशुल्क पाठ्यपुस्तकको व्यवस्था भएको ।
- कक्षा ११ र १२ मा अध्ययनरत दलित, गरिब तथा पिछडिएका एवं सीमान्तकृत समुदायका लक्षित समूहका विद्यार्थीहरूका लागि निःशुल्क पाठ्यपुस्तकको व्यवस्था भएको ।

- बालबालिकाहरूको सर्वाङ्गीण विकास तथा आधारभूत शिक्षाका तयारीका लागि बालविकास केन्द्रको स्थापना ।
- छात्रवृत्तिको व्यवस्था ।
- ७१ जिल्लामा विद्यालय नक्साङ्कनको कार्य भएको र बाँकी सबै जिल्लामा नक्साङ्कन गर्ने लक्ष्य रहेको ।
- सामुदायिक उच्च माध्यमिक विद्यालयमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको आधारमा आधारभूत अनुदान को व्यवस्था गरिएको ।
- सामुदायिक उच्च माध्यमिक विद्यालयलाई कार्यसम्पादन र जोडकोष अनुदानको व्यवस्था गरिएको ।
- अपांग बालबालिकाहरूलाई शिक्षाको मुलधारमा ल्याउन छात्रवृत्ति वितरण, ३३० विशेष शिक्षाका स्रोतकक्षा सञ्चालित ।
- निःशुल्क तथा अनिवार्य शिक्षाको लागि कार्यक्रम सञ्चालन भइरहेको, निःशुल्क तथा अनिवार्य शिक्षाका लागि ऐन तथा निर्देशिका तयार गर्ने काम भैरहेको ।
- एकीकृत माध्यमिक शिक्षा कक्षा ९-१२ लाई परीक्षणको रूपमा लागू गरिएको ।
- वैकल्पिक विद्यालय र खुला विद्यालयको व्यवस्था, ।
- गुणस्तर अभिवृद्धि गर्न विद्यालय भौतिक सुविधा विस्तार अन्तर्गत विद्यालय भवन निर्माण, नयाँ कक्षाकोठा निर्माण, मर्मत, बाह्य वातावरण सुधार ।
- छात्राहरूको सहभागिता वृद्धि गर्न र सहज वातावरण सृजना गर्नको लागि छुट्टै शौचालय को व्यवस्था गर्ने कार्यलाई निरन्तरता दिइएको ।
- प्रति विद्यार्थी लागत (PCF वितरण) का आधारमा सामुदायिक विद्यालयहरूलाई तलबी र गैर तलबी अनुदान दिने व्यवस्था ।
- वि.सं २०७१ को एसएलसी परीक्षाको नतिजा प्रकाशित गर्दा प्राविधिक धार सञ्चालन भएका ९९ वटा विद्यालयका विद्यार्थीहरूको नतिजा अक्षराङ्क पद्धतिबाट गरिने र अन्यको आगामी वर्षदिखि गर्ने लक्ष्य रहेको ।

❖ नमूना विद्यालय:

सामुदायिक विद्यालयहरूको शैक्षिक प्रणालीमा गुणस्तर अभिवृद्धि गरी विद्यार्थीहरूको आकर्षण बढाउने उद्देश्यले क्षेत्रगतरूपमा नमूना विद्यालय संचालन गर्ने कार्यक्रम अनुरूप शैक्षिक सत्र २०६७ देखि नमुना विद्यालय सञ्चालनमा रहेका छन् । ति विद्यालयहरू तपसिल बमोजिमका रहेका छन् ।

- वीरेन्द्र विद्यामन्दिर उच्च माध्यमिक विद्यालय टिकापुर, कैलाली ।
- कुलेश्वर आवासीय माध्यमिक विद्यालय कुलेश्वर, काठमाडौँ ।
- बालमन्दिर माध्यमिक विद्यालय लुम्ले, कास्की ।
- नवजीवन उच्च माध्यमिक विद्यालय जुटपानी, सर्लाही ।

❖ हिमाली छात्रावास:

पिछडिएका तथा हिमाली क्षेत्रका विद्यार्थीहरूको आधारभूत शिक्षामा पहुँच सहज र सुनिश्चित बनाउन आवासीय विद्यालय मुस्ताङ, हुम्ला, जुम्ला, ताप्लेजुङ, संखुवासभा, सोलुखुम्बु, रसुवा, गोरखा, जुम्ला र दार्चुलामा सञ्चालनमा रहेका ।

❖ विद्यालय भौतिक सुधार

गुणस्तर अभिवृद्धि गर्न विद्यालय भौतिक सुविधा विस्तार अन्तर्गत विद्यालय भवन निर्माण, नयाँ कक्षाकोठा निर्माण, मर्मत, वाह्य वातावरण सुधार, छात्राहरूको सहभागिता वृद्धि गर्न र सहज वातावरण सृजना गर्नको लागि छुट्टै शौचालय को व्यवस्था गर्ने कार्य निरन्तर रूपमा भै रहेको ।

❖ मातृ भाषामा पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक विकास:

- आधारभूत तहको शिक्षा मातृभाषामा लिन पाउने प्रावधान अनुसार प्राथमिक तहको २१ ओटा, मातृभाषामा अध्यापन भइरहेकोमा गत आ.व.मा मगर (अठार), धिमाल, तामाङ्ग (सम्बोटा), मुगाली, याख्या थप ५ ओटा, मातृभाषाका पाठ्यपुस्तक विकास भएको । पाठ्यपुस्तकको छपाइ तथा वितरणमा निजी क्षेत्रको सहभागिता अभिवृद्धि गरिएको छ । चालु आर्थिक वर्ष वाट कक्षा १ देखि ५ सम्म को पाठ्यपुस्तक छपाइ तथा विक्रि वितरणको जिम्मा निजी क्षेत्रलाई र कक्षा १ देखि १० सम्मको जनक शिक्षा सामग्री केन्द्र लिमिटेड मार्फत गर्ने गरी व्यवस्था मिलाइएको ।
- मदरसा, गुरुकुल, गुम्बा र संस्कृत भाषाका १५ ओटा पाठ्यपुस्तक विकास भइरहेको ।

❖ मुक्त कम्प्युटरका लागि शिक्षा:

- बाँके, बर्दिया, कैलाली, कञ्चनपुर, र दाङ मा सञ्चालन भइरहेको ।

१०. आर्थिक वर्ष २०७०/०७१ मा विनियोजित बजेट एवं खर्चको यथार्थ विवरण

चालु खर्च		रु. हजारमा			
सि.नं.	व.उ.शि.नं.	कार्यक्रम	कायम बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत
१	३५००११३	शिक्षा मन्त्रालय	३११,३५४	२९१,२४४	९३.५४
२	३५००१२३	शिक्षा विभाग	४२,४७३	४२,३३०	९९.६६
३	३५००१३३	क्षेत्रीय शिक्षा निर्देशनालयहरू	५३,१५८	४९,२३५	९२.६२
४	३५००१४३	जिल्ला शिक्षा कार्यालयहरू	५९८,०४६	५५७,७७७	९३.२७
५	३५००१५३	परीक्षा नियन्त्रण कार्यालय	३८०,४३२	३५०,१२६	९२.०३

६	३५००१६३	सबैका लागि शिक्षाप्राथमिक शिक्षा-	२५,५३२,१३४	२५,१२९,४७१	९८.४२
७	३५००१७३	विभिन्न मा.बि तथा नि. मा.बि.	१३,१७०,४२१	१२,९६७,९२०	९८.४६
८	३५००१८३	पाठ्यक्रम विकास केन्द्र	२८,२५४	२७,५९९	९७.६८
९	३५००१९३	विश्वविद्यालय अनुदान आयोग	६,७४०,८८७	६,६४०,८८७	९८.५२
१०	३५००२०३	शिक्षक सेवा आयोग	१८०,९३८	१५२,५६०	८४.३२
११	३५००२१३	अनौपचारिक शिक्षा केन्द्र	१०,९९९	१०,९१८	९९.२६
१२	३५००२२३	विद्यालय शिक्षक कितावखाना	१,६०८,९३५	१,७४४,८४४	१०८.४५
१३	३५००२३३	विशेष शिक्षा परिषद्	१००,०००	९५,१७४	९५.१७
१४	३५००२४३	शैक्षिक जनशक्ति विकास केन्द्र	१२१,१२९	८७,९७०	७२.६३
१५	३५००२५३	पुस्तकालयहरु-३ (डिल्लीरमण, केशर, राष्ट्रिय)	१७,४१६	१६,७४८	९६.१६
१६	३५००२६३	शिक्षक सेवा निवृत्त सुविधा	४,७४७,५००	४,५३४,४२२	९५.५१
१७	३५०१०५३	सामुदायिक विद्यालय क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम	३४४,८४८	२८१,८४८	८१.७३
१८	३५०१०६३	द्वन्द्वपीडित परिवार शिक्षा कार्यक्रम (शहिद प्रतिष्ठान मार्फत संचालन हुने)	७८,२००	७८,२००	१००.००
१९	३५०१०८३	उच्च माध्यमिक शिक्षा	१,१४९,२६६	१,०७८,३०२	९३.८३
२०	३५०१०९३	प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम परिषद् (विशेष कार्यक्रम समेत)	१,१९५,१९५	१,१९५,१९५	१००.००
२१	३५०१११३	मनमोहन स्मृति पोलीटेक्निक	१६,२००	१६,२००	१००.००
२२	३५०११२३	अनौपचारिक शिक्षा तथा राष्ट्रिय साक्षरता अभियान	९९८,९५०	९२३,३८५	९२.४४
२३	३५०११३३	शिक्षाका लागि खाद्य कार्यक्रम(प्राथमिक विद्यालय पौष्टिक आहार)	४९३,३११	२७१,०९४	५४.९५
२४	३५०११५३	यूनेस्कोका निमित्त नेपाल राष्ट्रिय आयोग	१०,५००	१०,५००	१००.००
२५	३५०११६३	दोस्रो उच्च शिक्षा परियोजना	१,९२१,५३६	१,८५६,९९६	९६.६४
२६	३५०११८३	सबैका लागि शिक्षा- शिशु विकास कार्यक्रम	२३०,१२९	६६,६८१	२८.९८
२७	३५०१२१३	विद्यालय क्षेत्र सुधार कार्यक्रम	३९८,६६२	२२८,९७४	५७.४४
२८	३५०१३३३	अनुगमन तथा मूल्यांकन कार्यक्रम	११,६१९	१०,०८३	८६.७८
२९	३५०१३५३	व्यवसायिक शिक्षा तथा तालिम अभिवृद्धि योजना	१,०१४,३०८	८८१,३८६	८६.९०
३०	३५०१३६३	सीप विकास परियोजना	१३५,९११	१३५,९११	१००.००

३१	३५०८०३३	विद्यालय क्षेत्र सुधार कार्यक्रम	२१,४७३,३०३	१७,९६६,२७८	८३.६७
		जम्मा	८३,११६,०१४	७७,७००,२५८	९३.४८

पूँजिगत खर्च

रु. हजारमा

१	३५००११४	शिक्षा मन्त्रालय	१३,८२५	१०,६११	७६.७५
२	३५००१५४	परीक्षा नियन्त्रण कार्यालय	७४०	७३८	९९.७३
३	३५००१८४	पाठ्यक्रम विकास केन्द्र	७८०	७८०	१००.००
४	३५००२०४	शिक्षक सेवा आयोग	१,१५०	१,१४८	९९.८३
५	३५००२१४	अनौपचारिक शिक्षा केन्द्र	१,२१०	१,२१०	१००.००
६	३५००२२४	विद्यालय शिक्षक किताबखाना	१,७००	१,६४७	९६.८८
७	३५००२४४	शैक्षिक जनशक्ति विकास केन्द्र	१,५२०	१,५२०	१००.००
८	३५००२५४	पुस्तकालयहरु-३ (डिल्लीरमण, केशर, राष्ट्रिय)	३२५	३१९	९८.१५
९	३५०१०५४	सामुदायिक विद्यालय क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम	८८०	८३४	९४.७७
१०	३५०११२४	अनौपचारिक शिक्षा तथा राष्ट्रिय साक्षरता अभियान	२००	१९९	९९.५०
११	३५०११३४	शिक्षाका लागि खाद्य कार्यक्रम(प्राथमिक विद्यालय पौष्टिक आहार)	२,२५०	१,५०१	६६.७१
१२	३५०१२१४	विद्यालय क्षेत्र सुधार कार्यक्रम	७६,२६०	५१,१७६	६७.११
१३	३५०१३५४	व्यवसायिक शिक्षा तथा तालिम अभिवृद्धि योजना	३८,८००	३,३३६	८.६०
१४	३५०१३६४	सीप विकास परियोजना	१२,०३४	०	०.००
१५	३५०८०३४	विद्यालय क्षेत्र सुधार कार्यक्रम	९३,३२५	५१,४०२	५५.०८
		जम्मा	२४४,९९९	१२६,४२१	५१.६०

११. आ.व. ०७१/०७२ मा विनियोजित बजेट तथा २०७२ जेष्ठ मसान्तसम्मको अनुमानित खर्च:

चालु खर्च

रु. हजारमा

सि.नं.	व.उ.सि.नं.	मन्त्रालय/निकाय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
१	३५००११३	शिक्षा मन्त्रालय	२४८४१८	१४३६७३	५७.८४
२	३५००१२३	शिक्षा विभाग	५४९१८	३९६८६	७२.२६
३	३५००१३३	क्षेत्रीय शिक्षा निर्देशनालयहरु	६१६३८	४०६८१	६६.००

४	३५००१४३	जिल्ला शिक्षा कार्यालयहरु	६१९८५१	४७६९७३	७६.९५
५	३५००१५३	परीक्षा नियन्त्रण कार्यालय	४४९१३७	२७०९९५	६०.३४
६	३५००१६३	सबैका लागि शिक्षा-प्राथमिक शिक्षा	२८७८९३७५	२०३७९५८९	७०.७९
७	३५००१७३	विभिन्न मा.वि तथा नि. मा.वि.	१४९०७००५	१०३०४३०३	६९.१२
८	३५००१८३	पाठ्यक्रम विकास केन्द्र	२७२४५	२०५८५	७५.५६
९	३५००१९३	विश्वविद्यालय अनुदान आयोग	६६१९६६४	६६१९६६४	१००.००
१०	३५००२०३	शिक्षक सेवा आयोग	१६४१७९	६१६९७	३७.५८
११	३५००२१३	अनौपचारिक शिक्षा केन्द्र	१२०२०	१०२५९	८५.३५
१२	३५००२२३	विद्यालय शिक्षक किताबखाना	१०३०४९३	२४७३२	२.४०
१३	३५००२३३	विशेष शिक्षा परिषद्	८२९९५	४३७८२	५२.७५
१४	३५००२४३	शैक्षिक जनशक्ति विकास केन्द्र	११६२०७	७९८८५	६८.७४
१५	३५००२५३	पुस्तकालयहरु-३ (डिल्लीरमण, केशर, राष्ट्रिय)	१८८६२	१५६४३	८२.९३
१६	३५००२६३	शिक्षक सेवा निवृत्त सुविधा	६०५३३५२	५१४५३३१	८५.००
१७	३५०१०५३	सामुदायिक विद्यालय क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम	५१११२८	९७०९१	१९.००
१८	३५०१०६३	द्वन्द्वपीडित परिवार शिक्षा कार्यक्रम (शहिद प्रतिष्ठान मार्फत संचालन हुने)	७८५००	७८५००	१००.००
१९	३५०१०८३	उच्च माध्यमिक शिक्षा	१६९७४३६	५९१७७७	३४.८६
२०	३५०१०९३	प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम परिषद् (विशेष कार्यक्रम समेत)	१३५२६१३	१३५२६१३	१००.००
२१	३५०१११३	मनमोहन स्मृति पोलीटेक्निक	२२०००	२२०००	१००.००
२२	३५०११२३	अनौपचारिक शिक्षा तथा राष्ट्रिय साक्षरता अभियान	१०३९९९३	३५६९३९	३४.३२
२३	३५०११३३	शिक्षाका लागि खाद्य कार्यक्रम(प्राथमिक विद्यालय पौष्टिक आहार)	५३९६०७	९०५३८	१६.७८
२४	३५०११५३	यूनेस्कोकानिमित्त नेपाल राष्ट्रिय आयोग	८२६८	८२६८	१००.००
२५	३५०११८३	सबैका लागि शिक्षा- शिशु विकास कार्यक्रम	४९७०००	२५८५६७	५२.०३
२६	३५०१२१३	विद्यालय क्षेत्र सुधार कार्यक्रम	२७०७३६	५७७०६	२१.३१
२७	३५०१३३३	अनुगमन तथा मूल्यांकन कार्यक्रम	१२६१०	८४२७	६६.८३
२८	३५०१३५३	व्यवसायिक शिक्षा तथा तालिम अभिवृद्धि योजना	१३१९४४५	७४९७६१	५६.८२
२९	३५०१३६३	सीप विकास परियोजना	४६८६०२	३०१७३६	६४.३९
३०	३५०१३८३	पढाई सीप प्रवर्द्धन कार्यक्रम	१११७२०	४७१	०.४२
३१	३५०१३९३	उच्च शिक्षा सुधार परियोजना	३०००००		०.००

३२	३५०८०३३	विद्यालय क्षेत्र सुधार कार्यक्रम	१८२३३४३८	७९२४३८६	४३.४६
		जम्मा	८५७१८४५६	५५५७६२५७	६४.८४

पूँजिगत खर्च

रु. हजारमा

१	३५००११४	शिक्षा मन्त्रालय	१२१००	८३५३	६९.०३
२	३५००१५४	परीक्षा नियन्त्रण कार्यालय	८१२९	९८३	१२.०९
३	३५००१८४	पाठ्यक्रम विकास केन्द्र	१३००	९८८	७५.९८
४	३५००२०४	शिक्षक सेवा आयोग	१०००	७११	७१.११
५	३५००२१४	अनौपचारिक शिक्षा केन्द्र	१९५३	४४९	२२.९८
६	३५००२२४	विद्यालय शिक्षक कितावखाना	९८४५	१५७४	१५.९८
७	३५००२३४	विशेष शिक्षा परिषद्	२००००		०.००
८	३५००२४४	शैक्षिक जनशक्ति विकास केन्द्र	६९८०	४८६५	६९.७०
९	३५००२५४	पुस्तकालयहरु-३ (डिल्लीरमण, केशर, राष्ट्रिय)	८५०	३४९	४१.१०
१०	३५०११३४	शिक्षाका लागि खाद्य कार्यक्रम(प्राथमिक विद्यालय पौष्टिक आहार)	१५९०	५५३	३४.७९
११	३५०१२१४	विद्यालय क्षेत्र सुधार कार्यक्रम	३७७०		०.००
१२	३५०१३५४	व्यवसायिक शिक्षा तथा तालिम अभिवृद्धि योजना	३५२३५	४६४९	१३.१९
१३	३५०१३६४	सीप विकास परियोजना	११९५	११९२	९९.७८
१४	३५०८०३४	विद्यालय क्षेत्र सुधार कार्यक्रम	७८२९९	१९९३२	२५.४६
		जम्मा	१८२२४६	४४५९८	२४.४७

१२. आ.व. २०७१/०७२ को बजेट बक्तव्यमा उल्लेखित नीति तथा कार्यक्रमको पहिलो दश महिनाको प्रगति विवरण:

सि.नं.	ब. ब. को बुदा नं.	क्रियाकलाप नीति तथा कार्यक्रम	२०७२ बैशाखसम्मको प्रगति विवरण
१	१८७	• विद्यालय शिक्षालाई प्रभावकारी र जीवनोपयोगी बनाउन तथा शिक्षामा पहुँच बढाउन सहयोग पुग्ने गरी शिक्षा ऐनमा संशोधन गर्ने ।	आवश्यक संशोधनको लागि मस्यौदा तयार गरिएको शिक्षा ऐनको संशोधन सम्बन्धमा अर्थ मन्त्रालयमा छलफल भै रहेको ।

२	१८८	"साक्षर नेपाल अभियान" लाई सफलतापूर्वक सम्पन्न गर्न आगामी वर्षलाई "निरक्षरता उन्मूलन वर्ष" को रूपमा मनाउने।	१७ जिल्लाहरूमा प्रचार प्रसार व्यापक रूपमा गरीएको अधिकांस स्थानमा कक्षा संचालन भइरहेको, केहि स्थानहरूमा सहजकर्ता तालिम सँगै कक्षा प्रारम्भ भएको
३	१८९	विद्यालय शिक्षालाई थप प्रभावकारी बनाउन कम विद्यार्थी संख्या भएका र निश्चित दूरी भन्दा कम दूरीमा रहेका विद्यालयहरूलाई र शिक्षक दरबन्दीलाई मिलान गरी एक अर्कामा गाभ्ने व्यवस्था अघि बढाउने र यो आर्थिक वर्षमा कम्तीमा २ सय विद्यालयलाई गाभ्ने।	४४४ वटा विद्यालयहरू समायोजन बन्द भएको। रिक्त भएका प्रा.वि.तहमा ७४३०, नि.मा.तहमा दरबन्दी मिलानसम्बन्धी कार्यलाई प्रभावकारी बनाउन निर्देशन भएको।
४	१९०	विद्यालयहरूलाई निजी तथा सरकारी साझेदारीमा सञ्चालन गर्ने अवधारणा अगाडि बढाउने र यसमा उपलब्ध पूर्वाधार र स्रोतमा नै साझेदारीमा विद्यालय सञ्चालन गरेमा सामुदायिक विद्यालयले पाएसरह सुविधा उपलब्ध गराउने।	निजी सार्वजनिक साझेदारीको लागि अवधारणा पत्र। संस्थागत विद्यालय र सामुदायिक विद्यालय बीच मैत्री सम्बन्ध स्थापना गर्ने कार्यविधि अन्तिमरूपमा। विद्यालय साझेदारी सहयोग निर्देशिका, २०६६ बमोजिम काम भइरहेको।
५	१९१	विद्यालय शिक्षाको गुणस्तर अभिवृद्धि गर्न माध्यमिक विद्यालयमा "एक विद्यालय: एक पुस्तकालय" तथा "एक विद्यालय एक विज्ञान प्रयोगशाला" अवधारणा अनुसारका कार्यक्रम क्रमशः लागू गर्ने।	१२१ वटा विज्ञान प्रयोगशाला स्थापना भएको।

६	१९२	सामुदायिक विद्यालयबाट प्रथम श्रेणीमा प्रवेशिका परीक्षा उत्तीर्ण गर्ने निम्न आय भएका दलित, चेपाङ र राउटे समुदायका छात्रछात्रालाई उच्च माध्यमिक देखि स्नातकोत्तर सम्म अध्ययन गर्न मासिक वृत्ति उपलब्ध गराउने व्यवस्था मिलाउने र यसो गर्दा डोम, बादी, चमार र मुसहर जातिका व्यक्तिले इञ्जिनियरिङ वा चिकित्साशास्त्र तर्फ स्नातक तहमा अध्ययनका लागि लाग्ने सम्पूर्ण शैक्षिक खर्च सरकारले व्यहोर्ने	छात्रवृत्ति वितरण सम्बन्धी कार्यविधिको मस्यौदा तयार भएको ।
७	१९३	जेहेन्दार, अपाङ्ग, द्वन्द्वपीडित, मुक्त कमलरी, सीमान्तकृत, दलित विद्यार्थीहरूलाई छात्रवृत्ति उपलब्ध गराउने।	दोस्रो चौमासिकमा ९९७ जना मुक्त कमलहरी, ९७४८१ जना दलित, ८७५६ जना सीमान्तकृत र १०८१२ जना अपाङ विद्यार्थीहरूले छात्रवृत्ति प्राप्त गरेका छन् ।
८	१९६	उच्च शिक्षालाई थप व्यवस्थित गर्न "उच्च शिक्षा नीति" कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ। उच्च शिक्षाको प्रभावकारी व्यवस्थापन तथा गुणस्तर सुधारका लागि एकीकृत उच्च शिक्षा ऐन जारी गर्ने।	उच्च शिक्षा नीति, २०७१ मन्त्रिपरिषद्, सामाजिक समितिमा छलफलमा रहेको। सामुदायिक उच्चमाध्यमिक विद्यालय शिक्षक व्यवस्थापन निर्देशिका तयार भई जारी भएको।
९	१९६	उच्च माध्यमिक विद्यालयहरूमा २ हजार शिक्षकको दरबन्दी थप गर्ने।	उच्चमाध्यमिक शिक्षक दरबन्दी वितरणका लागि कोटा निर्धारण गर्न प्रक्रिया अघि बढाइएको ।

श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय

१. पृष्ठभूमि:

आन्तरिक श्रमको मर्यादित र सुरक्षित व्यवस्थापनबाट रोजगारी सृजना, रोजगारीका लागि उपयुक्त र आवश्यक जनशक्तिको विकास, श्रमको क्षेत्रमा सुरक्षा र स्वास्थ्यको प्रबर्द्धन, बालश्रम निवारण लगायतका काम मन्त्रालयबाट हुँदै आएको छ । वैदेशिक रोजगारीलाई सुरक्षित, मर्यादित र व्यवस्थित बनाउन र वैदेशिक रोजगारीबाट आर्जित सीप तथा पुँजीको उपयोगबाट आन्तरिक रोजगारी प्रबर्द्धन गर्नु पनि यसै मन्त्रालयको दायित्वको रूपमा रहेको छ ।

मन्त्रालयको स्थापना हुनु अघि श्रमका मुद्दा हेर्न उद्योग मन्त्रालय भित्र श्रम शाखा र वि.सं.२०२८ मा श्रम विभाग स्थापना भएको हो । श्रम विभाग स्थापनाको दशक पछि वि.सं. २०३८ मा श्रम तथा समाजकल्याण मन्त्रालयको स्थापना भइ यसै अन्तर्गत श्रम विभाग रहन गयो । वि.सं.२०५२ मा समाज कल्याणको क्षेत्र अन्यत्रै लगि श्रम मन्त्रालय गठन भएकोमा वि.सं.२०५७ मा यातायात समेत गाभिइ श्रम तथा यातायात व्यवस्था मन्त्रालय कायम हुन गयो । मिति २०६९/०२/०५ मा यातायात व्यवस्थाको क्षेत्र अन्यत्र लगि श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय नामाकरण हुन आएको छ ।

२. दीर्घकालीन सोच:

स्वदेशी तथा विदेशी श्रम बजारमा प्रतिस्पर्धा गर्न सक्ने दक्ष सीपयुक्त मानव संसाधनको उत्पादनबाट रोजगार एवं स्वरोजगारका अवसरहरू सिर्जना गर्नु, विभेदरहित, सुरक्षित, मर्यादित र स्वस्थ काम गर्ने वातावरण प्रदान गरी बाह्य तथा आन्तरिक रोजगारीबाट प्राप्त हुने आर्थिक तथा गैर आर्थिक लाभबाट राष्ट्रिय अर्थ व्यवस्थाको सुदृढीकरण गरी गरिवी निवारणमा योगदान पुऱ्याउने र सबै प्रकारका बालश्रम निवारण गरी बाल अधिकार सुनिश्चित गर्न सघाउ पुऱ्याउने दीर्घकालीन सोच रहेको छ ।

३. उद्देश्य:

- स्वदेशमा मर्यादित रोजगारका अवसरहरू सिर्जना गर्दै बेरोजगारी तथा अर्द्ध बेरोजगारी न्यूनीकरण गर्ने ।
- वैदेशिक रोजगारलाई सुरक्षित, मर्यादित र व्यवस्थित गर्ने ।

४. रणनीति

- निश्चित समयको अनिवार्य रोजगारी उपलब्ध गराउने गरी राष्ट्रिय रोजगार नीतिको तर्जुमा गर्ने ।
- वैदेशिक रोजगारीलाई सुरक्षित, मर्यादित, भरपर्दो र प्रतिफलयुक्त बनाउने ।

- श्रमिकको हक अधिकारको संरक्षण तथा लगानीमैत्री वातावरणको सिर्जना गरी सुमधुर श्रमसम्बन्ध स्थापना गर्ने ।
- सीप तथा व्यावसायिक तालिमका अवसरहरू वृद्धि गर्दै राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रमा प्रतिस्पर्द्धी श्रमशक्ति विकास गर्ने ।
- सबै किसिमको बालश्रम उन्मूलन गर्ने ।
- सामाजिक सुरक्षा कोषको प्रभावकारी परिचालन गर्ने ।

५. कार्यनीति

- निश्चित क्षेत्रमा न्यूनतम समयसम्मको रोजगारी सुनिश्चित गर्न रोजगारी प्रत्याभूति कानून लागू गरिनेछ ।
- कृषि तथा गैरकृषि क्षेत्रको लगानीमा रोजगारमूलक प्रविधिलाई प्रोत्साहन गरिनेछ ।
- रोजगारसम्बन्धी माग र आपूर्ति बीच सन्तुलन ल्याउन आवश्यक कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन गरिनेछन् ।
- प्रभावकारी रोजगार विनिमय प्रणालीको विकास गरी सीप र योग्यता अनुसारको रोजगारीमा पहुँच अभिवृद्धि गरिनेछ ।
- वैदेशिक रोजगारीको सहजीकरण गर्न संस्थागत संरचनालाई सुदृढ एवम् विस्तार गरिनेछ ।
- वैदेशिक गन्तव्य मुलुकहरूमा श्रम सहचारीको व्यवस्था र गैरआवासीय नेपालीहरूको संस्थालाई समेत परिचालन गरी श्रमबजारको विस्तार, प्रवर्द्धन र कामदारहरूको संरक्षण गरिनेछ ।
- गन्तव्य मुलुकहरूमा कामदारहरूको सुरक्षा र सहयोग प्रणाली विकासकालागि SAARC क्षेत्रका र अन्य मुलुकहरूसँग सहकार्यको खोजी गरिनेछ ।
- वैदेशिक रोजगार सुरक्षित र व्यवस्थित बनाउन थप मुलुकहरूसँग श्रम सम्झौता गरिनेछ ।
- औपचारिक संयन्त्र मार्फत विप्रेषणलाई भित्र्याउन र उत्पादनमूलक क्षेत्रमा लगानी गरी रोजगारीमा वृद्धि गरिनेछ ।
- महिला, विपन्न, दलित, आदिवासी जनजाति, दुर्गम तथा उपेक्षित वर्ग तथा क्षेत्रसमेतको पहुँच हुने गरी रोजगारी उन्मुख तालिम प्रदान गरी वैदेशिक रोजगारलाई समावेशी र विपन्नमुखी बनाइनेछ ।
- सीप र सही सूचना उपलब्ध गराई वैदेशिक रोजगारमा जान चाहने महिलाहरूलाई विशेष प्याकेजको व्यवस्था गरिनेछ ।
- स्वदेश वा विदेशमा रोजगारी गर्न चाहनेलाई ऋणको व्यवस्था गर्न वित्तीय संस्थाहरूसँग सहकार्य गरिनेछ ।
- वैदेशिक रोजगारीमा गएकाहरूको अभिलेख प्रणालीमा सुधार गरिनेछ ।
- श्रम तथा रोजगार व्यवस्थापन सूचना प्रणालीको विकास गरिनेछ ।
- विभिन्न किसिमका श्रम तथा व्यवसायजन्य सुरक्षासम्बन्धी मापदण्ड लागू गरिनेछ ।
- सरकार, रोजगारदाता र मजदुरबीचको त्रिपक्षीय संयन्त्रलाई प्रभावकारी बनाउन आवश्यक संस्थागत सुदृढीकरण गरिनेछ ।
- घरायसी श्रमिकहरूको अधिकारको संरक्षण गरिनेछ ।

- सीप परीक्षण प्रमाणपत्र प्राप्त गरेका कामदारहरूलाई मात्र वैदेशिक रोजगारीमा पठाउने व्यवस्था मिलाइनेछ ।
- व्यावसायिक तथा सीप विकाससम्बन्धी तालिम प्रदायक संस्थाहरूलाई एउटै छातामुनि ल्याई गुणस्तरयुक्त तालिम प्रदान गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ ।
- निकृष्ट बालश्रम निवारणका लागि कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरी बालश्रमिकहरूको उद्धार र पुनःस्थापना गरिनेछ ।
- बालश्रम सम्बन्धी नीति, कानून र कार्यक्रममा सुधार गरिनेछ ।
- योगदानमा आधारित सामाजिक सुरक्षा कोष योजनालाई प्रभावकारिरूपमा सञ्चालन गरी सामाजिक सुरक्षा प्रवर्द्धन गरिनेछ ।

६. कार्यक्षेत्र

नेपाल सरकारको कार्यविभाजन नियमावली, २०६९ अनुसार यस मन्त्रालयको कार्यक्षेत्र देहाय अनुसार तोकिएको छ ।

- श्रम तथा रोजगार सम्बन्धी नीति योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमा कार्यान्वयन अनुगमन र मूल्याङ्कन
- श्रमशक्ति र श्रमबजार सम्बन्धी अध्ययन अनुसन्धान तथ्याङ्क संकलन तथा विश्लेषण
- आइएलओ तथा अन्य श्रम संग सम्बन्धित राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय संघसंस्था
- श्रम र व्यवस्थापक बीचको सम्बन्ध
- रोजगार सेवा तथा श्रमिक आपूर्ति
- वैदेशिक रोजगार
- व्यावसायिक तथा सीप विकास तालिमको सञ्चालन समन्वय र प्रवर्द्धन
- अपाङ्ग, महिला तथा मजदुरको सीप र तालिम
- श्रमिकहरूको सामाजिक सुरक्षा
- विदेशीहरूको लागि श्रम स्वीकृति
- मन्त्रालयको संरचना तथा आवद्ध निकायहरू
- श्रम प्रशासन र व्यवस्थापन
- श्रमिकहरूका लागि बोनस
- रोजगारी सृजना सम्बन्धी कार्यमा समन्वय

७. कानूनी व्यवस्था:

❖ नीति

- राष्ट्रिय रोजगार नीति, २०७१
- वैदेशिक रोजगार नीति, २०६८
- बालश्रम सम्बन्धी राष्ट्रिय गुरुयोजना (२००४ – २०१४)

- तेहौ त्रि-वर्षिय योजना (२०७०/७१-२०७२/७३) मा उल्लिखित श्रम, रोजगार, बालश्रम निवारण, सीप विकास सम्बन्धी नीतिगत व्यवस्था
- कार्यस्थलमा HIV/Aids सम्बन्धी राष्ट्रिय नीति, २०६४
- नेपालले अनुमोदन गरेका अन्तर्राष्ट्रिय श्रम संगठनका ११ वटा महासन्धिहरू (Convention)
- मुख्य गन्तव्य देशहरूसँग भएका आप्रवासन श्रम सम्बन्धी सम्झौताहरू (५ देशहरू संयुक्त अरब इमिरेट्स, कतार, जापान, दक्षिण कोरिया, र बहराईन संग MOU भईसकेको र मलेशिया, साउदी अरब, कुवेत ओमन र ईजरायलका लागि मस्यौदा तयार भई MOU का लागि अनुरोध गरिएको)

❖ ऐन

- श्रम ऐन, २०४८,
- ट्रेड युनियन ऐन, २०४९,
- बालश्रम (नियमित तथा निषेध गर्ने) ऐन, २०५६
- बोनस ऐन, २०३०
- वैदेशिक रोजगार ऐन, २०६४

❖ नियमावली

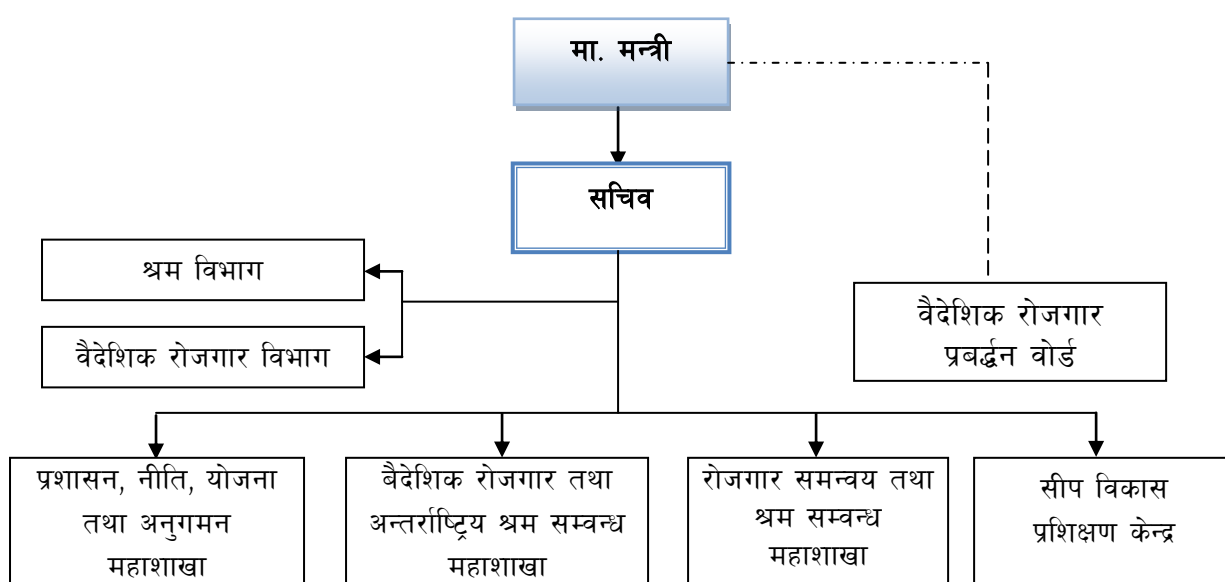
- श्रम नियमावली, २०५०
- चिया बगान सम्बन्धी श्रम नियमावली, २०५०
- ट्रेड युनियन नियमावली, २०५०
- बालश्रम (निषेध तथा नियमित गर्ने) नियमावली, २०६२
- बोनस नियमावली, २०३९,
- वैदेशिक रोजगार नियमावली, २०६४
- सामाजिक सुरक्षा कोष (सञ्चालन तथा व्यवस्थापन) नियमावली, २०६७

❖ कार्यविधि निर्देशिका

- वैदेशिक रोजगार विभाग कार्य सञ्चालन निर्देशिका, २०६६
- नेपाली प्राविधिक अभ्यासार्थी जापान पठाउने निर्देशिका, २०६६
- नेपाली घरेलु कामदारको रूपमा विदेश जाने नेपाली कामदारलाई व्यवस्थित गर्ने कार्यविधि, २०६७
- वैदेशिक रोजगारसंग सम्बन्धीत कसुरको अनुसन्धान तथा अभियोजन दिग्दर्शन, २०६७
- इजरायलमा केयर गिभरको रूपमा नेपाली कामदार पठाउने सम्बन्धी कार्यविधि, २०६८
- व्यवसायिक तथा सीप विकास तालिम सञ्चालन निर्देशिका, २०६८

- व्यक्तिगत श्रम स्वीकृतिमा वैदेशिक रोजगारीमा जाने कामदारको श्रम स्वीकृति लिने प्रकृया सम्बन्धी निर्देशिका, २०६९
- घरेलु कामदार अभिमुखीकरण तालिम सम्बन्धी कार्यविधि, २०७०
- विदेशीलाई नेपालमा काम गर्न श्रम स्वीकृति लिने व्यवस्थालाई व्यवस्थित बनाउन गैर नेपाली नागरिकहरूको श्रम व्यवस्थापन सम्बन्धी मार्गदर्शन, २०७०
- ईजाजतपत्रवाला र कामदार विच हुने करार सम्बन्धी कार्यविधि, २०७१
- अभिमुखीकरण तालिम संचालन गर्ने संस्था दर्ता तथा नवीकरण सम्बन्धी कार्यविधि, २०७१
- सीपमूलक तालिम प्राप्त जनशक्तिलाई वस्तुगत सहायता उपलब्ध गराउने कार्यविधि, २०७१

८. संगठनात्मक संरचना

९. मन्त्रालय आवद्ध निकायहरू

❖ श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय

- श्रम विभाग
- श्रम कार्यालयहरू १० वटा:
भद्रपुर, विराटनगर, जनकपुर, काठमाण्डौ, वीरगञ्ज, हेटौडा, पोखरा, बुटवल, नेपालगञ्ज, धनगढी
- रोजगार सूचना केन्द्रहरू १४ वटा (९ श्रम कार्यालय भित्र: वीरगञ्जवाहेक, ३ सिप विकास तालिम केन्द्र भित्र: दाङ, पर्वत र महेन्द्रनगर र २ वटा छुट्टै: उदयपुर र जुम्ला)
- व्यवसायजन्य सुरक्षा तथा स्वास्थ्य सम्बन्धी आयोजना

❖ वैदेशिक रोजगार विभाग

- काठमाडौं कार्यालय
- मलेसिया शाखा
- साउदी अरब शाखा
- कतार शाखा
- EPS कोरिया शाखा

❖ वैदेशिक रोजगार न्यायाधिकरण

- व्यावसायिक तथा सीप विकास तालिम केन्द्र, (भैसेपाटी, ललितपुर र अन्तर्गत १५ केन्द्रहरू: भद्रपुर, इटहरी, ओखलढुङ्गा, जनकपुर, धादिङ, हेटौडा, पोखरा, पर्वत, बुटवल, जुम्ला, नेपालगञ्ज, दाङ, धनगढी, महेन्द्रनगर)
- सामाजिक सुरक्षा कोषको सचिवालय
- वैदेशिक रोजगार प्रवर्द्धन बोर्ड
- बालश्रम निवारण तथा बालश्रम सुधार आयोजना
- रोजगार प्रवर्द्धन कार्यक्रम

१०. आ.व.०७१/०७२ मा मन्त्रालयबाट भएका महत्वपूर्ण कार्यहरू र तिनको प्रगति अवस्था:

- एकिकृत सामाजिक सुरक्षा ऐनको मस्यौदा तयार भई सम्पादनको लागि कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालयमा छलफलको क्रममा रहेको छ ।
- राष्ट्रिय रोजगार नीति, २०७१ मन्त्रिपरिषद बाट मिति २०७१।११।१५ मा स्वीकृत भई छपाईका लागि कारवाही अघि बढेको अवस्था छ ।
- श्रम ऐनको मस्यौदा तयार भई विभिन्न मन्त्रालयबाट प्राप्त राय प्रतिक्रिया समावेश गरी सम्पादनको लागि कानून न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालयमा पठाइएको छ ।
- वैदेशिक रोजगारलाई व्यवस्थित, सुरक्षित तथा मर्यादित बनाउन वैदेशिक रोजगार ऐनको मस्यौदा तयार भईरहेको छ ।
- श्रम बैंकको स्थापना गर्न आवश्यक कानून निर्माणको लागि कानून न्याय तथा संसदीय व्यवस्था मन्त्रालयले मस्यौदा उपर अर्थ मन्त्रालयको सैद्धान्तिक सहमतिका लागि अनुरोध गरिएकोमा बैंक तथा वित्तीय संस्था सम्बन्धी ऐन अनुसार नै श्रम बैंकको स्थापना गर्ने भनी राय प्राप्त भएको छ ।
- नेपालमा कामकाज गर्ने गैरनेपाली नागरिकहरूको अनुगमन नियमित रूपमा गरी फाल्गुण मसान्त सम्म ८७७ जनाको श्रम स्वीकृति र २९९ जनाको नवीकरण गरिएको छ ।
- FEMIS (Foreign Employment Information Management System) तयार गरी लागु गर्न परामर्शदाताबाट software निर्माणको कार्य भईरहेको छ ।

- वैदेशिक रोजगारीका लागि त्रि.अ. वि.सम्मको मोड्युल तयार गरी ३ वटाको प्रगति प्रदर्शन (Demo) भई पृष्ठपोषण प्राप्ति र सुधारको कार्य भईरहेको छ ।
- रोजगार सूचना केन्द्रहरूबाट ५२७६ जना बेरोजगारको तथ्याङ्क संकलन गरिएको छ ।
- प्रमुख गन्तव्य देशहरूसँग MOU (Memorandum of Understanding) गर्ने कार्यक्रमका सन्दर्भमा ५ देश संयुक्त अरब ईमिरेट्स, कतार, जापान, दक्षिण कोरिया, र बहराईन संग MOU भईसकेको र मलेशिया, साउदी अरब, कुवेत ओमन र ईजरायलका लागि मस्यौदा तयार भई MOU का लागि अनुरोध गरिएको छ ।
- वैदेशिक रोजगारका विषयमा सरोकारवालालाई जानकारी गराउन विभिन्न सन्चार माध्यमबाट सचेतना सम्बन्धी कार्यक्रम सन्चालन भइ रहेको छ । ४ जिल्लामा सरोकारवालाहरूलाई अभिमुखिकरण संचालन गरिएको छ । उदयपुर, सिन्धुली, कास्की, दाङ र सिन्धुपाल्चोक जिल्लामा सूचना तथा परामर्श केन्द्र स्थापना भइ कार्यक्रमहरू सञ्चालन भइरहेको छ । यसै गरी थप ४ जिल्ला झापा, महोत्तरी, सिराहा र नुवाकोटमा सूचना तथा परामर्श केन्द्र स्थापना गरिएको छ ।
- इजाजतपत्रवाला र कामदार आफै वैदेशिक रोजगार विभागमा उपस्थित भई गर्नुपर्ने करार सम्बन्धी कार्यविधि, २०७१ मिति २०७१/०४/०४ मा स्वीकृत समेत भैसकेको छ ।
- सीप विकास तालीम केन्द्रबाट वैदेशिक रोजगारमा जाने र स्वदेशमा काम गर्ने व्यक्तिहरूलाई लक्षित गरी आधारभूत तथा सीप अभिवृद्धि र महिला आवासीय तालिम गरी ४६१० जना ग्राज्युएट समेत ९८२५ जनालाई तालीम प्रदान भएको छ ।

११. आर्थिक वर्ष २०७०/०७१ मा विनियोजित बजेट एवं खर्चको यथार्थ विवरण

चालु खर्च			रु. हजारमा		
सि.नं.	व.उ.शि.नं.	कार्यक्रम	कायम बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत
१	३७१०११३	श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय	४९,४६५	४६,८३०	९४।६७
२	३७१०१२३	श्रम विभाग	२०,७७४	१८,१९९	८७।६०
३	३७१०१३३	श्रम कार्यालयहरू	२७,८५६	२५,४३७	९१।३२
४	३७१०१६३	रोजगार सूचना केन्द्रहरू	१४,८५६	१४,२०१	९५।५९
५	३७१०१७३	वैदेशिक रोजगार विभाग	७४,५९०	६०,०३७	८०।४९
६	३७१०१८३	वैदेशिक रोजगार न्यायाधिकरण	८,६९४	८,१३७	९३।५९
७	३७१०१९३	बालश्रम निवारण तथा बालश्रम सुधार	७,३००	४,६९०	६४।२५

		आयोजना			
८	३७१०३३	व्यवसायजन्य सुरक्षा तथा स्वास्थ्य सम्बन्धी आयोजना	१०,६१८	९,७५०	९१।८३
९	३७१०४३	व्यावसायिक तथा सीप विकास तालिम केन्द्र	१६३,७७४	१५५,५०६	९४।९५
१०	३७१०५३	रोजगार प्रवर्द्धन कार्यक्रम	२६२,८२८	१४६,९८५	५५।९२
११	३७१०७३	सामाजिक सुरक्षा कोष	६८,२६९	६५,०४९	९५।२८
		जम्मा	७०९,०२४	५५४,८२१	७८।२५

पूँजिगत खर्च

रु. हजारमा

१	३७०११४	श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय	१४,३००	१२,९६२	९०।६४
२	३७०१२४	श्रम विभाग	४२५	४२५	१००।००
३	३७०१३४	श्रम कार्यालयहरु	५०,०००	१०,८७५	२१।७५
४	३७०१६४	रोजगार सूचना केन्द्रहरु	२००	१९०	९५।००
५	३७०१७४	वैदेशिक रोजगार विभाग	१५,२००	१४,४९७	९५।३८
६	३७०१८४	वैदेशिक रोजगार न्यायाधिकरण	३०	३०	१००।००
७	३७१०३४	व्यवसायजन्य सुरक्षा तथा स्वास्थ्य सम्बन्धी आयोजना	८००	७९८	९९।७५
८	३७१०४४	व्यावसायिक तथा सीप विकास तालिम केन्द्र	५,६००	५,४०३	९६।४८
९	३७१०५४	रोजगार प्रवर्द्धन कार्यक्रम	४४,७०७	२०,४६०	४५।७६
१०	३७१०७४	सामाजिक सुरक्षा कोष	३१,१३५	१९,२८३	६१।९३
		जम्मा	१६२,३९७	८४,९२३	५२।२९

१२. आ.व. ०७१/०७२ मा विनियोजित बजेट तथा २०७२ जेष्ठ मसान्तसम्मको अनुमानित खर्च:

चालु खर्च			रु. हजारमा		
सि.नं.	व.उ.शि.नं.	मन्त्रालय/निकाय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
१	३७१०१३	श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय	८४,१६५	५८,२५६	६९.२२
२	३७१०१३	श्रम विभाग	२१,४०६	१३,९२८	६५.०७
३	३७१०१३	श्रम कार्यालयहरु	३६,३७३	२३,२७७	६४.००
४	३७१०१३	रोजगार सूचना केन्द्रहरु	१५,४१७	१०,५००	६८.११
५	३७१०१३	वैदेशिक रोजगार विभाग	७८,०८१	६२,७६४	८०.३८
६	३७१०१३	वैदेशिक रोजगार न्यायाधिकरण	९,५२९	७,९७४	८३.६८
७	३७१०१३	बालश्रम निवारण तथा बालश्रम सुधार आयोजना	४,७३८	३,०७९	६४.९९
८	३७१०३३	व्यवसायजन्य सुरक्षा तथा स्वास्थ्य सम्बन्धी आयोजना	१०,५०३	६,९०५	६५.७४
९	३७१०४३	व्यावसायिक तथा सीप विकास तालिम केन्द्र	१७७,३४९	१३३,३११	७५.१७
१०	३७१०५३	रोजगार प्रवर्द्धन कार्यक्रम	३१२,२१५	२५,९८६	८.३२
११	३७१०७३	सामाजिक सुरक्षा कोष	५४,५८०	५२,२५६	९५.७४
		जम्मा	८०४,३५६	३९८,२३६	४९.५१

पूँजिगत खर्च			रु. हजारमा		
१	३७१०१४	श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय	४,२८२	२,३७९	५५.५६
२	३७१०१४	श्रम विभाग	२८०	१७९	६३.९३
३	३७१०१४	श्रम कार्यालयहरु	८६,३२८	२६,५८५	३०.८०
४	३७१०१४	रोजगार सूचना केन्द्रहरु	१२९	६८	५२.७१
५	३७१०१४	वैदेशिक रोजगार विभाग	१६,८००	५,४५०	३२.४४

६	३७१०१८४	वैदेशिक रोजगार न्यायाधिकरण	१९	०	०.००
७	३७१०३४	व्यवसायजन्य सुरक्षा तथा स्वास्थ्य सम्बन्धी आयोजना	९९८	९९८	९९.९८
८	३७१०४४	व्यावसायिक तथा सीप विकास तालिम केन्द्र	२०,४६३	२,२०८	१०.७९
९	३७१०५४	रोजगार प्रवर्द्धन कार्यक्रम	४८,१७७	१४,१५३	२९.३८
१०	३७१०७४	सामाजिक सुरक्षा कोष	१३,४८०	५,१२३	३८.००
		जम्मा	१९०,९५६	५७,०६३	२९.८८

१३. आ.व. २०७१/०७२ को बजेट बक्तव्यमा उल्लिखित नीति तथा कार्यक्रमको पहिलो दश महिनाको प्रगति विवरण:

सि.नं.	ब. ब. को बुदा नं.	क्रियाकलाप नीति तथा कार्यक्रम	२०७२ बैशाखसम्मको प्रगति विवरण
१	४०	• श्रमिक र उद्योग दुवैलाई सहज र लाभकारी हुने गरी नयाँ श्रम कानून तर्जुमा गर्ने।	श्रम सम्बन्धी एकीकृत ऐनको मस्यौदा तयार गरी कानून मन्त्रालयमा पठाइएको।
२	२१०	• व्यावसायिक सीप तालीम प्रदान गर्ने संस्थाहरूका तालीमलाई हरेक निर्वाचन क्षेत्रका प्राविधिक विद्यालयसँग सहकार्य गर्दै राष्ट्रिय सीप परीक्षण समितिसँग आबद्ध गराई तालीमको गुणस्तरीयता कायम गर्ने।	कार्य संचालन भैरहेको।
३	२११	• राष्ट्रिय सीप विकास नीति तर्जुमा गरि उपयोगमा ल्याउने।	नीति तर्जुमा गर्ने कार्य भैरहेको।

४	२१३	सूचना प्रविधिको प्रयोग, संगठन संरचना र सेवा प्रवाहमा सुधार गरी वैदेशिक रोजगारीमा हुने ठगी नियन्त्रण गर्ने।	परामर्शदाताले software निर्माण कार्य जारी राखेको । वैदेशिक रोजगारीका लागि त्रि.अ.वि.सम्मको मोड्युल तयार गरी ३ वटाको प्रगति प्रदर्शन भई पृष्ठपोषण प्राप्ति र सुधार । विभिन्न संचार माध्यमबाट सचेतना सम्बन्धी कार्यक्रम सन्चालन । ४ जिल्लामा अन्तर्क्रियात्मक सचेतना सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन । फागुन महिनासम्ममा व्यक्तिगत ६०५ र संस्थागत १३४८ उजुरी फछ्यौट भएको ।
५	२१२	विपदमा परेका नेपाली कामदारहरूलाई सहयोग र उद्धार गर्न विदेशस्थित नेपाली नियोगहरूका साथै गैर आवासीय नेपाली संघलाई समेत परिचालन गर्ने।	प्रस्तुत कामलाई निरन्तरता दिइरहेको । मृतक कामदारहरु ७२ जना सहित ६२१ जनालाई आर्थिक सहायता र अंगभंग भएका ८ जना सहित ११५ जनालाई आर्थिक सहायता प्रदान गरिएको । मृतक कामदारको शव ल्याउने र जिल्ला पुर्‍याउने काम ५० जना सहित ३६४ जना भएको छ ।
६	२१३	रोजगारदाता, रोजगार व्यक्ति र सरकारको संयुक्त लगानीमा श्रमिक बैंक स्थापना गर्न अध्ययन कार्य अघि बढाउने।	श्रम बैंकको स्थापना गर्न आवश्यक कानून निर्माणको लागि न्याय कानून, न्याय, संविधान सभा तथा संसदीय व्यवस्था मन्त्रालय बाट सैद्धान्तिक सहमती प्राप्त भएको ।

७	२२०	सामाजिक सुरक्षामा बजेटको ठूलो हिस्सा खर्च गरेता पनि विभिन्न निकायमार्फत् छरिएर सञ्चालित भइरहेका अवस्था र विभिन्न कार्यक्रमहरूमा देखिएको दोहोरोपना हटाउन र प्रतिफल लाभग्राहीसम्म पुऱ्याउन एकीकृत सामाजिक सुरक्षा कानून तर्जुमा गर्ने।	एकीकृत सामाजिक सुरक्षा ऐनको मस्यौदा तयार भई सम्पादनको लागि कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालयमा छलफलको क्रममा रहेको ।
८	२२०	अभिलेख व्यवस्थापन र योगदानकर्ताको बायोमेट्रिक परिचयपत्र तयारी गरी विभिन्न सातवटा स्कीम सञ्चालन गर्ने।	सामाजिक सुरक्षा योजनाको लागि डाटा सेन्टर स्थापना भई सफ्टवेयर निर्माणाधिन अवस्थामा रहेको । योगदानकर्तालाई परिचयपत्र वितरण गर्न आवश्यक तथ्याङ्क प्रविष्टिको काम भइरहेको छ ।

सङ्घीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय

१. पृष्ठभूमि:

सङ्घीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय सङ्घीय शासन प्रणाली, राज्य पुनर्संरचना, विकेन्द्रीकरण, निक्षेपण एवं स्थानीय विकास सम्बन्धी नीति निर्माण र कार्यान्वयन सहजीकरणको जिम्मेवार निकाय हो । यसको साथै स्थानीय निकाय बीच समन्वय, दुर्गम क्षेत्र ग्रामीण विकास सम्बन्धी नीति योजना र कार्यक्रमको तर्जुमा, स्थानीय तहको पूर्वाधार विकास, व्यक्तिगत घटना दर्ता, सामाजिक सुरक्षा एवं समावेशी विकास र अनुगमन एवं मूल्यांकन सम्बन्धी कार्यमा समेत जिम्मेवार निकायको रूपमा क्रियाशील रहँदै आएको छ । मन्त्रालयको नीति र कार्यक्रमलाई प्रभावकारी रूपले सम्पादन गर्न ७५ जिल्ला विकास समिति, १९१ नगरपालिका, ३२७६ गाउँ विकास समिति, केन्द्रिय पञ्जिकरण विभाग, स्थानीय पूर्वाधार विकास तथा कृषि सडक विभाग र ७५ वटा जिल्ला प्राविधिक कार्यालयका अतिरिक्त ३ वटा आयोग, ५ वटा समिति र २ वटा प्रतिष्ठान क्रियाशील रहेका, साथै ४६ वटा आयोजना एवं कार्यक्रमहरू कार्यान्वयनमा रहेका छन् ।

२. दीर्घकालीन सोच:

लोकतान्त्रिक मूल्यमान्यतामा आधारित स्थानीय स्वायत्त शासनको माध्यमद्वारा जनताको जीवनस्तर सुधार ।

३. ध्येय:

स्वायत्त र उत्तरदायी स्थानीय शासन पद्धतिको संस्थागत सुदृढीकरण गरी स्थानीय विकास र सेवा प्रवाहलाई प्रभावकारी बनाउने ।

४. लक्ष्य:

अधिकार एवं स्रोत साधनयुक्त, समावेशी, न्यायपरक र उत्तरदायी स्थानीय स्वशासनको माध्यमबाट विकास तथा सेवाका अवसरहरूमा जनताको पहुँच बढाउने ।

५. उद्देश्यहरू:

- संघीय संरचना, समावेशी लोकतन्त्र र निक्षेपणको अवधारणा अनुरूप स्थानीय सरकारको केन्द्र तथा प्रादेशिक सरकारसँगको अन्तरसम्बन्ध एवं राजनीतिक, प्रशासनिक, न्यायिक तथा वित्तीय अधिकार र उत्तरदायित्व सुनिश्चित गर्ने ।

- स्थानीय निकायको संगठनात्मक सुदृढीकरण र क्षमता विकास गरी जनताका माग र आवश्यकतालाई न्यायोचित प्राथमिकीकरणका आधारमा सम्बोधन गर्न सक्षम हुने गरी स्थानीय सरकारलाई संस्थागत गर्ने ।
- दिगो आर्थिक-सामाजिक विकास र वातावरण अनुकूल तथा गुणस्तरीय स्थानीय पूर्वाधार विकास तथा सेवा प्रवाह मार्फत रोजगारी सिर्जना गर्दै गरिबी न्यूनीकरण गर्ने ।
- लैंगिक, समतामुखी र समावेशी विकासको अवधारणा अवलम्बन गर्दै उपेक्षित तथा उत्पीडित वर्ग, क्षेत्र र समुदायको आर्थिक, सामाजिक एवं सांस्कृतिक अधिकार र अवसर तथा सामाजिक सुरक्षामा न्यायोचित पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।
- स्थानीय सुशासन र सेवाप्रवाहमा स्थानीय समुदाय, नागरिक समाज, एवं गैर-सरकारी तथा निजी क्षेत्रलाई जिम्मेवार बनाउने ।

६. रणनीतिहरू:

- राज्य पुनर्संरचना हुँदा राजनीतिक, वित्तीय, प्रशासनिक र न्यायिक अधिकार सम्पन्न, सक्षम तथा उत्तरदायी स्थानीय सरकारको संवैधानिक व्यवस्था गर्ने तर्फ आवश्यक कार्य गर्ने ।
- सक्षम तथा प्रभावकारी सेवा प्रवाहलाई केन्द्र विन्दुमा राख्दै प्रशासनिक तथा वित्तीय दृष्टिले उपयुक्त हुने गरी स्थानीय सरकारको पुनरसंरचना गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।
- वित्तीय स्वायत्तता र विनियोजन दक्षता अभिवृद्धिका लागि स्थानीय सरकारको वित्तीय स्रोतलाई विकेन्द्रीकरणको क्षेत्रगत अवधारणा (Decentralization SWAP) अनुरूप व्यवस्थित गर्ने ।
- खर्चको विनियोजन र व्यवस्थापन कार्यमा स्थानीय प्राथमिकता, वित्तीय अनुशासन, पारदर्शिता र प्रभावकारितामा जोड दिई स्थानीय सुशासन प्रवर्द्धन गर्ने ।
- स्थानीय निकायहरूलाई स्थानीय आर्थिक विकास र गरिबी न्यूनीकरणका नीति तथा कार्यक्रम सन्चालन गर्न प्रोत्साहित गर्ने ।
- श्रममूलक, आधुनिक र वातावरण अनुकूल प्रविधिको उपयुक्त संयोजन गर्दै स्थानीय पूर्वाधार तथा सामाजिक आर्थिक विकासका कार्यहरू संचालन गर्ने ।
- भौगोलिक, सामाजिक एवं आर्थिक रूपमा पछाडि परेका विपन्न वर्ग, क्षेत्र, जात, जाति, लिंग र समुदायलाई समावेशीकरण र सामाजिक परिचालनका माध्यमबाट सशक्तीकरण गरी उपलब्ध स्रोत, साधन र निर्णय प्रक्रियामा उनीहरूको पहुँच अभिवृद्धि गर्ने ।
- आर्थिक सामाजिक रूपले पछाडि रहेका, निश्चित उमेर समूहका, भिन्न क्षमता भएका नागरिक र लोपोन्मुख तथा सिमान्तीकृत समुदायलाई न्यूनतम सामाजिक सुरक्षाको प्रत्याभूति गर्ने ।
- स्थानीय सरकार, सेवा प्रदायक, सामुदायिक संस्था र सरोकारवालाहरूको क्षमता अभिवृद्धि गरी विकास व्यवस्थापन, योजना प्रक्रिया र सेवा प्रवाहलाई प्रभावकारी बनाउने,

- स्थानीय स्तरमा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने सरकारी, गैरसरकारी र सामुदायिक संस्था तथा उपभोक्ता समिति एवं सरोकारवाला संस्थाहरूको भूमिका स्पष्ट गर्दै तिनीहरूलाई स्थानीय सरकारप्रति उत्तरदायी बनाई समन्वयात्मक रूपमा कार्य गर्ने ।

७. कार्यक्षेत्र:

नेपाल सरकार (कार्य विभाजन) नियमावली, २०६९ बमोजिम यस मन्त्रालयले सम्पादन गर्नु पर्ने कार्यहरू देहायनुसार रहेका छन्:

- स्थानीय स्वायत्त शासन, स्थानीय विकास, दुर्गम क्षेत्र विकास, ग्रामिण विकास तथा सामुदायिक विकास, स्थानीयस्तरको सडक, सिँचाइ, खानेपानी, ढल निकास तथा सरसफाइसम्बन्धी नीति, योजना, कार्यक्रम तर्जुमा, कार्यन्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कन
- विकेन्द्रीकरण र निक्षेपण सम्बन्धी नीति निर्माण, कार्यन्वयन तथा अनुगमन
- सङ्घीय शासन प्रणाली र राज्य पूनर्संरचना
- समावेशी लोकतन्त्र
- स्थानीय स्वायत्त शासन तथा स्थानीय सुशासन
- अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरण तथा स्थानीय निकायहरूको वित्तीय व्यवस्थापन सम्बन्धी नीतिगत व्यवस्था एवं अनुगमन र मूल्याङ्कन
- विकास क्षेत्र, अञ्चल, जिल्ला, गाउँ विकास समिति र नगरपालिकाको सीमाङ्कन
- स्थानीय विकास कार्यक्रमबीच समन्वय
- स्थानीय निकायहरूबीच समन्वय र सम्पर्क
- स्थानीय जनशक्ति र जनसहयोग परिचालन
- स्थानीय विकास सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय सम्मेलन तथा सम्पर्क
- स्थानीयस्तरका हाट, बजार, मेला
- जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना दर्ताको प्रशासन
- एकीकृत ग्रामिण विकास
- स्थानीय प्रविधिको पहिचान तथा प्रवर्द्धन
- स्थानीय तहका सडक (कृषि सडकसमेत)
- गोरेटो र घोडेटो बाटो र झोलुङ्गे पुल तथा स्थानीय पुल
- जनजाति, आदिवासी, दलित, वादी तथा मुस्लिम विकास
- स्थानीय विकास
- जेष्ठ नागरिक, एकल महिला लगायतको सामाजिक सुरक्षा भत्ता
- ग्रामिण विकास तथा स्थानीय विकाससम्बन्धी क्षेत्रीय तथा अन्तर्राष्ट्रिय संस्था
- नेपाल इन्जिनियरिङ सेवा, सिभिल इन्जिनियरिङ समूहको जनरल उपसमूहको सञ्चालन ।

द. कानूनी व्यवस्था:

यस मन्त्रालयसँग सम्बन्धित हालसम्म जारी भएका ऐन, नियमावली, नीति, रणनीति, निर्देशन, निर्देशिका, कार्यविधि, दिग्दर्शन र प्रारूपहरु

❖ ऐन

- जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना (दर्ता गर्ने) ऐन, २०३३
- स्थानीय विकास प्रशिक्षण प्रतिष्ठान ऐन, २०४९
- स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन, २०५५
- आदिवासी, जनजाति उत्थान राष्ट्रिय प्रतिष्ठान ऐन, २०५८
- फोहरमैला व्यवस्थापन ऐन, २०६८

❖ नियमावली

- स्थानीय स्वायत्त शासन नियमावली, २०५६
- स्थानीय निकाय (आर्थिक प्रशासन) नियमावली, २०६४
- जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना (दर्ता गर्ने) नियमावली, २०३४
- फोहरमैला व्यवस्थापन नियमावली, २०७०

❖ नीति

- सार्वजनिक निजी साझेदारी नीति, २०६०
- स्थानीय पूर्वाधार विकास नीति, २०६१ (२००४)
- लैङ्गीक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति, २०६६

❖ रणनीति

- झोलुङ्गेपुल रणनीति, २०६२
- बालमैत्री शासन राष्ट्रिय रणनीति, २०६८
- स्थानीय निकाय सार्वजनिक उत्तरदायित्व रणनीति, २०६८

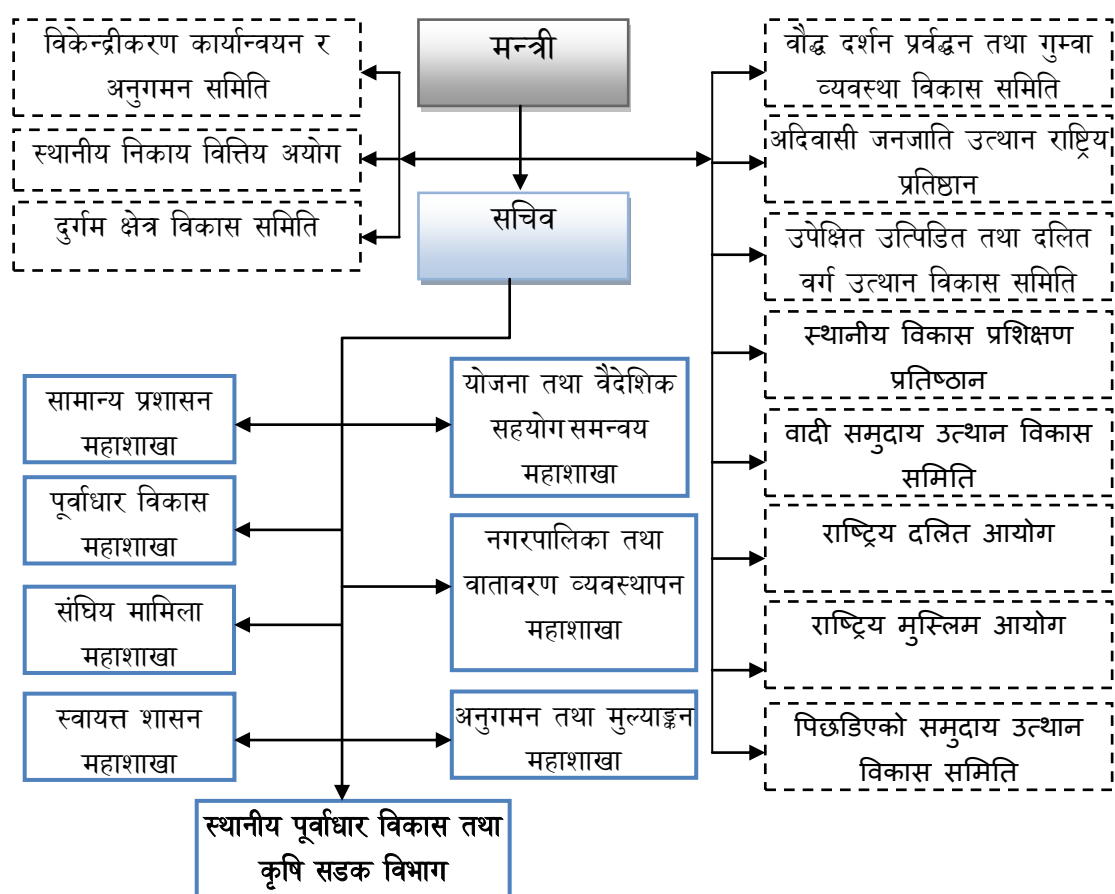
❖ निर्देशिका/ कार्यविधि/ मापदण्ड/ दिग्दर्शन

- आवधिक जिल्ला विकास योजना तर्जुमा सम्बन्धी निर्देशिका, २०५८
- निर्वाचन क्षेत्र विकास कार्यक्रम (संचालन) कार्यविधि, २०५८
- नगरपालिकाका लागि आवधिक योजना तर्जुमा निर्देशिका, २०५९
- स्थानीय निकाय गै.स.स. परिचालन कार्यविधि, २०६१

- स्थानीय निकाय लैङ्गीक बजेट परीक्षण निर्देशिका, २०६४
- जिल्ला विकास समितिको न्यूनतम शर्त तथा कार्य सम्पादन मापन कार्यविधि, २०६५
- विपन्न वर्गको सामुदायिक संस्थाहरूका लागि तालिम अनुदान संचालन निर्देशिका, २०६६
- जगेडा कोष संचालन कार्यविधि, २०६६
- बाल संरक्षण अनुदान कार्यविधि, २०६६
- नगरपालिकाहरूको न्यूनतम शर्त तथा कार्य सम्पादन मापन कार्यविधि, २०६६
- गाउँ विकास समितिको न्यूनतम शर्त मापन कार्यविधि, २०६६
- जिल्ला विकास समिति तथा गाउँ विकास समिति क्षमता विकास कार्यविधि, २०६६
- जिल्ला विकास समितिको आन्तरिक राजस्व परिक्षण सम्बन्धी दिगदर्शन, २०६६
- सामाजिक र वातावरणीय सुरक्षा तालिम दिगदर्शन, २०६६
- गाउँ विकास योजना तथा बजेट तर्जुमा दिगदर्शन, २०६७
- स्थानीय निकाय सामाजिक परीक्षण कार्यविधि, २०६७
- स्थानीय निकाय सार्वजनिक सुनुवाई कार्यविधि, २०६७
- स्थानीय निकाय सार्वजनिक परिक्षण कार्यविधि, २०६७
- सामाजिक परिचालन निर्देशिका, २०६७
- वारुण यन्त्र संचालन तथा व्यवस्थापन निर्देशिका, २०६७
- जनसहभागितामा आधारित विकास कार्यक्रम संचालन निर्देशिका, २०६८
- स्थानीय विपद व्यवस्थापन योजना तर्जुमा निर्देशिका, २०६८
- जिल्ला विकास वार्षिक योजना तर्जुमा कार्यविधि, २०६८
- नगरपालिका वार्षिक योजना तर्जुमा कार्यविधि, २०६८
- सार्वजनिक खर्च, वित्तिय उत्तरदायित्व तथा वित्तिय जोखिम न्यूनिकरण कार्ययोजना, २०६८
- बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वयन कार्यविधि, २०६८
- जिल्ला विपद् व्यवस्थापन योजना तर्जुमा निर्देशिका, २०६९
- स्थानीय निकाय श्रोत परिचालन कार्यविधि, २०६९
- सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम संचालन कार्यविधि, २०६९
- उपभोक्ता समितिको गठन, सञ्चालन र व्यवस्थापन सम्बन्धी दिगदर्शन, २०६९
- वातावरणमैत्री स्थानीय शासन प्रारूप, २०७०
- झोलुङ्गेपुल मर्मत संभार निर्देशिका, २०७०,
- जिल्ला योजना अनुगमन तथा विश्लेषण प्रणाली सञ्चालन निर्देशिका, २०७०,
- स्थानीय शासन उत्तरदायी संयन्त्रको कार्यसञ्चालन कार्यविधि, २०७०
- दलित जिल्ला समन्वय समिति, (कार्य सञ्चालन) कार्यविधि २०७१,
- महिला नगर समन्वय समिति, (कार्य सञ्चालन) कार्यविधि, २०७१

- महिला जिल्ला समन्वय समिति, (कार्य सञ्चालन) कार्यविधि, २०७१
- आदिवासी जनजाति जिल्ला समन्वय समिति, (कार्य सञ्चालन) कार्यविधि, २०७१
- अपाङ्ग नगर समन्वय समिति, (कार्य सञ्चालन) कार्यविधि, २०७१
- अपाङ्ग जिल्ला समन्वय समिति, (कार्य सञ्चालन) कार्यविधि, २०७१
- पिछडिएको समुदाय जिल्ला समन्वय समिति, (कार्य सञ्चालन) कार्यविधि, २०७१
- निर्वाचन क्षेत्र विकास कार्यक्रम संचालन (कार्यविधि)

९. संगठन संरचना:

१०. आ.व. २०७१/०७२ मा सम्पादन भएका महत्वपूर्ण कार्यहरू:

- गत वर्ष जिल्ला सडक यातायात गुरुयोजना संशोधन र परिमार्जन गरी लागू गरिएकोमा यस आ.व.मा थप ११ जिल्लाहरूको **Geographical Information System (GIS)** मा आधारित जिल्ला यातायात सडक गुरुयोजना परिमार्जन भएको ।
- स्थानीय निकायको निर्वाचनका लागि स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन, २०५५ को पहिलो संशोधन विधेयक व्यवस्थापिका संसदमा पेश गरिएको । उक्त विधेयक हाल व्यवस्थापिका संसदको विकास समितिमा छलफलको क्रममा रहेको ।

- सार्वजनिक खरिद ऐन, २०६३ र सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ मा भएका व्यवस्था र प्रावधान एवं नेपाल सरकारले केन्द्रीय लेखा प्रणालीमा लागू गरेको नयाँ राजश्व कोड तथा विनियोजन तर्फको खर्च शीर्षक कोडलाई स्थानीय निकायको प्रयोजनलाई मिल्ने गरी संशोधन गर्न समिति गठन भई कार्य भई रहेको ।
- जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना (दर्ता गर्ने) ऐन, २०३३ र जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना (दर्ता गर्ने) नियमावली, २०३४ लाई समसामयिक बनाउने गरी ऐन तथा नियमावलीको मस्यौदा तयार गरिएको ।
- स्थानीय निकाय राजश्व परिचालन नियमावली, २०७१ को प्रारम्भिक मस्यौदा तयार गरी सरोकारवालाहरुबाट राय संकलनको अन्तिम चरणमा रहेको ।
- स्थानीय निकाय आर्थिक प्रशासन नियमावली, २०६४ पहिलो संशोधन मस्यौदा तयार गरिएको ।
- ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवाको व्यवस्थापनका लागि संङ्घीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयका सचिवको संयोजकत्वमा सम्बद्ध मन्त्रालय सहितको एक उच्चस्तरीय अधिकार सम्पन्न समिति गठन भै क्रियाशील रहेको ।
- मन्त्रालयको संगठन तथा व्यवस्थापन सर्वेक्षण गरी नयाँ संगठन संरचना तयार गरी मन्त्रालयमा संङ्घीय मामिला महाशाखा, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन महाशाखाहरु र व्यक्तिगत घटना दर्ता र सामाजिक सुरक्षा सम्बन्धी कार्य हेर्ने गरी केन्द्रीय पञ्जीकरण विभाग स्थापना गरी संचालनमा ल्याइएको ।
- गत आ.व. मा पहिलो चरणमा ७२ नगरपालिकाहरु घोषणा गरिएपछि मिति २०७१/१/२५ मा १३० वटा नगरपालिकाहरु भएकोमा दोश्रो चरणमा मिति २०७१/८/२६ मा ६१ वटा नयाँ नगरपालिकाहरु नेपाल सरकारको निर्णयानुसार गठन गरिएको छ । पुराना ८ वटा नगरपालिकाहरुलाई क्षेत्र विस्तार गरी उप-महानगरपालिका घोषणा गरिएको छ ।
- वातावरणमैत्री स्थानीय शासन कार्यक्रम, साना सिचाई कार्यक्रम, उन्नती-समावेशी आर्थिक विकास कार्यक्रम, पूर्वी चितवन नदी व्यवस्थापन तथा जीविकोपार्जन सुधार कार्यक्रम, स्थानीय सडक सुधार कार्यक्रम र राष्ट्रिय ग्रामीण यातायात सुदृढीकरण कार्यक्रमहरु दातृ निकायसंग संझौता भै चालु आ.व. देखि कार्यान्वयन शुरू गरिएको छ ।
- ७० वर्ष नाघेका ८,८३,७२७ जना जेष्ठ नागरिकहरुलाई हाल पाइरहेको भत्ताका अतिरिक्त दोहोरो नपर्ने गरी बार्षिक रु. २ हजारका दरले औषधोपचार खर्च उपलब्ध गराउने व्यवस्था गरिएको छ ।

स्थानीय निकायको विवरण

जिविस	७५
गाविस:	३२७६
गाविस वडा:	२९४८४
नगरपालिका जम्मा:	१९१
नगरपालिका वडा:	२७३०
महानगरपालिका:	१
उपमहानगरपालिका:	११
नगरपालिका:	१७९

- सार्वजनिक संचार माध्यममा स्थानीय निकायको काम कारवाही सम्बन्धी नकारात्मक सामाग्री प्रकाशनका सम्बन्धमा गाम्भिर्यता हेरी छानविन तथा अनुगमन गर्न विशेष टोली पठाइने गरिएको छ ।
- अनुगमन तथा मूल्यांकन कार्यलाई प्रभावकारी बनाउन सह-सचिवको नेतृत्वमा १० टोली बनाई ७५ वटै जिल्ला र सबै नगरपालिकामा अनुगमन गर्न उपसचिव समेट खटाइएको छ ।
- निर्वाचित स्थानीय निकाय नभएको अवस्थामा ३८,५४८ वटा वडा नागरिक मंच र ४००० वटा नागरिक सचेतना केन्द्र परिचालन मार्फत नागरिक निगरानी, क्षमता विकास, स्थानीय पारदर्शिता तथा उत्तरदायित्व अभिवृद्धिका बहुआयामिक कार्यक्रम संचालन गरिएको छ ।
- वातावरण मैत्री स्थानीय शासनको प्रारूप स्वीकृत गरी घरधुरीगत तहमा चेतना फैलने गरी सबै स्थानीय निकायमा कार्यान्वयनमा रहेको र प्रथम चरणमा १२ जिल्लाका ६० गाविस र ३३ नगरपालिकाहरुमा अभियान कार्यक्रम शुरु गरिएको छ ।
- हालसम्म २३ वटा जिल्ला, १७ नगरपालिका र १७१० गाविस खुला दिसामुक्त घोषणा गरिएको छ ।
- गुनासो सुनुवाई सफ्टवेयर निर्माणको क्रममा रहेको छ ।

देहायका नियमावली/ कार्यविधि/ निर्देशिका जारी गरी कार्यान्वयनमा ल्याइएको:

- निर्वाचन क्षेत्र पूर्वाधार विशेष कार्यक्रम संचालन (कार्यविधि) नियमावली, २०७१
- दलित जिल्ला समन्वय समिति, (कार्य सञ्चालन) कार्यविधि, २०७१
- महिला नगर समन्वय समिति, (कार्य सञ्चालन) कार्यविधि, २०७१
- महिला जिल्ला समन्वय समिति, (कार्य सञ्चालन) कार्यविधि, २०७१
- आदिवासी जनजाति जिल्ला समन्वय समिति, (कार्य सञ्चालन) कार्यविधि, २०७१
- अपाङ्ग नगर समन्वय समिति, (कार्य सञ्चालन) कार्यविधि, २०७१
- अपाङ्ग जिल्ला समन्वय समिति, (कार्य सञ्चालन) कार्यविधि, २०७१
- पिछडिएको समुदाय जिल्ला समन्वय समिति, (कार्य सञ्चालन) कार्यविधि, २०७१
- निर्वाचन क्षेत्र विकास कार्यक्रम संचालन (कार्यविधि) (पाचौं संशोधन) नियमावली, २०७१
- कर्णाली रोजगार कार्यक्रम निर्देशिका, २०७१ ।

स्थानीय निकायसंग कार्यसम्पादन सम्झौता करार :

जिल्ला विकास समिति, नगरपालिकाको समग्र कार्य सम्पादनलाई प्रभावकारी बनाउन, सम्पादित कार्यको मापन गर्न, स्थानीय विकासको प्राथमिकता यकिन गर्न, जिल्ला र न.पा.को भूमिकालाई प्रभावकारी बनाउनका लागि हालसम्म ६८ वटा जिविस र १२७ वटा न.पा संग कार्यसम्पादन सम्झौता सम्पन्न भएको छ ।

सामाजिक सुरक्षा भत्ता पाउनेहरुको संख्यात्मक विवरण :

लक्षित समूह	मासिक दर (रु)	आर्थिक वर्ष	
		२०७०/०७१	२०७१/०७२
		संख्या	संख्या
जेष्ठ नागरिक	५००	६५५७३७	६८८९३०
जेष्ठ नागरिक (दलित)	५००	२४४६४६	२३४६३४
जेष्ठ नागरिक (कर्णाली)	५००	२८७९७	२७८५५
६० वर्ष माथिका एकल महिला	५००	३४११०६	२३१३५२
६० वर्ष मुनिका एकल महिला (विधवा)	५००	३१३६१३	४१७२०१
पूर्ण अपाङ्गता भएका व्यक्ति	१०००	२५४९२	२७२०३
आंशिक अपाङ्गता भएका व्यक्ति	३००	६८६३	६३७५
लोपोन्मुख आदिवासी/जनजाती	१०००	१९२२३	२०३०८
दलित बालबालिका (५ वर्ष मुनिका)	२००	५३७११८	५०६७१८
कुल जम्मा		२१७२५९५	२१६०५७६

आर्थिक वर्ष २०७१/०७२ को प्रथम ८ महिनामा पूर्वाधार विकास तर्फको प्रगति

भौतिक निर्माण		
कच्ची ग्रामीण सडक निर्माण	कि.मि.	१९४
ग्राभेल सडक निर्माण	कि.मि.	१२२.५
कालोपत्रे सडक निर्माण	कि.मि.	७
सडक मर्मत संभार (नियमित र आवधिक)	कि.मि.	७२३
सडक पुल निर्माण	वटा	११
झोलुङ्गे पुल निर्माण	वटा	९७

११. आर्थिक वर्ष २०७०/०७१ मा विनियोजित बजेट एवं खर्चको यथार्थ विवरण

चालु खर्च			रु. हजारमा		
सि.नं.	व.उ.शि.नं.	कार्यक्रम	कायम बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत
१	३६५०११३	संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय	१८२,४७४	७४,३०६	४०.७२
२	३६५०१३३	राष्ट्रिय दलित आयोग	३०,०००	३०,०००	१००.००
३	३६५०१४३	पन्जिकरण कार्यक्रम	१५५,८५४	१२,२०१	७.८३
४	३६५०१५३	जेष्ठनागरिक, अशक्त, अपाङ्ग, लोपोन्मुख जाति तथा एकल महिला सुरक्षा व्यवस्था	११,००४,२००	१०,३७२,८५०	९४.२६

५	३६५०१६३	स्थानीय पूर्वाधार विकास तथा कृषि सडक विभाग	४०,२२६	३४,१७२	८४.९५
६	३६५०२०३	राष्ट्रिय मुस्लिम आयोग	१२,५००	१२,३२६	९८.६१
७	३६५०१३	बौद्ध दर्शन प्रवर्द्धन तथा गुम्बा विकास समिति	६०,०५०	५३,५१०	८९.११
८	३६५१०४३	स्थानीय निकाय वित्तीय आयोग	६०,३३७	५३,७१५	८९.०२
९	३६५१०५३	आदिवासि / जनजाति उत्थान राष्ट्रिय प्रतिष्ठान	१४०,०००	१०५,४९१	७५.३५
१०	३६५१०६३	उपेक्षित,उत्पीडीत र दलितवर्ग उत्थान विकास समिति	५२,५००	४९,७८२	९४.८२
११	३६५१०८३	पिछडिएको समुदाय उत्थान विकास समिति	३३,०००	२४,८३१	७५.२५
१२	३६५१३३३	नेपाल खाद्य संकट संबोधन कार्यक्रम	२७६,१६६	९३,५००	३३.८६
१३	३६५१४४३	स्थानीय विकास प्रशिक्षण प्रतिष्ठान	५०,०००	५०,०००	१००.००
१४	३६५१५०३	बादी समुदाय उत्थान विकास समिति	१०,०००	१०,०००	१००.००
१५	३६५८०१३	जिल्ला विकास समिति अनुदान	४,५८०,५७७	४,४०८,७०१	९६.२५
१६	३६५८०२३	गाऊँ विकास समिति अनुदान	८,२१०,०००	८,१३१,०९८	९९.०४
१७	३६५८०३३	नगरपालिका अनुदान	१,४४१,५८८	१,४३९,४२६	९९.८५
१८	३६५८०४३	ग्रामीण खानेपानी तथा सरसफाई कार्यक्रम	५८०,७९८	५३४,१०८	९१.९६
१९	३६५८०५३	ग्रामीण जलस्रोत व्यवस्थापन परियोजना	३३०,१७७	२८२,१०५	८५.४४
२०	३६५८०६३	ग्रामीण पुननिर्माण तथा पुनर्स्थापना कार्यक्रम	४७,९६६	३९,३५२	८२.०४
२१	३६५८०७३	ग्रामीण सामुदायिक पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	४९७,३६१	२४०,८५२	४८.४३
२२	३६५८०८३	स्थानीय यातायात पूर्वाधार क्षेत्रगत कार्यक्रम	१,०१३,९२७	९३८,२०३	९२.५३
२३	३६५८०९३	झोलुङ्गे पुल क्षेत्रगत कार्यक्रम	७६८,३४३	६५८,४५८	८५.७०
२४	३६५८१०३	ग्रामीण पहुँच कार्यक्रम	२२५,१४७	७३,६६८	३२.७२
२५	३६५८११३	जिल्ला सडक सहयोग कार्यक्रम	६९९,६१०	५५२,८५१	७९.०२
२६	३६५८१४३	ग्रामीण पहुँच सुधार तथा विकेन्द्रीकरण कार्यक्रम	१,२०८,१९८	१,०७९,७४५	८९.३७
२७	३६५८१५३	विकेन्द्रीत ग्रामीण पूर्वाधार तथा जिविकोपार्जन सुधार कार्यक्रम	२,१४७,८२३	१,२५१,४७०	५८.२७
२८	३६५८१६३	दुर्गम एवं विशेष क्षेत्र विकास कार्यक्रम	५१,००७	४७,२७०	९२.६७
२९	३६५८१७३	स्थानीय विकास शुल्क कोष	२,६००,०००	२,५९६,२६८	९९.८६
३०	३६५८१९३	स्थानीय स्वायत्त शासन तथा सामुदायिक विकास कार्यक्रम	४,३२४,७३४	१,३५१,३८५	३१.२५
३१	३६५८२१३	पश्चिम नेपाल ग्रामीण खानेपानी तथा सरसफाई	१९६,३०१	९८,६२६	५०.२४

		कार्यक्रम			
३२	३६५८२२३	कर्णाली रोजगार कार्यक्रम	२५९,४१०	२५८,०३३	९९.४७
३३	३६५८२५३	स्थानीय अग्रसरतालाई नयां ज्ञान र सीपसंग जोड्ने कार्यक्रम	३०,०००	०	०.००
३४	३६५८२६३	जीवनस्तरको सुधारका लागि स्थानीय पूर्वाधार कार्यक्रम	२५५,४२०	०	०.००
३५	३६५८३१३	स्थानीय स्तरका सडकपुल तथा सामुदायिक पहुँच सुधार परियोजना	१,०६७,६३९	६०१,३२२	५६.३२
३६	३६५८३३३	सामुदायिक सिंचाइ आयोजना	५००,१३७	३५७,८२१	७१.५४
३७	३६५८३५३	कर्णाली र कर्णाली वरिपरी विशेष कार्यक्रम	०	०	
३८	३६५८३७३	साना सिंचाइ, नदि नियन्त्रण र अन्य पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	४०१,४००	३६८,२८८	९१.७५
३९	३६५८३८३	सुनौला हजार दिन कार्यक्रम	५५९,९९८	१५७,४७७	२८.१२
		जम्मा	४४,१०४,८६८	३६,४४३,२११	८२.६३

पूँजिगत खर्च

रु. हजारमा

१	३६५०११४	संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय	१४,०००	१,२९९	९.२८
२	३६५०१४४	पन्जिकरण कार्यक्रम	३५,०००	१,७७९	५.०८
३	३६५०१६४	स्थानीय पूर्वाधार विकास तथा कृषि सडक विभाग	३७५,५००	३६०,५०७	९६.०१
४	३६५१०१४	बौद्ध दर्शन प्रवर्द्धन तथा गुम्बा विकास समिति	३,३५०	३,३५०	१००.००
५	३६५१३३४	नेपाल खाद्य संकट संबोधन कार्यक्रम	४९,९८०	३०,६१२	६१.२५
६	३६५१४४४	स्थानीय विकास प्रशिक्षण प्रतिष्ठान	२०,०००	२०,०००	१००.००
७	३६५८०४४	ग्रामीण खानेपानी तथा सरसफाई कार्यक्रम	१५०	१५०	१००.००
८	३६५८०६४	ग्रामीण पुननिर्माण तथा पुनर्स्थापना कार्यक्रम	८७२,७७१	६७२,३५०	७७.०४
९	३६५८०८४	स्थानीय यातायात पूर्वाधार क्षेत्रगत कार्यक्रम	१९१,५००	१८२,५०९	९५.३०
१०	३६५८०९४	झोलुङ्गे पुल क्षेत्रगत कार्यक्रम	९९३,७९०	४२७,८७२	४३.०५
११	३६५८११४	जिल्ला सडक सहयोग कार्यक्रम	५१५	५१५	१००.००
१२	३६५८१४४	ग्रामीण पहुँच सुधार तथा विकेन्द्रीकरण कार्यक्रम	९६,९४९	९३,६४९	९६.६०
१३	३६५८१५४	विकेन्द्रीत ग्रामीण पूर्वाधार तथा जिविकोपार्जन सुधार कार्यक्रम	१२६,५००	१०८,०५४	८५.४२
१४	३६५८१६४	दुर्गम एवं विशेष क्षेत्र विकास कार्यक्रम	९०,०००	८३,३८९	९२.६५
१५	३६५८१९४	स्थानीय स्वायत्त शासन तथा सामुदायिक	१३५,३५१	६,५३५	४.८३

		विकास कार्यक्रम			
१६	३६५८२२४	कर्णाली रोजगार कार्यक्रम	२००	१९८	९९.००
१७	३६५८३१४	स्थानीय स्तरका सडकपुल तथा सामुदायिक पहुँच सुधार परियोजना	७४६,२१०	८१,३२४	१०.९०
१८	३६५८३३४	सामुदायिक सिंचाइ आयोजन	८८,१६५	७२,४४८	८२.१७
१९	३६५८३८४	सुनौला हजार दिन कार्यक्रम	३०,६०२	२५,६१३	८३.७०
		जम्मा	३,८७०,५३३	२,१७२,१५३	५६.१२

१२. आ.व. २०७१/०७२ मा विनियोजित बजेट तथा २०७२ जेष्ठ मसान्तसम्मको अनुमानित खर्च:

चालु खर्च		रु. हजारमा			
सि.नं.	व.उ.शि.नं.	मन्त्रालय/निकाय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
१	३६५०११३	संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय	३०७,११०	७३,९११	२४.०७
२	३६५०१३३	राष्ट्रिय दलित आयोग	२९,१८६	२३,३०८	७९.८६
३	३६५०१४३	पन्जिकरण कार्यक्रम	८६,९९५	३,९८८	४.५८
४	३६५०१५३	जेष्ठनागरिक, अशक्त, अपाङ्ग, लोपोन्मुख जाति तथा एकल महिला सुरक्षा व्यवस्था	१२,५९७,०९०	११,२६१,०५६	८९.३९
५	३६५०१६३	स्थानीय पूर्वाधार विकास तथा कृषि सडक विभाग	३६,८०६	३१,३१४	८५.०८
६	३६५०२०३	राष्ट्रिय मुस्लिम आयोग	१४,३५१	७,९१९	५५.१८
७	३६५१०१३	बौद्ध दर्शन प्रवर्द्धन तथा गुम्बा विकास समिति	२३,५१८	२०,६१५	८७.६६
८	३६५१०४३	स्थानीय निकाय वित्तीय आयोग	५५,१९५	४६,३७८	८४.०३
९	३६५१०५३	आदीवाशी / जनजाति उत्थान राष्ट्रिय प्रतिष्ठान	११७,७४२	७७,५५४	६५.८७
१०	३६५१०६३	उपेक्षित, उत्पीडित र दलितवर्ग उत्थान विकास समिति	५७,०१६	४७,२८४	८२.९३
११	३६५१०८३	पिछडिएको समुदाय उत्थान विकास समिति	३३,२५३	२५,१६६	७५.६८
१२	३६५१३३३	नेपाल खाद्य संकट संबोधन कार्यक्रम	४६,५८६	२३,८७६	५१.२५
१३	३६५१४४३	स्थानीय विकास प्रशिक्षण प्रतिष्ठान	६४,५७६	६४,५७६	१००.००
१४	३६५१५०३	बादी समुदाय उत्थान विकास समिति	१४,८९७	७,८२२	५२.५१
१५	३६५१५१३	साना विकास आयोजना	१०२,०००	०	०.००

१६	३६५८०१३	जिल्ला विकास समिति अनुदान	४,८९०,२२८	४,०४६,५५५	८२.७५
१७	३६५८०२३	गाउँ विकास समिति अनुदान	७,३६०,०००	५,७५४,३५८	७८.१८
१८	३६५८०३३	नगरपालिका अनुदान	४,३४२,४९१	४,१०५,०६७	९४.५३
१९	३६५८०४३	ग्रामीण खानेपानी तथा सरसफाई कार्यक्रम	१२२,९१८	९६,०४०	७८.१३
२०	३६५८०५३	ग्रामीण जलस्रोत व्यवस्थापन परियोजना	१४०,९८५	४३,५९०	३०.९२
२१	३६५८०६३	ग्रामीण पुननिर्माण तथा पुनर्स्थापन कार्यक्रम	३१,८९२	१८,७२१	५८.७०
२२	३६५८०७३	ग्रामीण सामुदायिक पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	५७,५४२	४८,८३६	८४.८७
२३	३६५८०८३	स्थानीय यातायात पूर्वाधार क्षेत्रगत कार्यक्रम	१४,८९९	१०,६४०	७१.४१
२४	३६५८०९३	झोलुङ्गे पुल क्षेत्रगत कार्यक्रम	१५,९५३	११,८६८	७४.३९
२५	३६५८१०३	ग्रामीण पहुँच कार्यक्रम	५,९६७	३,६३७	६०.९५
२६	३६५८१२३	जनसहभागितामा आधारित विकास कार्यक्रम	०	०	
२७	३६५८१५३	विकेन्द्रीत ग्रामीण पूर्वाधार तथा जिविकोपार्जन सुधार कार्यक्रम	८३,०३८	७०,७९०	८५.२५
२८	३६५८१६३	दुर्गम एवं विशेष क्षेत्र विकास कार्यक्रम	५३,५७५	४५,१०८	८४.२०
२९	३६५८१७३	स्थानीय विकास शुल्क कोष	२,६१४,७१२	२,५८२,०५६	९८.७५
३०	३६५८१९३	स्थानीय स्वायत्त शासन तथा सामुदायिक विकास कार्यक्रम	५,०३८,८७४	२,९२६,२७५	५८.०७
३१	३६५८२१३	पश्चिम नेपाल ग्रामीण खानेपानी तथा सरसफाई कार्यक्रम	१५६,९७३	४२,९३०	२७.३५
३२	३६५८२२३	कर्णाली रोजगार कार्यक्रम	९,७८८	८,५४७	८७.३२
३३	३६५८२५३	स्थानीय अग्रसरतालाई नयाँ ज्ञान र सीपसँग जोड्ने कार्यक्रम	११,३६२	०	०.००
३४	३६५८३१३	स्थानीय स्तरका सडकपुल तथा सामुदायिक पहुँच सुधार परियोजना	१,९४८	१,१४६	५८.८३
३५	३६५८३३३	सामुदायिक सिंचाइ आयोजना	८९,८४६	६२,४४१	६९.५०
३६	३६५८३७३	साना सिचाई, नदि नियन्त्रण र अन्य पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	२,३९७	१,४५१	६०.५३
३७	३६५८३८३	सुनौला हजार दिन कार्यक्रम	८८९,०४७	४४३,६१९	४९.९०
३८	३६५८४०३	पूर्वी चितवन नदि व्यवस्थापन तथा जीविकोपार्जन सुधार कार्यक्रम	५,८३२	०	०.००
३९	३६५८४१३	उन्नती-समावेशी आर्थिक विकास कार्यक्रम नेपाल	६,५४२	०	०.००

४०	३६५८४२३	राष्ट्रिय ग्रामिण यातायात सुदृढीकरण कार्यक्रम	११४,७३५	४७,२८३	४१.२१
४१	३६५८४३३	स्थानीय सडक सुधार कार्यक्रम	१०,७६६	५,२८४	४९.०८
४२	३६५८४४३	साना सिंचाई कार्यक्रम	७९,६०१	८४७	१.०६
४३	३६५८४५३	गरिवसँग विश्वेश्वर कार्यक्रम	६७,८६५	६२,२६८	९१.७५
४४	३६५८४६३	वातावरण मैत्री स्थानीय शासन कार्यक्रम	५०५,०००	०	०.००
४५	३६५८४७३	बहुक्षेत्रीय पोषण कार्यक्रम	६०,०००	५२,२७०	८७.१२
४६	३६५८५०३	निर्वाचन क्षेत्र विकास कार्यक्रम	३,२९७,०००	२,७११,४१७	८२.२४
		जम्मा	४३,६६८,०९७	३४,९१७,८११	७९.९६

पूँजिगत खर्च

रु. हजारमा

१	३६५०११४	संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय	१३,८८५	१,१०३	७.९४
२	३६५०१३४	राष्ट्रिय दलित आयोग	४९०	४८३	९८.५७
३	३६५०१४४	पन्जिकरण कार्यक्रम	३८,३००	६,९५६	१८.१६
४	३६५०१६४	स्थानीय पूर्वाधार विकास तथा कृषि सडक विभाग	५,०००	१,१५२	२३.०४
५	३६५०२०४	राष्ट्रिय मुस्लिम आयोग	४००	२५०	६२.५०
६	३६५१०१४	बौद्ध दर्शन प्रवर्द्धन तथा गुम्बा विकास समिति	४६,७६८	४१,५८२	८८.९१
७	३६५१०४४	स्थानीय निकाय वित्तीय आयोग	१३९	०	०.००
८	३६५१०५४	आदीवाशी /जनजाति उत्थान राष्ट्रिय प्रतिष्ठान	१५,४६०	८,३१४	५३.७८
९	३६५१०६४	उपेक्षित,उत्पीडीत र दलितवर्ग उत्थान विकास समिति	१०,४२०	१०,०४३	९६.३८
१०	३६५१०८४	पिछडिएको समुदाय उत्थान विकास समिति	२४४	२०४	८३.६१
११	३६५१३३४	नेपाल खाद्य संकट संबोधन कार्यक्रम	१२,६००	०	०.००
१२	३६५१४४४	स्थानीय विकास प्रशिक्षण प्रतिष्ठान	२०,०००	१०,०००	५०.००
१३	३६५१५०४	बादी समुदाय उत्थान विकास समिति	५,१९३	४,८८०	९३.९७
१४	३६५८०४४	ग्रामीण खानेपानी तथा सरसफाई कार्यक्रम	३७५,७१२	२३६,२०१	६२.८७
१५	३६५८०५४	ग्रामीण जलस्रोत व्यवस्थापन परियोजना	२४८,९४३	८१,९१४	३२.९०
१६	३६५८०६४	ग्रामीण पुननिर्माण तथा पुनर्स्थापन कार्यक्रम	६१०,७००	१३४,३९४	२२.०१

१७	३६५८०७४	ग्रामीण सामुदायिक पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	२६६,४६३	९२,६४३	३४.७७
१८	३६५८०८४	स्थानीय यातायात पूर्वाधार क्षेत्रगत कार्यक्रम	१,२७१,५१७	९१९,८९८	७२.३५
१९	३६५८०९४	झोलुङ्गे पुल क्षेत्रगत कार्यक्रम	१,४७१,०००	८२९,०१४	५६.३६
२०	३६५८१०४	ग्रामीण पहुँच कार्यक्रम	१,०६४,२४३	४५,१५३	४.२४
२१	३६५८१५४	विकेन्द्रीत ग्रामीण पूर्वाधार तथा जिविकोपार्जन सुधार कार्यक्रम	१,७६१,६९५	८२२,९५०	४६.७१
२२	३६५८१६४	दुर्गम एवं विशेष क्षेत्र विकास कार्यक्रम	९३,०३४	४८,३५९	५१.९८
२३	३६५८१७४	स्थानीय विकास शुल्क कोष	८३५	८१९	९८.०८
२४	३६५८१९४	स्थानीय स्वायत्त शासन तथा सामुदायिक विकास कार्यक्रम	८८,१००	४०,३१४	४५.७६
२५	३६५८२१४	पश्चिम नेपाल ग्रामीण खानेपानी तथा सरसफाई कार्यक्रम	१४२,९६७	५७,८४९	४०.४६
२६	३६५८२२४	कर्णाली रोजगार कार्यक्रम	२५०,२००	२४९,९९८	९९.९२
२७	३६५८२५४	स्थानीय अग्रसरतालाई नयाँ ज्ञान र सीपसंग जोड्ने कार्यक्रम	२८,६३८	०	०.००
२८	३६५८३१४	स्थानीय स्तरका सडकपुल तथा सामुदायिक पहुँच सुधार परियोजना	२,११५,८००	८२५,०४३	३८.९९
२९	३६५८३३४	सामुदायिक सिंचाइ आयोजना	८०१,१२४	३५६,६०२	४४.५१
३०	३६५८३७४	साना सिंचाई, नदि नियन्त्रण र अन्य पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	४६८,९३८	३४०,०५८	७२.५२
३१	३६५८३८४	सुनौला हजार दिन कार्यक्रम	४०,४७६	२०९	०.५२
३२	३६५८४०४	पूर्वी चितवन नदि व्यवस्थापन तथा जीविकोपार्जन सुधार कार्यक्रम	१९१,८००	२०,०००	१०.४३
३३	३६५८४१४	उन्नती-समावेशी आर्थिक विकास कार्यक्रम नेपाल	५९८,७७४	०	०.००
३४	३६५८४२४	राष्ट्रिय ग्रामिण यातायात सुदृढीकरण कार्यक्रम	१,९८५,६४१	३००,७५८	१५.१५
३५	३६५८४३४	स्थानीय सडक सुधार कार्यक्रम	७९३,३७७	६३,२५४	७.९७
३६	३६५८४४४	साना सिंचाई कार्यक्रम	४६६,५३०	९,६५१	२.०७
	३६५८४६४	वातावरण मैत्री स्थानीय शासन कार्यक्रम	१६,७००	०	०.००
		जम्मा	१५३२२१०६	५५६००४८	३६.२९

१३. आ.व. २०७१/०७२ को बजेट बक्तव्यमा उल्लेखित नीति तथा कार्यक्रमको पहिलो दश महिनाको प्रगति विवरण:

सि.नं.	ब. ब. को बुदा नं.	क्रियाकलाप नीति तथा कार्यक्रम	२०७२ बैशाखसम्मको प्रगति विवरण
१	१४१	विभिन्न निकाय अन्तर्गत प्रत्येक निर्वाचन क्षेत्रमा न्यूनतम रु. ५ करोडको भौतिक पूर्वाधार निर्माण सुनिश्चित गर्ने।	रा.यो.आ. बाट कार्यान्वयन हुने
२	१४१	आगामी वर्षदिखि आफ्नो निर्वाचन क्षेत्रमा माननीय सदस्यहरूले छनौट गर्नुभएका पूर्वाधार आयोजनाहरू जनसहभागिताको आधारमा सञ्चालन गर्न निर्वाचन क्षेत्र विकास कार्यक्रम अन्तर्गत प्रत्येक निर्वाचन क्षेत्रका लागि रु. १ करोड उपलब्ध गराउने।	निर्वाचन क्षेत्र पूर्वाधार विशेष कार्यक्रम (सञ्चालन कार्यविधि) नियमावली, २०७१ मं.प. बाट स्वीकृत। निर्वाचन क्षेत्र विकास कार्यक्रमको वार्षिक कार्यक्रम बमोजिम विकास निर्माण कार्य भैरहेको छ।
३	१४१	निर्वाचन क्षेत्र विकासका लागि सबै सांसदहरूलाई उपलब्ध गराइँदै आएको रु. १० लाखमा रु. ५ लाख थप गर्ने।	निर्वाचन क्षेत्र विकासका लागि सबै सांसदहरूलाई उपलब्ध गराइँदै आएको रु. १० लाखमा रु. ५ लाख थप गर्ने सम्बन्धमा निर्वाचन क्षेत्र विकास कार्यक्रम (सञ्चालन कार्यविधि, पाँचौ संसोधन) नियमावली, २०७१ स्वीकृत भएको। वार्षिक कार्यक्रम स्वीकृत गरी अख्तियारी पठाइएको छ।

४	१४२	विभिन्न शीर्षकमा जिल्ला विकास समितिमार्फत् खर्च गर्ने गरी विनियोजित रकम सबै निर्वाचन क्षेत्रमा समानुपातिक रूपमा वितरण गर्ने व्यवस्था मिलाउने। यसको कार्यक्रम छनौट जिल्ला विकास समितिको निर्वाचन नहुञ्जेलसम्म सम्बन्धित क्षेत्रका सांसदले गर्ने व्यवस्था मिलाइने। यसको कार्यान्वयन, अनुगमन तथा लेखापरीक्षण सम्बन्धी कार्यविधि संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयले दुई महिनाभित्र तयार गर्ने।	शर्तहरू सहित अख्तियारी पठाइएको । निर्वाचन क्षेत्र पूर्वाधार विशेष कार्यक्रम (सञ्चालन कार्यविधि) नियमावली, २०७१ मा यस कार्यक्रमको कार्यान्वयन अनुगमन तथा लेखापरीक्षण सम्बन्धी स्पष्ट व्यवस्था गरिएको छ ।
५	१४३	स्थानीय स्तरमा निर्मित सडकहरूमा वर्षभरि नै आवतजावत सहज बनाउन झोलुङ्गेपुल एवं सडकपुल निर्माण कार्यलाई प्राथमिकताका साथ अघि बढाउने। एक निर्वाचन क्षेत्र एक सडकपुल र एक जिल्ला एक राष्ट्रिय कार्यक्रम नीति लागु गर्ने।	चालु आ.व. मा ३७५ वटा झो.पु. र ७५ वटा सडक पुल सम्पन्न गर्ने लक्ष्य रहेकोमा १५० वटा झो.पु. र २१ वटा सडकपुल निर्माण भएको । स्थानीय पूर्वाधार विकास तथा कृषि सडक विभागबाट एक निर्वाचन क्षेत्र एक सडक पुलको नीति लिई योजना छनौटमा ध्यान दिईने छ ।
६	१४४	सबै नगरपालिकाहरूमा नगर उद्यान निर्माणलाई अभियानको रूपमा अगाडि बढाउने । सार्वजनिक जमीन संरक्षण एवं वातावरण सुधारलाई उच्च प्राथमिकता दिने।	बन तथा भू. संरक्षण मन्त्रालयसंग समन्वय गरी प्रकृया अगाडी बढाइएको छ ।
७	१४५	सुविधा सहितको बहुउद्देश्यीय समावेशी भवन निर्माण कार्यको थालनी गर्ने।	भवन निर्माणको लागि Survey Design गर्न परामर्शदाता छनौट गरी कायदेशि दिईएकोमा परामर्शदाताबाट inception report प्राप्त भएको छ ।

८	१४६	वैकिङ प्रणाली मार्फत सामाजिक सुरक्षा भत्ता वितरण गर्ने कार्यलाई क्रमशः सबै जिल्लामा विस्तार गर्ने।	लाभग्राहीको नाममा बैंकमा बचत खाता खोली भत्ता वितरण गर्न सबै जि.वि.स. न.पालाई निर्देशन दिइएको छ।
९	१४७	हालसम्म सडक सञ्जालमा नजोडिएका ८१५ गाउँ विकास समितिहरूमा सडक सुविधा पुऱ्याउने कार्यलाई प्राथमिकता दिइने। स्थानीय स्तरमा हालसम्म निर्मित करिव ५५ हजार किलोमिटर सडकलाई स्तरोन्नति गर्ने	हालसम्म सडक सञ्जालमा नजोडिएका गा.वि.स. हरूको जिल्लाहरूबाट प्राप्त लगत अनुरूप ५८४ गा.वि.स. कायम भएका। सडक सञ्जालमा नजोडिएका गा.वि.स. केन्द्रहरू जोड्ने सडक निर्माणका लागि निर्देशन (शर्तहरू) सहित ४५ करोड रूपैया बाँडफाँड गरी ५१ जिल्लामा पठाइएको। चालु आ.व. मा ४०० कि.मी. Track खोल्ने लक्ष्य रहेको।
१०	१४८	नेपाल सरकारले हालै गठन गरेका नयाँ नगरपालिकाहरू तथा नयाँ घोषणा हुने नगरपालिकाहरूको जनशक्ति व्यवस्थापन, कार्यालय भवन, सरसफाई कार्यक्रम एवं आधारभूत पूर्वाधार निर्माणका लागि आवश्यक बजेट विनियोजन गर्ने। नयाँ घोषणा भएका नगरपालिकाहरूमा नगर विकास योजना अनुरूप पूर्वाधार निर्माण गरिने नीतिगत व्यवस्था गर्ने।	नयाँ गठन भएका ७२ नगरपालिकाहरूमा कार्यकारी अधिकृत, लेखा अधिकृत र लेखापालको पदस्थापना भएको। - संगठन संरचना तयार गरी मार्गदर्शनका लागि सम्बन्धित न.पा.मा पठाइएको। - कार्यालय भवनको लागि प्रत्येक न.पा.को लागि रु. १ करोडको अख्तियारी पठाइएको। - सरसफाई उपकरण खरिद गर्न प्रत्येक न.पा. को लागि रु. ३१ लाख २० हजारको अख्तियारी पठाइएको। - सदरमुकाम र ठूला २४ नगरपालिकाहरूको दमकल खरिद गर्न प्रति न.पा. रु. ६० लाखको अख्तियारी पठाइएको। - फर्निचर र मेसिनरी औजारको लागि समेत बजेट व्यवस्था गरी अख्तियारी पठाइएको। - नगर यातायात गुरुयोजना बनाउन ७२ न.पा.का लागि प्रति न.पा. ८ लाख ९० हजारका दरले अख्तियारी पठाइएको। - नगर यातायात गुरुयोजना निर्देशिका तयार भएको

११	१४९	अति विपन्न परिवारलाई लक्षित गरी शुरु गरिएको गरिबसंग विश्वेश्वर कार्यक्रमलाई व्यवस्थित संरचना र उपयुक्त जनशक्ति परिचालन गरी गरिवी निवारण कार्यक्रमको रूपमा सञ्चालनमा ल्याइने।	नतिजा देखिने गरी छुट्टै कार्यक्रमको रूपमा क्रियाकलाप कार्यान्वयन गर्ने गरी चालु आ.व. मा कार्यक्रम सञ्चालन भैरहेको छ।
१२	२२२	सत्तरी वर्ष पुगेका ज्येष्ठ नागरिकहरूलाई हाल पाइरहेको भत्ताका अतिरिक्त दोहोरो नपर्ने गरी वार्षिक रु. २ हजार औषधोपचार खर्च उपलब्ध गराउने।	७० वर्ष पुगेका ८३६५८० जना जेष्ठ नागरिकहरूलाई वार्षिक रु. २ हजार औषधोपचार खर्च उपलब्ध गराउन रु. १,६७,३१,६०,००० निकासा पठाइएको छ।

संस्कृति पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय

१. पृष्ठभूमि:

सन् १९५० पछि नेपालमा विदेशी पर्यटकहरू आउन थाले पश्चात पर्यटन क्षेत्रका कार्यक्रमहरूलाई व्यवस्थित ढङ्गले अगाडि बढाउन वि.सं.२०१६ सालमा पर्यटन बोर्डको स्थापना गरिएको थियो । वि.सं.२०१८ सालमा निर्माण तथा यातायात मन्त्रालय अन्तर्गत पर्यटन विभागको गठन गरिएको थियो । पर्यटन क्षेत्रको योजनावद्ध विकास तथा प्रवर्द्धन गर्न छुट्टै केन्द्रिय निकायको आवश्यकता महशुस गरी वि.सं.२०३४ सालमा पर्यटन मन्त्रालयको स्थापना भएको पाईन्छ । स्थापनाको शुरुमा पर्यटन क्षेत्रलाई मात्र आवद्ध गरिएकोमा वि.सं. २०३९ सालमा निर्माण तथा यातायात मन्त्रालय अन्तर्गतको हवाई विभागलाई समेत गाभी पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय नामाकरण गरियो । मुलुकले अवलम्बन गरेको खुला वजारमुखी अर्थतन्त्रमा सरकारको भूमिका र कार्यक्षेत्रलाई व्यवस्थित गर्न वि.सं. २०५५ सालमा मन्त्रालय अन्तर्गतका हवाई विभाग र पर्यटन विभागलाई खारेज गरी नेपाल नागरिक उड्डयन प्राधिकरण र नेपाल पर्यटन बोर्डको स्थापना गरियो । वि.सं.२०५७ देखि संस्कृतिको कार्य समेत यस मन्त्रालयमा समावेश भई संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय नामाकरण गरिएकोमा वि.सं.२०६५ भदौमा संस्कृतिको क्षेत्र अलग भै छुट्टै मन्त्रालयको रूपमा पुर्नगठन हुन गई पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय कायम भएको थियो । पुनःमिति २०६९।०२।०५ मा संस्कृति मन्त्रालय यसै मन्त्रालयमा गाभिन गई पुनः यस मन्त्रालयको नाम "संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय" कायम भएको छ । सरकारको प्राथमिकता प्राप्त पर्यटन क्षेत्रका कार्यक्रमहरूलाई अझ व्यवस्थित गरी अपेक्षित प्रतिफल हासिल गर्न यस क्षेत्रका नीति तथा कार्यक्रमहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयन, समन्वय र पर्यटन पूर्वाधार विकासलाई ध्यानमा राखी आर्थिक वर्ष ०७१।७२ देखि छुट्टै पर्यटन विभागको स्थापना गरी कार्य संचालन भैरहेको छ ।

२. दृष्टिकोण:

नेपालका प्राकृतिक, सांस्कृतिक, जैविक एवं मानव निर्मित सम्पदाहरूको संरक्षण तथा प्रवर्द्धन गर्दै, हवाई यातायातलाई सुरक्षित, मितव्ययी, स्तरीय तथा भरपर्दो बनाउँदै नेपाललाई विश्व मानचित्रमा आकर्षक रमणीय र सुरक्षित गन्तव्य स्थलको रूपमा विकास गर्नु पर्यटन क्षेत्रको दीर्घकालिन दृष्टिकोण रहेको छ ।

३. ध्येय:

- नेपाललाई विश्व पर्यटन मानचित्रमा आकर्षक, रमणीय र सुरक्षित गन्तव्य स्थलको रूपमा विकास गरी राष्ट्रिय अर्थतन्त्रमा योगदान पुऱ्याउने ।
- राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय रूपमा पर्यटन प्रवर्द्धन मार्फत संख्यात्मक तथा गुणात्मक रूपमा पर्यटक आगमनमा बृद्धि गरी प्राप्त लाभको समन्यायिक वितरण गर्ने ।
- सांस्कृतिक सम्पदाहरूको संरक्षण र संवर्द्धन गरी सांस्कृतिक पर्यटनको प्रवर्द्धन गर्ने ।

- विभिन्न भाषा, साहित्य, संज्ञित तथा नाट्यकला र ललितकला जस्ता क्षेत्रहरूको विकास गर्ने ।
- साहित्य कला संगित चलचित्र सूचना प्रविधि एवं ज्ञान-विज्ञानको क्षेत्रका वास्तविक स्रष्टा एवं तत् सम्बन्धी अधिकारका धनीको आर्थिक तथा नैतिक अधिकारको संरक्षण गर्ने ।
- समाजमा सामाजिक सांस्कृतिक सदभाव एवं एकता कायम गर्ने ।
- हवाई यातायातको सुदृढीकरणबाट राष्ट्रिय एवं अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा आवागमन र पहुँच बढाई गुणस्तरीय सेवा प्रवाह गर्दै नागरिक उड्डयन उद्योगलाई मुलुकको विकासमा महत्वपूर्ण योगदान गर्न सक्ने आर्थिक क्षेत्रको रूपमा विकास गर्ने ।

४. रणनीति:

- पर्यटन प्रबर्द्धन तथा विकास गर्न निजीक्षेत्र सँग सहकार्य गर्ने ।
- नयाँ पर्यटकीय गन्तव्यस्थलहरूको एकिकृत र समन्वयात्मक रूपमा पूर्वाधार विकास गर्ने
- पर्यटकीय स्थलको र उपजको विविधिकरण र विस्तार गरी ग्रामीण पर्यटन मार्फत थप रोजगारीका अवसरहरूको सिर्जना गर्ने ।
- मुलुकमा सबै मौसममा पर्यटकीय क्रियाकलापहरू संचालनमा आन्तरिक पर्यटनलाई प्रोत्साहन गर्ने ।
- पर्यटन प्रबर्द्धन गर्न छिमेकी तथा नयाँ पर्यटन उद्गम मुलुकहरूलाई केन्द्रित गरी ब्यापकरूपमा प्रचार प्रसार र प्रबर्द्धन गर्ने ।
- पर्यटकहरूलाई उपलब्ध गराईने सेवा सुविधाको पर्याप्तता र गुणस्तरीयताको सुनिश्चितता गर्दै दिगो पर्यटन विकास गर्ने ।
- सांस्कृतिक सम्पदाहरूको संरक्षण र प्रबर्द्धन गर्ने ।
- भाषा साहित्य संगित तथा नाट्यकला र ललितकला जस्ता क्षेत्रको विकास गर्ने ।
- समाजमा सामाजिक सांस्कृतिक सदभाव कायम गर्ने ।
- सांस्कृतिक पर्यटनको प्रबर्द्धन गर्ने ।
- साहित्य कला संगित चलचित्र सूचना प्रविधि एवं ज्ञान विज्ञानको क्षेत्रका वास्तविक स्रष्टा एवं तत्सम्बन्धी अधिकारका धनीको आर्थिक तथा नैतिक अधिकारको संरक्षण गर्ने ।

५. लक्ष्य:

राष्ट्रिय सम्पदाहरूलाई दिगो उपयोगको माध्यमबाट पर्यटकीय कृयाकलापमा प्रयोग गरी राष्ट्रिय आयमा पर्यटन क्षेत्रको योगदान उल्लेख्य मात्रामा बृद्धि गरी जनताको जीवनस्तरमा सुधार ल्याउनु पर्यटन क्षेत्रको मुख्य लक्ष्य हुनेछ ।

समष्टिगत लक्ष्यहरू	एकाई	आधार तथ्याङ्क (आ.व.२०७० पौष)	२०७१ पौष सम्मको उपलब्धि*	लक्ष्य (आ.व.२०७२ ।७३)
१.कुल ग्राहस्थ उत्पादनमा पर्यटन क्षेत्रको योगदान बढाउने	प्रतिशत	२	२.६	३.५
२.पर्यटकहरूको आगमन संख्या बढाउने	संख्या (बार्षिक)	७९७६१६	७९०११८	१०,००,०००
३.पर्यटकहरूको बसाई अवधि लम्ब्याउने	बसाई अवधि (दिनमा)	१२.५७	१२.४४	१४
४.प्रति पर्यटक खर्चमा वृद्धि भई विदेशी मुद्रा आर्जन बढाउने	प्रतिदिन प्रति पर्यटक खर्च (USD)	४२.८	४६.४	५०
५. पर्यटन क्षेत्रको विकास, विविधिकरण र विस्तारबाट रोजगारी अभिवृद्धि गर्ने	प्रत्यक्ष रोजगारी (संख्या)	१,६०,०००	१,७०,०००	२०००००

* प्रारम्भिक तथ्यांक

६. कार्यनीतिक लक्ष्यहरू:

- पर्यटकीय सेवा सुविधा विकास र विस्तारका लागि निजीक्षेत्रको लगानी आकर्षित गरिनेछ ।
- नेपाल वायु सेवा निगमको व्यवस्थापनलाई सुधार गरी नयाँ विमानहरू थप र लिजमा लिने व्यवस्था मिलाई राष्ट्रिय ध्वजावाहकलाई अन्तर्राष्ट्रिय पर्यटन उदगम विन्दुसम्म सिधा हवाई सम्पर्क गर्न सक्षम बनाईनेछ ।
- प्रमुख पर्यटकीय स्थलहरूसम्म पहुँच सहज बनाउन केवुलकार लगायत एकिकृत पर्यटकीय मनोरंजन स्थल निर्माण तथा संचालनमा निजीक्षेत्रको लगानी प्रोत्साहन गरिनेछ ।
- पर्यटन पूर्वाधार विकासमा स्थानीय निकाय, समुदाय र निजीक्षेत्रको नेतृत्वदायी भूमिका र सहभागितालाई प्रोत्साहित गर्न पर्यटन क्षेत्रबाट प्राप्त आयको ३० प्रतिशत रकम तत् तत् क्षेत्रको पूर्वाधार विकासमा लगानी गर्ने नीति प्रभावकारी रूपमा लागू गरिनेछ ।
- पर्वतारोहणलाई व्यवस्थित र वातावरण मैत्री बनाई पर्वतीय क्षेत्रलाई उत्कृष्ट पर्यटन गन्तव्य स्थलको रूपमा विकास गरिनेछ ।
- पर्यटन उद्योगलाई हरित वृद्धिको प्रमुख क्षेत्रको रूपमा ग्रामीण तहसम्म विकास र विस्तार गरिनेछ ।

- साहसिक एवं मनोरञ्जनात्मक क्रियाकलाप, परम्परागत प्राकृतिक उपचार तथा स्पा, पर्या- पर्यटन, क्यासिनो गेमिङ्ग क्लब, एकिकृत मनोरञ्जन स्थल लगायत पर्यटकीय उपज/क्रियाकलापहरूलाई व्यवस्थित र मर्यादित रूपमा संचालन र प्रबर्द्धनका लागि आवश्यक कानुनी आधार तयार गरी लागू गरिनेछ ।
- पर्यटकीय रूपमा संभाव्य ग्रामीण क्षेत्रमा सामुदायिक होमस्टे संचालन गर्न ग्रामीण समुदायलाई सामुदायिक भवन, पदयात्रामार्ग निर्माण लगायत पूर्वाधार विकासमा टेवा/ सहयोग गरिनेछ ।
- खासखास पर्यटकीय उपजमा केन्द्रित भई पर्यटन क्षेत्रहरूको विविधिकरण गरिनेछ ।
- मुलुकभित्र यात्रा गर्ने नेपालीलाई आन्तरिक पर्यटनको मान्यता दिन पर्यटन तथा यातायात व्यवस्था सम्बद्ध विभिन्न ऐन नियम तथा नियमावलीहरूको आवश्यक संशोधन गर्ने कार्य अगाडी बढाइनेछ ।
- चीन र भारत केन्द्रित गरी निजी क्षेत्रसँगको सहकार्यमा पर्यटन प्रबर्द्धनको कार्य योजना तयार गरी अभियानका रूपमा प्रबर्द्धनात्मक कार्यक्रमहरू संचालन गरिनेछ ।
- अन्तर्राष्ट्रिय र क्षेत्रिय संगठनहरू तथा आर्थिक रूपमा नवउदियमान राष्ट्रबाट पर्यटक आकर्षित गर्न प्रबर्द्धनात्मक कार्यक्रमहरू संचालन गरिनेछ ।
- नेपाललाई आकर्षक गन्तव्यको रूपमा स्थापित गर्न आर्थिक कुटनीति तथा नेपाली डायस्पोरालाई परिचालन गरिनेछ ।
- मनोरंजनस्थल तथा होटल लगायत पर्यटकीय पूर्वाधारमा आन्तरिक तथा वैदेशिक लगानी प्रबर्द्धन हुने वातावरण सिर्जना गरिनेछ ।
- प्रति पर्यटक खर्च बृद्धिका लागि पर्यटकको वसाई अवधि लम्ब्याउने र यसका लागि नयाँ गन्तव्यहरूको पहिचान तथा सेवा सुविधामा लगानी लगायत सुरक्षाको प्रत्याभूति दिने वातावरण निर्माण गरिनेछ ।
- पर्यटन व्यवसायले प्रदान गर्ने सेवा सुविधामा गुणस्तरियता सुनिश्चित गर्न पर्यटन उद्योगको अनुगमनलाई प्रभावकारी बनाईनेछ ।
- मुलुकभर स्थापना भएका होटल ट्राभल ट्रेकिङ्ग र होमस्टे लगायत पर्यटन उद्योगहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्न प्रोत्साहन गरिनेछ ।
- दुर्गमक्षेत्रमा उडान गर्ने वायुसेवाहरूले त्यस क्षेत्रमा गरेको उडान संख्याको आधारमा विशेष सुविधा तथा सहूलियत उपलब्ध गराईनेछ ।
- हवाई सेवालाई भरपर्दो, सुरक्षित, सर्वसुलभ, नियमित, आरामदायी तथा छिटोछरितो यातायातको माध्यमको रूपमा विकास गरी राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय पहुँच स्थापित गर्ने ।
- सरकारी, निजी, स्थानीय निकाय र समुदायको सहकार्यमा उड्डयन क्षेत्रको विकासको निम्ति आवश्यक पूर्वाधारहरूको विकास र विस्तार गर्ने ।
- प्रभावकारी अनुगमन, नियमन र अत्याधुनिक प्रविधिको उपयोग मार्फत नागरिक उड्डयन क्षेत्रको सुरक्षा सुनिश्चित गर्ने ।

७. कार्यक्षेत्र:

नेपाल सरकारको (कार्य विभाजन) नियमावली, २०६९ बमोजिम संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालयको कार्यक्षेत्र र मन्त्रालयले सम्पादन गर्नुपर्ने कार्यहरू देहाय अनुसार रहेका छन् ।

- संस्कृति, पर्यटन तथा हवाई यातायातको विकाससम्बन्धी नीति, योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कन;
- पर्यटन तथा हवाई उद्योगको प्रवर्द्धन र संरक्षण;
- ट्राभल र ट्रेकिङ एजेन्सी;
- विश्व पर्यटन सङ्गठनलगायत पर्यटन तथा हवाई यातायात सम्बद्ध अन्तर्राष्ट्रिय संस्था;
- पर्वतारोहण र अन्य साहसिक पर्यटन क्रियाकलाप;
- विमानस्थलको निर्माण, मर्मत, सम्भार तथा व्यवस्थापन;
- हवाई यातायात र परिवहनको सञ्चालन तथा व्यवस्था;
- संयुक्त राष्ट्र सङ्घीय अन्तर्राष्ट्रिय नागरिक उड्डयन सङ्घ तथा नागरिक उड्डयनसँग सम्बन्धित अन्य अन्तर्राष्ट्रिय वा क्षेत्रीय संस्थासँगको सम्पर्क, सहयोग र समन्वय;
- संस्कृतिको प्रवर्द्धन तथा संरक्षण;
- संस्कृतिसम्बद्ध अन्तर्राष्ट्रिय संस्थाहरूसँगको सम्पर्क, सहयोग र समन्वय;
- संस्कृति विषयक अन्तर्राष्ट्रिय सम्झौता, सांस्कृतिक आदान-प्रदान, अध्ययन तथा अनुसन्धान;
- पुरातात्विक महत्त्वका स्मारक र पुरातात्विक वस्तुहरूको सङ्ग्रह, संरक्षण, संवर्द्धन, अन्वेषण तथा उत्खनन;
- निकासी गरिने पुरातात्विक वस्तुको जाँच र अनुमति;
- प्रतिलिपि अधिकार;
- सांस्कृतिक सम्पदा, धरोहर र ऐतिहासिक महत्त्वका दरबारको संरक्षण तथा संवर्द्धन;
- विभिन्न धर्म, जात, जाति, सम्प्रदाय, भाषा, भाषिकाको साहित्य, लिपि, कला र संस्कृतिको संरक्षण तथा विकास;
- पर्यटनसँग सम्बद्ध सङ्घ, सङ्गठन, संस्थान र समिति;
- नेपाल प्रज्ञा प्रतिष्ठान, नेपाल ललितकला प्रतिष्ठान तथा नेपाल सङ्गीत तथा नाट्यकला प्रतिष्ठान;
- पशुपति क्षेत्र विकास कोष, लुम्बिनी विकास कोष, बृहत्तर जनकपुरक्षेत्र विकास परिषद्, सांस्कृतिक संस्थान र अन्य सांस्कृतिक, धार्मिक, पुरातात्विक, संस्था तथा समिति;
- नारायणहिटी दरबार सङ्ग्रहालय तथा अन्य सङ्ग्रहालय र अभिलेखालय;
- हवाई यातायातसम्बद्ध संस्थान, प्राधिकरण तथा सङ्गठन;
- नेपाल शिक्षा सेवाअन्तर्गत आर्कियोलजी समूहको सञ्चालन;
- नेपाल इन्जिनियरिङ सेवाअन्तर्गत देहायका समूहको सञ्चालन
 - सिभिल इन्जिनियरिङ समूहअन्तर्गत एअरपोर्ट उपसमूह;

- एरोनटिकल इन्जिनियरिङ समूह;
- सिभिल एभिएसन अपरेसन एण्ड इन्जिनियरिङ समूह ।

द. कानुनी व्यवस्था:

❖ नीतिहरू

- Tourism vision, 2020
- पर्यटन नीति, २०६५
- हवाई नीति, २०६३
- राष्ट्रिय सँस्कृति नीति , २०६७
- राष्ट्रिय पर्यटन रणनीति (तर्जुमा चरणमा)

❖ ऐन तथा नियमहरू: (पर्यटन तर्फ)

- पर्यटन ऐन, २०३५
- नेपाल पर्यटन बोर्ड ऐन, २०५३
- पर्वतारोहण सम्बन्धी नियमावली, २०५९
- ट्राभल तथा ट्रेकिङ नियमावली, २०६२
- जलयात्रा नियमावली, २०६३
- होटेल, लज, रेष्टुराँ तथा रिजर्ट, वार तथा पथ प्रदर्शक नियमावली, २०३८
- नेपाल पर्यटन बोर्ड नियमावली, २०५५
- क्यासिनो नियमावली, २०७०

❖ गठन आदेश/कार्यविधि/निर्देशिकाहरू:

- होमस्टे संचालन कार्यविधि, २०६७
- पर्वतारोहण रोयल्टी बाँडफाँड तथा परिचालन निर्देशिका, २०७०
- पर्यटन उद्योग सेवा प्रवाह निर्देशिका, २०७०
- विदा पर्यटन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७०
- एकतारे होटल देखि पाँच तारे डिलक्स सम्मका होटल र पर्यटक आवास (रिसोर्ट) सम्बन्धी मापदण्ड, २०७०
- तारागाँउ विकास समिति (गठन) आदेश, २०३४
- नेपाल पर्यटन तथा होटल व्यवस्थापन समिति (गठन) आदेश, २०२९
- पर्वतीय प्रशिक्षण विकास समिति (गठन) आदेश, २०५९
- खप्तड क्षेत्र पर्यटन विकास समिति (गठन) आदेश, २०६३
- राष्ट्रिय ताल संरक्षण विकास समिति (गठन) आदेश, २०६३
- रुरु-रेसुङ्गा क्षेत्र संरक्षण तथा पर्यटन विकास समिति (गठन) आदेश, २०६३

- विदेह- मिथिला क्षेत्र पर्यटन प्रवर्द्धन विकास समिति (गठन) आदेश, २०६६
- चिसापानी क्षेत्र पर्यटन प्रवर्द्धन विकास समिति (गठन) आदेश, २०६६
- लुम्बिनी क्षेत्र पर्यटन प्रवर्द्धन विकास समिति (गठन) आदेश, २०६६
- सिम्रौन क्षेत्र पर्यटन प्रवर्द्धन विकास समिति (गठन) आदेश, २०६६
- विराट क्षेत्र पर्यटन प्रवर्द्धन विकास समिति (गठन) आदेश, २०६६
- कर्णाली क्षेत्र पर्यटन प्रवर्द्धन विकास समिति (गठन) आदेश, २०६६
- सहलेस क्षेत्र पर्यटन प्रवर्द्धन विकास समिति (गठन) आदेश, २०६६

❖ ऐन तथा नियमहरू: (नागरिक उड्डयन तर्फ)

- नेपाल नागरिक उड्डयन प्राधिकरण ऐन, २०५३
- नेपाल वायु सेवा निगम ऐन, २०१९
- गैर सैनिक हवाई उडान ऐन (सिभिल एभिएशन), २०१५
- नेपाल नागरिक उड्डयन प्राधिकरण नियमावली (पहिलो संशोधन), २०७०
- गैर सैनिक हवाई उडान नियमावली, २०५२
- गैर सैनिक हवाई उडान (दुर्घटना जाँच) नियमहरू, २०२४
- हवाई सुरक्षा (व्यवस्था) नियमावली, २०४६
- विमानस्थल दस्तुर नियमावली, २०३८

❖ गठन आदेश/कार्यविधि/निर्देशिकाहरू:

- नागरिक उड्डयनसँग सम्बन्धीत संस्थालाई इजाजत दिने सम्बन्धी कार्यविधि, २०६६

❖ ऐन तथा नियमहरू:(संस्कृति तर्फ)

- प्राचिन स्मारक संरक्षण ऐन, २०१३
- सञ्चार संस्थान ऐन, २०२८
- लुम्बिनी विकास कोष ऐन, २०४२
- पशुपतिक्षेत्र विकास कोष ऐन, २०४४
- अभिलेख संरक्षण ऐन, २०४६
- नेपाल प्रतिष्ठान ऐन, २०६४
- नेपाल ललितकला प्रज्ञा प्रतिष्ठान ऐन, २०६४
- नेपाल संगीत तथा नाट्य प्रज्ञा प्रतिष्ठान ऐन, २०६४
- बृहत्तर जनकपुर क्षेत्र विकास परिषद् ऐन, २०५५
- प्रतिलिपि अधिकार ऐन, २०५९
- प्राचिन स्मारक संरक्षण नियमावली, २०४६

- अभिलेख संरक्षण नियमावली, २०६३
- प्रतिलिपि अधिकार नियमावली, २०६१

❖ गठन आदेश/कार्यविधि/निर्देशिकाहरु

- देवघाट क्षेत्र विकास समिति (गठन) आदेश, २०५०
- भानु जन्मस्थल विकास समिति (गठन) आदेश, २०५१
- बूढानिलकण्ठ क्षेत्र विकास समिति (गठन) आदेश, २०५३
- मनकामना क्षेत्र विकास समिति (गठन) आदेश, २०५३
- बौद्धनाथ क्षेत्र विकास समिति (गठन) आदेश, २०५३
- पाटन संग्रहालय विकास समिति (गठन) आदेश, २०५३
- पाथिभरा क्षेत्र विकास समिति (गठन) आदेश, २०५३
- हलेसी महादेवस्थान क्षेत्र विकास समिति (गठन) आदेश, २०५३
- बृहत्तर वराहक्षेत्र विकास समिति (गठन) आदेश, २०६६

❖ वडापत्र, महासन्धी (protocol, convention) हरु

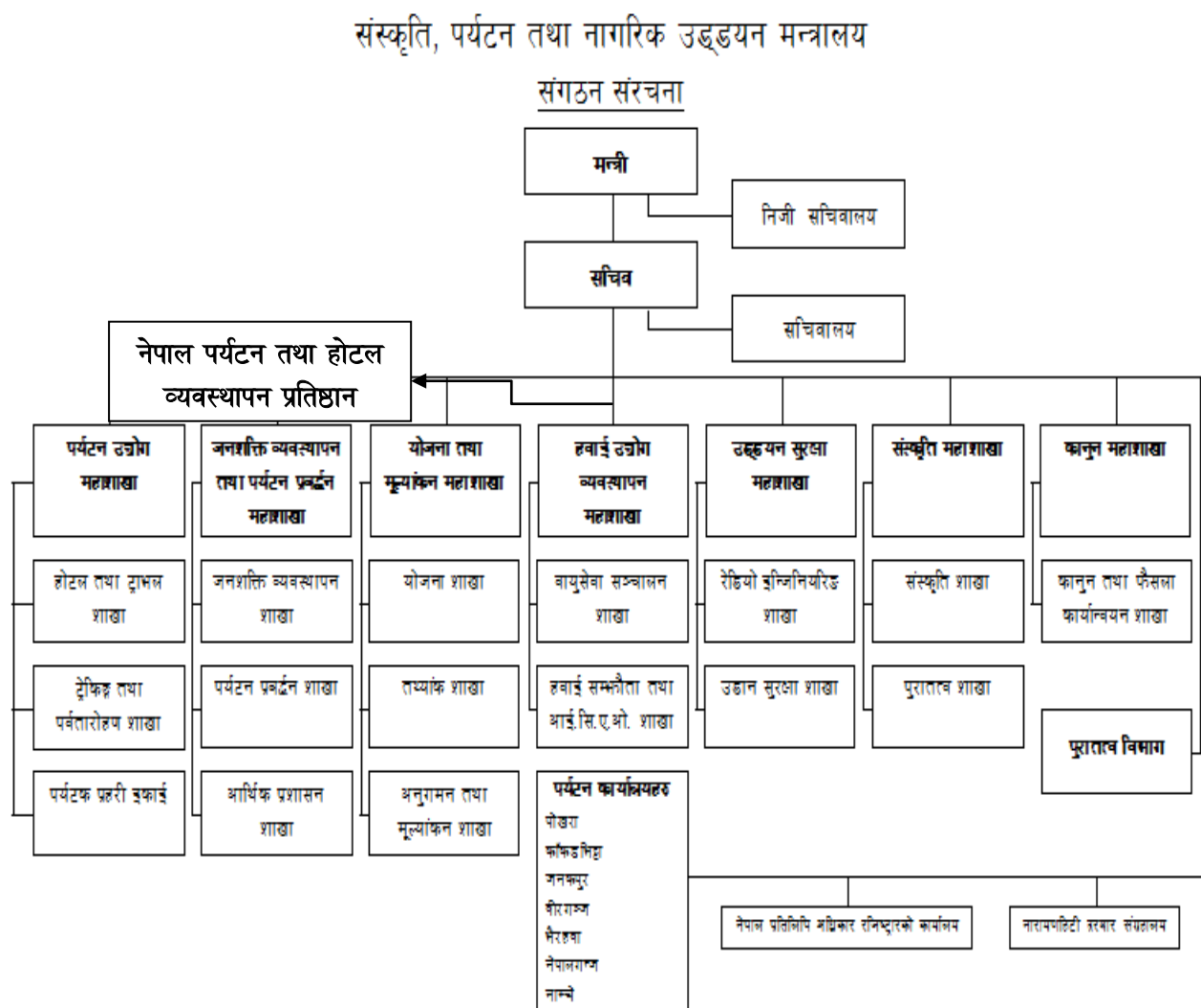
नागरिक उड्डयन सम्बन्धित

- Convention on International Civil Aviation, Chicago
- International Air Service Transit Agreement, Chicago
- Protocol on the authentic quadrilingual text of the convention on International Civil Aviation, Montréal.
- Protocol relating to certain amendments to the convention on International Civil Aviation [Article 48 (a), 49 (e) and 61] Montréal.
- Protocol relating to an amendments to the convention an International Civil Aviation [Article 50 (a)], Montréal.
- Protocol relating to an amendments to the convention on International Civil Aviation [Article 83 bis], Montreal.
- [Article 3 bis], Montreal [Article 56 bis], Montreal.
- Convention for the unification of certain Rules relating to international carriage by Air, Warsaw.
- Protocol to amend the Warsaw convention of 1929
- the Hague convention of offences and certain other acts committed on board aircraft, Tokyo.
- Convention for the suppression of unlawful seizure of aircraft.
- The Hague convention for the suppression of unlawful acts against the safety of civil aviation, Montreal.
- Convention on the privileges and Immunities of the specialized agencies.

संस्कृतिसंग सम्बन्धित

- Convention on the Means of prohibiting and preventing the illicit import, export and transfer of ownership of cultural property.
- Convention concerning the protection of the World Cultural and natural Heritage.
- World Intellectual property organization (WIPO), 1997

९. मन्त्रालयको संगठन संरचना:

१०. आ.व. २०७१/०७२ मा सम्पादन भएका महत्वपूर्ण कार्यहरू:

- पर्यटन विभागको स्थापना भएको छ ।
- पोखरा विमानस्थलको लागि थप आवश्यक ६२९ रोपनी जग्गा मध्ये प्रथम चरणको करिव ८० रोपनी जग्गा तत्काल अधिग्रहण गर्न सूचना प्रकाशित गरिएको छ ।
- दोश्रो अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल आयोजनाको चार किल्ला तोकी नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरिएको छ ।

- पशुपति क्षेत्रको तिलगंगा-ताम्रगंगा सडकमा रिटेनिङ्ग वाल एवं पैदल मार्गमा प्रस्तरफलक छान्ने कार्यको नक्सा र लगत ईष्टिमेट तयार भै बोलपत्र आह्वान भएको छ ।
- लुम्बिनी क्षेत्रका विकासका लागि गुरु योजना अनुसारका विभिन्न निर्माण कार्यहरु मध्ये केही कार्यहरु भैरहेको, केही कार्यहरुको सम्झौता हुने क्रममा रहेको र केही कार्यहरुको लगत ईष्टिमेट तयार भै टेण्डरको प्रक्रियामा रहेको छ ।
- पर्यटन पूर्वाधार विकास आयोजना: राष्ट्रिय पर्यटन रणनीतिको मस्यौदा तयार भएको, विभिन्न जिल्लामा संचालन गर्नुपर्ने पूर्वाधार विकासका कार्यका लागि बोलपत्र आह्वान गरिएको छ ।
- भक्तपुर दरवार स्क्वायरमा रहेका विभिन्न १५ वटा, चाँगुनारायण मन्दिरका विभिन्न ६ वटा, पाटन दरवार स्क्वायरका ४ वटा, हनुमान ढोका दरवार स्क्वायरका ३ वटा, बौद्धनाथका २ वटा र स्वयम्भुनाथका ३ वटा सम्पदा स्थलको मर्मत कार्य सम्पन्न भएको छ ।
- नेपाल नागरिक उड्डयन प्राधिकरण (सेयर लगानी)
 - फाप्लु विमानस्थल कालोपत्र गर्ने कार्य सम्पन्न भएको
 - रुकुम (चौरजहारी) विमानस्थल कालोपत्र गर्ने कार्य ८०% सम्पन्न भएको ।
 - ताप्लेजुङ्ग, भोजपुर, खानीडाँडा र रारा (मुगु) विमानस्थल कालोपत्रे कार्यका लागि वेशकोर्ष कार्य अन्तिम चरणमा पुगेको ।
- ईलामको मिथिलाजङ्ग र स्याङ्जाको तुलसी भन्ज्याङ्गमा महिला, युवा तथा पिछडिएको वर्गलाई लक्षित गरी होटल तथा लज व्यवस्थापन सम्बन्धी घुम्ती तालिम संचालन गरिएको ।
- परम्परागत कला गोष्ठी सम्पन्न गरिएको ।
- महिला कलाकारहरुको पहलमा लैङ्गिक विषयक कार्यशाला तथा प्रदर्शन सम्पन्न गरिएको ।
- जनकपुर र लुम्बिनीमा राष्ट्रिय साँस्कृतिक भेला २०७१ सम्पन्न गरिएको ।
- मध्य तथा सुदुरपश्चिमाञ्चलका गितकारहरुको वृहत श्रष्टा भेला दाङ्गमा सम्पन्न भएको ।
- इच्छुक साँस्कृतिक प्रतिष्ठानबाट इच्छुक त्रैमासिकको पहिलो अंक प्रकाशित भएको ।
- दक्षिण एशिया पर्यटन पूर्वाधार विकास आयोजना अन्तर्गत धाधरा खोला डाइभर्सन गर्न माटोको ३ लाख घन मिटर मध्ये २ लाख घन मिटरको कार्य सम्पन्न भएको ।
- पर्वतिय पर्यटन तथा पर्यटन प्रवर्द्धन आयोजना अन्तर्गत Hospitality Management विषयमा स्नातकोत्तर अध्ययनको लागि १ जना कर्मचारीलाई छात्रवृत्ति प्रदान गरिएको ।
- साँस्कृतिक संस्थान:
 - २०७१ पौष २७ र २८ गते बसन्तपुर र संस्थानको हलमा साँस्कृतिक महोत्सव सम्पन्न गरिएको ।
 - मुनामदन गीति नाटक १७ दिन सम्म प्रदर्शन गरिएको ।
 - वैदेशिक पाहुनाहरुको स्वागतमा साँस्कृतिक कार्यक्रम सम्पन्न गरिएको ।

- नेपाल र भारत विच पर्यटन सम्बन्धी संयुक्त कार्य समूहको पहिलो बैठक सम्पन्न भै नेपाल र भारतको पर्यटन विकासको लागि संयुक्त रूपमा कार्य गर्नको लागि साहसिक पर्यटन , हिन्दु सर्किट र बुद्धिष्ट सर्किट जस्ता क्षेत्र पहिचान गरिएको ।
- राष्ट्रिय पर्यटन रणनीति तथा कार्ययोजना १२०१५-२०२४० को सेमिनार UNWTO को समेत सहभागितामा सम्पन्न गरिएको ।
- सुविधासम्पन्न क्षेत्रिय विमानस्थलको विकास गर्ने क्रममा विराटनगर र नेपालगञ्ज विमानस्थल रात्रिकालीन उडान योग्य भएको ।
- नेपाल वायुसेवा निगमलाई अन्तर्राष्ट्रिय उडानमा हालै प्राप्त भएको एयर बस सहित ३ वटा जहाज संचालनमा रहेको ।

१०. आर्थिक वर्ष २०७०/०७१ मा विनियोजित बजेट एवं खर्चको यथार्थ विवरण

चालु खर्च		रु. हजारमा			
सि.नं.	व.उ.शि.नं.	कार्यक्रम	कायम बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत
१	३२५०११३	संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय	४९६,९५९	४४४,०२०	८९.३५
२	३२५०१२३	पर्यटन कार्यालयहरु	१४,६०३	१२,५१८	८५.७२
३	३२५०१३३	पुरातत्व विभाग	५७,९८८	५१,६७८	८९.१२
४	३२५०१४३	राष्ट्रिय अभिलेखालय	१३,२१८	१०,७२०	८१.१०
५	३२५०१५३	राष्ट्रिय संग्राहालय (छाउनी)	१८,७८८	१५,८९४	८४.६०
६	३२५०१६३	राष्ट्रिय कला संग्रहालय (भक्तपुर)	७,५६१	६,९८९	९२.४३
७	३२५०१७३	क्षेत्रीय संग्रालयहरु	१३,२८०	८,४९१	६३.९४
८	३२५०१८३	संग्रालयहरु (जातीय संग्रहालय समेत)	९,०६९	८,९२२	९८.३८
९	३२५०१९३	ऐतिहासिक दरबारहरु	२९,७७१	२१,९१५	७३.६१
१०	३२५०२०३	केन्द्रीय सांस्कृतिक सम्पदा संरक्षण प्रयोगशाला	५,७६१	५,०८९	८८.३४
११	३२५०२१३	नेपाल प्रतिलिपि अधिकार राजिष्ट्रारको कार्यालय	१०,३७२	९,०४७	८७.२३

१२	३२५०२२३	नारायणहिटी दरबार संग्रहालय	६८,२५८	५४,४११	७९.७१
१३	३२५०२३३	स्मारक संरक्षण तथा दरबार हेरचाह कार्यालय (भक्तपुर)	५,८३५	५,०१७	८५.९८
१४	३२५१०२३	नेपाल पर्यटन तथा होटल व्यवस्थापन प्रतिष्ठान	६१,९००	६१,९००	१००.००
१५	३२५१०४३	पर्वतीय पर्यटन तथा पर्यटन प्रवर्द्धन आयोजना	२५,०००	१७,९२०	७१.६८
१६	३२५१०६३	पर्यटन पूर्वाधार विकास आयोजना	१९०,९६०	१८१,६१४	९५.११
१७	३२५१०८३	दक्षिण एशिया पर्यटन पूर्वाधार विकास आयोजना	१२७,३६४	८१,११७	६३.६९
१८	३२५१११३	पुरातात्विक संरक्षण	२८,८९०	२८,०७४	९७.१८
१९	३२५११२३	विश्व सम्पदा क्षेत्र संरक्षण आयोजना	७,५१०	६,६६३	८८.७२
२०	३२५११३३	संस्कृति प्रवर्द्धन कार्यक्रम	४३३,३५०	३६६,४४२	८४.५६
२१	३२५११४३	बृहतर जनकपुर क्षेत्र विकास परिषद्	२५,०००	२५,०००	१००.००
२२	३२५११५३	पशुपति क्षेत्र विकास कोष	१,१७०,०००	१,१७०,०००	१००.००
२३	३२५११६३	लुम्बिनी विकास कोष	२२५,३००	२२५,३००	१००.००
२४	३२५११७३	सांस्कृतिक संस्थान	४,५००	४,५००	१००.००
२५	३२५११८३	नेपाल प्रज्ञा प्रतिष्ठान	७२,२००	७२,२००	१००.००
२६	३२५११९३	नेपाल ललितकला प्रज्ञा प्रतिष्ठान	३०,०००	३०,०००	१००.००
२७	३२५१२०३	नेपाल संगीत तथा नाट्य प्रज्ञा प्रतिष्ठान	२५,०००	२५,०००	१००.००
२८	३२५१२१३	ईच्छुक सांस्कृतिक प्रतिष्ठान	८,२७०	८,२७०	१००.००
		जम्मा	३,१८६,७०७	२,९५८,७११	९२.८५

पूँजिगत खर्च

रु. हजारमा

१	३२५०११४	संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय	५,७७२	५,३५३	९२.७४

२	३२५०१२४	पर्यटन कार्यालयहरु	१७,९००	१३,५२८	७५.५८
३	३२५०१३४	पुरातत्व विभाग	२००	१९२	९६.००
४	३२५०१४४	राष्ट्रिय अभिलेखालय	५,२५०	५,२४३	९९.८७
५	३२५०१५४	राष्ट्रिय संग्रहालय (छाउनी)	१६,६५५	१५,८२२	९५.००
६	३२५०१६४	राष्ट्रिय कला संग्रहालय (भक्तपुर)	२,१००	१,९१४	९१.१४
७	३२५०१७४	क्षेत्रीय संग्रालयहरु	४२०	४३०	१०२.३८
८	३२५०१९४	ऐतिहासिक दरबारहरु	२,४७०	२,३९३	९६.८८
९	३२५०२०४	केन्द्रीय सांस्कृतिक सम्पदा संरक्षण प्रयोगशाला	२,०००	१,९९५	९९.७५
१०	३२५०२१४	नेपाल प्रतिलिपि अधिकार राजिष्ट्रारको कार्यालय	७७५	४३६	५६.२६
११	३२५०२२४	नारायणहिटी दरबार संग्रहालय	११,०५०	१०,९१२	९८.७५
१२	३२५०२३४	स्मारक संरक्षण तथा दरबार हेरचाह कार्यालय (भक्तपुर)	२५	२५	१००.००
१३	३२५१०४४	पर्वतीय पर्यटन तथा पर्यटन प्रवर्द्धन आयोजना	३,८००	१,९३०	५०.७९
१४	३२५१०६४	पर्यटन पूर्वाधार विकास आयोजना	४२६,९७५	३४९,९८०	८१.९७
१५	३२५१०८४	दक्षिण एशिया पर्यटन पूर्वाधार विकास आयोजना	१०,०००	६,१६०	६१.६०
१६	३२५१११४	पुरातात्विक संरक्षण	१२९,१००	१२१,५७६	९४.१७
१७	३२५११२४	विश्व सम्पदा क्षेत्र संरक्षण आयोजना	११,०५०	१०,२३८	९२.६५
१८	३२५११३४	संस्कृति प्रवर्द्धन कार्यक्रम	४,३००	४,०६८	९४.६०
		जम्मा	६४९,८४२	५५२,१९५	८४.९७

११. आ.व. २०७१/०७२ मा विनियोजित बजेट तथा २०७२ जेष्ठ मसान्तसम्मको अनुमानित खर्च:

चालु खर्च			रु. हजारमा		
सि.नं.	व.उ.शि.नं.	मन्त्रालय/निकाय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
१	३२५०११३	संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय	२८७,८९०	१३३,५४६	४६.३९
२	३२५०१२३	पर्यटन कार्यालयहरु	१५,२३९	१२,२७८	८०.५७
३	३२५०१३३	पुरातत्व विभाग	५३,४७३	४५,४८६	८५.०६
४	३२५०१४३	राष्ट्रिय अभिलेखालय	१३,४५९	९,५५८	७१.०२
५	३२५०१५३	राष्ट्रिय संग्रहालय (छाउनी)	१९,३८७	१२,८०९	६६.०७
६	३२५०१६३	राष्ट्रिय कला संग्रहालय (भक्तपुर)	१०,७२०	७,२०२	६७.१८
७	३२५०१७३	क्षेत्रीय संग्रहालयहरु	१३,१६१	८,२४३	६२.६३
८	३२५०१८३	संग्रहालयहरु (जातीय संग्रहालय समेत)	३०,४१९	१७,२२२	५६.६२
९	३२५०१९३	ऐतिहासिक दरबारहरु	३०,२२३	२१,६५८	७१.६६
१०	३२५०२०३	केन्द्रीय सांस्कृतिक सम्पदा संरक्षण प्रयोगशाला	६,५३१	५,२०९	७९.७६
११	३२५०२१३	नेपाल प्रतिलिपि अधिकार राजिष्ट्रारको कार्यालय	९,३२६	५,५१८	५९.१७
१२	३२५०२२३	नारायणहिटी दरबार संग्रहालय	५९,७४३	५०,६०८	८४.७१
१३	३२५०२३३	स्मारक संरक्षण तथा दरबार हेरचाह कार्यालय (भक्तपुर)	५,८१३	४,६४०	७९.८२
१४	३२५१०२३	नेपाल पर्यटन तथा होटल व्यवस्थापन प्रतिष्ठान	१८,३४०	९,४०८	५१.३०
१५	३२५१०४३	पर्वतीय पर्यटन तथा पर्यटन प्रवर्द्धन आयोजना	७,८२५	१,८८२	२४.०५
१६	३२५१०६३	पर्यटन पूर्वाधार विकास आयोजना	२१०,७०३	१६८,६७४	८०.०५
१७	३२५१०८३	दक्षिण एशिया पर्यटन पूर्वाधार विकास आयोजना	२४७,६४७	४०,९५४	१६.५४
१८	३२५१११३	पुरातात्विक संरक्षण	१८,००२	५,७४७	३१.९२
१९	३२५११२३	विश्व सम्पदा क्षेत्र संरक्षण आयोजना	५,२६८	२,३१२	४३.८९
२०	३२५११३३	संस्कृति प्रवर्द्धन कार्यक्रम	४१४,२००	३०३,९९९	७३.३९

२१	३२५११४३	बृहतर जनकपुर क्षेत्र विकास परिषद्	४५,०३०	३१,८४०	७०.७१
२२	३२५११५३	पशुपति क्षेत्र विकास कोष	१९०,०००	१३१,५००	६९.२१
२३	३२५११६३	लुम्बिनी विकास कोष	३३०,०००	३०५,८०५	९२.६७
२४	३२५११७३	सांस्कृतिक संस्थान	१२,५००	१०,५००	८४.००
२५	३२५११८३	नेपाल प्रज्ञा प्रतिष्ठान	८०,३६९	८०,३६९	१००.००
२६	३२५११९३	नेपाल ललितकला प्रज्ञा प्रतिष्ठान	४७,५००	२१,९५०	४६.२१
२७	३२५१२०३	नेपाल संगीत तथा नाट्य प्रज्ञा प्रतिष्ठान	३५,३५०	३५,३५०	१००.००
२८	३२५१२१३	ईच्छुक सांस्कृतिक प्रतिष्ठान	३,२८५	३,२८५	१००.००
२९	३२५१२२३	यातायात(हवाई) आयोजना तयारी सुविधा	२२७,७००	०	०.००
३०	३२५१८०३	दोश्रो अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल आयोजना, निजगढ	०	०	
		जम्मा	२,४४९,१०३	१,४८७,५५२	६०.७४

पूँजिगत खर्च

रु. हजारमा

१	३२५०११४	संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय	१३,६५०	३,२११	२३.५२
२	३२५०१२४	पर्यटन कार्यालयहरु	३३,८०५	१९,१३२	५६.६०
३	३२५०१३४	पुरातत्व विभाग	२५०	८२	३२.८०
४	३२५०१४४	राष्ट्रिय अभिलेखालय	२०,६६०	२,८७८	१३.९३
५	३२५०१५४	राष्ट्रिय संग्राहालय (छाउनी)	१६,९३५	२,००३	११.८३
६	३२५०१६४	राष्ट्रिय कला संग्रहालय (भक्तपुर)	२,६७०	७०	२.६२
७	३२५०१७४	क्षेत्रीय संग्रालयहरु	२३,६००	९३९	३.९८
८	३२५०१८४	संग्रालयहरु (जातीय संग्रहालय समेत)	३,२४०	६०७	१८.७३
९	३२५०१९४	ऐतिहासिक दरबारहरु	११,८४०	१,२९१	१०.९०
१०	३२५०२०४	केन्द्रीय सांस्कृतिक सम्पदा संरक्षण प्रयोगशाला	२,६७५	१,६४३	६१.४२
११	३२५०२१४	नेपाल प्रतिलिपि अधिकार राजिष्टारको कार्यालय	४४५	१६४	३६.८५

१२	३२५०२२४	नारायणहिटी दरबार संग्रहालय	१९,९००	५,५५०	२७.८९
१३	३२५०२३४	स्मारक संरक्षण तथा दरबार हेरचाह कार्यालय (भक्तपुर)	१४२	१४२	१००.००
१४	३२५१०६४	पर्यटन पूर्वाधार विकास आयोजना	४५४,५२५	१७४,६०६	३८.४२
१५	३२५१०८४	दक्षिण एशिया पर्यटन पूर्वाधार विकास आयोजना	१५,६५०	७,९०७	५०.५२
१६	३२५१११४	पुरातात्विक संरक्षण	१३७,५४३	१७,११२	१२.४४
१७	३२५११२४	विश्व सम्पदा क्षेत्र संरक्षण आयोजना	२५,४००	१५,४१६	६०.६९
१८	३२५१८०४	दोश्रो अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल आयोजना, निजगढ	०	०	
		जम्मा	७८२,९३०	२५२,७५३	३२.२८

१२. आ.व. २०७१/७२ को बजेट बक्तव्यमा उल्लेखित नीति तथा कार्यक्रमको पहिलो दश महिनाको प्रगति विवरण:

सि.नं.	ब. ब. को बुदा नं.	क्रियाकलाप नीति तथा कार्यक्रम	२०७२ बैशाखसम्मको प्रगति विवरण
१	१६९	ताप्लेजुङ्गदेखि दार्चुलासम्मको उच्च पहाडी ग्रामीण पर्यटन मार्गलाई पर्यटन पूर्वाधार कार्यक्रम अन्तर्गत "द ग्रेट हिमालयन ट्रेल" अवधारणालाई प्राथमिकताका साथ अघि बढाउने।	उक्त कार्यक्रम पर्यटन विभाग मार्फत सञ्चालन गर्ने गरी कार्यक्रम स्वीकृत भई कार्य प्रक्रिया अगाडी बढाइएको छ।
२	१७०	त्रिभुवन अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थललाई आधुनिकीकरण गरी सुविधा सम्पन्न बनाउने।	जापान सरकारको अनुदान सहयोगमा त्रिभुवन अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल कार्यालयमा टर्मिनल मोनोपल्स सेकेण्डरी सर्भिलेन्स राडार र ललितपुरको भट्टेडांडामा इनरुट मोनोपल्स सेकेण्डरी सर्भिलेन्स राडार जडान गर्ने कार्य भईरहेको।

३	१७०	भैरहवास्थित गौतम बुद्ध क्षेत्रीय विमानस्थलको निर्माण कार्य अगाडि बढाउने।	अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिस्पर्धाबाट छनौट भएको चिनिया निर्माण कम्पनीले निर्माण कार्य शुरु गरिरहेको • घाघरा खोला डाईभर्सनको कार्यको करिब ७५% कार्य सम्पन्न भएको । • हालसम्म रु ३४ करोड ७५ लाख खर्च भएको
४	१७०	पोखरा विमानस्थलको लागि जग्गा प्राप्ति तथा आधारभूत पूर्वाधारको कार्य सम्पन्न गरी विमानस्थल निर्माण कार्य प्रारम्भ गर्ने।	८० रोपनी जग्गा अधिग्रहणको लागि सार्वजनिक सूचना जारी भै अधिग्रहणको कार्य शुरु भएको । हालसम्म १४ करोड खर्च भएको ।
५	१७१	बाराको निजगढमा दोस्रो अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थलको निर्माणका लागि आगामी वर्ष बस्ती स्थानान्तरण गर्ने।	चालु आ.व. देखि विनियोजन भएको रकम नेपाल उड्डयन प्राधिकरणलाई सेयर लगानीमा निकासी कायम गरिएको । . आयोजनाको चारकिल्ला नेपाल राजपत्रमा यहि मिति २०७१।१२।३० मा प्रकाशित गरिएको ।
६	१७२	विराटनगर, नेपालगन्ज र धनगढी विमानस्थलहरूलाई सुविधासम्पन्न क्षेत्रीय विमानस्थलको रूपमा विकास गर्ने।	विराटनगर, नेपालगन्ज र धनगढी विमानस्थललाई विस्तार तथा आधुनिकीकरण गर्ने सम्बन्धी क्रियाकलापहरू संचालन भैरहेको • विराटनगर र नेपालगन्ज विमानस्थल रात्रीकालिन उडान योग्य भएको ।
७	१७२	जनकपुर, भद्रपुर र सुर्खेत विमानस्थललाई रात्रीकालीन अवतरणयोग्य बनाउने।	जनकपुर र सुर्खेत विमानस्थललाई यसै आर्थिक वर्ष भित्र रात्रीकालिन उडान योग्य बनाउने गरी कार्यक्रम सञ्चालन भैरहेको ।
८	१७२	सुर्खेतको रामघाटमा विमानस्थलको विस्तृत सम्भाव्यता अध्ययन गर्ने।	सुर्खेतको रामघाटमा विमानस्थल निर्माणको पूर्व सम्भाव्यता अध्ययन प्रतिवेदन अन्तिम चरणमा पुगेको ।

९	१७२	प्युठानको चाल्नेटार र तेहथुमको चुहान डाँडामा विमानस्थल निर्माणको सम्भाव्यता अध्ययन गरिनेछ। राजविराज विमानस्थललाई सञ्चालनमा ल्याउने।	प्युठानको चाल्नेटार र तेहथुमको चुहानडाँडामा विमानस्थल निर्माणको पूर्व सम्भाव्यता अध्ययन प्रतिवेदन अन्तिम चरणमा पुगेको।
१०	१७४	पोखराको फेवातालमा म्युजिकल वाटर फाउन्टेन निर्माणका लागि निजी क्षेत्रलाई आकर्षित गर्ने।	फेवातालमा म्युजिकल वाटर फाउन्टेन निर्माण जेनेभा मोडेलमा गर्न कार्यक्रम स्वीकृत भएको छ। स्थानीय सरोकारवालाहरूसँग फाउन्टेन स्थापना गर्ने स्थानका सम्बन्धमा छलफल भैरहेको।
११	१७५	लुम्बिनी र पशुपति क्षेत्रको गुरुयोजनाको कार्यान्वयनमा तीव्रता दिने।	लुम्बिनी विकास कोष र पशुपति क्षेत्र विकास कोषका वार्षिक कार्यक्रमहरु गुरुयोजनासँग तादात्म्यता हुने गरी प्रस्तुत गरिएको। स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रम अनुसारका क्रियाकलापहरु सञ्चालन भैरहेको।
१२	१७५	बृहत्तर जनकपुर क्षेत्रको विकासको गुरुयोजना तयार पारी कार्यान्वयनमा ल्याउने।	बृहत्तर जनकपुर क्षेत्रको विकासको गुरुयोजना तयार पार्ने कार्य भैरहेको
१३	१७६	देशका मूर्त-अमूर्त सांस्कृतिक सम्पदाहरुको खोज, संरक्षण, संवर्द्धन गर्दै ठूला र ऐतिहासिक धार्मिक स्थलहरुमा ट्रष्टको निर्माण गरी संचालन गरिने।	विभिन्न जिल्लामा रहेका १३१ वटा सम्पदाहरुको संरक्षण गर्ने, बुटवलस्थित जितगढीको उत्खनन्, पण्डितपुर उत्खनन् गर्ने लगायत १० वटा पुरातात्विक स्थलहरुको उत्खनन् गर्ने कार्य भैरहेको।

१४	१७६	देशभरका धार्मिक स्थलहरूको सम्पत्तिको सुरक्षा, धार्मिक स्थलमा रहेको दोहोरो स्वामित्व समाप्त गरी सम्बन्धित संस्थाकै नाममा कायम गर्ने व्यवस्था गर्ने।	ठूला मठ/मन्दिरहरूले भेटीघाटी तथा आफ्नो स्रोतको व्यवस्थापन गरी मठमन्दिरहरूको संरक्षणमा उपयोग गर्ने र यस कार्यको लागि मन्त्रालयको संस्कृति महाशाखाले निर्देशिका तयार पार्ने कार्य गरिरहेको
१५	१७७	राष्ट्रिय अभिलेखालयलाई आधुनिक, उपकरणयुक्त र सुरक्षित बनाई राष्ट्रको अमूल्य सम्पत्तिको रूपमा रहेका अभिलेखहरूलाई व्यवस्थित र संरक्षित गर्ने।	राष्ट्रिय अभिलेखालयका लागि आधुनिक उपकरण अन्तर्गत डकुमेन्ट स्क्यानर र माईक्रोफिल्म रिप्लेस गर्न रिल खरिद गर्ने कार्य प्रकृत्यामा रहेको छ।
१६	१७७	देशका विभिन्न स्थानमा जाति, भाषा, धर्म र संस्कृति झल्काउने जातीय संग्रहालय निर्माण गर्दै लाने।	कैलाली, दाङ, जुम्ला, स्याङ्जा, गोरखा, सुनसरी, मोरङ, झापामा जातीय संग्रहालय स्थापना, विस्तार, प्रदर्शनी व्यवस्थापन तथा सुदृढीकरणको कार्य भईरहेको छ।

सहकारी तथा गरिबी निवारण मन्त्रालय

१. पृष्ठभूमि:

गरीबीलाई न्यून गर्दै लैजाने र अन्ततः विश्वबाट नै गरिबी हटाउने उद्देश्यसाथ आएको सहश्राव्दी विकास लक्ष्य र सार्क विकास लक्ष्य समेतलाई दृष्टिगत गरी नेपाल सरकारका आवधिक योजनाहरूले गरिबी न्यूनीकरणलाई नै पहिलो प्राथमिकतामा राखेकोले गरिबी निवारण सम्बन्धी विभिन्न निकायबाट सञ्चालन भैरहेका कार्यक्रम बीच संयोजन र समन्वय कायम गर्न तथा सहकारी मार्फत गरिबी निवारणका कार्यक्रमलाई परिचालन गरी ग्रामीण अर्थतन्त्रको विकासमा महत्वपूर्ण भूमिका खेल्ने उद्देश्यलाई अंगिकार गरी सहकारी तथा गरिबी निवारण मन्त्रालयको स्थापना भएको हो । साथै नेपाल सरकारले अन्तरिम संविधान लगायत आफ्नो नीति, वार्षिक बजेट तथा आवधिक योजना मार्फत सहकारीलाई आर्थिक विकासको एक प्रमुख स्तम्भको रूपमा विकास गरी आर्थिक वृद्धि हासिल गर्ने उद्देश्य लिएको छ । सरकार, सहकारी र निजी क्षेत्रको संयोजनबाट मात्र आर्थिक तथा सामाजिक विकास गर्न सकिन्छ भन्ने कुराको आत्मसात गर्दै विभिन्न मन्त्रालयहरू र निकायहरूले सञ्चालन गर्ने गरिबी निवारण सम्बन्धी कार्यक्रमहरूको समुचित समन्वय गर्ने उद्देश्यका साथ नेपाल सरकार (म.प.) को मिति २०६९/०२/०५ को निर्णयले सहकारी तथा गरिबी निवारण मन्त्रालयको गठन भएको हो ।

२. दृष्टिकोण:

सबल र सक्षम सहकारी प्रणाली सहितको गरिबीमुक्त नेपाली समाज ।

३. ध्येय:

राष्ट्रिय अर्थतन्त्र र गरिबी निवारणमा योगदान बढाउने गरी सहकारी प्रणालीको सबलीकरण गर्ने एवं गरिबी न्यूनीकरणको कार्यमा नेतृत्वदायी भूमिका निर्वाह गर्ने ।

❖ उद्देश्य:

- समूदायमा रहेको आर्थिक एवं सामाजिक पूँजीको अधिकतम उपयोग हुने गरी सहकारीको विकास, विस्तार र प्रवर्द्धन गर्ने ।
- सन् २०१७ सम्ममा गरिबीको रेखामूनी रहेको जनसंख्या १८ प्रतिशतमा ल्याउने राष्ट्रिय लक्ष्य प्राप्त गर्न सहयोग गर्ने ।

४. रणनीति:

❖ सहकारी तर्फ

- गरिबी निवारणको सन्दर्भमा सहकारी क्षेत्रको योगदानलाई ध्यानमा राख्दै सहकारीलाई उत्पादन वृद्धि, गरिबी तथा असमानता न्यूनीकरण र सामाजिक न्याय प्रवर्द्धन गर्ने एक प्रमुख माध्यमको रूपमा विकास गर्ने ।

- कृषि, उद्योग तथा सेवा क्षेत्रमा सहकारी क्षेत्रको लगानीलाई संख्यात्मक भन्दा गुणात्मक पक्षमा अझ जोड दिदै आयआर्जनका अवसरहरूको सृजना गर्दै बेरोजगारी घटाउन सहयोग गर्ने ।
- सहकारी संघ संस्थाहरूको स्थापना र सञ्चालनका आधार र मापदण्डहरू स्पष्टरूपले परिभाषित गरी सुचकहरूको आधारमा सहकारी संघ/संस्थाहरूको स्वनियमन तथा प्रभावकारी रूपमा अनुगमन मूल्याङ्कन गर्ने प्रणालीको विकास गर्ने ।
- शिक्षा, तालिम र सूचनाको माध्यमबाट सहकारीको संस्थागत क्षमता विकास र आम नागरिकहरू एवं वचतकर्ताहरूमा सहकारी सम्बन्धी चेतना अभिवृद्धि गर्ने ।
- महिला, गरिब, सीमान्तकृत, अपाङ्ग, भूमिहीन तथा पिछडिएका वर्ग र श्रमिकहरूका साथै आम नागरिकहरूको जीवनस्तरमा सुधार ल्याउन सहकारीको पहुँच पुऱ्याउने ।
- सहकारी क्षेत्रमा प्रभावकारी व्यवस्थापन विधिको अवलम्बन तथा नियमन मार्फत सुशासन कायम गर्ने ।
- सहकारीको विकास, विस्तार र प्रवर्द्धन गर्न सरकार, सहकारी, निजीक्षेत्र तथा विकास साझेदारहरू बीच सहकार्य र सहयोगलाई प्रवर्द्धन गर्ने ।
- सहकारीको विकासका लागि दीर्घकालीन योजना, मानव संसाधन विकास, आवश्यक संगठन संरचनाहरूको निर्माण एवं कानूनी व्यवस्थाहरू गर्ने ।

❖ गरिबी निवारण तर्फ

- गरिबी न्यूनीकरण सम्बन्धी नीति तथा कार्यक्रमहरूको पुर्नसंरचना एवं प्राथमिकरण गर्दै सम्बद्ध नीति तथा कार्यक्रमहरूलाई अझ बढी पूर्वानुमानयोग्य (More Predictable) बनाउने ।
- देशका समग्र आर्थिक सामाजिक कृयाकलापहरू र दिगो एवं फराकिलो आर्थिक वृद्धी मार्फत सृजना हुने रोजगारी लगायतका सम्पूर्ण अवसरहरूको न्यायोचित वितरण हुने गरी सम्बद्ध सबै क्षेत्रगत नीतिहरूलाई परिलक्षित गर्ने ।
- राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय लगानी, वैदेशिक सहयोग एवं गैरसरकारी संघ संस्थाहरूका बीच प्रभावकारी समन्वय र सहकार्यलाई सुदृढ गर्दै गरिबी न्यूनीकरणका लागि स्रोत परिचालन गर्न रचनात्मक भूमिका निर्वाह गर्ने ।
- विभिन्न सरकारी तथा गैरसरकारी निकायहरूबाट संचालित गरिबी निवारणका कार्यक्रमहरूको समन्वय गर्दै कार्यन्वयनमा प्रभावकारिता ल्याउने ।
- गरिबको पहिचान एवं वर्गीकरण गरी सीमान्त गरिबहरूको लागि उपयुक्त नीति र कार्यक्रमहरूको निर्धारण गरी विभिन्न समुदाय र क्षेत्रमा रहेको धनी र गरिब बीचको खाडल कम हुने किसिमका कार्यक्रमहरू तय गर्ने ।
- गरिबी निवारणमा सहयोग पुऱ्याउने कार्यक्रम संचालन गर्न अन्तर्राष्ट्रिय संघ संस्था तथा विकास साझेदारसंग समन्वय र सम्बन्ध विस्तार गर्ने ।

❖ सहकारी तर्फ

- सहकारी क्षेत्रको स्वस्थ विकास एवं विस्तारका लागि आवश्यक दिशानिर्देश प्रदान गर्न राष्ट्रिय सहकारी नीतिको निर्माण गर्ने एवं सो समेतको आधारमा विद्यमान सहकारी ऐन तथा नियमावलीमा आवश्यक संशोधन गर्ने ।
- आम जनतामा गुणस्तरीय सेवा पुऱ्याउनका लागि सहकारीको विद्यमान संस्थागत संरचना र कार्य प्रकृयाहरूमा सुधार एवं पुनः संरचना गर्ने ।
- क्षेत्रियस्तरमा पाँचै विकास क्षेत्रमा रहेका सहकारी प्रशिक्षण केन्द्रहरूको स्तरवृद्धि गरी साधनस्रोत सम्पन्न बनाउने ।
- राष्ट्रिय सहकारी विकास बोर्डलाई सहकारी क्षेत्रको प्रभावकारी अनुसन्धानमुलक तथा प्रवर्द्धनात्मक संस्था (Think Tank) को रूपमा विकास गर्ने ।
- सहकारी सम्बन्धी जनचेतना अभिवृद्धिका लागि सरकार, स्थानीय निकाय, सहकारी क्षेत्र, नागरिक समाज, विकास साझेदार, शैक्षिक क्षेत्र, सञ्चार जगतका साथै सम्बद्ध सामाजिक संघ संस्थाहरूको परिचालन गर्ने ।
- सहकारीको लागि आवश्यक पर्ने व्यावसायिक जनशक्ति तयार हुनसक्ने अनुकूल वातावरण निर्माणका लागि सहकारी शिक्षालाई माध्यमिक तह देखि उच्च शिक्षा सम्मको पाठ्यक्रममा समावेश गराउन पहल गर्ने ।
- सहकारीमा आवद्ध विपन्न महिला, सीमान्तकृत, गरिब समुदाय, अपाङ्ग, भूमिहीन तथा पिछडिएको समुदाय र श्रमिकहरूलाई स्वरोजगारमूलक उद्योग तथा व्यवसाय स्थापना गर्न आवश्यक पर्ने व्यावसायिक तथा सीपमूलक तालिमहरू प्रदान गर्न कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने ।
- विपन्न समुदायका व्यक्तिहरूको सहभागिता र बाहुल्यता रहेका सहकारी संस्थाहरू परिचालन गरी गरिबी निवारणका क्रियाकलाप संचालन गर्न सरकारका सम्बद्ध निकायहरू र विकास साझेदारहरूलाई अभिप्रेरित गर्ने ।
- सहकारीहरूलाई विषयगत कार्यक्षेत्र, भौगोलिक क्षेत्र, जनसहभागिता, सुशासन र कारोवारको आधारमा वर्गीकरण गरी सोही आधारमा सहयोग उपलब्ध गराउने प्रणालीको विकास गर्ने ।
- सहकारी संघ संस्थाहरूको प्रभावकारी अनुगमन एवं मूल्यांकन गर्ने प्रयोजनका लागि स्पष्ट सूचक सहितको मापदण्ड र कार्यविधिहरूको निर्माण गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने ।
- सहकारी क्षेत्रको विकास, विस्तार र प्रवर्द्धनमा महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याउने निकाय र व्यक्तिहरूलाई सम्मान तथा पुरस्कृत गर्न मन्त्रालयमा प्रोत्साहन कोषको स्थापना गर्ने ।
- आपूर्ति प्रणालीमा स्वस्थ प्रतिस्पर्धा कायम गर्ने थोक तथा खुद्रा सहकारी बजारहरूको स्थापना गर्न प्रोत्साहन गर्ने ।
- सहकारी उद्योग व्यवसायको विकास र विस्तारका लागि उपयुक्त कर नीति अवलम्बनका लागि पृष्ठपोषण गर्ने ।

- बचत तथा ऋण सहकारीको कारोबारलाई सुरक्षित र भरपर्दो बनाउन राष्ट्र बैकसँग समेत सहकार्य गरी सघन अनुगमन र नियमनको प्रभावकारी व्यवस्था गर्ने ।
- सहकारीमा आबद्ध महिला तथा लक्षित समूहद्वारा सञ्चालन गरिने उद्योगहरूका लागि विउ पूँजीको व्यवस्थापन एवं व्यवसायिक क्षमता अभिवृद्धि गर्न सहूलियतपूर्ण ऋण तथा पूँजीगत अनुदान र अन्य सहयोग उपलब्ध गराउने ।
- सहकारी संस्थाहरूबीच अन्तर व्यवसायिक सम्बन्ध विस्तारका लागि अभिप्रेरित गर्ने ।
- सहकारी क्षेत्रको विकास र विस्तारका लागि विभिन्न अनुसन्धान एवं सम्भाव्यता अध्ययनका कार्यहरूलाई अगाडि बढाउने ।

❖ गरिबी निवारण तर्फ

- गरिबीन्यूनीकरणसँग प्रत्यक्षरूपमा सम्बन्धित कार्यक्रम तथा आयोजनाहरूको प्राथमिकरण गरीसोही अनुसार सरकारी लगानी तथा बैदेशिक सहयोगलाई परिलक्षित गर्न सघाउ पुऱ्याउने ।
- वर्तमान सन्दर्भमा राष्ट्रिय परिवेश सुहाउँदो गरिबीको परिभाषा गर्दै एकिकृत राष्ट्रिय गरिबी निवारण नीतिको तर्जुमा गर्ने ।
- अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रमा आएका नविन मान्यताहरूलाई समेत ध्यानमा राखि गरिबी मापनका आधारहरू निर्धारण गर्ने एवं समसामयिक बनाउने ।
- राष्ट्रिय गरिबी सर्वेक्षण कार्यक्रम मार्फत पारिवारिकस्तर सम्म पुग्नेगरी सीमान्तकृत, विभिन्न वर्ग र समुदायमा रहेका गरिबहरूको पहिचान एवं नक्शांकन गर्ने ।
- विभिन्न सरकारी तथा गैरसरकारी क्षेत्रबाट प्रत्यक्षरूपमा गरिबी न्यूनीकरणलाई सघाउ पुग्नेगरी संचालित कार्यक्रमहरूको विस्तृत डाटावेश (Database) तयार पार्ने ।
- गरिब समुदाय र सीमान्त गरिबहरूको आवश्यकता लेखा जोखा (Needs Assessment) र संभावनाको पहिचान गरी सो अनुसार लक्षित कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
- सहकारी अन्तर्गत विशेष लघुवित्त कार्यक्रम मार्फत गरिबहरूको सहलियतपूर्ण ऋणमा पहुँच बृद्धी गर्ने ।
- विभिन्न निकायहरूबाट संचालित गरिबी निवारणका कार्यक्रमहरूमा प्रभावकारी समन्वय स्थापित गर्न अन्तर निकाय समन्वयको रूपरेखा (Inter Governmental Coordination Framework) को निर्माण गर्ने ।
- विभिन्न सरकारी निकाय तथा गैरसरकारी संघसस्थाहरूबाट संचालित गरिबी निवारणका कार्यक्रमहरूको प्रभावकारी अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि निश्चित आधारहरूको विकास गर्ने ।
- गरिब समुदाय एवं व्यक्तिको आवश्यकता चाहना र संभावनाको पहिचान गर्ने ।
- दातृनिकाय, गै. स. स., निजी, सहकारी एवं स्थानीय निकायहरूलाई गरिब केन्द्रित कार्यक्रम संचालन गर्न प्रोत्साहित गर्ने ।
- गरिबी न्यूनीकरणको आवधिक कार्य योजना बनाई कार्यान्वयन गर्ने ।
- रोजगारीमूलक सीपमूलक कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने, गराउने ।

५. कार्यक्षेत्र:

नेपाल सरकार(कार्य विभाजन) नियमावली, २०६९ बमोजिम मन्त्रालयले सम्पादन गर्नुपर्ने कार्यहरू देहाय अनुसार रहेका छन् ।

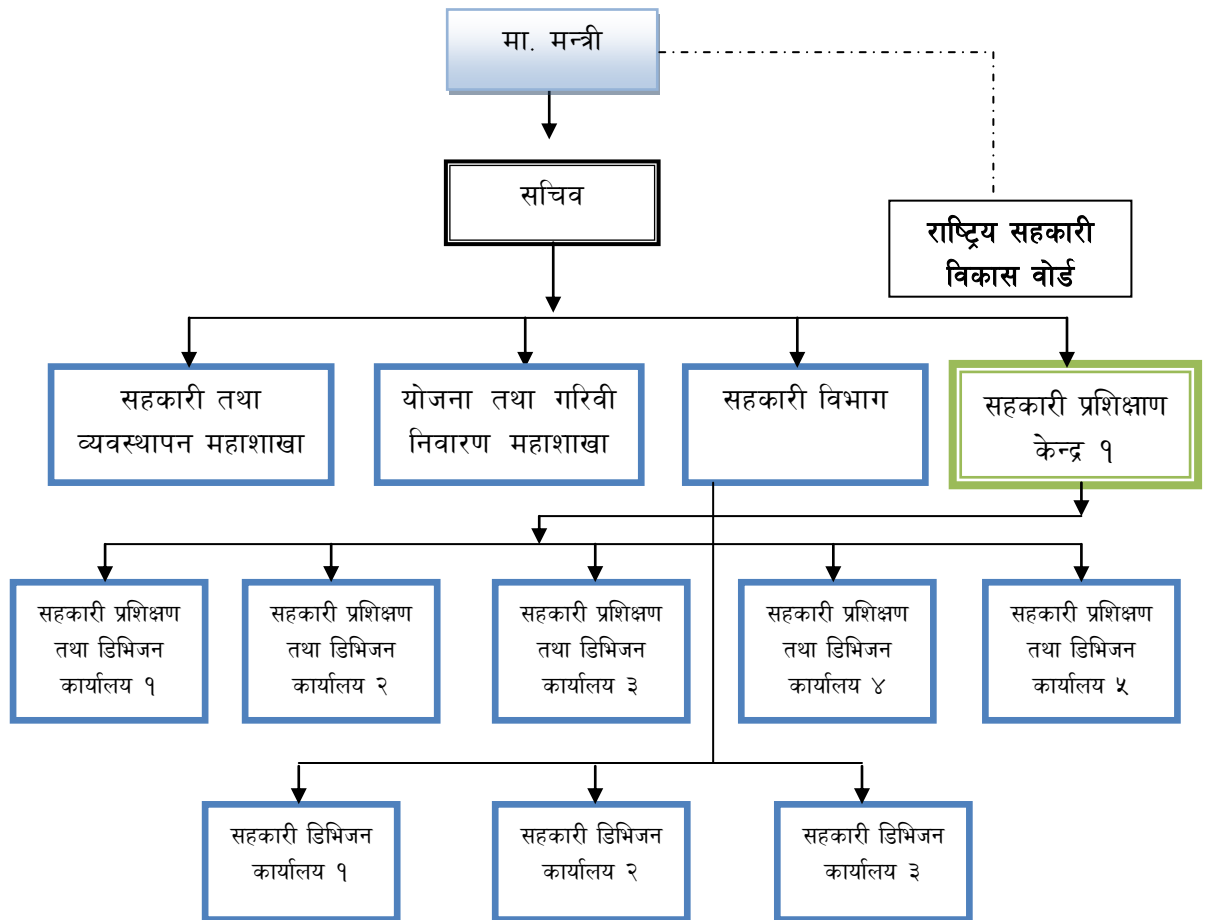
- सहकारी र गरिबी निवारण सम्बन्धी नीति, योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कन,
- सहकारी संघसंस्थाको विकास, सुदृढीकरण र नियमन,
- सहकारी र आर्थिक विकास,
- सहकारीको प्रवर्द्धन र संरक्षण,
- अन्तर्राष्ट्रिय सहकारी संगठन सम्बन्धी विषय,
- अन्तर्राष्ट्रियस्तरमा सहकारी संस्थाको प्रवर्द्धन र विकास,
- सहकारी बचत तथा ऋण लगानीसम्बन्धी विषय,
- सहकारी र गरिबी निवारणसँग आवद्ध संघसंस्थाको अनुगमन, रेखदेख र नियमन,
- सहकारी रकमको लगानी,
- सहकारी र गरिबी निवारण सम्बन्धी विभिन्न निकायबाट सञ्चालित कार्यक्रमको समन्वय, अनुगमन र मूल्याङ्कन,
- सहकारी र गरिबी निवारणसँग सम्बन्धित अन्तर मन्त्रालयगत कार्यको समन्वय,
- सीमान्तकृत, विभिन्न वर्ग र समुदायमा रहेका गरिबको पहिचान,
- सहकारी र गरिबी निवारणका क्षेत्रमा कार्यरत राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैरसरकारी संस्थाको प्रवर्द्धन, कामको समन्वय, अनुगमन र मूल्याङ्कन,
- सहकारी र गरिबी निवारण सम्बन्धी अध्ययन, अनुसन्धान, सर्वेक्षण,
- सहकारी सम्बन्धी क्षमता अभिवृद्धि,
- सहकारी र गरिबी निवारणसम्बन्धी आयोजनाको संभाव्यता अध्ययन, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कन,
- सहस्राब्दी विकास लक्ष्य (गरिबी निवारण सम्बन्धी),
- राष्ट्रिय सहकारी विकास बोर्ड,
- सहकारी संघ/संस्था ।

६. कानूनी व्यवस्था:

- सहकारी ऐन, २०४८ ।
- राष्ट्रिय सहकारी बोर्ड ऐन, २०४९ ।
- सहकारी नियमावली, २०४९ ।
- गरिब घरपरिवार पहिचान र परिचयपत्र व्यवस्थापन तथा वितरण निर्देशिका, २०६९ ।
- गरिब घरपरिवार पहिचान र परिचयपत्र व्यवस्थापन तथा वितरण आर्थिक निर्देशिका, २०६९ ।

- एकिकरण कार्यविधि, २०७० ।
- सहकारी लेखा तथा लेखा परिक्षण दिग्दर्शन ।
- सहकारी संघ/संस्था दर्ता संचालन, लेखापरिक्षण, अनुगमन तथा नियमन सम्बन्धी मापदण्ड, २०६८ ।
- सुपथ मूल्यका सहकारी पसल संचालन सम्बन्धी नियमावली, २०६५ ।
- राष्ट्रिय सहकारी नीति, २०६९ ।

७. संगठन संरचना:

८. आ.ब. २०७१/०७२ मा सम्पादन भएका महत्वपूर्ण कार्यहरू:

- सहकारी ऐन, २०४८ संशोधनका लागि विशेष गरी समस्याग्रस्त सहकारीहरूको सम्पति व्यवस्थापन गर्न सरोकारवालासँग छलफल गरी मस्यौदा तयार पारिएको, उक्त मस्यौदालाई अन्तिम रूप दिई आर्थिक व्ययभारका लागि अर्थ मन्त्रालयबाट स्वीकृति लिई कानुनी राय परामर्शका लागि कानुन, न्याय, संविधानसभा तथा संसदिय मामिला मन्त्रालयमा पठाईएकोमा उक्त मस्यौदा राय परामर्श सहित प्राप्त भई सो मस्यौदा विभागिय मन्त्रीज्यूबाट स्वीकृति भै मन्त्रिपरिषद्मा पेश गरिएको ।
- सहकारी कर्जा सूचना केन्द्र, सहकारी बचत सुरक्षण कोष, सहकारी ऋण लगानी सुरक्षण कोष समेतको व्यवस्थाका लागि कार्यविधिहरू तयारीका प्रारम्भिक कार्यहरू सम्पादन भएका छन् ।

- गरीबी निवारण सम्बन्धी राष्ट्रिय नीति तयार गर्ने कार्य शुरु गरी मस्यौदाको अन्तिम चरणमा रहेको छ ।
- गरीब लक्षित कार्यक्रम संचालन गर्ने उद्देश्यले संचालित पश्चिम उच्च पहाडि गरिबी निवारण आयोजना पश्चिमी पहाडका आठ जिल्लाहरु रुकुम, रोल्पा, हुम्ला, कालिकोट, दैलेख, जाजरकोट, बझाङ्ग र बाजुरामा संचालित रहेको छ । गरीबहरु छनौट गरी तिनीहरुको संलग्नतामा नै सामुदायिक लगानी योजना तयारी गर्ने र उनीहरु आफैले समुदायसंग मिलेर कार्यान्वयन गर्ने गरी तयार गरिएको लगानी योजना हाल उल्लिखित ८ जिल्लाका १५३ वटा गाउँ विकास समितिमा सामुदायिक लगानी योजना मार्फत दलित तथा अति विपन्न परिवारहरुको जीवनस्तर अभिवृद्धि गर्ने कार्यक्रम संचालन भईरहेको छ ।
- आ. व. २०७०/७१ को आषाढ मसान्तसम्म प्रारम्भिक सहकारी संस्थाको संख्या ३११७७ भएकोमा आ. व. २०७१/७२ को प्रथम ८ महिनामा ५२८ ले वृद्धि भई ३१७०५ पुगेको छ ।
- आ. व. २०७०/७१को आषाढ मसान्तसम्म संलग्न सदस्यहरुको संख्या ४५ लाख ५५ हजार २ सय ८६ भएकोमा यो संख्या २,३०,९१५ले वृद्धि भई २०७१/७२ को प्रथम ८ महिनामा ४७ लाख ८६ हजार २ सय १ पुगेको छ । जसमध्ये पुरुष र महिला सदस्यहरुको संख्या क्रमशः २५,६६,०४१ र २२,२३,८७१ पुगेकोले यस क्षेत्रमा पुरुष तथा महिला सदस्यको संख्यात्मक अनुपात क्रमशः ५३.५ प्रतिशत र ४६.५ प्रतिशत पुगेको छ ।
- त्यस्तै प्रत्यक्ष रोजगारी संख्या आ. व. २०७०/७१ को आषाढ मसान्तसम्म सहकारी क्षेत्रबाट संचालित उद्यम व्यवसायमा ५४ हजार थियो भने २०७१/७२ को प्रथम ८ महिनामा १,९९४ ले वृद्धि भई ५५ हजार ९ सय ९४ पुगेको छ भने १० लाख भन्दा बढीले अप्रत्यक्ष रोजगारी पाएको अनुमान गरिएको छ ।
- चालु आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनासम्ममा रु. १ खर्ब ७६ अर्ब भन्दा बढी बचत परिचालन भई यसबाट रु १ खर्ब ६१ अर्ब बराबरको लगानी भएबाट सहकारी संघसंस्थाहरुले गाउँदेखि शहरसम्म उद्यम व्यवसायको प्रवर्धन गरी उत्पादन वृद्धि, आयआर्जन र रोजगारी सिर्जना गर्न महत्वपूर्ण योगदान गरेको स्पष्ट हुन्छ ।
- चालु आ. व. २०७१/७२ को प्रथम ८ महिनामा विभागस्तरबाट ११२ वटा संघ संस्थाहरुको सघन अनुगमन कार्य सम्पन्न भएको छ भने जिल्लास्तरबाट २५०० सहकारी संघसंस्थाहरुको नियमित सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन कार्य सम्पन्न भएको छ ।
- चालु आर्थिक वर्षको प्रथम आठ महिनाको अवधिसम्ममा २३० वटा तालीम संचालन गरी ५७५० सहभागिहरुलाई सहकारीकरणको लागि पूर्व सहकारी शिक्षा तालिम दिने काम सकिएको छ ।
- यस आ.व.को प्रथम ८ महिनामा केन्द्रीयस्तरबाट ४७३, क्षेत्रीय स्तरबाट १८०० र जिल्ला स्तरबाट ९५०० समेत जम्मा १२,००० जनालाई विभिन्न समयावधि र प्रकृतिको तालिम प्रदान गरिएको छ ।

- सहकारी सञ्चारकर्मीहरू लगायत सरोकारवालासँग सहकारी प्रवर्द्धन र प्रचारप्रसार कार्यक्रम अन्तर्गत अभिमुखीकरण र भ्रमण कार्यक्रम सम्पन्न भएकोछ ।
- सहकारी क्षेत्रको रणनीतिक योजना तयारी र राष्ट्रिय सहकारी नीति, २०६९ कार्यान्वयन तालिका तयारी का लागि GIZ सँगको सहकार्यमा परामर्शदाताको सहयोगमा कार्य भईरहेको ।
- सहकारी संस्था वा संघको सघन निरीक्षण तथा अनुगमन कार्यलाई प्रभावकारी बनाउन सहकारी संस्था वा संघको सघन निरीक्षण तथा अनुगमन कार्यविधि, २०७१ तयार गरी आर्थिक व्ययभारको बजेट एकिन गर्न अर्थ मन्त्रालयमा पठाइएकोमा अर्थ मन्त्रालयबाट प्रस्ताव गरे अनुसारको सहमति प्राप्त नभएको ।
- चालु आ. व. २०७१/७२ फागुनको रेकर्ड सम्म यस मन्त्रालय र अन्तर्गत रहेको कुल बेरजु रु. ६९१८८ हजार मध्ये रु. २४०१३.९५ हजार फछ्यौट भई रु. ४५१७४.०५ हजार बाँकी रहेको, यस अवधिमा ३४.७४ प्रतिशत बेरजु फछ्यौट भएको ।

९. आर्थिक वर्ष २०७०/०७१ मा विनियोजित बजेट एवं खर्चको यथार्थ विवरण:

चालु खर्च		रु. हजारमा			
सि.नं.	व.उ.शि.नं.	कार्यक्रम	कायम बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत
१	३५२०११३	सहकारी तथा गरिबी निवारण मन्त्रालय	१०४,७२८	५५,२०७	५२.७१
२	३५२०१७३	सहकारी विभाग	१२,५७०	१२,४६४	९९.१६
३	३५२०१८३	डिभिजन सहकारी कार्यालयहरू	१५३,०४२	१४१,२९८	९२.३३
४	३५२०१९३	राष्ट्रिय सहकारी विकास बोर्ड	१२३,३२५	१२३,३२५	१००.००
५	३५२१३३३	सहकारी प्रशिक्षण केन्द्र	३१,६७५	३१,४१९	९९.१९
६	३५२१३४३	सहकारी क्षेत्र सुदृढीकरण आयोजना	९२,३३७	८९,४१२	९६.८३
७	३५२८१३३	पश्चिम उच्च पहाडी गरिबी निवारण आयोजना	३०८,१७१	२६१,०६०	८४.७१
		जम्मा	८२५,८४८	७१४,१८५	८६.४८

पूँजिगत खर्च		रु. हजारमा			
१	३५२०११४	सहकारी तथा गरिबी निवारण मन्त्रालय	३८,४३१	९,०५२	२३.५५

२	३५२१३३४	सहकारी प्रशिक्षण केन्द्र	१७,६००	१७,३१९	९८.४०
३	३५२१३४४	सहकारी क्षेत्र सुदृढीकरण आयोजना	१८,२०३	१३,९७६	७६.७८
४	३५२८१३४	पश्चिम उच्च पहाडी गरिवी निवारण आयोजना	७,०००	६,९२६	९८.९४
		जम्मा	८१,२३४	४७,२७३	५८.१९

१०. आ.व. २०७१/०७२ मा विनियोजित बजेट तथा २०७२ जेष्ठ मसान्तसम्मको अनुमानित खर्च:

चालु खर्च			रु. हजारमा		
सि.नं.	व.उ.शि.नं.	मन्त्रालय/निकाय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
१	३५२०११३	सहकारी तथा गरिवी निवारण मन्त्रालय	११४,१८५	४९,१६७	४३.०६
२	३५२०१७३	सहकारी विभाग	१४,७२१	१३,७३२	९३.२८
३	३५२०१८३	डिभिजन सहकारी कार्यालयहरु	१७३,४३३	१४०,२३९	८०.८६
४	३५२०१९३	राष्ट्रिय सहकारी विकास बोर्ड	६०,०००	६०,०००	१००.००
५	३५२१३३३	सहकारी प्रशिक्षण केन्द्र	३७,८०८	३२,५५९	८६.१२
६	३५२१३४३	सहकारी क्षेत्र सुदृढीकरण आयोजना	१३०,२०७	९०,०३९	६९.१५
७	३५२८१३३	पश्चिम उच्च पहाडी गरिवी निवारण आयोजना	५०५,२०४	३८६,७८२	७६.५६
		जम्मा	१,०३५,५५८	७७२,५१८	७४.६०

पूँजिगत खर्च			रु. हजारमा		
१	३५२०११४	सहकारी तथा गरिवी निवारण मन्त्रालय	७,६८५	१,४४९	१८.८५
२	३५२१३३४	सहकारी प्रशिक्षण केन्द्र	१८,४८५	११,१५७	६०.३६
३	३५२१३४४	सहकारी क्षेत्र सुदृढीकरण आयोजना	५५,९६१	१३,६८८	२४.४६
४	३५२८१३४	पश्चिम उच्च पहाडी गरिवी निवारण आयोजना	४००	३०१	७५.२५
		जम्मा	८२,५३१	२६,५९५	३२.२२

११. आ.व. २०७१/०७२ को बजेट बक्तव्यमा उल्लिखित नीति तथा कार्यक्रमको पहिलो दश महिनाको प्रगति विवरण:

सि.नं.	ब. ब. को बुदा नं.	क्रियाकलाप नीति तथा कार्यक्रम	२०७२ बैशाखसम्मको प्रगति विवरण
१	५४	सहकारी संस्थाहरूको अनुगमन र नियमन प्रभावकारी बनाउन छुट्टै ऐनको तर्जुमा गर्ने ।	सहकारी ऐन २०४८ लाई संशोधन गर्न अध्यादेश जारी भएको ।
२	१०७	सहकारी संस्थाहरूबाट प्रवाहित ऋणको सुरक्षणका लागि सहकारी बचत र ऋण सुरक्षण कोषको स्थापना गर्ने ।	सहकारी बचत तथा ऋण सुरक्षण कार्यविधि तयार भएको । सहकारी नियमावलीको मस्यौदा उपर सरोकारवाला निकायहरूबिच छलफल चलिरहेको ।
३	२२८	आगामी वर्ष २५ जिल्लाका गरीब घरपरिवार पहिचान गर्ने कार्य सम्पन्न गर्ने ।	गरिवी पहिचान सर्भेक्षणको डाटा इन्ट्री सम्पन्न भै गुनासो सुनुवाईको क्रममा रहेको ।
४	१०७	बचत तथा ऋणको कारोबार गर्ने सहकारी संस्थाहरूको प्रभावकारिता वृद्धि गर्न सहकारी तथा गरिवी अनुगमन सूचना प्रणाली स्थापना गर्ने ।	परामर्शदाताबाट सफ्टवेयर तयार भैरहेको । जिल्लामा कम्प्युटर तथा नेटवर्क उपकरण र फर्निचरका लागि बजेट रकमान्तरको कार्य भैरहेको ।
५	१०८	सहकारीको विकास गरी रोजगारी अभिवृद्धि गर्न विभिन्न सहकारी संघसंस्थाहरूलाई बीऊ पूँजी अनुदान तथा शित भण्डार निर्माण गर्न पूँजीगत अनुदान उपलब्ध गराउने ।	६४ वटा परियोजना स्वीकृत भै २ करोड २२ लाख अनुदान स्वीकृत भएको । ३५ लाख अनुदान दिने दोस्रो प्रस्ताव आव्हानमा ११ वटा प्रस्ताव प्राप्त भै मूल्यांकन भैरहेको ।

सहरी विकास मन्त्रालय

१. पृष्ठभूमि:

सहरी विकास मन्त्रालयको गठन सहरहरूको योजनाबद्ध विकास सम्बन्धी नीति, योजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन, नियमन र मूल्याङ्कन गर्न, सहरी विकास, आवास व्यवस्था, सरकारी भवन निर्माण, खानेपानी, सरसफाई तथा ढल निकासको विकासमा तिब्रता ल्याउने तथा सहरी फोहरमैलाको उचित व्यवस्थापनका लागि भएको हो भन्ने कुरा सबैलाई विदितै छ । रणनीतिक सडक बाहेकका सहरी सडकको निर्माण तथा संभारको जिम्मा पनि यस मन्त्रालयले पाएको छ । सहरी विकास मन्त्रालयभित्र प्रशासन महाशाखा, योजना अनुगमन तथा मूल्याङ्कन महाशाखा, खानेपानी तथा वातावरण महाशाखा, भौतिक योजना तथा सहरी विकास महाशाखा र आवास तथा भवन महाशाखा गरी ५ वटा महाशाखाहरू रहेका छन् । यी महाशाखाहरूले मन्त्रालय अन्तर्गतका नीतिगत कार्य गर्नुका साथै मन्त्रालयभित्र भइरहेका निर्माण कार्य तथा सेवा प्रवाह कार्यको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्दछन् ।

यो मन्त्रालय २०६९ जेष्ठ ५ गते गठन भएको हो । मन्त्रालय अन्तर्गत दुई विभागहरू - खानेपानी तथा ढल निकास विभाग र सहरी विकास तथा भवन निर्माण विभाग रहेका छन् । यस मन्त्रालय अन्तर्गत खानेपानी सेवा प्रवाह गर्ने ८ वटा निकाय छन् भने सहरी विकास र आवास क्षेत्रको सेवा प्रवाह गर्ने ६ वटा र अन्य सेवा प्रवाहका ३ वटा निकाय रहेका छन् । खानेपानी क्षेत्रभित्र खानेपानी तथा ढल निकास विभाग अलावा मेलम्ची खानेपानी आयोजना, खानेपानी महशुल निर्धारण आयोग, काठमाडौं उपत्यका खानेपानी व्यवस्थापन बोर्ड, काठमाडौं उपत्यका खानेपानी लिमिटेड, अधिकार सम्पन्न बागमती सभ्यता एकीकृत विकास समिति, नेपाल खानेपानी संस्थान र ग्रामीण खानेपानी तथा सरसफाई कोष विकास समिति रहेका छन् ।

२. दृष्टिकोण:

पूर्वाधार तथा सेवा सुविधायुक्त, व्यवस्थित, सफा र सुन्दर सहर तथा वस्तीहरू ।

३. ध्येय:

❖ सहरी विकास

- २० वर्षभित्र मध्य पहाडी लोकमार्गमा १० वटा नयाँ सहर विकास गर्ने
- १५ वर्षभित्र ३० वटा ठूला विद्यमान सहरहरूको भौतिक पूर्वाधार योजनाबद्ध रूपमा सुधार गर्ने ।

आवास

- अति विपन्न तथा सीमान्तकृत वर्गका लागि "जनता आवास कार्यक्रम" सबै जिल्लामा विस्तार गर्ने,

- सहरी क्षेत्रहरूलाई अनाधिकृत वस्तीरहित बनाउने ।

❖ भवन निर्माण

- सहरी क्षेत्रहरूमा राष्ट्रिय भवन निर्माण संहिता लागू गर्ने,
- सरकारी भवन निर्माण तथा मर्मत सम्भार गर्ने ।

❖ खानेपानी

- सबैको लागि वि.सं. २०७४ सम्म सुरक्षित, नियमित र पर्याप्त खानेपानीको पहुँच पुऱ्याउने ।

❖ सरसफाइ

- वि.सं. २०७४ सम्ममा सरसफाइको सुविधामा सम्पूर्ण नागरिकको पहुँच पुऱ्याउने,
- वि.सं. २०७४ सम्ममा सबै सहरी क्षेत्रमा फोहरमैला व्यवस्थापन गर्ने,
- ढल निकास तथा प्रशोधन प्रणालीको विकास, विस्तार र सुदृढीकरण गर्ने ।

❖ काठमाडौँ उपत्यकाको विकास

- काठमाडौँ उपत्यकालाई अन्तर्राष्ट्रियस्तरको सांस्कृतिक, ऐतिहासिक, पर्यटकीय र राजधानी क्षेत्रको रूपमा विकास गर्ने,
- उपत्यकाका नदी प्रणालीहरूलाई जीवन्त बनाउने,
- उपत्यकाको सडक तथा यातायात व्यवस्थापनलाई व्यवस्थित बनाउने,
- उपत्यकाको खानेपानी तथा ढल निकास प्रणालीमा सुधार गर्ने ।

४.रणनीति:

❖ सहरी विकास

सहरीकरणलाई व्यवस्थापन गर्न स्वीकृत भू-उपयोग नीतिमा आधारित एकीकृत पूर्वाधार विकास कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । नगरोन्मुख क्षेत्रहरूमा पूर्वाधार विकास र सहरी सेवाका लागि सम्बद्ध निकायहरूबीच समन्वय कायम गर्दै भौतिक, सामाजिक तथा आर्थिक सम्बन्धको माध्यमबाट सहर-गाउँ अन्तरसम्बन्धलाई सुदृढ गरिनेछ । सहरी पूर्वाधार तथा सेवाहरूको विकासका लागि राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रियस्तर वित्तीय स्रोतहरूको पहिचान गर्दै लगानी प्रवर्द्धन गरिनेछ । पूर्वाधार र सेवा सुविधा सम्पन्न घना वस्ती विकासलाई प्रोत्साहन गरिनेछ । प्राकृतिक प्रकोपबाट हुने जीउ धनको नोक्सानीलाई कम गर्न जोखिम न्यूनीकरण तथा समुदायको क्षमता अभिवृद्धि गरिनेछ । सहरी योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन प्रभावकारी रूपमा गर्नको लागि सम्बन्धित स्थानीय निकायहरूको संस्थागत क्षमता सुदृढीकरण गरिनेछ ।

❖ आवास

आवास वितरण गर्दा आर्थिक रूपमा पिछडिएका र विपन्न वर्गको पहुँच हुने गरी सुरक्षित र किफायती आवासको व्यवस्था गर्नका लागि जग्गा लगायत भौतिक पूर्वाधार र सेवाहरूको विकास एकीकृत रूपमा गरिनेछ । आवास विकासमा सार्वजनिक-नीजि साझेदारीको माध्यमद्वारा नीजि क्षेत्रलाई प्रोत्साहन गर्दै आवश्यक स्रोत पहिचान तथा परिचालनमा सहजीकरण गरिनेछ । आन्तरिक रूपमा विस्थापितहरूलाई पुनर्स्थापना गर्नका लागि आवासको व्यवस्थापन गरिनेछ । राष्ट्रिय आवास नीति कार्यान्वयनको लागि सरकारी, गैरसरकारी तथा नीजि क्षेत्रको भूमिका स्पष्ट पाउँ आवास विकाससँग सम्बन्धित नीति निर्माण, कार्यान्वयन, तालिम, अनुसन्धान, मूल्याङ्कन आदि कार्यहरू संस्थागत आधारमा व्यवस्थित गरिनेछ । स्थानीय निकाय समेतको संलग्नतामा आवास नीतिको कार्यान्वयन पक्षको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गरिनेछ । जोखिमपूर्ण स्थानमा रहेका तथा अव्यवस्थित आवासलाई उचित व्यवस्थापन गरिनेछ ।

❖ भवन निर्माण

वातावरणीय दृष्टिले स्वच्छ, वित्तीय दृष्टिले सम्भाव्य र प्राविधिक दृष्टिले उपयुक्त भवन निर्माण प्रविधिका प्रयोगलाई प्रोत्साहन गरिनेछ । भवन निर्माण गर्दा उपयुक्त स्थानीय सामग्रीहरूको प्रयोगलाई जोड दिँदै भवनहरूको प्रचलित डिजाइन र प्रविधिमा आवश्यक परिमार्जन गरिनेछ । विद्यमान भवन निर्माण संहिताको प्रभावकारी प्रयोगलाई व्यापक रूपमा कार्यान्वयन गरिनेछ । राष्ट्रिय र स्थानीय स्तरका सार्वजनिक र सरकारी भवन निर्माण, मर्मत सम्भार तथा स्तरोन्नति गरिनेछ । गणतन्त्र स्तम्भ, गणतन्त्र स्मारक जस्ता राष्ट्रिय गौरवका संरचनाहरू निर्माण गरिनेछ ।

❖ खानेपानी

खानेपानी आपूर्ति सम्बन्धी अधुरा र क्रमागत कार्यक्रमहरूलाई निरन्तरता दिई थप कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्नुका साथ-साथै विद्यमान खानेपानी वितरण प्रणालीको मर्मत सम्भार गरिनेछ । राष्ट्रिय खानेपानी गुणस्तर मापदण्ड २०६३ ले तोके अनुसार क्रमिक रूपमा खानेपानीको गुणस्तर तथा सेवा स्तर सुधार गर्दै सहरी तथा अर्ध सहरी खानेपानी प्रणालीको निर्माण तथा सुदृढीकरण गर्दा लागत उठ्ती प्रणाली लागू गरिनेछ । भूमिगत जल प्रयोग हुने स्थानमा पुनर्भरण गर्नुका साथै सतह स्रोतबाट पानीको आपूर्ति नपुग भएको अवस्थामा वर्षातको पानी सङ्कलन गरी थप पानी आपूर्ति गरिनेछ । सेवा प्रदायकहरूबाट वितरित खानेपानीको गुणस्तरको नियमित अनुगमन गरिनेछ । सेवा प्रदायकहरूसँग समन्वय गरी उनीहरूको क्षमता अभिवृद्धि गरी खानेपानी सेवालाई गुणस्तरीय र भरपर्दो बनाइनेछ ।

❖ सरसफाइ

फोहरमैला व्यवस्थापन तथा सरसफाइ प्रवर्द्धन गर्न जनचेतना अभिवृद्धि गरी जनसहभागितामा कार्यक्रमलाई प्रभावकारी रूपमा सञ्चालन गरिनेछ । "एक घर एक चर्पी" कार्यक्रमलाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन

गदैँ खुला दिसा मुक्त क्षेत्र घोषणा गरी पूर्ण सरसफाइ कार्यक्रमलाई दीगो रूपमा कार्यान्वयन गरिनेछ । सहरी सरसफाइ तथा ढल निकास व्यवस्थापनलाई एकीकृत कार्यक्रमको रूपमा कार्यान्वयन गरिनेछ । "फोहरलाई बनाउ मोहर" भन्ने नारालाई व्यापक बनाइ फोहरमैला व्यवस्थापन तथा सहरी सरसफाइ कार्य सञ्चालन गर्दा सार्वजनिक नीजि साझेदारीको रणनीति अपनाइनेछ ।

❖ काठमाडौँ उपत्यकाको विकास

काठमाडौँ उपत्यकाको सहरीकरणलाई व्यवस्थित गर्न जग्गा विकास, नयाँ वस्ती विकास, सहरी पुनर्स्थापन कार्यक्रम, खुला क्षेत्र व्यवस्थापन र सफा सहरको अवधारणालाई अघि बढाउन प्रारम्भिक अध्ययन गरी कार्यान्वयन गदैँ लगिनेछ । काठमाडौँ उपत्यकामा एकीकृत सहरी सेवा केन्द्रहरूको विकास गरिनेछ । काठमाडौँ उपत्यकाका नदी प्रणालीलाई जीवन्त बनाउन नदी वरपरका पूर्वाधार विकासका क्रियाकलापहरूलाई सुनियोजित रूपमा अघि बढाइनेछ । काठमाडौँ उपत्यका भित्रका प्रदुषणयुक्त औद्योगिक संरचनाहरूलाई क्रमशः उपत्यका बाहिर स्थानान्तरण गर्न प्रोत्साहन गरिनेछ । काठमाडौँ उपत्यका लगायत सहरी क्षेत्रको फोहरमैला व्यवस्थापनको लागि फोहरको उत्पादन घटाउने, पुनः प्रयोग गर्ने र प्रशोधन गर्ने प्रयासहरूलाई प्रभावकारी बनाइनेछ । काठमाडौँ उपत्यकामा खानेपानी आपूर्ति गर्न पानीको स्रोत विकास तथा प्रशोधन केन्द्रहरू स्थापना गर्नुका साथै थोक वितरण प्रणाली अवलम्बन गरिनेछ । मौजुदा पानी पोखरीहरूको क्षमता अभिवृद्धि तथा नयाँ पानी पोखरी निर्माण गरिनेछ । मेलम्ची लगायतका ठूला आयोजनाहरूको कार्यान्वयनमा सम्भावित स्रोतहरूको परिचालन गरी उच्च प्राथमिकताका साथ कार्यान्वयन गरिनेछ । काठमाडौँ उपत्यकाको ढल निकास व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाइनेछ । काठमाडौँ उपत्यकालाई अन्तर्राष्ट्रियस्तरको सांस्कृतिक पर्यटकीय राजधानी क्षेत्रको रूपमा विकास र संरक्षण गर्न एकीकृत पूर्वाधार विकास र वातावरण संरक्षणलाई विशेष जोड दिइनेछ । काठमाडौँ उपत्यकाको विद्यमान चक्रपथ स्तरोन्नती गरिनेछ र प्रस्तावित बाहिरी चक्रपथलाई जग्गा विकासको माध्यमबाट निर्माण गरिनेछ । काठमाडौँ ललितपुर र भक्तपुरका मुख्य सडकहरूलाई विस्तार तथा सुधार गरिनेछ ।

❖ समष्टिगत लक्ष्यहरू:

- व्यवस्थित, सफा, पूर्वाधार तथा सेवा सुविधायुक्त, सुन्दर सहर तथा वस्तीहरूको विकास गर्ने,
- सबैका लागि सुरक्षित र किफायती आवास व्यवस्था गर्ने
- सुरक्षित, सुविधायुक्त र आकर्षक भवनहरू निर्माण गर्ने गराउने,
- सबै नागरिकलाई सुरक्षित र पर्याप्त पानी नियमित रूपमा आपूर्ति गर्ने,
- सहरी क्षेत्रको फोहरमैलाको समुचित व्यवस्थापन गर्ने

❖ कार्यनीतिक लक्ष्यहरू

नेपाल सरकारको खानेपानी तथा सरसफाइको राष्ट्रिय लक्ष्य

- खानेपानी - सन् २०१७ सम्म सबै जनतालाई आधारभूतस्तरको खानेपानी सेवा उपलब्ध गराउने
- सरसफाइ - सन् २०१७ सम्म सबै जनतालाई आधारभूतस्तरको सरसफाइमा पहुँच पुर्याउने

सहस्राब्दी विकास लक्ष्य

- खानेपानी - सन् २०१५ सम्म ७३% जनतालाई आधारभूतस्तरको खानेपानी सेवा उपलब्ध गराउने
- सरसफाइ - सन् २०१५ सम्म ५३% जनतालाई आधारभूतस्तरको सरसफाइमा पहुँच पुऱ्याउने

हालको त्रिवर्षिय विकास लक्ष्य (२०१० - २०१३)

- आधारभूत स्तरको खानेपानी सेवा - ८५% जनतासम्म पुर्याउने ।
- मध्यम/उच्च स्तरको खानेपानी सेवा - १५% जनतासम्म पुर्याउने ।
- सरसफाइ सेवा - ६०% जनतासम्म पुऱ्याउने ।

५. रणनीतिक उद्देश्यहरू:

- २० वर्ष भित्र मध्य पहाडी लोकमार्ग मा १० वटा नयाँ सहर विकास गर्ने ।
- १५ वर्ष भित्र ३० वटा ठूला विद्यमान सहरहरूको भौतिक पूर्वाधार योजनाबद्ध रूपमा सुधार गर्ने ।
- अति विपन्न तथा सीमान्तकृत वर्गका लागि "जनता आवास कार्यक्रम"सबै जिल्लामा विस्तार गर्ने ।
- सहरी क्षेत्रहरूलाई अनाधिकृत वस्तीरहित बनाउने ।
- सहरी क्षेत्रहरूमा राष्ट्रिय भवन निर्माण संहिता लागू गर्ने ।
- सरकारी भवन निर्माण तथा मर्मत सम्भार गर्ने ।
- सबैको लागि वि.सं २०७४ सम्म सुरक्षित, नियमित र पर्याप्त खानेपानीको पहुँच पुऱ्याउने ।
- ५ वर्ष भित्र (वि.सं. २०७४ सम्म) सरसफाइको सुविधामासम्पूर्ण नागरिकको पहुँच पुऱ्याउने ।
- १५ वर्षभित्र (वि.सं. २०७४ सम्म) मासबै सहरी क्षेत्रमा फोहरमैला व्यवस्थापन गर्ने ।
- ढल निकास तथा प्रशोधन प्रणालीको विकास, विस्तार सुदृढिकरण गर्ने ।

६. कार्यक्षेत्र:

नेपाल सरकार (कार्यविभाजन) नियमावली, २०६९ बमोजिम यस मन्त्रालयले सम्पादन गर्नुपर्ने कार्यहरू देहाय अनुसार रहेका छन्:

- सहरी विकास र सहरी पूर्वाधारको विकास सम्बन्धी नीति, योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन, नियमन र मूल्याङ्कन,
- नगरपालिका तथा नगरोन्मुख स्थानहरूको भौतिक योजना तथा कार्यक्रमको कार्यान्वयन, समन्वय, अनुगमन र मूल्याङ्कन,
- सरकारी भवनको निर्माण, मर्मतसम्भार, रेखदेख र सुरक्षा,
- भवन तथा अन्य निर्माण सामग्रीको प्रविधि, अनुसन्धान तथा विकाससम्बन्धी संहिता र मापदण्डको तयारी तथा कार्यान्वयन,
- सहरीकरण, सहरी भू-उपयोग र सहरी विकाससम्बन्धी नीति, योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमा र कार्यान्वयन,
- वसोवास र वस्ती विकास,
- अव्यवस्थित वसोवासको व्यवस्थापन, सहरी विपन्न वर्ग तथा सहरी आवासवीहिनको आवास व्यवस्थापन,
- खानेपानी, सरसफाइ तथा ढलनिकास,
- केन्द्रीय सचिवालयको भवन व्यवस्थापन,
- मन्त्रिपरिषद्का सदस्य, संवैधानिक अङ्गका प्रमुख आदिको आवास व्यवस्था,
- नगर विकास समिति र आवास तथा सहरी विकाससम्बन्धी संस्थाको रेखदेख,
- आवास निर्माण सम्बन्धी गैर सरकारी क्षेत्रका संस्थाको प्रवर्द्धन तथा विकास,
- आवास तथा सहरी विकास सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय वा क्षेत्रीय संघ संस्थासँग सर्म्पर्क सहयोग,
- रणनीतिक सडक बाहेकका सहरी सडक,
- विशिष्ट सहरी संरचनाको डिजाइन र निर्माण,
- काठमाडौँ उपत्यका विकास प्राधिकरण,
- काठमाडौँ उपत्यका खानेपानी व्यवस्थापन बोर्ड,
- काठमाडौँ उपत्यका खानेपानी लिमिटेड,
- काठमाडौँ उपत्यका खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजना कार्यान्वयन निर्देशनालय,
- नगर विकास कोष,
- नेपाल खानेपानी संस्थान,
- फोहरमैला तथा स्रोत परिचालन केन्द्र,
- नगर विकास प्रशिक्षण केन्द्र,
- मेलम्ची खानेपानी विकास समिति तथा मेलम्ची खानेपानी आयोजना

- सिंहदरवार विकास समिति
- अन्तर्राष्ट्रिय सम्मेलन केन्द्र विकास समिति
- अधिकार सम्पन्न वागमती सभ्यता एकीकृत समिति
- खानेपानी महसुल निर्धारण आयोग
- ग्रामीण आवास कम्पनी लिमिटेड
- नेपाल इन्जिनियरिङ सेवा, सिभिल इन्जिनियरिङ समूहको विलिडिङ एण्ड आर्किटेक्ट र स्यानिटरी उप समूहको सञ्चालन ।

७. कानूनी व्यवस्था:

❖ ऐन:

- नगर विकास ऐन, २०४५
- नेपाल खानेपानी संस्थान ऐन, २०४६
- नगर विकास कोष ऐन, २०५३
- काठमाडौं उपत्यका विकास प्राधिकरण ऐन, २०४५
- संयुक्त आवासको स्वामित्व सम्बन्धी ऐन, २०५४
- भवन ऐन २०५५
- खानेपानी व्यवस्थापन बोर्ड ऐन, २०६३
- खानेपानी महसुल निर्धारण आयोग ऐन, २०६३
- पूर्वाधार संरचनाको निर्माण तथा सञ्चालनमा निजी लगानी सम्बन्धी ऐन, २०६३
- जलस्रोत ऐन, २०४९
- फोहरमैला -प्रवन्ध तथा स्रोत परिचालन) ऐन, २०४४ ।

❖ नियमावली:

- पूर्वाधार संरचनाको निर्माण तथा सञ्चालनमा निजी लगानी सम्बन्धी नियमावली, २०६४
- खानेपानी नियमावली, २०५५
- नगर विकास कोष नियमावली, २०५४
- भवन नियमावली, २०६६
- संयुक्त आवास नियमावली, २०६१
- राष्ट्रिय भवन संहिता, २०६०
- जलस्रोत नियमावली, २०५१
- जग्गा विकास चक्रकोष विनियमावली, २०६१
- काठमाडौं उपत्यका खानेपानी व्यवस्थापन बोर्ड नियमावली, २०६४

❖ विकास समिति गठन आदेश:

- सिंहदरवार सचिवालय पुनः निर्माण समिति (गठन) आदेश, २०३०
- अधिकार सम्पन्न बाग्मती सभ्यता एकीकृत विकास समिति, (गठन) आदेश, २०६३
- मेलम्ची खानेपानी विकास समिति (गठन) आदेश, २०५५
- अन्तर्राष्ट्रिय सम्मेलन केन्द्र (गठन) आदेश, २०५५
- संयुक्त राष्ट्र संघ पार्क विकास समिति (गठन) आदेश, २०५३

❖ नीति:

- राष्ट्रिय सहरी नीति, २०६४
- राष्ट्रिय आवास नीति, २०६८
- ग्रामीण खानेपानी आपूर्ति तथा सरसफाइ सम्बन्धी राष्ट्रिय नीति, २०६०
- ४. सहरी खानेपानी तथा सरसफाइ नीति, २०६६

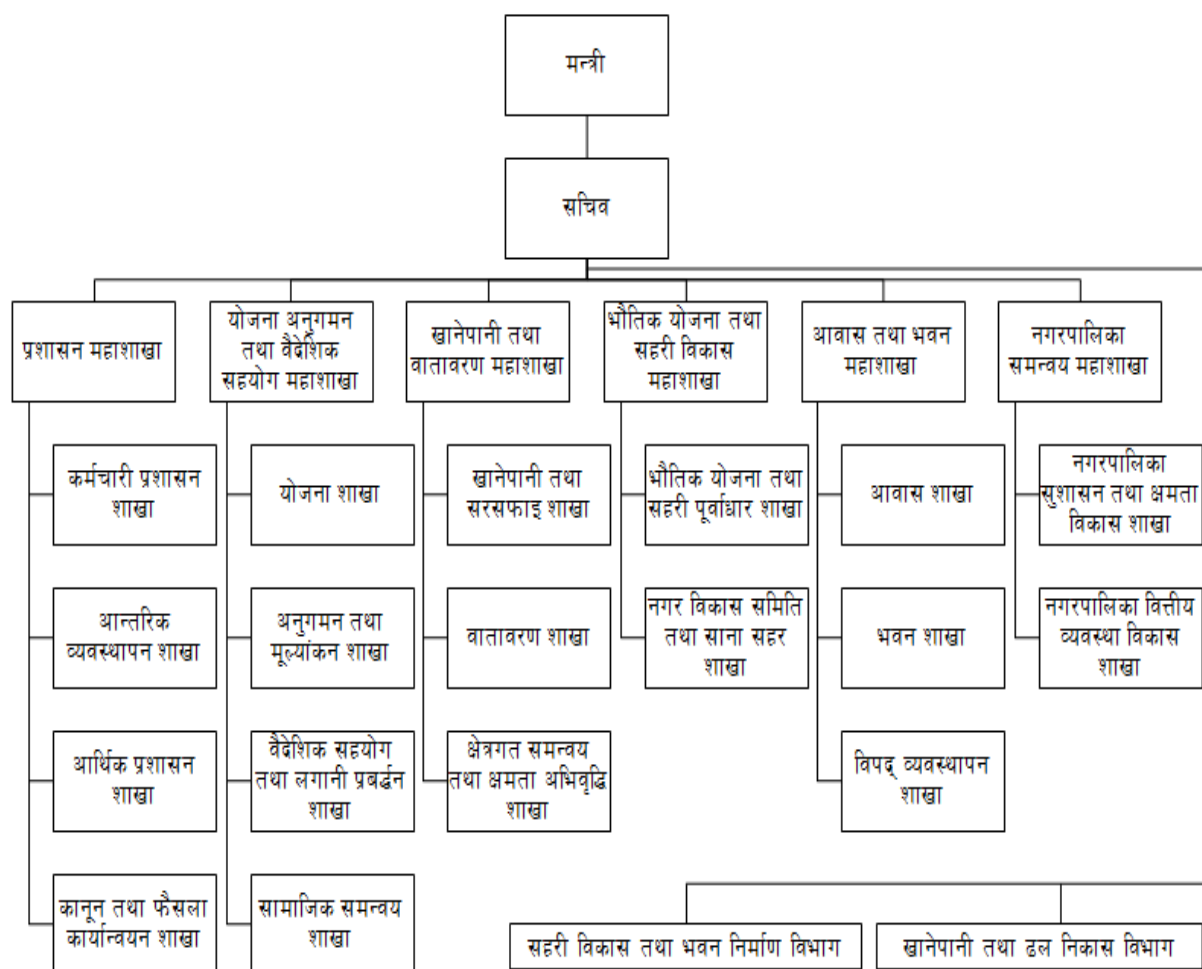
❖ गुरुयोजना:

- सरसफाइ सम्बन्धी गुरुयोजना, २०६८

❖ मापदण्ड

- राष्ट्रिय खानेपानी गुणस्तर मापदण्ड, २०६२
- खानेपानी गुणस्तर सुधारको मापदण्ड, २०६३
- काठमाडौँ उपत्यका भित्रका नगरपालिका र नगरोन्मुख गा.वि.स.हरूमा गरिने निर्माण सम्बन्धी मापदण्ड २०६४

द. संगठन संरचना:

९. आ.ब. २०७१/०७२ मा सम्पादन भएका महत्वपूर्ण कार्यहरू:

- वातावरणीय सरसफाई आयोजना अन्तर्गत सबै सरोकारवालाहरूको संयुक्त पहलमा चालु आर्थिक वर्षमा ४९ गा.वि.स., ४९ नगरपालिका र ८ जिल्लाहरूमा खुल्ला दिसा मुक्त क्षेत्र घोषणा भएको छ ।
- राष्ट्रिय सूचना व्यवस्थापन तथा अनुगमन आयोजनाबाट खानेपानी तथा सरसफाई सम्बन्धी राष्ट्रिय तथ्याङ्क सार्वजनिक गरिएको छ ।
- दोश्रो साना सहरी खानेपानी तथा सरसफाई आयोजना अन्तर्गत काँकरभिट्टा आयोजना सम्पन्न भई १७ हजार ५०० उपभोक्तालाई खानेपानी तथा सरसफाई सेवा उपलब्ध गराइएको छ ।
- ग्रामिण खानेपानी आयोजना अन्तर्गत ११ वटा आयोजनाहरू सम्पन्न भई ४३२५ उपभोक्ताहरू लाभान्वित भएको छ ।
- काठमाडौँ उपत्यकामा कम्तीमा १० स्थानमा यथेष्ट खुला स्थान सहित उद्यान तथा पार्क निर्माण गर्ने कार्यक्रम रहेकोमा काठमाडौँ जिल्लामा लक्ष्य अनुसार प्रगति भएको, ललितपुर जिल्लामा ९ स्थानको सम्पन्न, ९ स्थानको लगत ईष्टमेट भएको, ६ स्थानको सम्झौता भएको, भक्तपुर जिल्लामा ५ स्थानमा कार्य सम्पन्न भएको छ ।

- मेलम्ची खानेपानी आयोजनाको विभिन्न इकाइहरूमा ८३२४ घ.मि समेत समग्रमा १०५७९ घ.मि. कंक्रीट ढलान कार्य सम्पन्न भएको छ ।
- गुहेश्वरी गुहेयेश्वरी ढल प्रशोधन केन्द्र सुधार विस्तारको लागि बोलपत्रहरू प्राप्त भई मूल्यांकनको अवस्थामा रहेको छ ।
- जनता आवास सुविधा उपलब्ध गराउनका लागि जनता आवास कार्यक्रम अन्तर्गत क्रमागततर्फ २२ जिल्लामा जम्मा ६०० वटा भवन र नयाँतर्फ २३ जिल्लामा जम्मा ११६२ भवन गरी कुल १७६२ वटा आवास निर्माणको कार्यक्रम रहेकोमा क्रमागत तर्फ ११९ वटाको निर्माण सम्पन्न भएको छ ।

१०. आर्थिक वर्ष २०७०/०७१ मा विनियोजित बजेट एवं खर्चको यथार्थ विवरण

चालु खर्च				रु. हजारमा	
सि.नं.	व.उ.शि.नं.	कार्यक्रम	कायम बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत
१	३४७०११३	शहरी विकास मन्त्रालय	१४५,१८७	१२८,२०१	८८.३०
२	३४७०१८३	खानेपानी तथा ढल निकास विभाग	५६,२२९	३९,९५८	७१.०६
३	३४७०१९३	शहरी विकास तथा भवन निर्माण विभाग	५५,५५३	५०,२७९	९०.५१
४	३४७०२०३	शहरी विकास तथा भवन निर्माण डिभिजन कार्यालयहरू	१५०,०१२	११९,०७७	७९.३८
५	३४७०२१३	विशेष भवन निर्माण तथा सम्भार डिभिजन	९२,१२२	८४,४२५	९१.६४
६	३४७०२२३	काठमाण्डौ उपत्यका विकास प्राधिकरण	७६९,६००	७६९,६००	१००.००
७	३४७१६६३	वातावरणीय सरसफाई आयोजना	२२,८८२	१२,६०८	५५.१०
८	३४७१६७३	राष्ट्रिय सूचना व्यवस्थापन तथा अनुगमन आयोजना	११,८०८	६,२७९	५३.१८
९	३४७१६८३	खानेपानी सेवा नियमन तथा पुनर्स्थापना कार्यक्रम	५०८	५०८	१००.००
१०	३४७१६९३	डीप ट्युबवेल आयोजना (मर्मत सुधार)	५८२	५३९	९२.६१

११	३४७१७०३	जनसाधन विकास कार्यक्रम	१५,८५५	१२,६५७	७९.८३
१२	३४७१७१३	खानेपानी तथा गुणस्तर सुधार कार्यक्रम	२,५५०	१,४३९	५६.४३
१३	३४७१७२३	बागमती क्षेत्र भौतिक पूर्वाधार विकास आयोजना	१७,५५०	१५,९४५	९०.८५
१४	३४७१७३३	ग्रामीण खानेपानी तथा सरसफाई कोष	३००,०००	२५५,१०२	८५.०३
१५	३४७१७५३	जलवायु परिवर्तन प्रभाव न्यूनिकरण तथा उपयुक्त प्रविधि प्रवर्धन कार्यक्रम	५९५	५९५	१००.००
१६	३४७१७६३	मेलम्ची खानेपानी आयोजना	४,८४६,३००	३,३६७,९३२	६९.४९
१७	३४७१७७३	ढल निर्माण तथा प्रशोधन कार्यक्रम	१,५६३	१,३६९	८७.५९
१८	३४७१७९३	दोस्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई आयोजना	७१,२१९	५१,१५६	७१.८३
१९	३४७१८०३	आवास व्यवस्था कार्यक्रम	९,७१९	९,२५३	९५.२१
२०	३४७१८१३	साना शहर बजार विकासबाट ग्रामीण विकास	१,११४	१,०५८	९४.९७
२१	३४७१८२३	एकीकृत कार्यमूलक योजना (शहरी विकास)	१,२६३	८१७	६४.६९
२२	३४७१८३३	विशेष भौतिक तथा पूर्वाधार क्षेत्र विकास आयोजना	४,९६३	४,६७१	९४.१२
२३	३४७१८५३	नगर विकास कोष	६००,०००	६१,५००	१०.२५
२४	३४७१८६३	सघन शहरी विकास कार्यक्रम	२५,६३४	१०,५३९	४१.११
२५	३४७१८७३	शहरी तथा वातावरणीय सुधार आयोजना	१,६००,२७१	७९१,९६१	४९.४९
२६	३४७१८९३	सिहंदरबार पुननिर्माण समिति	९,८१९	९,४७१	९६.४६
२७	३४७१९०३	भवन निर्माण संहिता, सरकारी भवन निर्माण	१२,६८५	१०,३६९	८१.७४

२८	३४७९९१३	विराटनगर चक्रपथ आयोजना	११,३०१	१,०३२	९.१३
२९	३४७९९२३	नमुना एकीकृत बस्ती विकास कार्यक्रम (तराई मधेश-पहाड-हिमाल)	४,००५	२,६५५	६६.२९
३०	३४७९९७३	गणतन्त्र स्मारक तथा गणतन्त्र स्तम्भ	९०	९०	१००.००
३१	३४७३०८३	धोबिखोला कोरिडोर सुधार आयोजना	३,२१३	२,९८०	९२.७५
३२	३४७३०९३	नेपाल - भारत सीमा एकीकृत जाँच चौकी विकास आयोजना	४,६९७	३,३२६	७०.८१
३३	३४७३१६३	शहरी शासकीय क्षमता विकास कार्यक्रम	२८८,०४२	११३,१८६	३९.२९
३४	३४७३१८३	खानेपानी तथा सरसफाई सह लगानी कार्यक्रम	५,०००	२,१८२	४३.६४
३५	३४७३१९३	सुर्खवा क्षेत्र खानेपानी आयोजना (रामेछाप वृहत, पकरवास, तिमाल र यासोक)	५,०००	१,३३२	२६.६४
३६	३४७३२०३	एकीकृत शहरी विकास आयोजना	१८३,४८७	१७६,४९२	९६.१९
३७	३४७३५२३	फोहरमैला व्यवस्थापन कार्यक्रम	८७,५९९	८७,१३९	९९.४७
३८	३४७३५५३	बागमती विष्णुमती (कोरिडोर) संरक्षण आयोजना- संयुक्त राष्ट्र संघ पार्क विकास समिति	६,२८१	५,९५३	९४.७८
३९	३४७३५६३	नगरपालिका फोहर व्यवस्थापन सुधार कार्यक्रम - टिडीएफ	१२८,४५०	९,७५१	७.५९
४०	३४७३५७३	बागमती सुधार आयोजना	१७,६१०	२,७०५	१५.३६
४१	३४७८०२३	खानेपानी तथा सरसफाई कार्यक्रम	५६४,४३१	५२९,३६५	९३.७९
		जम्मा	१०,१३४,७८९	६,७५५,४९६	६६.६६

पूँजिगत खर्च

रु. हजारमा

१	३४७०११४	शहरी विकास मन्त्रालय	३,०००	१,९२२	६४.०७
२	३४७०१८४	खानेपानी तथा ढल निकास विभाग	७२,३००	५९,१०९	८१.७६
३	३४७०२०४	शहरी विकास तथा भवन निर्माण डिभिजन कार्यालयहरू	७०,०००	६८,०१३	९७.१६
४	३४७०२१४	विशेष भवन निर्माण तथा सम्भार डिभिजन	१२१,५५०	१०१,२१२	८३.२७
५	३४७१६६४	वातावरणीय सरसफाई आयोजना	३०२,०००	२१९,४९७	७२.६८
६	३४७१६७४	राष्ट्रिय सूचना व्यवस्थापन तथा अनुगमन आयोजना	२५०	२३०	९२.००
७	३४७१६८४	खानेपानी सेवा नियमन तथा पुनर्स्थापना कार्यक्रम	१५९,५००	१३३,२४५	८३.५४
८	३४७१६९४	डीप ट्युबवेल आयोजना (मर्मत सुधार)	२९,४१८	२७,६७४	९४.०७
९	३४७१७०४	जनसाधन विकास कार्यक्रम	१,२००	१,१९९	९९.९२
१०	३४७१७१४	खानेपानी तथा गुणस्तर सुधार कार्यक्रम	२०६,०५०	१६८,७४३	८१.८९
११	३४७१७२४	बागमती क्षेत्र भौतिक पूर्वाधार विकास आयोजना	९१३,५७२	९११,९८३	९९.८३
१२	३४७१७५४	जलवायु परिवर्तन प्रभाव न्यूनीकरण तथा उपयुक्त प्रविधि प्रवर्धन कार्यक्रम	३३,०००	३१,४६०	९५.३३
१३	३४७१७७४	ढल निर्माण तथा प्रशोधन कार्यक्रम	४३,५३०	३१,५५३	७२.४९
१४	३४७१७९४	दोस्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई आयोजना	१,२१६,६४३	८८६,१११	७२.८३
१५	३४७१८०४	आवास व्यवस्था कार्यक्रम	२२९,४३५	१५२,४०५	६६.४३
१६	३४७१८१४	साना शहर बजार विकासबाट	९४,१८७	७६,४२५	८१.१४

		ग्रामीण विकास			
१७	३४७१८२४	एकीकृत कार्यमूलक योजना (शहरी विकास)	३५,१००	२४,६५०	७०.२३
१८	३४७१८३४	विशेष भौतिक तथा पूर्वाधार क्षेत्र विकास आयोजना	१५३,२००	१३३,५०७	८७.१५
१९	३४७१८६४	सघन शहरी विकास कार्यक्रम	४१६,२००	२५८,६२३	६२.१४
२०	३४७१८७४	शहरी तथा वातावरणीय सुधार आयोजना	१६,५५०	१३,०७४	७९.००
२१	३४७१८९४	सिहंदरबार पुननिर्माण समिति	७७,५००	४१,०६१	५२.९८
२२	३४७१९०४	भवन निर्माण संहिता, सरकारी भवन निर्माण	१८१,२७८	९३,९०४	५१.८०
२३	३४७१९१४	विराटनगर चक्रपथ आयोजना	६१,२५०	६,६५२	१०.८६
२४	३४७१९२४	नमुना एकीकृत बस्ती विकास कार्यक्रम (तराई मधेश-पहाड-हिमाल)	१७३,०००	१५४,२४०	८९.१६
२५	३४७१९७४	गणतन्त्र स्मारक तथा गणतन्त्र स्तम्भ	१४१,५००	१२९,१५३	९१.२७
२६	३४७३०८४	धोबिखोला कोरिडोर सुधार आयोजना	२०१,०००	१९८,२८८	९८.६५
२७	३४७३०९४	नेपाल - भारत सीमा एकीकृत जाँच चौकी विकास आयोजना	७४,३६७	५७,८६४	७७.८१
२८	३४७३१६४	शहरी शासकीय क्षमता विकास कार्यक्रम	१८७,५९०	४,७५७	२.५४
२९	३४७३१८४	खानेपानी तथा सरसफाई लगानी कार्यक्रम	३६,८६६	२४,५७८	६६.६७
३०	३४७३१९४	सुर्खवा क्षेत्र खानेपानी आयोजना (रामेछाप वृहत, पकरवास, तिमाल र यासोक)	२२०,५००	२,२७३	१.०३
३१	३४७३२०४	एकीकृत शहरी विकास आयोजना	४५,७७९	३१,४९९	६८.८१

३२	३४७३२१४	विपद् व्यवस्थापन तथा प्राकृतिक प्रकोप पुनस्थापना कार्यक्रम	१०,०००	०	०.००
३३	३४७३५२४	फोहरमैला व्यवस्थापन कार्यक्रम	१७६,५९८	८९,३५३	५०.६०
३४	३४७३५५४	बागमती विष्णुमती (कोरिडोर) संरक्षण आयोजना- संयुक्त राष्ट्र संघ पार्क विकास समिति	१२,३६०	१०,५६८	८५.५०
३५	३४७३५७४	बागमती सुधार आयोजना	२५०,४००	६५	०.०३
३६	३४७८०१४	ग्रामीण खानेपानी आयोजना	२०,०००	०	०.००
३७	३४७८०२४	खानेपानी तथा सरसफाई कार्यक्रम	३,३३७,१६७	३,०२४,८३६	९०.६४
		जम्मा	९,३२३,८४०	७,१६९,७२६	७६.९०

११. आ.व. २०७१/०७२ मा विनियोजित बजेट तथा २०७२ जेष्ठ मसान्तसम्मको अनुमानित खर्चः
चालुखर्च रु. हजारमा

सि.नं.	व.उ.शि.नं.	मन्त्रालय/निकाय	खुदबजेट	खर्च	प्रतिशत
१	३४७०११३	शहरी विकास मन्त्रालय	१८४,७२४	४४,९९७	२४.३६
२	३४७०१८३	खानेपानी तथा ढल निकास विभाग	६९,५७५	३५,८९२	५१.५९
३	३४७०१९३	शहरी विकास तथा भवन निर्माण विभाग	५९,१००	५३,६६१	९०.८०
४	३४७०२०३	शहरी विकास तथा भवन निर्माण डिभिजन कार्यालयहरु	१५८,०११	१२०,७४५	७६.४२
५	३४७०२१३	विशेष भवन निर्माण तथा सम्भार डिभिजन	८१,६२०	५७,२४२	७०.१३
६	३४७०२२३	काठमाण्डौ उपत्यका विकास प्राधिकरण	४२,३२३	२६,०५९	६१.५७
७	३४७१६६३	वातावरणीय सरसफाई आयोजना	१७,६५०	३,७४४	२१.२१
८	३४७१६७३	राष्ट्रिय सूचना व्यवस्थापन तथा अनुगमन आयोजना	१२,७९७	२,३५२	१८.३८
९	३४७१६८३	खानेपानी सेवा नियमन तथा पुनर्स्थापना कार्यक्रम	७,३४९	४७४	६.४५
१०	३४७१६९३	डीप ट्युबवेल आयोजना (मर्मत सुधार)	४४५	४२७	९५.९६
११	३४७१७०३	जनसाधन विकास कार्यक्रम	१७,७३४	११,३३१	६३.८९

१२	३४७१७१३	खानेपानी तथा गुणस्तर सुधार कार्यक्रम	५,२२३	१,९६५	३७.६२
१३	३४७१७२३	बागमती क्षेत्र भौतिक पूर्वाधार विकास आयोजना	२०,७९७	१३,८०२	६६.३७
१४	३४७१७३३	ग्रामीण खानेपानी तथा सरसफाई कोष	७१,२५१	३३,०६६	४६.४१
१५	३४७१७५३	जलवायु परिवर्तन प्रभाव न्यूनीकरण तथा उपयुक्त प्रविधि प्रवर्धन कार्यक्रम	६५६	४०१	६१.१३
१६	३४७१७६३	मेलम्ची खानेपानी आयोजना	७३,०८०	४७,१७०	६४.५५
१७	३४७१७७३	ढल निर्माण तथा प्रशोधन कार्यक्रम	१,६३५	१,३१७	८०.५५
१८	३४७१७९३	दोस्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई आयोजना	६२,५६९	३७,२८३	५९.५९
१९	३४७१८०३	आवास व्यवस्था कार्यक्रम	१०,६४५	५,७२०	५३.७३
२०	३४७१८१३	साना शहर बजार विकासबाट ग्रामीण विकास	१,३५३	८१९	६०.५३
२१	३४७१८२३	एकीकृत कार्यमूलक योजना (शहरी विकास)	३५३	२३६	६६.८६
२२	३४७१८३३	विशेष भौतिक तथा पूर्वाधार क्षेत्र विकास आयोजना	४,७३४	४,२०२	८८.७६
२३	३४७१८५३	नगर विकास कोष	३९१,२९३	२५,९००	६.६२
२४	३४७१८६३	सघन शहरी विकास कार्यक्रम	३००	०	०.००
२५	३४७१८७३	शहरी तथा वातावरणीय सुधार आयोजना	२,१९०,१६२	१,२४१,६१३	५६.६९
२६	३४७१८९३	सिंहदरबार पुननिर्माण समिति	११,३२२	८,२८१	७३.१४
२७	३४७१९०३	भवन निर्माण संहिता, सरकारी भवन निर्माण	२८,३००	६,७१७	२३.७३
२८	३४७१९१३	विराटनगर चक्रपथ आयोजना	३,६७०	७६१	२०.७४
२९	३४७१९२३	नमुना एकीकृत बस्ती विकास कार्यक्रम (तराई मधेश-पहाड-हिमाल)	३,०६५	२,२६०	७३.७४
३०	३४७१९७३	गणतन्त्र स्मारक तथा गणतन्त्र स्तम्भ	२००	१६४	८२.००
३१	३४७३०८३	धोबिखोला कोरिडोर सुधार आयोजना	३,७२०	२,५७९	६९.३३

३२	३४७३०९३	नेपाल - भारत सीमा एकीकृत जाँच चौकी विकास आयोजना	७,०४०	२,५८२	३६.६८
३३	३४७३१६३	शहरी शासकीय क्षमता विकास कार्यक्रम	५१४,८५८	२२२,०१३	४३.१२
३४	३४७३१८३	खानेपानी तथा सरसफाई लगानी कार्यक्रम	११,१८६	३,८६२	३४.५३
३५	३४७३१९३	सुख्खा क्षेत्र खानेपानी आयोजना (रामेछाप वृहत्, पकरवास, तिमाल र यासोक)	७,९०४	१,९३३	२४.४६
३६	३४७३२०३	एकीकृत शहरी विकास आयोजना	७४७,२२५	२०६,९६५	२७.७०
३७	३४७३२१३	विपद् व्यवस्थापन तथा प्राकृतिक प्रकोप पुनस्थापना कार्यक्रम	१३८,४८५	४४	०.०३
३८	३४७३५२३	फोहरमैला व्यवस्थापन कार्यक्रम	३८,७७६	३६,७४५	९४.७६
३९	३४७३५५३	बागमती विष्णुमती (कोरिडोर) संरक्षण आयोजना- संयुक्त राष्ट्र संघ पार्क विकास समिति	७,९६४	६,३७८	८०.०९
४०	३४७३५६३	नगरपालिका फोहोर व्यवस्थापन सुधार कार्यक्रम - टिडीएफ	१२७,५००	४२,५००	३३.३३
४१	३४७३५७३	बागमती सुधार आयोजना	१७,५०१	३,८१७	२१.८१
४२	३४७३५८३	नयाँ सहर आयोजना	३०,२२३	१३,०१०	४३.०५
४३	३४७३५९३	तेस्रो साना सहर खानेपानी तथा सरसफाई आयोजना	४२,२३२	९,४५४	२२.३९
४४	३४७३६०३	गरिबी लक्षित सहर पुनर्उत्थान कार्यक्रम	३०,६७६	४०४	१.३२
४५	३४७८०२३	खानेपानी तथा सरसफाई कार्यक्रम	५६२,३५५	५०५,४९०	८९.८९
		जम्मा	५,८१९,५८१	२,८४६,३७७	४८.९१

पूँजिगत खर्च

रु. हजारमा

१	३४७०११४	शहरी विकास मन्त्रालय	५,५१०	१,७७३	३२.१८
२	३४७०१८४	खानेपानी तथा ढल निकास विभाग	४१,०००	३१,५१४	७६.८६
३	३४७०१९४	शहरी विकास तथा भवन निर्माण विभाग	३५०	२४४	६९.७१
४	३४७०२०४	शहरी विकास तथा भवन निर्माण डिभिजन कार्यालयहरु	६०,०००	१७,५७६	२९.२९
५	३४७०२१४	विशेष भवन निर्माण तथा सम्भार डिभिजन	३२९,४१४	२२८,४०५	६९.३४

६	३४७०२२४	काठमाण्डौ उपत्यका विकास प्राधिकरण	६८५,४११	२७९,८३९	४०.८३
७	३४७१६६४	वातावरणीय सरसफाई आयोजना	३०९,८३३	११७,५४३	३७.९४
८	३४७१६७४	राष्ट्रिय सूचना व्यवस्थापन तथा अनुगमन आयोजना	१३८	०	०.००
९	३४७१६८४	खानेपानी सेवा नियमन तथा पुनर्स्थापना कार्यक्रम	२६३,७६३	७२,४६५	२७.४७
१०	३४७१६९४	डीप ट्युबवेल आयोजना (मर्मत सूधार)	३१,२३१	२२,२५५	७१.२६
११	३४७१७०४	जनसाधन विकास कार्यक्रम	७,८८०	२,११७	२६.८७
१२	३४७१७१४	खानेपानी तथा गुणस्तर सुधार कार्यक्रम	१९२,९२४	६८,२५९	३५.३८
१३	३४७१७२४	बागमती क्षेत्र भौतिक पूर्वाधार विकास आयोजना	८५५,९४०	७६४,५७९	८९.३३
१४	३४७१७३४	ग्रामीण खानेपानी तथा सरसफाई कोष	१,१७४,६८६	२२६,०५१	१९.२४
१५	३४७१७५४	जलवायु परिवर्तन प्रभाव न्यूनिकरण तथा उपयुक्त प्रविधि प्रवर्धन कार्यक्रम	३४,८७५	१५,३१९	४३.९३
१६	३४७१७६४	मेलम्ची खानेपानी आयोजना	४,२४१,७६७	६७०,५०९	१५.८१
१७	३४७१७७४	ढल निर्माण तथा प्रशोधन कार्यक्रम	४२,०६०	२८,४९८	६७.७६
१८	३४७१७९४	दोस्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई आयोजना	१,०८८,१९२	४६१,५१७	४२.४१
१९	३४७१८०४	आवास व्यवस्था कार्यक्रम	२७६,१९२	६४,५०६	२३.३६
२०	३४७१८१४	साना शहर बजार विकासबाट ग्रामीण विकास	६०,०००	१७,६४८	२९.४१
२१	३४७१८२४	एकीकृत कार्यमूलक योजना (शहरी विकास)	२८,७५०	५,१५५	१७.९३
२२	३४७१८३४	विशेष भौतिक तथा पूर्वाधार क्षेत्र विकास आयोजना	२११,३०८	३७,८८८	१७.९३
२३	३४७१८६४	सघन शहरी विकास कार्यक्रम	२६६,४७९	९८,६८७	३७.०३
२४	३४७१८७४	शहरी तथा वातावरणीय सुधार आयोजना	३०,२९५	७,२८९	२४.०६
२५	३४७१८९४	सिंहदरबार पुनर्निर्माण समिति	१३२,४२५	५४,६७३	४१.२९
२६	३४७१९०४	भवन निर्माण संहिता, सरकारी भवन निर्माण	१८२,३३०	८३,९५२	४६.०४
२७	३४७१९१४	विराटनगर चक्रपथ आयोजना	४६,८७०	१९,८०६	४२.२६
२८	३४७१९२४	नमुना एकीकृत बस्ती विकास कार्यक्रम (तराई मधेश-पहाड-हिमाल)	२४८,२२८	८४,१८६	३३.९१
२९	३४७१९७४	गणतन्त्र स्मारक तथा गणतन्त्र स्तम्भ	१००,०००	५८,८१९	५८.८२
३०	३४७३०८४	धोबिखोला कोरिडोर सुधार आयोजना	२९७,०५०	२४३,१२८	८१.८५
३१	३४७३०९४	नेपाल - भारत सीमा एकीकृत जाँच चौकी विकास आयोजना	३१,७००	८,८४६	२७.९१
३२	३४७३१६४	शहरी शासकीय क्षमता विकास कार्यक्रम	८२,२१५	१०,००१	१२.१६

३३	३४७३१८४	खानेपानी तथा सरसफाई लगानी कार्यक्रम	२१५,३४८	५४,१५२	२५.१५
३४	३४७३१९४	सुर्ख्वा क्षेत्र खानेपानी आयोजना (रामेछाप वृहत्, पकरवास, तिमाल र यासोक)	१४,९५३	४,२१४	२८.१८
३५	३४७३२०४	एकीकृत शहरी विकास आयोजना	५०,४००	२१,२४१	४२.१४
३६	३४७३५२४	फोहरमैला व्यवस्थापन कार्यक्रम	११८,४००	३२,३१५	२७.२९
३७	३४७३५५४	बागमती विष्णुमती (कोरिडोर) संरक्षण आयोजना- संयुक्त राष्ट्र संघ पार्क विकास समिति	१०,७५०	५,७७२	५३.६९
३८	३४७३५७४	बागमती सुधार आयोजना	२४८,२४५	३,०५८	१.२३
३९	३४७३५८४	नयाँ सहर आयोजना	२८९,०६०	२१,४९१	७.४३
४०	३४७३५९४	तेस्रो साना सहर खानेपानी तथा सरसफाई आयोजना	६७८,१०८	२१,३३९	३.१५
४१	३४७३६०४	गरिबी लक्षित सहर पुनर्उत्थान कार्यक्रम	३४,२३५	५५२	१.६१
४२	३४७८०१४	ग्रामीण खानेपानी आयोजना	२०,०००	०	०.००
४३	३४७८०२४	खानेपानी तथा सरसफाई कार्यक्रम	४,०८९,१०५	१,८०८,६९९	४४.२३
४४	३४७८०५४	उच्च मध्यम स्तरीयठूला खानेपानी आयोजनाहरू	७२६,८५८	३८०,९४३	५२.४१
		जम्मा	१७,८५४,२७८	६,१५६,८२३	३४.४८

१२. आ.व. २०७१/०७२ को बजेट बक्तव्यमा उल्लेखित नीति तथा कार्यक्रमको पहिलो दश महिनाको प्रगति विवरण:

सि.नं.	ब. ब. को बुदा नं.	क्रियाकलाप नीति तथा कार्यक्रम	२०७२ बैशाखसम्मको प्रगति विवरण
१	१२८	विराटनगर, वीरगञ्ज उप-महानगरपालिका तथा बुटवल, धरान, जनकपुर र नेपालगञ्ज नगरपालिकाहरूमा सहर पूर्वाधार विकासका कार्यक्रम सञ्चालनका साथै आठवटा क्रमागत र नयाँ दुई गरी दश सहर कोरिडोरहरूको विकास गर्ने।	मझौला सहर एकिकृत सहर तथा वातावरणीय सुधार आयोजनाअन्तर्गत कार्य भैरहेको।

२	१२९	बुटवलमा अन्तर्राष्ट्रिय सम्मेलन केन्द्रको निर्माण कार्य सम्पन्न गर्ने। डोटी र टिकापुरमा क्षेत्रीयस्तरको सभाहलको निर्माणको कार्यलाई निरन्तरता दिने।	टिकापुरसभाहल - D.P.C. को कार्य भइरहेको सम्पन्न भई भुईँ तल्लाको पीलरको कार्य भएको वाल निर्माणको कार्य शुरू भएको। डोटी सभाहल - कार्यदिश भई काम शुरू भएको। बुटवल सभाहल - सम्झौता भई साईट clearance को कार्य शुरू भएको।
३	१३०	काठमाडौँ उपत्यकामा सहरी सडक विस्तार लगायतका कुनै पनि विकास निर्माणको कार्य काठमाडौँ उपत्यका विकास प्राधिकरणको सिफारिसमा भौतिक पूर्वाधार समितिको निर्णयबाट मात्र गर्ने।	काठमाण्डौँ उपत्यका मा सहरी सडक विस्तारको कार्यमा विभिन्न निकायहरु संग आवश्यकता अनुरूप समन्वय भईरहेको।
४	१३२	काठमाडौँ उपत्यकामा कम्तीमा १० स्थानमा यथेष्ट खुला स्थान सहित उद्यान तथा पार्क निर्माण गर्ने। सबै नगरपालिकाहरूमा २५ हजार जनसंख्याका लागि एक खुला स्थान हुनुपर्ने नीति अवलम्बन गर्ने। यी कार्यमा पहल लिने नगरपालिकाहरूलाई पूँजीगत अनुदानको व्यवस्था गर्ने।	१) काठमाण्डौँ जिल्लामा लक्ष अनुसार प्रगति भएको २) ललितपुर जिल्लामा ९ स्थानको सम्पन्न, ९ स्थानको लगत ईष्टमेट भएको, ६ स्थानको सम्झौता भएको ३) भक्तपुर जिल्लास् ५ स्थानमा कार्य सम्पन्न भएको
५	१३३	सुरक्षित र पर्याप्त खानेपानी सेवा उपलब्ध गराउन प्रयोग हुने पम्पिङ्ग प्रणालीमा विद्युतको डिमाण्ड शुल्क पूरै छुट दिने।	खानेपानी तथा सरसफाई उपभोक्ता महासंघसंग आयोजनाहरुले डिमाण्ड शुल्क छुट भएको वा नभएको बारे जानकारी माग गरिएको
६	१३५	विक्रम सम्वत् २०७३ बैशाख १ गतेसम्म मेलम्चीको पानी काठमाडौँ उपत्यकामा वितरण गर्ने लक्ष्यका साथ मेलम्ची आयोजनाको निर्माण कार्यलाई निरन्तरता दिने।	विभिन्न इकाईहरूमा ८३२४ घ.मी. समेत समग्रमा १०५७९ घ.मी. ऋक्रिट ढलान कार्य सम्पन्न भएको छ। निर्माण सम्पन्न अन्य संरचनाहरूको नियमित मर्मत संभार भैरहेको। आयोजना प्रभावित क्षेत्रमा सामाजिक उत्थानको कार्यक्रम संचालनमा रहिरहेको छ।

७	१३६	तराई र पहाडका विभिन्न सुख्खा क्षेत्रमा बृहत पम्पिङ्ग प्रणालीका खानेपानी आयोजनाहरूको निर्माण कार्यलाई प्राथमिकता दिने। अन्य सुख्खा क्षेत्रहरूमा वर्षातको पानी संकलन र पुर्नभरण गर्न बाँध बाँधी इम्पाउण्डीङ्ग रिजर्वायर बनाउने कार्यको विस्तृत अध्ययन सम्पन्न गर्ने। हरेक गाउँ विकास समितिलाई स्थानीय स्रोत परिचालन गरी सार्वजनिक पोखरीहरू निर्माण गर्न प्रोत्साहन गर्ने।	१) पकरवास र यासकको निर्माण कार्य सम्बन्धि खरिद प्रकृया शुरू हुनेप्रकृत्यामा रहेको । रामेछाप बृहतको वातावरणीय अध्ययन र खोटाङ्ग हलेसी महादेवस्थान वरिपरिको सुख्खा क्षेत्र र आङ्गना मौना गाविसको सुख्खा क्षेत्र खानेपानी आयोजनाको अध्ययन कार्य भइरहेको । २) पानीका श्रोत अभाव भएका स्थानहरूमा सञ्चालित ३४ मध्ये चालू आ.व. मा ८ वटा सामुदायिक बर्सातको आयोजनाहरू र २० वटा सरकारी विद्यालयमा नमुनाआयोजनाहरू सम्पन्न गर्ने लक्ष्य अनुसार काम भइरहेको ।
७	१३७	ललितपुरको गोदावरी र ठोस्ने खोलाका साथै भक्तपुरमा सतहगत स्रोत एवं वर्षातको पानी संकलन गर्न जलाशय निर्माण कार्य अघि बढाउने।	भक्तपुरको महादेव खोलामा जलाशय निर्माणबारे संभाव्यता अध्ययन भइरहेको
८	१३८	फोहोर पानी व्यवस्थापन गर्नको लागि गुह्येश्वरी र गोकर्णमा फोहोर पानी प्रशोधन केन्द्रको निर्माण कार्य शुरू गरिनुका साथै करीव २० किलोमिटर खोला किनाराको कोरिडोरमा ढल ओछ्याउने कार्य सम्पन्न गर्ने।	गुह्येश्वरी ढल प्रशोधन केन्द्र सुधार विस्तारको लागी बोलपत्रहरू प्राप्त भई मुल्याङ्कनको अवस्थामा रहेको । हनुमन्ते र मनोहरा खोलाका किनारामा ढल निर्माण कार्यको डिजाइन तथा लागत अनुमान तयारीको कार्य भैरहेको
९	२२७	जनता आवास सुविधा उपलब्ध गराउनका लागि जनता आवास कार्यक्रम अन्तर्गत दलित, विपन्न मुसलमान, चेपाङ, वादी, कुसुन्डा, गन्धर्व, राजी, लोध जस्ता वर्गका लागि १ हजार ७ सय ६२ वटा जनता आवास निर्माण गर्ने।	क्रमगत तर्फ २२ जिल्लामा जम्मा ६०० वटाभवन र नयाँतर्फ २३ जिल्लामा जम्मा ११६२ भवन गरी कूल १७६२ वटा आवास निर्माणको कार्यक्रम रहेकोमा क्रमागत तर्फ ११९ वटाको निर्माण सम्पन्न । बाँकी आवास इकाईको निर्माणको विभिन्न चरणमा रहेको नयाँ आवासको गा.वि.स. स्वीकृतिको लागि केन्द्रिय निर्देशक समितिको बैठक बस्न तयारी भइरहेको ।

सामान्य प्रशासन मन्त्रालय

१. पृष्ठभूमि:

सामान्य प्रशासन मन्त्रालयको स्थापना संवत् २०३७ सालमा भएको हो । निजामती सेवा ऐन, २०४९ को वि.स. २०५५ सालमा भएको पहिलो संशोधनले निजामती सेवाको सञ्चालन र व्यवस्थापन गर्ने जिम्मेवारी सामान्य प्रशासन मन्त्रालयलाई दिई यसलाई केन्द्रीय कर्मचारी निकायको रूपमा आत्मसात गरिएको छ ।

२. दूरदृष्टि:

सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले प्रभावकारी, नैतिक र जवाफदेही निजामती सेवा सुनिश्चित गर्न मानव संशाधन व्यवस्थापनमा व्यवसायिक नेतृत्व लिनेछ ।

३. लक्ष्य:

- निजामती कर्मचारीको व्यवस्थापन र संचालनमा केन्द्रीय कर्मचारी निकायको रूपमा नेतृत्वदायी भूमिका निर्वाह गर्ने,
- प्रभावकारी सेवा प्रवाहका लागि निजामती सेवालार्ई नैतिक, सक्षम, सुदृढ, उत्तरदायी र व्यवसायिक बनाउने,
- निजामती सेवाको क्षमता विकास गर्ने ।
- निजामती सेवालार्ई प्रतिस्पर्धी, उत्तरदायी र जवाफदेही बनाउने ।

४. रणनीतिक उद्देश्यहरू:

- जनतामा सुशासनको अनुभूति गराउन क्रियाशील रहने ।
- केन्द्रीय कर्मचारी निकायको रूपमा सक्षम भूमिका निर्वाह गर्ने ।
- सरकारी संगठन संरचनामा एकरूपता, छरितोपना र कार्यमूलकता ल्याई सेवा प्रवाहमा सहजता, स्वच्छता, पारदर्शिता तथा गुणस्तरीयता कायम गर्ने ।
- निजामती सेवाका विभिन्न सेवा, समूहबीच समन्वय र सामाजिकता कायम गर्ने ।

५. कार्यक्षेत्र:

- निजामती कर्मचारी प्रशासन, व्यवस्थापन तथा अभिलेख सम्बन्धी नीति, योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कन,
- बढुवा समितिको सचिवालय,
- सेवा, समूह तथा उपसमूह परिवर्तन,

- निजामती सेवाका पदको लागि न्यूनतम शैक्षिक योग्यताको निर्धारण,
- प्रशासन सुधार,
- प्रशासन विषयक अन्तर्राष्ट्रिय सङ्घ-संस्था,
- नेपाल सरकारको तालिम सम्बन्धी नीति र सर्वेक्षण,
- नेपाल सरकारद्वारा सञ्चालित विभिन्न प्रशासनिक तालिम कार्यक्रमको स्तरीयकरण, समन्वय र मूल्याङ्कन,
- प्रशासन सेवासम्बन्धी देशभित्र र बाहिरका तालिम, योजना तथा कार्यक्रममा स्वीकृति,
- प्रशासन विषयक तालिमको सञ्चालन र निजामती कर्मचारीलाई प्रदान गरिने विभिन्न तालिम कार्यक्रमको समन्वय तथा मूल्याङ्कन,
- सार्वजनिक सेवाका पदहरूको तलब तथा अन्य सुविधा विषयक नीति र सिद्धान्त तथा परामर्श,
- निजामती कर्मचारीलाई एक मन्त्रालय वा अन्तर्गतबाट अर्को मन्त्रालय वा अन्तर्गत सरुवा,
- निजामती सेवामा रहने पदको दरबन्दी सिर्जना,
- निजामती सेवा अन्तर्गतका विभिन्न सेवा बीच समन्वय,
- निजामती कर्मचारीको कल्याण,
- व्यवस्थापकीय परीक्षण,
- निजामती किताबखाना,
- नेपाल प्रशासनिक प्रशिक्षण प्रतिष्ठान,
- कर्मचारी प्रशिक्षण प्रतिष्ठान,
- निजामती अस्पताल,
- कर्मचारीसम्बद्ध सङ्घ, संस्था,
- नेपाल प्रशासन सेवा, नेपाल आर्थिक योजना तथा तथ्याङ्क सेवा र नेपाल विविध सेवाको सञ्चालन

६. कानूनी व्यवस्था:

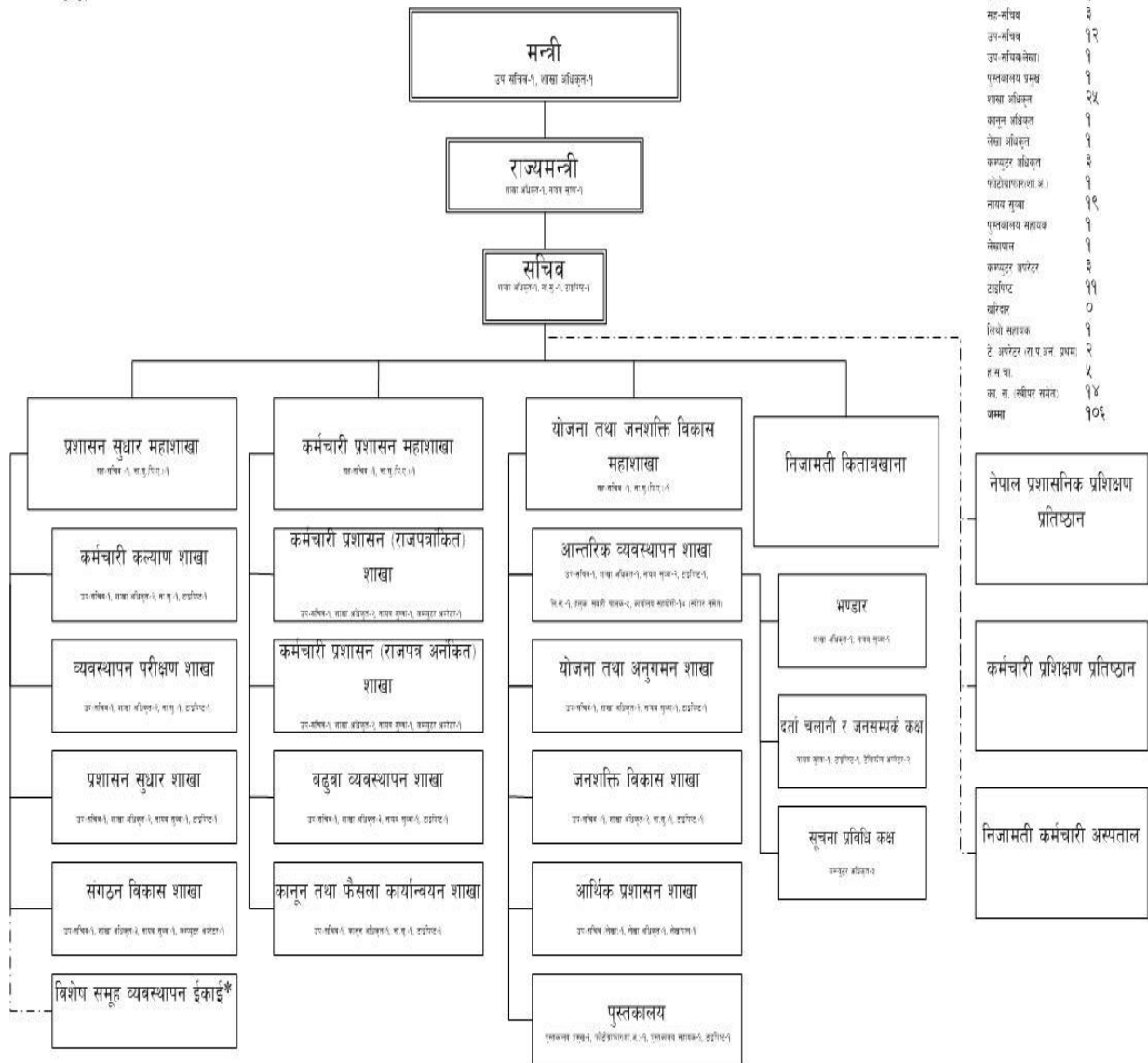
- नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३
- निजामती सेवा ऐन, २०४९ तथा नियमावली, २०५०
- नेपाल प्रशासनिक प्रशिक्षण प्रतिष्ठान ऐन, २०३९
- विशेष समुहका कर्मचारीहरूको प्रशासन र व्यवस्थापन नियमावली, २०६५
- निजामती कर्मचारी राष्ट्रिय तालिम नीति, २०७१
- व्यवस्थापन परीक्षण निर्देशिका, २०६७
- गुनासो सुनुवाई सम्बन्धी निर्देशिका, २०६३
- संरचना र दरबन्दी संरचना निर्देशिका, २०६३
- प्रमाणपत्र प्रमाणीकरण निर्देशिका, २०६६
- अध्यापन लेखापरीक्षण मापदण्ड, २०६६
- निजामती पुरस्कार सिफारिस सम्बन्धी आधार, २०६७

- निजामती कर्मचारीको कार्यविवरण तयार गर्ने निर्देशिका, २०६७
- सेवाग्राही सन्तुष्टि सर्वेक्षण निर्देशिका, २०६८
- कर्मचारी प्रशिक्षण प्रतिष्ठान विकास समिति (गठन आदेश), २०६६
- O&M Survey Directive, 2066
- निजामती कर्मचारी अस्पताल गठन आदेश, २०६४
- निजामती कर्मचारी छात्रवृत्ति निर्देशिका, २०६८
- बढुवा समितिको कार्य व्यवस्थापन निर्देशिका, २०७०
- निजामती कर्मचारी सन्तति छात्रवृत्ति निर्देशिका, २०७१
- सवैका लागि तालिम (कार्यसंचालन) निर्देशिका, २०७१
- सरुवा मापदण्ड, २०७१
- निजामती कर्मचारीहरुलाई व्यापार, व्यवसाय वा अन्य काम गर्न स्वीकृती दिने सम्बन्धी मापदण्ड, २०६६

७. मन्त्रालयको विद्यमान संगठन संरचना :

अनुसूची-१

सामान्य प्रशासन मन्त्रालयको संगठन संरचना

* प्रत्यक्ष : यस ईकाईमा रहने कर्मचारी विवरण : उप-सचिव (विशेष)-१, शाखा अधिकृत (विशेष)-२

८. आ.ब. २०७१/७२ मा सम्पादन भएका महत्वपूर्ण कार्यहरू:

❖ मन्त्रालय

- मन्त्रालय परिसरमा सवारी साधन सेड निर्माण भएको छ।
- विभिन्न १९ वटा निकायहरूको व्यवस्थापन परीक्षण सम्पन्न गरिएको छ।
- विगत वर्षहरूदेखि नै शुरु भएको निजामती आवास भवन दार्चुलामा निर्माण कार्यको करिव ७०% कार्य सम्पन्न भईसकेको छ।
- निजामती आवासीय विद्यालय, धनकुटा सचालनमा आएको छ।

- विभिन्न १० जिल्लामा Persuasive Partnership Program (PPP) कार्यक्रम संचालन गरिएको छ।
- नवनियुक्त शाखा अधिकृतहरूलाई ६ महिने आवासीय सेवा प्रवेश तालिमको शुरुवात भएको छ।

❖ निजामती किताबखाना

- निजामती किताबखानाको वेब साईट मार्फत Online Appointment Reservation संचालनार्थ चालु अवस्थामा रहेको छ।
- केन्द्रीय फाइलिङमा रहेका फाईलहरू बारकोडबाट लिने दिने कार्यको थालनी गरिएको छ।
- सम्पत्ती विवरण दर्ता, अनिवार्य अवकाश एवं सरुवा बढुवा लगायतका विवरणहरूको SMS बाट जानकारी दिने कार्यको शुरुवात भएको छ।
- निवृत्तीभरण अधिकारपत्र जारी भइसकेको फाईलहरू भविष्यमा खोजी गर्दा सहज तरिकाले पत्ता लगाउन फाईल लोकेशनको व्यवस्था गरिएको । करिब १००००० फाईललाई लोकेशन प्रदान गरिएको छ।
- ६३ जिल्ला कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयहरूलाई पारिवारिक निवृत्तभरण अधिकारपत्र जारी तथा तलवी प्रतिवेदन पारित PIS बाटै गर्न तालिम प्रदान गरिएको छ ।
- कर्मचारीहरूको सम्पत्ती विवरण व्यवस्थित गर्न Pigeon Hole Rack खरिद गरिएको ।
- डाटा स्टोरेज तथा सर्भर खरिद तथा जडान गरिएको ।

❖ नेपाल प्रशासनिक प्रशिक्षण प्रतिष्ठान

- Staff Development Training – 163 (10 Abroad), Study Visit Abroad-2, Training Nomination Abroad-3
- Capital-Additional rooms, Diesel Storage tank etc./ Recurrent- Bath Rooms/ Class Rooms etc. (Air Conditions-21, Laptop Computer-4, Stationery Goods Hostel, Auditorium and Class Room Upgrading).
- Long Training-558
- Short Training-630
- Publication (E-news Letter-6, Journal-1, NASC Brochure-1, Annual Report-1).
- Improvement of Library/Resource Centre

❖ कर्मचारी प्रशिक्षण प्रतिष्ठान

- ना.सु. सेवाकालीन तालिम- ४७४ जना
- खरिदार सेवाकालिन तालिम — २०९ जना
- Advance English Language - २९ जना
- Quick Orientation — ९६ जना
- सवारीचालक अभिमुखिकरण- ३१ जना

- कम्प्युटर हार्डवेयर एण्ड नेटवर्किङ्ग — ५८ जना
- शिक्षक प्रशिक्षण(TOT)- २३ जना

❖ निजामती कर्मचारी अस्पताल विकास समिति:

- ❖ सामान्य चिकित्सा, जनरल सर्जरी, प्रसुती तथा स्त्रिरोग, बालरोग, हाडजोर्नी, एनेस्थेसिया, इमरजेन्सी, फार्मसी, High Dependency Unit ,क्यान्सर रोग निदान सेवा, डाईग्नोस्टिक सेवा अन्तरगत अत्याधुनिक प्याथोलोजी सेवा, रेडियोलोजी अन्तरगत फ्लोरोस्कोपी, सिटि स्क्यान तथा कम्प्युटराइज्ड रेडियोग्राफी सेवा, फ्यामेली मेडिसिन, फिजियोथेरापी, दन्त रोग, छाता रोग, नाक, कान, घाँटी, आँखा रोग, मन रोग, खोप सेवा, परिवार नियोजन सेवा, कार्डियोलोजी, न्युरोलोजी, इकोकार्डियोग्राफी, केमोथेरापी सेवा (डेकेयर), अन्कोलोजी, साइकोथेरापी, क्रिटिकल केयर, फ्लोसाइटोमेट्री, हेमाटोलोजी सेवा, ERCP सेवा, C-ARM सेवाहरु प्रदान हुँदै आएको ।

विवरण	आ ब २०७०/७१	आ ब २०७१/७२	बृद्धि संख्या	बृद्धि प्रतिशत
जम्मा बिरामी संख्या	७०२५०	६७९५६	-२२९४)	-३.२६)
इमरजेन्सी	४३९२	५४५७	१०६५	२४.२५
इन्डोर	२२९९	२७८०	४८१	२०.९२
अपरेशन	१६४७	१८३५	१८८	११.४१
एक्सरे	१०८१२	१६५८२	५७७०	५३.३७
अल्ट्रासाउण्ड	७६०१	१२२२५	४६२४	६०.८३
ल्यावटेष्ट	१४८३५२	२३२०३०	८३६७८	५६.४०
इण्डोस्कोपी	४२३	७४०	३१७	७४.९४
सिटिस्क्यान	२८५०	१९३६	-९१४)	-३२)
एम. आर. आई.		१०६१		

९. आर्थिक वर्ष २०७०/७१ मा विनियोजित बजेट एवं खर्चको यथार्थ विवरण

चालु खर्च

रु. हजारमा

सि.नं.	व.उ.शि.नं.	कार्यक्रम	कायम बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत
१	३५६०११३	सामान्य प्रशासन मन्त्रालय	१६९,००४	९३,३७१	५५.२५

२	३५६०१२३	नेपाल प्रशासनिक प्रशिक्षण प्रतिष्ठान	७६,०००	७६,०००	१००.००
३	३५६०१३३	अतिरिक्त समूह	१३२,७१३	१२२,७९१	९२.५२
४	३५६०१४३	निजामती किताबखाना	३५,८२५	३३,९१४	९४.६७
५	३५६०१५३	कर्मचारी प्रशिक्षण प्रतिष्ठान	३१,५७२	२९,४१७	९३.१७
६	३५६१०१३	निजामती कर्मचारी अस्पताल विकास समिति	२१८,९२१	१६७,१४१	७६.३५
		जम्मा	६६४,०३५	५२२,६३४	७८.७१

पूँजिगत खर्च

रु. हजारमा

१	३५६०११४	सामान्य प्रशासन मन्त्रालय	२०,७६०	१०,०९३	४८.६२
२	३५६०१४४	निजामती किताबखाना	१२,८८०	१०,३१६	८०.०९
		जम्मा	३३,६४०	२०,४०९	६०.६७

१०. आ.व. ०७१/७२ मा विनियोजित बजेट तथा २०७२ जेष्ठ मसान्तसम्मको अनुमानित खर्च:

चालु खर्च

रु. हजारमा

सि.नं.	व.उ.शि.नं.	मन्त्रालय/निकाय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
१	३५६०११३	सामान्य प्रशासन मन्त्रालय	३२२,३२५	६९,०११	२१.४१
२	३५६०१२३	नेपाल प्रशासनिक प्रशिक्षण प्रतिष्ठान	१०६,५३३	१०३,१९९	९६.८७
३	३५६०१३३	अतिरिक्त समूह	१२६,२४८	१११,४३४	८८.२७
४	३५६०१४३	निजामती किताबखाना	३३,२२२	२७,४८९	८२.७४
५	३५६०१५३	कर्मचारी प्रशिक्षण प्रतिष्ठान	५३,९६५	३७,५७२	६९.६२
६	३५६१०१३	निजामती कर्मचारी अस्पताल विकास समिति	२२०,८००	०	०.००
		जम्मा	८६३,०९३	३४८,७०५	४०.४०

पूँजिगत खर्च			रु. हजारमा		
१	३५६०११४	सामान्य प्रशासन मन्त्रालय	२१,५९३	५,७२९	२६.५३
२	३५६०१४४	निजामती किताबखाना	११,५७७	१,३५७	११.७२
		जम्मा	३३,१७०	७,०८६	२१.३६

११. आ.व. २०७१/०७२ को बजेट बक्तव्यमा उल्लेखित नीति तथा कार्यक्रमको पहिलो दश महिनाको प्रगति विवरण:

सि.नं.	ब. ब. को बुदा नं.	क्रियाकलाप नीति तथा कार्यक्रम	२०७२ बैशाखसम्मको प्रगति विवरण
१	२३९	सार्वजनिक र निजी क्षेत्रका कर्मचारी तथा पदाधिकारीहरूलाई एक आपसमा इन्टर्नसीप गराउने र ४०० सरकारी कर्मचारीहरूलाई निजी क्षेत्र सम्बन्धी तालिम प्रदान गर्ने।	यस विषयको कार्यान्वयन गर्न सामान्य प्रशासन मन्त्रालय, राष्ट्रिय योजना आयोग र अर्थ मन्त्रालय बीच समन्वय भईरहेको छ।

सिंचाइ मन्त्रालय

१. पृष्ठभूमि:

नेपालको कुल क्षेत्रफलको करिब २६ लाख ४१ हजार हेक्टर कृषियोग्य जमिन मध्ये १७ लाख ६६ हजार हेक्टरमा सिंचाइ सुविधा पुऱ्याउने सम्भावनालाई मध्यनजर गरेर कृषि उत्पादकत्व अभिवृद्धि गर्न टेवा पुऱ्याउने उद्देश्यले मुलुकमा उपलब्ध जलस्रोतको अधिकतम उपयोग गरी सिंचाइ क्षेत्रको दिगो विकास एवं विस्तार गर्न र भु-क्षय, बाढी, पहिरो, गेग्रान बहाव, नदीधार परिवर्तन, नदी किनारा कटान तथा डुबानजस्ता प्रकोपबाट हुने क्षति न्यूनीकरण गर्न विकसित नवीनतम प्रविधिको उपयोग गर्ने उद्देश्यले नेपाल सरकार कार्य विभाजन नियमावली, २०६४ अनुसार मिति ०६६/०२/१९ मा सिंचाइ मन्त्रालयको स्थापना भएको हो। त्यस अन्तर्गत निर्दिष्ट गरिएका कार्य सम्पादनको सिलसिलामा मन्त्रालय अन्तर्गतका निकायहरुबाट आ.व. ०७१/७२ को समीक्षा अवधि सम्म सम्पादन भएका क्रियाकलाप र तिनको भौतिक एवं वित्तीय उपलब्धि विवरण र मन्त्रालयगत उद्देश्य, मुख्य मुख्य कार्यहरु र रणनीति निम्न बमोजिम रहेको छ।

२. उद्देश्य:

- मुलुकमा रहेको जलस्रोतको समुचित उपयोग र संरक्षण गर्दै अधिकतम कृषि उत्पादन एवं उत्पादकत्व बृद्धिका लागि सिंचाइ विकास एवं व्यवस्थापन गर्ने।
- पानीबाट उत्पन्न हुने बाढी, डुबान, पहिरो आदि जस्ता प्रकोपहरुको रोकथाम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन गर्ने।

३. मुख्य कार्यहरु:

- सिंचाइ र यसको उपयोग सम्बन्धी अध्ययन, अनुसन्धान, सर्वेक्षण तथा कार्यान्वयन गर्ने।
- भूमिगत जलस्रोतको उपयोग, अध्ययन, तथा अनुसन्धान गर्ने।
- जल उत्पन्न प्रकोप सम्बन्धी अध्ययन, अनुसन्धान, व्यवस्थापन तथा नियन्त्रण गर्ने।
- जलस्रोत सम्बन्धी विषयक अध्ययन, अनुसन्धान तथा कार्यान्वयन गर्ने।

४. रणनीति:

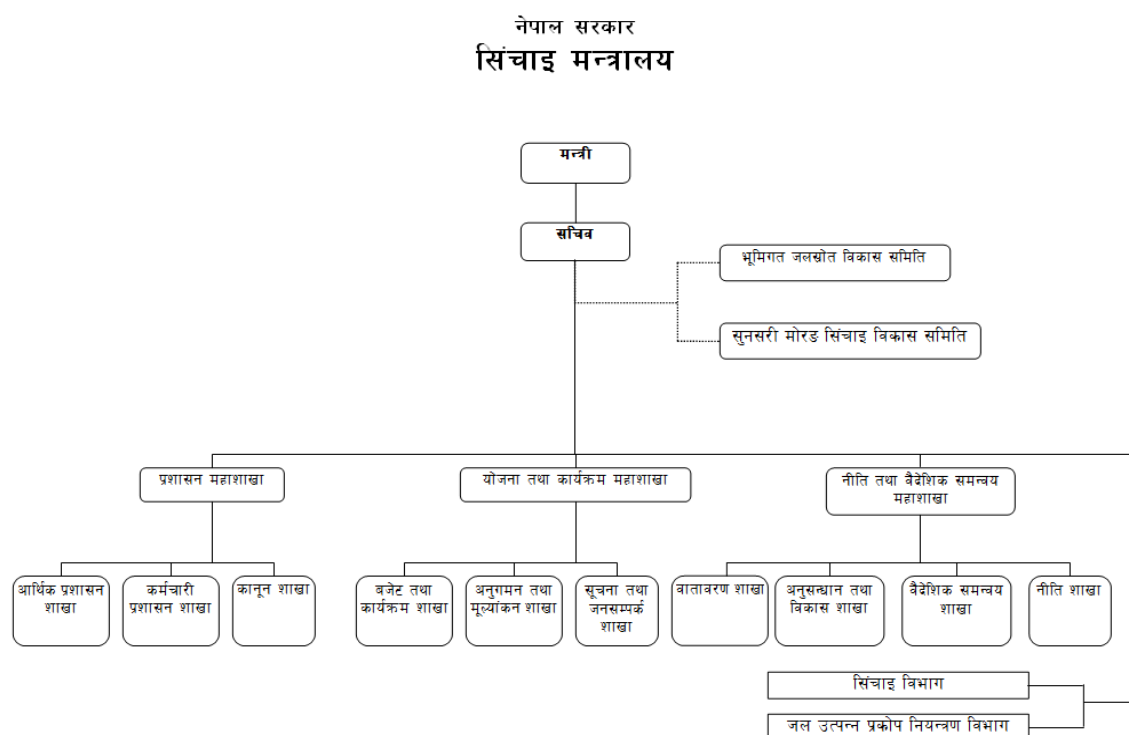
- सिंचाइ विकास गर्दा जलस्रोतको समुचित उपभोग र संरक्षण गर्ने।
- सिंचाइ आयोजना निर्माण, जल उत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण एवं व्यवस्थापन कार्यमा जन सहभागिता परिचालन गर्ने।
- सिंचाइ पुरन बांकी रहेका क्षेत्रहरुमा सिंचाइ सुविधा उपलब्ध गराउन प्रयत्न केन्द्रित गर्ने।

- पहाडमा साना, मझौला तथा तराइमा मझौला, ठूला आयोजना विकास गर्न प्राथमिकता दिने तथा तराइमा स्यालो तथा डिप ट्युबवेल सिंचाइमा विशेष अभियानका साथ अगाडि बढाउने ।
- नदी स्थानान्तरण (River Diversion) जस्ता बृहत एवं बहुउद्देश्यमय आयोजनाको योजना तर्जुमा तथा निर्माणलाई क्रमशः राष्ट्रिय गौरवको रूपमा अगाडि बढाउने ।
- मूलुकका ठूला नदीहरूमा जनताको अधिकतम सहभागिता रहने गरी तटबन्ध निर्माणको कार्यलाई क्रमिक एवं अभियानका रूपमा कार्यान्वयन गर्दै जाने ।
- बाढी डुबानका साथै पहिरो, गेग्रान पहिरो समेत योजनाबद्ध ढंगले न्यूनीकरण गर्दै जाने ।
- सिंचाइ प्रणालीहरूलाई तिनको दक्षता अभिवृद्धीकरण एवं व्यवस्थापनलाई अभिमुखिकरण गर्ने ।
- जलउत्पन्न प्रकोप न्यूनीकरण आयोजनाहरू अध्ययन, अनुसन्धान डिजाइन एवं कार्यान्वयन गर्दा वातावरण मैत्री, जलवायु परिवर्तन अनुकूलित र रोजगारी अभिवृद्धि हुने गरी गर्ने ।

५. कानून:

- जलश्रोत ऐन, २०४९ ।
- जलश्रोत नियमावली, २०५० ।
- सिंचाइ नियमावली, २०५६ ।
- सिंचाइ नीति, २०७० ।
- जलश्रोत रणनीति, २०५९ ।
- जल उत्पन्न प्रकोप व्यवस्थापन नीति, २०६२ ।
- विपद जोखिम व्यवस्थापन राष्ट्रिय रणनीति, २०६७ ।
- सरकारको बार्षिक नीति तथा कार्यक्रम ।
- प्राकृतिक प्रकोप उद्धार ऐन, २०३९, (दोस्रो संशोधन, २०४९) ।
- स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन, २०५५ र नियमावली २०५० ।
- सार्वजनिक खरिद ऐन, २०६३ र नियमावली, २०६४ ।
- निजामति सेवा ऐन, २०४९ र नियमावली, २०५० ।
- भूमिगत जलश्रोत विकास समिति, गठन आदेश, २०३१ ।
- सुनसरी मोरङ सिंचाइ विकास समिति गठन आदेश, २०३५ ।
- उपभोक्ता संस्था मार्फत निर्माण कार्य संचालन गर्ने/गराउने कार्यविधि, २०६९ ।
- स्यालो ट्युबवेलका लागि पम्प खरिद तथा वितरण कार्यविधि, २०७० ।

६. संगठन संरचना:

७. आर्थिक वर्ष २०७१/०७२ मा सम्पादन भएका महत्वपूर्ण कार्यहरू:

- सिक्टा सिंचाइ आयोजनाको मुल नहरको १५-३५ कि.मी. सम्मको निर्माण कार्य चालु रहेकोमा जम्मा ०.७ कि.मी. निर्माण भएको, ७ गोटा संरचना निर्माण भएको र लाइनिङ कार्य ०.७ कि.मी भएको छ । ३५-५० कि.मी. सम्मको निर्माणको लागि खरिद प्रकृया अन्तिम चरणमा रहेको । हेडवर्क्सको गेट फिटिङ्ग कार्य चालु रहेको, सिधनिया शाखा नहरको निर्माण २ कि.मी भएको । डुण्डुवा शाखा नहरको निर्माण कार्यको लागि आवश्यक तयारी भइरहेको छ ।
- बबई सिंचाइ आयोजना तर्फ पूर्व तर्फ २० कि. मी. मूल /शाखा /प्रशाखा नहरहरूको तथा पश्चिम तर्फ ढोढरी मूल नहरको १६ कि.मी. निर्माण/रिमोडलिङ कार्य चालु रहेकोमा जम्मा ९.५ कि.मी. निर्माण भएको, जग्गा प्रप्ति ६.५३ हे. भएको, ०.६ कि.मी. ग्रामीण र सर्भिस सडक निर्माण भएको छ ।
- रानीजमरा कुलरिया सिंचाइ आयोजनाको शाखा नहरहरूको आधुनिकरणका कार्यहरू जारी रहेको । इन्टेक निर्माण कार्य १.१४ % भएको, मुल नहर निर्माण कार्य १.५१ कि.मी. भएको, मुल नहरमा स्ट्रक्चर निर्माण कार्य १.७३ गोटा भएको, फिडर नहर निर्माण कार्य ०.२८ कि.मी. भएको, फिडर नहरमा स्ट्रक्चर निर्माण कार्य ४.०६ गोटा भएको, शाखा उपशाखा नहर निर्माण तथा पुनःनिर्माणमा कार्य १४.७७ कि.मी. भएको, सिंचित क्षेत्रका ग्रमिण सडकका स्तर बृद्धि तथा पुल पुलेसा निर्माण कार्य २८.१७ कि.मी. भएको, सिंचित क्षेत्र बचावको कार्य ४.१९८ कि.मी. भएको ।

- भेरी बबई डाइभर्सन बहुदेशीय आयोजनाको सुरुङ्ग निर्माण कार्यको ठेक्का सम्झौता सम्पन्न भई ठेकेदारलाई मोबिलाईजेशन उपलब्ध गराउने प्रकृत्यामा रहेको । सुरुङ्ग निर्माण कार्यको लागी आवश्यक परामर्श सेवा खरिद अन्तिम चरणमा रहेको । कार्यालय भवन निर्माणको पहिलो तल्ला ढलान भई दोस्रो तल्लाको pillar को कार्य सुरु गरिएको छ । संरचना निर्माणको लागी आवश्यक पर्ने स्थानको भोगाधिकारको लागी मन्त्रीपरिषदबाट निर्णय भएको ।
- महाकाली सिंचाइ आयोजनाको मूल नहरको ३-१३ कि.मी सम्म नहर निर्माणको कार्यजारी रहेको छ । मूलनहरको ३ कि.मी. भित्रको संरचनाहरूको निर्माण कार्य चालु रहेको । थप कार्यको ठेक्का बन्दोबस्त भै कार्य सुरु हुने क्रममा रहेको छ ।
- भुमिगत सिंचाइ तर्फ २९८१ वटा स्यालो टयूववेल निर्माण सम्पन्न भई ७४५३ हेक्टरमा सिंचाइ संरचना विस्तार भएको । डिप टयूववेल तर्फ ११ वटा नयां टयूववेल र १७ वटा क्रमागत डिप टयूववेलहरूको निर्माण भएको छ ।
- मझौला सिंचाइ आयोजना तर्फ निर्माणाधीन ३५ वटा मझौला सिंचाइ आयोजनाहरू र अन्य ३० वटा आयोजनाको निर्माण चालु रहेकोमा ५८.५% भौतिक प्रगति भएको छ ।
- वृहत सिंचाइ आयोजनाहरूमा कोशी पम्प, कोशी वितरण प्रणाली, चन्द्र नहर, कमला सिंचाइ आयोजनाको ठेक्का स्वीकृत भई कार्य सुरु भएको तथा नारायणी नहरको पुनर्स्थापना कार्य ६० % भई कुल ५४ % भौतिक प्रगति भएको छ ।
- मर्मत सम्भार आयोजना तर्फ करिव ७०० वटा कृषक व्यवस्थित सिंचाइ योजना, २९ वटा संस्थागत व्यवस्थित र १५ वटा ICWMP अन्तर्गतका योजनाको मर्मत कार्य भैरहेकोमा कुल ५१ % भौतिक प्रगति भएको छ ।
- टार क्षेत्रमा नयाँ प्रविधिमा आधारित सिंचाइ प्रणालीको माध्यमबाट थप ६ सय हेक्टरमा थप सिंचाइ सुविधा उपलब्ध गर्ने लक्ष्य लिइएकोमा सो अनुसार कार्य भैरहेको छ ।
- कालीगण्डकी-तिनाउ डाइभर्सन आयोजनाको Geological अध्ययन कार्य सम्पन्न भइ सकेको । यसै गरी सुनकोशी मरीन डाइभर्सन बहुउद्देश्यीय आयोजनाको विस्तृत अध्ययन कार्य (Geological and Topological) चालु रहेको छ ।
- जनताको तटबन्ध कार्यक्रम अन्तर्गत तराईका १६ वटा ठूला नदीहरूमा लगायत अन्य नदीहरूमा गरी ४.२६ कि.मी तटबन्ध निर्माण भएको, प्रकोप नियन्त्रण कार्यहरू ६५ % र बस्ति, टार बजार संरक्षण कार्यक्रम तर्फ ६५% कार्य भएको छ ।
- महाकाली नदी नियन्त्रण, दार्चुला अन्तर्गत खलङ्गा बजार संरक्षण तर्फ RCC रिटेनिड वाल ०.६ कि.मी. निर्माण भएको, अन्य गा.वि.स.हरूमा ग्यावियन वाल लगाउने कार्य ०.६ कि.मी. भएको, १० वटा अध्ययन कार्य भएको र तटबन्धको कार्य जारी रहेको ।
- जोखिमयुक्त जिल्ला सदरमुकाम एवं क्षेत्र बचाउ कार्यक्रम अन्तर्गत भद्रपुर, दुनै, चैनपुर, दिक्तेल र बेनी वचाउका कार्यहरू सुरु भएको ।

द. आर्थिक वर्ष २०७०/७१ मा विनियोजित बजेट एवं खर्चको यथार्थ विवरण

चालु खर्च		रु. हजारमा			
सि.नं.	व.उ.शि.नं.	कार्यक्रम	कायम बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत
१	३५७०११३	सिंचाइ मन्त्रालय	३०,१२७	२७,८३९	९२.४१
२	३५७०१२३	सिंचाइ विभाग	७२,६७१	६९,२३०	९५.२६
३	३५७०१३३	क्षेत्रीय सिंचाइ निर्देशनालयहरु	६०,४४७	५१,२०८	८४.७२
४	३५७०१४३	सिंचाइ विकास डिभिजन-सब डिभिजन समेत	३२६,७८२	२७०,५००	८२.७८
५	३५७०१५३	सिंचाइ व्यवस्थापन डिभिजन - ८	६६,६६०	४९,४६२	७४.२०
६	३५७०१६३	यान्त्रिक कार्यालय-३	१६,२४२	१०,४२४	६४.१८
७	३५७०१७३	जल उत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण विभाग	९९,९६१	९२,५३०	९२.५७
८	३५७१०१३	प्रणाली व्यवस्थापन तथा तालिम कार्यक्रम	७,९४५	७,१३१	८९.७५
९	३५७१०२३	सिंचाइ संस्थागत विकास कार्यक्रम	१३,२८९	१३,०००	९७.८३
१०	३५७१०३३	सिंचाइ तथा जलस्रोत व्यवस्थापन आयोजना (सिंचाइ)	१०४,०९१	५८,९४७	५६.६३
११	३५७१०५३	सिंचाइ संभाव्यता अध्ययन तथा निर्माण गुणस्तर कार्यक्रम	१,५५६	१,४८४	९५.३७
१२	३५७१०७३	यान्त्रिक व्यवस्थापन कार्यक्रम	१,११०	१,१०९	९९.९१
१३	३५७१०८३	समुदाय व्यवस्थित सिंचित कृषि क्षेत्र तथा जलसाधन योजना तैयारी आयोजना	९,८०३	९,४३८	९६.२८
१४	३५७१०९३	नदी नियन्त्रण	३५,३३०	३२,०४३	९०.७०
१५	३५७११०३	जल उत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण प्रविधि परियोजना	८,४१८	८,३९९	९९.७७
१६	३५७११२३	भारतीय अनुदान सहयोगमा संचालित नदी नियन्त्रण आयोजनाहरु (बागमती, कमला, खाँडो र लालबकैया समेत)	६,८७३	६,५३७	९५.११
१७	३५७११३३	भूमिगत जलस्रोत विकास समिति	५३,०५४	५१,९२३	९७.८७

१८	३५७१४३	भूमिगत स्यालो तथा डिप ट्युबवेल सिंचाइ आयोजना	२०,०८०	१२,८६३	६४.०६
१९	३५७१६३	डीप तथा स्यालो ट्युबवेल सिंचाइ आयोजना	५५०	०	०.००
२०	३५७१७३	सुर्खेत उपत्यका सिंचाइ आयोजना	३०६	२८१	९१.८३
२१	३५७१८३	मर्मत संभार आयोजनाहरु	२९,७५८	२६,४६६	८८.९४
२२	३५७१९३	बृहत सरकारी सिंचाई योजनाको पुनर्स्थापना तथा व्यवस्थापन हस्तान्तरण	१४,३४१	१३,३४२	९३.०३
२३	३५७२०३	बागमती सिंचाइ आयोजना	२२,०७१	१६,६९५	७५.६४
२४	३५७२१३	बबई सिंचाइ आयोजना	१०,७३२	१०,३०४	९६.०१
२५	३५७२२३	महाकाली सिंचाइ आयोजना (कन्चनपुर)	१५,४५०	१३,४२८	८६.९१
२६	३५७२३३	सुन्सरी मोरङ सिंचाइ आयोजना (तेस्रो)	२५,०४४	२२,९६२	९१.६९
२७	३५७२४३	प्रगन्ना तथा बड्कापथ सिंचाइ आयोजना, दाङ	५,१०६	५,००९	९८.१०
२८	३५७२५३	सिक्टा सिंचाइ आयोजना	१९,१४५	१६,१०४	८४.१२
२९	३५७२६३	नयाँ प्रविधिमा आधारित सिंचाइ आयोजना	३,०४१	२,५६६	८४.३८
३०	३५७२७३	मझौला सिंचाइ आयोजना	५,१६८	५,०५५	९७.८१
३१	३५७२८३	दरौदी- पालुङटार सिंचाइ (नदी नियन्त्रण) आयोजना	८०३	८०३	१००.००
३२	३५७२९३	कर्णाली अंचल सिंचाइ विकास कार्यक्रम	३००	३००	१००.००
३३	३५७३०३	सेती महाकाली सिंचाइ विकास कार्यक्रम	३३०	३२९	९९.७०
३४	३५७३१३	टार - बजार संरक्षण कार्यक्रम (इन्द्रावती बगर कोरिडोर समेत)	६१०	६०९	९९.८४
३५	३५७३२३	रानी जमरा कुलरिया सिंचाइ आयोजना (प्रणाली आधुनिकीकरण समेत)	२७,६०१	२५,७६९	९३.३६
३६	३५७३५३	भेरी - ववई डाइभर्सन बहुउद्देश्यीय आयोजना	९,५८०	७,३५७	७६.८०

३७	३५७१३६३	जलसाधन योजना तयारी सुविधा आयोजना	४०,३०३	१५,३१८	३८.०१
		जम्मा	१,१६४,६७८	९५६,७६४	८२.१५

पूँजिगत खर्च

रु. हजारमा

१	३५७०११४	सिंचाइ मन्त्रालय	१,३७५	१,२९८	९४.४०
२	३५७०१२४	सिंचाइ विभाग	१,२००	१,१९९	९९.९२
३	३५७०१४	प्रणाली व्यवस्थापन तथा तालिम कार्यक्रम	७७०	४६९	६०.९१
४	३५७०२४	सिंचाइ संस्थागत विकास कार्यक्रम	९,५०५	९,२६०	९७.४२
५	३५७०३४	सिंचाइ तथा जलस्रोत व्यवस्थापन आयोजना (सिंचाइ)	१,२३३,००९	८०४,६५१	६५.२६
६	३५७०५४	सिंचाइ संभाव्यता अध्ययन तथा निर्माण गुणस्तर कार्यक्रम	५५,८४४	५४,२२३	९७.१०
७	३५७०७४	यान्त्रिक व्यवस्थापन कार्यक्रम	१८,०९०	१७,८०७	९८.४४
८	३५७०८४	समुदाय व्यवस्थित सिंचित कृषि क्षेत्र तथा जलसाधन योजना तैयारी आयोजना	४००,१२१	२८१,७९७	७०.४३
९	३५७०९४	नदी नियन्त्रण	२,२१०,११५	२,११९,११२	९५.८८
१०	३५७१०४	जल उत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण प्रविधि परियोजना	१८०,७००	१७६,१०३	९७.४६
११	३५७१२४	भारतीय अनुदान सहयोगमा संचालित नदी नियन्त्रण आयोजनाहरू (बागमती, कमला, खाँडो र लालबकैया समेत)	७२८,८९४	६०४,०५१	८२.८७
१२	३५७१३४	भूमिगत जलस्रोत विकास समिति	२१,४६०	१७,१३६	७९.८५
१३	३५७१४४	भूमिगत स्यालो तथा डिप ट्युबवेल सिंचाइ आयोजना	५११,२४८	४७१,७०८	९२.२७
१४	३५७१६४	डीप तथा स्यालो ट्युबवेल सिंचाइ आयोजना	१,४९०	०	०.००
१५	३५७१७४	सुर्खेत उपत्यका सिंचाइ आयोजना	१,५००	६७३	४४.८७
१६	३५७१८४	मर्मत संभार आयोजनाहरू	४६३,८६४	४३३,०३५	९३.३५
१७	३५७१९४	बृहत सरकारी सिंचाइ योजनाको	५५,३८४	५१,२४७	९२.५३

		पुनर्स्थापना तथा व्यवस्थापन हस्तान्तरण			
१८	३५७१२०४	बागमती सिंचाई आयोजना	३६८,१५४	३०५,७९०	८३.०६
१९	३५७१२१४	बबई सिंचाई आयोजना	४४०,९१३	३६१,५०१	८१.९९
२०	३५७१२२४	महाकाली सिंचाई आयोजना (ढकन्चनपुर)	२६६,४५०	१८२,१९२	६८.३८
२१	३५७१२३४	सुन्सरी मोरङ सिंचाई आयोजना (तेस्रो)	४२१,४००	४१८,९८३	९९.४३
२२	३५७१२४४	प्रगन्ना तथा बड्कापथ सिंचाई आयोजना, दाङ	७१,०००	६७,४२७	९४.९७
२३	३५७१२५४	सिक्टा सिंचाई आयोजना	१,१२२,९२४	१,१२२,८५४	९९.९९
२४	३५७१२६४	नयाँ प्रविधिमा आधारित सिंचाई आयोजना	१४३,४१८	११८,३७४	८२.५४
२५	३५७१२७४	मझौला सिंचाई आयोजना	१,०९२,५५७	९७९,१५९	८९.६२
२६	३५७१२८४	दरौदी- पालुडटार सिंचाई (नदी नियन्त्रण) आयोजना	२५,१९७	२३,२५१	९२.२८
२७	३५७१२९४	कर्णाली अंचल सिंचाई विकास कार्यक्रम	५५,६००	१६,८१४	३०.२४
२८	३५७१३०४	सेती महाकाली सिंचाई विकास कार्यक्रम	१०२,६७०	९४,८७५	९२.४१
२९	३५७१३१४	टार - बजार संरक्षण कार्यक्रम (इन्द्रावती बगर कोरिडोर समेत)	५४,३९०	५३,१४९	९७.७२
३०	३५७१३२४	रानी जमरा कुलरिया सिंचाई आयोजना (प्रणाली आधुनिकीकरण समेत)	१,४८५,३१८	१,३६४,११४	९१.८४
३१	३५७१३५४	भेरी - ववई डाइभर्सन बहुउद्देश्यीय आयोजना	२०,५००	१६,२२९	७९.१७
३२	३५७१३६४	जलसाधन योजना तयारी सुविधा आयोजना	२४७,३७६	११८,०१२	४७.७१
		जम्मा	११,८१२,४३६	१०,२८६,४९३	८७.०८

९. आ.व. २०७१/०७२ मा विनियोजित बजेट तथा २०७२ जेष्ठ मसान्तसम्मको अनुमानित खर्च:

चालु खर्च		रु. हजारमा			
सि.नं.	व.उ.शि.नं.	मन्त्रालय/निकाय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
१	३५७०११३	सिंचाइ मन्त्रालय	२६,७५०	१९,९२४	७४.४८
२	३५७०१२३	सिंचाइ विभाग	८४,१७५	६१,४१४	७२.९६
३	३५७०१३३	क्षेत्रीय सिंचाइ निर्देशनालयहरु	६१,३६५	५१,५८९	८४.०७
४	३५७०१४३	सिंचाइ विकास डिभिजन-सब डिभिजन समेत	२९७,३४९	२३९,७८९	८०.६४
५	३५७०१५३	सिंचाइ व्यवस्थापन डिभिजन - ८	६३,२९१	४४,७७५	७०.७४
६	३५७०१६३	यान्त्रिक कार्यालय-३	१७,५२०	८,८९७	५०.७८
७	३५७०१७३	जल उत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण विभाग	१२३,८९३	१०१,२७०	८१.७४
८	३५७०१८३	प्रणाली व्यवस्थापन तथा तालिम कार्यक्रम	८,२५७	४,९३०	५९.७१
९	३५७०१९३	सिंचाइ संस्थागत विकास कार्यक्रम	१३,६२०	१०,४२४	७६.५३
१०	३५७०२०३	सिंचाइ तथा जलस्रोत व्यवस्थापन आयोजना (सिंचाइ)	१२९,०५९	५८,५९२	४५.४०
११	३५७०२१३	सिंचाइ संभाव्यता अध्ययन तथा निर्माण गुणस्तर कार्यक्रम	३,८७४	२,०२८	५२.३५
१२	३५७०२२३	यान्त्रिक व्यवस्थापन कार्यक्रम	६५३	३७२	५६.९७
१३	३५७०२३३	समुदाय व्यवस्थित सिंचित कृषि क्षेत्र आयोजना	१२,४४५	६,२९८	५०.६१
१४	३५७०२४३	नदी नियन्त्रण	३६,००४	२७,१६०	७५.४४
१५	३५७०२५३	जल उत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण प्रविधि परियोजना	१३,४३९	७,६८३	५७.१७
१६	३५७०२६३	भारतीय अनुदान सहयोगमा संचालित नदी नियन्त्रण आयोजनाहरु (बागमती, कमला, खाँडो र लालबकैया समेत)	६,९४०	५,२९८	७६.३४
१७	३५७०२७३	भूमिगत जलस्रोत विकास समिति	५७,५६२	४६,९७०	८१.६०
१८	३५७०२८३	भूमिगत स्यालो तथा डिप ट्युबवेल सिंचाइ आयोजना	१९,१२४	१२,३००	६४.३२
१९	३५७०२९३	डीप तथा स्यालो ट्युबवेल सिंचाइ आयोजना	७००	३७२	५३.१४
२०	३५७०३०३	सुर्खेत उपत्यका सिंचाइ आयोजना	३४९	१२५	३५.८२
२१	३५७०३१३	मर्मत संभार आयोजनाहरु	३७,४१५	२३,९८१	६४.०९
२२	३५७०३२३	बृहत सरकारी सिंचाइ योजनाको	१४,१४९	९,९४९	७०.३२

		पुनर्स्थापना तथा व्यवस्थापन हस्तान्तरण			
२३	३५७१२०३	बागमती सिंचाइ आयोजना	२२,०४२	१६,८६८	७६.५३
२४	३५७१२१३	बबई सिंचाइ आयोजना	११,७०४	११,०५०	९४.४१
२५	३५७१२२३	महाकाली सिंचाइ आयोजना (ढकन्चनपुर)	१६,९४८	१२,२६४	७२.३६
२६	३५७१२३३	सुन्सरी मोरङ सिंचाइ आयोजना (तेस्रो)	२३,८७०	१९,२८१	८०.७८
२७	३५७१२४३	प्रगन्ना तथा बड्कापथ सिंचाइ आयोजना, दाङ	५,४०९	५,०७८	९३.८८
२८	३५७१२५३	सिक्टा सिंचाइ आयोजना	१७,८६२	१५,५३६	८६.९८
२९	३५७१२६३	नयाँ प्रविधिमा आधारित सिंचाइ आयोजना	३,३८३	२,१७२	६४.२०
३०	३५७१२७३	मझौला सिंचाइ आयोजना	६,३८७	३,७३४	५८.४६
३१	३५७१२८३	दरौदी- पालुडटार सिंचाइ (नदी नियन्त्रण) आयोजना	९१५	६६९	७३.११
३२	३५७१२९३	कर्णाली अंचल सिंचाइ विकास कार्यक्रम	३४२	१७८	५२.०५
३३	३५७१३०३	सेती महाकाली सिंचाइ विकास कार्यक्रम	३५८	२७४	७६.५४
३४	३५७१३१३	टार - बजार संरक्षण कार्यक्रम (इन्द्रावती बगर कोरिडोर समेत)	६४३	२६७	४१.५२
३५	३५७१३२३	रानी जमरा कुलरिया सिंचाइ आयोजना (प्रणाली आधुनिकीकरण समेत)	२८,३२८	२१,८८३	७७.२५
३६	३५७१३५३	भेरी - ववई डाइभर्सन बहुउद्देश्यीय आयोजना	९,१६४	७,१२८	७७.७८
३७	३५७१३६३	जलसाधन योजना तयारी सुविधा आयोजना	३९,२७७	१६,८०३	४२.७८
		जम्मा	१,२१४,५६५	८७७,३२५	७२.२३

पूँजिगत खर्च

रु. हजारमा

१	३५७०११४	सिंचाइ मन्त्रालय	२,२०५	४०८	१८.५०
२	३५७०१२४	सिंचाइ विभाग	१,०२५	९८८	९६.३९
३	३५७०१३४	क्षेत्रीय सिंचाइ निर्देशनालयहरु	३,३७७	०	०.००
४	३५७०१४४	प्रणाली व्यवस्थापन तथा तालिम कार्यक्रम	९७०	१६५	१७.०१
५	३५७०२४४	सिंचाइ संस्थागत विकास कार्यक्रम	१०,३२८	७,३५७	७१.२३
६	३५७०३४४	सिंचाइ तथा जलस्रोत व्यवस्थापन आयोजना (सिंचाइ)	१,४८३,४४२	५१७,८१३	३४.९१
७	३५७०५४४	सिंचाइ संभाव्यता अध्ययन तथा निर्माण गुणस्तर कार्यक्रम	६०,८७०	१७,०११	२७.९५

८	३५७१०७४	यान्त्रिक व्यवस्थापन कार्यक्रम	२१,४००	१७,५७५	८२.१३
९	३५७१०८४	समुदाय व्यवस्थित सिंचित कृषि क्षेत्र आयोजना	५६५,०४५	१४२,५२९	२५.२२
१०	३५७१०९४	नदी नियन्त्रण	२,९९३,१५१	१,३७४,७००	४५.९३
११	३५७११०४	जल उत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण प्रविधि परियोजना	१८९,४२५	१२६,२२२	६६.६३
१२	३५७११२४	भारतीय अनुदान सहयोगमा संचालित नदी नियन्त्रण आयोजनाहरू (बागमती, कमला, खाँडो र लालबकैया समेत)	३३९,७०१	२६१,०८६	७६.८६
१३	३५७११३४	भूमिगत जलस्रोत विकास समिति	२४,१५०	१४,१८३	५८.७३
१४	३५७११४४	भूमिगत स्यालो तथा डिप ट्युबवेल सिंचाइ आयोजना	५७७,७३५	३४५,३९३	५९.७८
१५	३५७११६४	डीप तथा स्यालो ट्युबवेल सिंचाइ आयोजना	१७०,२२५	४६,८०५	२७.५०
१६	३५७११७४	सुर्खेत उपत्यका सिंचाइ आयोजना	१,७२५	०	०.००
१७	३५७११८४	मर्मत संभार आयोजनाहरू	६९५,३४१	२७५,२८८	३९.५९
१८	३५७११९४	बृहत सरकारी सिंचाई योजनाको पुनर्स्थापना तथा व्यवस्थापन हस्तान्तरण	३५१,२००	७८,९८९	२२.४९
१९	३५७१२०४	बागमती सिंचाइ आयोजना	६७५,४९४	२२५,७६१	३३.४२
२०	३५७१२१४	बबई सिंचाइ आयोजना	६९९,५००	५३५,८३५	७६.६०
२१	३५७१२२४	महाकाली सिंचाइ आयोजना (कन्चनपुर)	२४३,६७०	१६६,९५३	६८.५२
२२	३५७१२३४	सुन्सरी मोरङ सिंचाइ आयोजना (तेस्रो)	४८६,७२८	३०६,९३१	६३.०६
२३	३५७१२४४	प्रगन्ना तथा बड्कापथ सिंचाइ आयोजना, दाङ	१७९,६४४	११०,२३१	६१.३६
२४	३५७१२५४	सिक्टा सिंचाइ आयोजना	१,३८२,७७०	१,०४७,५३५	७५.७६
२५	३५७१२६४	नयाँ प्रविधिमा आधारित सिंचाइ आयोजना	२८७,०१५	५४,२९७	१८.९२
२६	३५७१२७४	मझौला सिंचाइ आयोजना	१,४३३,६२२	५८५,७६२	४०.८६
२७	३५७१२८४	दरौदी- पालुडटार सिंचाइ (नदी नियन्त्रण) आयोजना	२८,९७७	९,७७४	३३.७३
२८	३५७१२९४	कर्णाली अंचल सिंचाइ विकास कार्यक्रम	६२,९८९	२७,९८४	४४.४३
२९	३५७१३०४	सेती महाकाली सिंचाइ विकास कार्यक्रम	१४७,४९६	५७,४६९	३८.९६
३०	३५७१३१४	टार - बजार संरक्षण कार्यक्रम (इन्द्रावती बगर कोरिडोर समेत)	१४६,०००	८२,९९४	५६.८५
३१	३५७१३२४	रानी जमरा कुलरिया सिंचाइ आयोजना (	१,५९७,७६०	८९६,९५०	५६.१४

		प्रणाली आधुनिकीकरण समेत)			
३२	३५७१३५४	भेरी - बबई डाइभर्सन बहुउद्देश्यीय आयोजना	१,०२१,६६६	८९६,६८५	८७.७७
३३	३५७१३६४	जलसाधन योजना तयारी सुविधा आयोजना	२५८,१८९	३८,००७	१४.७२
		जम्मा	१६,१४२,८३५	८,२६९,६८०	५१.२३

१०. आ.व. २०७१/०७२ को बजेट बक्तव्यमा उल्लेखित नीति तथा कार्यक्रमको पहिलो दश महिनाको प्रगति विवरण:

सि.नं.	ब. ब. को बुदा नं.	क्रियाकलाप नीति तथा कार्यक्रम	२०७२ बैशाखसम्मको प्रगति विवरण
१	८८	सम्भाव्य स्थानहरूमा लिफ्ट सिंचाइका लागि नवीकरणीय ऊर्जाको प्रयोगबाट कम्तीमा ५० हेक्टर जमीनमा सिंचाइ गर्ने किसानलाई ऋणको व्याजमा ५० प्रतिशत अनुदान दिने ।	प्रत्येक विकास क्षेत्रमा दुइ/दुइ वटा सम्भाव्य लिफ्ट सिंचाइ प्रणालीहरूको पहिचान गरी कार्यान्वयन गर्ने तयारी गरीएको छ ।
२	८९	सिक्टा सिंचाइ आयोजना, बबई सिंचाइ आयोजना, महाकाली सिंचाइ आयोजना, र रानी जमरा कुलरिया सिंचाइ आयोजनाको मूल तथा शाखा नहर निर्माण र सिंचाइ प्रणालीको आधुनिकीकरण गर्ने कार्यलाई निरन्तरता दिने ।	मूल नहरको ३-१३ कि.मी सम्म नहर निर्माणको कार्यजारी रहेको । मूलनहरको ३ कि.मी. भित्रको संरचनाहरूको निर्माण कार्य चालु रहेको । थप कार्यको ठेक्का बन्दोबस्त भै कार्य शुरु हुने क्रममा रहेको छ ।
३	८९	भेरी बबई डाइभर्सन बहुउद्देश्यीय आयोजनाको सुरुङ्ग निर्माण कार्य प्रारम्भ गर्ने ।	सुरुङ्ग निर्माण कार्यको ठेक्का स्वीकृत भई Financial Proposal खोल्ने क्रममा रहेको भवनसंरचना निर्माणको लागि स्थानको भोगाधिकारको लागि मन्त्रीपरिषदबाट स्वीकृत भई वन विभागबाट अनुमतिको प्रतिक्रिया रहेको छ ।

४	९०	कालीगण्डकी-तिनाउ र सुनकोशी डाईभर्सन बहुउद्देशीय आयोजनाको विस्तृत अध्ययनका साथै कन्काई नदी बहुउद्देशीय आयोजनाको अध्ययन गर्ने।	कालीगण्डकी-तिनाउ डाईभर्सन आयोजनाको Geological अध्ययन कार्य सम्पन्न भइ सकेको। यसै गरी सुनकोशी मरीन डाईभर्सन बहुउद्देशीय आयोजनाको विस्तृत अध्ययन कार्य (Geological and Topological) चालु रहेको छ।
५	९०	सेती महाकाली सिंचाइ विकास कार्यक्रम र कर्णाली अञ्चल सिंचाइ विकास कार्यक्रम अन्तर्गत सञ्चालित सिंचाइ आयोजनाहरूलाई निरन्तरता दिने।	निर्माणाधीन १४ योजनाहरूको निर्माण कार्यलाई निरन्तरता दिइएको छ। ३४ वटा योजनाको निर्माण कार्य शुरू गर्न तयारी भैरहेको छ।
६	९१	भूमिगत जलमा आधारित ५ हजार स्यालो ट्यूबवेल र ३५ वटा डिप ट्यूबवेल जडान गर्ने।	स्यालो ट्यूबवेल तर्फ: ४२४१ गोटा स्यालो ट्यूबवेल निर्माण भएर १०६०३ हे मा सिंचाइ पुगेको छ। डिप ट्यूबवेल तर्फ: १४ गोटा नयाँ र १७ गोटा क्रमागत डिप ट्यूबवेल निर्माण भएको छ।
७	९१	निर्माणाधीन ३५ वटा मझौला सिंचाइ आयोजनाहरू र अन्य ३० वटा आयोजनाको निर्माण कार्य सम्पन्न गर्ने।	क्रमागत योजनाहरूलाई निरन्तरता दिइएको र केही नयाँ योजनाहरूको निर्माण कार्य चालु रहेको छ।
८	९२	वृहत् सिंचाइ आयोजनाहरूको पुनरुत्थान गरी आगामी दुई वर्षभित्र थप ५० हजार हेक्टर जमीनमा सिंचाइ सुविधा पुऱ्याउने।	मूल नहर, शाखा/ प्रशाखा नहर संरचनाहरूको पुनर्स्थापना कार्यलाई निरन्तरता दिइएको छ।

९	९२	गण्डक पश्चिम नहर, चन्द्र नहर, कोशी पम्प, कोशी वितरण, कमला, नारायणी, नारायणी लिफ्ट र वाणगंगा सिंचाइ प्रणालीहरूको मर्मत सुधार प्राथमिकता साथ गर्ने ।	कोशी पम्प तथा कमलाको क्रमागत पुनर्स्थापना कार्य भैरहेको नारायणी लिफ्ट, वाणगंगा, चन्द्र नहर, गण्डक पश्चिम नहर प्रणालीको अध्ययन कार्य भईरहेको छ। नारायणी तथा कमला सिंचाइ प्रणाली तर्फ: मूल नहर, शाखा/प्रशाखा नहर संरचनाहरूको पुनर्स्थापना कार्यलाई निरन्तरता दिइएको छ।
१०	९३	सतह सिंचाइ तर्फ ४ हजार ५ सय हेक्टरमा थप सिंचाइ सुविधा उपलब्ध गर्ने।	निर्माणाधीन/क्रमागत सिंचाइ आयोजनाहरू बाट थप सिंचाइ सुविधा उपलब्ध गराउने प्रकृया अगाडी बढेको छ।
११	९३	टार क्षेत्रमा नयाँ प्रविधिमा आधारित सिंचाइ प्रणालीको माध्यमबाट थप ६ सय हेक्टरमा सिंचाइ सुविधा उपलब्ध गर्ने।	निर्माणाधीन/क्रमागत सिंचाइ आयोजनाहरू बाट थप सिंचाइ सुविधा उपलब्ध गराउने प्रकृया अगाडी बढेको छ।
१२	९४	जनताको तटबन्ध कार्यक्रम अन्तर्गत तराईका १४ वटा ठूला नदीहरूमा २५ किलोमीटर तटबन्ध निर्माण र ७ किलोमीटर तटबन्धको सबलीकरण गर्ने कार्य सम्पन्न गर्ने।	वैशाख महिनासम्म जनताको तटबन्ध कार्यक्रम तर्फ १४.३४ कि.मी तटबन्ध निर्माण भएको, प्रकोप नियन्त्रण कार्यहरू ८० % र बस्ति, टार बजार संरक्षण कार्यक्रम तर्फ ८१ % कार्य भएको छ।
१३	९४	दार्चुला स्थित महाकाली नदी कटान तथा कर्णाली र बबई नदीको कटान नियन्त्रण र सो बाट भएको क्षतिको पुनःनिर्माण गर्ने।	महाकाली नदी नियन्त्रण, दार्चुलामा RCC retaining wall को निर्माण कार्य शुरु भएको । कर्णाली नदी र बबई नदी नियन्त्रण कार्यहरू गर्न टेण्डर भैसकेको छ।

१४	९५	जोखिमयुक्त जिल्ला सदरमुकाम एवं क्षेत्र वचाउ कार्यक्रम अन्तर्गत भद्रपुर, दुनै, चैनपुर, दिक्तेल र बेनी वचाउका कार्यक्रम सम्मन्न गर्ने ।	जोखिमयुक्त जिल्ला सदरमुकाम बचावट कार्यहरु गर्न अध्ययन कार्यहरु सम्पन्न गरि टेण्डर भैसकेको छ ।

सूचना तथा सञ्चार मन्त्रालय

१. पृष्ठभूमि:

सूचना तथा सञ्चार क्षेत्रको विकास तथा विस्तारका लागि २०२८ साल साउन १ गते सञ्चार मन्त्रालयको स्थापना भएको हो । यस अधिसम्म सूचना तथा सञ्चार क्षेत्रका विषयहरू हेर्ने जिम्मेवारी निर्माण, यातायात तथा सञ्चार मन्त्रालयलाई सूमिएको थियो । प्रशासन सूधार आयोग २०४८ को प्रतिवेदनले सूझाव गरे अनुसार तत्कालीन सञ्चार मन्त्रालयलाई २०४९ सालदेखि सूचना तथा सञ्चार मन्त्रालय नामाकरण गरिएको हो ।

सूचना सञ्चारको क्षेत्रमा विश्वमा भएको द्रुततर प्रगतिले नेपालमा पनि तदनुरूप नयाँ प्रविधि ग्रहण गर्न प्रोत्साहित गरेको छ । सरकारी र निजी क्षेत्रबाट समेत यस क्षेत्रमा भएको उल्लेख्य लगानी र त्यसबाट परेको सकारात्मक प्रभावले मुलुकका विकट क्षेत्रमा समेत सूचना तथा सञ्चारको पहुँच बढेको छ । यस पृष्ठभूमिमा यस क्षेत्रमा भैरहेका विश्वव्यापी विकास प्रयासहरू एवम् उपलब्धी अनुरूप नेपाली जनतालाई सूचना तथा सञ्चारसँग सम्बन्धित सेवाहरू पुऱ्याउँदै मुलुकको सर्वाङ्गीण विकास र लोकतान्त्रिक गणतन्त्रलाई संस्थागत गर्नका लागि आर्थिक विकासका समग्र पक्षहरूमा सूचना तथा सञ्चारको अधिकतम उपयोगको सम्भावना बढाउँदै लैजाने कार्यमा यस मन्त्रालयको अग्रणी भूमिका रहन्छ । यस मन्त्रालयको मुख्य कार्यक्षेत्रहरूमा हुलाक सेवा, दूरसञ्चार सेवा, प्रसारण, प्रेस तथा सूचना, सूचना प्रविधि, सुरक्षण मुद्रण र नेपाली चलचित्रको विकास गर्ने रहेका छन् ।

२. दृष्टिकोण:

सूचना तथा सञ्चार क्षेत्रमा विकास भएका नवीन प्रविधिहरू अवलम्बन गर्दै यस क्षेत्रलाई मुलुकका आर्थिक, सामाजिक, सांस्कृतिक विकासको महत्त्वपूर्ण आधारको रूपमा स्थापित गर्ने ।

३. ध्येय:

सूचना तथा सञ्चार सेवा र प्रविधिलाई समसामयिक, प्रभावकारी, गुणस्तरीय र सर्वसुलभ बनाउने ।

४. रणनीति:

❖ समष्टीगत लक्ष्य:

दूरसञ्चार सेवा थप गुणस्तरीय र विश्वसनीय भई आम जनताको पहुँचमा हुने, सुदृढ र स्वायत्त हुलाक सेवा, सूचना बैंकको क्रियाशिलता, स्वदेशमै सुरक्षण मुद्रणालयको व्यवस्था, आत्मनिर्भरता उन्मुख सार्वजनिक संचार माध्यमहरू, डिजिटाइजेशनमा आधारित रेडियो र टेलिभिजन प्रसारण, अन्तरराष्ट्रिय स्तरको चलचित्र छाँयांकन स्थलको निर्माण र स्वस्थ पत्रकारिताको विकास यस मन्त्रालयको समष्टीगत लक्ष्य रहेको छ ।

❖ कार्यनीतिक लक्ष्यहरू

- नेपाललाई अन्तर्राष्ट्रिय दूरसञ्चार सङ्कले उपलब्ध गराएको अन्तरिक्षमा भू-उपग्रह स्थापना गर्ने स्थान अर्बिटल स्लट (Orbital Slot) प्रयोगको तयारी गरी आफ्नै भू-उपग्रह स्थापना गर्नेतर्फ तयारी गरिनेछ ।
- ब्रोडब्याण्ड तथा अप्टिकल फाइबरको सञ्जाललाई देशव्यापी बनाइनेछ । ब्रोडब्याण्ड तथा अप्टिकल फाइबरको पहुँच कठिन हुने स्थानहरूमा ताररहित प्रविधि मार्फत सेवा पुऱ्याइनेछ ।
- ग्रामीण दूरसञ्चार विकास कोषको प्रयोग गरी सम्पूर्ण जिल्ला सदरमुकामसम्म अप्टिकल फाइबरको विस्तार, सामुदायिक विद्यालयहरूमा ब्रोडब्याण्ड सेवाको पहुँचका साथै अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूका लागि सूचना तथा सञ्चार प्रविधि र सेवामा पहुँच पुऱ्याउन आवश्यक कार्य गरिनेछ ।
- दूरसञ्चार, प्रसारण, अनलाइन मिडिया समेतलाई नियमन गर्ने गरी Convergence Framework को नीतिगत, कानूनी र संस्थागत संरचना तयार गरिनेछ ।
- दूरसञ्चार सेवाको गुणस्तर सम्बन्धमा नयाँ गुणस्तर नियमन लागु गरिनेछ ।
- दूरसञ्चारको नयाँ सेवाको रूपमा पूर्वाधारको सहप्रयोग सम्बन्धी अलग्गै अनुमति प्रदान गर्ने व्यवस्था गरिनेछ ।
- सञ्चार क्षेत्रमा आएका नयाँ प्रविधि र विकासलाई आत्मसात् गर्दै नयाँ सञ्चार नीति बनाइनेछ ।
- नेपाल टेलिभिजनलाई डिजिटलाइज्ड गरी सार्वजनिक प्रसारण संस्थामा परिणत गरिनेछ र क्षेत्रीय प्रसारण केन्द्रहरू थप गर्दै लगिने छ ।
- नेपाल सरकारबाट प्रवाह हुने सूचनाहरू सूचना विभागमार्फत प्रवाह हुने गरी सूचना विभागलाई सूचना बैङ्कको रूपमा विकास गर्न आवश्यक व्यवस्था गरिनेछ ।
- पत्रपत्रिका, रेडियो, टेलिभिजन तथा अनलाइन प्रसारकहरूको वर्गीकरण गरी त्यसका आधारमा सरकारी सहूलियत प्रदान गरिनेछ ।
- राष्ट्रिय समाचार समिति, गोरखापत्र संस्थान, रेडियो नेपाल र नेपाल टेलिभिजनलाई प्रतिस्पर्धी, व्यावसायिक बनाउँदै आत्मनिर्भर सञ्चारमाध्यमको रूपमा विकास गर्न नीतिगत व्यवस्था गरिनेछ ।
- राष्ट्रिय समाचार समितिलाई सार्वजनिक निजी साझेदारी अन्तर्गत सञ्चालन गर्ने आधार तयार गरिनेछ ।
- स्वदेशमै सञ्चार उपकरण उद्योग स्थापना गर्न प्रोत्साहन गरिनेछ ।
- सुरक्षण मुद्रणका लागि आधुनिक भवन निर्माणको कार्य प्रारम्भ गरिनेछ । मुद्रण विभागलाई सुरक्षण मुद्रणालयका रूपमा विकास गरिनेछ ।
- मुद्रण विभागको पुनसंरचना गरी यसको कार्यलाई डिजिटलाइज्ड गरिनेछ ।
- खुला स्टुडियोमा आधारित आधुनिक सुविधायुक्त चलचित्र नगरी निर्माण गरिनेछ ।
- सबै जिल्ला हुलाकहरूमा काउण्टर अटोमेशनद्वारा हुलाकको वर्तमान संगठनलाई पुनसंरचना गरिने र त्यहाँका जनशक्तिलाई सूचना प्रविधि मैत्री बनाउन पूर्वाधार तथा आवश्यक तालिमको व्यवस्था गरिनेछ ।

- टेलीसेन्टरलाई एकीकृत सूचना केन्द्रको रूपमा विकास गरिनेछ ।
- हुलाक बचत बैकको दायरालाई विस्तार गरिनेछ ।
- सूचनाको हक कार्यान्वयन गर्नका लागि राष्ट्रिय सूचना आयोगलाई प्रभावकारी र सक्षम बनाइनेछ ।
- प्रेस काउन्सिल नेपालको सुदृढीकरण गरिनेछ ।
- अनलाईन सेवालाई व्यवस्थित गर्न छुट्टै ऐनको व्यवस्था गर्नुका अतिरिक्त प्रसारण तथा अनलाईन सेवाको अनुगमन गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ ।

५. रणनीतिक उद्देश्यहरू:

- आफ्नै भू-उपग्रह स्थापना र ब्रोडव्याण्ड, अप्टिकल फाइबरजस्ता दूरसञ्चार क्षेत्रमा आएका नवीनतम प्रविधिहरूको सञ्जाललाई देशव्यापी बनाई सूचना तथा सञ्चार क्षेत्रलाई समयानुकूल, प्रभावकारी र गुणस्तरिय बनाउने ।
- दूरसञ्चार क्षेत्रमा पूर्वाधारको सहप्रयोग (infrastructure sharing) को वातावरण तयार गर्ने ।
- सञ्चारका माध्यमहरूलाई जिम्मेवार, व्यावसायिक, आधुनिक र स्वायत्त बनाउने ।
- सुरक्षण मुद्रणसम्बन्धी सबै पूर्वाधार तयार गरी मुद्रण विभागलाई सुरक्षण मुद्रण मुद्रणालयका रूपमा विकास गर्ने ।
- खुला स्टुडियोको अवधारणा अनुरूप अन्तर्राष्ट्रियस्तरको चलचित्र छायाँकन स्थल निर्माण गरी सामाजिक तथा सांस्कृतिक मूल्य, मान्यता प्रवर्द्धन हुने खालका मौलिक एवं आधुनिक चलचित्र निर्माण गर्न जोड दिने ।
- हुलाकबाट आधुनिक, व्यावसायिक सेवाहरू प्रदान गर्दै हुलाक सेवालाई थप विश्वसनीय, व्यावसायिक तथा प्रतिस्पर्धी बनाउने ।
- सूचनाको हकको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि उचित वातावरण सृजना गर्ने ।
- आमसञ्चार माध्यमलाई मर्यादित, जिम्मेवार र उत्तरदायी बनाउने ।

६. कार्यक्षेत्र:

नेपाल सरकार (कार्य विभाजन) नियमावली, २०६९ (दोस्रो संशोधन २०६९) बमोजिम सूचना तथा सञ्चार मन्त्रालयबाट सम्पादन हुने भनी तोकिएका कार्यक्षेत्रहरू:

- सूचना तथा सञ्चार सम्बन्धी नीति, योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कन;
- प्रेस तथा सूचना र सुरक्षण मुद्रण;
- हुलाक सेवाको सञ्चालन, विकास र प्रवर्द्धन;
- कुरियर सेवाको सुपरिवेक्षण, नियमन तथा नियन्त्रण;
- पत्रपत्रिकाको विकास तथा प्रकाशन;
- सूचना, प्रचार तथा प्रसार;

- रेडियो तथा टेलिभिजन प्रसारण, डाउनलिङ्क तथा केवल सञ्चालन;
- सूचना सञ्चार सञ्जालमार्फत् एकीकृत सेवा;
- चलचित्र विकास;
- दूरसञ्चार;
- सूचना र सञ्चार प्रविधिको विकास तथा विस्तार;
- सूचना र सञ्चार प्रविधिसम्बन्धी राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय संस्थासँगको सम्पर्क;
- फ्रिक्वेन्सी वितरण, व्यवस्थापन तथा अनुगमन;
- नेपाल दूरसञ्चार प्राधिकरण, नेपाल टेलिकम, गोरखापत्र संस्थान, चलचित्र विकास बोर्ड, रेडियो प्रसार सेवा विकास समिति, राष्ट्रिय समाचार समिति तथा नेपाल टेलिभिजन;
- सञ्चार विषयक अन्तरराष्ट्रिय सङ्घ-संस्थासँगको सम्पर्क;
- प्रेस काउन्सिल;
- राष्ट्रिय सूचना आयोग;
- विज्ञापन सम्बन्धी विषय;
- नेपाल इन्जिनियरिङ सेवाको इलेक्ट्रोनिक एण्ड टेलिकम्युनिकेसन इन्जिनियरिङ समूह सञ्चालन ।

७. कानूनी व्यवस्था:

सूचना तथा सञ्चार मन्त्रालयलाई निर्दिष्ट गरिएका कार्यहरू सम्पादनका लागि व्यवस्था गरिएका कानूनहरू:

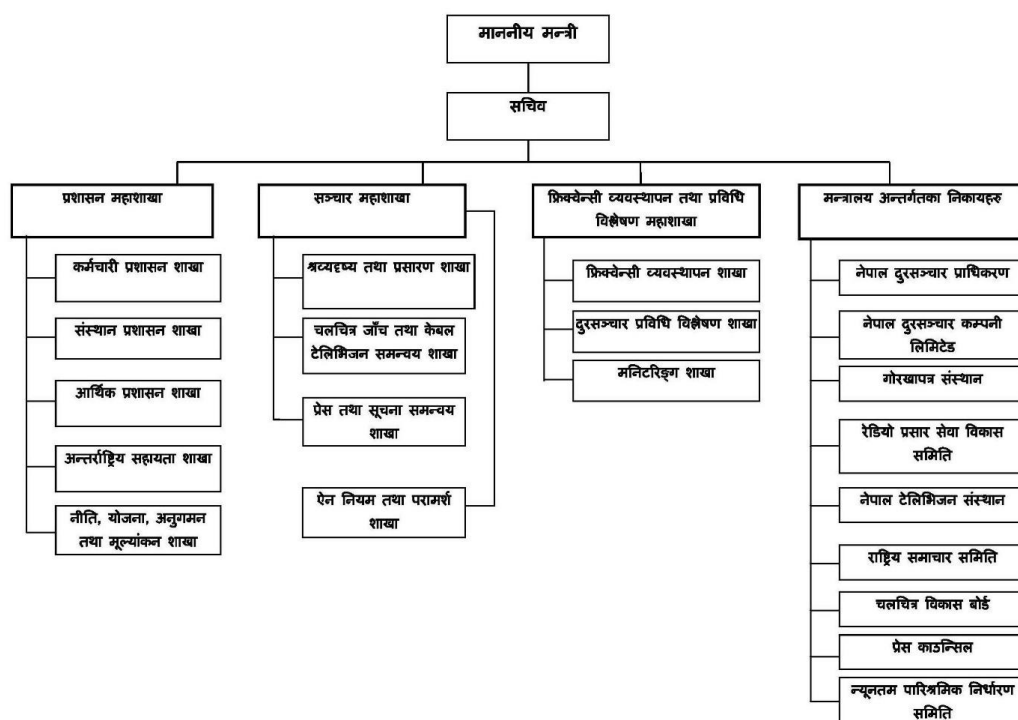
❖ ऐन तथा गठन आदेश

- रेडियो ऐन, २०१४
- आन्तरिक हुलाक वस्तु (बीमा गर्ने) ऐन, २०१९
- हुलाक ऐन, २०१९
- राष्ट्रिय समाचार समिति ऐन, २०१९
- गोरखापत्र संस्थान ऐन, २०१९
- चलचित्र (निर्माण प्रदर्शन तथा वितरण) ऐन, २०२६
- सञ्चार संस्थान ऐन, २०२८
- छापाखाना र प्रकाशन सम्बन्धी ऐन, २०४८
- प्रेश काउन्सिल ऐन, २०४८
- राष्ट्रिय प्रसारण ऐन, २०४९
- श्रमजिवी पत्रकार सम्बन्धी ऐन, २०५१
- दूरसञ्चार ऐन, २०५३
- रेडियो प्रसार सेवा विकास समिति गठन आदेश २०५१
- सूचनाको हक सम्बन्धी ऐन, २०६४

❖ नियमावली तथा गठन आदेश

- आन्तरिक हुलाक वस्तु (बीमा नियमावली), २०१९
- हुलाक नियमावली, २०२०
- धनादेश नियमावली, २०३१
- हुलाक बचत बैंक नियमावली, २०३३
- अतिरिक्त हुलाक नियमावली, २०३४
- बैरङ्ग हुलाक नियमावली, २०३४
- गोरखापत्र कर्पोरेसन नियमहरू, २०२१
- राष्ट्रिय समाचार समिति नियमावली, २०४१
- छापाखाना र प्रकाशन सम्बन्धी नियमावली, २०४९
- प्रेश काउन्सिल (कार्य व्यवस्था) नियमावली, २०४९
- श्रमजिवी पत्रकार सम्बन्धी नियमावली, २०५३
- मुद्रण सम्बन्धी नियमहरू, २०५५
- चलचित्र (निर्माण प्रदर्शन तथा वितरण) नियमावली, २०५७
- रेडियो सञ्चार (लाइसेन्स) नियमावली, २०४९
- राष्ट्रिय प्रसारण नियमावली, २०५२
- दूरसञ्चार नियमावली, २०५४
- सूचनाको हक सम्बन्धी नियमावली, २०६५

८. मन्त्रालयको संगठन संरचना:

❖ मन्त्रालयसम्बद्ध निकायगत विवरण:

हुलाक सेवा विभाग:

वि.सं. १९३५ मा नेपाल हुलाक घरको रूपमा स्थापना भई सुरु भएको हुलाक सेवाले वि.सं. १९९३ मा विश्व हुलाक संघको सदस्यता प्राप्त गर्‍यो भने हुलाक सेवा विभागको स्थापना वि.सं. २०२८ सालमा भएको हो । जस अन्तर्गत हाल ४ क्षेत्रीय हुलाक निर्देशनालय, ५ केन्द्रीय कार्यालय, ७० जिल्ला हुलाक कार्यालय, ८४२ इलाका हुलाक कार्यालय, र ३०७४ अतिरिक्त हुलाक सञ्चालित छन् । हुलाक सेवा अन्तर्गत चिठीपत्र, पुलिन्दा, बीमा, धनादेश, जस्ता परम्परागत सेवाहरूका अतिरिक्त हुलाक बचत बैंक, इ.एम.एस, मनी ट्रान्सफर, जस्ता आधुनिक सेवाहरू पनि जनतालाई प्रदान गरिँदै आएको छ ।

सूचना विभाग:

यस विभागको स्थापना वि.सं. २००५ सालमा प्रचार विभाग को नामबाट भएको थियो । पछि प्रसार तथा प्रसार विभाग, प्रेस सूचना विभाग हुँदै हाल सूचना विभागको रूपमा यस विभाग कार्यरत छ । यस विभाग अन्तर्गत देशका पाँचवटा क्षेत्रीय विकास निर्देशनालयमा सञ्चार केन्द्रहरू स्थापना भएको छ । यस विभागले छापा सञ्चार माध्यमलाई लोक कल्याणकारी सूचना व्यवस्थापन गर्ने, पत्रकार अभिलेख तथा पत्रिकाहरूको दर्ता तथा अभिलेख राख्ने, सरकारी फोटोग्राफरको रूपमा कार्य गर्ने, क्यालेण्डर, डायरी, नेपाल पत्रिका प्रकाशन गर्ने कार्यका अतिरिक्त साप्ताहिक रूपमा नेपाल सरकारको प्रवक्ता र पत्रकार बीच (Meet the Press) कार्यक्रम समेतको सञ्चालन गरिरहेको छ ।

मुद्रण विभाग

नेपालमा सरकारी छापाखानाको रूपमा गोरखापत्र छापाखानाको वि.सं. १९५८ सालमा तत्कालीन प्रधानमन्त्री श्री देव शमशेरको पालामा स्थापना गरिएको थियो । यसैबाट गोरखापत्र प्रकाशन सम्बन्धी काम हुँदै आएकोमा वि.सं. २०२० सालमा गोरखापत्र सम्बन्धी छुट्टै संस्थान खडा भएपछि तत्कालिन गोरखापत्र छापाखानालाई श्री ५ को सरकारको छापाखाना नामकरण गरियो । यस छापाखानालाई वि.सं. २०४५।४।५ को निर्णयले प्रकाशनको कार्यसमेत गर्ने गरी मुद्रण तथा प्रकाशन विभाग नामकरण गरियो र पुनः मिति २०४९।५।२९ मा प्रकाशनको काम यसबाट अलग गरी मुद्रण विभाग नामकरण गरियो । यस विभागले नेपाल सरकारको राजपत्र, बजेट वक्तव्य जस्ता महत्वपूर्ण सामग्रीहरू सुरक्षित एवं गोपनीयताका साथ मुद्रण गरी प्रकाशन गर्दै आएको छ ।

प्रेस काउन्सिल नेपाल

पत्रकारिताको पेशागत उच्चतम आचरण कायम राखी स्वस्थ र उत्तरदायी पत्रकारिताको विकास तथा प्रवर्द्धन गर्न प्रेस काउन्सिल ऐन, २०४८ बमोजिम यसको स्थापना भएको हो । यसले पत्रकारिता सम्बन्धी आचार संहिता बनाउने, प्रेस र नेपाल सरकारबीच सौहार्दपूर्ण सम्बन्ध कायम गर्ने र स्वस्थ पत्रकारिताको विकासको लागि उपयुक्त वातावरण सिर्जना गर्न विभिन्न कार्यहरू गर्दछ ।

रेडियो प्रसार सेवा विकास समिति (रेडियो नेपाल)

प्रसारणका माध्यमबाट नेपाली नागरिकलाई सार्वजनिक महत्वको कुनै पनि विषयको सूचना यथासम्भव

छिटो दिने र शिक्षामुलक एवं मनोरञ्जनपूर्ण कार्यक्रमहरु जनतामाझ पुर्‍याई नेपाली जनतालाई सामाजिक, राजनीतिक एवं आर्थिक लाभ प्राप्त हुने कार्यमा योगदान पुर्याउने उद्देश्यले रेडियो नेपालको स्थापना भएको हो । रेडियो नेपालले MW, SW, र FM तीनवटै माध्यमद्वारा कार्यक्रम प्रसारण गर्दछ । यसले नेपाली भाषालगायत अन्य विभिन्न भाषाहरुमा समेत कार्यक्रम प्रस्तुत गर्दै आएको छ ।

राष्ट्रिय समाचार समिति

सत्यतथ्य समाचार एवं सूचनाको खोजी गरी वितरण गर्ने राष्ट्रिय निकायको रूपमा राष्ट्रिय समाचार समिति ऐन, २०१९ बमोजिम राष्ट्रिय समाचार समितिको गठन भएको हो । यसले देशभर छरिएर रहेका आफ्ना रिपोर्टर तथा स्ट्रीट्जरहरु मार्फत समाचार तथा फोटो संकलन गर्दछ । त्यस्तै AP, AFP, Xinhua, Kyoda, PTI, APP जस्ता विभिन्न विदेशी समाचार संस्थाहरूसँग सम्झौता गरी समाचार तथा फोटोको आदान प्रदान गर्दछ ।

चलचित्र विकास बोर्ड

चलचित्र क्षेत्रको विकास र प्रवर्द्धनको लागि सो क्षेत्रसँग सम्बन्धित व्यक्ति वा संस्थाबाट समेत प्रतिनिधित्व भएको चलचित्र विकास बोर्ड गठन गर्नुपर्ने आवश्यकता महशुस भई चलचित्र (निर्माण, प्रदर्शन र वितरण) ऐन, २०२६ अनुसार चलचित्र विकास बोर्डको गठन भएको हो । यस बोर्डले चलचित्रको विकास तथा प्रवर्द्धन गर्नको लागि आवश्यक नीति तर्जुमा गरी मन्त्रालय समक्ष पेश गर्ने आवश्यक अध्ययन तथा अनुसन्धान गर्ने गराउने जस्ता कार्यहरु गर्दछ ।

नेपाल दूरसञ्चार कम्पनी लिमिटेड

राष्ट्रको आर्थिक, सामाजिक र राजनैतिक विकासका लागि दूरसञ्चार सेवाको द्रुत विकासको आवश्यकता महशुस गरी दूरसञ्चार ऐन, २०२० बमोजिम २०३२ साल आषाढ १ गते नेपाल दूरसञ्चार संस्थानको स्थापना भयो जुन पछि २०६१ साल बैशाख १ गतेदेखि नेपाल दूरसञ्चार कम्पनी लिमिटेडमा परिणत भई क्रियाशील रहेको छ । यस कम्पनीले PSTN, GSM, मोबाईल सेवा, CDMA, ADSL, WiMAX इन्टरनेट सेवा लगायतका दूरसञ्चार सेवाहरु प्रदान गरिरहेको छ ।

नेपाल दूरसञ्चार प्राधिकरण

दूरसञ्चार सेवालाई भरपर्दो र सर्वसुलभ बनाउन तथा यस्ता सेवालाई नियमित र व्यवस्थित गर्न दूरसञ्चार ऐन, २०५३ बमोजिम नेपाल दूरसञ्चार प्राधिकरणको गठन भयो । यो अविच्छिन्न उत्तराधिकारवाला स्वशासित र संगठित संस्था हो जसले एक स्वतन्त्र दूरसञ्चार नियामक निकायको रूपमा काम गर्दै आएको छ । यसले दूरसञ्चार सेवा सञ्चालन गर्न अनुमतिपत्र दिने, दूरसञ्चार सेवालाई नियमित र व्यवस्थित गर्ने, दूरसञ्चार सेवा तथा सुविधा सर्वसुलभ र भरपर्दो बनाउने तथा आधारभूत दूरसञ्चार सेवा र सुविधा नेपाल भरका शहरी तथा ग्रामीण क्षेत्रमा पुर्याउन आवश्यक व्यवस्था गर्दछ ।

नेपाल टेलिभिजन

सञ्चार संस्थान ऐन, २०२८ बमोजिम २०४१ सालमा स्थापना भएको नेपाल टेलिभिजन सरकारी स्वामित्वको संस्थानको रूपमा कार्यरत छ । नेपाल टेलिभिजनले राष्ट्रिय प्रसारण, NTV Plus र तेश्रो

च्यानल गरी तीनवटा च्यानलहरूबाट दर्शकहरूसमक्ष समाचारमूलक मनोरञ्जनात्मक, खोजमूलक तथा समसामयिक घटनामा आधारित कार्यक्रमहरू प्रसारण गर्दै आएको छ । नेपाल टेलिभिजन सरकारी सञ्चार माध्यम भएको कारण यसले आफ्नो प्रसारणको पहुँच देशव्यापी बनाउन नयाँनयाँ प्रसारण केन्द्रको स्थापना गर्दै लोकतान्त्रिक मूल्य मान्यता र पद्धतिलाई टेवा दिने खालका विविध भाषाका समावेशी कार्यक्रमहरू समेत समानुपातिक रूपमा प्रसारण गरीरहेको छ ।

गोरखापत्र संस्थान

गोरखापत्र मुलुकको जेठो अग्रणी प्रकाशन संस्था हो । वि.सं. १९५८ साल बैशाख २४ गतेबाट प्रकाशन भएको गोरखापत्र २०२० सालमा गोरखापत्र संस्थान ऐन, २०२० अन्तर्गत संस्थागत भई हालसम्म पनि निरन्तर रूपमा नेपाल र नेपाली जनाताको पहिचानलाई सशक्त रूपमा राष्ट्रिय र अन्तरराष्ट्रिय जगतमा प्रस्तुत गर्दै आइरहेको छ । हाल यस संस्थानले गोरखापत्रको अलावा द राइजिङ्ग नेपाल, मधुपर्क, युवामञ्च, र मुना मासिक प्रकाशन गर्दै आइरहेको छ । साथै, नयाँ नेपाल अन्तर्गत विभिन्न ३० भाषामा लेख रचनाहरू पनि प्रकशित हुँदै आएको छ जसबाट लोप हुन लागेको विभिन्न भाषाहरूको संरक्षण, बोलीचालीमा मात्र सीमित रहेका कतिपय भाषाहरूको लेख्य परम्पराको विकास, प्रयोगमा नआएका लिपिहरूको प्रयोगमा वृद्धि भई नेपाली बाहेक अन्य भाषा बोल्ने समुदायको राज्य प्रति अपनत्व बढाउने अभियानको थालनी भएको छ ।

न्यूनतम पारिश्रमिक निर्धारण समिति

श्रमजिवी पत्रकार सम्बन्धी ऐन, २०५१ को दफा ११ ले गरेको व्यवस्था बमोजिम श्रमजिवी पत्रकारको न्यूनतम पारिश्रमिक निर्धारण लगायतका कार्य गर्नका लागि नेपाल सरकारले २०६६ कार्तिकमा न्यूनतम पारिश्रमिक निर्धारण समितिको स्थापना गरेको हो । यस समितिले सञ्चार प्रतिष्ठानमा कार्यरत श्रमजीवी पत्रकार, कर्मचारी र कामदारको न्यूनतम पारिश्रमिक रकम निर्धारण गर्ने, पारिश्रमिक रकम आवश्यकता अनुसार पुनरावलोकन गर्ने, न्यूनतम पारिश्रमिक र अन्य व्यवस्था लागू भए नभएको अनुगमन गर्ने गर्दछ ।

राष्ट्रिय सूचना आयोग

सूचना तथा सञ्चार मन्त्रालय राष्ट्रिय सूचना आयोगको सम्पर्क मन्त्रालयको रूपमा रहेको छ ।

९. आर्थिक वर्ष २०७०/०७१ मा भएका महत्वपूर्ण कार्यहरू

- राष्ट्रिय चलचित्र नीति नेपाल सरकारबाट पारित भई कार्यान्वयनमा आएको छ ।
- ब्रोड व्याण्ड नीति स्वीकृतिका लागि मन्त्रिपरिषद्मा पेश भएको छ ।
- आम संचार नीतिको मस्यौदा तयार भएको ।
- सार्वजनिक प्रसारण संस्था गठन र सुरक्षण मुद्रण सम्बन्धी कानून तर्जुमाको प्रक्रिय अगाडि बढाइएको छ ।
- १०० वाट सम्मका एफ.एम. रेडियोहरूको नवीकरण सम्बन्धित जिल्लाबाटै गर्न नीतिगत व्यवस्था गरिएको छ ।

- नेपाल टेलिकममा राजनीतिक साझेदार भित्र्याउने सम्बन्धी परामर्शदाता नियुक्तिको प्रक्रिया अगाडि बढेको छ ।
- तारिणीप्रसाद कोइराला स्मृति ग्राम स्थापनाको प्रारम्भिक कार्य भएको छ ।
- धनकुटाको भेडेटारमा ५ कि. वा. को एफ.एम. रेडीयो स्थापना भएको छ ।
- दुरसंचार क्षेत्रमा विकसित ३ जी र ४ जी (WI MAX) लगायतका नवीनतम प्रविधिको संचालन प्रारम्भ भएको छ ।
- तेस्रो च्यानलको प्रसारण कार्तिकवाट शुरु भई नेपाल टेलिभिजनवाट ३ वटा च्यानलवाट प्रसारण भईरहेको छ ।
- कोहलपुर क्षेत्रीय प्रसारणको कार्य प्रगति अन्तिम अवस्थामा पुगेको र इटहरी क्षेत्रीय प्रशासन केन्द्रको लागि भवन निर्माणाधीन अवस्थामा रहेको छ ।
- गोरखापत्र पूर्वाञ्चलवाट क्षेत्रीय प्रकाशनका लागि विराटनगरमा जग्गा खरीद प्रक्रिया अघि बढेको छ ।
- दक्षिण एशियाली राष्ट्रहरूको विविध विषयहरूको संगालो " सार्क पुस्तक" प्रकाशन भएको छ ।
- सासेक सूचना राजमार्ग आयोजना अन्तर्गत ३० वटा सामुदायिक सूचना केन्द्र स्थापना र १७० कि.मी. अप्टिकल फाइबर विछ्याउने कार्य भइरहेको छ ।
- पत्रकारहरूको दुर्घटना बीमा (व्यवस्थापन) निर्देशिका, २०७० स्वीकृत भई कार्यान्वयनमा आएको ।
- दन्तपीडित पत्रकार कल्याणकोष स्थापना भई कार्यान्वयनमा आएको ।

१०. आर्थिक वर्ष २०७०/०७१ मा विनियोजित बजेट एवं खर्चको यथार्थ विवरण

चालु खर्च		रु. हजारमा			
सि.नं.	व.उ.शि.नं.	कार्यक्रम	कायम बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत
१	३५८०११३	सूचना तथा सन्चार मन्त्रालय	१४९,९८७	१२१,२३६	८०.८३
२	३५८०१२३	मुद्रण विभाग	९१,५०५	७२,०८०	७८.७७
३	३५८०१३३	सूचना विभाग	१६२,०१३	१२५,५३२	७७.४८
४	३५८०१४३	संचार केन्द्रहरू	६,५५८	५,९८२	९१.२२
५	३५८०१५३	राष्ट्रिय सूचना आयोग	२२,१५३	१७,९६८	८१.११
६	३५८०१६३	राष्ट्रिय समाचार समिति	७८,०००	७८,०००	१००.००
७	३५८०१७३	प्रेस काउन्सिल	२१,०००	२१,०००	१००.००
८	३५८०१८३	न्यूनतम पारिश्रमिक निर्धारण समिति	३,९८८	२,९७५	७४.६०
९	३५८०१९३	हुलाक सेवा विभाग	१०३,९८४	९५,०४६	९१.४०
१०	३५८०२०३	जिल्ला हुलाक कार्यालयहरू	२,१५६,४२२	२,०४१,९८७	९४.६९
११	३५८०२१३	हुलाक प्रशिक्षण केन्द्र	१३,६५७	१२,८२४	९३.९०

१२	३५८०२२३	केन्द्रीय धनादेश कार्यालय	११,९९१	८,६७१	७२.३१
१३	३५८०२३३	नेपाल फिलाटेलिक ब्यूरो	४,२३९	३,७९८	८९.६०
१४	३५८०२४३	केन्द्रीय टिकट भण्डार	३६,२५८	२७,२०३	७५.०३
१५	३५८०२५३	क्षेत्रीय हुलाक निर्देशनालयहरु	२०८,६४८	१७३,९०२	८३.३५
१६	३५८०२६३	गोश्वारा हुलाक	१४९,६३८	१२०,७८९	८०.७२
१७	३५८१०२३	रेडियो प्रसार सेवा विकास समिति	१५२,८८७	१५२,८८७	१००.००
१८	३५८१०३३	सासेक सूचना राजमार्ग आयोजना	१३,०८५	१०,५१५	८०.३६
१९	३५८१०४३	रिचिङ्ग द अन्निचर्ड एस.डि.एफ. आइसिटि प्रोजेक्ट	३०,५२०	३,७४८	१२.२८
		जम्मा	३,४१६,५३३	३,०९६,१४३	९०.६२

पूँजिगत खर्च

रु. हजारमा

१	३५८०११४	सूचना तथा सन्चार मन्त्रालय	१५,३००	३,५३७	२३.१२
२	३५८०१२४	मुद्रण विभाग	४७,७००	३,१४०	६.५८
३	३५८०१३४	सूचना विभाग	६,७२५	१,७६२	२६.२०
४	३५८०१४४	संचार केन्द्रहरु	२,३५०	२,१४४	९१.२३
५	३५८०१५४	राष्ट्रिय सूचना आयोग	७४०	७३२	९८.९२
६	३५८०१८४	न्यूनतम पारिश्रमिक निर्धारण समिति	७५	७५	१००.००
७	३५८०१९४	हुलाक सेवा विभाग	३९,०००	१२,८७९	३३.०२
८	३५८०२०४	जिल्ला हुलाक कार्यालयहरु	१४८,०००	१२५,७८१	८४.९९
९	३५८०२१४	हुलाक प्रशिक्षण केन्द्र	१,९००	१,३२९	६९.९५
१०	३५८०२२४	केन्द्रीय धनादेश कार्यालय	१,२००	१,१९९	९९.९२
११	३५८०२३४	नेपाल फिलाटेलिक ब्यूरो	२२	२२	१००.००
१२	३५८०२४४	केन्द्रीय टिकट भण्डार	१९८	१९८	१००.००
१३	३५८०२५४	क्षेत्रीय हुलाक निर्देशनालयहरु	३९,६००	१७,७०५	४४.७१
१४	३५८०२६४	गोश्वारा हुलाक	८,४००	८,३९५	९९.९४
१५	३५८१०३४	सासेक सूचना राजमार्ग आयोजना	२००,६३०	१११,६९९	५५.६७
१६	३५८१०४४	रिचिङ्ग द अन्निचर्ड एस.डि.एफ. आइसिटि प्रोजेक्ट	१०७,९१८	४,१२५	३.८२
		जम्मा	६१९,७५८	२९४,७२२	४७.५५

११. आ.व. २०७१/०७२ मा विनियोजित बजेट तथा २०७२ जेष्ठ मसान्तसम्मको अनुमानित खर्च:

चालु खर्च			रु. हजारमा		
सि.नं.	व.उ.शि.नं.	मन्त्रालय/निकाय	खुद बजेट	खर्च	प्रतिशत
१	३५८०११३	सूचना तथा सन्चार मन्त्रालय	१६९,६४१	१०५,२३९	६२.०४
२	३५८०१२३	मुद्रण विभाग	८७,०२२	५५,९७४	६४.३२
३	३५८०१३३	सूचना विभाग	१५२,८६१	१२६,५८७	८२.८१
४	३५८०१४३	संचार केन्द्रहरु	८,२६८	६,५६१	७९.३५
५	३५८०१५३	राष्ट्रिय सूचना आयोग	२२,१२१	१४,६९४	६६.४३
६	३५८०१६३	राष्ट्रिय समाचार समिति	८०,५००	८०,५००	१००.००
७	३५८०१७३	प्रेस काउन्सिल	२४,२६०	२४,२६०	१००.००
८	३५८०१८३	न्यूनतम पारिश्रमिक निर्धारण समिति	४,२७३	२,१९२	५१.३०
९	३५८०१९३	हुलाक सेवा विभाग	१०४,९४४	७३,००९	६९.५७
१०	३५८०२०३	जिल्ला हुलाक कार्यालयहरु	२,१४८,७८५	१,९५२,८३४	९०.८८
११	३५८०२१३	हुलाक प्रशिक्षण केन्द्र	१५,७१८	११,४२६	७२.६९
१२	३५८०२२३	केन्द्रीय धनादेश कार्यालय	११,२२८	५,५६२	४९.५४
१३	३५८०२३३	नेपाल फिलाटेलिक ब्यूरो	३,९५९	३,१९३	८०.६५
१४	३५८०२४३	केन्द्रीय टिकट भण्डार	३८,४२६	२६,२२१	६८.२४
१५	३५८०२५३	क्षेत्रीय हुलाक निर्देशनालयहरु	१८०,४६७	१६४,५७५	९१.१९
१६	३५८०२६३	गोश्वारा हुलाक	१५१,४६३	११२,५२३	७४.२९
१७	३५८१०२३	रेडियो प्रसार सेवा विकास समिति	१९४,७००	१९४,७००	१००.००
१८	३५८१०३३	सासेक सूचना राजमार्ग आयोजना	४०,०००	१६,९४७	४२.३७
१९	३५८१०४३	रिचिङ्ग द अन्निचर्ड एस.डि.एफ. आइसिटि प्रोजेक्ट	३०,२६८	६,९९७	२३.१२
		जम्मा	३,४६८,९०४	२,९८३,९९४	८६.०२

पूँजिगत खर्च			रु. हजारमा		
१	३५८०११४	सूचना तथा सन्चार मन्त्रालय	१०,०२५	४,७३९	४७.२७
२	३५८०१२४	मुद्रण विभाग	४५,७००	१,४६३	३.२०
३	३५८०१३४	सूचना विभाग	३,७३०	१,४९९	४०.१९
४	३५८०१४४	संचार केन्द्रहरु	१,२१५	१,२०८	९९.४२
५	३५८०१५४	राष्ट्रिय सूचना आयोग	१,१७९	१,११०	९४.१५
६	३५८०१९४	हुलाक सेवा विभाग	२१,०००	४३७	२.०८
७	३५८०२०४	जिल्ला हुलाक कार्यालयहरु	१४२,७८०	७८,७६९	५५.१७

८	३५८०२१४	हुलाक प्रशिक्षण केन्द्र	२,०००	२८७	१४.३५
९	३५८०२२४	केन्द्रीय धनादेश कार्यालय	५,८८३	२,८६१	४८.६३
१०	३५८०२३४	नेपाल फिलाटेलिक ब्यूरो	१,२४०	१,१९७	९६.५३
११	३५८०२४४	केन्द्रीय टिकट भण्डार	१५०	१५०	१००.००
१२	३५८०२५४	क्षेत्रीय हुलाक निर्देशनालयहरु	१६,०००	७,४२६	४६.४१
१३	३५८०२६४	गोश्वारा हुलाक	४,२७४	१,७३३	४०.५५
१४	३५८१०१४	दूरसंचार क्षेत्र सुधार आयोजना	०	०	घम्क्षर०३
१५	३५८१०३४	सासेक सूचना राजमार्ग आयोजना	२७६,२००	५१,१५८	१८.५२
१६	३५८१०४४	रिचिङ्ग द अन्निचड एस्.डि.एफ. आइसिटि प्रोजेक्ट	१३५,५००	८०,१९०	५९.१८
		जम्मा	६६६,८७६	२३४,२२७	३५.१२

१२. आ.व. २०७१/०७२ को बजेट बक्तव्यमा उल्लेखित नीति तथा कार्यक्रमको पहिलो दश महिनाको प्रगति विवरण:

सि.नं.	ब. ब. को बुदा नं.	क्रियाकलाप नीति तथा कार्यक्रम	२०७२ बैशाखसम्मको प्रगति विवरण
१	१७९	जनताको सुसूचित हुन पाउने हकलाई अझ बढी प्रभावकारी बनाउन सरकारी सञ्चार माध्यम सार्वजनिक सेवा प्रसारकका रूपमा सञ्चालन गर्न आवश्यक कानूनी र संस्थागत संरचना तयार गर्ने।	कार्यटोली र स्टेरिङ्ग कमिटी गठन भई कार्य आरम्भ भएको छ।
२	१८०	पत्रकारिताको व्यावसायिक विकासका लागि सञ्चार प्रशिक्षण प्रतिष्ठान स्थापना, पत्रकार दुर्घटना बीमाका लागि अक्षय कोष र द्वन्दपिडित कल्याणकोष स्थापना गर्ने।	जग्गा र स्थान पहिचान गर्न सम्बन्धित पक्षहरूसँग बसी छलफल कार्य प्रारम्भ गरिएको छ। कार्यविधि निर्माण कार्यको प्रारम्भ गरिएको छ। द्वन्दपिडित कल्याण कोषको कार्यविधि निर्माण गर्ने कार्यको प्रारम्भ गरिएको छ।

३	१८१	सार्वजनिक-निजी साझेदारी अवधारणाका आधारमा मध्य पहाडी लोकमार्गमा अप्टिकल फाइबर विच्छ्याउने कार्य शुरु गर्ने।	ग्रामीण दूरसञ्चार विकास कोष समेत परिचालन गरी प्रतिस्पर्धात्मक विधि मार्फत उपयुक्त सेवा प्रदायक/हरु छनौट गर्न बोलपत्र तयार पार्ने कार्य अघि बढाइएको छ। बोलपत्रलाई अन्तिम रूप दिई सेवा प्रदायक छनौट गरी पहिचान गरिएको Route मा अप्टिकल फाइबर नेटवर्क जडान गरी ब्रोडबैंड नेटवर्कको सञ्जाल निर्माण हुनेछ।
४	१८१	बनेपा-वर्दिवास सडक खण्डमा अप्टिकल फाइबर विस्तार गर्ने र भवन सहितका ३० वटा सामुदायिक सूचना केन्द्र निर्माण कार्य सम्पन्न गरी इ-सेवाको पहुँच पुऱ्याउने।	निर्माण कार्य भईरहेको छ।
५	१८२	नेपाली चलचित्र क्षेत्रको समग्र विकासका लागि राष्ट्रिय चलचित्र नीति तर्जुमा गर्ने।	राष्ट्रिय चलचित्र नीतिको मस्यौदा तयार गरी स्वीकृतिको चरणमा रहेको छ।
६	१८४	दूरसञ्चार क्षेत्रमा विकसित थ्री जी र फोर जी लगायतका नवीनतम प्रविधि सम्बन्धी सेवाहरु विकास र विस्तार गर्दै समग्र दूरसञ्चार सेवालाई गुणस्तरीय बनाउने।	सो सम्बन्धी कार्य भईरहेको छ।
७	१८४	नेपाल दूरसञ्चार कम्पनी लिमिटेडलाई थप प्रतिस्पर्धी बनाउन रणनीतिक साझेदार भित्र्याउन पहल गर्ने।	मुल्यांकन कमिटिको सिफारिस बमोजिम M/S Analysys Mason लाई Consultant नियुक्त गर्न LOI (Letter of Intent) जारी भएको छ।

८	१८५	रेडियो नेपालको सेवालाई मुलुकका सबै जिल्लाहरूमा पुग्ने गरी विस्तार गर्ने।	नेपाल टेलिकम कम्पनीबाट २ जना विशेषज्ञ प्राप्त भएको छ। जग्गा प्राप्तिको प्रक्रियामा रहेको छ। आवश्यक पाटर्सपूर्जाहरू केही मात्रामा खरीद भएका र केहीको स्पेशिफिकेसन तयार भइ टेण्डर आव्हानको प्रक्रियामा रहेको छ। STL Link को कार्य पूरा भइ प्रसारण गुणस्तरमा सुधार भएको छ। प्रसारण सेवा विस्तार गर्न धनकुटाको भेडेटारको लागि 6 Bay Antenna जडान हुने क्रममा रहेको छ। क्षेत्रीय कार्यक्रम पोखरा र दिपायल क्षेत्रीय क्षेत्रीय प्रसारण केन्द्रबाट live Streaming शुरु भइरहेको छ।
९	१८५	रेडियो नेपालका संस्थापक तारिणी प्रसाद कोइरालाको स्मृतिमा विराटनगरमा स्मृति ग्राम बनाउने।	सार्वजनिक जग्गा फेला परी भोगचलनको लागि आवश्यक कार्य भइरहेको छ।

स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय

१.पृष्ठभूमि:

नेपालमा स्वास्थ्य उपचारको क्षेत्रमा परम्परागत रूपमा औषधिमूलो गर्ने धामी झाँकी एवं वैद्यहरूले आफ्नो ठाउँबाट प्रमुख भूमिका निभाइरहेका छन् । मल्लकालमा विदेशी मिशनहरूको प्रवेशसँगै आधुनिक औषधि पद्धति नेपाल भित्रिएको हो । आधुनिक औषधि प्रयोगको शुरुवात गर्ने पहिलो अस्पतालको रूपमा वीर अस्पतालको स्थापना भयो । वि.स.१९९० मा स्वास्थ्य सेवा विभागको स्थापना भै स्वास्थ्य सेवाका विभिन्न निकाय तथा कार्यक्रमको नीतिगत तथा कार्यक्रमगत रूपमा स्वास्थ्य क्षेत्रको विकास र परिचालन गर्दै आएकोमा यस सेवाको क्षेत्र विस्तार र विभिन्न चुनौतिहरूको समाधान र स्वास्थ्य क्षेत्रका नयाँ विषयहरूको प्रवेशलाई एकिकृत गरी संचालनका लागि वि.सं. २०११ सालमा स्वास्थ्य मन्त्रालयको स्थापना भयो । सरकारी क्षेत्रबाट सञ्चालित आयुर्वेदिक औषधालयहरू, आयुर्वेद पाठशाला र आयुर्वेदिक औषधि उत्पादन जस्ता कार्यको प्रवर्द्धन, सञ्चालन र व्यवस्थापनको जिम्मेवारी लियो । वि.सं. २००७ को उत्तरार्धमा वैदेशिक सहयोगमा विभिन्न स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्न अलग अलग कार्यक्रम तथा आयोजनाहरू सञ्चालन गरिए । जस्तै औलो उन्मूलन कार्यक्रम २०१५, विफर उन्मूलन कार्यक्रम २०२४, परिवार नियोजन तथा मातृशिशु कल्याण कार्यक्रम २०२५, क्षयरोग, कुष्ठरोग नियन्त्रण आयोजना २०२० । राष्ट्रव्यापी रूपमा एकीकृत सामुदायिक स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्न वि.सं. २०३५ मा एकीकृत सामुदायिक स्वास्थ्य सेवा विकास परियोजनाको सुरुवात भयो ।

सरकारको विकेन्द्रीकरणको नीति अनुरूप स्वास्थ्य मन्त्रालयले वि.सं. २०४४ सालमा साङ्गठनिक संरचनामा धेरै परिवर्तन गर्‍यो । पाँचै विकास क्षेत्रमा स्वास्थ्य सेवा निर्देशनालयहरूको स्थापना भयो र स्वास्थ्य सेवा विभागलाई हटाइयो । वि.सं. २०५० मा यस मन्त्रालयको साङ्गठनिक संरचनामा पुनः परिवर्तन गरी स्वास्थ्य सेवा विभागलाई कायम गरियो । यस विभागलाई आफ्नो महाशाखा, केन्द्र, क्षेत्रीय निर्देशनालय र जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालयहरू मार्फत प्रतिकारात्मक, प्रवर्द्धनात्मक, उपचारात्मक र पुनर्स्थापनात्मक स्वास्थ्य कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयन, अनुगमन र सुपरीवेक्षण गर्न उत्तरदायित्व सुम्पियो । महाशाखा र केन्द्रहरूलाई क्षेत्रीय निर्देशनालय र जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालयहरूको परामर्शका आधारमा विशेष कार्यक्रमहरूको लक्ष्य निर्धारण गर्ने कार्ययोजना र कार्यक्रमहरू तयार गरिए ।

नेपालमा चलनचल्तीमा रहेका परम्परागत स्वास्थ्य पद्धतिहरू जस्तै आयुर्वेद, होमियोप्याथी, यूनानी र प्राकृतिक चिकित्साको विकास एवं प्रवर्द्धनका लागि स्वास्थ्य मन्त्रालय अन्तर्गत आयुर्वेद विभागको स्थापना गरियो । उपचारात्मक स्वास्थ्य सेवा केन्द्रीय अस्पताल, क्षेत्रीय अस्पताल, अञ्चल एवं जिल्ला अस्पताल र प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र मार्फत प्रदान गर्ने गरिएको छ । आयुर्वेदीय क्षेत्रमा आयुर्वेद चिकित्सालय, औषधालय र आयुर्वेद स्वास्थ्य केन्द्रहरू मार्फत पनि स्वास्थ्य सेवा प्रदान गरिनुका साथै होमियोप्याथी र यूनानी पद्धतिबाट पनि स्वास्थ्य सेवा प्रदान गरिएका छन् ।

यसैगरी नेपाल सरकार (मन्त्रिपरिषद्) को मिति २०६२।४।१२ को निर्णयानुसार स्वास्थ्य मन्त्रालयमा जनसङ्ख्या मन्त्रालय गाभी हाल स्वास्थ्य तथा जनसङ्ख्या मन्त्रालयको रूपमा रही कार्य गरिरहेको छ ।

२. भावी सौँच:

सबै नेपाली नागरिकहरू शारीरिक, मानसिक, सामाजिक र भावनात्मक रूपमा स्वस्थ रही उत्पादनशील र गुणस्तरीय जीवन यापन गर्न सक्षम हुने ।

३.ध्येय:

उपलब्ध साधनस्रोतको अधिकतम प्रयोग गरी स्वास्थ्य सेवा प्रदायक, सेवाग्राही र सरोकारवालाहरू बीच रणनीतिक सहकार्य गरी नागरिकहरूको स्वस्थ रहन पाउने मौलिक अधिकारको सुनिश्चित गर्ने ।

४.लक्ष्य:

आधारभूत मानव अधिकारको रूपमा सबै नागरिकहरूलाई स्वास्थ्यको अधिकार सुनिश्चित गर्न गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा सबैको पहुँच बृद्धि गरी न्यायसंगत एवं जवाफदेही स्वास्थ्य सेवा प्रणालीको माध्यमबाट स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउने ।

५.उद्देश्यहरू:

- नागरिकको मौलिक अधिकारको रूपमा रहेको आधारभूत स्वास्थ्य सेवा निःशुल्क उपलब्ध गराउने,
- प्रत्येक नागरिकले सहज रूपले गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा प्राप्त गर्न सक्ने गरी आवश्यक औषधी, उपकरण, प्रविधि र दक्ष स्वास्थ्यकर्मीहरू सहितको प्रभावकारी एवं जवाफदेहीपूर्ण स्वास्थ्य सेवा प्रणालीको स्थापना गर्ने,
- स्वास्थ्य सेवा प्रवाहमा जनसहभागिता प्रवर्द्धन गर्ने । यस क्षेत्रमा निजी तथा सहकारी क्षेत्रको संलग्नता वृद्धि र व्यवस्थित गर्दै अपनत्व प्रवर्द्धन गर्ने ।

६.नीतिहरू:

- मौलिक हकका रूपमा रहेको गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा सबै नागरिकहरूको सहज पहुँचमा पुग्ने गरी (Universal Health Coverage) प्रभावकारी रूपमा उपलब्ध गराउने एवं आधारभूत स्वास्थ्य सेवा निःशुल्क रूपमा उपलब्ध गराउने ।
- स्वास्थ्य सेवाहरू सर्वसुलभ एवं प्रभावकारी रूपमा प्रवाह गर्न आवश्यक दक्ष जनशक्तिको योजना उत्पादन, प्राप्ति, विकास तथा उपयोग गर्ने ।
- देशमा उपलब्ध जडीबुटीको व्यवस्थापन र उपयोग गर्दै आयुर्वेद चिकित्सा प्रणालीको विकास तथा प्रचलित अन्य पूरक चिकित्सा प्रणालीहरूको संरक्षण एवं व्यवस्थित विकास गर्ने ।
- गुणस्तरीय औषधी र स्वास्थ्य सामग्रीको सहज तथा प्रभावकारी आपूर्ति एवं उपयोगलाई सुनिश्चित गर्दै आन्तरिक उत्पादनलाई बढावा दिदै आत्मनिर्भरता तर्फ उन्मुख हुने ।

- स्वास्थ्य अनुसन्धानको गुणस्तरलाई अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड अनुरूप बनाउँदै अनुसन्धानबाट प्राप्त प्रमाणमूलक व्यवहार वा अभ्यासलाई नीति निर्माण, योजना तर्जुमा, औषधि एवं उपचार पद्धतिमा उपयोग गर्ने ।
- स्वास्थ्यसम्बन्धी सन्देश एवं सूचना सुलभ रूपमा प्राप्त गर्ने सूचनाको हक सम्बन्धी अधिकारलाई कार्यरूपमा परिणत गर्न शिक्षा, सूचना र सञ्चार कार्यक्रमलाई उच्च प्राथमिकता दिई जनस्वास्थ्य प्रवर्द्धन गर्ने ।
- गुणस्तरीय एवं स्वास्थ्यवर्द्धक खाद्य पदार्थको प्रवर्द्धन, प्रयोगमार्फत कुपोषणलाई न्यूनीकरण गर्ने ।
- सक्षम एवं जवाफदेही समन्वय, अनुगमन तथा नियमन संयन्त्र एवं प्रकृयाद्वारा गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा प्रवाह सुनिश्चित गर्ने ।
- स्वास्थ्य सेवासँग सम्बन्धित व्यावसायिक परिषद्हरूलाई सक्षम, व्यावसायिक एवं जवाफदेही बनाई पेसागत स्तरीयता एवं सेवाको गुणस्तर सुनिश्चित गर्ने ।
- स्वास्थ्यसँग सम्बन्धित बहुपक्षीय सरोकारवाला निकायहरूको सहकार्यलाई थप सुदृढ गर्दै राज्यको प्रत्येक नीतिमा स्वास्थ्यलाई मुलप्रवाहिकरण गर्दै जाने ।
- स्वास्थ्य संरक्षण तथा प्रवर्द्धनका लागि वातावरण प्रदूषणको प्रभावकारी नियन्त्रण गर्दै स्वच्छ वातावरणमा बाँच्न पाउने नागरिक अधिकारलाई सुनिश्चित गर्ने ।
- गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा प्रवाह गर्न आवश्यक नीतिगत, संस्थागत र व्यवस्थापकीय माध्यमद्वारा स्वास्थ्य क्षेत्रमा सुशासन कायम गर्ने ।
- स्वास्थ्य क्षेत्रको व्यवस्थित तथा गुणस्तरीय विकासका लागि सार्वजनिक तथा निजी क्षेत्रको सहकार्यलाई प्रवर्द्धन गर्ने ।
- गुणस्तरीय एवं सर्वसुलभ स्वास्थ्य सेवाको सुनिश्चितता गर्न र उपचार खर्चमा नागरिकलाई वित्तीय सुरक्षा प्रदान गर्न राज्यबाट स्वास्थ्य क्षेत्रमा लगानी बढाउँदै लैजाने र निजी एवं गैर सरकारी क्षेत्रबाट प्राप्त वित्तीय स्रोतहरूको प्रभावकारी उपयोग एवं व्यवस्थापन गर्ने ।

७. रणनीति लक्ष्यहरू:

- मौलिक हकका रूपमा रहेको गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा सबै नागरिकहरूको सहज पहुँचमा पुग्ने गरी (Universal Health Coverage) प्रभावकारी रूपमा उपलब्ध गराउने तथा आधारभूत स्वास्थ्य सेवा निःशुल्क रूपमा उपलब्ध गराउने सम्बन्धमा निम्न रणनीतिहरू (नीति १ संग सम्बन्धित) लिइनेछ ।
- आधारभूत स्वास्थ्य सेवा सम्बन्धी कानून बनाई आधारभूत स्वास्थ्य सेवा निःशुल्क रूपमा उपलब्ध गराइनेछ ।
- नेपाल अपाङ्गतासम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धीको पक्ष राष्ट्र भएकाले आँखा नदेख्ने, दृष्टि कमजोर, कान नसुन्ने, लगायत मानसिक, बौद्धिक तथा शारीरिक अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई आवश्यक सम्पूर्ण स्वास्थ्य सेवा अत्यावश्यक स्वास्थ्य सेवा अन्तर्गत समावेश गरिनेछ ।

- राज्यले प्रदान गर्दै आएको आधारभूत स्वास्थ्य सेवाका कार्यक्रमलाई नागरिकहरूको स्वास्थ्य सम्बन्धी आवश्यकता परिपूर्ति गर्ने गरी अद्यावधिक गर्दै सबै नागरिकले गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा प्राप्त गरेको यकिन हुने गरी राष्ट्रिय निर्देशिका र प्रोटोकलहरू तयार गरी लागू गरिनेछ ।
- ग्रामीण तहमा स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउने कार्यलाई थप सशक्त बनाउँदै शहरी क्षेत्रका सिमान्तकृत वर्गलाई समेत समेटी समताको आधारमा सन्तुलित सेवा प्रवाह गरिनेछ ।
- प्रतिकारात्मक र प्रवर्द्धननात्मक सेवामा दिइ आएको प्राथमिकतालाई कायम राख्दै औषधी र प्रविधिको समुचित प्रयोग हुने गरी राष्ट्रिय मापदण्ड सहितको गुणस्तरयुक्त उपचारात्मक सेवा प्रवाह गर्दै लगिनेछ ।
- अति विशिष्ट र अन्तर्राष्ट्रिय स्तरको सेवा दिने क्षेत्रहरूको यकिन गरी त्यस्ता क्षेत्रको यथोचित विकास गरी नेपाललाई क्रमशः क्षेत्रगत स्वास्थ्य पर्यटन र स्वास्थ्य विज्ञान अध्ययन केन्द्रका रूपमा विकसित गर्दै लगिनेछ ।
- ज्येष्ठ नागरिकहरूको आवश्यकता वमोजिमको उपयुक्त स्वास्थ्य सेवा, हेरचाह र सहयोगको एकीकृत कार्यक्रम तर्जुमा गरी लागू गरिनेछ ।
- आवश्यक थप खोप सेवा सहित संक्रामक रोगहरूको व्यवस्थापनको हालको अवस्थालाई आवधिक कार्ययोजना अन्तर्गत समयानुकूल परिमार्जन र कार्यान्वयन गर्दै लगिनेछ । नसर्ने रोग रोकथाम तथा नियन्त्रण, दुर्घटना तथा चोटपटक रोकथाम तथा उपचार र मानसिक स्वास्थ्य सम्बन्धी नीतिका आधारमा त्यससँग सम्बन्धित सेवाहरूलाई प्रभावकारी ढङ्गले लागू गरिनेछ ।
- टेलिमेडिसिन (इहेल्थ) को माध्यमबाट देशभर स्वास्थ्य सेवा सुलभ रूपमा उपलब्ध गराउँदै लगिनेछ ।
- जनसङ्ख्यालाई मध्यनजर गरी प्रत्येक गाविसमा एक चिकित्सक र नर्ससहित अन्य स्वास्थ्य प्राविधिक र प्रत्येक वार्डमा एक नर्स मिडवाइफको व्यवस्था गरिनेछ । स्वास्थ्य सेवाको गुणस्तर अनुगमन गर्न र प्रवर्द्धननात्मक स्वास्थ्य सेवा प्रवाहलाई स्थानीयस्तरमा व्यापक गराउँदै लैजान प्रत्येक निर्वाचन क्षेत्रमा आवश्यक संख्यामा जनस्वास्थ्य प्रवर्द्धन एवं निरीक्षण अधिकृत परिचालन गरिनेछ ।
- गाविसस्तरको स्वास्थ्य संस्थामा प्रयोगशाला र एक्स-रे सेवा क्रमशः विस्तार गरिनेछ ।
- रक्तसञ्चार सेवाहरूलाई सरकारी क्षेत्रबाट नियमन गरी गैरसरकारी क्षेत्रसँगको समन्वयमा व्यवस्थित गरिनेछ ।
- मुलुकका सबै क्षेत्रका बासिन्दाले सहजताका साथ सेवा पाउन सक्ने गरी विशिष्ट सेवा र अतिविशिष्ट सेवा प्रदायक संस्थाहरूको क्रमशः स्थापना र विस्तार गरिनेछ । मापदण्डको आधारमा सघन उपचार सहितको विशेषज्ञ सेवा जिल्ला अस्पताल तहसम्म क्रमशः विस्तार गर्दै लगिनेछ । उपचार सेवालाई व्यवस्थित बनाउन समुदायका स्वास्थ्य संस्थादेखि अति विशिष्ट सेवा प्रदायक संस्थाहरूसम्म प्रभावकारी दोहोरो सम्प्रेषण प्रणालीको व्यवस्था गरिनेछ ।
- अस्पतालहरूले आफ्नै स्वामित्वको फार्मेसी मार्फत फार्मेसी सेवा दिने र औषधी वितरणमा योग्यता प्राप्त फार्मेसी जनशक्तिमार्फत विरामीहरूलाई औषधी वितरण गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ ।

- मातृ मृत्युदर, नवजात शिशु मृत्युदर, पाँच वर्षमुनिका बच्चाहरूको मृत्यु दर, औसत आयु जस्ता स्वास्थ्य र विकासका महत्वपूर्ण सूचकाङ्कहरूमा आधारित प्रगतिका लक्ष्यहरू किटान गरी आवधिक स्वास्थ्य क्षेत्रका कार्यक्रम कार्ययोजनाहरू तयार गरी लागू गरिनेछ । स्वास्थ्य संस्थाहरूबाट हुने प्रतिवेदन व्यवस्थालाई बढी वैज्ञानिक, समयानुकूल, विश्वसनीय र नियमित बनाइनेछ ।
- स्वास्थ्य सेवाका लागि स्थानीय सरकारलाई अधिकार सम्पन्न र जनउत्तरदायी बनाउँदै स्थानीय निकायहरूको प्राविधिक क्षमता अभिवृद्धि गरेर प्राथमिक स्वास्थ्य सेवालाई क्रमशः विकेन्द्रीकरण गर्दै लगिनेछ ।
- देशभर एउटै संकेत नम्बरमा सम्पर्क राखी एम्बुलेन्स सेवा उपलब्ध हुने व्यवस्था गरिनेछ । एम्बुलेन्स सेवामा अत्यावश्यक औषधी, अक्सिजन र दक्ष स्वास्थ्यकर्मीसहितको सेवा उपलब्ध गराउने व्यवस्था सुनिश्चित गरिनेछ । सडकमा परेकालाई तत्काल उद्धार गरी स्वास्थ्योपचार सेवा उपलब्ध गराउन निश्चित आधार बनाई हवाई एम्बुलेन्स सेवासमेत सञ्चालनमा ल्याइनेछ ।
- प्रमुख लोकमार्गहरूमा बढीमा एक घण्टाको दूरीमा घाइतेहरूको प्रारम्भिक उपचार गर्ने दक्षता हासिल गरेका स्वास्थ्यकर्मी र आवश्यक औषधी उपकरणसहितको स्वास्थ्य संस्थाहरूको सञ्जाल निर्माण गरी घाइतेहरूको शीघ्र उपचारको व्यवस्था मिलाइनेछ ।
- भौगोलिक र जनसङ्ख्याको अनुपातका आधारमा मापदण्ड बनाई बढीमा ३० मिनेटको दूरीमा कम्तीमा एक गाउँ एक स्वास्थ्य संस्था स्थापना गरिनेछ । प्रत्येक २० हजार जनसङ्ख्यामा एक प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र र प्रत्येक एक लाख जनसङ्ख्याको लागि कम्तीमा २५ शैयाको एक अस्पतालको स्थापना गर्न आवधिक योजनाहरूमा कार्यक्रमको रूपमा समावेश गर्दै लगिनेछ । त्यसैगरी प्रत्येक औद्योगिक क्षेत्रमा एक प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्रको स्थापना गरिनेछ ।
- मानसिक स्वास्थ्य सेवालाई समुदाय स्तरदेखि विशिष्ट स्वास्थ्य सेवा दिने अस्पतालहरूसम्म उपलब्ध गराउने गरी आवधिक योजनामा समावेश गरी कार्यान्वयन गर्दै लगिनेछ ।
- परिवार योजना लगायत यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्यलाई एकीकृत सेवाको रूपमा कार्यान्वयन गरिनेछ । युवा तथा किशोरकिशोरी मैत्री स्वास्थ्य सेवाको अवधारणालाई सम्पूर्ण स्वास्थ्य सेवाप्रदायक संस्थाहरूमा समावेश गराइनेछ । प्रजनन स्वास्थ्य सम्बन्धी कानून ल्याइनेछ ।
- बाल स्वास्थ्य प्रवर्द्धन गर्ने एकीकृत बालरोग व्यवस्थापन कार्यक्रमलाई समयानुकूल सुदृढ तुल्याई निरन्तर कार्यान्वयन गरिनेछ ।
- मुख स्वास्थ्य, आँखा तथा कानको स्वास्थ्य सेवालाई देशभर प्रवाहित गर्ने कार्य तदारुकताका साथ कार्यान्वयन गरिनेछ ।
- दन्त तथा नाक, कान, घाँटी लगायत चिकित्साका विभिन्न विषयहरूमा राष्ट्रियस्तरको प्रेषण अस्पतालहरूको स्थापना गरिनेछ ।
- राष्ट्रिय जनस्वास्थ्य प्रयोगशाला र राष्ट्रिय औषधी प्रयोगशालाको क्षमता अभिवृद्धि गरी अन्तर्राष्ट्रियस्तरको सन्दर्भ प्रयोगशालाको रूपमा विकास गरिनेछ ।

- सूती नियन्त्रण सम्बन्धी सन्धी लगायतका राज्य पक्ष भएर गरेका अन्तर्राष्ट्रिय सन्धी, सम्झौता र प्रतिबद्धतालाई तदारुकताकासाथ पालना गरिनेछ ।
- देशभित्र र बाहिर आवश्यक जनशक्तिको उत्पादन र आपूर्ति सम्बन्धी प्रक्षेपण सहितको स्वास्थ्य क्षेत्रको मानव संसाधन व्यवस्थापन तथा विकास गुरुयोजना तर्जुमा गरी लागू गरिनेछ । मानव संसाधनमा हुने खर्चलाई लगानीका रूपमा लिइनेछ ।
- राष्ट्रिय आवश्यकता अनुसार सामाजिक उत्तरदायित्व वहन गर्ने उपयुक्त सीप र दक्षता भएका विभिन्न तह र प्रकारका स्वास्थ्य जनशक्ति उत्पादन गर्न न्यूनतम एकीकृत राष्ट्रिय पाठ्यक्रम निर्माण गरी लागू गरिनेछ । शिक्षण संस्था र उत्पादित जनशक्तिको गुणस्तर अनुगमन गर्न अधिकार सम्पन्न उच्चस्तरको संयन्त्र बनाई सरकारी तथा निजी लगानीमा सञ्चालित शैक्षिक संस्थाहरूलाई सहयोग र नियमन गर्दै लगिनेछ ।
- स्वास्थ्य जनशक्तिलाई खटाएको ठाउँमा अनिवार्य रूपले कार्यरत रहने वातावरण निर्माण गरी जनशक्तिको सक्रिय र अटुट उपस्थिति सुनिश्चित गरिनेछ । दुर्गम क्षेत्रमा निरन्तर काम गरिरहेका स्वास्थ्यकर्मी र निजमा आश्रित परिवारहरूलाई विशेष सुविधा र अवसरहरूको व्यवस्था गरिनेछ ।
- जनसंख्याको आधारमा सीप मिश्रण हुने गरी जनशक्तिको थप दरवन्दी सिर्जना गरी गुणस्तरीय सेवाको प्रत्याभूति गरिनेछ ।
- प्रति १० हजार जनसंख्याका लागि एउटा चिकित्सकसहित २३ जना स्वास्थ्यकर्मी उपलब्ध हुने व्यवस्था क्रमशः सुनिश्चित गरिनेछ । दूर्गम र हिमाली क्षेत्रको लागि विशेष व्यवस्था गरिनेछ ।
- चिकित्सक लगायतका स्वास्थ्यकर्मीहरूको क्षमता अभिवृद्धिका लागि उच्च शिक्षा अध्ययनको अवसर, सेवाकालीन तालिम, पेशागत अध्ययन अनुसन्धानमा संलग्न गराउने लगायतका प्रोत्साहनको व्यवस्था गरिनेछ ।
- सरकारी अध्ययन प्रतिष्ठानबाट प्रदान गराइने विशेषज्ञ कोर्षहरूमा क्षेत्रीय तथा अञ्चल अस्पतालसमेतको संलग्नता गराइनेछ ।
- स्वास्थ्यका लागि मानव संसाधनको सन्दर्भमा हाल देखा परेको प्रतिभा पलायन रोक्न र काम गर्न आकर्षक वातावरण सिर्जना गर्न वृत्ति विकास एवं विविध किसिमका वित्तीय तथा गैर वित्तीय प्रोत्साहन दिने जस्ता प्रभावकारी उपायहरू अपनाइ प्रतिभा पलायनलाई निरुत्साहित गरिनेछ ।
- मिडवाइफरी शिक्षाको सुरुवात गरी मातृ सुरक्षाका लागि दक्ष जनशक्ति उत्पादन गर्दै लगिनेछ । हाल कार्यरत नर्सहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने गरी उनीहरूलाई पनि मिडवाइफरीको शिक्षाको अवसर दिइनेछ ।
- स्वास्थ्यकर्मी र कर्मचारीहरूको सुरुवा व्यवस्थित गर्न पारदर्शी र वैज्ञानिक चक्रीय सुरुवा प्रणाली विकास गरी लागू गरिनेछ ।

- निजी क्षेत्रमा रहेका दक्ष जनशक्तिलाई सरकारी सेवामा आवश्यकता अनुसार उपयोग गर्ने नीति लिइनेछ । साथै निजी क्षेत्रबाट उत्पादित स्वास्थ्यकर्मीलाई आवश्यकता अनुसार सरकारी निकायमा उपयोग गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ ।
- नेपालको स्वास्थ्य क्षेत्रमा हासिल गरिएका विशिष्ट उपलब्धिहरूको उपयोग गर्दै अन्तर्राष्ट्रियस्तरको अध्ययन, अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्र स्थापना गरिनेछ ।
- महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरूको क्षमता अभिवृद्धि गरी आवश्यक प्रोत्साहनसहित उनीहरूको सेवालाई थप गुणस्तरीय बनाइनेछ ।
- आयुर्वेद प्रणालीको क्रमबद्धरूपमा विकास गरिनेछ । यस क्षेत्रमा अनुसन्धानद्वारा सेवाको गुणस्तरको मूल्यांकन गरी विकास एवं परिमार्जन गरिनेछ । होमियोप्याथी, यूनानी तथा अन्य पूरक चिकित्सा प्रणालीहरूको संरक्षण, विकास एवं विस्तारका लागि दीर्घकालीन योजना निर्माण गरी लागू गरिनेछ ।
- आयुर्वेद पद्धतिको प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि उपयुक्त संरचनाको विकास र विस्तार गर्दै लगिनेछ ।
- स्थानीय रूपमा उपलब्ध जडीबुटीहरूको संरक्षण र समुचित प्रयोगका लागि विशेष योजना तथा कार्यक्रमसहित निजी तथा सरकारी आयुर्वेदिक औषधी उत्पादकहरूको उत्पादनको गुणस्तरीयताको सुनिश्चित गर्दै उत्पादन वृद्धि र व्यवसायीकरणमा जोड दिइनेछ ।
- राष्ट्रिय आयुर्वेद अनुसन्धान तथा तालीम केन्द्रका लागि उपयुक्त जनशक्तिको विकास तथा व्यवस्थापन गरी आयुर्वेद क्षेत्रमा अध्ययन, अनुसन्धान र अनुसन्धानसँग सम्बन्धित दक्ष जनशक्तिको उत्पादनलाई प्राथमिकता प्राप्त कार्यक्रमको रूपमा सञ्चालन गरिनेछ ।
- आयुर्वेद तथा जडीबुटीका नाममा हुने अनुचित गतिविधिहरूलाई नियमन गरी आयुर्वेद स्वास्थ्य सेवाको गुणस्तर वृद्धिमा विशेष ध्यान दिइने छ ।
- औषधीको उत्पादनमा देशलाई आत्मनिर्भर बनाइनेछ । आवश्यक पर्ने अत्यावश्यक औषधीहरू उत्पादन गरी आपूर्ति गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ ।
- सरकारी र गैरसरकारी क्षेत्रमा आपूर्ति हुने मुलुकभित्रै उत्पादन गरिएका वा आयात गरिएका औषधी र चिकित्सकीय औजार, उपकरण तथा प्रयोगशालामा प्रयोग हुने सामग्री मापदण्ड अनुसारको गुणस्तरीयता सुनिश्चित गर्ने प्रणाली विकास गरिनेछ ।
- हरेक स्वास्थ्य संस्थाहरूबाट निःशुल्क वितरण हुने अत्यावश्यक औषधीको प्रकार तथा सङ्ख्यामा क्रमशः वृद्धि गर्दै जाने र वितरण गर्ने औषधीको दुरुपयोग नियन्त्रणको विशेष व्यवस्था गरिनेछ ।
- औषधीको अनुमान, खरिद र वितरण व्यवस्थालाई थप प्रभावकारी बनाउन वर्तमान खरिद एवं आपूर्ति व्यवस्थालाई सुदृढ तुल्याउन प्रक्रियागत सुधारका साथै यस प्रक्रियामा दक्ष फर्मासिएट जनशक्तिको संलग्नता गराइनेछ ।
- स्वास्थ्य अनुसन्धानको गुणस्तरमा वृद्धि गरी अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड अनुसार बनाउन नेपाल स्वास्थ्य अनुसन्धान परिषद्को वर्तमान सांगठनिक, संस्थागत तथा संयन्त्रगत स्थितिलाई समयानुकूल सुधार

गरिनेछ । स्वास्थ्य अनुसन्धानको प्रवर्द्धन र सहजीकरणका लागि परिषद्को क्षमता अभिवृद्धि गर्न विशेष कार्यक्रमहरू ल्याइनेछ ।

- स्वास्थ्य अनुसन्धानलाई नागरिकको स्वास्थ्य प्रवर्द्धन, संरक्षण, सुधार र पुनस्थापनमा नयाँ खोज र सुझाव दिने गरी नियमन गर्ने र अनुसन्धानबाट प्राप्त सुझावहरूलाई नीति निर्माण, योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनमा थप प्रभावकारी ढङ्गले प्रयोग गर्ने व्यवस्था गरिनेछ ।
- स्वास्थ्य अनुसन्धानबाट प्राप्त प्रतिवेदन र निष्कर्षहरूमा सबैको सहज पहुँचमा वृद्धि गरिनेछ ।
- अन्य क्षेत्रद्वारा गरिने अनुसन्धानमा पनि स्वास्थ्यलाई समावेश गर्न प्रोत्साहित गरिनेछ ।
- स्वास्थ्य अनुसन्धानकर्ता र वैज्ञानिक तथा प्राविधिक जनशक्तिलाई स्वास्थ्य क्षेत्रका विभिन्न विषयहरूमा अनुसन्धान गर्न प्रेरित गर्ने र उनीहरूको विज्ञताको उच्च सम्मान हुने अवस्था सिर्जना गरिनेछ ।
- अध्ययन तथा अनुसन्धान सम्बन्धी राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय संस्थाहरूसँगको सञ्जाल स्थापना गरिनेछ ।
- स्वास्थ्यसँग सम्बन्धित विश्वविद्यालय र सरकारी तथा गैरसरकारी शैक्षिक संस्थाहरूलाई अनुसन्धानमा सहभागी हुन प्रोत्साहन तथा सहजीकरण गरिनेछ ।
- मुलुकमा उपलब्ध जडीबुटीहरूको बैज्ञानिक खोज अनुसन्धानलाई विशेष प्राथमिकता दिइनेछ ।
- स्वास्थ्य क्षेत्रमा भए गरेका सम्पूर्ण कार्यहरूको सूचना सहज र सरल ढङ्गले सम्पूर्ण नागरिकहरूको पहुँचमा पुर्‍याउने राष्ट्रिय स्वास्थ्य सूचना प्रणालीको विकास गरिनेछ ।
- व्यक्ति वा समुदायको चेतना वृद्धि गरी स्वास्थ्य प्रवर्द्धन गर्न, रोगहरूको रोकथाम गर्न, समयमा नै स्वास्थ्य लाभ गर्न र व्यवहार परिवर्तन गर्न स्वास्थ्य शिक्षा सूचना तथा सञ्चारको व्यापक प्रयोगलाई उच्च प्राथमिकतामा राखिनेछ ।
- नागरिकको स्वास्थ्यमा प्रतिकूल असर पार्ने सुर्ती, सुर्तीजन्य पदार्थ, मदिरा, मदिराजन्य एवं अन्य खाद्यपदार्थको विज्ञापन र प्रवर्द्धनमा बन्देज लगाइनेछ । त्यसैगरी नागरिकको यौनजीवनलाई प्रत्यक्ष परोक्ष नकारात्मक असर पार्ने कुनै पनि प्रकारका सञ्चार सामग्रीहरूमा बन्देज लगाइनेछ ।
- जनसाधारणलाई प्रयोगमैत्री र मान्य हुने गरी स्थानीय भाषामा समेत सूचनामूलक, प्रवर्द्धनात्मक र जनचेतनामूलक स्वास्थ्य शिक्षा र सूचनाको प्रवाह गर्न सरकारी र गैर सरकारी क्षेत्रहरूलाई परिचालित गरिनेछ ।
- विद्युतीय लगायतका सबै सञ्चारमाध्यमको उच्चतम उपयोग गरी स्वास्थ्य सम्बन्धी जानकारी लिन सबै नागरिकलाई प्रोत्साहित गरिनेछ ।
- अन्तर्राष्ट्रिय तहमा अत्यन्त प्रभावकारी र उच्च प्रतिफल दिन सक्षम भनी ठहर गरिएको विद्यालय स्वास्थ्य कार्यक्रमलाई शिक्षा मन्त्रालयको समन्वयमा देशभरिका विद्यालयहरूमा लागू गरिनेछ । यसका लागि हाल सञ्चालनमा रहेका विद्यालयमा गरिने स्वास्थ्य सम्बन्धी कार्यक्रमहरूलाई एकीकृत गरी विस्तृत कार्यविधि सहितको कार्ययोजना तयार गरिनेछ र कम्तीमा माध्यमिक विद्यालयसम्म एक स्वास्थ्यकर्मी व्यवस्था गरी स्वास्थ्य कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।

- स्वास्थ्य सेवा खास गरी विरामीको उपचारसँग सम्बन्धित सम्पूर्ण प्रकारका सूचनाहरू सम्बन्धित सेवाग्राहीले प्राप्त गर्ने सूचनाको हक स्थापित गर्न आवश्यक व्यवस्था गरिनेछ ।
- स्थानीय तहमा उपलब्ध हुने तथा उत्पादन गर्न सकिने खाद्य पदार्थको उत्पादन, प्रवर्द्धन र प्रयोगलाई विशेष जोड दिने गरी समुदायमा आधारित पोषण सम्बन्धी शिक्षा लगायतका माध्यमबाट दीर्घकालीन रूपमा कुपोषणमुक्त गराउन आवश्यक व्यवस्था गरिनेछ ।
- कुपोषणको अवस्थामा सुधार ल्याउन विद्यमान बहुक्षेत्रीय पोषण सम्बन्धी नीति तथा खाद्य सुरक्षा लगायत कार्यक्रमहरू अध्यावधिक गर्दै उच्च प्राथमिकताका साथ लागू गरिनेछ ।
- खाद्य सुरक्षा र पोषणको अवस्था बीच प्रत्यक्ष सम्बन्ध रहने भएकाले खाद्य सम्प्रभुता बढाउन कृषि विकास तथा अन्य मन्त्रालयलाई निरन्तर पृष्ठपोषण दिइने, स्थानीय निकाय समेतको संलग्नतामा सामुदायिक स्वास्थ्य कार्यक्रम अन्तर्गत करेसाबारीको प्रवर्द्धन गर्ने र हरियो सागसब्जी र फलफूलको दैनिक सेवन कम्तीमा ४०० ग्राम पुऱ्याइने छ । ।
- शरीरलाई हानी पुऱ्याउने प्रशोधित तथा तयारी खानेकुराहरू (Junk Food), मदिरा र पेय पदार्थको प्रयोगलाई निरुत्साहित गर्दै होटल र रेष्टुरेन्टबाट बिक्री वितरण गरिने खानेकुराहरूको गुणस्तर अनुगमन गर्न आवश्यक कानून, कार्यविधि र जनशक्तिको व्यवस्था गरिनेछ ।
- खाद्य तथा मासुजन्य उत्पादनमा प्रयोग हुने मानिसको स्वास्थ्यलाई प्रतिकूल असर पार्ने खालका रासायनिक पदार्थहरू र विषादीहरू हटाउन सम्बन्धित सरोकारवालाहरूसँग सहकार्य गरिनेछ ।
- खाद्य पदार्थजन्य रोग तथा मोटोपनालाई नियन्त्रण गर्न उपयुक्त जीवनशैलीलाई प्रोत्साहित गर्दै लगिनेछ ।
- स्वास्थ्यलाई हानी गर्ने गरी खाद्य पदार्थमा हुने मिश्रण(Food Adulteration)लाई कानूनको दायरामा ल्याई दण्डित गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ ।
- सरकारी तथा गैरसरकारी क्षेत्रबाट उपलब्ध गराइने सम्पूर्ण स्वास्थ्य सेवाहरूको नियमन गर्न कानूनी संस्थागत व्यवस्था गरी गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा प्राप्तिको सुनिश्चितता गरिनेछ ।
- मानव तथा पशुपक्षीमा प्रयोग हुने आधुनिक, आयुर्वेद तथा वैकल्पिक चिकित्सा पद्धतिअनुसारको औषधीको नियमन कार्यलाई थप प्रभावकारी बनाउन विद्यमान कानूनी व्यवस्थामा संशोधन गरिनेछ । औषधी व्यवस्था विभागको पुनर्संरचना गरी प्रत्येक जिल्लामा आवश्यक संख्यामा औषधी निरीक्षक रहने व्यवस्था गरिनेछ ।
- गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा प्राप्त गरेको यकिन हुने गरी राष्ट्रिय निर्देशिका र प्रोटोकलहरू तयार गरिनेछ । रोगहरूको उपचारका लागि अस्पतालहरूले स्थानीय आवश्यकता अनुसारको प्रोटोकल तयार पारी लागू गर्न सक्ने व्यवस्था मिलाइनेछ ।
- जनतामा प्रवाह गरिने स्वास्थ्य सेवाको उच्चतम गुणस्तरको सुनिश्चिताका लागि सेवा प्रदायक जनशक्ति, प्रयोग गरिने प्रविधि, प्रयोगमा ल्याइने औषधी, उपकरण आदि सरसामानको मापदण्ड सहितको उच्च गुणस्तर कायम गर्न निरन्तर अनुगमन र नियमन गरिनेछ ।

- प्रयोगशाला / रक्त सञ्चार केन्द्रहरूलाई स्तरीय तुल्याउनुका साथै सो प्रयोगशाला / केन्द्रहरूको सेवा मापदण्ड अनुसार स्तरीय हुनुपर्ने गरी नियमन गरिनेछ । आवश्यक कानूनी व्यवस्था गरी प्रयोगशालालाई प्रमाणिकरण(Accreditation) गरेर मात्र संचालनमा ल्याउने व्यवस्था मिलाइनेछ ।
- सरकारी वा गैर सरकारी क्षेत्रबाट मुलुकको कुनै पनि भौगोलिक क्षेत्रमा दिइने स्वास्थ्य सेवाको गुणस्तरको निरन्तर अनुगमन एवं मूल्याङ्कन गरी सो को आधारमा पुरस्कार तथा दण्डको व्यवस्था गरिनेछ ।
- विरामी वा स्वास्थ्य सेवा प्रयोगकर्ताको उजुरी र गुनासो सुन्ने तथा सो को कानूनी उपचार प्रदान गर्न आवश्यक संस्थागत संरचना तयार गरी लागू गरिनेछ । उपचारका क्रममा उपलब्ध भए सम्मका प्रविधिको सम्बन्धमा परामर्श गर्नु पर्ने व्यवस्था गरिनेछ ।
- स्वास्थ्यमा निजी क्षेत्रको लगानीलाई आम नागरिकको हितमा प्रभावकारी बनाउन कानूनी व्यवस्था गर्नुका साथै उपयुक्त ठाउँमा लगानी वृद्धि गर्न आवश्यक रणनीति लिइनेछ ।
- महामारीको रूपमा विकसित हुन सक्ने रोग देखा पर्दा तोकिएको निकायलाई तोकिएको समयमा अनिवार्यरूपले सूचित गर्नु पर्ने गरी संक्रामक रोग ऐन, २०२० अन्तर्गत कानूनी व्यवस्था गरिनेछ । संक्रामक रोग ऐन, २०२० लाई परिमार्जन गरिनेछ ।
- चिकित्सकले औषधीको सिफारिश गर्दा जेनेरिक नाममा सबैले बुझ्ने गरी स्पष्ट रूपमा उल्लेख गर्नुपर्ने व्यवस्था गरिनेछ ।
- स्वास्थ्य सेवासँग सम्बन्धित व्यावसायिक परिषद्हरूलाई सक्षम, व्यावसायिक, एवं जवाफदेही बनाई पेशागत स्तरीयता एवं सेवाको गुणस्तर सुनिश्चित गर्न निम्न अनुसारका रणनीतिहरू(नीति ९ संग सम्बन्धित) लिइनेछ ।
- मुलुकको स्वास्थ्य सम्बन्धी विभिन्न शिक्षाको स्तरीयता र उपलब्ध गराइने स्वास्थ्य सेवाको गुणस्तर सुनिश्चित गर्न स्थापित विभिन्न परिषद्को कार्य प्रभावकारी, पारदर्शी र जवाफदेही तुल्याइनेछ ।
- स्वास्थ्य संस्था एवं परिषद्हरूबाट प्रदत्त सेवामा एकरूपता ल्याउन विद्यमान ऐन नियममा संशोधन गरी लागू गरिनेछ ।
- स्वास्थ्य संस्था एवं परिषद्हरूलाई कानूनी र भौतिक रूपले थप सुदृढ गर्दै लगिनेछ ।
- निजी र गैर सरकारी क्षेत्रमा स्थापित स्वास्थ्य सम्बन्धी व्यावसायिक संघ /संस्थाहरूसँग स्वास्थ्य सेवा प्रवाह र अध्ययन अनुसन्धानमा सहकार्यलाई बढावा दिइनेछ ।
- स्वास्थ्यलाई विकासको मुख्य एजेण्डाको रूपमा स्वीकार गर्दै विद्यमान बहुपक्षीय सहकारीतालाई थप सुदृढ बनाइने छ । सम्बद्ध सबै नीतिहरूमा स्वास्थ्यसम्बन्धी मुद्दाहरूलाई समावेश गराइनेछ ।
- स्वास्थ्य सेवा प्राप्तिसमा सुरक्षित खानेपानी, सरसफाइ, ऊर्जा, खाद्य सुरक्षा, जलवायु, वातावरण, शिक्षा, आवास, सडक लगायत भौतिक विकास जस्ता अनेकौं पक्षहरूको प्रभाव हुने भएकाले बहुपक्षीय समन्वय हुने गरी कार्ययोजनाहरू तयार गरी लागू गरिनेछ ।

- नेपालले सन् २०१५ सम्मका लागि निर्धारित स्वास्थ्य सम्बन्धी सहस्राब्दी विकास लक्ष्यमा प्राप्त गरेको प्रगतिलाई दिगो बनाउँदै त्यसपछि निर्धारित हुने लक्ष्यलाई प्रभावकारी ढङ्गले सम्बोधन गरिनेछ ।
- जलवायु परिवर्तनबाट पर्ने स्वास्थ्य सम्बन्धी नकारात्मक असरको सम्बोधनका लागि समष्टिगत व्यवस्थापन गर्न राष्ट्रिय संजाल तथा संयन्त्र एवं अवसरको समुचित प्रयोग गर्दै बहुपक्षीय कार्ययोजना बनाई सरोकारवाला सम्पूर्ण निकायसँग सहकार्य गरिनेछ ।
- पशुपक्षी तथा कीटहरूबाट मानिसमा सर्ने रोगहरूको व्यवस्थापनका लागि सरोकारवाला निकायहरूसँग प्रभावकारी समन्वय र सहकार्यको समुचित व्यवस्था गरिनेछ ।
- स्वास्थ्य संरक्षण र प्रवर्धनका लागि पर्यावरणीय प्रदूषण र मौसम परिवर्तनबाट हुने प्रतिकूल असरको प्रभावकारी नियन्त्रण गर्ने संयन्त्र निर्माण गरी नियमन गरिने कार्यमा सक्रिय नेतृत्व लिई सहकार्य गरिनेछ ।
- देशभर नै स्वास्थ्य सेवाजन्य फोहरमैलाको वैज्ञानिक ढङ्गले व्यवस्थापन गर्न प्रभावकारी व्यवस्था लिइनेछ । फोहरमैला व्यवस्थापनका सन्दर्भमा विद्यमान कानूनी व्यवस्थालाई कडाइका साथ लागू गरिनेछ ।
- स्वास्थ्य क्षेत्रमा प्रयोग हुने विकिरणहरूको व्यवस्थापन राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड अनुरूप गर्न कानून तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गरिनेछ ।
- स्वास्थ्य सेवा सञ्चालनलाई बढी प्रभावकारी साथै विश्वसनीय बनाउन प्रयोगमा रहेका नियम कानूनको पुनरावलोकन गरी आवश्यकता अनुसार परिमार्जन गरिनेछ । स्वास्थ्य सम्बन्धी विद्यमान ऐन नियमको समायनुकूल संशोधन र आवश्यकता अनुसार एकीकरण गरी एकीकृत जनस्वास्थ्य सेवा ऐन बनाई लागू गरिनेछ ।
- स्वास्थ्य क्षेत्रमा हुने वैदेशिक सहयोगको प्रभावकारी परिचालनका लागि सबै सहयोगी निकायहरूलाई एकीकृत गरी परिणाममुखी उपयोग र व्यवस्थापन गर्ने पद्धती अवलम्बन गरिनेछ ।
- स्वास्थ्य क्षेत्रअन्तर्गत निर्माण गरिने सबै भौतिक संरचनाहरू अपाङ्गमैत्री, बालमैत्री तथा भूकम्प प्रतिरोधी बनाउँदै लगिनेछ । हाल प्रयोगमा रहेका तर जोखिममा रहेका संरचनाहरूलाई उपलब्ध प्रविधिद्वारा सवलीकरण गरी भूकम्प प्रतिरोधी बनाइनेछ । सम्पूर्ण भौतिक संरचनाहरूमा सेवा प्रदान गर्न थप आवश्यक संरचना जस्तै भण्डार आदि थप एवं व्यवस्थित गर्दै लगिनेछ ।
- भौगोलिक अवस्थिति र जनसंख्याको आधारमा प्रचलित भवन संहिता तथा मापदण्ड(Building Standard) अनुसार स्वास्थ्य संस्थाहरू निर्माण गरिनेछ ।
- स्वास्थ्य व्यवस्थापनका लागि आधुनिक सूचना प्रविधिको अधिकतम प्रयोग गरिनेछ ।
- प्राकृतिक विपद् वा अन्य कारणबाट आइपर्ने आकस्मिक स्वास्थ्य समस्याहरूको तत्काल सम्बोधन गर्ने गरी बहुपक्षीय कार्ययोजना बनाई कार्यान्वयन गरिनेछ ।

- विभिन्न अस्पतालहरूका विकास समिति र स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समिति गठन गर्दा सामाजिक प्रतिष्ठा र सम्मान भएका तथा स्वास्थ्य सेवालाई परोपकारको रूपमा लिने व्यक्तित्वहरू, पेशाविदहरू र स्थानीय समुदायको सहभागिता गराइनेछ । स्वास्थ्य सेवाको गुणस्तर, सहज पहुँच र निरन्तरताको लागि सेवा व्यवस्थापनमा समुदायको सहभागितालाई प्रोत्साहन गरिनेछ ।
- अस्पताल विकास समिति लगायतका अन्य समितिहरूको व्यवस्थापन र नियमनको लागि कानून निर्माण गरी लागू गरिनेछ ।
- स्वास्थ्य सेवा प्रवाहमा सरकारी, निजी क्षेत्र, सामुदायिक एवं सहकारी क्षेत्रलाई समेट्दै गुणात्मक सेवा सुनिश्चित गराउन सुशासन कार्ययोजना बनाइ कार्यान्वयन गरिनेछ । प्राथमिक स्वास्थ्य सेवा प्रवाहमा मापदण्ड बनाई बहुसङ्ख्यक उपभोक्ताको सहभागिता भएको स्थानीय सहकारीलाई स्थानीय तहका स्वास्थ्य संस्थाहरूको व्यवस्थापनमा सहभागी गराउँदै लगिनेछ ।
- स्वास्थ्य सेवा प्रवाहलाई पारदर्शी, जवाफदेही एवं जनउत्तरदायी बनाउन स्वास्थ्य सुशासन कार्ययोजना बनाई लागू गरिनेछ ।
- मानव शरीरबाट तन्तु वा रक्त जन्य पदार्थ झिक्ने वा प्रत्यारोपण गर्ने वा मानव अङ्ग प्रत्यारोपण गर्ने कार्यलाई कानूनद्वारा व्यवस्थित तुल्याइनेछ ।
- अङ्गप्रत्यारोपण गर्नका लागि अङ्गहरू सहजतापूर्वक उपलब्ध गराउने उद्देश्यले मस्तिष्क मृत्युलाई वैज्ञानिक तथा व्यावसायिक ढङ्गले परिभाषित गरी अङ्ग दानको कार्य सहज पाउँदै उपयुक्त अङ्ग प्राप्तको छनौट सम्बन्धमा कानूनद्वारा व्यवस्थित गरिनेछ ।
- एउटा स्वास्थ्य संस्थामा धेरै ट्रेड युनियन हुने गरेको वर्तमान सन्दर्भमा एउटा मात्र आधिकारिक पेशागत सङ्गठन (ट्रेड युनियन) रहने व्यवस्था गरिनेछ ।
- बाँझोपनालाई Surrogacy सम्बन्धी कानूनद्वारा व्यवस्थित गरिनेछ ।
- सार्वजनिक तथा निजी क्षेत्रको सहभागिताको अवधारणालाई थप प्रोत्साहित गर्न सार्वजनिक तथा निजी सहभागितालाई एक आपसमा परिपूरक हुने गरी विकसित गरिनेछ ।
- स्वास्थ्य क्षेत्रमा सहकारी अवधारणालाई आवश्यक प्रोत्साहन तथा व्यवस्थित गर्न कानूनी व्यवस्था गरिनेछ ।
- गैरसरकारी क्षेत्रका स्वास्थ्य संस्थालाई स्पष्ट मापदण्ड बनाएर अनुदान दिइनेछ ।
- स्वास्थ्य क्षेत्रमा खर्च गरिने रकम, खर्च नभई लगानी भएको तथ्यलाई आत्मसात् गर्दै स्वास्थ्य क्षेत्रमा प्रतिव्यक्ति लगानी निर्धारण गरी जनसंख्याको आधारमा बजेट छुट्याउने व्यवस्था गरिनेछ । प्रति व्यक्ति लगानीलाई क्रमशः बृद्धि गर्दै लगिनेछ ।
- हाल स्वास्थ्यका लागि खर्च गरिने कुल लागतको ५५ प्रतिशत रकम व्यक्तिहरूको निजी खर्च हुने गरेकोमा सो प्रतिशतलाई क्रमशः घटाइनेछ ।
- स्वास्थ्य क्षेत्रमा विनियोजित रकम वितरण गर्दा मापदण्ड बनाई न्याय सङ्गत रूपमा वितरण गरिनेछ ।

- वित्तीय व्यवस्थापनलाई दिगो बनाई सर्वसुलभ स्वास्थ्य सेवा प्रवाहको सुनिश्चितताका लागि कानून तथा कार्यान्वयन निर्देशिका बनाई राष्ट्रव्यापी विमा योजना लागू गरिनेछ । असमर्थ तथा आर्थिक रूपले विपन्नलाई छुट दिने व्यवस्था गरिनेछ ।
- खोप कार्यक्रम निर्वाधरूपले सञ्चालन गर्न वित्तीय अभाव हुन नदिने उद्देश्यले स्थापित खोप कोषलाई कानूनद्वारा व्यवस्थित गरिनेछ ।
- स्वास्थ्य क्षेत्रको वित्तीय व्यवस्थाका लागि नयाँ उपायहरूको खोजी गर्ने, गराउने कार्यलाई प्रोत्साहन दिइनेछ । स्वास्थ्य क्षेत्रका अन्य कोषलाई व्यवस्थित र प्रभावकारी बनाइनेछ ।
- स्थानीय तहका कार्यक्रम र रकम स्वास्थ्य सेवा र संरचनाहरूका लागि प्रयोग हुने व्यवस्था मिलाइनेछ ।
- सूतीजन्य पदार्थ तथा स्वास्थ्यलाई हानि गर्ने अन्य पदार्थहरूको उत्पादन तथा विक्री वितरणमा उच्च करद्वारा निरुत्साहित गरिनेछ । यसरी प्राप्त स्रोतलाई स्वास्थ्य सेवामा खर्च गरिनेछ ।
- यस राष्ट्रिय नीतिमा रहेका व्यवस्थाहरू कार्यान्वयन गर्न विद्यमान विषयगत नीतिहरू र नयाँ बन्ने त्यस्ता नीतिहरू सहयोगी र परिपूरक हुने छन् ।
- सेवाग्राही जनतालाई उचित गुणस्तरको, यथेष्ट, उपयुक्त र यथासमय स्वास्थ्य सेवा छिटो छरितो उपलब्ध होस् भन्ने ध्येयले निजी, व्यापारिक समुदाय, सहकारी, सामुदायिक तथा विकासका साझेदार संस्थाहरू र नाफा नकमाउने सेवा प्रदायकहरूसँग साझेदारी र सहकार्यलाई प्रोत्साहन गरिने छ ।

❖ राष्ट्रिय जनसङ्ख्या नीति

भावी सोच

हरेक नागरिकलाई गुणस्तरीय जीवनयापन गर्ने अवसरको वृद्धि भएको हुनेछ ।

ध्येय

जनसङ्ख्या, वातावरण र विकास बीच सामञ्जस्य कायम गरी नागरिकलाई अधिकारमा आधारित जनसङ्ख्या र विकासका एकीकृत सेवा प्रवाहको सुनिश्चितता गर्दै उत्पादनशील र स्तरीय जीवनयापनको वातावरण बनाउने ।

लक्ष्य

- जनसङ्ख्याका सवालहरूलाई विकाससँग एकीकरण गर्दै सबै नागरिकको जीवनमा गुणस्तरीय सुधार ल्याउने, प्रजनन स्वास्थ्य तथा प्रजनन सम्बन्धी मौलिक अधिकारलाई सुनिश्चित गर्ने र जनसङ्ख्या व्यवस्थापनमा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणलाई प्रवर्द्धन गर्नु यस नीतिको लक्ष्य रहेको छ ।
- सहस्राब्दी विकास लक्ष्य तथा दिगो विकास लक्ष्य समेतलाई ध्यानमा राखी यो नीति कार्यान्वयनमा आएपछि बीस वर्ष (वि सं २०९० वा सन् २०३४) भित्रमा नेपालले हासिल गर्न सक्ने लक्ष्य देहायानुसार निर्धारण गरिएको छ ।

उद्देश्यहरू

- जनसङ्ख्या र विकासबीच तादात्म्य कायम गरी जनसङ्ख्या व्यवस्थापनलाई समग्र विकासको अभिन्न अङ्गका रूपमा विकास गर्ने,
- यौन र प्रजननस्वास्थ्य, परिवार नियोजनजस्ता सेवाहरूलाई अधिकारमुखी कार्यक्रमका रूपमा विकास गर्ने,
- स्वस्थ जीवनयापनका लागि स्वास्थ्य सेवा प्रवाहलाई गुणस्तरीय बनाउने,
- वाह्य तथा आन्तरिक बसाइसराई र सहरीकरणलाई व्यवस्थित गर्ने,
- लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणलाई विकासका सबै आयामहरूमा समाहित गर्ने,
- जनसाङ्ख्यिक तथ्याङ्क व्यवस्थापन, अध्ययन, अनुसन्धान, सर्वेक्षण र विश्लेषण गर्ने कार्यलाई व्यवस्थित र प्रभावकारी बनाउने
- राष्ट्रिय उत्पादकत्व वृद्धिका लागि सक्रिय जनसङ्ख्यालाई उत्पादनशील र उद्योगमुखी बनाउने ।
- जनसङ्ख्या र विकासबीच तादात्म्यता कायम गर्न जनसङ्ख्या व्यवस्थापनलाई समग्र विकासको अभिन्न अङ्गका रूपमा लिई सरोकारवाला निकायका बीचमा सम्पर्क र समन्वय स्थापित गरिने छ ।

नीति तथा रणनीति

- नीति तथा कार्यक्रमहरूको जनसाङ्ख्यिक दृष्टिकोणबाट पुनरावलोकन गरी कार्यान्वयनमा प्रभावकारिता ल्याउन केन्द्रदेखि स्थानीय तहसम्मका संस्थागत एवं विद्यमान क्षेत्रगत नीति, योजना व्यवस्थापकीय पक्षमा सुधार गरिने छ ।
- यौनस्वास्थ्य, परिवार नियोजन र सुरक्षित गर्भपतनलगायतका प्रजननस्वास्थ्य सेवालाई अधिकारमुखी कार्यक्रमका रूपमा विकास गरिने छ
- स्वस्थ जीवनयापनका लागि उपयुक्त जीवन शैली एवं वातावरणको निर्माण गरिने छ ।
- वाह्य तथा आन्तरिक बसाइसराई र सहरीकरणको प्रभावकारी व्यवस्थापन गरिने छ ।
- लैङ्गिक, यौनिक, भाषिक, आर्थिक, सामाजिक एवं क्षेत्रीयरूपमा पछिपरेका समूह र शारीरिक, मानसिक तथा बौद्धिक रूपमा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई समावेशीकरण गर्दै जनसङ्ख्या र विकासमा मूलप्रवाहीकरण गर्न नीति, कानून तथा संस्थागत व्यवस्थामा सुधार गरिने छ ।
- जनसङ्ख्या क्षेत्रका नीतिनिर्माण, कार्यक्रम तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कनका लागि संस्थागत संरचनाको सुदृढीकरण गरिने छ ।
- जनसङ्ख्या तथा विकासबीचको अन्तरसम्बन्धको अध्ययन, अनुसन्धान र विश्लेषण गरी नीति निर्माण र कार्यक्रम तर्जुमाका लागि सरोकारवाला निकायहरूलाई पृष्ठपोषण गरिने छ ।
- विकास आयोजना र कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा तिनको जनसाङ्ख्यिक प्रभावको समेत अध्ययन गरी तिनको उपयुक्तता पुष्टि गरेर मात्र कार्यक्रम कार्यान्वयन गरिने छ ।

- जनसङ्ख्याको लाभांश (Demographic Dividend) हुने हिस्सा र खास गरी युवा समूहलाई रोजगारमूलक कार्यमा उपयोग गरिने छ ।

द. कार्य क्षेत्र:

उल्लेखित उद्देश्यहरू प्राप्त गर्नका लागि नेपाल सरकार (कार्य विभाजन) नियमावली, २०६९ अनुसार स्वास्थ्य तथा जनसङ्ख्या मन्त्रालयले निम्न बमोजिमका कार्यहरू सम्पादन गर्दछ ।

- स्वास्थ्य तथा जनसङ्ख्या सम्बन्धी नीति, योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कन,
- विश्व स्वास्थ्य सङ्गठन र स्वास्थ्यसङ्ग सम्बन्धित अन्तराष्ट्रिय संस्था,
- एलोप्याथिक, आयुर्वेदिक, होमियोप्याथिक र यूनानी आदि चिकित्सा प्रणालीको विषयमा प्रतिकारात्मक, प्रवर्धनात्मक, उपचारात्मक, पुनःस्थापन, अनुसन्धान तथा विकास,
- स्वास्थ्य तालिम,
- स्वास्थ्य सेवा सम्बद्ध गैरसरकारी संस्था,
- स्वास्थ्य विषयक अन्तराष्ट्रिय गैरसरकारी संस्थाहरूसँग सम्पर्क,
- नर्सिङ होम, निजी तथा सामुदायिक अस्पताल,
- स्वास्थ्य तथा जनसङ्ख्या क्षेत्रको जनशक्ति विकास र उपयोग,
- जनस्वास्थ्य तथा सार्वजनिक स्वास्थ्य सेवाको विस्तार, अनुसन्धान, योजना र विकास,
- औषधिको अनुसन्धान, उत्पादन, गुणस्तर निर्धारण, मूल्य नियन्त्रण तथा बिक्री वितरण र औषधि वा औषधि उत्पादनमा लागूपदार्थहरूको अनुचित प्रयोग वा दुरुपयोग हुन नदिई असुरक्षित तथा न्यून गुणस्तरका औषधिको उत्पादन, बिक्री वितरण, निकासी, पैठारी, सञ्चय र सेवन नियन्त्रण,
- चिकित्सा तथा स्वास्थ्यसँग सम्बन्धित परिषद्, प्रतिष्ठान तथा अन्य संस्थाहरू,
- जनसङ्ख्या विषयको अध्ययन तथा अनुसन्धान, सर्वेक्षण, तालिम,
- जनसङ्ख्या सम्बद्ध राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय संस्थाहरूसितको सम्पर्क समन्वय,
- जनसङ्ख्या विषयक प्रकाशन एवं प्रचारप्रसार,
- संयुक्तराष्ट्र जनसङ्ख्या कोष जनसङ्ख्यासम्बद्ध अन्तराष्ट्रिय संघसंस्था,
- सरकारी तथा गैरसरकारी सङ्घसंस्थाहरूद्वारा कार्यान्वयन गरिएका जनसङ्ख्या विषयक कार्यक्रमहरूको मूल्याङ्कन र समीक्षा,
- जनसङ्ख्या तथा बसाइँसराइ नीति, योजना र कार्यक्रम तर्जुमा एवं कार्यान्वयन अनुगमन र मूल्याङ्कन,
- परिवार नियोजन तथा मातृशिशु कल्याण योजना र जनसङ्ख्या व्यवस्थापन,
- प्रजनन स्वास्थ्य र पोषण शिक्षा,
- नेपाल स्वास्थ्य सेवाको सेवा सञ्चालन,

९. कानूनी व्यवस्था:

❖ ऐन सग्रह

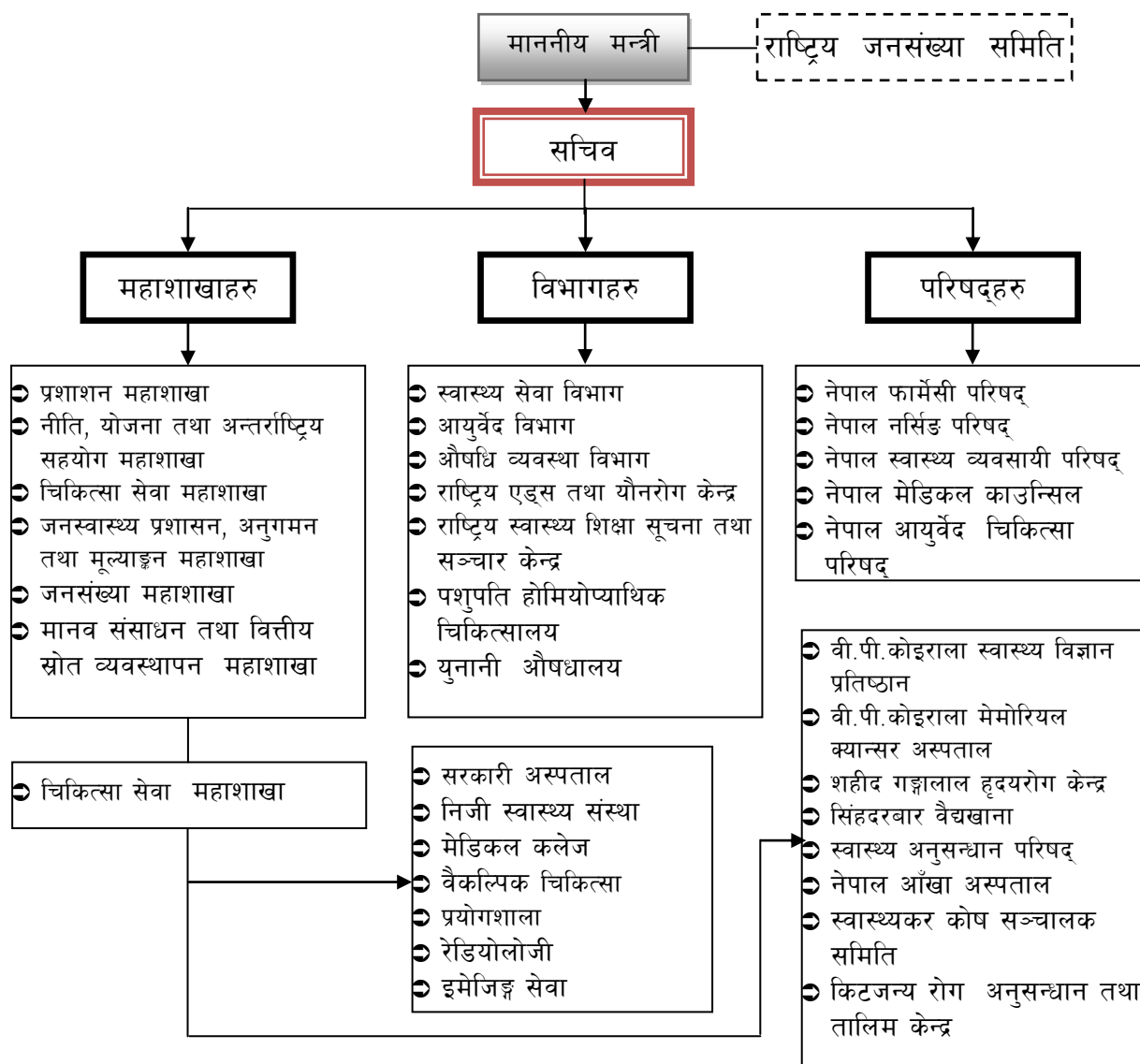
- बिफर नियन्त्रण ऐन २०२०
- संक्रामक रोग ऐन २०२०
- नेपाल मेडिकल काउन्सिल ऐन २०२०
- औषधी ऐन २०३५
- आयुर्वेद चिकित्सा परिषद् ऐन, २०४५
- नेपाल स्वस्थ अनुसन्धान परिषद् ऐन २०४७
- आमाको दुधलाई प्रतिस्थापन गर्ने वस्तु (विक्रि वितरण नियन्त्रण) ऐन २०४९
- वी.पी कोइराला स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान ऐन, २०४९
- नेपाल नर्सिङ्ग परिषद ऐन २०५२
- नेपाल स्वास्थ्य व्यवसायी परिषद ऐन २०५३
- नेपाल स्वास्थ्य सेवा ऐन २०५३
- वि.पी कोइराला मेमोरियल क्यान्सर अस्पताल ऐन २०५३
- मानव शरीरको अङ्ग प्रत्यारोपण (नियमित तथा निषेध) ऐन २०५५
- शहिद गंगालाल राष्ट्रिय हृदय केन्द्र ऐन २०५७
- नेपाल फार्मसी परिषद ऐन २०५७
- चिकित्सा विज्ञान राष्ट्रिय प्रतिष्ठान ऐन २०६३
- पाटन स्वास्थ्य विज्ञान राष्ट्रिय प्रतिष्ठान ऐन २०६४
- स्वास्थ्यकर्मी तथा स्वास्थ्य संस्थाको सुरक्षा सम्बन्धी ऐन, २०६६
- सूतिजन्य पदार्थ (नियन्त्रण र नियमन गर्ने) ऐन २०६८

❖ नियमावलीहरू

- बिफर नियन्त्रण नियमावली २०२३
- नेपाल मेडिकल काउन्सिल, नियमावली, २०२४
- औषधी परामर्श परिषद् र औषधी सल्लाहकार समिति गठन नियमावली २०३७
- औषधी दर्ता नियमावली २०३८
- औषधी जाँचबुझ तथा निरीक्षण नियमावली, २०४०
- औषधी उत्पादन संहिता, २०४१
- औषधीस्तर नियमावली, २०४३
- आमाको दुधलाई प्रतिस्थापन गर्ने वस्तु (विक्रि वितरण नियन्त्रण) नियमावली २०५१
- स्वास्थ्य कर (धुम्रपान तथा मदिरा दस्तुर) कोष नियमावली २०५१
- नेपाल स्वास्थ्य सेवा नियमावली २०५५

- नेपाल स्वास्थ्य व्यवसायी परिषद नियमावली २०५६
- मृगौला प्रत्यारोपण (नियमित तथा निषेध) नियमावली २०५८
- सुरक्षित गर्भपतन सेवा प्रक्रिया, २०६०

१०. संगठन संरचना:

११. आर्थिक वर्ष २०७१/०७२ मा मन्त्रालयको तर्फबाट भएका महत्वपूर्ण कार्यहरू:

- एकीकृत बाल स्वास्थ्य कार्यक्रम: पोषण कार्यक्रमको अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण १ पटक सम्पन्न भएको छ । पूर्ण खोपको परिचयात्मक गोष्ठी २(Batch) गरी २० जिल्लामा सम्पन्न भएको छ । आयोनूनको सामाजिक बजारीकरण सर्भे २०१४ १ पटक २ जिल्लामा सम्पन्न गरिएको छ ।
- इपिडिमियोलोजी, औलो तथा कालाजार, प्राकृतिक प्रकोप व्यवस्थापन:
- कुष्ठरोग नियन्त्रण: ७०० जना विरामी तथा छिमेकीको परिवारको परीक्षण गरिएको छ । २०० पटक कार्यक्रमको रेखदेख तथा अनुगमन गरिएको छ ।

- २२०५ उपस्वास्थ्य चौकीलाई स्वास्थ्य चौकीमा स्तरोन्नती गर्ने कार्य अगाडि बढाइएको छ ।
- मुटु, क्यान्सर, मृगौला, पार्किन्सन्स, अल्जाईमर, स्पाइनल इन्जुरी, हेड इन्जुरी, सिकल सेल जस्ता ८ वटा रोगका लागि विभिन्न अस्पताललाई १६ करोड ३८ लाख भुक्तानी गरिएको छ ।
- राष्ट्रिय ट्रमा सेन्टर हस्तान्तरण भई संचालनमा आएको छ ।
- राष्ट्रिय जनसंख्या नीतिको मस्यौदा तयार गरी अर्थ मन्त्रालयमा राखी लागू पठाइएको छ ।
- जेष्ठ नागरिक सर्वेक्षण कार्य सम्पन्न भई तथ्यांक विश्लेषण भइरहेको छ ।
- विस्तारित अस्पताल सेवा तथा नन प्राक्टिस भत्ता कार्यविधि २०७१ स्वीकृत भएको छ ।
- ५०० स्वास्थ्य चौकी, ३०० प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र र अस्पतालहरूमा मृगौला रोगको पूर्ण परीक्षण शुरू गर्न तयारी गरिएको छ ।
- “ मिड वाइफरी” शिक्षा शुरू गर्न पाटन, काठमाडौं विश्वविद्यालय महारागंज र विपि कोइराला स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठानसंग MOU सम्पन्न भएको छ ।
- निजी तथा सरकारी सहकार्यको अवधारणाबाट सरकारी अस्पतालको क्षमता अभिवृद्धि गर्न ९ वटा मेडिकल कलेजहरूसंग MOU सम्पन्न भएको छ ।
- सामुदायिक स्वास्थ्य सुरक्षा विकास समिति गठन आदेश नेपाल सरकार मन्त्रिपरिषद्बाट स्वीकृत भईसकेको छ ।
- वीर अस्पतालमा राष्ट्रप्रमुख, सरकारप्रमुख लगायत अति विशिष्ट र विशिष्ट पदाधिकारीका लागि सुविधासम्पन्न बोर्डको स्थापना भएको छ ।
- ७ वटा अस्पतालमा जेरियोट्रिक वार्ड स्थापना गर्ने प्रकृया अगाडी बढाइएको छ ।
- विशेषज्ञ चिकित्सकहरूको दरबन्दी वृद्धि गर्ने नीति अनुरूप ३०३ चिकित्सक सहित ३१५ दरबन्दी सृजना भएको छ । साथै थप १५ जिल्लामा दरबन्दी थप गर्न संगठन तथा व्यवस्थापन अध्ययन भइरहेको छ ।

१२. आर्थिक वर्ष २०७०/०७१ मा विनियोजित बजेट एवं खर्चको यथार्थ विवरण

चालुखर्च		रु. हजारमा			
सि.नं.	व.उ.शि.नं.	कार्यक्रम	कायमबजेट	खर्च	खर्चप्रतिशत
१	३७००११३	स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय	५८,४७१	४७,३४३	८०.९७
२	३७००१२३	स्वास्थ्य सेवा विभाग	७०,७५८	६८,२२५	९६.४२
३	३७००१३३	क्षेत्रीय स्वास्थ्य निर्देशनालयहरू	८१,२६१	६५,०३४	८०.०३
४	३७००१४३	प्राथमिक स्वास्थ्य सेवा (जनस्वास्थ्य कार्यालय, स्वास्थ्य केन्द्र, चौकी तथा उपचौकीहरू)	६,०१३,५५८	५,४६३,७७४	९०.८६
५	३७००२१३	स्वास्थ्य तालिमकेन्द्र (क्षेत्रीय र उपक्षेत्रीय समेत)	३५,४४६	३४,३६१	९६.९४

६	३७००२२३	क्षेत्रीय तथा अंचल अस्पताल	८३३,६०५	८१८,०१५	९८.१३
७	३७००२३३	अस्पतालहरु	७०७,४०४	६४९,१६०	९१.७७
८	३७००२४३	औषधि व्यवस्था विभाग	४७,७४८	४१,७९७	८७.५४
९	३७००२५३	आयुर्वेद विभाग	१४,०७३	१०,३६१	७३.६२
१०	३७००२६३	आयुर्वेदचिकित्सालयहरु / औषधालयहरु	५१६,४४३	४०१,८१३	७७.८०
११	३७००३०३	पशुपति होमियोचिकित्सालय र युनानी औषधालय	१०,४०१	९,६७२	९२.९९
१२	३७०१०१३	राष्ट्रिय जनसंख्याकार्यक्रम	९१,०६३	५७,९५२	६३.६४
१३	३७०१०२३	चिकित्सा विज्ञान राष्ट्रिय प्रतिष्ठान (वीर अस्पताल समेत)	५९४,३२४	५९४,३२४	१००.००
१४	३७०१०३३	कान्ति बाल अस्पताल	१६७,९००	१६७,६५४	९९.८५
१५	३७०१०४३	सरुवा रोग अस्पताल	११६,८३०	१०१,५४०	८६.९१
१६	३७०१०५३	प्रसुति गृह- थापाथली	२३४,४००	२३४,४००	१००.००
१७	३७०१०६३	नेपाल आखाँ अस्पताल	२७,०००	२५,७००	९५.१९
१८	३७०१०७३	बी.पी. कोईरालामेमोरियल क्यान्सर अस्पताल	१९५,५००	१९५,५००	१००.००
१९	३७०१०८३	मनमोहनकार्डियोभस्कुलर केन्द्र (शिक्षण अस्पताल, महाराजगंज)	१३४,१००	१३४,१००	१००.००
२०	३७०१०९३	शहिद गंगालाल हृदयकेन्द्र	४४९,८००	४४९,८००	१००.००
२१	३७०११०३	बी.पी. कोईरालास्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान	४३०,०००	४३०,०००	१००.००
२२	३७०१११३	रामवृक्ष यादव स्मृतिकेन्द्र (जनकपुर अंचल अस्पताल)	२,०००	९३७	४६.८५
२३	३७०११२३	त्रि. वि. शिक्षण अस्पताल (सुरेश वाग्ले स्मृतिक्यान्सर केन्द्र समेत)	२८०,०००	२८०,०००	१००.००
२४	३७०११३३	क्षयरोग नियन्त्रण	१,०७९,१३४	४५५,५८३	४२.२२
२५	३७०११४३	एड्स तथा यौन रोगनियन्त्रण	८०४,२११	३९९,१०७	४९.६३
२६	३७०११५३	एकीकृत महिलास्वास्थ्य तथा प्रजनन स्वास्थ्य कार्यक्रम	६५८,७२२	२४९,५९५	३७.८९
२७	३७०११६३	एकीकृत बाल स्वास्थ्य एवं पोषण कार्यक्रम	१,६४३,२५७	६६४,११८	४०.४१
२८	३७०११९३	इपिडेमियोलोजी, औलो , कालाज्वर नियन्त्रण तथा प्राकृतिक प्रकोप व्यवस्थापन	४६२,९४८	१७३,७१७	३७.५२
२९	३७०१२०३	कुष्ठरोग नियन्त्रण	२५,७६०	१८,७३७	७२.७४
३०	३७०१२१३	औषधि र उपकरण आपूर्ति	५३२,६४५	४३६,२२१	८१.९०

३१	३७०१२२३	अस्पताल निर्माण सुधारतथा व्यवस्थापन सूचना प्रणाली	२२३,५२७	६५,९६८	२९.५१
३२	३७०१२३३	राष्ट्रिय स्वास्थ्यशिक्षा, सूचना तथा संचार केन्द्र	२६७,८१६	१३३,९०३	५०.००
३३	३७०१२४३	राष्ट्रिय तालिमकार्यक्रम	२१३,८८६	१२१,३९८	५६.७६
३४	३७०१२५३	किटजन्य रोग नियन्त्रणअनुसन्धान तथा तालिम केन्द्र	१६,४५०	१३,५६४	८२.४६
३५	३७०१२६३	स्वास्थ्य प्रयोगशालासेवा	७०,१११	६४,२१२	९१.५९
३६	३७०१२७३	स्वास्थ्य करकोषबाटसंचालित कार्यक्रमहरु	४००,०००	३५३,५७४	८८.३९
३७	३७०१२९३	विविध कार्यक्रम (आयुर्वेद विभाग)	४५,२५०	१२,०२९	२६.५८
३८	३७०१३०३	सिंहदरबार वैद्यखाना	१०,८००	६,८००	६२.९६
३९	३७०१३१३	बी.पी. कोईराला लायन्सनेत्र अध्ययन केन्द्र	३१,५००	३१,५००	१००.००
४०	३७०१३२३	नेपाल नेत्र ज्योतिसंघ	६१,८००	६१,८००	१००.००
४१	३७०१३३३	स्वास्थ्य अनुसन्धानपरिषद्	३९,०००	३७,०००	९४.८७
४२	३७०१३४३	अनुगमन,मूल्यांकन तथायोजना सुदृढीकरण	१,५९०,११८	१,२७६,८०६	८०.३०
४३	३७०१३६३	प्राथमिक स्वास्थ्य पुनर्जागरण कार्यक्रम	५२१,९००	३९२,९६०	७५.२९
४४	३७०१३८३	ग्रामीण सामुदायिक जनस्वास्थ्य, आधारभूत स्वास्थ्य तथा नमूना स्वस्थ गाँउ कार्यक्रम	४३,२५०	१६,७७३	३८.७८
४५	३७०१३९३	कर्णाली स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान	८४,२००	८४,२००	१००.००
४६	३७०१४०३	पाटन स्वास्थ्यविज्ञान प्रतिष्ठान	६०,०००	६०,०००	१००.००
४७	३७०८०२३	राष्ट्रिय स्वास्थ्यशिक्षा, सूचना तथा संचार केन्द्र	२४१,१२७	९०,९६५	३७.७२
४८	३७०८०३३	राष्ट्रिय तालिमकार्यक्रम	६०,५००	४७,९४०	७९.२४
४९	३७०८०४३	एकीकृत जिल्लास्वास्थ्य कार्यक्रम	५,१०१,९७३	४,०९०,४४३	८०.१७
५०	३७०८०६३	क्षयरोग नियन्त्रण	१६३,३६३	१०८,१९४	६६.२३
५१	३७०८०९३	आयुर्वेद सेवाकार्यक्रम	१९२,२५९	१७३,६७२	९०.३३
		जम्मा	२५,७५७,५९२	१९,९२२,२४१	७७.३५

पूँजिगतखर्च

रु. हजारमा

१	३७००१४४	प्राथमिक स्वास्थ्य सेवा (जनस्वास्थ्य कार्यालय, स्वास्थ्य केन्द्र, चौकी तथा उपचौकीहरू)	१,९००	१,९००	१००.००

२	३७००२३४	अस्पतालहरु	५,९५०	५,५८२	९३.८२
३	३७००२४४	औषधि व्यवस्था विभाग	१०,६३८	१०,६१७	९९.८०
४	३७००३०४	पशुपति होमियो चिकित्सालय र युनानी औषधलय	२,०००	१,९९७	९९.८५
५	३७०१०१४	राष्ट्रिय जनसंख्या कार्यक्रम	१,२५०	१,०७२	८५.७६
६	३७०१०७४	बी.पी. कोईराला मेमोरियल क्यान्सर अस्पताल	०	०	
७	३७०११२४	त्रि. वि. शिक्षण अस्पताल (सुरेश वाग्ले स्मृति क्यान्सर केन्द्र समेत)	०	०	
८	३७०११३४	क्षयरोग नियन्त्रण	२०२,०८२	४८,२९४	२३.९०
९	३७०११४४	एड्स तथा यौन रोगनियन्त्रण	९,६६०	६,५०८	६७.३७
१०	३७०११५४	एकीकृत महिला स्वास्थ्य तथा प्रजनन स्वास्थ्य कार्यक्रम	१४२,१८०	६४,७३३	४५.५३
११	३७०११६४	एकीकृत बाल स्वास्थ्य एवं पोषण कार्यक्रम	१८७,८४९	८१,१४४	४३.२०
१२	३७०११९४	इपिडेमियोलोजी, औलो , कालाज्वर नियन्त्रण तथा प्राकृतिक प्रकोप व्यवस्थापन	१४,१००	११७	०.८३
१३	३७०१२०४	कुष्ठरोग नियन्त्रण	८०	८०	१००.००
१४	३७०१२१४	औषधि र उपकरण आपूर्ति	५४०,२००	२९३,३४१	५४.३०
१५	३७०१२२४	अस्पताल निर्माण सुधारतथा व्यवस्थापन सूचना प्रणाली	२६,१००	३,५९०	१३.७५
१६	३७०१२३४	राष्ट्रिय स्वास्थ्यशिक्षा, सूचना तथा संचार केन्द्र	३६०	३५२	९७.७८
१७	३७०१२४४	राष्ट्रिय तालिम कार्यक्रम	७,६००	२,७५३	३६.२२
१८	३७०१२६४	स्वास्थ्य प्रयोगशाला सेवा	११५,०००	७५,६७५	६५.८०
१९	३७०१२९४	विविध कार्यक्रम (आयुर्वेद विभाग)	१६२,७७५	२८,६६९	१७.६१
२०	३७०१३४४	अनुगमन, मूल्यांकन तथा योजना सुदृढीकरण	१९१,७००	१८९,७८५	९९.००
२१	३७०१३६४	प्राथमिक स्वास्थ्य पुनर्जागरण कार्यक्रम	१,०००	७६३	७६.३०
२२	३७०८०२४	राष्ट्रिय स्वास्थ्य शिक्षा, सूचना तथा संचार केन्द्र	३,०००	२,९८७	९९.५७
२३	३७०८०३४	राष्ट्रिय तालिमकार्यक्रम	१,०००	८१४	८१.४०
२४	३७०८०४४	एकीकृत जिल्ला स्वास्थ्य कार्यक्रम	२,९६९,८३५	२,०४१,७५२	६८.७५
२५	३७०८०६४	क्षयरोग नियन्त्रण	८४५	६४९	७६.८०
२६	३७०८०९४	आयुर्वेद सेवा कार्यक्रम	७७,५००	६६,८२७	८६.२३

		जम्मा	४,६७४,६०४	२,९३०,००१	६२.६८

१३. आ.व.०७१/७२ मा विनियोजित बजेट तथा २०७२ जेष्ठ मसान्तसम्मको अनुमानित खर्च:

चालुखर्च		रु. हजारमा			
सि.नं.	व.उ.शि.नं.	मन्त्रालय/निकाय	खुदबजेट	खर्च	प्रतिशत
१	३७००११३	स्वास्थ्य तथाजन संख्या मन्त्रालय	६३,८८३	५१,९६९	८१.३५
२	३७००१२३	स्वास्थ्य सेवा विभाग	११७,५४६	९६,९५५	८२.४८
३	३७००१३३	क्षेत्रीय स्वास्थ्यनिर्देशनालयहरु	७५,९८४	६०,६२७	७९.७९
४	३७००१४३	प्राथमिक स्वास्थ्य सेवा (जनस्वास्थ्य कार्यालय, स्वास्थ्य केन्द्र, चौकी तथा उपचौकीहरु)	६,०९५,३५२	५,५०१,८१९	९०.२६
५	३७००२१३	स्वास्थ्य तालिम केन्द्र (क्षेत्रीय र उपक्षेत्रीय समेत)	४५,२७८	३९,७८६	८७.८७
६	३७००२२३	क्षेत्रीय तथा अंचलअस्पताल	९७५,४६३	७७६,६६७	७९.६२
७	३७००२३३	अस्पतालहरु	७९०,८२८	६४१,२७६	८१.०९
८	३७००२४३	औषधि व्यवस्था विभाग	५२,०९८	३५,९६४	६९.०३
९	३७००२५३	आयुर्वेद विभाग	१४,३२४	१०,७८७	७५.३१
१०	३७००२६३	आयुर्वेदचिकित्सालयहरु / औषधालयहरु	५०१,०५८	३८३,४९४	७६.५४
११	३७००३०३	पशुपति होमियो चिकित्सालय र युनानी औषधालय	१०,३७१	८,९५२	८६.३२
१२	३७०१०१३	राष्ट्रिय जनसंख्या कार्यक्रम	९५,४५०	३७,१०१	३८.८७
१३	३७०१०२३	चिकित्सा विज्ञान राष्ट्रिय प्रतिष्ठान (वीर अस्पताल समेत)	६०८,००९	५४३,००९	८९.३१
१४	३७०१०३३	कान्ति बाल अस्पताल	१८४,४५०	१७९,४५०	९७.२९
१५	३७०१०४३	सरुवा रोग अस्पताल	११९,८०३	७२,३८३	६०.४२
१६	३७०१०५३	प्रसुति गृह- थापाथली	२४६,४४७	२४६,४४७	१००.००

१७	३७०१०६३	नेपाल आखाँ अस्पताल	२८,८३४	२८,८३४	१००.००
१८	३७०१०७३	बी.पी. कोईरालामेमोरियल क्यान्सर अस्पताल	२६१,१९०	१०१,२२५	३८.७६
१९	३७०१०८३	मनमोहन कार्डियोभस्कुलर केन्द्र (शिक्षण अस्पताल, महाराजगंज)	१७१,०००	१३६,७००	७९.९४
२०	३७०१०९३	शहिद गंगालाल हृदयकेन्द्र	४००,०००	२३२,११०	५८.०३
२१	३७०११०३	बी.पी कोईराला स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान	४७०,०००	४७०,०००	१००.००
२२	३७०१११३	रामवृक्ष यादव स्मृतिकेन्द्र (जनकपुर अंचल अस्पताल)	२,०००	५३५	२६.७५
२३	३७०११२३	त्रि. वि.शिक्षण अस्पताल (सुरेश वाग्ले स्मृति क्यान्सर केन्द्र समेत)	२९४,०००	२७४,०००	९३.२०
२४	३७०११३३	क्षयरोग नियन्त्रण	९७८,८०७	५७,२७६	५.८५
२५	३७०११४३	एड्स तथा यौन रोगनियन्त्रण	९२७,७२७	१५२,१२३	१६.४०
२६	३७०११५३	एकीकृत महिलास्वास्थ्य तथा प्रजनन स्वास्थ्य कार्यक्रम	३३१,५२९	८३,३३७	२५.१४
२७	३७०११६३	एकीकृत बाल स्वास्थ्य एवं पोषण कार्यक्रम	२,२५९,५८२	२८६,०२९	१२.६६
२८	३७०११९३	इपिडेमियोलोजी, औलो , कालाज्वर नियन्त्रण तथा प्राकृतिक प्रकोप व्यवस्थापन	५५१,४४९	१०६,७१२	१९.३५
२९	३७०१२०३	कुष्ठरोग नियन्त्रण	२९,७४०	६,४७४	२१.७७
३०	३७०१२१३	औषधि र उपकरण आपूर्ति	४१६,२८९	५७,८४३	१३.८९
३१	३७०१२२३	अस्पताल निर्माण सुधार तथा व्यवस्थापन सूचना प्रणाली	१,००९,८९५	४९०,७५७	४८.५९
३२	३७०१२३३	राष्ट्रिय स्वास्थ्य शिक्षा, सूचना तथा संचार केन्द्र	१७०,८८६	४५,८९२	२६.८६
३३	३७०१२४३	राष्ट्रिय तालिमकार्यक्रम	२१७,४६६	९१,४३४	४२.०५
३४	३७०१२५३	किटजन्य रोग नियन्त्रण अनुसन्धान तथा तालिम केन्द्र	१७,५१०	१२,३७३	७०.६६

३५	३७०१२६३	स्वास्थ्य प्रयोगशालासेवा	९७,८४७	६८,९४३	७०.४६
३६	३७०१२७३	स्वास्थ्य करकोषबाट संचालित कार्यक्रमहरु	४००,०००	३७५,३६६	९३.८४
३७	३७०१२९३	विविध कार्यक्रम (आयुर्वेद विभाग)	४९,३७०	३,७१६	७.५३
३८	३७०१३०३	सिहंदरबार वैद्यखाना	११,०५९	४,३००	३८.८८
३९	३७०१३१३	बी.पी. कोईराला लायन्सनेत्र अध्ययन केन्द्र	३२,९२०	३१,२७४	९५.००
४०	३७०१३२३	नेपाल नेत्र ज्योतिसंघ	६४,१२५	४६,५००	७२.५१
४१	३७०१३३३	स्वास्थ्य अनुसन्धानपरिषद्	४१,०००	३८,९५०	९५.००
४२	३७०१३४३	अनुगमन,मूल्यांकन तथायोजना सुदृढीकरण	२,०९२,५४४	१,०६७,७०३	५१.०२
४३	३७०१३६३	प्राथमिक स्वास्थ्यपुनर्जागरण कार्यक्रम	५००,०९९	४२,६४७	८.५३
४४	३७०१३८३	ग्रामीण सामुदायिक जनस्वास्थ्य,आधारभूत स्वास्थ्य तथा नमूना स्वस्थ गाँउ कार्यक्रम	११२,७००	५१,२३३	४५.४६
४५	३७०१३९३	कर्णाली स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान	१५०,०००	९५,०००	६३.३३
४६	३७०१४०३	पाटन स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान	६३,०००	४४,०००	६९.८४
४७	३७०१४१३	मानव अंग प्रत्यारोपणकेन्द्र	१९०,०००	६५,९०५	३४.६९
४८	३७०८०२३	राष्ट्रिय स्वास्थ्य शिक्षा, सूचना तथा संचार केन्द्र	१२१,९५५	५९,६६१	४८.९२
४९	३७०८०३३	राष्ट्रिय तालिमकार्यक्रम	५१,३७०	९,६८५	१८.८५
५०	३७०८०४३	एकीकृत जिल्ला स्वास्थ्य कार्यक्रम	४,८९२,३९८	२,६९०,६०५	५५.००
५१	३७०८०६३	क्षयरोग नियन्त्रण	१६४,१९१	९३,१६५	५६.७४
५२	३७०८०९३	आयुर्वेद सेवाकार्यक्रम	१९७,८२६	१०१,३२६	५१.२२
		जम्मा	२७,७६६,६५२	१६,२१०,३१९	५८.३८

पूँजिगतखर्च

रु. हजारमा

१	३७००२४४	औषधि व्यवस्था विभाग	६४,५१०	७,९८५	१२.३८
२	३७००३०४	पशुपति होमियो चिकित्सालय र युनानी	२,२३८	५३७	२३.९९

		औषधलय			
३	३७०१०१४	राष्ट्रिय जनसंख्या कार्यक्रम	१,४००	२४७	१७.६४
४	३७०११३४	क्षयरोग नियन्त्रण	२८९,५२८	९,९३३	३.४३
५	३७०११४४	एड्स तथा यौन रोग नियन्त्रण	५,७७३	७८	१.३५
६	३७०११५४	एकीकृत महिला स्वास्थ्य तथा प्रजनन स्वास्थ्य कार्यक्रम	१११,५८३	६३,५७९	५६.९८
७	३७०११६४	एकीकृत बाल स्वास्थ्य एवं पोषण कार्यक्रम	१२०,५६२	३६,८७७	३०.५९
८	३७०११९४	इपिडेमियोलोजी, औलो , कालाज्वर नियन्त्रण तथा प्राकृतिक प्रकोप व्यवस्थापन	१८,०८०	०	०.००
९	३७०१२०४	कुष्ठरोग नियन्त्रण	१०,५००	६०	०.५७
१०	३७०१२१४	औषधि र उपकरण आपूर्ति	३७०,०००	२९७,३३२	८०.३६
११	३७०१२२४	अस्पताल निर्माण सुधारतथा व्यवस्थापन सूचना प्रणाली	१७,३११	१,०५५	६.०९
१२	३७०१२३४	राष्ट्रिय स्वास्थ्य शिक्षा, सूचना तथा संचार केन्द्र	१,०७०	२४४	२२.८०
१३	३७०१२४४	राष्ट्रिय तालिमकार्यक्रम	१३,१९८	२,६३१	१९.९३
१४	३७०१२६४	स्वास्थ्य प्रयोगशालासेवा	१२०,३००	१२,९६८	१०.७८
१५	३७०१२९४	विविध कार्यक्रम (आयुर्वेद विभाग)	३३,८५०	१०,१८७	३०.०९
१६	३७०१३४४	अनुगमन,मूल्यांकन तथायोजना सुदृढीकरण	११,३५०	२,८७४	२५.३२
१७	३७०८०२४	राष्ट्रिय स्वास्थ्य शिक्षा, सूचना तथा संचार केन्द्र	३,९००	१,९०७	४८.९०
१८	३७०८०३४	राष्ट्रिय तालिमकार्यक्रम	२,०००	४१९	२०.९५
१९	३७०८०४४	एकीकृत जिल्ला स्वास्थ्य कार्यक्रम	२,६३१,२९९	१,१९७,३१८	४५.५०
२०	३७०८०६४	क्षयरोग नियन्त्रण	२,८४५	५२५	१८.४५
२१	३७०८०९४	आयुर्वेद सेवा कार्यक्रम	१३६,५९०	४०,११६	२९.३७

		जम्मा	३,९६७,८८७	१,६८६,८७२	४२.५१

१४. आ.व. २०७१/०७२ को बजेट बक्तव्यमा उल्लेखित नीति तथा कार्यक्रमको पहिलो दश महिनाको प्रगति विवरण:

सि.नं.	ब. ब. को बुदा नं.	क्रियाकलाप नीति तथा कार्यक्रम	२०७२ बैशाखसम्मको प्रगति विवरण
१	२२३	विभिन्न ३९ रोगहरूको बीमा गर्न चालु आर्थिक वर्षदेखि शुरू गरिएको स्वास्थ्य बीमा कार्यक्रमलाई आगामी आर्थिक वर्षमा प्रत्येक विकास क्षेत्रको कम्तीमा तीन जिल्ला गरी पन्ध्र जिल्लामा विस्तार गर्ने।	सामुदायिक स्वास्थ्य सुरक्षा विकास समिति गठन आदेश मं.प बाट स्वीकृत ३ जिल्लामा कार्यक्रम सञ्चालन गर्नेगरी अर्थ मन्त्रालयबाट संशोधित सहमती प्राप्तसम्बन्धित व्यवस्थापन समिती अध्यक्ष र संस्था प्रमुखलाई १ दिने अभिमुखिकरण, सफ्टवेर तालिम सञ्चालन भएको छ।
२	२२३	मुटु, क्यान्सर, मृगौला, पार्किन्सस, अल्जाइमर्स, स्पाइनल इञ्जुरी र हेड इञ्जुरी जस्ता रोगका लागि विपन्न नागरिक उपचार कोषबाट उपचार खर्च दिने व्यवस्था मिलाउने।	उपचार गराउने क्षमता रहेका काठमाण्डौ उपत्यका भित्र तथा बाहीरका सरकारी तथा निजी अस्पताल पञ्जिकरण गरी नागरिकलाई सेवा प्रदान भैरहको छ।
३	२००	नयाँ स्वास्थ्य नीति कार्यान्वयनमा ल्याउने।	राष्ट्रिय स्वास्थ्य नीति २०७१ कार्यान्वयनमा ल्याउन नेपाल स्वास्थ्य क्षेत्र रणनीतिक योजनाको तेस्रो मस्यौदा उपर छलफल सम्पन्न भएको छ।
४	२००	निजी तथा सरकारी सहकार्यको अवधारणाबाट सरकारी अस्पतालको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने।	क्षमता अभिवृद्धि गर्न ९ वटा मेडिकल कलेजहरूसँग एम ओ यु सम्पन्न भएको छ।

५	२००	वीर अस्पतालमा राष्ट्रप्रमुख, सरकारप्रमुख लगायतका अति विशिष्ट र विशिष्ट पदाधिकारीका लागि सुविधा सम्पन्न वार्डको व्यवस्था गर्ने।	सुविधा सम्पन्न वार्ड स्थापना भएको छ।
६	२०१	स्थानीय आवश्यकता अनुसार अस्पताल तथा स्वास्थ्य केन्द्रहरुबाट चौबिसै घण्टा सरकारबाट तोकिएका निःशुल्क औषधि प्राप्त हुने व्यवस्था सुनिश्चित गर्ने।	स्वास्थ्य संस्थाको स्तर अनुसार औषधी खरीद भै वितरण भैरहेको छ।
७	२०१	आगामी आर्थिक वर्षसम्ममा सम्पूर्ण उप-स्वास्थ्य चौकीहरुलाई स्वास्थ्य चौकीमा स्तरोन्नति गर्ने।	स्तरोन्नति हुन बाँकी २२०५ उप स्वास्थ्य चौकीको स्तरोन्नति गर्न मन्त्रि परिषदबाट स्वीकृति प्राप्त भएको छ।
८	२०१	आवश्यकता अनुसार अस्पताल तथा स्वास्थ्य केन्द्रहरुको स्तरोन्नति गरी पाँचवटा अञ्चल अस्पतालहरुमा आइसीयु र सबै अञ्चल अस्पतालहरुमा जेरियाट्रिक वार्डको स्थापना गर्ने।	७ वटा अस्पतालमा जेरियाट्रिक वार्ड स्थापना गर्ने प्रक्रिया अघि बढेको छ। ६ वटा मा आइसीयू र ६वटामा संरचना निर्माण गर्न बजेट विनियोजन भएको छ।
९	२०२	स्वास्थ्य सेवालाई थप प्रभावकारी बनाउन विशेषज्ञ चिकित्सकहरुको दरबन्दी वृद्धि गर्दै प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्रमा रहने चिकित्सकको संख्या बढाइनेछ।	३०३ चिकित्सक सहित ३१५ दरबन्दी सृजना भएको छ। थप १५ जिल्लामा दरबन्दी थप गर्न ओ एण्ड एम भइरहेको छ।
१०	२०२	दुर्गम तथा ग्रामीण क्षेत्रमा काम गर्ने चिकित्सकलाई निश्चित मापदण्ड बनाई नन् प्राक्टिस भत्ता उपलब्ध गराउने।	विस्तारित अस्पताल सेवा तथा नन् प्राक्टिस भत्ता कार्यविधि, २०७१ स्वीकृत भएको छ।

११	२०३	रोगको रोकथाम, नियन्त्रण, निवारण र उन्मूलन गरी शिशु मृत्यु, बाल मृत्यु, मातृ मृत्यु दर घटाई नागरिकको स्वास्थ्य स्तरमा बृद्धि गर्न खोप सेवाको विकास, विस्तार र सुदृढीकरण को लागि दीगो वित्तीय स्रोतको व्यवस्था गर्न खोप कोषको व्यवस्था गर्ने ।	कोष स्थापना गरी रु. ८ करोड विनियोजन गरिएको छ ।
१२	२०४	५०० स्वास्थ्य चौकी, ३०० प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र र अस्पतालहरूमा मृगौला रोगको पूर्व परीक्षण शुरु गर्ने ।	पूर्व परीक्षण शुरु गर्न आवश्यक तयारी भैरहेको छ ।
१३	२०४	दक्ष स्वास्थ्यकर्मीबाट प्रसुती सेवा उपलब्ध गराइने नीति प्रवर्द्धन गर्न "मिड वाइफरी" शिक्षा शुरु गर्ने ।	"मिड वाइफरी" शिक्षा शुरु गर्न पाटन, केयु, महाराजगंज र बीपी कोइराला धरानसंग एम्ओयु सम्पन्न भएको छ ।

अनुसूचीहरु

Foreign Aid Commitment*
Projectwise
FY 2014/15 (2071/72)

S.N.	Date of Agreement	Donor	Name of the Project	Type of Assistance	Amount (in millions)		Sector
					In Foreign Currency	In NRs.	
1	26 July 2014 (Sawan 11, 2071)	India	Nepal Bharat Maitri Irrigation Project	Grant		256.70	Irrigation
2	26 July 2014 (Sawan 11, 2071)	India	Goitre and othr Deficiency Disorders Control Program	Grant		69.00	Health
3	23 Sep 2013 (Ashwin 07, 2071)	JICA	School Sector Reform Program (SSRP) Extension Plan	Grant	Yen 300	272.70	Education
4	23 Sep 2013 (Ashwin 07, 2071)	USAID	Strengthening Democratic Process, Improving governance, Maternal and Child Health and Literacy	Grant	US \$ 402	38600.00	Multisector
5	24 Sep 2013 (Ashwin 08, 2071)	ADB	Establishing Women and Children Service Centres (EWCS-C-AF)	Grant	US \$3.5	339.00	Women Children and Social Welfare
6	19 Oct, 2013 (Kartik 02, 2071)	EU	Seven Years Cooperation Strategy Rural Dev. Job Creation, foster quality edu. And democratic governance	Grant	Euro 360	44800.00	Multi-Sector
7	14 Nov, 2014 (Kartik 26, 2071)	ADB	South Asia Subregional Economic Cooperation (SASEC)	Grant	US \$ 60	5851.00	Energy
8	24 Nov, 2014 (Mangshir 08, 2071)	World Bank	Kabeli Hydroelectric Project	Grant	US \$ 6	590.87	Hydor electricity
				Loan	US \$ 40	3939.13	
9	24 Nov, 2014 (Mangshir 08, 2071)	World Bank	Extended Biogas Project	Grant	US \$ 7.9	780.00	Energy
10	25 Nov, 2014 (Mangshir 09,	ADB	Third Small Town Water Supply and	Grant	US\$ 1.3	127.40	Urban Development
				Loan	US\$	5780.00	

	2071)		Sanitation Project in Nepal		38.921		
11	25 Nov, 2014 (Mangshir 09, 2071)	Swiss	Trial Brigde Sub Sector Program, Phase IV	Grant	Swish Francs 9.998	1100.00	Local development
12	25 Nov, 2014 (Mangshir 09, 2071)	Swiss	River Protection Works and livelihood Improvement in Chitawan Phase II	Grant	Swish Francs 5.8	580.00	Local development
13	25 Nov, 2014 (Mangshir 09, 2071)	India	Construction of National Police Academy	Grant	IRS 5490	8780.00	Home Affairs
14	25 Nov, 2014 (Mangshir 09, 2071)	India	LOC for Hydropower, Irrigation and Infrastructure Development Projects	Loan	US\$ 1000	98029.00	Multi-Sector
15	o5 Dec 2014 (Mangshir 19,2071)	Norway	School Sector Reform Programme Extension Plan	Grant	NOK 127	1830.00	Education
16	21 Dec 2014 (Paush 6, 2071)	Finland	School Sector Reform Programme Extension Plan	Grant	Euro 7	867.00	Education
17	6 Jan 2015 (Paush 22, 2071)	DFID	Integrated Programme for Strengthening Security and Justice Project	Grant	Pound 33	5080.00	Security
18	5 Feb 2015 (Magh 22, 2071)	OFID	Community Managed Irrigated Agriculture Sector Project	Loan	US\$ 30	3049.20	Irrigation
19	Feb 10, 2015 (Magh 27, 2071)	Swiss	Implementation of Small Irrigation Program	Grant	Swiss Franc 16.94	1078.00	Irrigation
20	Feb 20, 2015 (Phagun 08, 2071)	World Bank	Grid Solar and Energy Efficiency Project	Loan	US\$130	12925.90	Energy
21	Feb 20, 2015 (Phagun 08, 2071)	Saudi Fund (SFD)	Rehabilitation and Extension of Danduwa Irrigation Project	Loan	Saudi Riyal 93.75	2410.00	Irrigation
22	Feb 27, 2015 (Phagun 15, 2071)	IFAD	Adapton for Smallholders in Hilly Areas (ASHA) Project	Grant	US\$ 25	2510.00	Agriculture
23	17 Mar, 2015 (Chait 03, 2071)	China	Economic and Technical Cooperation	Grant	RMB 800	12830.60	Multi-Sector

24	23 Mar, 2015 (Chait 9, 2071)	Kuwati Fund	Irrigation Systems Improvement Project	Loan	KD 5	1683.00	Irrigation
25	6 April 2015 (Chaitra 23, 2071)	World Bank	Higher Education Reform Project	Loan	US 65	6400.00	Education
26	15 April 2014 (32Baishak, 2072)	Australia	School Sector Reform Programme Extension Plan	Grant	AUD 4	313.30	Education
						Total	260871.80
						Grant	126655.57
						Loan	134216.23
						Total	260871.80
							percentage
							48.55
							51.45
							100.00

*उपर्युक्त विवरण २०७१ वैशाख मसान्त सम्मको मात्र हो ।

आर्थिक ऐन २०७१ को दफा १८ बमोजिम दिइएको राजस्व छुटको विवरण *

सि.नं.	छुट प्रदान गरिएको संस्थाको नाम	मालवस्तुको विवरण	मुद्रा	विजक मूल्य	निर्णय मिति
१	पशुपति क्षेत्र विकास कोष	चन्दन (Sandalwood)	INR		२०७१०४१०७
२	फलफूल विकास निर्देशनालय	जैतुनको तेल निकाल्ने मेशिन	Euro	१२०००१००	२०७१०४१२
३	कृषि तथा वन विज्ञान वि.वि. Agriculture & Fisheries Dept	ल्याब उपकरणहरू	USD	४५८०४१००	२०७१०४१५
४	राष्ट्रिय एड्स तथा यौनरोग नियन्त्रण केन्द्र	Syphilis RPR Liquid Control Kit	USD	४६६७५१५९	२०७१०४१४
५	Phrabihkshu Vipassi Dhammaramo Muni Vihara	६ थान बुद्ध मूर्तीहरू	USD	२२६०१००	२०७१०५१०५
६	Habitat for Humanity, Nepal	Water Back Pack	USD	१५००००१००	२०७१०५१०५
७	Government Integrated Data Centre	मेशीनरी पार्टपूजाहरू	USD	५६१४२१००	२०७१०५११०
८	महेन्द्र बौद्ध उच्च मा.वि. काठमाण्डौ	स्कूल ब्याग ११०० थान	USD	११००१००	२०७१०५११०
९	पाटन अस्पताल	स्वास्थ्य सामग्रीहरू	USD	४४५०००१००	२०७१०५११०
			Pound S.	१५९५००१००	
			JPY	२५५००००१००	
			INR	५५०००००१००	
			Euro	१५२०००१००	
१०	सुषमा कोइराला मेमोरियल प्लाष्टिक सर्जरी अस्पताल	स्वास्थ्य सामग्रीहरू	USD	२२८०२००१००	२०७१०५११०
११	धुलिखेल अस्पताल	स्वास्थ्य उपकरण मेशिनहरू	USD	१७५५००१००	२०७१०५१२९
			Euro	७२००१००	
			CHF	१२०००१००	
१२	रोटरी क्लब अफ कान्तिपुर	Shelter Box	Pound S.	७०९८३३३६	२०७१०५१३०
१३	ब्रिटिश गोर्खा नेपाल		Pound S.	१४६७०००१००	२०७१०५१३०
१४	नेपाल फुटबल संघ	Teaching Material, Addidas Equipments	CHF	६१२१०	२०७१०६१०९
			Euro	४४४५१००	
१५	नेपाल सफ्ट टेनिस संघ	खेल ड्रेस	JPY	४२७८८११००	२०७१०६१०३
१६	त्रि.वि.जल तथा मौसम विज्ञान केन्द्रीय विभाग	वैज्ञानिक उपकरणहरू	USD	५३६६१००	२०७१०६१०८

	G.P.Koirala Foundation for Democracy ,Peace & Development of Nepal	Pump, Pump Accessories & Pipe Filter	राटिफा १९.१		२०७१०६।१२
१७	रोटरी इन्टरनेशनल डिस्ट्रिक्ट 3292	पारिवारिक त्रिपाल १०० थान	AUS\$	२१०००।००	२०७१०६।१४
१८	रोटरी क्लब अफ काष्ठमण्डप	सेल्टर बक्स 224 थान	Pound S.	६९१७७।९२	२०७१०६।२४
१९	तिलगंगा आंखा केन्द्र	आंखा अपरेसनका सामान तथा अन्य स्वास्थ्य सामग्रीहरू	CHF	३३०००।००	२०७१०६।२८
			Euro	१२०००	
			US\$	९९०५०	
२०	Government Integrated Data Centre	Battery 2V 300AH	US\$	३११६।००	२०७१०६।३०
२१	हेटौंडा-भरतपुर 220 के.भी. प्रसारण लाइन आयोजना	Toyota Pick Up(Hilux) 3	US\$	२२२००।००	२०७१०६।३१
		Toyota Land Cruiser Prado 2	US\$	३७५०८।७७	
२२	राष्ट्रिय एड्स तथा यौनरोग नियन्त्रण केन्द्र	Determine hiv1/2 Test	US\$	१४२२०।००	२०७१०७।०४
२३	अमेरिकी सेना	एमयुनिसन	19.1		२०७१०७।०९
२४	युनेस्कोको निमित्त रा.यो.आ.को सचिवालय	डीम लाइट	US\$	१५००७।२०	२०७१०७।०९
२५	Childreach Nepal	फुटबल	US\$	१०१२३।००	२०७१०७।०९
२६	बैदेशिक रोजगार विभाग इ.पि.एस.कोरिया शाखा	पोष्टर, पम्पलेट(रा.टि.फा.नं.२५(१))	US\$	१६००।००	२०७१०७।०९
२७	शिक्षण अस्पताल महाराजगंज	CT Scan Machine	US\$	८४००००।००	२०७१०७।१३
२८	नेपाल ह्याण्डबल संघ	ह्याण्डबल	US\$	२१९०।००	२०७१०७।०९
२९	पाटन अस्पताल	108 one touch ultra mini blood glucose meters with 13500 strip	US\$	३०३।७५	२०७१०७।२३
	पाटन अस्पताल	109 one touch ultra mini blood glucose meters with 13500 strip	US\$	२४९९।४९	२०७१०७।२३
३०	तिलगंगा आंखा अस्पताल	स्वास्थ्य सामग्री	US\$	४२१४२।००	२०७१०७।२३
३१	कालिका नि.मा.वि.कास्की	स्कूल बस	INR	९०००००।००	९२९२९९.०५
३२	Rotary Club of Rajdhani	selter box,teachers Kit	Pound S.	१९४४७।१४	२०७१०७।२४
३३	कृषि विकास मन्त्रालय	भ्यान	IC	२९३०४३४।००	२०७१०७।२६

३४	परराष्ट्र मन्त्रालय	स्पेयर्स पार्टस	राटिफा १०.४		२०७१०७२८
३५	परराष्ट्र मन्त्रालय(सार्क शिखर सम्मेलन)	OB Van 2	च.नं.३५४		२०७१०७२९
३६	परराष्ट्र मन्त्रालय	Food Tester	च.नं.३५५		२०७१०८१०२
३७	गृह मन्त्रालय	मानवीय राहत सामग्रीहरू	च.नं.३५७		२०७१०८१०२
३८	विकलांक मित्र समुह	अपांगले प्रयोग गर्ने सामग्रीहरू	IC	२६३५००१००	२०७१०८१०२
				१३८१००१००	२०७१०८१०२
				८५६७३८१००	२०७१०८१०२
३९	श्रीलंकाका राष्ट्रपति निजी चिकित्सक	औषधि तथा उपकरणहरू	राटिफा १०.५		२०७१०८१०२
४०	फुलकुमारी महत्तो मिमोरियल हस्पिटल	स्वास्थ्य सामग्रीहरू	NPR	६२७००१००	२०७१०८१०७
४१	परराष्ट्र मन्त्रालय(सार्क शिखर सम्मेलन)	OB Van 1	राटिफा १०.७		२०७१०८१०८
४२	भौतिक पुर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालय	बस	राटिफा २४.२		२०७१०८१०९
४३	परराष्ट्र मन्त्रालय(सार्क शिखर सम्मेलन)	OB Van 1	राटिफा १०.७		२०७१०८१९
४४	विकलांक मित्र समुह	अपांगले प्रयोग गर्ने सामग्रीहरू	US\$	२०६४५१००	२०७१०८११०
४५		उपहार स्वरूप प्राप्त स्वास्थ्य सामग्रीहरू	Euro	४१०७७१००	
४६	धुलिखेल अस्पताल	उपहार स्वरूप प्राप्त स्वास्थ्य सामग्रीहरू	USD	१५००१००	२०७१०८११२
४७	Good Neighbours International	औषधि तथा उपकरणहरू	USD	२०९२३५१७९	२०७१०८११८
४८	हेल्थकेयर फाउण्डेसन	स्वास्थ्य सामग्रीहरू	USD	३००००१००	२०७१०८११२
	जन स्वास्थ्य सरोकार टष्ट	महिला बालबालिका तथा समाज कल्याण	USD	४८४१२५	२०७१०९१०३

४९	जनस्वास्थ्य सरोकार टष्ट	स्वास्थ्य सामग्रीहरू	Euro	१७१६८१८	२०७१।०९।०३
५०	नेपाल क्षयरोग निवारण संस्था	स्वास्थ्य सामग्रीहरू	USD	१७४१।८८	
	विकलांक मित्र समुह	स्वास्थ्य सामग्रीहरू	IC	३२०२८०।००	२०७१।०८।१२
५१	चेष्ट हस्पिटल	स्वास्थ्य सामग्रीहरू	USD	२८७५।९०	२०७१।०९।०४
५२	धुलिखेल अस्पताल	स्वास्थ्य सामग्रीहरू	EURO	१४४७३।७५	२०७१।०९।१२
	धुलिखेल अस्पताल	स्वास्थ्य सामग्रीहरू	EURO	१५०६०।००	२०७१।०९।०९
EURO			२६०१७।००	२०७१।०९।०९	
USD			१५००।००	२०७१।०९।०९	
USD				२०७१।०९।१०	
५४	पाटन अस्पताल	एक्सरे मेशिन तथा प्रिन्टर	USD	३०००।००	२०७१।०९।०९
५५	सुष्मा कोइराला मेमोरियल ट्रष्ट	उपहार स्वरुप प्राप्त स्वास्थ्य सामग्रीहरू	EURO	३२३६५।००	२०७१।०९।०९
EURO			३१८२०।००	२०७१।०९।०९	
EURO			३३५१०।००	२०७१।०९।०९	
५७	आनन्द वन अस्पताल	उपहार स्वरुप प्राप्त स्वास्थ्य सामग्रीहरू	GBP	१०३३८।३०	२०७१।०९।०९
			EURO	३५६४।४०	२०७१।०९।०९
५८	जिल्ला सहकारी संघ लि.कास्की	डेलिभरी भ्यान	NR	४४८८५०।००	२०७१।०९।११
५९	सुनौलो परिवार नेपाल	उपहार स्वरुप प्राप्त स्वास्थ्य सामग्रीहरू	USD	५९२२।००	२०७१।०९।११
				१८४५।३०	२०७१।०९।११
६०	गौरीशंकर दुग्ध सहकारी संस्था लि.कास्की	महिन्द्रा वलेरो	NR	४४८८५०।००	२०७१।०९।११
६१	चितवन रा.नि.	हात्ति व्यवस्थापन सामग्री	USD	५५४७७।०२	२०७१।०९।१४
६२	नेपाल फुटबल संघ	फुटबल (८६०) थान	EURO	१०७१।०।००	२०७१।०९।१४
६३	नेपाल विज्ञान तथा प्रविधि प्रतिष्ठान	उपहार स्वरुप प्राप्त स्वास्थ्य सामग्रीहरू	USD	१२०९३।००	२०७१।१०।०९
६४	पश्चिमान्चल क्षेत्रीय अस्पताल पोखरा	उपहार स्वरुप प्राप्त स्वास्थ्य सामग्रीहरू	USD	१०१६३।५०	२०७१।१०।२१
६५	गोर्खा फाउन्डेशन नेपाल	कम्प्युटर	USD	९०००।००	२०७१।१०।२२

६६	जल तथा मौसम विज्ञान विभाग	Weather measurement instruments	EURO	२८४१०।३६	२०७१।१०।२५
६७	स्वास्थ्य सेवा विभाग	औषधि तथा उपकरणहरू	EURO	२१०७०।७३	२०७१।१०।१८
६८	ध्रुवतारा ईंग्लीस स्कुल	स्कुल बस	IC	९१००००।००	२०७१।११।११
६९	गृह मन्त्रालय	जुता, सिरक, तन्ना			२०७१।११।०८
७०	स्वास्थ्य तथा जनसंख्या	स्वास्थ्य सामग्रीहरू	EURO	२००००।००	
७१	गंगालाल राष्ट्रिय हृदय केन्द्र	Cathlab Machine	USD	५५८७४०।००	२०७१।११।१५
७२	सुनौलो नेपाल महिला बालबालिका तथा समाज कल्याण	स्वास्थ्य सामग्रीहरू	USD	८००।००	२०७१।१२।०२
				१००००।००	२०७१।१२।०२
७३	नेपाल गुणस्तर तथा नापतौल विभाग	बैज्ञानिक उपकरणहरू	EURO	५६४४।७४	२०७१।१२।०२
७४	सिद्धार्थ वनस्थली इन्स्टीच्युट काभ्रे	प्लास्टिक Aril	USD	५६४४।७४	२०७१।१२।०५
७५	तिलगंगा आखा अस्पताल	स्वास्थ्य सामग्रीहरू	JPY	५९४०००।००	२०७१।१२।०८
			CHF	१४९८०।००	
७६	पश्चिमान्चल क्षेत्रीय अस्पताल पोखरा	स्वास्थ्य सामग्रीहरू	USD	१०१६३।५०	२०७१।१२।१०
७७	नागाडांडा दुग्ध उत्पादक सहकारी संस्था लि.	टाटा मिनि ट्रक	NRP	१५५३०९.७३५	२०७१।१२।०९
७८	आनन्द मार्ग प्राथमिक विद्यालय, मकवानपुर	ल्यापटप	EURO	५००।०१	२०७१।१२।१२
७९	राष्ट्रिय भूकम्प मापन केन्द्र	सिस्मोमिटर तथा इन्टरफेस युनिट	EURO	३९१८४।००	२०७१।१२।१७
८०	नेपाली सेना	Aerial Rope Way	INR	९०७५८२८।००	२०७१।१२।२७
८१	नेपाली सेना	Camouflage Fabric	USD	२२७८४२।१२	२०७१।१२।२७
८२	बाल वातावरण केन्द्र नेपाल	खेल सामग्री	JPY	६०६००	२०७२।०१।०८

८३	नेपाल विद्युत प्राधिकरण	विद्युतिय उपकरण			२०७२।०१।१७
८४	नेपाल विद्युत प्राधिकरण	विद्युतिय उपकरण			२०७२।०१।१८
८५	भन्सार विभाग	त्रिपाल			२०७२।०१।१८
८६	नेपाल विद्युत प्राधिकरण	विद्युतिय उपकरण			२०७२।०१।१९
८७	नेपाली सेना	Aerial Rope Way	INR	९०७५८२८।००	२०७२।०१।१६
८८	नेपाल विद्युत प्राधिकरण	विद्युतिय उपकरण			२०७२।०१।२३
८९	धुलिखेल अस्पताल	स्वास्थ्य सामग्रीहरू	USD	२१७२६।००	२०७२।०१।२३
			EURO	१६३८०।००	
			GBM	४५००।००	
९०	खगेन्द्र नवजिवन केन्द्र	स्वास्थ्य सामग्रीहरू	USD	२२५०४८।०४	२०७२।०१।२३
९१	नेपाल विद्युत प्राधिकरण	विद्युतिय उपकरण			२०७२।०१।२८
९२	नेपाल विद्युत प्राधिकरण	विद्युतिय उपकरण			२०७२।०१।२८
९३	नेपाल रेडक्रस सोसाइटी	संजचार उपकरणहरू			२०७२।०१।२८
९४	इस्पाइनल इनजुरी पुनर्स्थापना केन्द्र काभ्रे	Commod Chair	USD	१६७२०।००	२०७२।०१।२८
९५	नेपाल विद्युत प्राधिकरण	विद्युतिय उपकरण			२०७२।०२।०१
९६	नेपाली सेना	Boot	USD	१६२६९६।१५	२०७२।०२।०१
९७	सूचना तथा संजचार मन्त्रालय	वाकी टकी सेट	USD	१२९३२।३५	२०७२।०२।०१
९८	नेपाल भारत्तोलन संघ	खेल सामग्री	USD	८६३२०।००	२०७२।०२।०३
९९	नेपाल विद्युत प्राधिकरण	विद्युतिय उपकरण			२०७२।०२।०३
१००	धुलिखेल अस्पताल	स्वास्थ्य सामग्रीहरू	EURO	१२९१३।००	२०७२।०२।०१
१०३	नेपाल प्रहरी	संचार सामग्रीहरू	USD	१४५००।००	२०७२।०२।०४
१०४	नेपाली सेना	स्काइ रेजजर डोन	USD	२५०००।००	२०७२।०२।०६
१०५	नेपाल रेडक्रस सोसाइटी	व्लड ब्याग समेत	USD	१२३६३।००	२०७२।०२।०७

१०६	नेपाल सेना	सैनिक उपकरणहरू			२०७२।०२।१०
१०७	नेपाल सेना	पोशाकजन्य सामग्री	USD	३५२४।१६	२०७२।०२।१३
११२	कालीलोक दुग्ध उत्पादक सहकारी संस्था	भ्यान	USD	३७३६००।००	२०७२।०२।१२
११३	राष्ट्रिय भूकम्प मापन केन्द्र	रेडियो मोडेम समेत	EURO	२४००।००	२०७२।०२।१२
११४	नेपाल क्रिकेट संघ	कार			२०७२।०२।१२
११५	नेपाल सेना	रेडियो सेट समेत			२०७२।०२।१३
११६	वी.पि.कोइराला स्मृति टाँष्ट	कम्प्युटर,ल्यापटप समेत	£	२५७५।०।००	२०७२।०२।१३
११७	संघिय मामिला तथा स्थानिय विकास मन्त्रालय	मेशिनरी			२०७२।०२।१४
११८	राधा स्वामी सत्संग	शिकाई सामग्रीहरू			२०७२।०२।१९
११९	नेपाल क्षयरोग निवारण संस्था	Deep Freezer	JPY	१३४८४००।००	२०७२।०२।१९
१२०	NAZARENE compassionate ministries, NCM Nepal	औषधि तथा औषधिजन्य राहत सामग्रीहरू	EURO	२६८९३।५२	२०७२।०२।१९
१२१	नेपाल रेडक्रस सोसाइटी, ललितपुर	औषधि तथा औषधिजन्य राहत सामग्रीहरू	USD	२३९५७५।९८	२०७२।०२।२०
१२२	United Nations Population Fund, Pulchowk	UNFPA Dignity Kits	USD	७५४९९।७६	२०७२।०२।१९
१२३	सूचना तथा संचार मन्त्रालय	रेडियो उपकरण	USD	६०००००।००	२०७२।०२।१९
१२४	अष्टज अनुशन्धान तथा विकास केन्द्र	Super Seed Bag	USD	४९५००।००	२०७२।०२।२०
१२५	राधास्वामि सत्संग ब्यास नेपाल			६०००००।००	२०७२।०२।२१
१२६					
१२७	नेपाल रेडक्रस सोसाइटी	Blanket, soap, toothpaste etc	USD	२७१०२६।००	२०७२।०२।२१

१२८	IFRC	औषधि तथा औषधिजन्य सामग्रीहरू	EURO	१२१२५९१६३	२०७२।०२।२१
१२९	त्रि.वि.चिकित्सालय	Cold Room Reefer	INR	४८३७५.०।००	२०७२।०२।२२
१३०	नेपाली सेना	polaris Ranger versatile with लुब्रिकेन्ट्स	INR	७०११२०६।५३	२०७२।०२।२२
१३१	Save the Children	औषधि तथा औषधिजन्य सामग्रीहरू	USD	४५७२।००	२०७२।०२।२२
१३२	श्री गृह मन्त्रालय	डोजरहरू			२०७२।०२।२२
१३३	BUDDHIST TZU CHI FOUNDATION BISHAL NAGAR	औषधीजन्य पोर्टेबल प्लाष्टिक मेट्रेस	USD	२३१००।००	२०७२।०२।२२
१३४	श्री तालवेशी उच्च मा.वि तनहुँ ।	स्कूल बस १	INR	११३५.००।००	२०७२।०२।२५
१३५	महिला विकास विभाग	UNFPA Dignity Kits	USD	१०१०२२।३२	२०७२।०२।३२
१३६	Children at Risk Network Nepal	शैक्षिक सामग्रीहरू	USD	१९२००।००	२०७२।०३।०१
१३७	नेपाल प्रहरी	JCB 1 र जेनेरेटर १ समेत	NR	३.५२ Millions	2072.03.01
१३८	नेपाली सेना	Beret Cap UN etc	USD	९५९६।३६	२०७२।०३।०१
१३९	बैकलीक उर्जा र नविकरणीय उर्जा परिक्षण केन्द्र	सुधारिएको चुल्हो	USD	१००००।००	२०७२।०३।०१
१४०	नेपाली सेना	SquentTent -500	USD	४.३ Millions RMB Yuan	२०७२।०३।०७
१४१	काठमाण्डौ विश्वविद्यालय	सवारी साधन ३	JPY	२३५७५.००।००	२०७२।०३।०८
१४२	नेपाल उद्योग वाणिज्य महासंघ	Water Purification System(Village Pump)	EURO	१०३९५	२०७२।०३।११
१४३	नेपालस्थित भारतीय दुतावास	चना, चामल, नुन, तेल लगायतका खाद्य सामग्रीहरू		भारतीय दुतावासबाट सहयोग स्वरूप प्राप्त भएकोले मूल्य नखुलेको ।	२०७२।०३।११
१४४	अन्तराष्ट्रिय आप्रवासी संगठन, काठमाण्डौ ।	Blankets, Tarpaulins, Ropes	USD	१९१६४४।५२	२०७२।०३।११

१४५	श्रीराम मेडीकल्स गुजरात,भारत मार्फत त्रि.वि.वि.शिक्षण अस्पताल	९३ वक्स औषधि तथा औषधिजन्य सामग्रहरू	INR	८१३८३०।००	२०७२।०३।१५
१४६	नेपाल प्रहरी	५० थान टेन्ट		अमेरिकन दुतावासबाट सहयोग स्वरूप प्राप्त भएकोले मूल्य नखुलेको ।	२०७२।०३।१५
१४७	नेपाल प्रहरी,सशस्त्र प्रहरी	Power Cutter-7,Chain Saw-3		अनुदान स्वरूप प्राप्त भएकोले मूल्य नखुलेको ।	२०७२।०३।१५
१४८	नेपाली सेनाको लागि मित्रराष्ट्र? कोरियाबाट सहयोग स्वरूप प्राप्त	Bobcat Skid- Steer Loader- 2	USD	36563.00	२०७२।०३।१८
१४९	जुद्ध वारुण यन्त्र कार्यालय	Protective Slipes-on Fire Boots- 265	EURO	33125.00	२०७२।०३।१८
१५०	विश्व निकेतन विद्यालय,काठमाण्डौ ।	विभिन्न निर्माण तथा शैक्षिक सामग्रीहरू समेत		अनुदान स्वरूप प्राप्त भएकोले मूल्य नखुलेको ।	२०७२।०३।१८
१५१	राधास्वामि सत्संग ब्यास नेपाल	Thermocol Blocks 24 Density- 120	INR	५४००००।००	२०७२।०३।१८
१५२	चारुमति बुद्ध विहार चावहिल	खाद्य तथा पोशाक समेत		अनुदान स्वरूप प्राप्त भएकोले मूल्य नखुलेको ।	२०७२।०३।१८
१५३	Mercy Corps KTM	सोलर ल्याम्प,कीचेन सेट,सेल्टर किट समेत		अनुदान स्वरूप प्राप्त भएकोले मूल्य नखुलेको ।	२०७२।०३।२०
१५४	जल तथा मौसम विज्ञान विभाग	Pisharoty Sonde,Ballons & Adaptor etc	INR	५८०००००।००	२०७२।०३।१८

१५५	Save the Children Nepal	जस्तापाता लगायत निर्माण सामग्रीहरू		अनुदान स्वरूप प्राप्त भएकोले मूल्य नखुलेको ।	२०७२।०३।२०
१५६	साना किसान सहकारी संस्था ली.झापा	महेन्द्र वलेरो पिकअप	IRS	४८१२९४।००	२०७२।०३।१८
१५७	कृषि तथा वन विज्ञान विश्व विद्यालय	ल्याव उपकरणहरू	EURO	५६५३४।००	२०७२।०३।१८